ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 2
MARDI
2 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փրանսա : Տար. 900 Ֆ. – Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.007 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 18.007

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(27/28 Février)

Vasken Ier lance un «appel à la paix»

Օգտուելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին փարիզեան այցէն (Զորեքշաբթի, Փետրուար 24) եւ նախքան անոր հանդիպումը հայ մամուլի ներկայացուցիչներուն հետ, «Ֆիկառօ»ի աշխատակիցը՝ Լօռ Մանտըվիլ (որ վերջերս Հայաստան գտնուած էր եւ 3 յաջորդական թղթակցութիւններ ստորագրած) հարցազրոյց մը ունեցած էր Վազգէն Ա.ի հետ, որու արձագանգած է թերթին Շաբաթ – Կիրակիի թիւին մէջ։

Կարճ յիշեցումէն ետք ղարաբաղեան արիւնալի կնճիռին, լրագրողը չի ծածկեր թէ Հռոմի նոր բանակցութիւններն ալ մեծ յոյսեր չեն ներշնչեր դէտերուն. նոյնիսկ իտալացի դիւանագէտին՝ Մարիօ Ռաֆայէլլիի, որու յանձնուած է թղթածրարը։ Ան ըսած էր վերջերս. – «Ճակատումներու շարունակութիւնը, մարդկային կորուստները, տնտեսական եւ քաղաքացիական նշանակէտերու քանդումը, միջազգային իրաւունքի բռնաբարումները, նոյնքան արգելքներ են որոնց պէտք է յաղթահարել յաջողութեամբ պսակելու համար մեզի յանձնուած պաշտօնը»։

Վազգէն Ա. կ՚ուզէ սակայն յոյսը չկորսնցնել, կը գրէ լրագրողուհին, աւելցնելով թէ հակառակ իր 85 տարիներու բեռան, Կաթողիկոսը յատկապէս Մոնթրէօ գացած էր հանդիպելու համար Շէյխ Իւլ – Իսլամ Փաշազատէի, Ազրպէյճանի մահմետականներու պետը։ Վազգէն Ա. ըսած է թէ շատ գոհ եղած է հանդիպումէն՝ «Ազերիներու եւ Հայերու միջեւ պատերազմը, արիւնը որ կը հոսի, մեծ ցաւ է ինծի համար։ Նպատակս էր կոչ մը ընել մեր երկու երկիրներուն ղեկավարներուն եւ առաջնորդներուն որպէսզի դադրեցնեն կրակը եւ սեղանի մը շուրջ նստին։ Այն տպաւորութիւնն ունեցայ թէ խօսակիցս ալ նոյն միտքով եկած էր։ Մեր դիմումը քաղաքական չէ, այլ՝ հոգեւոր, բարոյական»։

Անդրադառնալէ ետք երկու կրօնապետներու միացեալ հաղորդագրութեան, Լօռ Մանտըվիլ կ՚ըսէ թէ ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղին, Վազգէն Ա. խաղաղասէր անձ մը, իր հայրենակիցներուն մօտեցումն ունի ու չակերտով կը յիշէ անոր խօսքերը. – «Լ. Ղարաբաղը Հայաստանի պատմական մասն է։ Հոն ձգած ենք բազմաթիւ եկեղեցիներ եւ վանքեր, երբեմն Ե. դարէն։ Ոմանք ճարտարապետական գլուխ գործոցներ են։ Գալով բնակչութեան 92%-ով Հայ էր խորհրդային վարչակարգի սկիզբը, Ստալինի վճռած կցումէն առաջ։ Ղարաբաղի Հայերը իրաւունք ունին, ուրեմն, իրենց անկախութիւնը պահանջելու ինքնորոշման իրաւունքի հիման վրայ»։

Այլ խօսքով, կը շարունակէ «Ֆիկառօ»ի աշխատակիցը, Ազրպէյճանի դիրքը անընդունելի է։ Վազգէն Ա. կը խուսափի, կ՚ըսէ, ուղղակի արտայայտուելու կրօնական բնոյթ տալու վտանգին մասին, ամէն տեսակի ազգայնականներու կողմէ։ Վազգէն Ա.ի համար՝ «ոչ Եուկոսլաւիոյ մէջ, ոչ ալ Ղարաբաղ, կրօնական կռիւներու հարց ունինք։ Տարակարծութեանց արմատը ազգային է»։

Ռուս Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ հետ յարաբերութիւնները շատ լաւ են, նոյնը կարելի չէ ըսել Վատիկանի համար, եթէ նոյնիսկ Վազգէն Ա.՝ «մօտ» ըլլալը կը հաստատէ։

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՅ ՄԱՐՏ 4-ԻՆ

ՀՌՈՄԻ ԺՈՂՈՎԷՆ ՅՈՅՍ ՉԿԱՅ

Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան, շուրջ տասնեակ մը ընկերակիցներով, զորս կը գլխաւորէ նոր Արտաքին նախարարը՝ Վահան Փափազեան, Փարիզ կը ժամանէ Հինգշաբթի իրիկուն, Մարտ 4-ին։ Պաշտօնական այս այցելութեան դրդապատճառն է ֆրանքեւհայկական համաձայնագրի մը ստորագրութիւնը։ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան Նախագահ Միթերանի կը հանդիպի Ուրբաթ, հայ գաղութին հետ, հաւանաբար Շաբաթ եւ նոյն իրիկունը կը վերադառնայ Երեւան։

**

Փետրուար 26-ին, Ուրբաթ օր, Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան Արտաքին նախարարութեան անձնակազմին ներկայացուցած է նոր նախարարը՝ Վահան Փափազեան, որ երկու օր առաջ վերադարձած էր Փարիզէն։ Նախագահը վստահութիւն յայտնած է որ նոր նախարարին գլխաւորութեամբ Արտաքին նախարարութիւնը կը դառնայ պետական կարեւորագոյն կառոյցներէն մէկը։ Միջազգային կացութիւնն ալ անկայուն գտնելով, Լեւոն Տէր – Պետրոսեան, կը յուսայ որ ապագային Հայաստան պիտի կարենայ աւելի մեծ դեր խաղալ։ Նախագահը շեշտած է Հայաստանի մասնակցութեան անհրաժեշտութիւնը ՀԱՊ-ի շրջանակին մէջ։ Արտաքին քաղաքականութեան կենսական հարցերէն նկատեց դրացիներու հետ կայուն յարաբերութիւններու հաստատումը, այս առընչութեամբ ընդգծելով Ռուսաստանի հետ բազմակողմանի յարաբերութեանց անհրաժեշտութիւնը։ Շեշտած է յատուկ կարեւորութեամբ Թուրքիոյ հետ կայուն յարաբերութիւններու ձեւաւորման հարցը, որ անխուսափելի է նոյնիսկ գոյութիւն ունեցող տարակարծութեանց պայմաններուն մէջ։ Անդրադարձած է նաեւ Իրանի հետ յարաբերութեանց զարգացման։ Ինչ կը վերաբերի Վրաստանի, ապահովութիւն տուած է որ այդ յարաբերութիւններու զարգացման կապակցութեամբ ոչ մէկ քաղաքական խոչընդոտ կայ։

Յուսկ, յաջողութիւն մաղթելով նոր նախարարին, Լեւոն Տէր – Պետրոսեան, վերջին մէկուկէս տարուան արտաքին քաղաքականութիւնը պատշաճ մակարդակի վրայ ըլլալուն առթիւ, դրուատած է Արտաքին նախկին նախարարը՝ Րաֆֆի Յովհաննէսեան եւ նախարարի տեղակալը՝ Արման Կիրակոսեան։

**

Հռոմէն մեծ յոյս չկայ, ինչպէս կը հաստատեն դէտերն ու լրագրողները։ «Լիպրը Պելժիք»ի մէջ (Փետրուար 27), Միշէլ Ռուսթէն կը վերլուծէ կացութիւնը հարցական խորագրի մը տակ՝ «Ի՞նչ լուծում Ղարաբաղի համար» եւ չի ծածկեր յոռետեսութիւնը այս նախապատրաստական նոր ժողովին առթիւ, որ պիտի պատրաստէր Մինսկի ժողովը (պէտք է բացուէր 1992 Յունիսին...)։ Կը գտնէ որ Լ. Տէր – Պետրոսեան եւ Աբուլֆազ Էլչիպէյ իրենց ասպարէզը կառուցանած են Ղարաբաղն ունենալով որպէս հիմնաքար, երկուքն ալ յանձնառու են այս հարցին մէջ եւ դժուար է որ յետսկոչում ընեն, առանց «իրենց յաճախորդութիւնը» կորսնցնելու մտավախութեան։ Երկուքին ալ ժողովրդականութիւնը կը նուազի իրենց երկրին մէջ։ Հայաստան՝ երկրին ծանր տագնապին եւ կեանքի անհանդուրժելի կացութեան պատճառաւ, Ազրպէյճանն ալ՝ զինուորական պարտութիւններուն։

**

Բաքու դիմում ըրած է ՄԱԿ-ի որպէսզի հետաքրքրուի պատերազմական գերիներով եւ պատանդներով որոնք Հայաստան կը գտնուին։ Ըստ Ազրպէյճանի մէկ ներկայացուցիչին 300 պատերազմական գերի եւ 1000 քաղաքացի «Հայաստան փոխադրուած են»։ ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւանց յանձնախումբին մօտ Բաքուի ներկայացուցիչը՝ Շահին Ալիեւ կ՚ուզէ որ մասնագէտներ ղրկուին ստուգելու համար գերիներու եւ պատանդներու վերապահուած պայմանները։ Շ. Ալիեւ շատ խիստ ոճ գործածած է Հայերու մեթոտները բաղդատելով «նացիներու մեթոտներուն»...։

**

Նախագահ Քլինթըն նամակ մը գրած է Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի, ուր ան բարձր կը գնահատէ Հայաստանի մէջ ժողովրդավարութեան զարգացումը։ Իր մտավախութիւնն յայտնած է Արցախեան հարցին եւ Հայաստանի շրջափակման կապակցութեամբ։

**

Փետրուար 26-ի առաւօտեան պայթում մը տեղի ունեցած է Վրաստանի Սադախլօ կայարանը գտնուող կառախումբին շոգեքարշին տակ եւ կառախումբի չորս վակոնները գիծէն ելած են։ Մեռեալ չկայ։ Կառախումբը Թիֆլիս – Երեւան գիծը կ՚ապահովէր։

**

Ազրպէյճանական օդուժի թռան մը, Փետ. 25-ին, խախտելով Նոյեմբերեանի շրջանի սահմանագիծը, Կոթի գիւղի մօտերը երեք ռումբ արձակելէ ետք յաջողած է խոյս տալ շնորհիւ մշուշին։ Մարդկային եւ նիւթական վնասներ չկան։ Փետրուար 25-ի գիշերը եւ Փետրուար 26-ին ընդհանուր առմամբ հանդարտ կացութիւն կը տիրէր Հայաստանի սահմանամերձ շրջաններուն մէջ։

**

Շաբաթ գիշեր (Փետրուար 27), Ազրպէյճանցիները բուռն յարձակման անցած են կրկին Մարտակերտ Սարսանգի ջրամբարի ուղղութեամբ, բայց ետ մղուած են։ Վերջին շրջանին, Ազրպէյճանցիք աւելի քան 300 մեռեալ ունեցած են։

**

Մարտ 1-ին, Երեւանէն առած մեր լուրերու համաձայն Գորիսի մէջ հանդարտութիւն կը տիրէր, աղջի օրուան միջադէպերէն ետք։

**

Շաբաթ օր, Փետրուար 27, ժամը 17-էն սկսեալ, պատասխանելով Կապոյտ Խաչի կոչին, բազմահարիւր Հայեր հաւաքուած էին Նոթր – Տամ Եկեղեցին (Փարիզ) եւ Պելքուր հրապարակը (Լիոն) դատապարտելու համար Ազերիներու գործած բռնութիւնները։ Փարիզ, իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Գլամարի, Իսիի եւ Անիէռի քաղաքապետները։ Տէսինի քաղաքապետն ալ՝ Փ. Քրէտոզ զօրակցութեան գիր մը ղրկած էր։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ կեդրոնի Մանհաթանի Ուըրլտ Թրէյտ Սէնթըրի (քաղաքին երկու մեծ երկնաքերերէն մին) փարքինկին մէջ պատահած պայթումը, Ուրբաթ իրիկուն (Փետրուար 26) ռումբի մը հետեւանքն էր ինչպէս հաստատուեցաւ արագօրէն։ Ահաբեկչական այս արարքը պատճառ եղաւ 5 հոգիի մահուան, մինչ 1000 է վիրաւորներուն թիւը։ Ցնցումը բաւական մեծ է Միացեալ – Նահանգներու մէջ, ուր ահաբեկչութիւնը այնքան ընթացիկ չէ որքան եղած է եւ դեռ է Եւրոպա։ Էֆ – Պի – Այ-ը քննութեան ձեռնարկած է եւ ոչ մէկ հաւանականութիւն կ՚անտեսէ։ 48 ժամուան մէջ, աւելի քան 40 կազմակերպութիւններ հեռաձայնով տէր եղած են արարքին, բայց մեծ մասը շատ լուրջի չեն առնուիր։ Անկարելի չեն նկատուիր, սակայն, երկու կազմակերպութիւններ, մին՝ եուկոսլաւ, միւսը՝ իսլամական։ Առաջինը կապ կրնայ ունենալ Պոսնիոյ դէպքերուն հետ, քանի կը զուգադիպէր նաեւ ամերիկեան որոշումին սնունդ բաշխել ժողովուրդին անկարգելներու միջոցաւ եւ հարցին քննութեան, Մարտի 1-ին, ՄԱԿ-ի մէջ, իսկ միւսը թմրեցուցիչի հետ առնչուած է։ Ոստիկանութիւնը համոզուած է որ գործը գիտցող կազմակերպութեան մը ձեռնարկն է, արարքը անհատի կողմէ չի կրնար գործադրուած ըլլալ։ Պայթումը տեղի ունեցած է 110 յարկանոց գործի այդ կեդրոնին մէջ, ուր 55 հազար հոգի կ՚աշխատին եւ իր բացումէն ի վեր, 1973-ին, Պիզնէսի «Թոքը» կը նկատուի։ Այժմ բոլորովին փակ է եւ այդ 55 հազար աշխատաւորները պէտք է այլ վայրեր փոխադրուին։ Նիւ – Եորքի կառավարիչը յայտարարած է թէ Ամերիկացիք այդ զգացումն ունին որ իրենց «մտերմութիւնը բռնաբարուած է»։ Արդարեւ միջազգային ահաբեկչութիւնը ցարդ խնայած էր Միացեալ – Նահանգներուն եւ Ամերիկացիք շատ հանգիստ էին։ Այժմ, այն համոզումը կայ որ Ամերիկա այլեւս անըմբռնաբարելի բերդ մը չէ։ Քլինթըն շաբաթական իր ձայնասփիւռ ճառին մէջ, ըսած է որ դաշնակցային իշխանութիւնը իր ամբողջ կարողութիւնը ի սպաս պիտի դնէ քննութեան։

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ, Ֆրանքֆուրթի մօտ (Գերմանիա) գտնուող իրենց զինուորական օդակայանէն, թռիչք առնող 3 օդանաւերով 21 թոն սննդեղէն բաշխած են անկարգելներով Պոսնիոյ բնակչութեան, Փետրուար 28-ին։ Նախապէս մէկ միլիոն թռուցիկներով, գրուած սերպերէն եւ խրուաթերէն տեղեկացուցած էին բնակչութեան որ մարդասիրական օդային օժանդակութիւնը անմիջական է։ Այս տեղեկատուութիւնը եղած էր ոչ միայն որպէսզի բնակիչները լուր ունենան այլեւ այն մտավախութեամբ որ զինուորական ուժերը հակօդային պաշտպանութեան կը դիմեն եւ կը փորձեն օդանաւերը վար առնել։ Սերպերը իրենց հաւանութիւնը տուած են թէեւ «երկինքէն իջնող այս յոյսին» ինչպէս կ՚ըսեն։ Մարտ 1-ին, ուրիշ առաքումներ ալ կ՚ըլլային նոյն ձեւով։ Տեղւոյն վրայ գտնուող ՄԱԿ-ի ուժերը շատ համամիտ չեն այս գործողութիւններուն զորս «ամերիկեան շօ» կ՚որակեն եւ վտանգաւոր կը նկատեն։ Միւս կողմէ, Պելկրատէն Պառ (Մոնթենեկրոյի մէկ նաւահանգիստը)

(Շար.ը Դ. էջ)

Coordination des organisations politiques arméniennes de France

COMMUNIQUE

Les directions nationales des organisations politiques arméniennes de France, Hentchak, Daschnak et Ramgavar, décident:

— de coordonner leurs actions pour les grands projets socio-politiques de la Collectivité Arménienne de France, dans le cadre d'une stratégie cohérente.

— d'apporter leurs concours pour la consolidation des économies, indépendances et structures de l'Arménie et du Karabagh.

A cet effet, il s'est créé un organisme permanent intitulé COORDINATION DES ORGANISATIONS POLITIQUES ARMENIENNES DE FRANCE dont l'adresse est la suivante :
C. O. P. A. de France
6, rue Bellard, 75015 PARIS
Tél. : (1) 42. 73. 28. 27.

PARTI SOCIAL DEMOCRATE HENTCHAK

FEDERATION REVOLUTIONNAIRE ARMENIENNE DASCHNAKTZOUTIUN

ASSOCIATION DEMOCRATE LIBERALE RAMGAVAR

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Սփիւռքահայ ժամանակակից գրականութեան վիճակի մասին քիչ անգամ է որ յուսադրիչ կարծիք կը յայտնուի: Ամէնէն յոռետեսները գրագէտները իրենք են, որովհետեւ անկարող են հասկնալու թէ իրենց գիրքերուն չգնուիլը, ընթերցողներու թիւին ստոյգանական նուազիլը, հայ գրագէտին նիւթական անձուկ վիճակը, Սփիւռքի մէջ հայերէն գրականութեան կամ հայ գրագէտին ու իր արուեստին հանդէպ լուրջ հետաքրքրութեան պակասը ոչ նոր երեւոյթ է մեր գրական պատմութեան մէջ ոչ ալ կացութիւն մը որ կրնայ շատ տեւել: Այս սխալին հետեւանքով չէ՞ որ երբեմն այդ գրագէտները Հայաստան կ'առնեն չունչերնին «նորոգուելու», կամ, ինչպէս պիտի ըսէինք աւելի ժողովրդական ոճով՝ «պաթարիները լեցնելու» համար: Ոչ ոք կը կասկածի անոնց ապրումներու վաւերականութեան վրայ — հայրենիքի սէրը ամենասուրբ զգացումներէն մին է մեր սրտին մէջ: Սակայն յաճախ այդ այցերը ուրիշ նկարագիր ալ կ'առնեն՝ երբ ճիգ կ'ընենք մեր ունկնդիրները շլացնել մեր իրենց բերած արուեստին նորութեամբ ու լեզուական պերճութեամբ: Եւ այդ հանդիպումէն ետք՝ այլեւս ինչքա՛ն կը գիտնայ գնահատանքը ... (ինչպէ՞ս հասկցնել այս գրողներուն թէ այդ գնահատանքը գրական իրական շատ քիչ արժէք կը ներկայացնէ Սփիւռքի արուեստին զարգացման տեսակէտէն, որովհետեւ մեր ու անոնց գրական հասկացողութեան միջեւ լեռ ու ձոր տարբերութիւն կայ որ հաւանաբար դեռ երկու սերունդ տեւէ՝ մինչեւ որ երկուքս ալ մէկ ու նոյն արդիականութեան մէջ իրար հանդիպինք):

Գալով ժողովուրդին արժեւորումին՝ ան իր սնունդը թերթերէն է որ կ'առնէ ու զաղտնիք չէ որ մեր մամուլը՝ գրեթէ ամբողջովին քաղաքական ու արտագրական հետաքրքրութիւններու հետամուտ՝ շատ քիչ անգամ է որ լուրջ քննութեան կ'ենթարկէ գրական հրապարակը: Այնպէս որ ժողովուրդին կարծիքները երկու հակադիր բեւեռներու շուրջ կը խմբուին — կամ այն՝ թէ հրապարակը կը վխտայ տաղանդաւոր գրողներով, կամ ալ այն՝ թէ համատարած միջակութիւն մը կը տիրէ ամէն կողմ: Այս վերջինը անշուշտ կը հաստատէ յոռետես մարգարէներու յանկերգը թէ Սփիւռքը, կորուսած իր մայր հողէն՝ դատապարտուած է ստոյգանական այլասերումի (արդեօք կա՞ն Հայաստանի մէջ մտաւորականներ որոնք այս աւաւոր մտածումէն թաքուն հրճուանք մըն ալ կ'առնեն, եւ առիթ չեն փախցներ մեզ յիշեցնելու թէ մենք հողի եւ աւանդութեան անփոխարինելի աւիշը չունինք մեզ սնուցանող եւ մեր փառքի անցեալին առընչող, անկէ ուժ առնող, հազար պաշտանի ձեւերով...: Յուսանք թէ ոչ):

Իրականութեան մէջ, Սփիւռքի գրականութեան առողջական վիճակը պէչ չէ: Անշուշտ, կան մանր - մունր տկարութիւններ, օրինակ՝ նման ամէն ժողովուրդի, մենք ալ կը տառապինք արուեստի արդի աշխարհի ճաշակներու շատ արագ փոփոխութիւններէն: Հոս սակայն վերապահութիւն մը կայ — մենք Սփիւռքահայերս, «գրականութիւն» չունինք, բառին բուն իմաստով, այլ լոկ «գրագէտներ» ու գրողներ: Այս կ'ըսենք որովհետեւ «գրականութիւն» երեւոյթին գոյութիւնը պայմանաւոր է մտաւորականներու եւ արուեստագէտներու շատ բարդ ու մասնագիտացած խաւի մը ներկայութեամբ, ուր գտնուին գրական պատմաբաններ, քննադատներ, լեզուագէտներ, գեղագէտներ, գրական մամուլ, լրագրողներ ու խմբագիրներ, մատենագէտներ եւ բանասէրներ ... (արդար ըլլալու համար, պէտք է յիշատակենք բանասիրական պատկառելի աշխատանքը որ կը տանին զանազան կեդրոններ Սփիւռքի մէջ — Վենետիկի ու Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութիւնները, Անթիլիասի կաթողիկոսարանը, ինչպէս եւ Revue des Etudes Arméniennes-ը Փարիզի մէջ, Journal of the Society for Armenian Studies-ը Լոս – Անճըլըսի մէջ, Armenian Review-ն Պոսթընի մէջ: Կան նաեւ կոթողային իրագործումները տոքթոր Լեւոն Խաչիկեանին եւ ողբացեալ Յակոբ Անասեանին, Լոս – Անճըլըս): Չենք խօսիր ազգային մատենադարաններու, թանգարաններու, գերեզմաննոցներու, պետական կառոյցներու, համալսարաններու, հրատարակչական տուներու, մշակուած ու բարեկեցիկ ընտրանիի, արուեստագէտներու ընկերակցութեանց, դիւանագիտական կապերու, մանր մտաւորականութեան եւ այլն, եւ այլն, բերելիք լայն նպաստին մասին որու շնորհիւ ազգի մը մշակոյթը կ'արմատանայ ու տեւականութիւն կը շահի: Ուրեմն, այս օղերը չեն պճնած մեր կեանքը ու կը շարունակեն խուսափիլ մեր ապրումներու հասողութենէն: Բայց ատոր համար ոչ կ'ափսոսանք ոչ ալ ատով կը փորձենք մեր անբաւարարութիւնները ծածկել կամ արդարացնել: Մենք պարզապէս տարբեր տարազով ապրած ենք, ու մեր պատմութիւնը պճնած են մեզի իւրայատուկ առաքինութիւններ — մեր բուռն հաւատքն ու սէրը երկրի ու մանաւանդ երկնքի բարիքներուն, մեր տարաշխարհիկ, ներշնչեալ մենակեացները, մեր անձնուրաց նուիրեալները Բանին, Ոգիին ու Գեղեցիկին, մեր շինարար կարողութեան գործաւորները վանքերու, դպրոցներու, դաշտերու, շուկաներու պարունակներուն: Մեր կեանքը իրեն յատուկ նշանակութիւն, ոճ եւ արժէք ունեցած է որոնցմով մենք օժտած ենք քաղաքակրթութեան ազնուագոյն իրագործումները: Պզտիկ ժողովուրդ ենք, պզտիկ եղած է մեր բերքը սակայն ատոր որակը մեզ կը հասցնէ մարդկային ոգիի ամէնէն ընտիր բարձունքներուն):

Ուրիշ տկարութիւն՝ մեր գրական մտաւորականութեան յուսանկքային դիրքը ազգային մեծ տագնապներու ընթացքին: Անցեալին մէկ անգամ միայն մեր մտքի մարդիկը հաւաքական կեցուածք ունեցած են ու դեր խաղացած ազգային կեանքի հոլովոյթին մէջ — երեսուն համալսարանական ուսանողները, որոնք 1843–էն 1848–ի միջեւ Թուրքիայէն Եւրոպա ղրկուեցան եւ ապա, ուսումնին աւարտած՝ վերադարձան Պոլիս եւ ստանձնեցին ազգային կեանքի կառոյցները արդիականացնելու եւ նորոգելու աշխատանքը:

Սակայն ատիկա առանձին դէպք մըն է որ իր աւանդութիւնը չէ ստեղծած:

Այնպէս որ այսօր «մտաւորականութեան հանրային դերակատարութիւն» յղացքը օտար է մեր հայկական փորձառութեան: Անկասկած որ օգտակար կրնան ըլլալ մեր մտքի մարդիկը ներկայ ճգնաժամի՝ եթէ իրենց մտածումի անկախութիւնը ապահովեն եւ բանաձեւեն մեր ժողովուրդի հաւաքական կամքին ու խիղճին արտայայտութիւնը: Մնաց որ խօսիլ, մեր օրերուն, մտաւորականի վերուստ նշանակուած որեւէ «դերին» կամ «պաշտօնին» մասին՝ համայնավար գաղափարաբանութեան ամէնէն յոռի յիշատակները կ'արթնցնէ մեր մտքին մէջ:

Ընդհանուր առմամբ, մեր վիճակը յուսադրիչ է, եթէ Սփիւռքի էութեան մասին ճիշդ է մեր մեկնաբանութիւնը: Պարզ օրինակի մը համար, առնենք մէկ հիմնական յատկանիշը այդ Սփիւռքին — լեզուն: Իրողութիւն է որ ժամանակակից Սփիւռքին հետ ծնունդ առնելու վրայ է Հայու ինքնութեան նոր սահմանում մը որուն տակաւին չենք վարժուած: Արդի Հայը բազմալեզու էակ մըն է, բազմամըշակոյթ, cosmopolite ժողովուրդի մը զաւակը որ պահելով հանդերձ խոր հաւատարմութիւն մը իր պատմական հայրենիքին հանդէպ, եւ նախամեծար սեպելով հայերէն լեզուն իր գործածած բոլոր լեզուներուն մէջէն՝ ինքզինքը 21–րդ դարու քաղաքացի կ'ուզէ համարել: Նոր Հայու այս տիպարին առաջին տարրերը արդէն մեր երիտասարդ սերունդին խօսքին, նայուածքին մէջն են եւ ով որ աչք եւ ականջ ունի ու կը հետեւի այդ երիտասարդներուն սրընթաց վազքին արդի քաղաքներու եւ համալսարաններու նըրբանցքներէն՝ չի կրնար չզգալ այն մեծ վտանգը որ կը սպառնայ մեր աւանդական մշակոյթին՝ եթէ ան չյաջողի պատշաճիլ նոր ժամանակներու պահանջներուն:

Ահա այս նոր համադրումին գոյութիւնն է որ Սփիւռքի հայութեան ապագային հանդէպ վստահութիւն կը ներշնչէ: Կը նշանակէ թէ հայութիւնը յաջողած է յարմարիլ աշխարհի նոր ու յարափոփոխ իրականութեան, որովհետեւ այդ նորաբոյս սերունդները որոնք արտաքինով ու կենցաղով շատ քիչ կը տարբերին միջազգային երիտասարդութեան ընթացիկ տիպարներէն՝ ոգիով Հայ են ու այդպէս ալ կը մնան: Եւ նորութիւն չէ ասիկա, այս տաղանդը միշտ հին ու միշտ նոր մնալու: Արդարեւ, եթէ քիչ մը ետ նայինք բաղդատելու մեզ անցնող ու անցած սերունդներու հետ, կը տեսնենք որ ոչ իսկ մեր արեւմտահայ հայրերն ու մեծ հայրերը, իրենց փառքի էն շքեղ տարիներուն, 1900–էն մինչեւ 1950՝ այդ մարզին մէջ մեզմէ շատ տարբեր եղած են: Այսօր, 25–էն 30 հազար գիրք կը հրատարակուի տարեկան, երկտասնեակ մը գրող ու գրագէտ կը գործեն հրապարակին վրայ, օրէ օր կ'աճի արդիական, մշակուած համալսարանականներու թիւը, կը զարգանայ քննադատական միտքն ու անկախ մտածողութիւնը:

Սակայն կայ աւելին: Մեր մշակոյթին բազմալեզու նկարագիրը նոր չէ որ կը յայտնուի: 19–րդ դարու ընթացքին ու 20–րդին մինչեւ կէսերը մեր գրականութեան մէջ ու արտնիթեր՝ զարգացած է օտար լեզուներով ճոխ գրական դաշտ մը որ լուրջ ուսումնասիրութեան առարկայ չէ դարձած տակաւին: Ասոր լաւագոյն վկայութիւնը մեզի Արմենակ Սալմասլեանի Bibliographie de l'Arménie (Հայկական Մատենագիտութիւն), Erevan, 1969 հատորն է ուր կը նշուի մօտաւորապէս 6500 անուն գիրք՝ գրուած անգլերէն, ֆրանսերէն ու գերմաներէն լեզուներով, հայ ազգի մշակոյթին ու պատմութեան մասին: Այս թիւէն մօտ 1200–ը հայ հեղինակներու գործեր են որոնք կը գրադին բացառաբար հայ արուեստի ու մտածումի կալուածով: Ինչ որ շահեկան է սակայն այն իրողութիւնն է որ այդ թիւէն 87–ը գեղարուեստական գործերն են (վէպ, բանաստեղծութիւն, թատրոն, յուշ ու տըպաւորապաշտ էջեր, փորձագրութիւն եւ գրական ուսումնասիրութիւն) Հայերու՝ որոնք ոչ – հայ լեզուներով արտայայտուած են: Ուստի կը գտնուինք իրապէս աւանդութեան մը, ազգային յատկանիշի մը ներկայութեան: Եւ Ա. Սալմասլեան կ'աւելցնէ «ռուսերէն, լեհերէն, վրացերէն, հունգարերէն, ռումաներէն եւ դեռ այլ լեզուներով ալ շատ հարուստ գրականութիւն մը գոյութիւն ունի այսօր», զոր հեղինակը անկարող եղած է քննելու, զանազան պատճառներով: Եթէ աւելցնենք գեղարուեստական գրականութեան այն հարիւրաւոր հատորները որ ամերիկածին ու ֆրանսածին Հայեր արտադրած են Ա. Սալմասլեանի Մատենագիտութենէն ասդին, ինչպէս եւ կերպարուեստի ու գեղարուեստի մէջ Հայերու զգալի ներկայութիւնը միջազգային ոլորտներուն՝ կ'ունենանք երեւոյթ մը որ առ նուազն կ'ամրապնդէ մեր կարծիքը թէ Սփիւռքեան իւրայատուկ, «միջազգային», ինքնատիպ բայց նաեւ Հայեցի արուեստ մը կրնայ գոյութիւն ունենալ այսօր Հայաստանէն դուրս՝ եւ վաւերական շարունակութիւնը հանդիսանալ մեր աւանդական մշակոյթին:

Քիլլարա, Աւստրալիա

ՔԻՉ ՄԸ... ԱՄԷՆ ԻՆՉ

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ ՃՈՉ ԵՒՍ Է...

Հայաստանում քաղաքական պայքարի վերելքին զուգահեռ, անհամեմատելիօրէն լայնացել է նորօրեայ, մերօրեայ, բազմադարեայ կուսակցութիւնների հետաքրքրութիւնների շրջանակը: Մանաւանդ ուշարժան է այս կամ այն կուսակցութեան մշակութապէս բացայայտըւելու պարագան: Վերջին ամիսներին Հանրապետութեան իշխանութեան լծակների մօտ (կամ ամենամօտ) կանգնած ՀՀՇ անդամներն մասնայատուկ ըմբըռնումով են երգում Ռուբէն Հախվերդեանի «Երջանկութիւն, անցի՛ր կողքովս / դու յարատեւ չես / դու կարող ես հեռանալ ամէն րոպէ / եւ հեռանալիս չնախազգուշացնել...» քաջածանօթ երգը: Ի հարկէ միայն որոշակի, ոչ հեղինակային խմբագրմամբ («երջանկութիւն» բառը փոխարինելով... «Դաշնակցութիւն» բառով): Երջանկութեան արտաքսումը Հայաստանի Հանրապետութեան եւ բնագրի սահմաններից կատարուել է երգի ընդհանուր փորձից յետոյ, 24 ժամուայ ընթացքում: Մաքսատանը երջանկայիշատակին (կը ներէք՝ երջանկութեան) մօտ ոչինչ է յայտնաբերուել: Մանրաքննին ստուգումը անձամբ ղեկավարել է Հանրապետութեան մաքսային վարչութեան պետ Երջանիկ Արզարեանը, ղեկավարուելով ՀՀՇ Ա. համագումարում ընդունուած եւ տակաւին անկիրառելի կանոնադրութեան հիմնադրոյթներով: (Որոնւում են թշնամիներ եւ չահեր):

ՄԻԱՁԱՅՆ

ՀՀՇ վարչութեան վերջին նիստերից մէկում առաջարկուել է վերհրատարակել ՀՅԴ երեւելիներից, Ա. Հանրապետութեան առաջին վարչապետ Յովհաննէս Քաջազնունու «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնն այլեւս անելիք չունի» գիրքը: Ծաւալուած աննախընթաց քննարկմանը մասնակցել են վարչութեան անդամների գերակշիռ մասը եւ միաձայն որոշել... չհրատարակել Սիմոն Վրացեանի «Խարխափումներ» գիրքը:

Ո՜ ՏԱՅՐ ԻՆՁ
ԱՄԱՅԻ ԱՓԵՐԻ ՎՐԱՅ

Այս երգը հիմնականում երգում են հայաստանեան այն բնակարաններում երբ վառարաններից ելնող ծխի քուլաները ընդհանրապէս բազում յուսահատեալների որեւէ տեղ տանելու ցանկութիւն եւ պատրաստակամութիւն չունեն: Կ'երգեն նաեւ նրանք, ովքեր իրենց տները եւ առտնին վերջին իրերը հասցրել են վաճառել: Եւ անպայմանօրէն պիտի երգեն... այնտեղ՝ ուր ... ընդմիշտ պիտի երգեն:

«Յառաջ»թերթի խմբագրութեանը

ԿՐԿՆՕՐԻՆԱԿԸ՝
ՄԵՂՈՒ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑԻՆ

Սրտի նեարդահիւծ ցաւով գրում եմ որ Հայաստանում աննախադէպ աճ է նկատւում մի հիւանդութեան, որի հետքերը արդէն իսկ մեր ստոյգ տուեալների համաձայն յայտնաբերուել են Կարմիր Բլուրի բեղուն պեղումների աշխատանքների աւարտման տարիներից մինչեւ այսօր: Այս տարաշխարհիկ հիւանդութեամբ առաջին եւ վերջին հերթին հիւանդանում են քաղաքական դարձդարձիկները, անյուսալի պատեհապաշտները, շողոքորթներն ու մորթապաշտները (ներառեալ գրական... ան«գրագէտ»ները) եւ բոլոր նրանք որոնց առողջութիւնը այսօր աւելի քան երբեք թանկ է... իրենց համար: Միակ ամենահաւանական բաժին դեղը ձեր թերթի մաերիմ Մեղու Հայրենեացի խայթոցներն են որոնցից թէ հիւանդները կ'ապաքինուեն, թէ յարգոյ Մեղուի եռանդը օր աւուր կը հազարապատկուի:

Մի՛ զրկէք նրանց օրախնդիր խայթոցներից:

ԻՐԱՁԵԿ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ («Յառաջ»)․–

Հինգշաբթի, Փետրուար 18, Տօն Սրբոց վարդանանց զօրավարացն մերոց՝ հազար եւ վեց վկայիցն, որք կատարեցին ի մեծի պատերազմին (451 թուականին)՝ «Վասն հաւատոյ եւ վասն հայրենեաց»: Համաձայն Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ այս սահմանումին, նոյն օր, առաւօտեան, պատարագ մատուցեալ քաղաքիս Ս. Աստուածածին եկեղեցին: Պատարագիչը՝ շրջանիս նոր հոգեւոր հովիւ՝ Խաչատուր Քհնյ. Պօղոսեան, կարճ քարոզով մը շեշտը դրաւ պատմական իրադարձութեան եւ առով խորհրդանըշող խորհուրդին վրայ: Միտքերը մատչելի, լեզուն՝ յղկուն:

Ուրբաթ, Փետրուար 19: Աշխարհիկ հանդիսութիւն Պարսամեան սրահը: Այս մէկը կազմակերպուած Նիսի Հայ Մշակոյթի Միութեան համանուն յանձնախումբի կողմէ: Նախագահ ճարտարապետ Տիգրան Հաճեան իր բացման խօսքին մէջ քանի մը խորհուրդներ բացայայտեց, – Պատմութիւնը ցոյց կու տայ թէ՝ առանց կազմակերպեալ պայքարի, առանց զոհաբերութեան ոգիի, ժողովուրդները չեն կրնար պահել պաշտպանել իրենց գոյութիւնը, եւ կը ճմլուին ուրիշներու ոտքին տակ: Հայաստանի եւ Ղարաբաղի այսօրուան կացութիւնը անգամ մըն ալ կ'արդարացնէ այս ճշմարտութիւնը: Հայ ժողովուրդը յաճախ գտնուած է նման ճգնաժամային կացութիւններու մէջ, եւ ասոնցմէ ամենածանօթը, որ վառ կը մնայ Հայոց հաւաքական յիշողութեան մէջ, Վարդանանց պատմութիւնն ու զոհաբերութիւնն է: Առանց այդ զոհաբերութեան, Հայերը դարձած պիտի ըլլային զրադաշտական, եւ յետոյ ալ՝ մահմետական, իրենց ինքնութիւնը կորսնցնելով ի սպառ:

Այնուհետեւ, նախագահին հրաւէրով բանախօսը՝ Ժիրայր Միրիճեան յստակ ակնարկով փորձեց ներկայացնել մեր պատմութեան մէկ շատ բախտորոշ ժամանակաշրջանը՝ Գ. դարու առաջին կէսէն մինչեւ Ե. դար, որուն շրջագիծին մէջ արձանագրուեցաւ Աւարայրի 451 Մայիս 26-ի պատմական ճակատամարտը:

Ալ. Մակեդոնացիի ձեռքով կործանած Աքեմենեան կայսրութեան (պատմական աւեալներով տարածուած մինչեւ Մակեդոնիա, Սեւ եւ Կասպից ծովերէն մինչեւ Արաբական, Միջերկրական եւ Կարմիր ծովերը, դեռ քիչ հեռուները) վերահաստատելու մտադրութիւնը Պարսկաստանի Սասանեան հարստութեան հիմնադիր Արտաշիր Ա. Պապականի (գահը ձեռք ձգած 226-ին) եւ անոր յաջորդներուն կողմէ, Հայաստանը իբրեւ «կամուրջ» երկրամաս կրկին լուսարձակի տակ կը դնէ: Քանդել Հռոմէական կայսրութեան արեւելեան թեւը (ժամանակ մը ետք՝ Բիւզանդիոն) կը դառնայ Տիզբոնի հիմնական նպատակակէտը: Հայաստանի քրիստոնէացումը (301) հետեւաբար, հաշտ աչքով չէր կրնար դիտուիլ Զրադաշտ Իրանի կողմէ: Կրօնքի եւ առով մշակոյթի հակումը դէպի Արեւմուտք, ակամայ հակադիր դիրքերու վրայ կը դնէին Հայաստանը եւ աշխարհակալ ձգտումներու հետամուտ Իրանը:

Այնուհետեւ, միշտ այս շրջանակին մէջ, յաւելեալ մանրամասնութիւններ, պատմական նկարագիրով, – Յազկերտ Բ.ի պահանջը դաւանափոխութեան, Թագաւորանիստ Արտաշատ քաղաքը խմբուած պատասխանատու հոգեւորականներու պատմական դարձած պատասխանը, Տիզբոն կանչուած տասը նախարարներու կեղծուրացութիւնը, Աւարայրի ճակատամարտը, Վահանեան հայդուկային մարտեր սահմանումով բնորոշուող ժամանակաշրջանը եւ, վերջապէս, Նուարսակի համաձայնագիրը, որով գոռոզ Պարսկաստան կ'ընդունէր Հայոց հիմնական երեք պահանջները:

Խօսք առնելով նախագահ Տիգրան Հաճեան ուզեց մատնանշել այն տարբերութիւնները, որոնք ուշադրութիւն կը գրաւեն Վարդանանց շարժումին երկու պատմագէտներուն՝ Եղիշէի եւ Փարպեցիի մօտ,

Այսպէս, Եղիշէ չի յիշատակեր թէ, հայ նախարարները Տիզբոնի մէջ առերեւոյթ զրադաշտական կրօնքը ընդունելէ վերջ երբ Հայաստան կը վերադառնան, Վարդան իր ընտանիքը առնելով կ'անցնի յունական բաժինը: Բայց յետոյ կը վերադառնայ, տեղի տալով նախարարներու եւ եկեղեցականներու խնդրանքին, առարկելով հանդերձ թէ՝

«Դուք Հայերդ, միշտ ձեր նենգաւոր խաբէութեամբ, մեր նախնիքները մղած էք դէպի վիշտ ու մահ, եւ դուք վտանգէն փախած էք: Չեմ գիտեր թէ հիմա անկե՞ղծ էք թէ ոչ երկմտութեամբ կը վարուիք»:

Փարպեցի մէկ երկու անգամ կը կրկնէ «դուք Հայերդ» խօսքը ինչ որ խորհիլ կու տայ թէ Մամիկոնեաններու չինական ծագման մասին Խորենացիի տուած տեղեկութիւնը կրնայ ճիշդ ըլլալ:

Փարպեցի իր կարգին չի յիշատակեր քաղաքացիական պատերազմը եւ կայսրապաշտ անողոք կռիւները որոնք կը մղուին Վարդանի կուսակից ուխտապահներուն եւ Վասակի համախոհ ուրացողներուն միջեւ, եւ որոնց ընթացքին երկիրը սովի կը մատնուի, մարդիկ սատկած էշերու եւ ձիերու միս կ'ուտեն, «բոպիկ ոտքով կը քշէին այրերն ու փախստեան կիները, եւ բազմաթիւ տղաք քարերու զարնելով սպաննեցին եւ ձգեցին ճամբաներու վրայ»:

Մանրամասնութիւններու մէջ կը տարբերին, բայց վերջաւորութեան մասին համաձայն են երկու պատմագիրները: Ամէնէն յաւ բացատրած է Փարպեցին:

Աւարայրի ճակատամարտէն վերջ ձերբակալուած հայ ապստամբ մեծամեծներուն դատավարութեան ընթացքին Պարսից Թագաւորը կը հարցնէ թէ «ի՞նչ համարձակութեամբ, ի՞նչ մտածումով, կամ ի՞նչ օգնութեան յոյսով ձեռնարկեցիք այսպիսի ահաւոր գործողութեան մը, որով թէ՛ ձեր անձերը փճացուցիք եւ թէ՛ ձեր երկիրը»:

Բոլորին անունով խօսելով, Արշաւիր Կամսարական կը բացատրէ թէ, երբ Վարդան ընտանիքը առնելով Յունաց կողմը անցաւ, Վասակն էր որ նամակ գրելով բանակին գլուխը կանչեց զայն, եւ մանաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկեց ըսելով. «մի՛ վախնար Պարսիկներէն: Մենք նամակ կը գրենք Յունաց կայսեր, օգնութիւն կ'ուզենք եւ մեր երկիրը անոր իշխանութեան կը յանձնենք: Իսկ եթէ չհամաձայնի, իմ հետս ունիմ Վրացիները, Աղուանները եւ Հոները: Իմ ձեռքս են բոլոր գանձերը: Եթէ Հոներուն դրամ տամ, այնքան զինուոր կը ղրկեն որ Պարսից հողերը քիչ կու գան»:

Եւ հայ ուխտապահ նախարարները երբ ապացոյց Թագաւորին ցոյց կու տան Վարդանին եւ Յունաց կայսեր ղրկուած նամակները, որոնք գրուած եւ կնքուած էն Վասակ Մարզպանին կողմէ գլխաւորաբար, ըսելով որ իր այդ գործելակերպով ան «դաւեց թէ՛ քեզի եւ թէ՛ մեզի, պատճառ դառնալով այս մեծ չարիքին»:

Եզրակացութիւն. մատնուածները կը մատնեն մատնիչը, որ կը դատապարտուի իբր... հայրենասէր:

Մատնութիւն մատնութեան, ամենայն ինչ մատնութիւն է, աւա՜ղ:

Վասակ, իբր կրկնակի դաւաճան, շղթայակապ կը նետուի բանտ, ուր ահաւոր չարչարանքներով կը մեռնի: Եղիշէ, որ կը սիրէ ռոմանթիք ոճով նկարագրել ամէն ինչ, անհանդուրժելի պատկերներով կը բացատրէ Վասակի մարմնոյն քայքայումը, եւ կ'եզրակացնէ. «իբրեւ գշուն մեռաւ եւ իբրեւ գգէշ քարշեցաւ»: (Եղիշէի երեւանեան թարգմանիչը (1958) գէշը (դիակ), բառարար ըմբռնելով, զայն վերածած է էշի):

Գործադրուեցաւ օրուան պատշաճ գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը: Բծախնդիր մօտեցում, որուն շնորհիւ ներկաները հաստատեցին, թէ մեր փոքրաթիւ համայնքը ունի անկասկած որակեալ ուժեր՝ երիտասարդ, արդէն իսկ յոյժ նկատելի: Միակ տարեցը գեղարուեստական բաժինի՝ Դիւզաղ Օհանեան, որ տարիներէ ի վեր օրինակելի յարատեւութեամբ կը վարէ մեր Ս. Աստուածածին մատրան Դպրաց Դասը, հաղորդական շունչով երգեց Ներսէս Շնորհալիի «Նորահրաշ պսակաւոր եւ զօրագլուխ առաքինաց» տաղով սկսող ծանօթ շարականին քանի մը հատուածները: Յայտնի է, որ աւելի նուիրուած է Վարդանի, Աւարայրի ճակատամարտի պատմութեան մէջ յիշատակուած իւրաքանչիւր նահատակուած հերոսի («վկայ») յիշատակին: Նաեւ՝ անանուն ռամիկ քաջերուն:

Տիկին Շողիկ Արփաճեան, Միօրեայի նոր ուսուցչուհի, Պէյրութէն, բառին իսկական իմաստով մեղմահոս չարադաս լեզու-շունչ ճամբով կարդաց Եղիշէի Վասն Վարդանայ եւ Հայոց Պատերազմին քաղուած «ընտրելագոյն կտորներից մէկը, որի նմաններն իր ժամանակի համաշխարհային գրականութեան մէջ անգամ քիչ կան» (հաստատում՝ Ակադ. Մանուկ Աբեղեան) Տիկնայք փափկասունք Հայոց աշխարհին հատուածէն կարեւոր մաս մը. Գրաբարէ արեւմտահայերէնի դարձուած Տիգրան Հաճեանի կողմէ: Ըսենք՝ կրկնութեան մեղքով, թէ ընթերցումը լեզուի եւ շունչի ճամբով ամբողջական յայտնութիւն մը եղաւ:

Վահան Թէքէեանի «Խորհուրդ Վարդանանց» յայտնի քերթուածը արտասանեց մեր երիտասարդներէն, – անկասկած խոստմնալից, – Արեգ Պաշար: Այս անգամ եւս հաստատեցինք, թէ ան համակ սիրով կը մերձենայ իրաւ բանաստեղծներու իրաւ ստեղծագործութիւններուն: Եւ ասոնց՝ բանաստեղծներու, ինքնաբուխ հոգին կը յաջողի փոխանցել ունկնդիրներուն: Ուրեմն՝ սրտամօտ մօտեցում՝ յստակ առոգանութեամբ:

Օր. Գարին Օհանեան երեք մեներգներով անգամ մը եւս հաստատեց, թէ բուրգի գագաթը սեւեռող եւ բարձրանալու բնատուր տուեալները ունեցող երգչուհի մըն է այլեւս: Մեցցօ-սոփրանօ, տաք թէմպրով մեկնաբանեց առաջինը արդիական երաժշտութեան յայտնի անուններէն Լուչիանօ Պերիօի «Լուսին ելաւ»ը հայերէն, ձօնուած իր ողբացեալ կնոջ երգչուհի Քէթի Պէրպէրեանի, այնուհետեւ Կոտոյեանի «Իմ Երեւան»ը ու Կոմիտասի «Կռունկ»ը: Մեր հայկական Նիսը ունի ձայնի «աստղ» մը: Հետեւաբար, պարտի ծափահարել բանիւ եւ գործով:

Այնուհետեւ խօսք Խաչատուր Քհնյ. Պօղոսեանի: Կարգ մը հաստատումներ: Ապա՝ հարցումներ: Օրինակ՝ նկարագրութիւն Աւարայրի ճակատամարտի: ռազմաճակատը՝ դէմ առ դէմ զօրախօսին կողմէ: Ի ձեռին երկու քարտէսներ՝ վայրը ընդհանրական գիծերով եւ ռազմաճակատը՝ դէմ առ դէմ զօրաբաժիններու մատնանշումներով՝ պատրաստուած Տ. Հաճեանի կողմէ:

Երեկոյթը փակուեցաւ պիւֆէի մը շուրջ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՎԱՌՆՍԱՅԻ հայկ. ակումբը իսկական բոյն մը դարձած է տեղւոյն Հայութեան համար: Երեքշաբթի օրերը, հոն կը հաւաքուին ՀՕՄ-ի անդամուհիները ղեկավարութեամբ իրենց ատենապետուհիին՝ Զապէլ Պէյլէրեանի եւ դասախօսութիւններ կը լսեն տարբեր նիւթերու շուրջ: Հոն կը հաւաքուին նաեւ երիտասարդական Արարատ միութեան անդամները: «Երեւան» միութիւնն ալ հոն կը կազմակերպէ իր դասախօսութիւնները, նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ.ը եւ Թաղականութիւնը:

**

ՖՐԷԶՆՕՅԻ Հայ Կեդրոնի «Ասպարէզ» սրահին մէջ, Փետ. 14-ին, ժողովրդային հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է, ուր խօսք առած են նոյն օր Գանատայէն ժամանած Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի անդամները՝ Հրայր Մարուխեան, Վիգէն Յովսէփեան (Գանատայէն) եւ Ապօ Պօղիկեան (Հայաստանէն): Հաւաքոյթին բացումը կատարած է Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան կոմիտէի ներկայացուցիչ՝ Վիգէն Եփրեմեան, որ հրաւիրած է Նշան Փիրումեանը հիւրերը ներկայացնելու համար: Առաջին խօսք առնողը եղած է Ապօ Պօղիկեան, որ լայնօրէն անդրադարձած է Հայաստանի առօրեայ կենցաղային դժուարութեանց: Ապա՝ Վիգէն Յովսէփեան բացատրութիւններ տուած է Հայ Դատի աշխատանքներու մասին, հուսկ՝ Հրայր Մարուխեան ներկայացուցած է Հ.Յ.Դ.եան հայաստանեան քաղաքականութիւնը, յատկապէս Հ.Յ.Դ. 25-րդ ընդհ. ժողովի լոյսին տակ:

**

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Փետր. 16-ին, Հ.Յ.Դ. Արեւմտեան - Ամերիկայի յարաբերական յանձնախումբը հանդիպում մը կազմակերպած էր Հ. Յ. Դ. Բիւրոյէն Վահան Յովհաննիսեանի եւ շրջանի մամուլի ներկայացուցիչներուն հետ: Յանձնախումբին ատենապետը Համլէթ Զրախչեան ներկայացուցած է յանձնախումբին անդամները: Վահան Յովհաննիսեան խօսած է Հայաստանի եւ Արցախի պարզած ներկայ պատկերին մասին, ծանրանալով Մարտակերտի վերջին զինուորական յաջողութիւններուն վրայ: Վ. Յովհաննիսեան անդրադարձած է նաեւ նոր կառավարութեան կազմին, ի մասնաւորի յատկանշական գտնելով Ապահովութեան պետական վարչութեան նախագահի եւ Արտաքին նախարարի նշանակումները:

**

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՕՅԻ ԵՒ ՖՐԷԶՆՕՅԻ մէջ, Փետ. 13-ին եւ 14-ին նշուած է Արցախի ազատագրական պայքարի 5-րդ տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ.Դ.եան տեղական մարմիններուն: Սան Ֆրանսիսքօ, երեկոյթին բացումը կատարած է Հ.Յ.Դ. Քրիստափոր կոմիտէի կողմէ՝ Վարանդ Գասպարեան: Խօսք առած են Նշան Փիրումեան, Հրայր Մարուխեան, Վահան Յովհաննէսեան, Ապօ Պօղիկեան, Վիգէն Յովսէփեան: Ֆրէզնոյի մէջ, բացումը կատարած է յանուն Հ.Յ.Դ. Ս. Թէհլիրեան կոմիտէին Վիգէն Եփրեմեան: Խօսք առած են Ապօ Պօղիկեան, Վիգէն Յովսէփեան, Հրայր Մարուխեան:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ՏԱՂԱՆԴՆԵՐՈՎ

Մի քանի ամիսներու լռութենէ յետոյ, ուրախութիւնը ունեցանք ունկնդրելու «Անսամպլը օրքէսթրալ տը Փրովանս» նուագախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պր. Սերժ Բալոյեանի, մասնակցութեամբ ծանօթ ջութակահար՝ Պր. Ժան Տէր – Մերկերեանի:

Երեկոյթ մը որ կազմակերպուած էր Օպանեի (Մարսէյլէն 15 քիլոմեթր) քաղաքապետարանի կողմէ, Փետրուար 13, Շաբաթ գիշեր: Տեղւոյն Գոմէտիա Թատերասրահը լեցուած էր երաժշտասէր հոծ բազմութեամբ, ուր կը բացակայէր հայ գաղութը, հակառակ անոր որ ուղարկուած էին բաւական հրաւէրներ:

Օրուան յայտագրին առաջին մասը կը կազմէր՝ Շուպէրթի (Թիւ 5 Սի պէմոլ մաժէօր) սէնֆոնին, իսկ երկրորդ մասին մէջ ունկնդրեցինք նախ Մոցարթէն (Ուվէրթիւր տը Տոն Ժուան)ը եւ ապա՝ Պէթհովընէն Ջութակի համար քոնչերթօն (Րէ մաժէօր օփ 61) որու մենակատարն էր Պր. Ժան Տէր – Մերկերեան:

Ժ. Տէր – Մերկերեան անգամ մը եւս եկաւ ապացուցանել իր տաղանդը, արտակարգ ձիրքը սրահին մէջ անշունչ մընացած ունկնդիրներուն: Խանդավառ ներկաները յայտնապէս չէին ուզեր հեռանալ սրահէն եւ անվերջ ծափահարութիւններով պարտադրեցին, որ բեմ վերադառնայ արուեստագէտը երեք անգամ:

Համերգի աւարտին հրաւիրեալները մեծարուեցան կից սրահի մը մէջ պատրաստուած գինեձօնով մը խօսք առաւ Օպանեի քաղաքապետ՝ Պր. Ժան Թարտիթօ շնորհակալութիւն յայտնելով նուագածուներուն եւ ի մասնաւորի Պր. Սերժ Բալոյեանի որ առիթ տուած է սոյն ելոյթին ունկնդրել տալով արժէքաւոր ջութակահար մը:

Յաջողութիւն կը մաղթենք Պր. Բալոյեանի որ նոր պաշտօն մը ստանձնած է Մարսէյլի պետական օփերայի մէջ: Իսկ Պր. Ժ. Տէր – Մերկերեանի մասին դրուելիք գնահատանքի խօսքերը բաւարար պիտի չըլլան: Արուեստագէտ մը, արժանացած միջազգային մրցոյթներու մէջ առաջնութեան աստիճանի, ստացած ոսկէ մրցանշան, մէկ խօսքով պատուաբեր անուն մը հայութեան: Բայց եւ այնպէս իբր Հայ եթէ չկարողանանք իր արժանիքները բարձրացնել, այդ պատիւը վայելելու հաճոյքը թէպէտ տանք օտարներու:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

(Շար․ Ա․ էջէն)

գացող կառախումբէ մը 20 մահմետական-ներ առեւանգուած են զինեալ անծանօթ խմբակի մը կողմէ, երբ կառախումբը կ'անցնէր սերբ հակակշռի տակ գտնուող Պոսնիոյ մէկ տարածքէն։

ՊԱՊԸ նամակ մը ղրկած է Սարայեւոյի Արքեպիսկոպոս՝ գերպ․ Փուլժիչի ուր կ'անդրադառնայ բռնաբարուած կիներէ ծնող երախաներուն, որոնք ոչ մէկ պա-տասխանատուութիւն ունին եւ պէտք է կազմակերպուի որդեգրման դրութիւն մը։

ԳԱՀԻՐԷԻ կեդրոնը գտնուող սրճարանի մը մէջ է որ Փետրուար 26-ին ռումբ մը պայթած է այնպիսի ժամու մը, երբ բազ-մութիւն կար։ Յստակ է որ ահաբեկիչ-ները բացէ ի բաց ապարէզ կը կարդան Նախագահ Մուպարաքի։ Չորս հոգի (մէկ Թուրք եւ մէկ շուէտացի զբօսաշրջիկ եւ Երկու տեղացի) մեռած են եւ 19 յաճա-խորդ ալ վիրաւորուած։ Այս նոր արար-քը անկիւնադարձ մը կը նկատուի, քանի առաջին անգամն է որ հանրային վայր մը թիրախ կ'ըլլայ։ Իսլամապաշտ ահաբե-կիչներուն կը վերագրուի այս գործողու-թիւնը։ Անոնք էին արդէն որ ցարդ 3 քա-ղաքական դէմք սպանած են եւ յարձա-կած Ղպտիներու վրայ, երկրին հարաւը։

ԵԼՑԻՆ, արձակուրդէն վերադարձին, անակնկալի բերած է շրջապատը «արտա-կարգ իրաւասութիւններ» պահանջելով Ռուսաստանի համար, որպէսզի դադրե-ցընէ ազգամիջեան կռիւները եւ ազգայ-նապաշտ ձգտումները նախկին կայսրու-թեան ամէն կողմերը։ Յստակ է իր ծրա-գիրը․ «Կը խորհիմ որ ատենը եկած է որ միջազգային պատասխանատու կազ-մակերպութիւնները, ներառեալ Միացեալ Ազգերը, Ռուսաստանի փոխանցեն յա-տուկ իրաւասութիւններ՝ նախկին Խոր-հըրդային Միութեան խաղաղութեան եւ կայունութեան որպէս երաշխաւոր։ Ռու-սաստանի շահն է վերջ տալ բոլոր կռիւ-ներուն նախկին Խորհրդային Միութեան հողամասին վրայ»։ Մասնաւոր բացատրու-թիւն մը չի տրուիր այս խօսքերուն առ-թիւ, որոնք չեն կրնար զարթնում չտալ «ռուսական աշխարհակալութեան» հին վախերուն։

ՓԱՐԻԶԻ 11-ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԻՆ ՄԷՋ (ռիւ Սէն Մօռ) ահաբեկչական արարք մը գործուած է Կիրակի գիշեր (Փետր․ 28) եւկոպլաւ ճաշարանի մը դէմ։ Զոհ չկայ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ մէջ կարեւոր փոփոխութիւններ մտան Մարտ 1-էն, ինչ որ գոհացում չի տար դատաւորներուն եւ ոստիկանութեան։ Պատժական մարզին մէջ է որ կը կատար-ւին բարեփոխումները։ Այլեւս կը ջըն-ջուի մեղադրանքի տակ ըլլալը (էնքիւլ-փասիոն) եւ կը փոխարինուի քննութեան տակ բանաձեւումով։ Արտօնութիւն կը տրուի նաեւ ձերբակալուած անձին որ փաստաբանի մը օգնութեան դիմէ, երբ ոստիկանատունն է։ Այս կարգադրու-թիւնը որ դժգոհ կը ձգէ դատաւոր եւ ոստիկան, փաստաբաններու պահանջն էր։

ԼՈՆՏՈՆԻ հիւսիսային առեւտրական մէկ թաղամասը ահաբեկչական նոր ա-րարք մը գործած է ԻՐԱ-ն (իրլանտական հանրապետական բանակ)։ Շուրջ 20 վի-րաւոր կայ, 2-ը՝ ծանր վիճակի մէջ են։

ԿԻՍԼՈՎՈՏՍԿԷՆ (Ստրաւոպոլի ռուսա-կան շրջան) Բաքու գացող կառախումբին մէջ ռումբ մը պայթած է, երբ կառախում-բը Չեչենիայէն կ'անցնէր։ Շուրջ տասը մեռեալ կայ եւ 15 վիրաւոր։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ քաղաքապետը՝ Լուժիկով հրամարտակով մը կ'արգիլէ, Ապրիլ մէ-կէն, որ օտար լեզուներով ծանուցում ըլլայ Ռուսաստանի մէջ։ Կիւրեղեան այ-բուբենը այլեւս պարտադիր է, ծանու-ցումներու թարգմանութեամբ կամ ար-տագրութեամբ։ Այս որոշումը հետեւանք կը նկատուի օտար լեզուներով, մանաւանդ անգլերէն, վխտացող ծանուցումներու։

⁂

ՖՈՒԹՊՈԼ

Այաչիոյի մէջ, Վալանսի Հայ Մարզա-կանը 1-ի դէմ 2 կէտով յաղթեց տեղւոյն խումբին (յաղթած էր նաեւ երթի մրր-ցումին, իր դաշտին վրայ)։

Այժմ վեցերորդ է դասաւորման մէջ, 28 կէտով։ Գլուխն է միշտ Մարթիկ 32 կէտով։

Դր․ Աւետիս Պալթայեան,

Տիկին Մաքրուհի Կիւլէսէրեան եւ զա-ւակները,

Տիկին Լուսնթագ Մխիթարեան եւ զա-ւակները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ հարսին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՊԱԼԹԱՅԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Սարաֆեան)

մահը որ պատահեցաւ Փետրուար 27-ին, 88 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Մարտ 2, Երեքշաբթի, ժամը 16-ին, Շա-ւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին 4, Կոմիտաս փողոց

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Անվերսի (Պելժիա) Հայ Տան հա-մար, (քաղաքի կեդրոնը, հանգստա-ւէտ պայմաններով օժտուած) հայե-րէն եւ ֆրանսերէն գիտցող անհատ մը կամ միջին տարիքի զոյգ մը։

Դիմել՝ հետեւեալ հեռախօսի թիւե-րուն․ --

Օրուան մէջ․ --
32 -- 3 -- 2334945
Գիշեր․ --
32 -- 3 -- 8284782

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

կը հրաւիրէ ձեզ՝ ներկայ գտնուիլ
կիրակի, Մարտ 7, ժամը 15-ին
Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ
պատուելու

ՄԵՐ ՄԵԾ-ՄԱՅՐԵՐՆ
ՈՒ ՄԵԾ-ՀԱՅՐԵՐԸ

անակնկալներ՝ ճոխ սեղաններու շուրջ։

Մուտքը ազատ է։

COMMUNIQUE DE PRESSE

Le Quatuor d'Erevan

avec
Artasches Meguerdchian, premier violon
David Moussissian, deuxième violon
Albert Broutian, alto
Medea Abrahamian, violoncelle

tous diplômés du conservatoire supérieur Komitas de Erevan et du conservatoire Tchaïkovsky de Moscou, brillants lauréats de grands concerts internationaux, ces musiciens arméniens, après avoir été acclamés comme solistes dans le monde entier, se sont réunis en quatuor en 1987. Leur tournée en France fera une halte le samedi 13 mars à 20 h 30 dans la salle Jean-Renoir de Bois-Colombes (92). Un courant organisé en collaboration avec l'Union Culturelle Française des Arméniens de France, au profit de l'A.M.I. (Action Musicale Internationale des Jardins de musique) qui établira son programme autour de Schumann, Mansourian, Altonian. Un rendez-vous incontournable pour tous des mélomanes avertis...! Samedi 13 mars à 20 h 30, Salle Jean-Renoir, Villa des Aubépines à Bois-Colombes.
Tarif : 90 F.
Tarif 36-92, Plein câble : 60 F.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ․ Աէրէնկիւլեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր․ Տիկին Մարիամ Տէրտէրեանէ փոխան ծաղկեպսակի Դր․ Նուբհան Ֆր-րէնկեանի մահուան առթիւ։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ազատուհի Հայրապետեան 200 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ամուս-նոյն՝ Յարութիւն Հայրապետեանի մահ-ուան քառասունքին առթիւ։

CENTRE CULTUREL SAINT MESROB

accueille

M. PASCAL CARMONT
Consul Général de France

le Jeudi 4 Mars à 20h 45

pour une
CONFERENCE
ayant comme thème

"Le rôle des Arméniens en Egypte au XIXe siècle"

10 bis, rue Thouin — Paris V^e^
Mos *Monge / Cardinal Lemoine*

Entrée libre

LE COMITE DE PARIS
de
l'U.G.A.B.

a le plaisir de vous inviter au vernissage suivi d'un cocktail de

Mireille Goguikian Dabbaghian
(*peintures*)

le Jeudi 4 Mars à partir de 19h30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Exposition du 5 Mars au 19 Mars

Heures d'ouverture : de 18h à 22h

COMMUNIQUE

Gérard Madilian nous prie de bien vouloir vous adresser ces quelques lignes sur la situation critique du Théâtre du Jardin.

Le Théâtre du Jardin, le seul théâtre de France à avoir régulièrement invité des ensembles de jeunes artistes d'Arménie risque d'être détruit dans quelques mois, victime du Plan de Restructuration du ardin d'Acclimatation.

Merci d'envoyer vos témoignages de soutien au :

Comité de Soutien
en faveur du Théâtre du Jardin
138, Rue de Crimée, 75019 Paris

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Լիոն -- Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ․ ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհի-ները Շաբաթ, Մարտ 6, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին Լիոնի Ս․ Յակոբ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ

40, rue d'Arménie, Lyon 3^e^

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

⁂

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Մարտ 8, ժամը 20․30-ին

Centre Administratif d'Asnières

Կարեւոր օրակարգ․ - Բոլորին ներկա-յութիւնը անհրաժեշտ է։

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս․ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, Չորեքշաբթի երեկոները՝ ժամը ճիշդ 6-ին, Փարիզի Ս․ Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի՝ խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի Քարոզ կը տրուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի․ --

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ․ --
Մարտ 3, Ժ․ օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ․ ՎՐԴ․ ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս․ ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ․ -- Մարտ 3, ժամը 5-ին։

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ։

Ժամանակացոյց․ --
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8․45-ին։
Արեւագալ ժամը 9․45-ին։
Պատարագ ժամը 10․30-ին։
Քարոզ և Հոգեհանգիստ ժամը 11․45-ին։

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս․ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ․ -
Մարտ 3, ժամը 18-ին
Կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա․ ՔՀՆՅ․ ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

LA MAISON DE LA CULTURE
D'ISSY-LES-MOULINEAUX
sous la présidence d'honneur de
Monsieur le Député - Maire
André SANTINI
vous invite à la présentation du livre

LES ARMENIENS DANS L'EMPIRE OTTOMAN A LA VEILLE DU GENOCIDE

925 documents photographiques
30 cartes géographiques —
3000 localités recensées —
7000 noms répertoriés
de Raymond H. KEVORKIAN
et Paul B. PABOUDJIAN

le Vendredi 5 Mars à 20h30

45, rue de la Défense, Issy-lès-Mlnx.

CROIX BLEUE

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour son Centre de Vacances à Bellefontaine (Jura), pour la période de Juillet-Août 1993 :

— *deux directeurs diplômés*
— *deux adjoints de direction*
— *deux assistants sanitaires : étudiant en médecine* (3ème année validée), *assistant social, ou infirmier diplômé d'Etat*
— *des hommes d'entretien, ayant le permis de conduire*
— *des moniteurs diplômés du BAFA*
— *des cuisiniers et aides cuisiniers* (réponse avant le 30 mars)

Les candidatures sont à envoyer à l'adresse suivante :

Croix Bleue des Arméniens de France
Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 48. 24. 46. 57.

L'ECOLE TEBROTZASSERE

présente

SA CHORALE
sous la direction de HAIG SARKISSIAN

et

l'Ensemble arménien
NAVASSART

le Dimanche 7 Mars à 15 h 30

Salle des Fêtes de Gonesse — Route d'Ecouen 95500 Gonesse

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 3
MERCREDI
3 MARS
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. – Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.008 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 18.008

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ եւ Ղազախստան համաձայնած են պաշտպանութեան հասարակաց գօտի մը ստեղծելու գաղափարին շուրջ: Զինուորական համագործակցութեան պայմանագիրը ամիսէ մը պատրաստ պիտի ըլլայ: Երկու երկիրներու նախագահները համաձայնած են նաեւ որ Պայքոնուրի անջրպետակայանը որ Ղազախստան կը գտնուի, միասնաբար գործածուի:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ Փետ. 28-ին խորհ. նախկին վեց Հանրապետութիւններ՝ Ռուսաստան, Հայաստան, Ղազախստան, Ուզպեկստան, Կիրգիզստան եւ Տաճիկստան զինուորական համագործակցութեան պայմանագիր մը ստորագրած են:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒ ռումբերու պէս ցանած մարդասիրական օգնութիւնը Պոսնիոյ բնակիչներուն ձեռքը չէ հասած: Պոսնիոյ արեւելքը գտնուող մահմետականները չեն կրցած գտնել Կիրակիէն Երկուշաբթի լուսնալիք գիշերը նետուած ուտելիքները եւ դեղերը: Ֆրանքֆուրթի ամերիկեան կայանին պատասխանատու զինուորականն ալ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտարարած է որ դժուար է ըսել թէ ծրարները հասած էին ընտրուած նպատակակէտերուն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երեսփոխանական ընտրութիւններուն համար արդէն 5169 թեկնածու արձանագրուած է 555 ընտրաշրջաններու մէջ, ինչ որ բոլոր մրցանիշները կը կոտրէ: Միւս կողմէ Ֆ. Միթերան այնքան յոռետես չէ իր կուսակցութեան համար եւ կը խորհի որ Ա. շրջանին ընկերվարականները աւելի ձայն կը ստանան քան հարցախոյզներու նախատեսած 18-էն 20%-ը:

ԹՈՒՐՔԻԱ կը շարունակէ թռաններու իրգնումները եւ այդ առընչութեամբ բանակցութիւններ սկսած է Եոռռքոփթէրի հետ, 20 թռաններ գնելու համար սիւփէր փիւմա տեսակէն: Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ն. Այազ ըսած է թէ անոնք պիտի ծառայեն զօրքերու փոխադրութեան: Եոռռքոփթէր համաձեռնարկութիւն մըն է ֆրանսական Այէրօսփասիալի եւ գերմանական Տօյչէ Այէրօշփասէի:

ՏՈՔԹ. ՃԷՔ ԳԷՈՐԳԵԱՆ, ան որ տեսակ մը «անձնասպանութեան մեքենայ» հնարած է օգնելու համար այն անբուժելի հիւանդներուն որոնք կը նախընտրեն մեռնիլ, կրնայ հետապնդուիլ մարդասպանութեան յանցանքով: Միչիկընի Խորհրդարանը օրէնք մը քուէարկած է Փետ. 25-ին արգիլելու համար «օգնութեամբ կատարուած անձնասպանութիւնները» եւ այս որոշումէն քանի մը ժամ ետք, ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն մը կատարած է բժիշկին բնակարանը, որովհետեւ բողոք մը ներկայացուած էր 70 տարու հիւանդի մը մահէն ետք: Կարգ մը վկաներ պնդած են որ սրտի հիւանդութենէ տառապող ենթական քանիցս ուզած է որ դէմքին դրուած օքսիտ տը քարպոնի դիմակը հանուի:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ ԴԵՌ ՉԷՐ ՃՇԴՈՒԱԾ ՄԱՐՏ 2-ԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵԼՈՅԹԸ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ ՏԻՐՈՂ ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Շաբաթ, Փետրուար 27-ին, Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է հանրապետական խորհրդակցութիւն, նուիրուած՝ Հանրապետութեան մէջ կարգ ու կանոնի հաստատումին հարցերուն: Մասնակցած են քաղաքային եւ շրջանային խորհուրդներու գործկոմներու նախագահներ, իրաւապահ մարմիններու շրջանային, քաղաքային տարածքներու ստորաբաժանումներու ղեկավարներ, կառավարութեան անդամներ:

Բացումը կատարած է փոխ – Նախագահ Գագիկ Յարութիւնեան: Ելոյթ ունեցած են Հանրապետութեան գլխաւոր դատախազ Արտաւազդ Գէորգեան, Ներքին նախարար՝ Վանօ Սիրադեղեան, Հարկային պետական տեսչութեան պետ՝ Սուրէն Սահակեան, մաքսային պետական ծառայութեան պետ՝ Երջանիկ Աբգարեան, Հանրապետութեան Նախագահին առընթեր վերահսկողութեան սպասարկութեան ղեկավար՝ Կարապետ Ռուբինեան:

Զեկուցումներով հաստատուած է որ յանցագործութիւններու, զանազան կարգի, օրինախախտումներու աճը չէ դադրած:

Երկար ելոյթով հանդէս եկած է Հանրապետութեան Նախագահը՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան:

Ան նշած է որ ստեղծուած իրավիճակը ժողովրդավարութեան, իշխանութեան գլուխ անցած նոր ուժերու անձեռնհասութեան վերագրելը, անցնելով խոր երեւոյթները, այն է հին համակարգի ջախջախում, նորի ստեղծում, որու գործի անցնիլը ժամանակի կը կարօտի: Եւ այս ամբողջը օրէնսդրական դաշտի բացարձակ բացակայութեան պայմաններու մէջ: Գործող օրէնքներու մէջ կան հակասութիւններ, որոնցմէ կ'օգտուին յանցագործները, նաեւ տկար դատաւորը, տկար դատախազը: Շատ դանդաղ կ'ընթանայ, կ'ըսէ Նախագահը, առարկայական եւ ենթակայական պատճառներով, օրէնսդրական աշխատանքը:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան դեռ կը շեշտէ որ իրաւապահ մարմիններու կառոյցներու կատարելագործման, աւելին՝ լուրջ կառուցուածքներու փոփոխութիւններու անհրաժեշտութիւնը: Անօրինականութիւններու դէմ մղուող պայքարը խանգարողներու կարգին, ան նշած է ժողովրդավարութեան սխալ ըմբռնումը, երբ ան կը ներկայացուի որպէս ամէն բանի թոյլտուութիւն, նաեւ ճնշում իշխանութիւններու, իրաւապահ մարմիններու վրայ, անցեալին զինուած ջոկատներու, այժմ տարբեր քաղաքական ուժերու կողմէ: Լ. Տէր-Պետրոսեան խիստ վնասակար կը նկատէ այս կացութիւնը եւ դատական մարմիններու խնդիրը կը նկատէ ամէն մէկ նման փաստի պարագային տեղեկացնել համապատասխան մարմիններուն:

Ըստ Նախագահին, շատ տարօրինակ վիճակ ստեղծուած է. – քաղաքական որոշ ուժեր մէկ կողմէ կը քննադատեն իշխանութիւնները, իրաւապահ մարմիններու անօրինութիւններու, յանցագործութիւններու դէմ անբաւարար պայքար մղելը եւ միւս կողմէ անմիջապէս պաշտպանութեան տակ կ'առնեն իրաւապահներու տեսադաշտը յայտնուած անձերը: Որպէս օրինակ, ան բերած է Զուարթնոց օդակայանը ձերբակալուած ղեկավարութիւնը, Տնտեսական նախարարի նախկին առաջին տեղակալը, եւայլն: Քաղաքական այդ ուժերու նման գործելակերպը, ինք՝ կասկածելի կը նկատէ:

Կոչ ըրած է իրաւապահ մարմիններու եւ մամուլին առաւել սերտ գործակցութիւն ունենալ, քննադատած է ոչ ընդդիմադիր մամուլը որ առնենին չի հերքեր հրատարակուած կեղծիքը եւ սուտը որ սուտի վրայ գումարուելով, կը դառնայ հանրային կարծիք:

Նախագահը, ապա, ծանրացած է շատ ցաւոտ խնդիրներու վրայ ինչպէս՝ Հանրապետութեան օդակայանները, երկաթուղին եւ կառուղիները կատարուող աղաղակող ապօրինութիւններու վրայ եւ խոստացած է որ կառավարութիւնը ՄԷԿ ՇԱԲԱԹՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ (ընդգծումը՝ մեր կողմէ) լիակատար կարգ ու կանոն կը հաստատէ օդակայանը որ դէպի արտաքին աշխարհ Հայաստանի միակ պատուհանն է եւ կը թուի որ երկար ատեն ալ այդպէս կը մնայ: Ասոր կը հետեւին երկաթուղիի եւ կառուղիի պարագաները: Վերջինը աւելի տեղական իշխանութիւններու, իրաւապահ մարմիններու հարցը կը դառնայ:

Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդգծած է որ տեղական իշխանութիւններու, իրաւապահ մարմիններու, նախարարութիւններու, ամբողջ կազմի վրայ բացասական անդրադարձ ունի քաղաքական մթնոլորտը, երբ որոշ քաղաքական ուժեր կը ջանան սերմանել այս իշխանութիւններու ժամանակաւոր ըլլալու բնոյթը: Ցաւօք սրտի, հետեւանքն այն է որ անմիջապէս կը նուազի անոնց գործունէութեան արդիւնաւորութիւնը: Սակայն, աւելցուցած է Նախագահը՝ «ոչ ոք այդպիսի պատրանքներ թող չփայփայի, վասնզի 1990-ից ի վեր ուրիշ Հանրապետութիւններում շատ իշխանութիւններ, նախագահներ են փոխուել, քաղաքացիական պատերազմներ են ծագել, իսկ մենք, չնայած ծանրագոյն իրավիճակին կարողացել ենք պահել ներքին կայունութիւնը»:

Լ. Տէր-Պետրոսեան չէ ծածկած որ չի կրնար խոստանալ ժողովուրդին թէ դժուարութիւնները վերջ գտած են, անոնք կը շարունակուին եւ ժողովուրդի մեծ մասն ալ կը հասկնայ, բայց չի հանդուրժեր անարդարութեան եւ այս պարագային է որ պէտք է կարենանք, կ'ըսէ արդարացնել անոր ակնկալութիւնները:

Վերջաւորութեան Նախագահը կոչ ըրած է որ ամրապնդուի պետականութեան գիտակցութիւնը, խստիւ քննադատած է մամուլէն, հեռատեսիլէն, բեմերէն հնչող այն յոռետես տրամադրութիւնները որոնք մերձաւոր կործանումը կը գուշակեն մեր ժողովուրդին: «Ոչ մի անհատ, ոչ մի կուսակցութիւն որքան էլ հանճարեղ, որքան էլ արկածախնդիր լինի չի կարող կործանել ժողովրդին, անհատները կը գան ու կը գնան, իսկ հայ ժողովուրդը եղել է, կայ, ու կը լինի յաւերժ» եզրակացուցած է Նախագահը:

**

Կը մնայ անշուշտ մաղթել եւ յուսալ որ Նախագահին լաւատեսութիւնը (յանկարծ մէկ շաբաթէն միայն կարգադրել ինչ որ տարիէն աւելի է չէ կարգադրուած) ի դերեւ չելլէ:

**

Մարտ 2-ին, Երեքշաբթի օր մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի Փարիզ ժամանումին թուականը հաւանաբար փոխուէր (առաջին թուական մը տուած էինք երէկ՝ Հինգշաբթի, Մարտ 4): Վերջնապէս կրնար որոշուիլ նոյն օրը:

**

Նոյն առաւօտեան առած մեր տեղեկութեանց համաձայն, նախորդ գիշերը Ադրպէյճանցիք հրետակոծութիւններ ըրած են Տաուշի շրջանը, Մովսէս, Այգեպար, Պառաւաքար եւ Բերդ գիւղերու վրայ: Զոհ չկայ:

Գերագոյն Խորհուրդի նիստերը կը շարունակուին միշտ շատ լարուած մթնոլորտի մը մէջ: Երկուշաբթի, Մարտ 1-ին, քուէարկութեան կը դրուէր օրակարգը, բայց ՀՌԱԿ, Հ.Յ.Դ. եւ ԱԺՄ-ի երեսփոխանները կը մերժէին մասնակցիլ պահանջելով որ այդ օրակարգին առաջին հարցը ըլլայ Նախագահին լիազօրութեանց նուազումը, ինչ որ կը մերժուէր այն առարկութեամբ թէ հարկ եղած փաստաթուղթերը չկան այդ հարցը ծեծելու համար եւ այդ հարցի քննութիւնը կ'ըլլայ արտակարգ նիստի ատեն եւ ոչ՝ հերթական: Ի վերջոյ հարկ եղած մեծամասնութիւնը գոյացած է ընթացիկ օրակարգի շուրջ: Բայց եւ այնպէս վէճերը շատ բուռն են:

**

Յիշենք նաեւ Հայաստանի խոստացուած մարդասիրական օգնութեան պարագան որ ըստ երեւոյթին շփոթութեան դուռ բացած է:

Եւրոպական Հասարակապետութեան քուէարկած մարդասիրական օժանդակութիւնը, զոր «Եւրոպական Յանձնախումբը» վաւերացուցած է կը հասնի 13,5 միլիոն էքիւի եւ կը վերաբերի Հայաստանի, Վրաստանի եւ Տաճիկստանի: Այս օժանդակութիւնը պիտի մատակարարուի ECHO-ի կողմէ (Մարդասիրական Օժանդակութեան Եւրոպական Գրասենեակ), յանձնախումբին սովորական ընկերակիցներու միջոցաւ սերտ համակարգումով անդամ պետութեանց եւ միւս նուիրատուներուն:

**

Փետրուար 27-ին, Արտաքին Նախարար Վահան Փափազեան ընդունած է Իրանի առժամեայ գործավար Ահմատ Սորհանին, որ իրեն յանձնած է Իրանի Նախագահին ուղերձը, ուր ան կը շնորհաւորէ զինքը Արտաքին Նախարար նշանակումին առթիւ եւ յոյս կը յայտնէ տնտեսական եւ մշակութային յարաբերութեանց սերտացման՝ երկու երկիրներու միջեւ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ՝ ԼԱՒԱՏԵՍ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Հանգստանալու օրեր Վալանսի Հ.Մ.-ին համար: Ախոյեանական մրցում չկայ այս շաբթու վերջը: Այդ ըսել չէ սակայն թէ խաղացողներուն պիտի թոյլատրուի ծուլանալ: Կը շարունակուին մարզուիլ: Զէ՞ որ իրենց արհեստն է գնդակին ետեւէն վազել:

Շաբաթ իրիկուն, Քորսիքայի մէջ, իր ձեռք բերած արժէքաւոր յաղթանակը Այաչիոյի դէմ (1 – 2, կոլերէն մէկը՝ արդիւնք փենալթիի) հեռացուցած է Հ.Մ.-ը դասաւորումին անբաղձալի շրջանէն: Զորս կէտերու տարբերութիւն 6-րդին (Վալանս) եւ 11-րդին միջեւ.

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Այս խորագրով ուշագրաւ հատորի մը հրատարակութեան արձագանգած էինք Յունուար 19-ի մեր թիւով: Հեղինակը Թանէր Աքչամ 1953-ին ծնած է Արտահան. աւարտած է Միջին Արեւելեան Թէքնիք Համալսարանին վարչական գիտութիւններու բաժինը: Համայնավարական ու քրտական քարոզչութեան ամբաստանութեամբ 1976-ին ձերբակալուած է, տարի մը ետք խոյս տուած ու ապաստանած Գերմանիա: Ներկայիս հետազօտողներէն է Համպուրկի Ընկերային պրպտումներու հիմնարկին: Հեղինակ է յօդուածներու եւ հատորներու: Հայկական հարցին նուիրուած գիրքը լոյս տեսած է անցեալ Նոյեմբերին:

Հրատարակչութեան ծանօթացման էջին մէջ հայկական հարցը կը նկատուի ամէնէն «փափուկ»ը այն թապուներուն որոնք կազմաւորած են թուրք քաղաքական եւ մշակութային աշխարհը:

Խոմէր Լաչինէրի ստորագրած նախաբանն ալ կը բաժնէ այս կարծիքը, «փափուկ» հարցերու մասին խօսելու արխութիւնը չափանիշ նկատելով ինքնավստահութեան երեւոյթին: Լռութիւնը որ կը պահուի Թրքական շրջանակին կողմէ հայկական հարցին մասին, ամէնէն լաւ օրինակն է ատոր: Խոմէր Լաչինէր ընկերա-մշակութային ուրոյն երկրաշարժ կ'որակէ այն երեւոյթը որ Ա. աշխարհամարտի նախօրեակին Անատոլուի բնակչութեան 20-30 տոկոսը կազմած Հայերն ու Յոյները գրեթէ անհետացած են: Թուրքիոյ Հանրապետութեան հռչակումին տարին (1923) երկրին 12 միլիոն բնակչութիւնը միայն կրօնական տեսակէտով համատարր է ու Անատոլուի եւ Թրակիոյ մէջ թուրք ազգայնականութեան տիրապետութեան ենթակայ ազգային պետութեան մը համար բաւարար նեցուկ հայթայթելու ատակ չէ: Անատոլուի Թուրքերուն համար ինքնութեան առաջին եզրը կրօնքն է ու դաւանանքը: Իսկ Թրքական Հանրապետութեան հիմնադիրներուն կողմէ «որոշադրուած» Թրքական ինքնութիւնը Թուրք տարրին իսկ մեծամասնութեան օտար, կամ առնուազն «չինծու» ինքնութիւն մըն է: Թուրք հաւաքականութիւնը այդ ինքնութեան պատշաճեցնելու համար պետութիւնը բաւական ուժ գործադրած է:

Նախաբանէն իսկ ներկայացուելէ ետք Թրքական ինքնութեան մը հարցը, Թուրք հաւաքականութեան համար հարկը ցոյց կը տրուի իր պատմութեան հետ հաշուեփակի մը որ առաջին քայլը պիտի ըլլայ ընդհանուր պատմութեան հետ կատարելի հաշուեյարդարին: Այս անհրաժեշտութեան կ'առընչուի նաեւ ներկայի քրտական հարցը, իր ողբերգական հետեւանքներով:

Հեղինակը իր նախաբանին մէջ կը ծանրանայ քաղաքակրթութիւն -- բարբարոսութիւն յարաբերութեան վրայ: Կ'ըսէ թէ նոր է հարցին նկատառումի ձեւը. էականը հայկական ցեղասպանութեան մը կատարուած ըլլալու կամ չըլլալու վէճը չէ, այլ զայն մերժելու կեցուածքին բացատրութիւնը: Այլ խօսքով՝ «գիրքին նպատակն է թուրք ազգային ինքնութեան մասին մտածել բարձրաձայն»:

Մուտքի մասին առաջին էջէն կը շեշտուի թէ ջանքը պիտի կեդրոնանայ Թրքական ազգային ինքնութեան ու անոր հոգեվիճակը «հասկնալ»ու մէջ: Դիտանկիւնը «յանցագործ»ինն է, ու գիրքին չէ հասկնալ «յանցագործ»ը: Այս ըսելէ ետք կը շեշտուի թէ պէտք չէ «հասկնալ» ու «բացատրել» եզրերը շփոթել «ներողութիւն խնդրել»ուն հետ:

Այս ընդհանուր «բանալի»ներէն ետք, առաջին գլուխը յատկացուած է Թուրք ազգային ինքնութեան յատկանիշներուն: Այդ ինքնութիւնը բաղկացած է որոշ յատկութիւններէ որոնք գոյացած են ազգային պետութեան հոլովոյթին ընթացքին եւ որոնք կրնան փոփոխութիւն կրել: Յետոյ անմիջապէս կը յաջորդէ յապաղումի պարագան որ Թ. Աքչամի թեզին գլխաւոր առանցքն է: Ան կ'ըսէ թէ Թրքական ազգային ինքնութիւն մը պատմութեան բեմին վրայ յայտնուած է շատ ուշ: Զանազան օրինակներով կը թելադրէ այն գաղափարը թէ Օսմանեան պետութեան մահմետական քաղաքացին, Թրքութիւն մը որպէս ինքնութիւն իւրացնելէ առաջ, ինքզինքը կը սահմանէր որպէս իսլամ, կամ առ առաւելն՝ Օսմանցի: Անոնց օտար են «հայրենիք»ի ու «ազգութեան» գաղափարները: Հեղինակը այս պարագան կը բացատրէ անով որ Օսմանեան պետութեան ղեկավար դասը գիտակցօրէն ընտրած էր այս ճամբան, խուսափելու համար կայսրութեան քայքայումէն. իրենք գիտէին, կը զգային թէ ազգայնականութիւնը, այդ հոսանքին աշխուժացումը պիտի առաջնորդէր կայսրութեան փլուզումին քանի որ անոր տիրական գիծն էր բազմազգի ըմբռնումը: Նոյնիսկ կ'ըսուի որ «Օսմանեան պատմութեան մէջ թուրք բառը վարկաբեկիչ բան կը նկատուէր»:

Այս երեւոյթին պատճառները բացատրելու փորձին մէջ առաջին տեղը կը դրուէ այն պարագան որ օսմանեան կեդրոնական վարչարար մեքենան կը բաղկանար տէվշիրմէ կոչուած պետական անձնաւորութիւններէ. քրիստոնեայ ընտանիքներու պատանիներ էին անոնք որոնք փոքր տարիքէն կը հաւաքուէին ու կը կրթուէին կեդրոնական վարժարաններու մէջ, դառնալու համար վարչադիտական դիրքեր: Այս տարրը միշտ արհամարհական ու վարկաբեկող կեցուածք ունեցած է Թուրքերու հանդէպ:

Այս գլուխին եզրակացութիւնը այն է թէ Թուրք տարրը զօրաւոր ազդեցութեան տակն էր հակացողութիւն չզգալու եւ առանձնութեան պարագաներուն. այնքան որ իր ընթացքին որոշիչ ազդակները եղած չէին անոնք:

Թրքական ինքնութեան հզօրացումը, հեղինակը զուգահեռ կը նկատէ անյայտանալու, ընջուելու, ոչնչանալու վախին. այսինքն՝ յատկապէս ԺԹ. դարուն որ Թուրք պատմաբանի մը կողմէ որակուած է «կայսրութեան ամէնէն երկար հարիւրամեակը»: Օսմանեան կայսրութեան քայքայումին, բաժանումին հետանկարով օրօրուած Եւրոպա մը այս վախը ներշնչած է Օսմանցիին որ ծանօթ «հիւանդ մարդ»ն էր ու ոտքի կը մնար միայն այն պատճառով որ արեւմուտքի մեծերը իրենց միջեւ անոր բաժանումին համար ընդունելի ձեւ մը գտած չէին:

Եթէ ընդունուի արդարացիութիւնը ու հիմնական հանգամանքը ինքնութեան յապաղումի ու վրիպումի այս հարցին, անկէ ետք բնական է կարդալ թէ այս հոգեվիճակով ապրած հաւաքականութիւն մը տուեալ կացութեան պատճառներուն մասին մտածէ, իր տկարութեան ու ոչընչանալու սպառնալիքին համար քաւութեան նոխազ նկատելով ազգային փոքրամասնութիւնները: Կայսրութեան քայքայումի հոլովոյթն ու ազգային ժողովրդավարական պահանջքները ուղիղ համեմատական եղած են իրարու: Այս երեւոյթին դէմ Օսմանցին, ցեղային խմբաւորումներու պահանջքները ուղղակի որպէս սպառնալիք ընկալած է իր գոյութեան:

Այսպէս կը բացատրուի նաեւ քրիստոնեաներու դէմ թշնամութեան արծարծումը: Ֆրանսական յեղափոխութեան լուսաւորութեան գաղափարները ազդեցութիւն գործած են փոքրամասնութիւններու վրայ, այսուհանդերձ, ապստամբութիւնները վերածուած են կրօնական ու ազգային տարբեր պատկանելիութեան տէր խմբաւորումներու փոխադարձ կոտորածներուն: Առիթ տուած է աշխարհակալ ուժերուն որ Օսմանեան կայսրութեան ներքին հարցերուն միջամուխ ըլլան:

Փոքրամասնութիւններու հանդէպ ժխտական, մերժողական կեցուածքը յատուկ է նաեւ Երիտթուրքերուն. անոնց համար այս տարրը կրողն է կայսրութեան քայքայումի կարողականութիւնը: Այս երեւոյթին մէջ դեր ունի նաեւ այն պարագան որ քրիստոնէութիւնն ու դրամատիրութիւնը համընթաց գործօններ են:

Ժողովրդավարական պահանջքներով ծայր առած քրիստոնեայ փոքրամասնութիւններուն շարժումները կը յանգին անկախ պետութիւններու հռչակումին. կայսրութիւնը հող կը կորսնցնէ տարածքին ծայրամասերէն: Որպէս ընդհանուր կանոն, միշտ ճնշուած են ապստամբական ազգային խմբաւորումները. սակայն յաջողութեան պարագաներուն իսկ, Օսմանցիները արտաքին ուժերու ճնշումով միշտ պարտեալ նկատուած են, պարտաւորուելով քաղաքական զիջումներ կատարելու: Այս ընթացքը, արժանապատուութիւնը վիրաւորած է օսմանցի -- Թուրք ղեկավարներու: Այս հոգեվիճակն ալ իր վրէժը կը լուծէ, սնուցանելով Թրքական ազգային ինքնութեան բաղադրիչներէն՝ յարձակողական հակումները: Եւ որովհետեւ այդ հակումները չեն կրնար արտայայտուիլ բուն թիրախին՝ Արեւմուտքի ուժերուն դէմ, ոխն ու ատելութիւնը պէտք է ուղղուին աւելի տկարներու. այս վերջինները եղած են քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնները: Այսպէս, Թրքական ազգայնականութիւնը առիթ փնտռած է վրէժը լուծելու ու այն պահերուն երբ արտաքին նեցուկը կը տկարանայ քրիստոնեաներուն, կը մղուի ջարդերու:

Հողի կորուստներով մնած վրէժի զգացումը երբ գոհացում չէր գտներ Ա. աշխարհամարտին ընթացքին Պուլկարներէն ու Յոյներէն, ամբողջ թափովը թիրախ կ'առնէ «աշխարհակալներու գործակից, ապերախտ Հայերը»: Այս ընթացքին զարկ կուտայ նաեւ Եւրոպայի այն կեցուածքը որ միակողմանի կերպով կը ծանրանայ քրիստոնեաներու կոտորածներուն վրայ, մահմետական բնակչութեան ջարդերուն մասին ընդհանրապէս լռութիւն պահելով: Թուրք տարրը այսպէսով կը հաւատայ թէ պատմութեան նոխազն է ինք որ յանցաւորը կը նկատուի ամէն բանի:

Արհամարհուածի, վարկաբեկուածի, հոգեվիճակն ու հայրենիքը կորսնցնելու սպառնալիքը նոյն ատեն միացնող ազդակ մը կ'ըլլայ Թուրք տարրին համար: Հզօրագոյն ջանքով կը փարի ամէն բան չկորսնցնելու մղումին, ինչ որ ապստամբական շարժումները ճնշելու գործը աւելի ու աւելի բարբարոսական կը դարձնէ:

Սակայն անոնց համար կարեւորը իրաւացի ըլլալու հանգամանքն է եւ ոչ թէ բարբարոսութիւնը, հոգ չէ որ այս նկատումը ծառայէ միայն բարբարոսութիւնը արդարացնելու:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(Շար. 1)

ԿԱՐԴԱԼՈՎ Յ. ԿԱՐԱՊԵՆՑԻ «ԵՐԿՈՒ ԱՇԽԱՐՀ» ԳԻՐՔԸ

ՄԵՐԿ ԻՆՉՊԷՍ ԱՍՏՈՒԱԾ

«Արդիապաշտի մօտ բառը արիւնով ու քրտինքով է կերտւում, առանց ածականի, առանց մակբայի, առանց պաճուճանքի, մերկ ինչպէս Աստուած, հանելով իր գոյութեան Քուրային, այնտեղից հանելով կիզիչ խօսքը»: Այսպէս է բնութագրում Յակոբ Կարապենցը արդիապաշտ գրողին իր «Նորարարական Շարժումը Հայ Գրականութեան մէջ» փորձագրութիւնում:

Աստուած մերկ է եղել թէ ոչ՝ կարեւոր չէ այս պահին: Սակայն փաստ է, որ Կարապենցը մերկ է միանգամայն եւ աւելին, նրա գրչի տակ մերկ է ամէն ինչ՝ հայ իրականութիւնը, միջազգային իրականութիւնը, բարին, չարը, կեղծիքը, մերկ ենք բոլորս՝ ես, դու եւ նոյնինքն Աստուած: Այս բանի յստակ ապացոյցը նրա ստեղծած գրականութիւնն է եւ առաւել, վերջերս հրատարակուած նրա «Երկու Աշխարհ» փորձագրութիւնների հաւաքածոն: Բնոյթով նախորդներից տարբեր, բայց արժէքով համազօր այս հատորը մօտաւորապէս երկու տասնամեակների ընթացքում գրի առնուած գործերի հաւաքածոյ է: Այն իր մէջ պարունակում է խոհեր կեանքի զանազան երեւոյթների, գրական զանազան դէմքերի, գրական տիրող հոսանքների եւ այլ հասարակական ու մարդկային խնդիրների մասին:

Այստեղ, ես պիտի փորձեմ ընթերցողի հետ կիսել այս գրքից քաղած իմ տպաւորութիւնները եւ յուսամ, որ համատեղ ջանքերով մենք կը կարողանանք մի քիչ աւելի բաց անել ճշմարտութեան այն ուռը, որն այնպիսի սրբազան ճղնութեամբ բաց է անում Կարապենցը: Այս աշխատանքի ծիրի մէջ, բացի անհրաժեշտ որոշ բացառութիւններից, չեն մտնելու գրքի այն փորձագրութիւնները, որոնք նուիրուած են միջազգային կամ հայ սեւէ հեղինակի: Ինձ համար նախընտրելի կը լինէր այդ բնոյթի գործերը տեսնել առանձին հրատարակութեամբ: Դրա պատճառն այն է, որ որքան էլ դրանք բարձրարժէք, սակայն չեն կրում հեղինակի խօսքի այն բացառիկ ուժգնութիւնը, ինչ որ կրում են նրա խոհա -- փիլիսոփայական փորձագրութիւնները:

«Ասել եմ: Կրկնում եմ: Գրում եմ, որովհետեւ կեանքը ոչ արդար է, ոչ էլ կատարեալ: Գրելով փորձում եմ կերպարանք տալ իմ ներքին քաոսին: Արդէն այդ է արուեստի նպատակը»: Այս խօսքերը զանազան կերպով յայտնւում են Կարապենցի փորձագրութիւններում եւ ամէն անգամ ընթերցողին դէմ առ դէմ են հանում կեանքի անկատարելիութեանն ու անարդարութեանը: Կարապենցի կարծիքով կեանքի այս անարդարութիւնը յաճախ մղում է մարդուն դէպի անել վիճակ, որից մարդը երբեմն խուճապ է ապրում: Այդ խուճապը մղում է նրան ստեղծագործելու: Մղում է նրան գտնելու ելքը: Ելքը դէպի արդարութիւն, դէպի ճշմարտութիւն:

Կարապենցը որքան մեծ ու անողոք, նոյնքան իրատեսօրէն խոնարհ է եւ պարզ: Իր «Գրողն ինքն իր հետ» փորձագրութիւնում նա շեշտում է, որ ինքը անմահութեան չի ձգտում եւ, որ ինչպէս կեանքն է լի անակնկալներով ու վերիվայրումներով, այնպէս էլ իր գրական փորձերը: Նա գերադասում է տեսնել ծաղկի ու տատասկի համադրութիւն եւ չի հանդուրժում կեղծ գեղագիտական մարզանքները, որով լի է այսօրուայ հայ եւ միջազգային գրականութիւնը: Նրա կարծիքով «գեղեցիկ ածականներն ու կոկիկ նախադասութիւնը ոչինչ են ասում եթէ չեն բխում առօրեայի տենչոտ ու յարաշարժ երակից»:

Կարապենցի առջեւ շարունակ կանգնած է մարդը՝ շփոթահար, բայց պրպտող: Այդ նոյն մարդը գրողին ձգում է դէպի այն իրականութիւնը, որի ծնունդն է ինքը: Գրողը այնքան է խորանում այդ մարդու եւ նրան պարուրող իրականութեան մէջ, որ այլեւս այդ մարդը դառնում է մերկ, «անշպար անքաղքենի, ուտի եւ անսուտ»: «Գրողը եւ իր ճամբան» փորձագրութիւնում հետեւեալն է ասում Կարապենցը. «Տիեզերային այս ճօճանակը ինձ պատեհութիւն է տալիս սանձարձակօրէն թափանցելու իմ տիպարների ներքին անձաւների խորքերը, շարժելու մինչ այդ անթափանց տիղմերը, երեւան բերելու այն, ինչ որ միշտ կար եւ որին սակայն անդիտակ էին իրենք՝ տիպարները: Այսպիսով տիպարը թաքնուելու տեղ չունի: Հանդէս է գալիս արտաքնապէս ու ներքնապէս միանգամայն մերկ»: Թէ որքան էական է մարդը Կարապենցի գործերում՝ ասում են «Անկաշկանդ Խօսքի Մասին» փորձագրութիւնում տեղ գտած հետեւեալ բանաձեւումները.

«Առանց մարդու չէ՛ր լինի:
Առանց մարդու Աստուած չէր լինի:
Առանց մարդու չէր լինի արուեստ»:

Այս բանաձեւումներից կարելի է նաեւ մէկ այլ կարեւոր հետեւութիւն անել այն, որ գրողի համար արուեստը Աստուածային ուժ ունեցող մի երեւոյթ է: Նրա կարծիքով «երբեմն արուեստի գործը այնքան իրաւ է լինում, որ կեանքը օրինակում է արուեստին»:

Կարապենցի գեղարուեստական եւ խոհական բոլոր գործերում, նրա կերտած բոլոր տիպարների եւ բոլոր իրադրութիւնների մէջ ամենազօրաւորը մէկն է՝ ճշմարտութիւնը: Թերեւս քիչ գրողներ կան, որոնք կարողացել են այդքան ճշմարտացի լինել ճշմարտութեան նկատմամբ եւ այդքան սկզբունքային: Կարապենցը հաւատաւորի պէս նոյնացնում է Աստծուն եւ ճշմարտութեանը: Այդ իրողութեան լաւագոյն օրինակը նրա «Զոհի Սեղան» փորձագրութիւնն է: Դժուար է

միջերումներ անել այնպիսի մի գործից, ուր ամէն մի խօսք, ամէն մի արտայայտութիւն մի ամբողջ տիեզերք է պարունակում իր մէջ: Դժուար է յատկապէս, երբ այդ խօսքերն ու մտքերը շօշափում են մարմինդ պարուրող բոլոր նեարդերը եւ անսանձօրէն պրկում դրանք: Այնուամենայնիւ կարդանք հետեւեալը. -- «Եթէ մարդ գործ պիտի ունենայ աստուածների հետ, ապա պատրաստ պիտի լինի վճարելու գինը, այլապէս գաղջ ու ապահով ջրերում լողալը ոչ արիութիւն է, ոչ էլ առաքինութիւն, թէկուզ հասարակութիւնը նրա համար արձան կանգնեցնի քաղաքի կենտրոնական հրապարակում»: Կարապենցը համոզուած է, որ կեղծիքի դիմակազերծումն ու ճշմարտութեան ձգտումը զուգակցւում են զոհերով: «Եթէ արուեստի ճանապարհին մի քանի ողորմելի կեանքեր են տուժում, այսպէս թէ այնպէս, ապա մարդը մօտեցած է լինում ճշմարտութեան, երբ նախքան այդ համատարած խաւար էր: Իսկ աստուածները միշտ սուղ գին են պահանջում, յաճախ նոյնիսկ բացարձակը: Շատ քչերն են, որ կարող են տալ բացարձակը, դիմանալ բացարձակին: Եւ հէնց այդտեղից էլ սկսւում է սակարկութիւնը: ... Օրինականացուած պոռնկութիւնը, որը մտնում է փողոցից փողոց, տնից տուն, սրտից սիրտ»: Կարապենցը նոյնիսկ նախընտրում է ատելութիւնը, նկատելով, որ այն գոնէ անկեղծ է եւ ճշմարիտ: Նա կոչ է անում խորտակել սուտ կուռքերն ու այլեւս տեսնել լոկ ճշմարտութիւնը, քանի որ մարդու համար Աստծուն հասնելու այլ միջոց չկայ եւ դրանից զատ այլ փրկութիւն չկայ: Դրանով է, որ մարդը կարող է բաց ճակատով կանգնել Աստծուն դէմ յանդիման: «Լինենք անկեղծ ինչպէս Աստուած», - շարունակում է նա, - «դաժան ինչպէս Աստուած, գթառատ ինչպէս Աստուած... Այլ խօսքով ձգտել աստուածութեան, սակայն երբե՛ք, երբե՛ք Աստուած չձեւանալ»:

Կան հասարակական ու ընկերային երեւոյթներ, որոնք Կարապենցի կարծիքով յագեցած են կեղծիքով ու թունաւորում են մարդկային յարաբերութիւնները: Այդօրինակ երեւոյթներ են մեր կեանքում առկայ քարացած հասկացողութիւններն ու «ժանգոտած» աւանդութիւնները: Իր «Գրողը որպէս բողոքի ձայն» փորձագրութեան մէջ գնահատելով եւ արժեւորելով հանդերձ ազգային մեր աւանդութիւնները, բացատրում է ընթերցողին, որ իր խօսքը մարդու ազատութիւնն ու արժանապատուութիւնը կաշկանդող երեւոյթների մասին է: Նրա կարծիքով այդ նոյն քարացած հասկացողութիւններն են, որոնք վերածում են տղամարդուն «անբան անասունի», իսկ կնոջ՝ «[illegible] հարճի»: Իսկ մէկ այլ տեղ նա այսպէս է արտայայտւում. «Ամէն ինչ ասում ենք բացի էականից: Կարծես հայ տղամարդը առաքինութեան մարմնացում լինի: Կարծես հայ կինը բնախօսական պահանջներ չունի»: Խօսքը կարճ, բայց այնքան դիպուկ է ասուած, որ ես ինձ իրաւունք եմ վերապահում նրան համարելու սեռերի համազօր իրաւունքների եւ ազատութեան անկեղծ արտայայտիչ ու պաշտպան: Մի երեւոյթ, որ ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ առողջ մտածողութեան բնական արդասիք: Ցաւօք, այդ առողջ տրամաբանութեան բացակայութիւնն է, որն այնքան տառապեցնում է Կարապենցին ու նրա նման հոգիներին:

Կարապենցի համար անհատի ազատութեան պարտադրուած չափանիշները անհանդուրժելի են: Նա յաճախ շեշտում է, թէ աշխարհն անառողջ է ու անարդար. եթէ այդ աշխարհում ոտնահարւում է թէկուզ մէկ անհատի իրաւունքները: Բացարձակ ազատութեան գովերգողն է Կարապենցը, այն ազատութեան, որը նաեւ չի խաթարում այլոց ազատութիւնը: «Քաղաքական ազատագրութիւն չի կարող լինել առանց անհատական ազատագրման, առանց սեռային ազատագրման: Սեռապէս ստրուկը չի կարող անկախ լինել, ազատ լինել, իրաւասու լինել: Մարդ լինել»: Այսպէս, լիիրաւ մարդ լինելու համար Կարապենցի կարծիքով, պէտք է նախ լինել լիիրաւ ազատ մարդ:

Իրաւ գրողը, ըստ Կարապենցի, չի կարող անտարբեր լինել տիրող բռնութիւնների, անարդար իրավիճակների, «բիրտ ուժի» եւ հասարակական այլ տհաճ երեւոյթների նկատմամբ: «Բոլոր գրողները դժգոհ են, որովհետեւ նրանք խիղճն են մարդկութեան», - ասում է նա «Բառի Փրկութիւնը» փորձագրութիւնում: Այնուհետեւ, իր մի այլ գործում նա աւելի յստակ բնորոշում է տալիս գրողի հասարակութեան նկատմամբ ընդունած կեցուածքի մասին ասելով հետեւեալը. «Արդէն բոլոր գրքերը բողոքով են ստեղծւում: Արդէն գրողը ի բնէ մի քիչ բարկացած է: Եթէ բարկացած էլ չի ծնւում, ապա աշխարհը նրան բարկացող է դարձնում: Ինչպէ՞ս չբարկանալ երբ հէնց սկզբից էլ ամէն ինչ ծուռ է դրւում, երբ դեռ օրօրոցի մէջ կաշկանդում են մանկան ազատութիւնը, երբ դեռ կեանք չմտած նրան դատապարտում են միջակութեան: Չլինի թէ յանկարծ եղածը քանդի մի նոր բան ստեղծելու համար»:

Կարապենցը, ինչպէս որեւէ իրաւ մեծութիւն, երբեք չի մնում նեղ տեղային կամ զուտ հայկական շրջանակներում: Նրա ընտրած նիւթը համայն մարդկութիւնն է, իսկ վայրը՝ տիեզերքը: Նրա համար գրողը նախ մարդ է, ապա Հայ, Ամերիկացի կամ Արաբ: Նրա կարծիքով ազգայինը միջոց է հասնելու համամարդկայինին: «Պէտք է դուրս գալ գաւառային նեղլիկ մեր շրջագծից եւ մխրճուել կեանքի մէջ», - կոչ է անում նա իր «Լճացա՞ծ թէ Ցեղաշրջում» փորձագրութեան մէջ: Նա համոզուած է, որ պէտք է մտնել աշխարհի տրոփող զարկերակի մէջ, զգալ այն եւ այնտեղ որոնել մեր տեղը:

Որպէս հարազատ ծնունդը իր դարի, Կարապենցը իր փորձագրութիւններում նիւթ է դարձնում նոյն այդ դարը: Նա ճզմում, քամում, հարուածում է իր դարը, յոյս ունենալով, որ կարող է թէկուզ չնչին չափով բուժել այն: Այդ առումով հրաշալի օրինակ է «Ադոնիս Վայրենին», ուր գրողը հարցականի տակ է առնում արդի քաղաքակիրթ մարդուն ու նրա աշխարհը, այն աշխարհը, ուր բռնաբարւում են երբեմնի վեհ արժէքները, ուր մշակոյթը դարձել է առ ու ծախի առարկայ, ուր այն վերածւել է մի շարք վարչակարգերի համար լոկ քարոզչութեան զէնքի: «Բթացուցիչ ռիթմը աշխարհն է բռնել», - գրում է նա, - «Լրագրերն ու պարբերականները դեղին տենդ են ցանում հոգիների էկրանների վրայ ... իսկական խամաճիկների դարում ենք ապրում ... Տեղեկատուութեան ցանցերի հրաբուխի մէջ ենք»: Իսկ մի այլ փորձագրութիւնում գրողը բողոքի ձայն է բարձրացնում կեանքի մեքենայացման դէմ, ուր մարդը կորցնում է իր խարիսխը, ուր մարդուն սպառնում է մեքենայի վերածուելու ահարկու վտանգը: Այս բոլորը, ինչ խօսք, ահազանգի պէս են հնչում Կարապենցի գործերում ու արդար են՝ ամբողջովին.

Կարապենցը նաեւ գրական մեծ վարպետութեամբ վերլուծում է միջազգային գրականութիւնը, յատկապէս տիրող գրական հոսանքները: Խորապէս գնահատելով արդի գրական շարժումները նա դաժան քննադատութեան է ենթարկում արդիապաշտութեան քողի տակ անհեթեթութիւններ արձանագրող արուեստագէտներին: Նա նաեւ անողոք թշնամի է միջակութեան, յատկապէս երբ հասարակութիւնը անմտօրէն գովերգում է այդ միջակութիւնը: «Աժան վաճառքը», - գրում է նա իր «Տասը հազար երազ» փորձագրութիւնում, - «ոչ միայն խանութներում է, այլ նաեւ բեմերի վրայ: ... Բառը կորցրել է իմաստը: ... Մարդիկ խօսքը շփոթում են իրականութեան հետ այն աստիճան, որ բառը ընդունում են որպէս իրողութիւն: Այլեւս սկսնակ ու խոստումնալի բանաստեղծ չի մնացել: Բոլորն էլ արտակարգ տաղանդներ են, հանճար: Ամէն ոք հանճարեղ է: Բառը ի՞նչ է որ: Որ գրես կը ստացուի: Իրենք ասում, իրենք էլ հաւատում են»: Այս առումով Կարապենցը ներառում է արուեստի եւ մշակոյթի բոլոր բնագաւառները: Նրա կարծիքով միջակութեան ախտը այնքան է տարածուել, որ մտել է նոյնիսկ մարդկանց հոգիներում եւ այդտեղից էլ ծնունդ է առել միջակութեան հոգեբանութիւնը, որը բնականաբար լոկ տաղտուկ կարող է ցանել շրջապատում: Նա գերադասում է բոլորովին չլինել քան լինել միջակ:

Կարապենցը, սակայն, սին երազներով ապրող անհատ չէ եւ աշխարհը գլխիվայր շուռ տալու մտումներ չունի: Նա խորապէս գիտակցում է այն դառն փաստը, որ հնարաւոր չէ շատ բան փոխել այս աշխարհում: Իր «Գրողը որպէս բողոքի ձայն» փորձագրութիւնում նա ցաւով է արտայայտւում անընդհատ ընթացող ու աճող անարդարութեան ու կեղծիքի մասին. այն աստիճան, որ երբեմն սկսում է անյուսօրէն դատապարտել իրեն իսկ, իր իսկ կերտած բառերը, որոնք չեն կարողանում արդարութիւն բերել այս աշխարհին: Յատկանշական է սակայն, որ գրողը երբեք չի յանձնւում: «Եթէ կարողանամ մի կաթիլ գութ ստեղծել հեռաւոր մի հոգում, ապա հասած կը լինեմ իմ նպատակին: Արուեստը մեր ազնուագոյն յոյսն է»: Ահա սա է գրողի իր առաքելութիւնը:

Ինչպէս Կարապենցի բոլոր գործերը, «Երկու Աշխարհ»ը եւս յագեցած է ոճական բարձր արուեստով եւ իւրայատուկ ուժգնութեամբ: Այս իւրայատկութիւնը արտացոլումն է գրողի կոյակերպի: Կարապենցը խորքի մարդ է: Նրա խօսքը ծնունդ է առնում մարդու ամենախոր գիտակցական ու ենթագիտակցական ծալքերից, ապա այդ խօսքը հնչում է ազատ, անկաշկանդ, առանց չնչին իսկ հաշուառումների: Կարապենցը չի երկնչում ոչընչից: եւ ոչ ոքից: Նա իր մարմինն ու հոգին բաց արած, կամաւոր բարձրացել է «զոհ սեղանին» ու ձգտում է վերին ճշմարտութեան, այն է՝ աստուածութեան:

ԱՆԱՀԻՏ ԱՐԱՄՈՒՆԻ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Կլենտէյլ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՑԱՃԱԽ ՄԵՐ ԳՈՐԾԵՐԸ ՉԵՆ ՔԱԼԵՐ

Մարսէյլի քաղաքապետարանը -- իր մշակութային այլ միջոցառումներու կողքին -- ծրագրած է յառաջիկայ Մարտ 10--էն 30 հայկական շարժանկարչութեան յետահայեացք մը (retrospective) կազմակերպել, ֆիլմերու եւ նկարչական ցուցադրութիւնով, Հայաստանէն թէ Սփիւռքէն այս մարզի մասնագէտներ ալ հրաւիրելով:

Իր այս ծրագիրը ներկայացնելու համար քաղաքապետութիւնը հրաւիրած էր գաղութիս ներկայացուցչական հանգամա՞նք (qualité représentative) ունեցող ... 250 հոգի: Հրաւէրին պատասխանած էին միմիայն ... 7 հոգի: Երեւակայեցէ՛ք պատրաստուած 100 աթոռներուն վրայ միայն 7 հոգի:

Քիչ մը սպասումէ յետոյ քաղաքապետի մշակութային կցորդ՝ Պր. Փուաթրվէն, հաւաքոյթը բանալով իր «զարմանքը» յայտնեց շատ քաղաքավար կերպով այս «բացականերու հաւաքոյթին» համար: Աւելորդ չէ թերեւս աւելցնել թէ՛ Տիկին Էլիզ Ցակոբեան, մեր հայազգի կցորդուհին, ինքզինք դէշ զգաց նման տեսարանի մը առջեւ:

Այսքանը իբրեւ ներածական ստորեւ խորհրդածութիւններու:

Շուրջ 70 տարի է հաստատուած ենք այս ասպնջական երկրին մէջ: Ֆրանսահայութեան երկրորդ եւ երրորդ սերունդն են հիմա հրապարակի վրայ, այսինքն թէ էապէս եւրոպական կրթութեամբ մարդիկ:

Բարձր կը գոչենք թէ պահելով հանդերձ մեր կապը մեր արմատներուն հետ, ամբողջական քաղաքացիներն ենք այս երկրին, ըլլալով անոր ամբողջականութեան մաս (parfaitement integrés): Մեր թիւը կը սիրենք ունեցնել տասնեակ հազարներու Մարսէյլի շրջանին մէջ:

Արդեօք կցորդի այդ «զարմանքը» պէտք չէր զայրոյթ հասկնալ, եւ արդար զայրոյթ,

Արդեօք տարրական քաղաքավարութիւն չէ՞ պաշտօնական հրաւէրի մը պատասխանել երբ մանաւանդ ուրիշը (օտար բառ չեմ սիրեր գործածել) մեր մասին բան մը կը ձեռնարկէ:

Արդեօք նման անտարբերութիւններ չե՞ն մղեր ուրիշին մեր թիւը 10--ով կամ 100--ով կոտորակելու եւ լրջօրէն կասկածելու մեր հաւաքական կշիռին վրայ:

Արդեօք մեր զանազան եւ զարմանազան կազմակերպութիւններու (եւ պէտք եղածէն աւելի շատ են անոնք) պատասխանատու «ղեկավարները» չե՞ն գիտակցիր թէ «դիրքի վրայ» ըլլալը պարտականութիւններ կ'ենթադրէ:

Արդեօք ժամանակը եկած չէ՞ տակաւին օրինակ առնելու ուրիշ կարեւոր համայնքէ մը որ ամէն տեղ է, ամէնուն հետ լաւ յարաբերութիւններ կը մշակէ, գիտէ ամէն պատեհ առիթ օգտագործել թէ իր տեղական գործոց, թէ իր մայր հայրենիքին օգտակար ըլլալու համար:

Արդեօք ե՞րբ լրջօրէն պիտի մտածենք թէ ինչո՞ւ մեր գործերը չեն քալեր եւ մեր սխալները դարմանել ջանանք:

Արդեօք այս արդեօքներու շարքը այսօրուան համար չի բաւեր...:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ
Փետրուար 23, 1993

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՐՃ-ՀԱՄՈՒՏԻ (Լիբանան) Հայ Կաթողիկէ Միութեան սրահին մէջ, Յունուար 13-ին, հանդիպում մը տեղի ունեցած է Հայաստանցի արձակագիր՝ Սասուն Գրիգորեանի հետ: Ներկայ եղած են Սասունցիներ, Մշեցիներ, Պիթլիսցիներ եւ համայն Տարօն աշխարհի հայրենակիցներ: Բացման խօսքը արտասանած է բանասէր եւ մատենագէտ՝ Արտաշէս Տէր-Խաչատուրեան, որ միաժամանակ ներկայացուցած է Սասուն Գրիգորեանը: Ցուցադրուած է տեսերիզ մը որ կը ներկայացնէր 1992, Դեկ. 5-ին, Երեւանի Օփերայի դահլիճին մէջ տեղի ունեցած համատարօնցիներու հանդիպումը: Հուսկ խօսք առած է Սասուն Գրիգորեան: Ան յայտնած է թէ ժամանակը եկած է որ կեանքի կոչուի «Սասուն-Մուշ» հանրագիտարանը, ուր տեղ պիտի գտնեն Մաշտոցէն, Խորենացիէն, Սասունցի Դաւիթէն, մինչեւ Դաշտենց, Նորենց, Գալշոյեան եւ Մ. Աւետիսեան մեծ Տարօնցիներու կողքին մինչեւ ամէնէն խոնարհ Տարօնցին:

Ա ՕԿԷ ԱՆԿԷ

ՇՈՒԷՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ՌԱՏԱՐ ՄԸ

Շուէտի պաշտպանական հետազօտիչ կեդրոնը ռատարի նոր տեսակ մը զարգացնել կը ջանայ: Անով կարելի պիտի ըլլայ յայտնաբերել տերեւուտի տակ պահուած, կամ մինչեւ 5 -- 10 մեթր խորութեան մէջ թաղուած առարկաներ: Այս կազմածին շնորհիւ զարկ պիտի տրուի նաեւ բնապահական աշխատանքներու, քանի որ անով դժուար պիտի չըլլայ թունաւոր նիւթերու ստորգետնեայ մթերանոցներու տեղը ճշդել, կամ օրինակ, բեւեռային շրջաններու մէջ սառցաշերտերու հաստութիւնը չափել:

*

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻ՞ՒՆ

Աթէնքի վրայ Յունուարի վերջին օրերուն այնպիսի մառախուղ մը իջած է որ կառավարութիւնը կրկին արգիլած է ինքնաշարժներու երթեւեկը քաղաքին կեդրոնական շրջանին մէջ: Այս միջոցառումը ոչ բաւարար է, ոչ ալ բանի մը կը ծառայէ: Ուրիշ որեւէ ճար ալ չի գտնուիր խնդրին որպէս դարման: Այս կացութեան առջեւ, յունական թերթ մը կ'առաջարկէ ձեռնարկել ամէնէն արմատականին. այսինքն՝ մայրաքաղաք դարձնել այլ քաղաք մը:

*

ԱՍՏՂԱԴԻՏԱՐԱՆ ՊԱՆԴՈԿԸ

Պուլկարիոյ ազգային աստղադիտարանը այլեւս գոյութիւն կրնայ չունենալ: Իր հետազօտութիւններուն պատճառով միջազգային գիտական շրջանակներու կողմէ մեծապէս գնահատուած այդ դիտարանը պուլկարական կառավարութեան համար աւելորդ ներկայութիւն մըն է: Կը տիրէ այն կարծիքը որ անօգուտ է լքել շէնքը երբ այլեւս իր նպատակին չի ծառայեր: Ականջ չկախելով աստղագէտներու կարծիքին, կառավարութիւնը որոշած է հասութաբեր կալուած մը դարձնել զայն, պանդոկի վերածելով:

Տիկին Ժոզէֆին Պուռուչեան,
Տէր եւ Տիկին Արմէն Գիլիլեան եւ զաւակները՝ Գայեանէ, Մելինէ, Րաֆֆի,
Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Պուռուչեան եւ զաւակը՝ Ստեփան
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ԲԱՐՍԵՂ ՊՈՒՌՈՒՉԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Փետրուար 28-ին, 79 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Չորեքշաբթի, Մարտ 3, ժամը 16-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քլիշիի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

48, Bd. Jean Jaurès, 92110 Clichy

CENTRE CULTUREL SAINT MESROB

accueille

M. PASCAL CARMONT
Consul Général de France

le Jeudi 4 Mars à 20h 45

pour une
CONFERENCE
ayant comme thème

"Le rôle des Arméniens en Egypte au XIXe siècle"

10 bis, rue Thouin — Paris V[e]
Mos *Monge / Cardinal Lemoine*

—— Entrée libre ——

(Շար. Ա. էջէն)

(Ալէզ)։ Առաւելութիւն մը՝ զոր Վալանս պիտի ջանայ չկորսնցնել յաջորդ շաբաթներու ընթացքին։

Յաջորդ մրցում՝ Շաբաթ, Մարտ 13-ին Վալանսի մէջ, Իսթրի դէմ։

Վալանսի պահեստի խումբերուն արդիւնքները. –

Ֆրանսայի չորրորդ դասակարգ. –
Վալանս (2) – Ֆ.Ք. Կրընոպլը (2) 0 – 3

Ռոն – Ալփ լիկի 2-րդ դասակարգ՝
Սէն Մօրիս – տը – Պէնօ –
Վալանս (3) 1 – 0

Ուրիշ արդիւնքներ, Լիոնի շրջանին մէջ.
Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն Տէսին – Մաքօ 3 – 1
Լիէրկ – Վիէն Հ.Մ. 3 – 0
Վիլէօրպան Ալժ. (2) – Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն Տէսին (2) 2 – 1

ՓԱՐԻԶ՝ ՆՈՐ ԱՌԱՋԱՏԱՐ ՄԸ

Անախորժ անակնկալ մը Իսիի համակիրներուն համար անցեալ Կիրակի։ Հ.Մ.-ը պարտուած է (1 – 0) Քոզմօ Թավէրնիի դաշտին վրայ։

Բարեբախտաբար իր գլխաւոր մրցակիցը, Սարսէլ ալ յաղթուած է։ Այսպէսով, Ռասինկն է որ կ'անցնի դասաւորումին գլուխը, մէկ կէտի առաւելութեամբ Հ.Մ.-ին հանդէպ։

Կարելի է նախատեսել խիստ մրցակցութիւն մը այս երեք ակումբներուն միջեւ, մինչեւ մրցաշարքին վերջաւորութիւնը։ Նուազիլ խումբն ալ կրնայ միջամտել երեքներու պայքարին. երեք կէտերով միայն հեռու է առաջատարէն։

Վալ տը Մառնի առաջնութեան ի հաշիւ, Ալֆորվիլի Հ.Մ.-ը խաղ չունէր անցեալ Կիրակի։

Վ. Ս.

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանս – Ս.Վ.Փ. Նանթէռ 5 – 0 (փորֆէ)։

L'ECOLE TEBROTZASSERE

présente

SA CHORALE

sous la direction de HAIG SARKISSIAN

e t

l'Ensemble arménien

NAVASSART

le Dimanche 7 Mars à 15 h 30
Salle des Fêtes de Gonesse — Route d'Ecouen 95500 Gonesse

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի անդամներն ու ղեկավարը կը տեղեկացնեն, թէ այս Կիրակի, Մարտ 7, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի հայրենի անմահ երգչուհի՝

ԼՈՒՍԻՆԷ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

հոգւոյն ի հանգիստ, անոր մահուան քառասունքին առթիւ։

Պատարագը կը մատուցանէ՝

ՄԱԿԱՐ ՔԱՀԱՆԱՅ ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԵՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական
Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Իսկ պատարագի միաձայն՝ եւ Արեւագալի քառաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Նըլմազեանի։

Պատարագ՝ ժամը 9·30։
Արեւագալ՝ ժամը 10·30։
Քարոզ եւ հոգեհանգիստ՝ ժամը 11·30։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Հ. Շալճեանի հոգեհանգստեան առթիւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրեն Շալճեան ընտանիք 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Դաւիթեան 200 Ֆր.։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարսէյլէն Թորոս Կուլիփեանի Այրին՝ Արմենուհի Կուլիփեան կը փնտռէ իր սանուկը Աշոտ (Մօրիս) Քիւրաճեան, որ հաստատուած էր Երեւան. Հայաստանի երկրաշարժէն ի վեր լուր չունի իրմէ. ամուսնացած է, զաւակներու հայր է։ Թող գրէ իրեն Կուլիփեան Արմենուհի.
Armenouhie Goulipian
18 Bd. de la Lise, 13012 Marseille

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

«ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԿԱՐԵԼԻՆ»

Համազգայինի ԴԻՄԱԿ թատերախումբը կը ներկայացնէ Մովսէս Պըչաքճեանի «Անկարելի կարելին» թատերախաղը

Բեմադրութեամբ՝
Յասմիկ Սիւրմէլեանի

Ուրբաթ 19 եւ Շաբաթ 20 Մարտ ժամը 20·30-ին, Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 18·30-ին

THEATRE TREVISE
14, rue de Trévise, Paris 9[e]
M° CADET ou RUE MONTMARTRE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ-Պուա-Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Պր. Գարայեանէ 1000 ֆրանք, Օր. Օր. Մարի եւ Վերժին Աղամեանէ 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գարամաթէօսեանէ եւ Տիկին Այվազեանէ 500-ական ֆրանք։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարտ 7, Կիրակի օր, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ Եկեղեցւոյս Աւագ Հովիւ՝

ՄՈՎՍԷՍ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆԻ

յատուկ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի շատ սիրելի արի եւ բարի Հօր եւ Ազգիս Հայոց Կ. Պոլսոյ Երջանկայիշատակ Պատրիարք՝

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ-Ի

վախճանման 3-րդ տարելիցին առթիւ։

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը անխտիր, ներկայ գտնուիլ ազգասէր եւ անձնազոհ այս մեծ հոգեւորականին ոգեկոչման սրտայոյզ արարողութեան եւ անոր անմեռ ու քաղցր յիշատակին ընծայուած Մատաղի Օրհնութեան։

Սկզբնաւորութիւն ժամը 10-ին։

ՇՆՈՐՀՔ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՒ ՄԱՐԶԱԿԱՆ
ՄԻՈՒԹԻՒՆ

—— TELEVISION ——
DIMANCHE 7 MARS

F R A N C E 2 ——
9 h 30 : Le portrait de
Monseigneur KUDE NACCACHIAN
Archevêque des Arméniens de Paris

F R A N C E 3 ——
11 heures : Musicales :
Cycle RACHMANINOV
Concerto N° 1
Soliste VARDAN MAMIKONIAN

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Անվերսի (Պելժիա) Հայ Տան համար, (քաղաքի կեդրոնը, հանգստաւէտ պայմաններով օժտուած) հայերէն եւ ֆրանսերէն գիտցող անհատ մը կամ միջին տարիքի զոյգ մը։

Դիմել՝ հետեւեալ հեռախօսի թիւերուն. –

Օրուան մէջ. –
32 – 3 – 2334945
Գիշեր. –
32 – 3 – 8284782

LA MAISON DE LA CULTURE
D'ISSY-LES-MOULINEAUX
sous la présidence d'honneur de
Monsieur le Député - Maire
André SANTINI

vous invite à la présentation du livre

LES ARMENIENS DANS L'EMPIRE OTTOMAN A LA VEILLE DU GENOCIDE

925 documents photographiques
30 cartes géographiques —
3000 localités recensées —
7000 noms répertoriés

de Raymond H. KEVORKIAN
et Paul B. PABOUDJIAN

le Vendredi 5 Mars à 20h30

45, rue de la Défense, Issy-lès-Mlnx.

LE COMITE DE PARIS
de
l'U.G.A.B.

a le plaisir de vous inviter au vernissage
suivi d'un cocktail de

Mireille Goguikian Dabbaghian
(p e i n t u r e s)

le Jeudi 4 Mars à partir de 19h30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Exposition du 5 Mars au 19 Mars

Heures d'ouverture : de 18h à 22h

Հ Ս Կ Ո Ւ Մ
ԵՒ
Ք Ա Ր Ո Զ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԹԱՂԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ. – Մարտ 5, երեկոյեան ժամը 18-ին, Թաղիս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի, խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին։

Այս առթիւ կը նախագահէ ու կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԵՐԷՃԵԱՆ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Կաթողիկոսական
Պատուիրակի Փոխանորդ

Կը մասնակցին թեմիս բոլոր հոգեւոր հովիւները։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
Տ Ի Կ Ն Ա Ն Ց
Յ Ա Ն Ձ Ն Ա Խ Ո Ւ Մ Բ Ը

կը հրաւիրէ ձեզ՝ ներկայ գտնուիլ կիրակի, Մարտ 7, ժամը 15-ին Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ պատուելու

Մեր ՄԵԾ-ՄԱՅՐԵՐՆ ու ՄԵԾ-ՀԱՅՐԵՐԸ

անակնկալներ՝ ճոխ սեղաններու շուրջ։

Մուտքը ազատ է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Լիոն-Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Մարտ 6, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ
40, rue d'Arménie, Lyon 3[e]
Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

*

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Մարտ 8, ժամը 20·30-ին
Centre Administratif d'Asnières
Կարեւոր օրակարգ. - Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

CROIX BLEUE

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour son Centre de Vacances à Bellefontaine (Jura), pour la période de Juillet-Août 1993 :

— *deux directeurs diplômés*
— *deux adjoints de direction*
— *deux assistants sanitaires : étudiant en médecine* (3ème année validée) *assistant social, ou infirmier diplômé d'Etat*
— *des hommes d'entretien, ayant le permis de conduire*
— *des moniteurs diplômés du BAFA*
— *des cuisiniers et aides cuisiniers*
(réponse avant le 30 mars)

Les candidatures sont à envoyer à l'adresse suivante :

Croix Bleue des Arméniens de France
Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 48. 24. 46. 57.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարի-Նուպար Հաստատութեան բարեկամներու Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆր. Տիկին Ալիս Զամչիկեանէ մէթր Շաւարշ Սեւյօնքեանի մահուան առթիւ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 4
JEUDI
4 MARS
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. – Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.009 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.009

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԵԱԼԹԱՆ»

Թուրք մամուլը վերջին օրերուն արձագանգեց Պոսնիոյ եւ Ղարաբաղի հարցերուն ընդունելի լուծում մը բերելու միտումով Թուրք Արտաքին Նախարարին Մոսկուա կատարած այցելութեան որուն ընթացքին Չէթին փարչամեա Տէմիրէլի առաջարկը փոխանցած է Նախագահ Ելցինի, որպէսզի երկու երկիրները գործօն դեր ստանձնեն: «Հիւրրյէթ»ի քրոնիկագիրը Մարտ 3-ի թիւին մէջ բաւական լայն տեղ կու տայ այս այցելութեան ու Չէթին - Կոզիրեւ հանդիպումին:

Թուրք Արտաքին Նախարարը փոխանցելով իր կառավարութեան տեսակէտը, կ'ըսէ. -- Ղարաբաղի բախումները կը վրդովեն թէ՛ մեզ, թէ՛ ձեզ: Շրջանը ձեր նախկին տարածքն է, իսկ մեր դրացին: Թուրքիա այս բախումին հանդէպ վերջին ծայր անկողմնակալ կեցուածք ցոյց տուաւ: Օգնեց Հայաստանի, հետեւաբար ձեռնտու են պայմանները: Մեր երկիրները քաղաքական ազդեցութիւն ունին այս շրջանին վրայ: Գործածենք ձայն ու միասնական քայլերով լուծենք այս հարցը»:

Կոզիրեւ համաձայնութիւն յայտնելէ նաք, կ'աւելցնէ թէ «հարցը արհեստագէտներու ձեռք չձգուելու չափ կարեւոր է» ու իրենք անձամբ պէտք է միջամտեն ըլլան կարգադրութեան: Այսպէս, երկու Նախարարները կ'որոշեն միասին Բաքու եւ Երեւան երթալ:

Չէթին հարցը կարգադրելու այլընտրանքներ ալ կը ներկայացնէ, ըսելով. -- «Եթէ համաձայնութեան համար ստորագրութիւն պէտք է, մենք ստորագրենք: Եթէ կը փափաքին երկու կողմերը թող ստորագրեն ու մենք երաշխաւոր ըլլանք: Իսկ եթէ կը նախընտրեն աւելի լայն հովանաւոր մը ունենալ, Միացեալ -- Նահանգներ, Անգլիա եւ Ֆրանսա եւս թող ստորագրեն»:

Է. Եօզգէօք աւելէ նաք կը տեղեկացնէ թէ Ազրբէջանի Արտաքին նախարարը անմիջապէս որ Հռոմէն Բաքու վերադառնայ, Չէթին Ազրբէջան պիտի երթայ. այս այցելութիւնը պիտի կատարուի ամէնէն ուշ մինչեւ յառաջիկայ շաբթուան վերջը: Ապա Կոզիրեւի հետ պիտի երթան թէ՛ Բաքու, թէ՛ Երեւան:

Թուրք լրագրողը կը գրէ. -- «Այս նախաձեռնութիւններով Ղարաբաղի հարցին լուծումին մէջ շատ կարեւոր շրջան մը կը բացուի: Ներկայիս կը մնայ համոզել Սփիւռքի Հայութիւնը որ կը փափաքի Ղարաբաղի մէջ զինուորական թիրախներու հասնիլ: Այսինքն անպայման կը պնդէ որ Ղարաբաղ կամ կցուի Հայաստանի, կամ բոլորովին անկախանայ: Մինչդեռ այս երկու պարագաներն ալ անընդունելի են Ազրբէջանցիներուն եւ Թուրքիոյ համար:

Հայկական Սփիւռքը առաւելաբար Հ. Յ. Դ.-ի ազդեցութեան ենթակայ է: Սակայն, միւս կողմէ, եթէ թուրքեւռուս համարակաց այս նախաձեռնութիւնը արդիւնք չտայ, Հայաստանի համար կրնայ ծանրագոյն հետեւանքներու յանգիլ: Որովհետեւ այդ պարագային Թուրքիա Հայաստանին օգնելու նոյն համարձակութիւնը կրնայ այլեւս ցոյց չտալ: Անկէ զատ, արեւմտեան սահմանին վրայ Եւրոպայի հետ յարաբերութիւնները խզուած Հայաստան մը որոշ է որ պիտի ենթարկուի Միջին - Արեւելքի քաղաքական խառնակ աշխարհագրութեան:

Այս պատճառով, անպայման պէտք է յաջողի թուրքեւռուս միասնական նախաձեռնութիւնը»:

ԿԱԶՄՈՒՂԻ ՆՈՐ (4-ՐԴ) ՊԱՅԹՈՒՄ

ԿՐԿԻՆ ՁԻՒՆ Է

Չորեքշաբթի առաւօտ (Մարտ 3) անգամ մը եւս Երեւանէն մեր առած լուրերը յուսալքիչ էին: Անգամ մը եւս եւ այս չորրորդն է Յունուար 23-էն ի վեր, կազմուղը պայթած էր երկու տեղէ, մէկը միւսէն 20-25 մեթր հեռաւորութեան վրայ: Միշտ Վրաստանի մէջ է որ կը կատարուի այս պայթումը, այս անգամ Մառնէուլիէն դէպի ներս (ոչ դէպի Հայաստանի սահմանը) բայց, արդիւնքը նոյնն է, Հայաստան կրկին զրկուած է կազէ: Մնաց որ վերջին շաբաթը հասած քանակը շատ քիչ էր արդէն (2 միլիոն խորանարդ մեթրէն վար): Յաւելեալ, համեմատական մեղմ շրջանէ մը նաք, կրկին ձիւն կը տեղար Երեւանի վրայ (եւ անշուշտ շատ աւելի՝ հիւսիսային շրջանը) Մարտ 3-ի առաւօտը:

Հրետակոծութիւնները շարունակուած են, Մարտ 2-ին, Տաուշի շրջանի Բերդ գիւղին վրայ:

Հռոմի նախապատրաստական (քանի՞երո՞րդ) ժողովը որ սկսած էր Ուրբաթ, Փետ. 26-ին, վերջ գտած է Մարտ 2-ին առանց մեծ արդիւնքի:

11 երկիրներու ներկայացուցիչները ըսկզբունքի համաձայնութեան մը եկած են դէտեր ղրկելու մասին տեղւոյն վրայ, բայց՝ ոչ հիմա (աճապարելու հարկ չի տեսնուիր, ձախող բանակցութիւն մը պիտի ըսէինք ժողովականներուն համար՝ կրակ չկայ) այլ միայն հաւա -- նական հրադադարի մը պարագային: Այս համաձայնութիւնը մեծ ազդեցութիւն պիտի չունենայ անկասկած, բայց փոքր քայլ մը կը նկատուի: Բորիս Առուշանեան (Ղարաբաղի ներկայացուցիչ) յայտարարած է.- «Գործողութեան տակաւին սկիզբն է, միջին լուծումի մը հասանք, բայց հրադադար չկայ եւ ուրեմն կռիւը պիտի շարունակուի եւ իւրաքանչիւր կողմ պիտի ջանայ իր դիրքերը զօրացնել»: Նախատեսուած է նոր ժողով մը «մեծ պատասխանատուներու յանձնախումբին», Փրակա Ապրիլ 24-էն, որպէսզի վաւերացնէ այս որոշումը: Կոչ եղած է նաեւ որ նոր յարձակումներ չգործուին այս շրջանին: Ժողովներն ալ պիտի շարունակուին Հռոմ գալ ամիս (Ապրիլ):

Փարիզի մէջ, Արտաքին նախարարութեան առջեւ, Մարտ 2-ին, ժամը 18-էն 20, ցոյց մը տեղի ունեցաւ նախաձեռնութեամբ հայկական միութիւններու Ֆորումին: Հաւաքուած էին քանի մը հարիւր հոգի: Ցոյցին նշանախօսն էր՝ զօրակցութիւն Հայաստանի եւ վերջ՝ շրջափակումի: Խօսք առին Լիլիան Տարօնեան, Պ. Ֆուքս, Վահէ Մուրատեան (Լիոնի քաղաքապետի կցորդ), Ռոպէրկ Քիւրքճեան, Փրոֆ. Մինքովսկի (որ շատ բուռն արտայայտութիւններ ունեցաւ Արտաքին նախարարութեան դէմ), Ժագլէն Շեխիկեան, Հերմին Գարակէօզ (այս վերջինը բերած էր Սիմոնն Վէյլի զօրակցութեան գիրը) որ առաջարկեց եւրոպական տարողութիւն տալ այս շարժումին եւ ընդհանրապէս ցոյցերուն, որպէսզի աւելի ազդեցութիւն գործեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ որ ամէն օր անակնկալ մը ունի հրամցնելիք, մանաւանդ ընդդիմութեան, այս անգամ ալ չչմեցուց շատեր յանկարծ առաջարկելով Սահմանադրութեան 16-րդ յօդուածին ջնջումը: Այդ յօդուածը ամբողջական իրաւասութիւններ կու տայ Հանրապետութեան նախագահին ծանր տագնապի պարագային: Այս յօդուածը միայն մէկ անգամ օգտագործուած է, 1961-ին տը Կոլի կողմէ, Ալժէի զօրավարներու փուչի ատեն: Նման առաջարկի համար ընտրուած շրջանը առնուազն տարօրինակ է: Ընդդիմութեան համոզումն այն է որ Միթերան մինչեւ վերջը իր հաշիւները պիտի մաքրէ տը Կոլի հետ.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Հանրապետութեան նախագահը պաշտօնական այցելութիւն մը պիտի կատարէ Մոսկուա Մարտ 16-ին եւ հանդիպի Ելցինի: Նախապէս ալ Ուաշինկթըն կ'երթայ:

«ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

ԿԱՄ՝

ՔԻԷԺՄԱՆ - ՎԷՐՆԷՕՅԼ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնարկը եւ Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Ազգային Միութիւնը կազմակերպած էին «հանդիպում - վիճարկում մը» (Rencontre - Débat) Երկուշաբթի, Մարտ 1-ին, Փարիզի «Բանակներու Ազգ. Կեդրոնը» պատուոյ նախագահութեամբ Ծերակոյտի Նախագահ՝ Ռընէ Մոնորիի: Իր զօրակցութիւնը բերած էր՝ «Ֆրանսայի հայկական միութիւններու Ֆորումը»: Ծանուցումին մէջ ճշդուած էր նաեւ որ պիտի մասնակցէին՝ «ֆրանսական քաղաքական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները»: Այլ խօսքով, կը սպասուէր, առանց մեծ պատրանքներ ալ ունենալու, որ ընտրապայքարի այս օրերուն ներկայ պիտի ըլլային զանազան կուսակցութեանց (R.P.R., P.S., U.D.F., Génération Ecologie, Verts, P.C., etc. etc.) ներկայացուցիչներ -- ոչ անշուշտ պարագլուխները -- որոնք տեղ պիտի գրաւէին բեմին վրայ. ամէն մէկը մեզի պիտի պարզէր իր (կուսակցութեան) դիրքը Հայաստանի եւ Ղարաբաղի հանդէպ, նոյնիսկ եթէ շատ բան պիտի չփոխուէր յետագային, ու ներկաներու կողմէ հարցումներ պիտի ըլլային այդ մասին:

Արդ, ի՞նչ պատահեցաւ: Բացի նախագահ Մոնորիէն, որ արդէն երկար չմնաց եւ մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը չունէր երեկոյթին նկատմամբ, եկած էր միմիայն մէկ անձնաւորութիւն որպէս քաղաքական դէմք՝ Արտաքին ենթանախարար՝ մէթր Ժորժ Քիէժման, որ ժամերու ընթացքին ալ վերածուեցաւ տեսակ մը քաւութեան նոխազի, փորձելով պետական տրամաբանութեամբ բացատրել, հասկցնել միջազգային քաղաքականութեան օրէնքները այն հայ ունկնդիրներուն որոնք ոչ մէկ տրամադրութիւն ունէին նման բաներ «հասկնալու» եւ կը մնան տասնեակ տարիներէ ի վեր նոյն բարեմիտ եւ զգացական ժողովուրդը, որ կը կարծէ թէ կարելի է -- պէտք է -- բարոյական դնել քաղաքականութեան մէջ, յանուն մարդկային ազնի՛ւ սկզբունքներու, տարուած այն համոզումէն որ կը բաւէ արդար դատ մը ունենալ (երանի՛ թէ մեր դատը արդար չըլլար եւ քիչ մը քարիւղ ունենայինք): Մնաց որ Ժորժ Քիէժման, որ գոնէ բարեհաճած էր գալ, այնքան պատեհ խօսակից մը չէր քանի կը ներկայացնէր այն հոսանքը (ընկերվարական) որ տասներկու տարի է իշխանութեան գլուխ է, որ շատ հաւանաբար վաղը պիտի չըլլայ եւ որու դիրքը հայութեան, կամ՝ վերջին տարիներուն, Հայաստանի եւ Ղարաբաղի հարցին նկատմամբ ոչ միայն խօսքով, այլեւ գործով ծանօթ է: Պարզ էր որ պիտի պաշտպանէր իր կառավարութեան (որ քանի մը շաբաթէն ալ իր վախճանին կը հասնի) դիրքը եւ մօտեցումը:

Ինչ որ է: Քանի մը խօսքով անդրադառնանք երեկոյթին, որ յաջողած էր Հայերու նկատառելի բազմութիւն մը իրարու քով բերել:

Պր. Է. Վարդանեան որ խօսնակի դերը կը կատարէր հրաւիրեց Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի աշակերտական երգչախումբը քանի մը երգերով բանալու հաւաքոյթը: Երգչախումբը կը ղեկավարէր Պր. Հայկ Սարգիսեան: Ապա, յանուն կազմակերպիչ Հիմնարկին Պր. Անթուան Պաղտիկեան բացատրեց երեկոյթին նպատակը՝ ծանօթանալ Ֆրանսայի քաղաքական դէմքերու դիրքին հանդէպ այն հարցերուն որոնք կը ճնշեն Հայերը: Հարց տուաւ թէ ի՞նչ իրաւունք կրնան ունենալ Հայերը օժանդակութիւն ուզելու Ֆրանսայէն ու որպէսզի այդ կէտը յստակ ըլլայ, յայտնեց թէ պիտի ներկայացուի 15 վայրկեաննոց ֆիլմ մը, որպէս հակիրճ պատմական ֆրանքեւհայկական կապերուն: Ֆիլմը մասնաւոր նորութիւն մը չէր բերեր, գոնէ Հայերուն: Խաչակիրներէն՝ Լուսինեան, 1914-1918-ի Հայ կամաւորները, Կիլիկիա, Բ. աշխարհամարտ, դիմադրութիւն, ֆիլմը կը ներկայացնէր Հայերու տուած տուրքը, թափած արիւնը եւ հաւատարմութիւնը Ֆրանսայի: Ցուցումը ունեցած էին Անթուան Պաղտիկեան եւ Սեպուհ Գալաճեան: Ապա, Անթուան Պաղտիկեան ինք ալ անդրադարձաւ այդ կապերուն, Վէրտէօն, Մոն-Վալերիէն կատարուած ոխտադնացութիւններուն հասնելու համար Հայաստանի, որ այսօր, շնչահեղձ է շրջափակման հետեւանքով: Բեմ հրաւիրեց օրուան նախագահը՝ Ռընէ Մոնորի, Ռոլան Տիւմայի ներկայացուցիչը՝ մէթր Ժորժ Քիէժման, նաեւ Անրի Վէրնէօյլ (որ եկած էր որպէս հանդիսատես միայն եւ որոշ չկամութեամբ է որ բեմ բարձրացաւ կրկնակ հրաւէրներու պատճառով, քանի պատրաստուած չէր այդ ուղղութեամբ): Ծերակոյտի Նախագահը նախընտրեց որ նախ խօսի կառավարութեան ներկայացուցիչը:

Մէթր Քիէժման հաստատեց Հայերու հետ Ֆրանսայի կապը: «Ֆրանսա պարտականութիւնն ունի օգնելու Հայաստանի: Այդ պարտքը կայ, ի՞նչպէս վճարել» նախարարնէն նաք, յայտնեց թէ ան կը վճարուի նախ՝ սրտով, ըսաւ, ապա՝ գործելու կամքով միջազգային իրաւունքի մէջ: Եւ կարելին շրջագիծին մէջ, դիտակցելով թէ այդ յիշեցումը կրնայ յուսախաբ ընել Հայերը, թէեւ Հայաստանի կառավարութիւնն ալ կը հասկնայ Ֆրանսայի չափաւոր դիրքը: Նախ կայ մարդասիրական օժանդակութեան մարզը, ապա՝ քաղաքական: Թուեց, ուրեմն, այն օժան-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ընդհանուր վիճակներու մասին այս բոլորը ըսելէ ետք, Թ. Աքչամ ձեռք կ'առնէ «Հայկական Կոտորածներ»ը: Անոնց մէջ դեր ունեցած են վերոյիշեալ բոլոր նախադրեալները: ԺԹ. դարու հոլովոյթին մէջ որոշակիուած Թրքական ազգային ինքնութիւնը մեծ հակում ցոյց կու տայ բոլոր կորուստներուն պատասխանատուութիւնը բեռցնելու իրեն մնացած փոքրամասնութեան վերջին խմբաւորումին, այսինքն՝ Հայերուն: «Հայերը որպէս քրիստոնեայ վերջին փոքրամասնութիւն, հաշիւ վճարեցին կայսրութենէն յաջորդաբար բաժնուած քրիստոնեայ միւս փոքրամասնութիւններուն» կը գրէ Թ. Աքչամ: Անոնց սխալը եղած է նոյն մարտավարութիւններով նոյն արդիւնքին հասնիլ, սակայն ՈՐՈՇ ՅԱՊԱՂՈՒՄՈՎ ՄԸ (ընդգծումը՝ Ա. Թ.):

Հայկական կոտորածներու առաջին շրջան կը նկատուի 1894 – 1896-ը որուն զոհերուն համար կը տրուին 50 – 100 հազարի թիւերը: Հոս, այլ փոքրամասնութիւններու պարագային տարբեր յատկանիշ մը խնդրոյ առարկայ է. ընդհանրապէս հարցը կը վերաբերէր անկախանալու ձգտումին տէր ժողովուրդի մը պայքարը ճնշելու կամ մահմետական – քրիստոնեայ բախումի վերածուած կացութեան մը որ կը յանգէր փոխադարձ ջարդերու: Իսկ հայկականին պարագային կը դիտուի հետեւեալը. Օսմանեան պետութեան միութիւնը փանիսլամական գաղափարականին շուրջ կեդրոնացնելու նպատակով, հետզհետէ կը շեշտուի իսլամական գործօնը: Հայերու դէմ ծայր կ'առնէ կրօնական – ազգային խմբաւորումի մը ուղղուած վարկաբեկումի հոսանքը: Կը զարգանայ հակահայ ցեղապաշտ միտք. Ատով դժուար չըլլար հող գտնել այն թէզին թէ Հայերը արտաքին թշնամիներու ներսի գործիքներն են ու իրենց նպատակն է խլել Թրքական վերջին հողատարածքները: Այլ խօսքով՝ Հայկական հարցը կը դիտուի որպէս կայսրութեան գոյութիւն ունենալ – չունենալու երկընտրանքը:

Այս շրջանէն կը սկսին հնչել ձայներ որոնք հայկական հարցին լուծումը կը փնտռեն ժողովուրդի մը ամբողջական ոչնչացումին մէջ: Ատով հանդերձ, մինչեւ 1915-ի հայկական ջարդերը «տեղական» բնոյթ կը կրեն: Իսկ 1915 – 1917-ին կատարուածը կը տարբերի անոնցմէ, ըլլալով «ցեղասպանութեան փորձ մը»:

Ատոր առիթ ընծայող ազդակներու գլխաւորն է Ա. աշխարհամարտին «ձեռնտու միջավայրը»: Գործածելով հանդերձ «ցեղասպանութեան փորձ» բացատրութիւնը, հեղինակը կ'աւելցնէ թէ հակառակ ցեղապաշտ կեցուածքի մը գոյութեան, դժուար է խօսիլ ցեղապաշտ մօտեցումով մշակուած ծրագրի մը մասին որ վերաբերէր հայ ցեղին արմատական բնաջնջումին: Կը մէջբերէ Ի. Թէրնոնի հետեւեալ տողերը. – «Ոչ մէկ բան ցոյց կու տայ թէ Իթթիհատ եւ Թէրաքքի կուսակցութիւնը որոշում մը տուած էր կայսրութեան Հայերուն բնաջնջումին մասին»:

Նոյն նշումը կ'ըլլայ «1915 Հայկական ցեղասպանութիւնը» խորագրուած գլխուն սկիզբը. որեւէ փաստաթուղթ չկայ Հայերու բնաջնջումի որոշումի, կամ հրամանի մը մասին: Անկէ անմիջապէս ետք, կ'ըսուի թէ «իրարմէ անտեղեակ ու տարբեր վայրերու բնակիչ այս զանգուածներու տեղահանութեան մէջ ուշագրաւ է որոշ ծրագրով մը գործելու պարագան», Տարագրութեան առաջին հանգրուանին, ճամբաներու կամ բնակութեան նոր վայրերուն համար կազմակերպչական ոչ մէկ քայլ առնուած է, ինչ որ բաւարար փաստ կը նկատուի ծրագրուած բնաջնջումի նպատակին համար: Սակայն հետաքրքրական բուն կէտ կը համարուի այն մտայնութիւնը որ յաջողած է նման կեդրոնական ծրագրով պատրաստուած արարք մը այսքա՛ն շփոթի մէջ պահել:

Տալով խորհրդանշական թուականներ ու ծանօթ դէպքեր – հայ զինուորներու զինաթափում, Ապրիլ 24, կախաղաններ —, կ'ըսուի թէ այս բոլորին նպատակն էր յետագայ տեղահանութիւններուն համար հաւանական դիմադրութեան մը կարելիութիւն չձգել: Ձերբակալութիւնները կը տեւեն մինչեւ Մայիս 19, իսկ տարագրութեան պաշտօնական որոշումը կը տրուի 1915 Մայիս 27-ին ու լոյս կը տեսնէ Յունիս 1-ի Պաշտօնական թերթին մէջ, թէեւ աքսորները սկսած են Մարտին:

Զոհերու թիւին մասին ըսուածը այն է որ աշխարհամարտէն առաջ Օսմանեան Պետութեան մէջ Հայկական Եկեղեցւոյ տուեալով 2·1 միլիոն, իսկ Թրքական աղբիւրներու համաձայն 1·3 միլիոն Հայ կար. իսկ ստոյգ է որ այդ բնակչութենէն շատ փոքր խմբակ մը մնացած է:

Որպէս եզրակացութիւն, Թ. Աքչամ կը մէջբերէ 1916 Օգոստոս 31-ին Թալաաթի կողմէ Գերմանիոյ դեսպանին ըսուածը. – «Այլեւս հայկական հարց գոյութիւն չունի»:

Գիրքին Բ. բաժնին մէջ համառօտ զուգահեռ մը կը փորձուի Հրեաներու ցեղասպանութեան հետ. հակասական կեցուածքով մը, հեղինակը կը մերժէ հայկական կոտորածներու մէջ նշմարել թրքական ցեղապաշտութեան դերը: Կ'ըսէ թէ դժուար է գտնել գաղափար մը որ պաշտպանէ – ինչպէս Հրեաներու պարագային – որպէս ցեղ Հայերը բնաջնջելու անհրաժեշտութիւնը: Եղածը, ճգնաժամային պահու մը իրենց մնացած վերջին կտոր հողը պաշտպանելու թրքական մղումն էր ու ատոր վտանգ նկատուած ազգային փոքրամասնութիւն մը «անվնաս» ներկայութեան վերածելու միտումը:

Հետաքրքրական է կարդալ օսմանեան – իսլամ մտայնութեան մասին թէ ան վարժութիւնը ունէր կարգ մը «խառնակ» հարցեր կարելի չափով «առանց փաստաթուղթի» կարգադրելու: Այս պատճառով ալ արդէն կասկածով պէտք է վերաբերիլ փաստաթուղթի գոյութեան պարագաներու: Հայկական կոտորածներու վերաբերեալ որոշումներն ալ հիմնականին մէջ բերանացի տրուած են: Այս մտայնութիւնը կը մատնանշուի ներկայի պարագայով մըն ալ որ կը վերաբերի չարչարանքի կիրարկումին. պաշտօնական գրութիւններու մէջ ատոր փաստերը փնտռել շատ դժուար է:

Անոնք գրելէ ետք Թ. Աքչամ կը թուէ կատարուածէն ձեռք ձգուած օգուտները. գլխաւորը կը նկատէ Անատոլուի մէջ ազգային պետութեան հիմնադրութեան անհրաժեշտ պայմաններու ստեղծումը: Այնքան որ կարելի կը նկատէ մինչեւ իսկ այս նպատակին վրայ հիմնուելով պնդել թէ Հայերու ամբողջական բնաջնջումը մանրամասնօրէն մտածուած, արմատական նախաձեռնութիւն մըն էր: Օսմանցի – Թուրք ղեկավարներու մեծագոյն վախն էր Անատոլուի տիրապետումը քրիստոնեայ փոքրամասնութիւններու կողմէ. այդ պատճառով, շրջանին մաքրագործումը սահմանափակուած էր ոչ Հայերով, ոչ ալ Ա. աշխարհամարտով:

Նոյն գլուխը տեղ կու տայ նաեւ բնաջնջումի միջոցներուն ու որոշուած թեքնիքին: Արտաքին միջամտութեան մը հաւանականութիւնը Իթթիհատ եւ Թէրաքքիի ղեկավարները մղած է ահաբեկչութեան, կողոպուտի նման արարքներ Յատուկ կազմակերպութեան ուժերու կատարել տալու, այն պատրանքը ստեղծելով որ կառավարութիւնը կապ չունի պատահածին հետ: Իսկ պատերազմական կացութիւնը արտաքին գործօնը չէզոքացուցած ըլլալով, դիւրացած է Անատոլուի թրքացման գործը:

Այս բաժնին մէջ այլ զուգահեռ մը եւս կը կատարուի Հրեաներու ողջակիզման հետ, դահիճներու պարագայով: Հայկական կոտորածները կատարուած են ժողովուրդին ալ մասնակցութեամբ, ինչ որ կը զանազանուի ողջակիզումէն որ ամբողջութեամբ վարչարարական դրութեան գործն է: Ժողովրդական մասնակցութեան համար անկասկած մեծ խթան եղած է հայկական ստացուածքը թալանելու խայծը: Այս խթանը նոյնիսկ կը վայելէ պետական հովանաւորութիւն. 1915 Սեպտեմբեր 26-ին Խորհրդարանը կը վաւերացնէ օրէնք մը որով այս պարագան վաւերացում կը գտնէ. օրէնքին մէջ կ'ըսուի թէ աքսորեալներու ամբողջ ստացուածքը հաշուեյարդարի պիտի ենթարկուի, որպէսզի նոյնիսկ եթէ վերադարձողներ ըլլան, շատ քիչեր կարելիութիւն ունենան մնալու:

Հարցին ընկալումի ձեւին նուիրուած տողերը ուշադրութեան կը յանձնեն հետեւեալ պարագան, Հրեաներու ողջակիզումին հետ նոր համեմատականով մը որ խօսուն է կրկին. Գերմանիոյ մէջ պաշտօնապէս ընդունուած է Հրեաներու բնաջնջումը ու բացէ ի բաց կը խօսուի այդ մասին, կը վիճարկուի: Իսկ հաւաքականութեան մակարդակին վրայ, անհատներու մօտ դիտելի է հակառակ երեւոյթը: Տարեց սերունդը կը սիրէ կրկնել ամէն առիթով. «չէի գիտեր», «տեղեակ չէի»: Թուրքիոյ պարագան կը զետեղուի բոլորովին հակադիր բեւեռին վրայ. նիւթին նկատառումը արմատապէս կը տարբերի «պաշտօնական հաւաքականութեան» ու ժողովուրդին մօտ: Առաջինը կը մերժէ նման եղելութիւն, կը վերածէ թապուի եւ նոյնիսկ չի թոյլատրեր այդ մասին վիճաբանութիւնները: Մինչդեռ ժողովուրդին մէջ գրեթէ ամէն մարդ կ'ընդունի թէ նման բան պատահած է. իր մեծերէն այդ մասին պատումներ լսած է:

Այսուհանդերձ, ամենայն անտարբերութեամբ կը վերաբերի հարցը պաշտօնապէս անգիտանալու պարագային:

Երկրորդ կէտ մը անհատական յանցապարտութեան զգացումին գրեթէ բացակայութիւնն է. եղածը «վերիններուն» գործն է: Այս արդարացումին կ'ընկերանայ այն նկատառումը թէ բնաջնջումը «պատժական գործողութիւն» մըն է. կը զետեղուի «յանցանքի եւ պատժելու» տրամաբանութեան մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(Շար. 2)

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Կոստան Զարեան երեւոյթը մէկ անգամ չէ որ նիւթ հայթայթած է մեր մամուլին: Շատեր գրած են ու պիտի շարունակեն գրել: ժամանակակիցներէն ոմանք յուշեր պիտի պատմեն ու խօսին մարդ Կոստան Զարեանի մասին, գուցէ երբեմն գլխադրելով անոր մարդկային թերութիւնները: Բայց որքան յառաջանան ժամանակները, նորագոյն սերունդները գալիք, առաւելապէս պիտի ծանրանան Կոստան Զարեանի գեղարուեստական գործերուն վրայ. ի վերջոյ, մարդ Զարեանը յարակայօրէն ներկայ է անոր գրականութեան մէջ:

Մարդ Զարեանը ներկայ է անոր բանաստեղծութեան մէջ երբ կը գրէ.

— Ես սիրեցի, մե՞ղք է սիրել:

Ո՞վ է սիրոյ սահման դրել:

Մարդ Զարեանը ներկայ է իր «Օրերի Պսակը» գիրքին մէջ «Տատրագոմի Հարս»ին մէջ, տակաւին իր ծաւալուն վէպին՝ «Նաւը լերան վրայ» գործին մէջ, որուն հայրենական հրատարակութիւնը իրաւացի կերպով շատ մելան հոսիլ տուաւ Սփիւռքահայ մամուլին մէջ: Ալ չխօսինք «Բանկօօպը եւ մամութի ոսկորները» եւ, «Անցորդը եւ իր ճամբան» գործերուն, գիրքի մը կափարիչին տակ չառնուած պոէմներուն եւ մամուլի էջերուն վրայ մնացած արձակ ու չափածոյ գործերուն մասին:

Վաստակ մը վերջապէս, որ արժանի է գրավերլուծումի:

Այսօրուան մեր թուղթին յանձնածը շատ հեռու է հեռաւոր շուքն իսկ ըլլալէ նման աշխատանքի մը: Այս մէկ քանի տողերով կ'ուզենք վկայութիւն մը արձանագրած ըլլալ երեւոյթի մը մասին, որ ցաւալի իրողութիւն որպէս դրոշմուած պիտի մնայ հայ տարեգրութեան մէջ:

Խնդիրը հետեւեալն է. – Կոստան Զարեան հանրայայտ գրագէտը կատարեց հայրենադարձութիւն: Վաթսունական թուականներն էին: Ոմանք ծափահարեցին գրողին այս քայլը, ուրիշներ՝ դատապարտեցին: Ով ինչ ալ ըսէ ու գրէ Կոստան Զարեանի հայրենադարձութեան պատճառներուն մասին, գրողին այդ որոշումը իրագործելը կը մնայ բնական ու շնորհաւորելի:

Բայց ի՛նչ պատահեցաւ Երեւանի մէջ:

Մեր մտաւորականութիւնը իր մեծամասնութեանը մէջ մնաց անտարբեր այս երեւոյթին դիմաց: Կոստան Զարեան մարդը իր հայրենի հողին վրայ մնաց գրեթէ առանձին: Երեւանցի այն մտաւորականները որոնք զինք կ'այցելէին թիւ չէին կազմեր, կարելի է յիշել Ռուբէն Զօրեանը ամէնէն աւելի:

Մամուլը քիչ գործեր հրատարակեց իրմէ ու քիչ գրեց Կոստան Զարեան գրողին մասին:

Ահա այս է իմ վկայութեանս նիւթը:

Գեղեցիկ օր մը, ուսանողական տարիներուս, երբ Աբովեան փողոցն ի վեր արտորանքով կը բարձրանայի գրեթէ ճեղքելով մայթին բազմութիւնը, յանկարծ, մէկը, ուսս ցուցնելու աստիճան զարնուեցաւ ինծի ու քալեց:

Չնայեցայ անցորդին, չուզեցի ստուգել ինքնութիւնը անոր:

Կոստան Զարեանին մօտ կ'երթայի:

Վայրկեան մը ետք սակայն, ձայն մը կեցուց զիս: Այ մարդ, ըսաւ այդ ձայնը երեւի Յակոբ Պարոնեան չես կարդացել, խփում ես մարդկանց ուսին եւ ներողութիւն իսկ չես խնդրում...

Ձայնը ծանօթ էր, դարձայ այդ կողմ: դիմացս կանգնած էր Պարոյր Սեւակը ամբողջ ժպիտ դարձած:

Դարձեալ ինք եղաւ խօսողը. — Այ տղայ, ո՞ւր ես վազում:

Ըսի, ժամադրուած եմ Կոստան Զարեանին հետ:

Վայրկեան մը, ժպիտը վար ինկաւ Պարոյրի շրթներէն, փոխարինուելով սա խօսքերով. — Մենք, գրողներս, այսինքն հայրենի գրողներս, անարդար գտնուեցինք Կոստան Զարեանի նկատմամբ: Բոլորս էլ յանցաւոր ենք, չենք այցելում նրան, չենք տպագրում իր գործերը, չենք խօսում իր մասին: Կոստան Զարեանը վաստակ ունեցող գրող է, մենք անարդար ենք իր նկատմամբ:

Լաւ, շարունակեց Պարոյր Սեւակ, քանի աճապարում ես, փոխանցիր նրան իմ ասածները, ասա, որ բարեւում եմ նրան ջերմօրէն եւ աւելացրու, որ Պարոյրը խոստովանում է, թէ ինք Կոստան Զարեանի պոէզիայից կրել է որոշ ազդեցութիւն:

Այս խօսքերը արագ – արագ արտաբերեց Պարոյրը եւ այս անգամ ձեռքին ափովը զարնելով ուսիս, յարեց, բառ առ բառ ըսածներս կը փոխանցես վարպետին:

Հինգ վայրկեան ետք Կոստան Զարեանի Աբովեան փողոցին նայող տունին մէջ էի:

Պարոյր Սեւակին խօսքերը բառ առ բառ կրկնեցի մեծ Շուշեցիին:

Բանաստեղծին բարակ շրթունքներուն վրայ շղարշային ժպիտ մը լոյսի գանձ մը բերաւ անոր դէմքին: Վայրկեան մը լուռ մնալէ ետք հարց տուաւ վարպետը. — ճի՞շդ ես ասում:

Բառ առ բառ ճիշդ է ըսի:

Այսքանն ալ բաւական է ըսաւ Կոստան Զարեան, խորունկ շունչ մը առնելով եւ աչքերը յառելով այլուրներու:

Անխօս մնացած այդ պահին մէջ աշխարհ մը կար, գուցէ փոթորկալի:

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ

Փետրուար 10

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎՕ-ԱՆ-ՎԸԼԷՆ

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՄԻՍԱՔ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ ԵՒ ԻՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՄԱՆ

«Մենք խաղաղ էինք մեր լեռների պէս
«Դուք հողմերի պէս խուժեցիք վայրագ,
«Մենք ձեր դէմ ելանք մեր լեռների պէս...

Յովհաննէս Շիրազի այս վանկերը հնչեցին բարձր, Շաբաթ, Փետրուար 20-ին, Միսաք Մանուշեանի եւ իր զինակիցներուն նուիրուած յուշարձանին առջեւ, Վօ-ան-Վըլէն, քանի մը քայլ միայն հեռու Հայաշատ Տէսինէն։

Անակնկալ էր եւ զարմացուց։ Առաջին անգամն էր որ Հայ բանաստեղծի մը խօսքը կը լսուէին հայերէն, հանրութեան առջեւ, հոն՝ ուր, ամէն տարեվերջին, տեղի կ'ունենայ 23 ազատ — մարտիկներու գոհողութեան ոգեկոչումին։ Քսանեւերեք զինադադարականներ՝ գնդակահարուած Գերմանացիներուն կողմէ, 1944-ին Մոն Վալէրիէն, Փարիզ։ Յիշենք որ Մանուշեան պետն էր այս խումբին, որուն մէջ եղած են նաեւ ուրիշ Հայեր ալ։

Արտասանողն էր Սահակ Սուքիասեան, շրջանի հայ համայնքէն, որուն անխոնջ ծառայողներէն մէկն է ան։

Սահակ Սուքիասեան չարունակեց, տալով Շիրազէն երեք լրացուցիչ տողեր ալ, թարգմանեց Ֆրանսերէն եւ յետոյ գասեւ, բարձր որակով եւ յօթի մը ընթացքին, բառեր՝ բացատրելու համար հայ նահատակ մարտիկին ըմբոստ ոգին, բխած ցեղին արմատէն։ Ըմբոստ՝ բոլոր տիրապետողներու դէմ, ըմբոստ բոլոր անարդարութիւններու դէմ, ի գին ամենաբարձր զոհողութեան։

Բնականաբար, Հայաստանի ներկայ վիճակն եւ Արցախը չէին կրնար չյիշուիլ այդ օրը։ Բանախօսները ակնարկեցին հայկական այս նոր ողբերգութեան, մաղթելով որ «Մեծ»երը շարժին եւ վերջ տրուի տառապանքին։

Առաջին անգամ չէ որ այդպիսի մաղթանքներ կ'ըլլան այս յիշատակարանին առջեւ՝ որ գործն է լեոնցի քանդակագործի մը՝ Ժորժ Սալանտրի։ Բացման արարողութիւնը կատարուած է 1979, Փետրուար 18-ին։

Վօ-ան-Վըլէնի քաղաքապետութիւնն է որ նախաձեռնարկ եղած է վառ պահելու Մանուշեանի եւ իր ընկերներուն յիշատակը, դրդուելով, անշուշտ, Լիոնի կից այդ բանուորական քաղաքը բնակող ազգակիցներու ներկայութենէն եւ Մշակութային Միութեան եւ ԺԱՖ-ի անդամներու թելադրութիւններէն։ Վօ-ան-Վըլէնի քաղաքապետութիւնը, շատ տարիներէ ի վեր համայնավարներու ձեռքն է։

Քաղաքապետութեան մօտ կայ Միսաք Մանուշեանի յուշարձանի յանձնախումբ մը՝ որ ամէն տարի, կը կազմակերպէ ոգեկոչման արարողութիւնը։

Այս անգամ ալ Տէսինէն, Լիոնէն եւ աւելի հեռուներէ ալ, Հայեր եկած էին յարգելու յիշատակը իրենցմէ մէկուն՝ որ կրցաւ անուն մը ձգել Ֆրանսական դիմադրական շարժման մէջ, ի գին իր կեանքին։

Ներկայ Ֆրանսացիներ եւ օտարազգիներ սակայն աւելի շատ էին թիւով։ Լիոնի շրջանի նախկին Ռազմիկներու Միութիւններ դրկած էին պատուիրակներ։ Մօտ երկու տասնեակ դրօշակիրներ կը շրջապատէին յուշակոթողը։

Ներկաներուն մէջն էր, բնականաբար, քաղաքապետ Պր. Շառիէ՝ որ բանախօսեց. խօսք առաւ նաեւ Տիկին Պոռնէ, դիմադրականներու կողմէ։

Ներկայ էին Պր. Մարկոսեան, Տէսինի փոխ — քաղաքապետ՝ աւելի քան երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր, Տիկին Հիլտա Զոպոյեան, տնօրէնուհի նոյն քաղաքի Հայ Մշակոյթի Տան։

Վիլէօրպանի քաղաքապետ Պր. Տապրու եկած էր իր քանի մը գործակիցներով, որոնց մէջ Պր. Վարուժան Գրիգորեան՝ նախորդ գիշերն իսկ վերադարձած Ղարաբաղէն։

Պր. Ռոպէր Տօնիկեան, նորընտիր նախագահ Լիոնի Ազգային Միութեան, ներկայ էր քանի մը վարչականներու ընկերակցութեամբ։

Ամփոփ՝ Հայերը անտարբեր չմնացին այս տարի ալ Վօ-ան-Վըլէնի քաղաքապետութեան ձեռնարկին հանդէպ, բայց անտեղի չէր ըլլար ժողովրդային աւելի մեծ մասնակցութիւն մը։ Միսաք Մանուշեան, իր նահատակութեամբ, ծառայած է Ֆրանսահայութեան...։

ՎԱՀԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՍԹԸՆԻ օդակայանին մէջ իսկ է որ ծերակուտական Ճոզէֆ Քենըտի մամուլի ասուլիս մը տուած է Հայաստանէն վերադարձին (հոն մեկնած էր Փետրուար 10-ին եւ կը վերադառնար 14-ին)։ Զինքը դիմաւորողներու կարգին էին «Պայքար»ի, «Հայրենիք»ի, «Արմինիըն Միրըր»ի, «Արմինիըն Ուիքլի»ի խմբագիրները եւ այլ անձնաւորութիւններ։ Քենըտի Ամերիկայէն Հայաստան հետը տարած էր 500 փաունտ դեղօրայք եւ ինչ որ կարեւոր է նաեւ, Մոսկուայէն՝ միջազգային մամուլի թղթակիցներ։ Քենըտի իր մորթին վրայ կրած ըլլալով Հայաստանի ցուրտը եւ ծանր պայմանները, խորապէս ազդուած էր։ Տեսնուած էր նախագահ Տէր-Պետրոսեանի եւ վարչապետին հետ։ Համոզուած է որ կացութեան հանգոյցը Ղարաբաղն է։ Ըստ իրեն ՄԱԿ-ը պէտք է ստանձնէ այդ հարցին կարգադրութիւնը։ Ըսած է նաեւ թէ պիտի չմոռնայ տեսած ողբերգութիւնը։

ՎԻԺԱ ԽԵՍԷԼ (Արժանթին) ծովափեայ քաղաքին մօտ, երեք տարուան ակմայ դադարէ մը ետք, Հ.Յ.Դ. Արմենիա երիտասարդական Միութիւնը այս տարի կրկին իր տարեկան գործունէութիւնը փակած է բանակումով, Յունուար 2-էն 12։ Հաւաքուած են 50 երիտասարդներ, Պուէնոս - Այրէսէն, Գորտոպայէն եւ Մոնթէվիտէոյէն։ Բանակումի ընթացքին տեղի ունեցած են դասախօսութիւններ եւ զանազան դաստիարակչական ձեռնարկներ։

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ, Փետ. 14-ին, նշուած է Ասողիկ դպրաց դասու 94-րդ տարեդարձը, աշխարհիկ եւ կրօնական հանդիսութիւններով։ Եկեղեցական արարողութենէն ետք, Մատենադարանի սրահին մէջ սարքուած է սիրոյ սեղան մը, որուն նախագահած է Պատրիարքը։ Ասողիկ երգչախումբի անունով տեղեկագիրը կարդացած է Երուանդ Կոպէլեան։ Խօսք առած են նաեւ Շահէ Քհնյ. Այթունեան, Տոքթ. Արամ Ֆրնուզ, «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեան։ Հուսկ բանքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարք։ Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը։

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Փետրուար 13-ին, տեղի ունեցած է «գրական ակումբ»ի երրորդ հաւաքոյթը, մօտաւորապէս վաթսուն գրասէրներու մասնակցութեամբ եւ նոյն խանդավառութեամբ։ Մասնակիցները ծանրացած են այն հարցին վրայ թէ ի՞նչ գործնական միջոցներու կարելի է դիմել ընթերցասիրութիւնը մտցնելու համար տուներէ ներս։ Առաջարկուած է դասական գրողներու փոքրիկ հաւաքածոները հրատարակել, նաեւ ամէն ամիս լրատու մը հրատարակել գրասէրները տեղեակ պահելու համար գրական անցուդարձերէն։ Ծեծուած են նաեւ բազմաթիւ այլ հարցեր։

ՌՈՒՄԷԼԻ ՀԻՍԱՐԻ Ս. Սանդուխտ եկեղեցին հովուական այցելութիւն մը տուած է Մեսրոպ Արք., Գարեգին Պատրիարքի կարգադրութեամբ։ Տեղւոյն փոքր համայնքը կը տառապի ներքին անհամաձայնութիւններէ։ Վոսփորի աբեւմտեան ափի Հիսար բլուրի լանջին, 18-րդ դարուն շինուած գողտրիկ եկեղեցիին շուրջ մնացած են հազիւ 12 հայ ընտանիքներ (շուրջ 60 հոգի)։ Նախկին թաղեցիները կամ արտասահման մեկնած են կամ Պոլիս փոխադրուած, տեղւոյն Թադէոսեան ազգ. նախակրթարանի փակման հետեւանքով։ Մեսրոպ Արք. հանդիպում ունեցած է թաղային խորհուրդի անդամներուն հետ եւ տեղակացած իրենց հարցերուն։ Անհամաձայնութիւն ունին նախկին թաղային խորհուրդի անդամի մը հետ, նաեւ քահանայի հարց։ Արդարեւ, Սարգիս Քհնյ. Գույումճեան որ ըստ օրացոյցին հոգեւոր հովիւն է նաեւ Պէշիկթաշի եկեղեցւոյ, հազիւ տարին մէկ անգամ կ'այցելէ եւ պատարագ կը մատուցանէ. Հիսարի թաղականները կը դժգոհին որ Պատրիարքարանը զիրենք որբ ձգած է։ Կիրակի օր, Փետրուար 14-ին, պատարագած է Մեսրոպ Արք. եւ այս առթիւ զանազան թաղերէ ժամանած են Ներսէսեան դպրաց դասու անդամներ, որոնցմէ շատեր առաջին անգամ ըլլալով կը տեսնէին Հիսարի եկեղեցին։ Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Լուսինէ Զաքարեանի յիշատակին։ Արարողութենէն ետք, Թաղային խորհուրդի կողմէ թէյասեղան մը տրուած է։

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ԴԱՆԴԱՂ ԸՆԹԱՑՔ

Գիւմրիի քաղաքային Խորհուրդը անբաւարար նկատած է անցեալ տարի տարուած բնակարաններու շինարարութեան աշխատանքը։ Արդարեւ 1992-ին շահագործման յանձնուած են ընդամէնը 355 բնակարաններ։ Միայն հին քաղաքի տարածքին աւելի քան 200 կիսաքանդ շէնքեր նորոգութեան կը սպասեն։ Թէեւ, որոշ կառոյց մը ստեղծուած է յաջորդ տարիին աւելի մեծ թիւով բնակարաններ կառուցանելու ուղղութեամբ՝ կիսակառոյցներու թիւը կը հասնի 650-ի։ Շինարարական ներկայ ընթացքի պահպանման պարագային քսան տարի հարկ կ'ըլլայ, որպէսզի բոլոր անապաստան ընտանիքները ունենան իրենց երդիքները։

ԻՐԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՌԱՐԱՆ ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ

Իրանի հայ գաղութը 997 նաւթի վառարան նուիրած է Հայաստանի, որոնք արդէն սկսած են բաշխուիլ Երեւանի, Գիւմրիի, Վանաձորի եւ Սպիտակի այն ընտանիքներուն որոնք վեցէ աւելի անչափահաս երախաներ ունին, ինչպէս նաեւ այն ծերունիներուն, որոնք անտէր եւ անխնամ են։ Նոյն տեսակի 12 հազար վառարաններ ալ կը սպասուին Միացեալ — Նահանգներու Հայութենէն։

ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԵՐ ՈՒԶԲԵԿՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Փետրուար 23-ին Հայաստանի եւ Ուզբեկստանի փոխ — վարչապետներ՝ Վիգէն Ջիթեչեան եւ Տուլխականով, Տաշքենդի մէջ ստորագրած են շարք մը համաձայնագրեր, որոնք կը վերաբերին երկու երկիրներու առեւտրա — տնտեսական համագործակցութեան, դրամատուներու միջեւ հաշուարկներու կազմակերպման եւ փոխադարձ պարտքերու յանձնառութեան։ Հայաստանի փոխ — վարչապետը տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է Ուզբեկստանի վարչապետ Մութալիբովի հետ։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԸ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

15 դարեր ետք տակաւին այժմէական շունչով կատարուող տօնախմբութեան օր է Վարդանանց Զօրավարաց յիշատակի օրը։ Փակ են հայկական վարժարանները, հաստատութիւնները, վաճառատուները...։

Փետրուար 18, Տօն Սրբոց Վարդանանց։

Անթիլիասի Մայրավանքը կանուխ ժամերէն սկսաւ լեցուիլ հաւատացեալներով, որոնք տօնական մթնոլորտի մէջ ներկայ գտնուեցան մատուցուող պատարագին, զոր կատարեց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Եպիսկոպոսաց դասէն Զարեհ Եպիսկ. Ազնաւորեան։ «Հայր Մեր»էն առաջ Եպիսկոպոսը տուաւ իմաստալից քարոզ մը, Վարդանանց դիւցազնամարտը նախ իր ժամանակին մէջ վերլուծելով, ռազմական, տնտեսական եւ կրօնական դիտանկիւններէ հայելով անոր։ Ապա, զայն առընչեց մեր ժողովուրդի ներկայ կեանքին, թէ՛ մայր հայրենիքի եւ թէ՛ Սփիւռքի մեր իրականութեան մէջ։ Ցոյց տուաւ թէ ինչպէս, այս օրերուն Պարսից զրադաշտական Պետութեան փոխարէն յայտնի թէ անյայտ քանի՜ քանի՜ ուժեր կան, որոնք ըլլա՛յ ռազմական, ըլլա՛յ տնտեսական եւ ըլլա՛յ նոյնիսկ կրօնական միջոցներով կը սպառնան թէ՛ մեր մայր հայրենիքին եւ թէ՛ անոր անբաժան մասնիկը եղող փոքրիկ Հայաստանին՝ Արցախին։

Պատարագէն անմիջապէս ետք, Դպրեվանքի ուսանողներ եւ միաբան Հայրեր, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Վեհափառ Հայրապետ՝ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը թափօրով առաջնորդեցին Վեհարանի դահլիճը, շնորհաւորելու համար անոր անուանակոչութեան տօնը։ Յանուն Դպրեվանքի տեսչութեան, ուսուցչական կազմին եւ ուսանողութեան, Դպրեվանքի ուսանողներէն Սարգիս Սրկ. Քիլիսեան կարդաց ուղերձ մը, երախտապիտական գեղուն բարեմաղթութիւններով շնորհաւորելով Գարեգին Հայրապետի անուանակոչութիւնը, մաղթելով անոր երկար կեանք, բեղուն գործունէութիւն եւ ընդերկար գահակալութիւն։

Հայրապետը իր սրտի խօսքը ուղղեց ներկաներուն, նախ Եղիշէ Պատմիչի «Վասն Վարդանայ եւ Հայոց Պատերազմին» գործէն հատուած մը կարդալով, եւ ներկայ բազմութիւնը Վարդանանց ճակատամարտի մթնոլորտին մէջ դնելով։

Գարեգին Բ. խոր վերլուծումներով ընդգծեց Վարդանանց ոգիին նոր մարմնաւումը եղող Արցախեան գոյապայքարը՝ վասն ինքնորոշման արդար իրաւունքին։ Կոչ ուղղեց համայն ժողովուրդին ամբողջական նուիրաբերութեամբ, զոհողական քաջութեամբ զօրավիգ կանգնելու մայր հայրենիքին, Պետութեան եւ ժողովուրդին ճակատագրական վճռադրոշմ այս օրերուն տառապանքներու եւ նեղութիւններու տարապայմանօրէն ծանր պարագաներուն տակ։

Իր պատգամի աւարտին Հայրապետը խօսք ուղղեց յատկապէս երիտասարդ սերունդին եւ մասնաւորաբար Դպրեվանքի ուսանողներուն, տէր կանգնելու դարերու աւանդ եղող Հայաստանեայց Եկեղեցիին եւ անոր ժառանգ թողած բոլոր սրբութիւններուն, Թարգմանչաց եւ Վարդանանց նուիրաբերութեան եւ զոհաբերութեան պգացումով։

Այս տարի, յատուկ տնօրինութեամբ, Կաթողիկոսարանիս տպարանէն լոյս տեսան Վարդանանց նուիրուած շարականի եւ ազգային երգերու թերթիկներ, որպէսզի Վեհարանի դահլիճին մէջ ժողովուրդը եւս մասնակցի Դպրեվանքի երգչախումբին կատարողութեամբ երգուած այդ երգերուն, որոնք հետզհետէ մոռացութեան կը տրուին։ Ժողովրդական խանդավառութեան պահ մը ստեղծուեցաւ անոնց միահամուռ երգեցողութեամբ։

Օրուան հանդ'իսութիւնը վերջ գտաւ աշհամբոյրով։

ԳՐԻԳՈՐ ԱԲԵՂԱՅ ՔԻՖՔԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

դանկութիւնը որ եղած է ու կ'ըլլայ: Տըպամագրուած հինգ օդանաւեր, օժանդակութիւնը ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու այդ օդանաւերու ապրանքները հայթայթելու համար: Առաջին օդանաւ մը մեկնած է Յունուար 28-ին (38 թոն ապրանք, Կարմիր Խաչի միջոցաւ), երկրորդը նաեւ Կարմիր Խաչ, մեկնած է Փետրուար 2-ին, յաջորդաբար 3 օդանաւեր եւս Ազնաւուր փոքր լ'Արմենիի կողմէ՝ Փետրուար 7-ին (Ազնաւուրի ընկերակցութեամբ), Փետրուար 23-ին եւ 25-ին: Աւելցուց այն կառախումբը որ մեկնած է Փետրուար 24-ին եւ որ պէտք է հասնի Լենինական Մարտ 17-ին, Թուրքիայէն անցնելով: Օդանաւ մըն ալ կը մեկնի Մարտ 12-ին, Կապոյտ Խաչի միջոցաւ: Այս մարզէն եւք, որ խնդրոյ առարկայ չէ, հասաւ քաղաքական ճակատին պարզելու համար Ֆրանսայի մօտեցումը:

«Քաղաքականն գետնի վրայ, ըսաւ Քիէժման, ունինք վրդոված էին յայտարարութիւններուս մեղմութենէն: Մեր քաղաքականութիւնը պէտք է ենթակայ ըլլայ միջազգային իրաւունքին: Հիմնուած է երկու սկզբունքներու վրայ. – ինքնորոշում եւ միջազգային սահմաններու անձեռնմխելիութիւն որոնք կրնան փոխուիլ միայն երկու կողմերու կամքով: Չենք կրնար, որպէս պատասխանատու Պետութիւն, անդամ ՄԱԿ-ի Ապահովութեան խորհուրդին, նախապատուութիւն տալ միայն ինքնորոշման սկզբունքին: Կը պայքարինք յարգել տալու համար սահմաններու սկզբունքը այլ վայրերու մէջ, չենք կրնար անգիտանալ Լ. Ղարաբաղը: Ֆրանսա չի կրնար տարբեր լեզու գործածել Պոսնիա – Հերցեկովին եւ Ղարաբաղ: Ֆրանսա ստանձնեց նախաձեռնութիւնը որ ՍԷ – ԷՍ – ՍԷ – ԸՆ զբաղի Ղարաբաղի հարցով: Չենք կրնար խուսափիլ բանակցութեան այս ճամբէն: Ոմանք կ'ամբաստանեն մեզ որ վախկոտ ենք, նոյնիսկ՝ վատ: Ո՛չ կ'ըսեմ, պէտք է յարգել Իրաւունքը եւ իրատես ըլլալ: Շրջանի ոչ մէկ Պետութիւն կ'ընդունի որ Հայաստան եւ Ղարաբաղ միանան միջազգային իրաւունքի կանոններուն դէմ: Թուրքիոյ փաստաբանը չեմ, բայց յեղաշրջումի նշաններ կը տեսնեմ կառավարութեան մօտ: Ցեղասպանութեան խնդրին մէջ, որ կը տիրապետէ բոլոր միւսներուն, թուրք կառավարութիւնը քայլ մը առաւ արխիւները բանալու որոշումով»:

Հոս, անշուշտ ձայներ եւ խնդուքներ բարձրացան սրահին մէջ: Ճիշդ է որ վերջին նախադասութիւնը որոշ միամտութիւն մը կը մատնէր իրաւագէտի մը կողմէ:

Քիէժման չուրանար որ ցեղասպանութիւնը պէտք է ճանչցուի, բայց անհրաժեշտ կը գտնէ որ հակառակորդներու հետանկարները չանտեսուին ու կրկին համոզուած կը թուի որ Թուրքիոյ կողմէ սխալներու եւ մեղքերու ճանաչումը լաւ ճամբու վրայ է:

Ժ. Քիէժման կը խօսի Լ. Տէր – Պետրոսեանի մերձաւոր այցելութեան մասին: Ֆրանսա ուրախ է որ պիտի ընդունի բոլոր Հայերու պաշտօնական ներկայացուցիչը: Գործակցութեան, համաձայնութեան եւ բարեկամութեան դաշինք մը պիտի ստորագրուի, զոր Խորհրդարանը պէտք է վաւերացնէ յետոյ: Կը մտածէ որ կը վաւերացուի ինչ որ ըլլայ Ազգ. Ժողովի կազմը: Քիէժմանի քաղաքական վերլուծումը եւ բարեացակամ մօտեցումը Թուրքիոյ ընաւ «չառացուեց» հասարակութեան մը կողմէ որ, ինչպէս վերը ըսինք, ցայսօր զուրկ կը մնայ քաղաքական հասուն մտածողութենէ եւ չի հանդուրժեր նոյն իսկ լսել իրեն անհաճոյ թըւող խօսքեր, թէկուզ ըսողը նախարար մը ըլլայ, այսինքն Պետութեան պաշտօնական ներկայացուցիչը, որ չի կրնար մեր հարցերը մեր աչքերով դիտել:

Նախատեսուած չէր, ըսաւ Անրի Վերնէօյլ (որ հին բարեկամ մըն էր Քիէժմանի) որ խօսք առնէ, բայց, պարտաւորուեցաւ, բացատրելու համար Նախարարին իր ժողովուրդին դիրքը: 65 տարի է, ըսաւ, յուսահատ փկան եմ այն ճիգին զոր Հայերը կը թափեն փաստելու համար իրենց մշակոյթը, պատմութիւնը, ցաւը: Այսօր երկիր մը կայ որ մեռնելու վրայ է, շրջափակումը կայ եւ եթէ Թուրքիան կամ Ատրպէյճանը ազատ համարձակ կը գործեն, պատճառն այն է որ համոզուած են թէ կրնան, Արեւմուտքը ոչինչ պիտի ընէ, Ֆրանսա վախն ունի անհաճոյ ըլլալու Թուրքիոյ: Էո – պիւս պիտի ծախէ, Էրպոսներ, Սիթրոյէններ: Հոս Քիէժման նեղուեցաւ, աւելին՝ բարկացաւ ու պատասխանեց անընդունելի գտնելով այն մեղադրանքը որ կ'ըլլայ Ֆրանսայի՝ էո – պիւս ծախելու համար հրաժարիլ մարդկային աւանդական իր սկզբունքներէն: Թուրքիան Օսմանեան կայսրութիւնը չէ, մտայնութիւնը փոխուած է, կ'ուզէ ինք ալ լաւ յարաբերութիւններ ստեղծել Հայաստանի հետ: Նոյնիսկ եթէ չի կըրնար ըսել, ինք ալ (Թուրքիա) խաղաղութիւն կ'ուզէ ու Քիէժման, յայտնապէս սրտնեղած էո – պիւսներու ակնարկութենէն չեշտեց. – «Եթէ Ֆրանսա Թուրքիոյ իր տնտեսական շահերէն հրաժարումով պիտի վճարէր Ղարաբաղի կցումը Հայաստանի, շատ աժան գին մը վճարուած պիտի ըլլար»:

Հոսկէ արդէն ծայր առաւ Քիէժման – Վերնէօյլ փոխասացութիւն մը, առաջինը, թէեւ փաստաբան, աւելի փառքի – սիվիլի դերի մը մէջ, Վերնէօյլ ալ՝ Հայոց դատի պաշտպան փաստաբանի: Հարկ է՞ ըսել թէ Աշոտ Մալաքեանի ամէն մէկ արտայայտութիւնը, բուռն ծափահարութեանց առիթ կուտար, քաջալերելով զինքը, որ երբեմն տխէզ մը աւելի անդին երթայ:

Այս երկխօսութեան կարճ դադարին, քանի մը խօսք ըսաւ Նախագահ Մոնորի, յիշեցնելով թէ կը շարունակէ Հայերու մօտ իր նախորդին աւանդութիւնը: Եկած է առաւելապէս լսելու եւ սորվելու: Ծերակոյտը, վստահեցուց, Հայերու դատը պիտի իւրացնէ: Յայտնեց թէ ծերակուտականներու ֆրանքօ-հայկական խումբ մը պէտք է կազմել: Սրտով եւ մաքով ձեզի հետ եմ, աւելցուց, չեշտելով թէ չուզեր մտնել վիճարկութեան մէջ:

Եկած էր կարգը հարցումներու, զորս կը ներկայացնէր Ջապէլ Շեխիկեան: Այս բաժինն ալ առիթ տուաւ վիճաբանութիւններու, հանդիսականներու բարձրաձայն բողոքներու, բացադանչութիւններու, միջամտութիւններու, մէկ խօսքով՝ անախորժ մթնոլորտի մը:

Վերջաւորութեան, Անթուան Պալտիկեան յայտնեց թէ հրաւիրուած էին նաեւ այլ կուսակցութիւններ, որպէսզի ներկայացուցիչ ղրկեն, բայց մերժած էին ուրիշներու կողքին նստիլ: Քիէժման յայտնեց այս առթիւ թէ շատ բան պիտի չփոխուէր եթէ գային, յիշեցնելով թէ Ֆրանսա շարունակականութիւն մը ունի իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ:

Կարելին սահմաններուն մէջ, արձանագրեցինք բոլոր ըսուածներուն, մանաւանդ Քիէժմանի, որուն ամէն մէկ արտայայտութիւնը նոր ընդվզումի առիթ կուտար, ստիպելով նաեւ Վերնէօյլին որ միջամտէ:

Ինչպէս ըսինք, ընդհանուր ձեւով յուսալքիչ երեկոյթ մըն էր, որ անկիւնէն ալ դիտենք: Ի վերջոյ, ոչ ներկաներուն զայրոյթը, ոչ ալ Վերնէօյի բացատրութիւնները կամ փկէտուտիին բան մը պիտի փոխէին Քիէժմանի այլ մանաւանդ՝ Ֆրանսական կառավարութեան քաղաքականութեան մէջ: Մէկը Պետութեան մը քաղաքական միտքը կ'արտայայտէր, միւսը տառապած ու տառապող ժողովուրդին սրտին խօսքը:

Ժամանակը չէ՞ որ քիչ մը հասուննանք, լսել աւելի՝ մտիկ ընել սորվինք եւ գիտակցինք որ պետութեան մը բանբեր հայկական միթինկի մը ճառախօսը չէ որ Հայերուն հաճոյք պատճառող ամբոխավար խօսքեր արտասանէ:

Հիւրասիրութեամբ մը փակուեցաւ երեկոյթը:

Ա. Մ.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օննիկ, Պերճ, Փաթրիք եւ Լօժէնի Ալեւեան եւ ընտանիքները իրենց քեռայրին մէթր Շաւարշ Սեւյօնքեանի թարմ յիշատակին 2000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

**

Տիկին Արփինէ Աւետիսեան 1100 Ֆր. կը նուիրէ ի յիշատակ իր ամուսնոյն՝ Արամ Աւետիսեանի մահուան 18-րդ տարելիցին, անոր շատ սիրելի՝ «Յառաջ»ին:

– ԱՐԵՒԱԳԱԼ –

Մեծ Պահքի հետեւեալ կիրակի օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի.-

Մարտ 7, Անառակի կիրակիին,
Մարտ 14, Տնտեսի կիրակիին,
Մարտ 21, Դատաւորի կիրակիին,
Մարտ 28, Գալստեան կիրակիին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Գարուն մանկա – պատանեկան երգչախումբի տարեկան համերգը, Կիրակի, Մարտ 21-ին, ժամը՝ 15.30-ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարտ 7, Կիրակի օր, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ Եկեղեցւոյս Աւագ Հովիւ՝
ՄՈՎՍԷՍ ԽՋԿՐ. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆԻ
յատուկ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի շատ սիրելի արի եւ բարի Հօր եւ Ազգիս Հայոց Կ. Պոլսոյ Երջանկայիշատակ Պատրիարք՝

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ-Ի

վախճանման 3-րդ տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը անխտիր, ներկայ գտնուիլ ազգասէր եւ անձնազոհ այս մեծ հոգեւորականին ոգեկոչման սրտայոյզ արարողութեան եւ անոր անմեռ ու քաղցր յիշատակին ընծայուած Մատաղի Օրհնութեան:

Սկզբնաւորութիւն ժամը 10-ին:

ՇՆՈՐՀՔ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՒ ՄԱՐԶԱԿԱՆ
ՄԻՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE DE FRANCE

Cycle de huit conférences
sur
L'ARMENIE PALEOCHRETIENNE
ET MEDIEVALE

Mme NINA GARSOÏAN
Professeur à l'Université Columbia, New York
donnera deux conférences sur les sujets suivants :

1. **Les éléments iraniens dans l'Arménie paléochrétienne.**
2. **L'Eglise arménienne et le Grand Schisme d'Orient.**

Ces conférences auront lieu au Collège de France, le **lundi 8 mars** et le **mardi 9 mars** à **17h30**, dans la salle 3.

11, Place Marcelin-Berthelot, Paris 5[e]

M. JEAN-PIERRE MAHÉ
Directeur d'Etudes à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes, IVe Section
donnera deux conférences sur les sujets suivants :

1. **Confession religieuse et identité nationale dans l'Eglise arménienne (VIIe-XIe ss).**
2. **La fonction du catholicos dans l'Eglise arménienne médiévale (VIIe-XIe ss).**

Ces conférences auront lieu au Collège de France, le **lundi 15 mars** et le **mardi 16 mars** à **17h30**, dans la salle 3.

11, Place Marcelin-Berthelot, Paris 5[e]

M. KAREN YUZBASHIAN
Maître de recherches à l'Institut des Etudes orientales de Saint-Pétersbourg
donnera quatre leçons sur les sujets suivants :

1. **Les premiers auteurs de langue arménienne.**
2. **L'autonomie des Arméniens aux Ve-IXe ss.**
3. **Le statut international de l'Arménie à l'époque des Bagratides (IXe-XIe ss).**
4. **La conquête de l'Arménie par Byzance et le régime des thèmes (X[e]-XIe ss).**

Ces leçons auront lieu au Collège de France, le **lundi 22**, le **mardi 23**, le **lundi 29** et le **mardi 30 mars**, dans la salle 3.

11, Place Marcelin-Berthelot, Paris 5[e]

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

փարիզեան Շրջանի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիներուն մէջ բոլոր եկեղեցականներուն մասնակցութեամբ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար՝ Ուրբաթ իրիկունները ժամը ճիշդ 7-ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:

Ուրբաթ, Մարտ 5, ԺԲ. օր Մեծի Պահոց ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցի.

Քարոզիչ՝ ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

ՈՒՐԲԱԹ. – Մարտ 5, երեկոյեան ժամը 18-ին, Թաղիս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի, Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին:

Այս առթիւ կը նախագահէ ու կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ

Կը մասնակցին Թեմիս բոլոր հոգեւոր հովիւները:

LA MAISON DE LA CULTURE
D'ISSY-LES-MOULINEAUX
sous la présidence d'honneur de
Monsieur le Député - Maire
André SANTINI
vous invite à la présentation du livre

LES ARMENIENS DANS L'EMPIRE OTTOMAN A LA VEILLE DU GENOCIDE

925 documents photographiques
30 cartes géographiques —
3000 localités recensées —
7000 noms répertoriés

de Raymond H. KEVORKIAN
et Paul B. PABOUDJIAN

le Vendredi 5 Mars à 20h30

45, rue de la Défense, Issy-lès-Mlnx.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Մարտ 6, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ

40, rue d'Arménie, Lyon 3[e]

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

**

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Մարտ 8, ժամը 20.30-ին

Centre Administratif d'Asnières

Կարեւոր օրակարգ. - Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

L'ECOLE TEBROTZASSERE

présente

SA CHORALE
sous la direction de HAIG SARKISSIAN

et

l'Ensemble arménien
NAVASSART

le Dimanche 7 Mars à 15 h 30
Salle des Fêtes de Gonesse — Route d'Ecouen 95500 Gonesse

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 5
VENDREDI
5 MARS
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· – Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·010 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.010

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

Մարտ 3-ին, Չորեքշաբթի օր, Գերագոյն Խորհուրդի նիստը կրկին փոթորկալից եղած է հակասական եզրակացութեան ալ յանգելով: Արդարեւ, բարեփոխումներու յանձնախումբը կը ներկայացնէր առաջարկներ, որոնք որոշ փոփոխութիւններ կը մտցնէին Խորհրդարանի եւ կառավարութեան լիազօրութիւններու հարցերուն մէջ: Օրինակ քուէներու մեծամասնութիւն նկատուող թիւի նուազում, կառավարութեան անվստահութիւն յայտնելու պարագաներ եւլն· եւլն·: Այս յանձնախումբը կը բաղկանար եօթը երեսփոխաններէ – Հ·Յ·Դ·՝ 3, ՀՌԱԿ՝ 1, ՀՃՇ՝ 1, ԱԺՄ՝ 1, Ագրարային 1: Եւ հետաքրքրականն այն է որ երբ քուէարկութեան դրուած է չեն յաջողած հարկ եղած թիւը (124) ձեռք ձգել եւ բանաձեւը մերժուած է ուրեմն ստանալով միայն 122 ձայն, դէմ քուէարկած են մէկ Հ·Յ·Դ եւ մէկ ԱԺՄ:

**

Հռոմի ժողովին մասին խօսած էինք մեր նախորդ թիւով: Ճշդենք սակայն մասնակցող այդ 11 երկիրներու անունները — Հայաստան, Ազրբէջան, Ռուսաստան, Բելառուսիա, Շուէտ, Չեխիա, Միացեալ Նահանգներ, Գերմանիա, Իտալիա, Ֆրանսա, Թուրքիա: Կայ հերթական նախագահութիւն մը (երէկ գրած էինք՝ պատասխանատուներու յանձնախումբ) զոր կը վարէ, այս շրջանին՝ Շուէտ: Այն համաձայնութիւնը որ գոյացած էր Հռոմ եւ առաջին քայլ մը կը նկատուէր եւ որու կէտերը յայտնած էինք, իր մանրամասնութիւններով չէ հրապարակուած:

**

Ղարաբաղ կատարած իր 12-րդ այցելութեան առթիւ, Տիկին Քարոլայն Քոքս, Մարտ 2-ին մամուլի ասուլիս մը տուած է պարզելու համար այն փոփոխութիւնները զորս կրած է հանրային միջազգային կարծիքը ղարաբաղեան հակամարտութեան մասին: Այս անգամ ալ Անգլիոյ Լորտերու պալատի փոխ - նախագահուհին Ղարաբաղ տարած է մարդասիրական օժանդակութիւն եւ խոստացած է կրկին երթալ 20 օրէն: Յայտնած է որ վերջին այցելութեան եղած է Ղարաբաղի հիւսիսը, Մարտակերտի շրջանը: Վանք եւ Գանձասար գիւղերը, ըսած է բոլորովին աւերուած եւ կողոպտուած են, Գանձասարի վանքը, սակայն, չէ վնասուած:

**

Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը Մարտ 1-ին ստորագրած հրամանագրով պաշտօնէն հեռացուցած է հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի պետական վարչութեան պետ՝ Սամուէլ Գէորգեանը, այս վերջնոյն դիմումին ընդառաջելով:

**

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ԼՐԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ ՊԵՏԻՆ ԴԷՄ

Փետրուար 28-ին, Ստեփանակերտի մէջ անծանօթներու կողմէ մահափորձ մը կատարուած է ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի լրատուութեան եւ մամուլի Գրասենեակի ղեկավար Մարսէլ Պետրոսեանի դէմ, որ գանկի եւ բութ գործիքի վէրքեր ստացած է, որոնք սակայն չեն սպառնար իր կեանքին: Յանցագործները յաջողած են փախուստ տալ:

**

Զինեալ ուժերու համախմբման, ինչպէս նաեւ կազմակերպուած յանցագործութիւններու դէմ պայքարի նպատակով ԼՂՀ-ի Պաշտպանութեան Կոմիտէն անօրէն զինուած խմբակներու զինաթափման ձեռնարկած է: Այսպէս, վերջին օրերուն Ստեփանակերտի, Մարտունիի եւ Շուշիի շրջաններուն մէջ զինաթափ եղած են շուրջ 40 հոգի, որոնց գրաւուած են աւելի քան 50 զէնքեր:

**

Սումգայիթի ջարդերուն Ե· տարելիցին առթիւ, Փետրուար 28-ին ոգեկոչման արարողութիւն մը տեղի ունեցած է Ծիծեռնակաբերդ, ուր Սումգայիթի զոհերուն յիշատակին դրուած խաչքարին մօտ հաւաքուած են Սումգայիթցիներ, բռնագաղթածներ եւ պետական ներկայացուցիչներ, որոնք մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգած են անոնց յիշատակը եւ ծաղկեպսակներ զետեղած:

**

ԶՈՀԵՐՈՒ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

Յունուար 27-ին, Հիւսիսային Օսէթիոյ Բոկի լեռնանցքի մօտերը ձիւնակոյտը անդունդ գլորած էր քանի մը կառքեր, որոնց մէջ էին նաեւ հայկական ուղեւորատարներ: Փրկարար աշխատանքներու համար Հայաստանէն յատկապէս հասած ջոկատը յաջողած է ձիւնի հսկայ շերտերու տակէն հանել դիակները, անոնց մէջ նաեւ 12 Հայեր, որոնց մարմինները փոխադրուած են Հայաստան:

**

Խօռոպարոմէթր հարցախոյզի ընկերութիւնը գործակցաբար Ռուսաստանի համապատասխան Ռոմիրի հարցափորձեր կատարած է նախկին Խորհրդային Միութեան երկիրներու մէջ, սկսելով Ռուսաստանէն ուր մեծ վախ կը տիրէ որ մենատիրութեան մը հաստատումը անխուսափելի ըլլայ: Հարցախոյզը կատարուած է 15-էն 70 տարեկան 1000 անձերու մօտ, տարբեր ասպարէզներէ:

Ռուսաստանէն աւելի յոռետես արդիւնքներու հասած են այլ Հանրապետութեանց մէջ եւ առաջին առթիւ՝ Հայաստան: Հոն, իշխանութենէն դժգոհներու համեմատութիւնը կը հասնի 67%-ի, ժողովրդավարութեան յառաջընթացի բացակայութեան համար ցաւ կը յայտնեն 86%, 63%-ի համաձայն տնտեսական վիճակը ալ աւելի պիտի վատթարանայ: Հարցախոյզին նախաձեռնութիւնը կուգայ եւրոպական Հասարակապետութենէն:

**

Կապոյտ Խաչը, Շաբաթ օրուան (Փետ· 27) Նոթր – Տամի Մայր տաճարին առջեւ, բանաձեւ մը ուղղած է Հանրապետութեան նախագահ՝ Ֆ· Միթերանի, վարչապետ Փ· Պէրէկովուայի, Արտաքին նախարար՝ Ռ· Տիւմայի եւ Առողջապահութեան եւ մարդասիրական գործունէութեան նախարար՝ Պ· Քուշնէրի:

Բանաձեւին մէջ նախ ցաւով կը հաստատուի որ դէպի Երեւան մեկնած քանի մը օդանաւեր, գլխաւորաբար բեռցուած հայ գաղութին կողմէ, չեն ներկայացներ խոստացուած օդանաւային կամուրջը: Ցաւ կը յայտնուի նաեւ որ Ֆրանսական կառավարութիւնը շատ չարտայայտուիր Ազերիներու գործած վայրագութեանց մասին: Եւ կ՚ակնկալուի Ֆրանսայի գերագոյն իշխանութենէն եւ խնդրոյ առարկայ նախարարներէն որ Ֆրանսայի ձայնը աւելի բարձր, աւելի վճռական եւ մշտական ըլլայ մարդկային իրաւանց խախտումին եւ շրջափակման մասին, ինչպէս նաեւ ստեղծումը ֆրանսական մարդասիրական կառոյցի մը Ղարաբաղի եւ Հայաստանի համար, որ ներմուծէ Պետութեան կառոյցները եւ ելմտական միջոցները, դիւրացնելու համար գործը բոլոր անոնց որոնք կ՚օժանդակեն Ղարաբաղի եւ Հայաստանի ժողովուրդին:

**

Ղարաբաղի Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի որոշումով՝ Հայաստան Կոմիտէի յատուկ ներկայացուցիչ նշանակուած է Ալպէր Ղազարեան:

**

Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի Փարիզ այցելութեան թուականը (նախապէս՝ Մարտ 4) վերջնապէս չէ ճշդուած տակաւին: Ըստ ֆրանսական աղբիւրներու հաւանական նոր թուականն է՝ Մարտ 10 – 11:

**

Նախարարապետ Հրանտ Բագրատեան կարգ մը նոր նշանակումներու կառավարական որոշումները ստորագրած է Տնտեսական նախարարութեան կապակցութեամբ: Նախկին տեղակալը՝ Մ· Շիշմանեան նշանակուած է նոյն նախարարութեան առաջին տեղակալ: Տեղակալներ նշանակուած են նաեւ Գագիկ Բախշեան եւ Հրանտ Մարգարեան:

**

Մշակոյթի նախարար՝ Յակոբ Մովսէսի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Պոլիս մեկնած է, ուր պիտի ստորագրէ Սեւ ծովեան երկիրներու մշակութային համագործակցութեան համաձայնագիրը:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE DIPLOMATIQUE»

(Mars)

ԿՈՎԿԱՍԸ ԲՈՑԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ինիասիօ Ռամոնէ, ամսաթերթին Ա· էջին վրայ ստորագրած է վերոյիշեալ խորագրով յօդուած մը, ուր դիպուկ նկարագրութիւններ ալ կ՚ընէ շրջանին մէջ մղուող «պատերազմներ»ուն մասին: Ճամբայ կ՚ելլէ Ջրհեղեղէն եւ Նոյեան Տապանէն ըսելու համար թէ Նոյ այն ատեն աղաւնի մը արձակած էր որ ետ եկած էր կտուցը պահելով ձիթենիի ճիւղ մը, խորհրդանիշ՝ խաղաղութեան Աստուծոյ եւ մարդոց միջեւ: Տեղւոյն կուիները, կ՚ըսէ, շատ կը նմանին Եուկոսլաւիոյ դէպքերուն թէ անոնց ծագում տուած մոլեռանդութեան (գերազգայնութիւն, հողային պահանջ, ցեղային ատելութիւն) եւ թէ բրտութեանց եւ վայրագութեանց (պատանդներու արգելափակում, բնակիչներու ջարդ, հաւաքական բռնաբարումներ) պատճառաւ: Բայց, յօդուածագիրը չի հասկնար թէ ինչո՞ւ նուազ ուշադրութեան կ՚արժանանան մեծ մետիաներու կողմէ, ՄԱԿ եւ ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ն իսկ հազիւ կը բարեհաճին զբաղիլ: Այս երեւոյթը նոր է սակայն, կը նկատէ Ռամոնէ եւ կը հակասէ այն անցեալին հետ, զոր ցոյց տուին մեծ Պետութիւնները նախկին պատերազմներու ատեն (1877-78) եւ մանաւանդ՝ 1914-1921-ին: Կը բացատրուի Բաքուի շրջանի քարիւղային հարըստութեան նուազումով: Ներկայիս Կովկասի մէջ չորս պատերազմներ կը մղուին որոնց Ռուսաստան առընչուած է եւ որոնց մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւին Թուրքիա եւ Իրան: Ամէնէն հինը դէմ առ դէմ հանած է Հայերն ու Ազերիները, Ղարաբաղ, բնակուած Հայերով, բայց կցուած Ազրբէջանի, որ զէնքով կ՚ընդդիմանայ շրջանէն հրաժարիլ:

Ապա Ռամոնէ կ՚անդրադառնայ միւս թնճուկներուն՝ Վրաստանի Օսէթ ինքնավար Հանրապետութիւնը, Հիւսիսային Օսէթիան եւ իր ինգուշ փոքրամասնութիւնը, հուսկ՝ Աբխազիան:

Եզրակացութեան մէջ, Ռամոնէ կ՚ըսէ թէ թերեւս ոմանք խորհին որ կը բաւէ այդ հեռաւոր պատերազմները շրջագծել կաւիճով ինչպէս պիտի ըսէր Պ· Պրեխթ եւ մոռնալ: Կը սխալին: Անոնք կը ցոլացնեն այն քաոսը ուր մխրճուած է Ռուսաստանը եւ անիշխանութիւնը որ կը տիրապետէ խորհրդային Կայսրութեան ապագաղթականացման: Կը վկայեն նաեւ այն խոր տագնապը զոր կ՚ապրի նախկին Կարմիր բանակը կազմալուծուած, բաժան բաժան եղած զանազան խմբաւորումներու կողմէ որոնք իւրացուցած են իր զինամթերքը եւ անով զիրար կը սպաննեն:

Յօդուածագիրը սակայն այդ բանակին վերակազմութիւնը կը տեսնէ եւ հոնկէ՝ մեծ վտանգ մը, կուիներու տարածման:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ – ԷԼՉԻՊԷՅ ՀԱՆԴԻՊՈ՞ՒՄ

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարին Մոսկուա այցելութիւնն ու Ռուսաստանի պաշտօնակիցին հետ հանդիպումը կը շարունակեն նիւթ հայթայթել թուրք մամուլին: Կայ այն տեսակէտը թէ մէկուկէս ժամուան հանդիպում մը բաւարար չէ Պոսնիոյ եւ Ղարաբաղի հարցերուն լրջօրէն նկատառման համար եւ հետեւաբար մեծ յոյսեր պէտք չէ կապել գործակցութեան անոնց փափաքին:

Աւելի տարածուն է սակայն Չէթին – Կոզիրեւ հանդիպումը քաղաքական կարեւոր շրջադարձի մը սկիզբ նկատելու հակումը: Այս առումով ուշագրաւ է «Սապահ» թերթէն Մարտ 4-ի «Թէրճիւման»ին մէջ արտատպուած գրութիւն մը որ քաղաքական ներկայ հոլովոյթին մէջ կը շեշտէ Թուրքիոյ դերն ու տեղը:

Ֆաթիհ Չէքիրկէ «Էլչիպէյ – Պետրոսեան հանդիպում» խորագրուած գրութեան մէջ անդրադառնալով երկու Արտաքին նախարարներու Մոսկուայի հանդիպումին, յաջորդ քայլ կը նկատէ երկու նախագահներու – Հայաստան – Ազրբէջան - վեհաժողով մը որուն կ՚ըսէ թէ պատրաստութիւնները սկսած են Անգարայի մէջ:

Ասկէ զատ, կարեւորութեամբ կանգ կ՚առնէ Մոսկուայի համաձայնութեան հետեւեալ կէտին վրայ· «երկու երկիրներու Արտաքին նախարարները, քաղաքական իմաստով, անձնապէս ջանքեր պիտի գործադրեն հարցին լուծումին համար»: Այս նշումը կը մեկնաբանուի որպէս այն թէ շրջանի երկու մեծագոյն Պետութիւնները Ռուսաստանն ու Թուրքիան են: Այլ խօսքով, այս երկիրները մեծ եղբօր դերը մը կը վերագրեն իրենք իրենց, երկրորդական դերի վրայ ձգելով Իրանը որ կը ձգտէր նոյնպէս մեծ պետութիւն դառնալու:

«Թուրքիա, այսպէսով, դիւանագիտական շատ նուրբ ձեւով մը հասկցուցած է թէ Հայաստանը փոքրիկ դրացի մը կը նկատէ» կ՚ըսէ Չէքիրկէ, քանի որ Մոսկուայի համաձայնութեամբ ընդունած է որ Հայաստան եւս սեղան նստի ու մէջտեղ դրուին իրաւունքներն ու անարդարութիւնները:

Թուրք լրագրողը Սեւ Ծովու տնտեսական համագործակցութենէն ետք, Մոսկուայի համաձայնագրով ալ վաւերացուած կը նկատէ «շրջանի հզօր երկիր»ի Թուրքիոյ հանգամանքը: Կ՚ըսէ թէ Կիպրոսէն ետք այս հարցով Թուրքիա մասնակիցը պիտի ըլլայ «մեծ եղբայրներու երկրորդ վեհաժողով»ի մը· այսինքն պիտի ունենայ բ· Կիպրոս մը:

Դէպքերու յետագայ զարգացումին մէջ մեծ կարեւորութեամբ կը շեշտէ հայ եւ ազրբէջանցի Արտաքին նախարարներուն դերը: Յաջողութեան կարեւոր ազդակ կը նկատէ քաղաքական գործունէութիւնը անձնական ու բարեկամական յարաբերութիւններու ընդմէջէն տանելու Չէթինի նախընտրութիւնը:

Գրութեան եզրակացութեան բաժինը կանգ կ՚առնէ շրջանին մէջ ուժերու նոր հաւասարակշռութեան վրայ· եթէ Թուրքիա եւ Ռուսաստան լուծեն Ղարաբաղի հարցը, Խորհրդային Միութեան քայքայումէն ետք Արեւելքի նոր կշիռը պիտի պահպանուի այս երկու երկիրներուն կողմէ: Այսինքն՝ «Սեւ ծովէն մինչեւ Ալթայներ, Մոլդովայէն մինչեւ Ուկրանիա տարածուող լայնարձակ շրջանին վրայ տիրապետող ուժեր պիտի ըլլան Ռուսաստան եւ Թուրքիա» կ՚ըսէ թուրք լրագրողը, աւելցնելով· «ատիկա Միացեալ – Նահանգներ եւ Եւրոպայի նմարին պիտի աւելցնէ երրորդ թեւ մը»:

ԹՈՒՐՔ ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Թ. Աքչամ կը փորձէ բացատրել նաեւ զանգուածային բնաջնջումին մերժումը եւ զայն վէճի նիւթ չդարձնելու յամառութիւնը: Առաջին ակնարկով դժուար է այս հակադրեցութիւնը ըմբռնել. հեղինակին կարծիքով, Թուրքիա եթէ փափաքի կըրնայ ընդունիլ նման բնաջնջումի մը գոյութիւնն ու պնդել թէ իրեն հետ ոչ մէկ կապ ունի անիկա: Ունի սոսր համար անհրաժեշտը: Արդէն կը պնդէ թէ ինք նոր Պետութիւն մըն է. յետոյ, չէ՞ որ պաշտօնական թեզին մաս կը կազմէ այն կեցուածքը թէ Ազգային անկախութեան պատերազմը մղուած է նաեւ Օսմանեան ղեկավարութեան դէմ:

Ասկէ զատ, կայ կ'առնէ Թրքական հաւաքականութեան մոռացումի ախտին վրայ: Անիկա կարելի է նաեւ բնութագրել որպէս պատմութեան գիտակցութեան բացակայութիւն: Ասիկա որոշ չափով ծրագրուած երեւոյթ մըն է, որ կը բացատրուի մասամբ, օրինակ, գիրերու յեղաշրջումով, որ 1928-ին արաբական տառերը փոխարինեց լատինականներով, խզելով մօտիկ անցեալին հետ ամէն կապ: Կարելի է այլ ազդակներ ալ յիշել, ինչպէս՝ Թուրքերու պատմական թափառաշրջիկ, վաչկատուն յատկութիւնները: Այս բոլորը կը բացատրեն այն եղրակացութիւնը որ Թրքական անկախութեան պատերազմը «ոչինչէն գոյութիւն ունենալու» համարժէք է. ատով վերածնունդի գաղափարը կը դրոշմուի ուղեղներու մէջ, նախակրթարանի տարիներէն սկսեալ:

Երբ այս է կացութիւնը, հայկական բնաջնջումի մը պատասխանատուութեան մասին մտածել, այս պատկերին քանդումին հոմանիշ պիտի ըլլայ: Պիտի քանդուի որպէս ճշմարտութիւն ընդունուած հաւատքներու համակարգը: Քանի՞ հոգի պատրաստ է դիմակալելու նման ցնցում ու ձայնակցելու Թ. Աքչամի երբ կը կրկնէ Պասքըն Օրանի տողերը թէ՝ «Անկախութեան պատերազմը ոչ թէ գրաւող ուժերու, այլ փոքրամասնութիւններու դէմ մղուած է»:

Գիրքը կ'անդրադառնայ նաեւ անխորտակելի այլ «արժէքներ»ու. անոնց գըլխաւորն է ազգային հպարտութիւն ներկատուած «Քուվայի միլլիյէ» ջոկատներու ներկայութիւնը: Թրքական անկախութեան պատերազմին առաջին կեռիլլայական խումբերն են ասոնք որոնք յետագային ձուլուած են կանոնաւոր զօրքերուն. անոնց կարեւոր մէկ մասը բաղկացած է Հայերու կոտորածներու կազմակերպիչներով: Հիմնուած են նաեւ միութիւններ որոնց հիմնադիրները մեծ մասով Հայերու ստացուածքով հարըստացողներ են որոնք վախը ունէին որ Հայերը ետ պիտի գան ու վրէժ լուծեն: Այս վախը չահագործման նիւթ ալ եղած է: Մ. Քէմալ քիւրտ ղեկավարները իրենց միաբան պահելու համար այդ պարագան առաջ կը քշէ. Հայերը ետ պիտի գան ու կոտորածներու վրէժը լուծեն: Այս ըսպառնալիքով կ'ապահովուի քիւրտ եւ Թուրք միութիւնը:

Այսպէս, Հայերու ցեղասպանութեան հեղինակները անկախութեան պատերազմն ալ գլխաւորելէ ետք, նորակազմ պետութեան վարչական կարգերը գրաւած են: Այս է պատճառը որ Ազգային մեծ Ժողովը որ բացուած է 1920 Ապրիլ 23-ին, Մայիս 8-ին կ'որոշէ «ազատ արձակել տարագրութեան յանցանքով բանտարկուածները»:

Այս բոլորը եզրակացնելու կը մղեն թէ Թրքական անկախութեան պատերազմին կազմակերպումին ու յաջողութեան ամէնէն կարեւոր ազդակներէն է Հայերու ցեղասպանութիւնը:

Գիրքը վերջարանի համառօտ բաժինով մը կ'անդրադառնայ Հայկական Հարցին յատկացուած ուսումնասիրութիւններու, անոնց ուրացումի մօտեցումներուն, զոհերու թիւերուն մասին վարկածներու, եւայլն: Ունի նաեւ յաւելուածի գլուխ մը ուր կը տրուին կարգ մը Թուրք գրողներու, զինուորականներու, քաղաքական դէմքերու յուշագրութիւններէն էջեր ուրոնք առընչուած են Հայերու կոտորածներուն:

Ֆալիհ Ռըֆքը Աթայ կը յիշէ բժիշկ մը որ դէպքերուն ընթացքին առաջնահերթ նկատած է իր Թրքութիւնը, մեկնելով՝ «փոխանակ անոնց մեզ բնաջնջելուն, մենք զիրենք ոչնչացնենք» տրամաբանութենէն. ուշագրաւ է իր պատասխանը՝ «ձեր խիղճը չվրդովեցա՞ւ» հարցումին. ան կ'ըսէ. անշուշտ վրդովեցայ, բայց տեսայ որ հայրենիքս կորուստի եզրին է ու անոր բարիքին համար առանց այլեւայլի գործի անցայ»: Ան մտահոգ չէ պատմական պատասխանատուութեան խնդրով: Կը շարունակէ. «եթէ այս վարմունքիս պատճառով պատմութեան դատարանին առջեւ պատասխանատու պիտի նկատուիմ, յոժար եմ: Բնաւ հոգս չէ թէ այլ ժողովուրդներ ինչ կը գրեն, կամ պիտի գրեն իմ մասիս»:

Մէջբերուած են նաեւ Ահմետ Ռեֆիքի յուշերը ուր կը պատմուի նաեւ անոր հանդիպումը ոճրագործ Չէրքէզ Ահմէտին հետ. այս վերջինս կը պանդատի իր անտեսումէն. կը յոխորտայ թէ իր շնորհիվ Վանի մէջ եւ շրջակայքը ոչ մէկ Հայու հանդիպիլ կարելի է: Ինք հայրենիքին այնքան ծառայութիւն մատուցանած է, յետոյ մոռցուած է, ձգուած մէկդի, «մինչ Թալաաթի նման սրիկայ մը Պոլսոյ մէջ սառած գարեջուր կը խմէ»:

Չէրքէզ Ահմէտ կը խօսի նաեւ Զօհրապի, Վարդգէսի վախճանին մասին. ինք բոլորն ալ «սատկեցուցած է»: Գրանիկին ծուխերը արտաշնչելով կը պատմէ.

— «Հալէպէն ելած էին, ճամբան հանդիպեցանք, անմիջապէս պաշարեցինք իրենց կառքը: Հասկցան թէ պիտի սատկին: Վարդգէս ըսաւ. "Լաւ, Ահմէտ պէյ, դուք մեզի ասիկա կ'ընէք, բայց Արաբներուն ի՞նչ պիտի ընէք. անոնք ալ ձեզմէ գոհ չեն": «Ասիկա քու գիտնալիքդ չէ, շա'ն զաւակ» ըսի ու փամփուշտով մը փշրեցի ուղեղը: Յետոյ բռնեցի Զօհրապը, ոտքիս տակ առի, խոշոր քարով մը ճզմեցի, ջախջախեցի գլուխը մինչեւ որ սատկեցաւ»:

**

Անկասկած, հետաքրքրութեան արժանի գործ մըն է Թ. Աքչամի հատորը: Եթէ նոյնիսկ ոչ այնքան մօտեցումի նոր տեսանկիւնի փորձով, որքան՝ ինչպէս կ'ըսէ, Թապու դարձած հարց մը խօսելի, վիճարկելի ընելու ջանքով: Ուշագրաւ է նաեւ նման հատորի մը Թուրքիա հրատարակուած ըլլալու պարագան: Թապուն խորտակելու Թ. Աքչամի քայլը որոշ արդիւնք մը կրնայ տալ եթէ Թուրք եւ ոչ Թուրք պատմաբաններ, մասնագէտներ մղէ այս դիտանկիւնին մասին արտայայտուելու, վերլուծելու, ստուգելու Թրքական ինքնութեան խնդիրը: Հարցը հոն է որ զանուլին առնուազն հայ մասնագէտներ որոնք այս մասին վերջապէս դրական նորութեան մը հանդիպելու խանդավառութիւնը, կամ ոչ հայկական ամէն տեսակէտ մերժելու կանխակալ տրամադրութիւնը մէկդի դնելով, երկխօսութեան ընդառաջելու գիրքէն մօտենան նիւթին. նոյնքան անհրաժեշտ է նաեւ որ նոյն կեցուածքին տէր Թուրք մասնագէտներ ըլլան որոնք ունենան գիտական մաքի յայնախոհութիւնը, օրինակ՝ վիճարկումը չսկսելու Թ. Աքչամի տուած զոհերու թիւէն (800 հազար):

Հաւանօրէն անկարելի չէ անոնց յայտնութիւնը, այսօր, երբ հայեւթուրք յարաբերութիւնները օրակարգի նիւթ են երկու երկիրներուն համար ալ, հոգ չէ թէ Հայաստանը աւելի խնդրարկուի, իսկ Թուրքիան՝ մեծահոգի ու անյիշաչար դրացիի կերպարներով...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(Շար. 3 եւ վերջ)

ՇՐՋԱՓԱԿՈՒՄ ԵՒ ՄԵՐԺՈՒՄ

Ընթերցողը պիտի ներէ, եթէ Մինաս Թէօլէօլեանի մէկ յօդուածէն («Յառաջ», Դեկ. 15. առնուած՝ «Նոր Կեանք»է, Հոկ. 29) մեկնող այս տողերը գրի կ'առնուին այսքան ուշ. Թղթատարի քմայքները երբեք օր առաջ մեզի հասցուցին զայն: Դըժուար է, շատ դժուար հաղորդ մնալ հայկական իրականութեան աշխարհի այս կողմերը. աւելի եւս, երբ նամակարաշխը շրջափակումի կ'ենթարկէ քեզ:

Ինչպէս որ շրջափակուած է արեւմտահայերէնը:

«Օտար լեզուներէ», պիտի մտածէ ընթերցողը:

Չէ, մեր խօսքը այդ մասին չէ: Շրջափակուած է մե՛ր իսկ կողմէ:

Ճիշդ է Մ. Թէօլէօլեանի ըսածը, թէ Թաշեան, Նարդունի, Շ. Միսաքեան եւ ուրիշներ Թափուր ձգեցին «լեզուական ոստիկանատուն»ը իրենց մահով: Անենատեն, Պէյրութի մամուլին մէջ երեւցան — թերեւս կ'երեւին, տեղեակ չենք — «ոստիկանական» զեկուցումներ՝ լեզուական ինչ-ինչ նախճիրներու մասին, կամ արեւմտահայերէնի հարցերու վերաբերեալ (80ականներու սկիզբը Յարութիւն Քիւրքճեանը փորձեց Թաշեանի գործը շարունակել՝ «Թիւրն ու Թերին՝ այսօր» սիւնակով, բայց ճամբու կէսին կանգ էջաւ), սակայն «հին»երու կարօտը մնաց:

Այսուհանդերձ, իրենց ներկայութիւնը չէր որ պիտի կանխէր այսօրուան վիճակը:

Ներկայիս, շրջափակումը կը կատարուի տարբեր միջոցներով. -

ա) Սխալագրութիւն

բ) Բառապաշարի աղքատացում

գ) Թարգմանածոյ դիմագիծ

դ) Անհարկի փոխառութիւններ

ե) Արեւելահայերէնի ներխուժում, եւայլն:

Թող չկարծուի, որ մենք պահպանողական մաքրամոլներ ենք լեզուի հարցերուն մէջ: Կամ՝ քերականութեան դասագիրքերէ կը ստանանք մեր սնունդը: Ընդհակառակն: Լեզու մը կը զարգանայ երբ, իր օրէնքներու իմացումով, զանց կ'առնըւին անոնք: Երբ կ'արտայայտէ կենսունակ կեցուածք մը իւրաքանչիւր տողի ետեւ:

Ասոր համար, «սխալագրութիւն» կոչուածը ամէնուր կը գտնուի, մամուլի թէ գրականութեան մէջ: Մէկ բան է, սակայն, սխալներ նկատել այս կամ այն հեղինակի մօտ, որոնք դիտումնաւոր են («լեզուն շատ լաւ իմացողի» կեցուածք. կ'ըսէր մէկը տարիներ առաջ), իր ոճին մաս կը կազմեն — թէեւ երբեմն անգիտութեան արդիւնք —, ուրիշ բան՝ լեզուն չիմացողի սխալ: Այսպէս. - «3էն 10 Յունուար 1993 տեւած իր այս 11րդ մարդասիրական առաքելութեան հիմնական նպատակներէն մէկն ալ արդէն այդ մէկն էր», որ հայերէն թարգմանի՝ «արդէն այդ էր 3-էն 10 Յունուար 1993 տեւած մարդասիրական իր 11-րդ առաքելութեան հիմնական նպատակներէն մէկը»:

Այլ առիթներով խօսած ենք արեւմտահայերէնի բառապաշարի աղքատացումին մասին. կան ճիւղեր որոնք լքուած են (օրինակ՝ իրաւաբանութիւնը, ինչպէս նկատել կու տար վերջերս Արփիկ Միսաքեանը իր մէկ տոմսին մէջ), իսկ ուրիշներ՝ խոպան (օր. հոգեվերլուծութիւնը): Պէտք է հաշուի առնել, որ մամուլին ընդգրկած դաշտերը, փոխանակ ծաւալելու, հետըզհետէ կը սեղմուին ծամօնի պէս կրկնըւող նիւթերու շուրջ, ու ասկէ կը սկսի լճացումը:

Մնաց որ, արեւելահայերէնի — առհասարակ աւելի բազմազիմի հետաքրքրութիւններով լեզուաճիւղ, հասկնալի պատճառներով — յաջող ստեղծումները չեն տարածուիր (օր. «ինքնարժէք» — coste) եւ ոչ ալ՝ նոյնինքն սփիւռքահայ մամուլի կամ հեղինակի դիւտաւոր հայացումներ (օր. «ճեպուղի» — autopiste, փոխանակ «ազատուղի» — freeway պատճէնումին, որ բան չըսեր):

Մերօրեայ արեւմտահայերէնը սփիւռքահայերէն է, ինչպէս որ արեւելահայերէնը՝ ռուսահայերէն: Այսինքն, զոյգ լեզուաճիւղերը օտարի հետ յարաբերութեան մէջ կը գտնուին. հետեւաբար, «աղաւաղած» են: Արեւմտահայերէնի պարագային, օտար լեզուներով փոխազդեցութիւն ունեցող անձը կ'ենթարկուի նաեւ այդ լեզուներու ազդեցութեան. անոնցմէ տարրեր պիտի սպրդին իր լեզուամտածողութեան մէջ, որոնք, ճիշդ կերպով իւրացուելով, հարստութիւն կըրնան դառնալ: Իսկ Արեւմուտք ծնած կամ փոքր տարիքէն հոն հաստատուած անձերը, անցնելով Արեւմուտքէն, այդ զօրաւոր վիճակը պիտի ցոլացնեն իրենց գրութեան մէջէն:

Այլ հարց է, որ լեզուն դառնայ, [...] ինք, հայերէն բառերով գրուած անգլերէն, ֆրանսերէն կամ սպաներէն: Այսպիսի փորձառութենէ մը անցաւ Ամերիկայի «AIM» հանդէսի հայերէն կարճատեւ հրատարակութիւնը, որ կոչուած էր յեդաշրջելու «գրագրական սատկած լեզուն» (Վահէ Օշականի բնորոշումն է), եւ [...] բուն անգլերէնէ թարգմանուած յօդուածներէն ոչ մէկը կարելի էր հաճոյքով կարդալ: Տառը կը թարգմանուէր, փոխանակ ոգին վերստեղծելու: «But not everybody agrees with this opinion» կը դառնար «բայց ոչ ամէն ոք համաձայն է այս կարծիքին», երբ պէտք է ըլլար «բայց ամէն ոք համաձայն չէ այս կարծիքին»:

Աւելի սարկամիտ հայացումներու հանդիպած ենք այլուր. «միեւնոյն օրը իբրմէ զատուեցան այն օժանդակութիւնները որ Արցախին տրամադրուած էր եւ այն բեռներ որոնք բերուած էին Հայաստանին համար» (հայերէն՝ «Նոյն օրը անջատաբար դասաւորուեցաւ Արցախի եւ Հայաստանի համար տարուած օժանդակութիւնը»):

Ոչ հեռու անցեալին, հայ մամուլի մէջ ահազանգային խորագիրներ կը կարդացուէին. «Ռուսերէնի անհարկի տարածումը կը վտանգէ մայրենի լեզուն»: Այդ հազանգը արեւելահայերէնին համար էր. հիմա իբրեւ թէ արեւմտահայերէն գրուած յօդուածներ կը խորագրուին «Ագրեսիայի ժամանակագրութիւնը», «Օփերաթիւ շտապի նիստ» եւայլն:

Ու այսպէսով կը հասնինք արեւելահայերէնի ներխուժումի խնդրին: Վերը խօսեցանք ինքնարժէքի պէս բառերու մասին, զորս կարելի է որդեգրել երբ յաջող են ու անոնց համարժէքը չկայ: Բայց, հակառակ Աճառեանի քրոջ [...] սածին (տե՛ս մեծանուն լեզուաբանի հետաքրքրաշարժ «Կեանքիս յուշերից»ը), երկու լեզուաճիւղերու տարբերութիւնը «ում»ի եւ «ս»ի մէջ չէ միայն: Արեւելահայերէնով մեզի կ'անցնի ռուսերէնի քերականական կառուցուածքի կարեւոր մէկ մասը, ինչպէս որ լրատուական լեզուի կաղապարումը (կարծես քիչ ըլլար արեւմտահայերէնի արդէն ունեցածը): Կ'անցնի նաեւ անհարկի բառապաշարի մեծ քանակ մը, որ սովորական ընթերցողին համար չհնարէնի կը վերածէ կարդացածը:

Այս բոլորը, ըստ երեւոյթին, տեղի կ'ունենայ յանուն երկու լեզուաճիւղերու մերձեցումին: Բայց խորքին մէջ հանդիպակած արեւելահայերէն կը հրամցուի, հռետորական իր ամբողջ բեռով, որ կու գայ միանալ Միջին Արեւելքէն արդէն եկած հռետորութեան (Սփիւռքի գրեթէ բոլոր հայատառ թերթերը կը խմբագրուին միջին արեւելքցիներու կամ Հայաստան ուսանած մարդոց կողմէ, ներառեալ՝ Արեւմուտք հրատարակուողները): Հայերէն կարդացողը թերեւս կուլ տայ այդ բառը (իրականութեան մէջ՝ չի հասկնար անոր գոյութիւնը), բայց կրնա՞յ հասկնալ կամ հայերէն սորվիլ (յիմար [...] ւատեսութիւն...) այդ խեղանդամ լեզուն ճաշակելով:

Քանի մը նմոյշներ.

«Որպէս իր ըստծին հաւաստում, ան վկայակոչեց վերջին ժամանակներում ԼՂՀ ինքնապաշտպանութեան ուժերում կողմէ Ասրպէյճանի բանակի շուրջ 20 ինքնաթիռներու եւ ուղղաթիռներու վնասազերծումը»:

(«Իբրեւ ապացոյց, ան վկայակոչեց ԼՂՀ ինքնապաշտպանութեան ուժերուն կողմէ Ատրպէյճանի բանակի շուրջ 20 օդանաւերու եւ ուղղաթիռներու չէզոքացումը»)

«Բնական է, որ աշխարհը եւ մասնաւորապէս մեծ տէրութիւնները մտահոգուած են տարածաշրջանին մէջ ստեղծուած իրավիճակով...»

(«Մեծ տէրութիւն»ը «մեծ պետութիւն»

է արեւմտահայերէնով. ասիկա դեռ բան մը չէ, բայց անընդունելի է «տարածքաշրջան» կոչուած բարբարոսութեան քաղաքացիական իրաւունք տալ, փոխանակ պարզ «տարածք»ին. մէկ բարբարոսութիւնը՝ «տերիտորիա» փոխարինեցին ուրիշով):

«...Միայն յիմարը կարող է զբաղեցնել Հայերու լքած տարածքները»

(Մեր գիտցած յիմարը «կրնայ գրաւել Հայերու լքած տարածքները»)

Չենք չարունակեր: Բարեկամաբար պիտի թելադրէինք առ որ անկ է, որ թերթ հրատարակելու ծանր աշխատանքին չաւելցնեն արեւմտահայերէնի վերածելու տաժանքը. թող յղուած, լուր, խմբագրական նոյնութեամբ վերարտադրեն, քանի որ, եթէ վերածելը ուղղուած է աւելի հասկնալի դառնալու, անօգուտ աշխատանք է:

*

Մ. Թէօլէօլեան mea culpa մը կ'ընէ, հանրային կազմակերպումի պակասին, համապարփակ ուսումնական խորհուրդի չգոյութեան կը վերագրէ լեզուի ու մշակոյթի տագնապը: Չենք գիտեր, սակայն, եթէ «լեզուական նախանձախնդրութեան վերջը» վրայ հասաւ իր թուարկած գործօններու բերումով միայն: Տեղական լեզուներու ծաւալումը բնական եւ սպասելի երեւոյթ էր, վարժարաններու պատշաճեցումը կրթական ծրագիրներուն՝ նոյնպէս, հայախօսութեան հանդէպ անփութութիւնը ընտանեկան յարկի տակ...

Նոյնպէ՞ս:

Այո՛, այն ընթացքով զոր ապրեցան 1915-ին ջարդ ու փշուր եղած մշակոյթ մը, ընկերութիւն մը եւ անոնց արտադրանքը՝ լեզուն: Այսինքն, լեզու -- մշակոյթ -- ընկերութիւն ընդհանրապէս կ'ապրին արդիականութեան նախադուռը, թերեւս կ'որդեգրեն արդիական գործիքներ, բայց ո՛չ՝ մտածելակերպ:

Այսինքն, եթէ Հայերէնի նկատմամբ աղքատախնամութիւն կայ, մշակութային ժառանգութեան հանդէպ՝ դասալքութիւն, կը նշանակէ որ մերժում մը կայ խրացնելու այն ինչ որ ապայժմէ կը նըկատուի, ժամանակէն դուրս ինկած կը սեպուի, բնականութենէ հեռու կ'ապրի: «Հայերէնը՝ ճառ խօսելու, դաս տալու, կոնդակ գրելու, քարոզի, աստուծոյ հետ խօսելու, աղօթելու, ալ ի՞նչ գիտնամ... պաշտօնական սառած բան մըն է, էրիկ կնիկ իրար չի մօտեցներ, մտերմութեան լեզու չէ ոչ ալ բարկութեան, հայհոյանքի կամ սիրոյ» (Վ. Օշական):

Կարելի՞ է փոխել այդ մերժումը:

Պատասխան մը բանաձեւելէ առաջ, նախ սեփական աչքին գերանը պէտք է տեսնել...

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս-Այրէս, 1993 Փետ. 16

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Կիրակի օր, Փետրուար 21-ին բուն Բարեկենդան էր: Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան մասնաւոր արարողութիւն կատարուեցաւ Իսի լէ Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյն մէջ, Ֆրէնկեան ընտանիքի խնդրանքով ազգ. բարերար եւ Եկեղեցւոյ աւագ կնքահայր Նուրհան Ֆրէնկեանի մահուան քառասունքի առիթով:

Շատ դժուար է մի քանի խօսքով ամփոփել ու ներկայացնել Նուրհան Ֆրէնկեանի նման «բացառիկ» անձնաւորութեան մը կեանքն ու գործունէութիւնը:

Ն. Ֆրէնկեանի եւ Իսիի, Գլամարի թէ Մըտոնի Հայութեան միջեւ տարիներու կապը նոր չէ եւ մեր եկեղեցիի շինութեամբ չէ որ սկսաւ, այլ՝ շատ աւելի հին է. համաշխարհային երկրորդ պատերազմի շրջանէն է, երբ Նուրհան Ֆրէնկեան իր «ՌԱՖԻԱ» գործատան մէջ, աշխատանք եւ ապրուստի միջոց տուաւ շրջանի բազմահազար Հայերու:

Այդ շրջանի Հայերը որպէս երախտագիտական զգացում զինք անուանեցին «Հայրիկ»:

Երջանկայիշատակ Սերովբէ Արքեպիսկոպոս Մանուկեանի միջնորդութեամբ 1973 թուականին Նուրհան Ֆրէնկեան կ'ընդունի ըլլալ նորակառոյց Եկեղեցւոյ գլխաւոր բարերարը, որուն օծումը աւելի ուշ կատարուեցաւ ձեռամբ Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա.ի (1975 Յունիս 15):

Աւելի ուշ շնորհիւ օրուան հոգեւոր հովիւ Նորվան Վարդապետ Զաքարեանի (այժմ Եպիսկոպոս Լիոնի Հայոց) աշխատանքներուն, կատարուեցաւ բացումը Նուրհան Ֆրէնկեան Մշակոյթի Կեդրոնի:

Այդ օրուընէ սկսեալ շրջանի հայութեան կրօնական -- ազգային կեանքը մեծ վերելք ապրեցաւ, զարգացաւ ու տարածուեցաւ. բոլոր հայ ընտանիքներէն ներս կատարելով բարերար ազդեցութիւններ:

Աւանդութիւն է որ հոն, ուր Եկեղեցի կայ, անոր հովանիին տակ բացուի նաեւ դպրոց մը: Ահաւասիկ անցած են գրեթէ 13 տարիներ. երկու աշակերտով սկսած միօրեայ դասընթացքները ունեցան 120 աշակերտներ 4-էն 14 տարեկան, հինգ ուսուցչուհիներ, կրթական ու ծնողական գործունեայ ու նուիրեալ մարմիններ երբ հոգեւոր հովիւն ու ի մասնաւորի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը ձեռք ձեռքի տուած միասնաբար գործակցեցան Նուրհան Ֆրէնկեանի հետ, որ չզլացաւ ոչ իր ֆիզիքական ներկայութիւնը, ոչ իր բարոյական օժանդակութիւնը եւ ոչ ալ իր նիւթական մասնակցութիւնը իրագործելու համար Հայ Նոր Սերունդի Հայեցի դաստիարակութիւնը:

Նուրհան Ֆրէնկեանի «մտահոգութիւնը» միայն Իսիի Եկեղեցին չէր, այլ՝ բոլոր Եկեղեցիները, քանի վստահ գիտէր որ Սփիւռքի գոյութիւնը, զարգացումը եւ յարատեւութիւնը մեծապէս կապուած էր Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիին:

Ն. Ֆրէնկեան Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի ամենահաւատարիմ զաւակներէն մին էր, եւ որպէս գնահատութիւն Հայոց Հայրապետը զինք վարձատրած էր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ առաջին կարգի շքանշանով եւ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ Ն. Ֆրէնկեան Մշակութային սրահի բացումէն վերջ զինք իրաւամբ կոչեց ազգային բարերար:

«Գործն է անմահ լաւ իմացէք որ կը
յիշուի դարէ դար...
(Յովհաննէս Թումանեան)

Ան պիտի ապրի յաւէտ մեր սիրտերուն մէջ, քանի իր բացառիկ աշխատանքով աւելի քան 60 տարիներ իր կնիքը դրաւ հոն, ուր իր բարոյական թէ նիւթական օժանդակութեան պէտք ունեցան: Կեանք մը որ լի է անմոռանալի յիշատակներով եւ յուզումներով:

Քրիստոնէութեան մեծագոյն փիլիսոփայ եւ քարոզիչ Սուրբ Պօղոսի խօսքերը զարմանալիօրէն կը համապատասխանեն Նուրհան Ֆրէնկեանի կեանքին.

«Բարիի պատերազմը պատերազմեցայ...
Ընթացքս կատարեցի...
Հաւատքս պահեցի»...

Հակառակ մեր տխրութեան ու խոր վշտին, կեանքի եւ մահուան, մեր գոյութեան եւ յաւերժութեան շուրջ մեզ մըտատանջող հարցերուն, յուզումով ու խոր հաւատքով աղօթեցինք:

Հոգիներու հանգստութեան համար եղած Աղօթքի պահը սրբազան պահ մըն է:

Աղօթենք որպէսզի սուրբ հոգին մխիթարէ եղբայրն ու զաւակներն ու թոռները ու բոլոր անոնք որոնք զինք ճանչցան:

Աղօթենք որպէսզի Նուրհան Ֆրէնկեանի նման ազնիւ հոգիներ անպակաս ըլլան մեր մէջէն, անհատներ որոնք ապրած են ազգի փառքի եւ եկեղեցիի պայծառութեան ի սէր:

Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի:

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ԹԱՏՐՈՆԸ

Ստեփանակերտի մշակութային կեանքը կանգ առած չէ, հակառակ պատերազմին ու ձմեռուան աննպաստ պայմաններուն: Վահրամ Փափազեան թատրոնին մէջ վերջերս ներկայացումը սկսած է Ս. Սարգսեանի «Աղջիկը փեսացու է փնտռում» կատակերգութեան, բեմադրութեամբ ու գլխաւոր դերակատարութեամբ Գ. Յարութիւնեանի:

*

ՋՐԱ--ՕԴԵՐԵՒՈՒԹԱԲԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ժընեւ տեղի ունեցած է Նոր անկախ Պետութեանց ջրա -- օդերեւութաբանական սպասարկութեանց ղեկավարներու խորհրդակցական ժողովը, որուն Հայաստան առաջին անգամ ըլլալով կը մասնակցէր որպէս Օդերեւութաբանութեան համաշխարհային կազմակերպութեան անդամ: Հայաստանի կողմէ ներկայ եղած է օդերեւութաբանութեան վարչութեան պետ՝ Գենադի Կոճոյեան:

*

ՅԱՏԿԱՑՈՒՄ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ

Աշխատանքի եւ ընկերային Ապահովութեան նախարար Աշոտ Եսայեան յայտնած է թէ, Համաշխարհային Դրամատան կողմէ Հայաստանին տրուող 12 միլիոն տոլար վարկէն, այս տարուան Ապրիլին, 3 միլիոն 75 հազար կը տրամադրուի իր նախարարութեան: Այդ գումարը կ'օգտագործուի գործազրկութեան դէմ պայքարի, վերամասնակցման աշխատանքներու կազմակերպման եւ յարակից սպասարկութեանց կարիքներուն համար:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

(1993 թուի Յունուարի 19-ից մինչեւ փետրուարի 11)

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Անձամբ Հայաստանում եղել եմ երեք անգամ: Առաջինը 1991 թուի Յունուար - Փետրուար ամիսների օրերին՝ Փարիզի Ժորժ Փոմփիտու կենտրոնում 1993 թուին նախատեսուած «Հայկական Շարժարւեստը» ծրագրի նախապատրաստական աշխատանքների գծով: Այդ շրջանում առիթ ունեցայ դիտելու Յովհաննէս Թումանեանի հէքեաթների ու պատմըւածքների հիման վրայ կազմուած, հանգուցեալ Հենրիկ Մալեանի բեմադրութիւնը, որն ճշմարտապէս հայաշունչ ու համեստ բեմական աշխատանք էր. շատ աւելի ողջունելի ու գնահատելի քան միւս մեծահամբաւ թատրոնների բեմադրութիւնները:

Նշածս օրերին, կեանքը դժուար էր Հայաստանում. բայց կարելի էր լաւատես լինել: Երեւանում տեսածս բեմադրութիւնից յետոյ էր, որ ականատես եղայ թէ ինչպէս Մշակութային Նախարարութիւնը ապաղայ մշակութային ձեռնարկների համար «տնտեսական լուծումներ» էր դտել. Այն սկսել էր «աճուրդ»ի հանել թատերական եւ մշակութային կառոյցները: «Հէքեաթներ»-ի ներկայացման աւարտին, Մշակութային Նախարարութեան երիտասարդ ներկայացուցիչն ի մի բերելով խմբի անդամներին յայտարարում էր, որ երկար տարիներ կինոյի Տան միջանցքներում իր գոյութիւնը պահպանած՝ Մալեանի անունն կրող թատրոնն վերջնապէս կարող էր, իրեն միշտ խոստացուած բայց չիրականացուած, սեփական աշխատանքային շէնքն ունենալ: Ողջունելի էր երեւոյթը սակայն անիրագործելի քանի որ պայման էր դրուած վճարել շէնքի գինը: Դա մի չօշափելի գումար էր:

Խմբի դերասանական եւ վարչական կազմը անել վիճակի էր մատնուել: Նրանք ոչ մի կոպեկ չունէին: Նրանց աշխատանքը միշտ էլ առանձնապէս դիւր չէր եկել «պրոֆեսիոնալ» թատերականներին եւ այժմ Սփիւռքից ժամանած մեծահամբաւ, գրպաններն լեցուն, «սփոնսորներ»ը- պարզապէս դէպի այդ թատրոնը չէին «ուղեկցւում»:

Այդ թատրոնի հանդիսատեսներն առհասարակ Երեւանի համեստ հասարակութիւնն էր. ներառեալ մի քանի մտաւորականներ եւ մանուկներ: Մինիստրութիւնը բնաւ մտահոգուած չէր ոչ Թումանեանով եւ ոչ էլ այն փաստով թէ սա միակ թատրոնն էր, յաջողել էր ճշմարտապէս բեմականացնել մի ուրոյն լեզու ու խօսքի ոճ.

Մալեանը աւելի քան տասը տարի շարունակաբար մշակել ու թարմ էր պահել այդ աշխատանքը: Մինիստրութեան ուշադրութիւնն ինչպէս միշտ, ուղղուած էր «պատուաբեր» թատրոններին՝ «Սունդուկեան»-ին ու «Դրամատիկական»-ին. երկու թատրոն, որ մեր արուեստի տեսանկիւնից առած առանձնապէս ազգային կամ միջազգային արժէք չէին ներկայացնում:

Նախ բարեհամբոյր եւ ապա կոպիտ շեշտով վիճեցի մի քանի պատասխանատուների հետ. փորձեցի բացատրել Մալեանի թատրոնի կարեւորութիւնը. Ջանք թափեցի պարզաբանել, զգուշացնել, «ամերիկեան ոճի սփոնսորներ»-ի վտանգաւոր, կարճատես ու առերես ոգեւորիչ սակայն մշակութային տեսակէտից աւերիչ դերը: Նախարարութեան ներկայացուցիչները համառ էին իրենց որոշումներում: Ոչ մի բան չփոխուեց: «Սփոնսորներ»-ի տոլարը միակ փրկիչն էր համարւում:

Այցելածս օրերում շարժարուեստի փառատօնի ծրագիրը զարգացաւ դանդաղօրէն: Դրա արդիւնքը թերեւս կարելի է դիտել գալիք Յունիս - Հոկտեմբեր ամիսներին արդէն յիշուած մշակութային կենտրոնում:

Հայաստան կատարած երկրորդ ճամբորդութիւնս Սփիւռքահայ Թատերական Փառատօնի առթիւ էր: Այդ մասին գրել եմ ժամանակին(*): Ոմանք գրութիւնից յետոյ պախարակեցին թէ խիստ էի գըտնուել: Դէպքերի հոլովոյթի բերումով, այսօր է՛լ աւելի եմ համոզուած, որ շատ աւելի խիստ պիտի լինէի:

Երրորդ ճամբորդութիւնը, հակառակ այն պարագային, որ կրկին պաշտօնական բնոյթ ունէր, ուղղակի ոչ շարժարւեստին էր վերաբերում եւ ոչ էլ թատերական արուեստին: Այն կազմակերպուած էր միջազգային վարկ, համբաւ եւ ազդեցիկ դեր ունեցող մարդասիրական մի անկախ հիմնարկի կողմից: Հայաստան էի ուղեւորուել որոշակի մարդասիրական հարցեր ու սկզբունքներ շօշափելու համար: Նկատի ունենալով պարտականութեանս կարեւորութիւնն ու նախընտրածս արտայայտչական ձեւերն եւ ժամանակի անդուլ խրողութիւնը, իմ հընարաւորութիւնների սահմանում եղած ամէն ճիգ ու ջանք գործի դրեցի այդ ուղղութեամբ...

Այդ աշխատանքի մասին մամուլի մէջ ուղղակի ոչ պիտի խօսեմ եւ ոչ էլ գրեմ. գրութիւնս ու վկայութիւններս վերաբերում են 1993 թուի Յունուարի 20-ից մինչեւ Փետրուար 10 Հայաստանում ապրածս օրերում, տեսածիս ու լսածիս: Կազմածս եզրակացութիւնների մի փոքրիկ մասն է, որ պիտի ներկայացնեմ: Գրութեանս հիմնական դրդապատճառն անտարբեր վկայ մնալու իմ անկարողութիւնն է:

(Շար. 1)

(*) Տե՛ս. «Յառաջ», Յուլիս 2, 3, 4, 1991:

ՔԱՇԱՆ. –

Տիկին Մարի-Ժան Թասումեան,
Ֆրետէրիք Թասումեան,
Ներսէս Թասումեան,
Ինկրիտ Թասումեան,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Թասումեան եւ զաւակները,
Պր. Աբրահամ Թասումեան,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տօնիկեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Տօնիկեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Տօնիկեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Քէչէճեան եւ զաւակները (Վալանս),
Տէր եւ Տիկին Արսլանեան (Վալանս),
Տէր եւ Տիկին Վահրիճ Զօրթեան եւ զաւակները (Վալանս),
Թօսունեան ընտանիքներ (Սէն – Թ'է-թիէն),
Դաւթիկեան ընտանիքները (Միացեալ – Նահանգներ),
Քէչէճեան եւ Տօնիկեան ընտանիքներ (Հալէպ),
եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները
սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԿԻՐԱԿՈՍ - ԺՈՐԺ ԹԱՍՈՒՄԵԱՆԻ

ղառնակսկիծ մահը, որ պատահեցաւ Ուրբաթ, Փետրուար 26-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Մարտ 8-ին, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Chevilly-Larue-ի գերեզմանատունը

125, Bd. Jean Mermoz

ժամը 16·45-ին:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

100ème CONCERT

QUATRA

le Jeudi 29 Avril à 20 h 30

CONCERTOS DE TCHAÏKOVSKI

(Centenaire de sa mort)

Avec Jean TER-MERGUERIAN
Suren BAGRATUNI
Vardan MAMIKONIAN

Détails : Prochainement.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Ժերոմի եւ Շրջակայից Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ Հայկուհի Շաղճեանի հոգեհանգստեան առթիւ:

Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պօղոսեան եւ Ժանօ Յովհաննէսեան 200-ական Ֆր. Եկեղեցւոյ պայծառութեան:

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Ճանիկեան, Տիկին Լուիզ Փիրանեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Հարունեան, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքճեան 100-ական Ֆր. Եկեղեցւոյ պայծառութեան:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ Հայաստանի օգնութեան հետեւեալ գումարները. –

Պր. Ալեքս Փափազեան 100 Ֆր., Տիկին Մարի Գազանճեան 200, Պր. Ֆուքօ 100, Պր. Փիէռ Գոճաօղլանեան 200, Պր. Ժան – Գլօտ Պասմաճեան 1000, Տիկին Գարաճեան 200, Տիկին Լիւսիէն Զատիկեան 100, Պր. Ժան Մատոյեան 500, Պր. Մկրտիչ Հեքիմեան 100, Տէր եւ Տիկին Զարեհ Առաքելեան 200, Պր. Շմաւոն Գոնեալեան 150, Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Ժէմէնեան 500, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գոնեալեան 100, Տէր եւ Տիկին Թէրզիեան 300, Պր. Գեստէրեան 150 Ֆր.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարտ 7, Կիրակի օր, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ Եկեղեցւոյս Աւագ Հովիւ՝

ՄՈՎՍԷՍ ԽՋԿ. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆԻ

յատուկ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի շատ սիրելի արի եւ բարի Հօր եւ Ազգիս Հայոց Կ. Պոլսոյ Երջանկայիշատակ Պատրիարք՝

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ-Ի

վախճանման 3-րդ տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը անխտիր, ներկայ գտնուիլ ազգասէր եւ անձնազոհ այս մեծ հոգեւորականին ոգեկոչման սրտայոյզ արարողութեան եւ անոր անմեռ ու քաղցր յիշատակին ընծայուած Մատաղի Օրհնութեան:

Սկզբնաւորութիւն ժամը 10-ին:

ՇՆՈՐՀՔ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՒ ՄԱՐԶԱԿԱՆ
ՄԻՈՒԹԻՒՆ

— TELEVISION —
DIMANCHE 7 MARS

FRANCE 2
9 h 30 : RENCONTRE VASKEN Ier — CHEIKH UL-ISLAM PACHAZADEH A MONTREUX (Février 93)

FRANCE 3
11 heures : Musicales :
Cycle RACHMANINOV
Concerto N° 1
Soliste VARDAN MAMIKONIAN

Հ. Բ. Ը. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՅՑ ՍԷՆ-ՌԱՖԱՅԷԼԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Մարսէյլի յանձնաժողովի կազմակերպած այցել Սէն – Ռաֆայէլի Հանգստեան Տունը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Մարտ 18-ին:

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝

91 – 77 – 62 – 29

LE COMITE DE PARIS
de
l'U.G.A.B.
a le plaisir de vous inviter au vernissage suivi d'un cocktail de

Mireille Goguikian Dabbaghian
(peintures)

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Exposition du 5 Mars au 19 Mars
Heures d'ouverture : de 18h à 22h

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի անդամներն ու ղեկավարը կը տեղեկացնեն, թէ այս Կիրակի, Մարտ 7, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի հայրենի անմահ երգչուհի՝

ԼՈՒՍԻՆԷ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

հոգւոյն ի հանգիստ, անոր մահուան քառասունքին առթիւ:

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔԱՀԱՆԱՅ ՆԱՃԱՐԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական
Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Իսկ պատարագի միաձայն՝ եւ Արեւագալի քառաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երըմաղեանի:

Պատարագ՝ ժամը 9·30:
Արեւագալ՝ ժամը 10·30:
Քարոզ եւ հոգեհանգիստ՝ ժամը 11·30:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Մարտ 6, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ

40, rue d'Arménie, Lyon 3e

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Մարտ 8, ժամը 20·30-ին

Centre Administratif d'Asnières

Կարեւոր օրակարգ. - Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
Տ Ի Կ Ն Ա Ն Ց
Յ Ա Ն Ձ Ն Ա Խ Ո Ւ Մ Բ Ը

Կը հրաւիրէ ձեզ՝ ներկայ գտնուիլ
Կիրակի, Մարտ 7, ժամը 15-ին
Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ
պատուելու

Մեր ՄԵԾ-ՄԱՅՐԵՐՆ ու ՄԵԾ-ՀԱՅՐԵՐԸ

անակնկալներ՝ նոր սեղաններու շուրջ:

Մուտքը ազատ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Գարուն մանկա – պատանեկան երգչախումբի տարեկան համերգը, Կիրակի, Մարտ 21-ին, ժամը՝ 15·30-ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027817 A R.C. Paris

L'ECOLE TEBROTZASSERE
présente
SA CHORALE
sous la direction de HAIG SARKISSIAN
et
l'Ensemble arménien
NAVASSART

le Dimanche 7 Mars à 15 h 30
Salle des Fêtes de Gonesse — Route d'Ecouen 95500 Gonesse

– ԱՐԵՒԱԳԱԼ –

Մեծ Պահքի հետեւեալ կիրակի օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի.

Մարտ 7, Անառակի կիրակիին,
Մարտ 14, Տնտեսի կիրակիին,
Մարտ 21, Դատաւորի կիրակիին,
Մարտ 28, Գալստեան կիրակիին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Իւղագինի հետեւեալ նուէրները. –

Օր. Սոնա Բարէլեան 200, Պ. Արամ Աշճեան 100, Տիկին Սիւզան Կիւմրիւքճեան 200, Տիկին Պալէթ Ալեքսանեան 500, Պ. Կի Պալապանեան 200, Տէր եւ Տիկին Աչըքկէօզեան 200, Օր. Մատլէն Բարէրթեան 200, Պ. Ճի Ֆրէնկեան 200, Տէր եւ Տիկին Ֆալք 100, Պ. Անտրէ Պէքմէզեան 500, Օր. Գոհարիկ Գէորգեան 300, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ազատիկեան 200, Օր. Էլիզապէթ Պիզպիզեան 500, Պ. Րաֆֆի Տէր-Ստեփանեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժողէֆ Տէյիրմէնճեան 200, Տիկին Հախխամէ Շիրինեան 200, Տիկին Շաուլ Վահանեան 500, Տիկին Ս. Սարաֆեան 400, Տիկին Ազնիւ Մարտիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Շաուլ Թաշճեան 200, Օր. Վիրժինի Ասատուրեան 200, Տէր եւ Տիկին Գ. Պօզօղլանեան 200, Բժ. Կրէկուար Խրիմեան 500, Տէր եւ Տիկին Արթին Գազանճեան 50, Տիկին Աննիկ Աֆրիկեան 150, Տիկին Վարդանոյշ Զրադեան 200, Տէր եւ Տիկին Ս. Գարապօղոսեան 2000, Տիկին Զապէլ Գարիպեան 200, Տէր եւ Տիկին Հայկաշէն Ուզունեան 500, Տէր եւ Տիկին Վահան Թաշճեան 200, Տիկին Յ. Առաքելեան 300, Տէր եւ Տիկին Ժերար Սորէն 300, Տիկին Լիւսի Շերոյեան 200, Տիկին Ալիս Գարաճեան 100, Պր. Մկրտիչ Հէքիմեան 100, Պր. Արթօ Համբարձումեան 200, Պր. Յարութիւն Տէր – Օհաննէսեան 100, Պր. Միշէլ Յակոբեան 1000, Տիկին Վերոնիք Վանլով 100, Տիկին Պերճուհի Մազլըմեան 200, Տիկին Ժագլին Քիրազեան 100, Պր. Վիգէն Տէր – Ղուկասեան 200, Տիկին Նատին Համբարձումեան 1000, Պր. Ժագ Անդրէասեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժ. Պ. Ստեփանեան 200, Տիկին Մարի – Քրիսթին Հովեան 100, Տիկին Պերճուհի Ճերահեան 200, Օր. Ռուզան Ավանէսեան 50, Տիկին Գլէր Խաչիկեան 150, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Յակոբեան 500, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Միւթէվէլեան 1000, Տիկին Անժելիք Հանըմեան 300, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ալեքսանեան 500, Պր. Ռոպէր Պօփիէ 500, Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկ 700, Օր. Տիան Սանտալեան 100, Տիկին Կարապետ Թորոսեանտէրեան 200, Պր. Էլուա Գարապալանեան 100, Օր. Ժանն Նիկողոսեան 100, Տիկին Սալի Պապայեան 300, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Պետրոսեան 200, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Գույումճեան 500, Պր. Օննիկ Պայրամեան 200, Յովհաննէսեան – Զոլաք ընտանիք 500, Տէր եւ Տիկին Անթուան Պրիտի 200, Տիկին Մարկրիթ Սուրէնեան 100, Տէր եւ Տիկին Հայկ Թորգոմեան 200, Պր. Արթին Սարաֆեան 500, Տիկին Անահիտ Գավէզեան 100, Օր. Ալիս Գավէզեան 100, Տէր եւ Տիկին Է. Շահվէքիլեան 400, Տէր եւ Տիկին Ենովք Հազվարդեան 100, Տիկին Յովհաննէս Դանէճեան 300, Տիկին Մարիամ Տէրտէրեան 50, Տիկին Նազելի Անդրէասեան 150, Տէր եւ Տիկին Արամ Ֆրէնկեան 300, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Գասպարեան 500, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Հրաչեան 500 Ֆր., Տիկին Աստրիտ Մուրատեան 400 Ֆր.:

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան
պարտէզներուն մէջ

ՅՈՒՆԻՍ 13-ԻՆ

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ 6
SAMEDI
6 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. – Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.011 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 18.011

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(5 Mars)

Le calvaire des réfugiés dans l'hiver arménien

«Լիպերասիոն»ի աշխատակիցը՝ Նաթալի Նուկայրէտ մէկ էջնոց թղթակցութիւն մը գրած է, ուր, ինչպէս նախապէս այլ լրագրողներ որոնք Երեւան գացած էին, կը նկարագրէ աննկարագրելին։ Նախ, ընտանիքի մը մօտ, ուր բոլորը կը խմբուին վառարանի մը շուրջ, որու կըրակը վառ կը պահեն երախաներ փոքրիկ ճիւղերով եւ ուր մայրը կը ջանայ քիչ մը բրինձ եփել։ Ուրիշ ընտանիքի մը մայրն ալ կը խոստովանի. -- «Վառարանը մեզ փրկեց ձմեռէն»։ Մեծ զաւակը՝ Արսէն, դաշնակով կը մխիթարուի, փոքրը՝ Աշոտ իրաւաբանութիւն կ'ուսանի ու միակ երազը՝ Ամերիկա գաղթել։ Դիմումը եղած է։ Կը սպասեն։ Այս ընտանիքը Ադրբէջանէն եկած է, 1988-ին, կինը՝ Սումգայիթ էր ու կը փախի։

Հայաստան 380 հազար գաղթական ունի Ադրբէջանէն եկած, կը գրէ լրագրողուհին, որոնց վրայ կ'աւելնան 500 հազար տեղափոխուածներ երկրաշարժին պատճառով (որու համար, պաշտօնական՝ 25 հազար մեռեալի թիւը կուտայ)։ Գաղթականաց Գրասենեակին քարտուղարութեան մօտ ընտանիքները զիրար կը հրմշտկեն, բնակարանի յոյսով։ Ալեքսանդր Քալաշեան շուարած է. չի գիտեր ի՛նչ ընել, տրամադրելի տուն չկայ։ Մէկ ճար ունինք, կ'ըսէ, 1991-ի մեր անկախութենէն ի վեր՝ միջազգային օժանդակութիւնը։

Կը ձիւնէ կրկին, կը շարունակէ Նաթալի Նուկայրէտ, քաղաքը խաւարի մէջ կը թաղուի, երբ գիշերը կ'իջնէ։ Թաղամասին մէջ, միայն լոյսի նշոյլները պանդոկի մը՝ մաֆիային, որ ելեկտրարտադրիչ մը ունի կը լուսաւորէ սառած սալայատակը։ Ու լրագրողը կը շարունակէ շահատակողներու, սեւ շուկայի ախոյեաններու գործունէութիւնը նկարագրել։ 1300 ռուբլի պէտք է քիլօ մը կարագի համար (ամսական աշխատավարձքին մէկ երրորդը)։ Գլխաւոր շուկան զարմանալի ճոխութիւն մը կը ցուցաբերէ. -- Ցունաստանէ ներածուած նարինջ, պրագիլական սուրճ կամ ընկոյզ (Վրաստանի վրայով եկած)։ Երեք ճաշարաններ որոնք մաֆիայի «մեծերու» (gros bonnets...) ձեռքն են, ամէն իրիկուն խրախճանք կը կազմակերպեն ձկնկիթով (caviar) եւ տիսքօ երաժշտութեամբ, բարգաւաճ գործի մարդոց համար։ Ասոնցմէ մէկը, ժամանագիտացած ռուսական շաքարի եւ կարագի ներածութեան մէջ, կը յայտարարէ թէ ԱՄԻՍԸ 10 ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐ ԿԸ ՇԱՀԻ։ ԵՐԿՈՒ ՔԱՅԼ ԱՆԴԻՆ ՀԻՒՂԱԿՆԵՐ ՈՒՐ ԿԸ ՏՔՆԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԷՆ ԲԵՌՆԱԿԱՌՔՈՎ ԵԿԱԾ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ (ընդգծումները՝ մերն են անշուշտ, ի տես նման պատկերներու, որոնց տեղեակ ենք, դժբախտաբար, եւ որոնք առանձին պարագաներ ալ չեն։ Ի՞նչ կարելի է ըսել նման մարդոց մասին, որոնք այսքան լկտի ձեւով կրնան յոխորտալ արիւնաքամ երկրի մը մէջ, անօթի – ծարաւ գաղթականներու քթին տակ, մինչ անդին իր զաւակներն ալ իրենց արիւնով կը ներկեն Արցախի հողը։ Խորքին մէջ լաւ է որ դուրսը թշնամի չփնտռենք, բնա՛ւ, մենք մեզի լայնօրէն կը բաւենք)։ Ուրիշ կին մը, Բաքուէն գաղթած, կը պատմէ թէ գէշ – աղէկ կ'ապրի, բարեկամուհի մը գոյնզգոյն նեղ տափատներ բերած է Թուրքիայէն եւ ինք անհատական խանութի մը կը յանձնէ, ուր 5000 ռուբլիի կը ծախուի եւ ինք 500 ռուբլի զանձած է, որու շնորհիւ հաւ մը գնած է եւ երեք օր կերած։

Օճառ չկայ, հակօջիլ դեղ չկայ, համաճարակներ կան («ՅԱՌԱՋ»՝ կարելի է հարց տալ թէ ո՞ւր կ'երթայ միջազգային եւ Սփիւռքի օժանդակութիւնը) եւայլն, եւայլն։ Խաչիկ Ստամպոլցեան կ'ամբաստանէ Արեւմուտքի կուրութիւնը եւ կ'ըսէ թէ օգնութեան պէտք չունին, այլ շրջափակման ջնջումին։ Կը պատմէ նաեւ կապարին չորս պայթումները եւ կը մեղադրէ Շվարնածէն։ Երեւանի եզերքը գիւղ մը կայ՝ Խարբերդ։ Շուրջի ծառերը վար առնուած են, հոս որբանոցն է։ Ներսը՝ 150 երախայ 4-էն 16 տարեկան, ցրնցոտիներ հագուած եւ սնած ճերմակ ապուրի նմանող բանով մը, Մոռցուածներն են։ Ծնողքը գիրենք չեն ուզած, որովհետեւ խեղանդամ են կամ չէին կրնար կերակրել։ Ուրիշներ, որոնց ծնողքը մեռած են երկրաշարժէն։ Որբանոցը մէկ սանթիմ նպաստ չէ ստացած Պետութենէն երեք ամիս է։ Հինգ մանուկներ մեռած են արդէն, երկու ամսուան ընթացքին։ Երախաներ լոգանք չունին։ Հինգ տարու մանչուկ մը, որ այլեւս տրուած սնունդը չէր կրնար մարսել մեռաւ Փետրուար 24-ին։

Այս տողով կը վերջանայ «Լիպերասիոն»ի թղթակցութիւնը։

Ոչինչ կայ աւելցնելիք։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ Ուորլտ Թրէյտ Սէնթրի դէմ գործուած ահաբեկչական արարքէն հազիւ քանի մը օր ետք, կասկածելի մը ձերբակալուեցաւ։ Ոստիկան Տունը չուզեց անունը տալ, բայց մեդիաները յայտնեցին թէ ենթական՝ Սալամա Մոհամետ կապ ունի մահմետական ծայրայեղ խմբակի մը հետ։ 26 տարեկան է եւ մերձաւոր – արեւելցի, անդամ մահմետական փոնտամանթալիսթ այն շարժումին որ 1990ին ալ Նիւ-Եորքի ծայրայեղական ռաբբունին սպաննած էր։ Էֆ – Պի – Այ չուզեր շատ յայտնութիւններ ընել սպասելով որ այլ մեղսակիցներ գտնէ։ Փետրուար 26-ի այդ ոճրափորձէն 5 հոգի մեռած էր եւ 1000 հոգի ալ վիրաւորուած։

«ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ»Ի յայտնութիւնները ինչ կը վերաբերի «հեռաձայնային ունկնդրութիւններու» զորս Էլիզէի հակահարեկչական բջիջը կատարուած է 1986-ին, «Մոնտ»ի (եւ ուրիշ թերթերու) լրագրողներու հեռաձայնային խօսակցութեանց վրայ, բաւական աղմուկ հանած է եւ Նախարարապետը քննութիւն մը պահանջեց. «Մոնտ» եւ խնդրոյ առարկայ լրագրողն ալ՝ Էտվի Փլենէլ բողոք ներկայացուցին Բ.ի դէմ։ 16 խօսակցութեանց արձանագրութիւններ որոնց մասին «Լիպերասիոն» կը խօսի կասկած չեն վերցներ եւ կը հաստատեն այդ կառոյցին հակօրինական գործունէութիւնը։ 1982-էն 1986, այդ գործընթացը տեսակ մը «սուղահետ ոստիկանութիւն» եղած է։ Լրագրողը յայտարարած է «Մոնտ»ի որ իր այդ խօսակցութիւնները ոչինչ կը յայտնաբերեն իր մասին, բայց փաստ են այն վնասին որ կը գործուի հիմնական ազատութեանց դէմ։ Այս պայմաններուն մէջ, ամէնէն կարեւոր հարցը կը նկատուի գտնել թէ որո՞ւ հրահանգով կատարուած են այս ունկնդրութիւնները, այսինքն՝ Էլիզէի պատասխանատուութիւնը կա՞յ թէ ոչ լուր չունէր։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ մթնոլորտը բաւական լարուած է եւ Մարտ 4-ին, Ելցինի գրասենեակին մէջ, գինուորական բարձր հրամանատարութիւնը Ելցինի դիմած է որպէսզի վերջ դնէ իշխանութեան անդամալոյծ վիճակին որ հետեւանք է Ռուսաստանի նախագահին և Խորհրդարանի մեծամասնութեան հակամարտութեան։ «Պետական հարուած մը» կը նախատեսուի բաց է պաներու ժողովին նախագահը։

ԳՈՐԲԱՉՈՎ կ'ոգեկոչէ Ստալինի մահը («Լիպերասիոն», Մարտ 5) որ ճիշդ քառասուն տարի առաջ (1953, Մարտ 5) ցնցեց աշխարհը։ Շատեր չունչ մը քաշեցին, բայց շատեր ալ լացին, մինչեւ իսկ Հայաստան։ Գրագէտ եւ բանաստեղծ ալ էին անոնք որոնք արցունք թափեցին Երեւան, մոռնալով Հայաստանի մտաւորականութեան վճարած տուրքը Չարենցէն Զապէլ Եսայեան։ Գորբաչով Մոսկուայի համալսարանի թիւ 16 սրահին մէջ է որ մտիկ ըրած է դասատուին ոգեկոչումը։ Իր մէկ դասընկերը, Զեխ, յանկարծ տագնապած հարց տուած է՝ «ի՞նչ պիտի ըլլանք հիմա»։ Գորբաչով յետոյ կ'անդրադառնայ յաջորդող օրերուն, երբ Բերիա կը ձերբակալուի։ Հարկ եղաւ, սակայն, կ'ըսէ, 3 տարի սպասել, մինչեւ Ի. համագումար եւ Խրուշչովի տեղեկագիրը, ուր միայն հաստատուած դէպքեր կային, որպէսզի «բոլորս ալ ցնցուէինք»։ Ստալինականութեան դիակը դեռ երկար ատեն շարժեցաւ եւ նոյնիսկ Բրեժնեւի օրով վերադարձաւ, պահուըտած՝ կայունութիւն բառին ետին։ Կը խոստովանի որ 1987-ին, ինք ալ ըսած է, դատապարտելով հանդերձ, Ստալինի յանցագործութիւնը որ ան «պաշտպանած էր լենինիզմը»։ Այսօր, կ'աւելցնէ Գորբաչով, ճիշդ հակառակը կը խորհիմ։ Ստալին դաւաճանեց լենինիզմին։

ՍԱՐԱՅԵՒՈՅԻ օդակայանին ճամբուն վրայ, Մարտ 4-ին, Լիոնի Էքիլիպր մարդասիրական կազմակերպութեան մէկ շարասիւնը արձակաձիգներու կրակին բռնուած է եւ Ֆրանսուհի, 5 զաւկի մայր մը որ սիրայօժար կ'աշխատէր կազմակերպութեան մէջ, տեղն ու տեղը մեռած է, երկու գնդակ ստանալով գլխուն։ Նախկին Եուկոսլաւիոյ այս կռիւներուն սկիզբէն ի վեր (1991, Յուլիս) Ֆրանսա 12 զինուորական կորսնցուցած է եւ մէկ լրագրող։ Այս 14-րդ զոհն է. Էքիլիպր կազմակերպութիւնը ծանօթ նաեւ Հայերուն, քանի երկրաշարժի առաջին օրերէն ցայսօր (այս միջոցին նոր կոչ մը կ'ընէ, օժանդակութիւն հասցնելու համար Հայաստանի) իր լայն մասնակցութիւնը բերած է Հայաստանի ժողովուրդին վէրքերը դարմանելու համար։

ԲԱՔՈՒ յուսալից է Ղարաբաղի համար Թուրքեւռուս նախաձեռնութենէն։ Կը հաւատայ որ Ռուսաստան անկողմնակալ դերք պիտի զրաւէ։ Ադրբէջանի Անգարայի դեսպանը յայտնած է թէ իրենք ամբողջական վստահութիւն ունին Թուրքիոյ ու կը սպասեն Չէթինի եւ Կոզիրեւի Բաքու այցելութեան։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ փոխ – վարչապետ Էրտալ Ինէօնիւ Փարիզի Թրքական դեսպանատան մէջ հանդիպում ունեցած է Ժաք Տըլորի հետ, գլխաւորաբար Թուրքիոյ Եւրոպայի Համարակապետութեան մաս կազմելու հարցին մասին։ Թուրք փոխ -- վարչապետը օգտաշատ նկատած է հանդիպումը, ըսելով որ Թուրքիոյ անդամակցութեան խոչընդոտ կը համարուի Կիպրոսի հարցը որ տակաւին լուծումի մը չէ յանգած։

ԷՐԶՐՈՒՄԻ, Պիթլիսի ու Աղրըի մէջ թուրք ապահովութեան ուժերը վերջին երեք օրերու ընթացքին սպաննած են 48 հոգի. մեծ մասով Քիւրտեր են որոնք ապաստարուած էին լեռնային շրջաններ, քարայրներու մէջ եւայլն։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՁԱՊԵՏԸ Պոլսոյ Միմար Սինան համալսարանին հիմնադրութեան 110-րդ տարեդարձի հանդիսութեան մասնակցած ու ճառ մը արտասանած է. հաւաքականութեան մը համար չեչտելով արուեստին կարեւոր տեղը, ակնարկած է Սինանի ու ըսած թէ ան պէտք է տիպար ծառայէ յետագայ սերունդներու եւ ներշնչման աղբիւր ըլլայ։ Աւելցուցած է. «Թուրքիա պէտք ունի նոր Սինաններու։ Թրքական արուեստը, հանճարն ու միտքը ցոլացնելու համար մեծ դէմքերու պէտք ունինք։ Մշակոյթը տիեզերական է, սակայն եթէ մարդ ինքնութեան մշակոյթի տէր չէ, ինքնութենէն ալ զուրկ կ'ըլլայ»։

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆ հասած է ՀԱՊ-ի խաղաղութեան պահպանման առաջին ջոկատը։ Իր պարտականութիւնն է ամրապնդել հակակշիռը Աֆղանիստանի եւ Տաճիկստանի սահմանագլուխին վրայ, ըստ Յունուար 22-ին, ՀԱՊ-ի վեհաժողովին ստորագրուած համաձայնագրին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ վիճակագրութեան ազգային հիմնարկին համաձայն (ԻՆՍԷ) տընտեսական որեւէ բարգաւաճում չի նախատեսուիր 1993-ի առաջին վեցամսեային։ Հանրային բացը 1992-ին կը հասնէր 270 միլիառ ֆրանքի, ինչ որ 3% աւելի է քան ինչ որ թոյլատրուած է Մաաստրիխթի պայմանագրով։

ՀԱՐՑԱԽՈՅԶՆԵՐՈՒ համաձայն Ֆրանսայի քաղաքական կարգ մը դէմքեր պիտի չվերընտրուին երեսփոխանական յառաջիկայ ընտրութիւններուն։ Ասոնց մէջ կը յիշուին Միշէլ Ռոքար, Պիեռ Լըլոշ, Լիոնէլ Ժոսփէն եւ Ժորժ Մառշէ։

ԱՆԳԱՐԱ ձերբակալման հրամանագիր մը հանած է Իմամ Գափլանի դէմ, անուանուած՝ «սեւ Ձայնը» որ Գերմանիա կը մնայ եւ 1992 Ապրիլին «աքսորեալ իսլամական դաշնակցային Պետութիւն» մը հռչակած էր մայրաքաղաքն ալ՝ Պոլիս, ինչ որ Թուրքիոյ ապահովութեան Ատեանին կողմէ որակուած է՝ «անճառագականութիւն որ կը ձգտի ցնցել Թուրք Պետութիւնը»։

ՎԻՏԷՕ – ԽԱՂԵՐԸ վտանգաւոր բնոյթ ունին երախաներուն համար։ Ցարդ, լուսնոտութեան 30 պարագաներ յայտնաբերուած են։ «Սպառողներու ապահովութեան յանձնախումբը», ընդառաջելով Սպառումի ենթանախարարին դիմումին, տեղեկագիր մը կը պատրաստէ, որ կը նախատեսէ ի մէջ այլոց որոշ փոփոխութիւններ «շատ յարձակողական բնոյթ կրող» խաղերուն համար։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

ԿԱԶԶԱՄՈՒՂԸ ՆՈՐՈԳՈՒԱԾ

Մարտ 4-ի գիշերն է միայն որ վերջ գտած է կաղատարի նորոգութիւնը, չորրորդ պայթումէն ետք։ Ուրբաթ Մարտ 5-ին սկսած էր կազ հասնիլ Հայաստան, բայց, շատ չնչին քանակութեամբ։ Զորբեքշաբթի եւ Հինգշաբթի Երեւան բնաւ լոյս չէր ունեցած։ Ամբողջ գիշերը (Մարտ 4-էն 5) հրետակոծուած էին Տաւուշի շրջանի գիւղերը։

**

Ճիշդ է որ կռիւները բաւական բուռն են Մարտակերտ եւ մանաւանդ քաղաքին մօտ իսկ, բայց, հեռաձայնով մեր խօսած ատեն (Մարտ 5, Երեւանի ժամով 12) Մարտակերտ քաղաքի վերագրաւման մասին լուր չկար։ Կ'ըսուէր թէ նախապէս Ազերիները կրակի տուած են քաղաքը։

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (180) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ...

De la science comme parure et parade — *CH. MATOSSIAN*

ԵՐԿՈՒՈՐԵԱԿԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ
3. Ֆրանց Քաֆքա Կրտսեր
ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

ՅԱՌԱՋԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԵՒԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿՑՈՐԴ՝

ՓԱԹՐԻՔ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

Երեւանի մէջ Ֆրանսայի դեսպանատան բացումին յաջորդեց փարիզահայ ծանօթ անունի մը՝ Փաթրիք Տօնապետեանի մշակոյթի կցորդ նշանակումին լուրը: Հայկական արուեստին նուիրուած դասախօսութիւններով ու հրատարակութիւններով յայտնի այս դէմքը այսուհետեւ գործունէութիւն պիտի տանի ֆրանսական մշակոյթը Հայաստանի մէջ ներկայութիւն դարձնող մարզին մէջ:

Ան ծնած է Թունուզ. բարձրագոյն ուսումը առած Մարսէյլ, սլաւոնագիտութեան եւ արուեստի պատմութեան ճիւղերուն մէջ: Ռուսական արուեստին ուսումնասիրութիւնը զինք կը բերէ դէպի հայկականը: Արուեստի պատմութեան ասքթորայի ասարտաճառեր կը պատրաստէ Փարիզ եւ Երեւան ու Ս. Պետերսպուրգ, 1970-ական թուականներու երկրորդ կէսին: Այդ միջոցին բացառիկ հընարաւորութիւնը կ'ունենայ Հայաստանի Պետութենէն կրթաթոշակ ունենալու եւ ապլիրանտի կարգավիճակով քանի մը տարի կը մնայ Հայաստան, Վրաստան եւ Ռուսաստան: Կ'որոշէ մասնագիտանալ հայ արուեստի պատմութեան մէջ ու Փարիզի աւարտաճառը կը յատկացնէ վաղ միջնադարեան հայկական եկեղեցիներուն, իսկ խորհրդայինը՝ բուն միջնադարեան հայկական եւ վրացական յուշարձաններուն: Այս միջոց մըն ալ կը շարունակէ մնալ իբրեւ ֆրանսերէնի դասատու Անդրկովկաս ու Ռուսաստան:

Աւելի ետք Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը որպէս լեզուի ուսուցիչ, զինքը կը ղրկէ Ափրիկէ ուր պաշտօն կը ստանձնէ Նիժերիոյ մէջ: Չորս տարի ետք Ֆրանսա վերադարձին, չյաջողելով արուեստի ասպարէզին մէջ որպէս հետազօտող, ուսումնասիրող գործ մը ունենալ, քանի մը տարի ռուսերէն կը դասաւանդէ, առանց դադրելու հայկական յուշարձաններու պատմութեամբ զբաղելէ: Կը հրատարակէ յօդուածներ, ուսումնասիրութիւններ: 1991-ի վերջաւորութեան կը հիմնէ «Հայկական պատմական յուշարձաններու պահպանման եւ ուսումնասիրութեան կեդրոն»ը որուն նախագահութիւնը կը վարէ մինչեւ այսօր:

«Անցեալ գարնանը երբ Տիկին Տը Հարթինկը նոր էր դեսպանուհի նշանակուել, ինձ առաջարկեց գնալ իր հետ ու աշխատել որպէս մշակոյթի կցորդ, կը պատմէ ան, աւելցնելով. «համաձայնուեցի մի փոքր տատանումից յետոյ»:

*

Հ. — Ֆրանսականը անկախ Հայաստանի մէջ բացուած առաջին դեսպանատուներէն եղաւ. կրնա՞ք բացատրել այս հետաքրքրութիւնը:

Պ. — Ֆրանսիական քաղաքական կամքն էր որ բարեացակամ իր ուշադրութիւնը արտայայտեց դրանով Հայաստանի հանդէպ: Նրանով է բացատրւում որ Ֆրանսիայի դեսպանատունը շատ շուտ բացուեց եւ Տիկին Տը Հարթինկը հաւատարմագիրը ներկայացրեց եւ Մայիսից իր պաշտօնը ստանձնեց որպէս արտակարգ եւ լիազօր դեսպան եւ եղաւ Հայաստանում առաջին ներկայացուցիչը այս իրավիճակով:

Նոյն դրդապատճառով է բացատրւում նաեւ այն հանգամանքը որ դեսպանատունը ունեցաւ հիւպատոսական բաժինը որ աշխատում է Սեպտեմբերից:

Հ. — Ի՞նչ անձնակազմով կ'աշխատի դեսպանատան կառոյցը:

Պ. — Դեսպանից յետոյ կայ հիւպատոսական բաժինը ուր աշխատում է հիւպատոսը, ունի իր կցորդը եւ տեղացի մի քարտուղարուհի: Կայ մշակոյթի բաժինը, մշակոյթի եւ լեզուի երկու կցորդներով. իսկ մամուլի բաժնում աշխատում է Խաչիկ Տէրտէրեանը որ պատրաստում է տեղական մամուլի տեսութիւնը:

Դեսպանին կից կան երկու տեղացի քարտուղարներ. մէն զբաղւում է այցելուների ընդունելութեամբ, տալիս է բացատրութիւններ, ուղարկելով համապատասխան բաժիններ:

Ունենք մէկ Ֆրանսիացի ժանտարմ որը պաշտպանում է դեսպանատունը: Ունենք թեքնիքական գործակալ մը ելեկտրական կազմածների խնամքի համար եւ մէկ վարորդ:

Հ. — Պիտի ուզէի՞ք քիչ մը մօտէն ճանչնալ Տիկին Տը Հարթինկը որպէս դիւանագէտ:

Պ. — Տիկին Տը Հարթինկը երկար տարիներ աշխատել է Ֆրանսիայի Արտաքին Գործոց Նախարարութիւնում որպէս գըլխաւոր վերահսկիչ: Այս պաշտօնի բերմամբ այցելել է Ֆրանսիական գրեթէ բոլոր դեսպանատուները. ուստի ունի անգնահատելի փորձ. ունի նաեւ ֆրանսիական վարչակազմի շատ խոր իմացութիւն: Մի բան որ արտակարգ օգտակար է:

Հ. — Ի՞նչպէս կ'ընթանան իր յարաբերութիւնները տեղական իշխանութեան հետ:

Պ. — Առաջին օրից նա հետեւողականօրէն ու ծրագրուած կերպով այցելել է բոլոր վարչութիւնները, ուսումնասիրել կառոյցները, տնտեսական ձեռնարկութիւնները, մշակութային հաստատութիւններ. մի խօսքով՝ ծանօթացել է պետական ամբողջ կառոյցի հետ: Յետոյ նա ստեղծել է պաշտօնական եւ անձնական կապեր պետական անձանց, ղեկավար պատասխանատուների հետ եւ կանոնաւոր եւ արտահերթ հանդիպումներ է ունենում օրուան նախագահի եւ այլ երկրների դեսպանների հետ:

Հ. — Իսկ ի՞նչպէս կ'աշխատի հիւպատոսական բաժինը:

Պ. — Զբաղւում է վիզաներով, Սեպտեմբերից ի վեր եւ ոչ միայն դիւանագիտական անցագրի տէր մարդկանց համար: Անշուշտ որոշ ժամկէտ է անհրաժեշտ, որովհետեւ իւրաքանչիւր դիմումի համար սպասում են Փարիզից պատասխանի: Այս պատճառաւ մի վիզայի ձեւակերպման համար մօտ մէկ ամիս է պէտք լինում. մի բան որ դիմորդները ոչ միշտ լաւ են ընդունում:

Հ. — Ի՞նչ է Ֆրանսա այցելելու գլխաւոր դրդապատճառը:

Պ. — Մշտական բնակութեան դիմումները այնքան շատ չեն, որքան զբօսաշրջական, մասնագիտական եւ գործի այցելութիւնները:

Հ. — Դժուա՞ր է ֆրանսական վիզա ունենալ:

Պ. — Որոշակի պայմաններ կան. հարկ է հրաւէր ունենալ որոշակի ժամկէտի, հացէի նշումով ու բոլոր ծախսերի ապահովման երաշխիքով. յետոյ նաեւ դիմորդը տոմսը պիտի ունենայ:

Հիւպատոսական բաժինը զբաղւում է նաեւ Հայաստանում ապրող Ֆրանսահպատակների հարցերով. շատ հարցեր կան, կապուած նրանց քաղաքացիական օրինավիճակին. պէտք է դրանցուեն հիւպատոսարանը: Կան նախկին դիմադրականներ, պատերազմի վեթերաններ որոնք դիմում են որպէս այդ իրենց իրաւունքների վերականգնման համար: Կան ներգաղթած ընտանիքներ ալ որոնք ուզում են Ֆրանսիա վերադառնալ:

Հ. — Յայտնի է որ ամերիկեան լեզուին, բարքերուն ու ընդհանրապէս ամէն բանի հանդէպ մեծ հետաքրքրութիւն մը ստեղծուած է երկրին մէջ: Ի՞նչ է Ֆրանսայի, ֆրանսերէնին եւ ֆրանսական մշակոյթին հանդէպ ընդհանուր կեցուածքը:

Պ. — Տարբեր է հետաքրքրութիւնների բնոյթը. ամերիկեանը ինչ որ չափով աւելի մակերեսային է, աւելի նիւթամոլ, քան այն խոր համակրանքը որ Հայերն ունեն Ֆրանսիայի հանդէպ, ինչ որ կարելի է բնութագրել իսկական սէր ֆրանսական մշակոյթի հանդէպ: Մեզանից է կախուած որ այդ խոր զգացմունքը ֆրանսասիրութիւնից անցնի ֆրանսախօսութեան,

Հ. — Այս նպատակին իրագործման մէջ կարեւոր դերը կը վիճակի մշակութային բաժինին. ի՞նչ կ'ըսէ՞ք այս մարզին գործունէութեան մասին:

Պ. — Նախ լեզուական կցորդի աշխատանքի մասին. նա զբաղւում է ֆրանսերէն լեզուի դասաւանդմամբ, դպրոցներում եւ բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններում:

Հ. — Տեղւոյն վրայ կա՞ն բաւականաչափ ուժեր:

Պ. — Այո, կան: Միայն միշտ չէ որ նրանք ծանօթ են ֆրանսերէնը իբրեւ օտար լեզու դասաւանդելու նորագոյն մեթոդներին: Ուրեմն, մեծ աշխատանք է պէտք կատարել քադրերի վերապատրաստման. մի բան որն արդէն սկսել ենք: Լեզուական կցորդը դասախօսութիւններ կը տայ, Լուսաւորութեան նախարարութեան սերտ համագործակցութեամբ: Ուզում ենք նաեւ բարելաւել ֆրանսերէնի դասաւանդումը, ստեղծելով երկլեզուեան դըպրոցներ, որտեղ որոշ առարկաներ կը դասաւանդուեն ֆրանսերէն լեզուով: Նախատեսւում է մասնագէտներ հրաւիրել Ֆրանսիայից. իսկ երեխաներին նախապատրաստելու նպատակով արդէն որոշել ենք օգտագործել այն պարապ ժամանակը որը պարտադրուել է ուժանիւթի ճգնաժամի պատճառով. ուրեմն, դասընթացք ենք կազմակերպել Փետրուարի ընթացքում: Ամէն օր 25 երեխայ բերում ենք դեսպանատուն, երեք ժամուայ ֆրանսերէնի խտացրած դասաւանդման: Ուսուցիչը ֆրանսահայ Սեւան Թորոսեանն է:

Լեզուական կցորդի պարտականութիւնն է նաեւ ընդհանուր մանկավարժական օգնութիւնը ֆրանսերէն լեզուի դասախօսներին: Կ'ուզենայինք որ երկլեզուեան դասաւանդութիւնը զարգանայ եւ երկլեզու դասաւանդութիւն ստեղծուի նաեւ բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններում:

Հ. — Իսկ մշակոյթի բաժի՞նը:

Պ. — Մշակոյթը լայն ասպարէզ է, որա մասին խօսելը շատ ժամանակ կը խլէր: Հիմնականում ասեմ որ մեր գործունէութիւնը ծաւալում է հետեւեալ ոլորտներում.

— Հրատարակչական գործունէութիւն որ ընդգրկում է ֆրանսական գործերի թարգմանութիւնը Հայաստանում:

— Հեռուստատեսութեան, ձայնասփիւռի, շարժանկարի մարզը, ուր անձնական, մասնակի կապերից այն կողմ, կ'ուզենայինք համագործակցութիւն ստեղծել հայկական եւ ֆրանսական հեռուստատեսութիւնների միջեւ, ինչ որ դեռ ծրագիր է մնում:

— Աշխատեցինք որ կապ ստեղծուի հայկական ազգային ֆիլմադարանի (սինէմաթէք) եւ Ֆրանսիայի համապատասխան մարմինների միջեւ: Հայկական ժապաւէնների փառատօնը առաջին քայլը պիտի լինի այս համագործակցութեան: Փոմփիտու կեդրոնում, 1993-ի Յունիսից Հոկտեմբեր, Հայաստանից մօտ 50 ժապաւէններ պէտք է ներկայացուեն ֆրանսերէն ենթագրերով:

Մի ուրիշ հետաքրքիր հեռանկար է ֆրանսական ժապաւէնների փառատօնը Հայաստանում. ժապաւէններ, որտեղ Ազնաւուրն է խաղում: Նա իր հաւանութիւնն է տուել ու խոստացել ներկայ լինել բացմանը (Սեպտեմբերին): Հետաքրքրութեամբ սպասւում է նաեւ Ֆ. Թրիւֆոյի ժապաւէնների փառատօնը:

— Ճարտարապետական ժառանգութեան մարզը համագործակցութեան դաշտ է Ֆրանսիայի Մշակութային նախարարութեան ճարտարապետական ժառանգութեան վարչութեան եւ Հայաստանի պատմական յուշարձանների պահպանման վարչութեան միջեւ: Առաջին պտուղները կան արդէն: Մարտին երկու մասնագէտներ վարժընթացի պէտք է գան Ֆրանսիա: Ապա Ֆրանսիացի փորձագէտների մի խումբ պիտի ուղարկուի Հայաստան, քննելու մասնաւորապէս օրէնսդրութեան հետ կապուած հարցեր եւ միջնադարեան մի հայկական յուշարձանի համատեղ վերանորոգման ծրագիր մշակելու:

Հ. — Հայեւֆրանսական մշակութային յարաբերութիւններուն մէջ բաւական մտահոգութեան ու հետաքրքրութեան թիւրախ եղաւ Գիւմրիի ֆրանսական դպրոցը. վերջերս լուեցաւ որ շինութիւնը ծրագրուած է. ճի՞շդ է:

Պ. — Գիւմրիի ֆրանսական դպրոցի վերաշինութեան գործը բարեբախտաբար բաւական յառաջացել է, գոնէ վարչարարական տեսակէտից: Ֆրանսախօսութեան եւ մշակութային արտաքին յարաբերութիւնների ենթանախարարութիւնը յատկացրել են 2 միլիոն ֆրանք: Պէտք է աւելացնել նաեւ Մարսէյլի քաղաքապետարանի 700 հազարը: Ամբողջ մեխանիզմը պատրաստ է գործելու քանի որ կայ ճարտարապետական նախագիծը որի հեղինակներն են Մարսէյլի հայ ճարտարապետների խումբը եւ դրա իրագործման վերահսկումը պէտք է կատարուի փարիզահայ ճարտարապետ Ալէն Տարօնեանի կողմից:

Աշխատանքը կը սկսուի երբ վերջնականապէս կ'ընտրուի շինարարական ձեռնարկութիւնը որը տեղում գործը կ'իրագործի: Մի տեսակ մրցոյթ կազմակերպուեց Գիւմրիում որի մասնակցել են երկու տեղական կազմակերպութիւններ որոնցից մէկը շուտով պէտք է ընտրուի:

Դպրոցը կը վերաշինուի նախկին տարածքում. նախատեսուած է 600 – 700 աշակերտի համար: Անկարելի չէ որ մինչեւ վերամուտ պատրաստ լինի:

Հ. — Ֆրանսական դեսպանատունը, որքան գիտենք, իր այս բոլոր բաժիններով կը շարունակէ հիւրը մնալ «Հրազդան» պանդոկին: Ե՞րբ կ'ունենայ իր սեփական վայրը:

Պ. — «Հրազդան»ի վեցերորդ յարկն ենք. սպասում ենք որ Ֆրանսիայի կողմից գնուած շէնքը ազատի իր «բնակիչներից»: Մի քանի ամիս էլ հարկ է վերաշինութեան աշխատանքները կատարելու: Դերասանների տան նախկին գեղեցիկ մեծ շէնքն է, որի մէջ շատ յարմար տարածքներ կան. մասնաւորաբար մի մեծ դահլիճ կայ ներքեւում որտեղ կը տեղաւորենք մեր մշակութային սրահը որը մի օր կը դառնայ յոյս ունեմ իսկական մշակոյթի կեդրոն:

— Շնորհակալութիւն եւ յաջողութիւն ձեր յետագայ գործունէութեան:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՌԷՄՈՆ ՊԱՌԻ ՀԵՏ

Սեպուհ Սարեան, շուրջ երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր, բարեկամական յարաբերութիւններ ունի Ռէմոն Պառի հետ: Լիոնի Ազգային Միութեան պատուոյ նախագահը հրաւիրած էր նախկին նախարարը հանդիպման մը Հայերու հետ:

Հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ Փետր. 22, Երկուշաբթի իրիկունը «Գառնիկ» ճաշարանին մէջ, Փար-Տիէօ, արեւելեան ազանգներով ծանրաբեռնուած սեղաններու շուրջ: Պր. Սարեան հրաւիրած էր նաեւ իր բարեկամներէն ոմանք, առիթ տալով անոնց՝ հարցափորձելու Լիոնի երեսփոխանը եւ ունկնդրելու անոր բացատրութիւնները:

Ընտրական հաւաքո՞յթ մը ... մասամբ. այսուհանդերձ չենք կարծեր որ Ռէմոն Պառ պէտք ունենայ Հայերու համակրանքին ու անոնց քուէներուն՝ վերընտրուելու

համար։ Միշտ թեկնածու է Թաղամասի մը մէջ, ուր, ամէն անգամուն, կ'ընտրուի առաջին հրջանին իսկ։

Եկաւ ժողուրես, ընկերակցութեամբ փոքրաթիւ անձնակազմի մը. խնդրեց ներողամիտ ըլլալ, եթէ քիչ մը ուշացած էր։

Պր. Սարեան, բարի գալուստի իր խօսքէն յետոյ, արծարծեց անմիջապէս Հայաստանի, Ղարաբաղի հարցը, շեշտը դնելով ժողովուրդին, մանաւանդ ծերերուն, կիներուն ու երախաներուն կրած ամէնօրեայ տառապանքին վրայ եւ, յուզումնալից ոճով մը, խնդրեց Նախկին Նախարարապետէն — թերեւս ալ օր մը՝ յաջորդ — որ միջնորդէ իր քաղաքական բարեկամներուն, կառավարութեան մօտ, որպէսզի Ֆրանսա լրջօրէն ձեռք առնէ հարցը եւ միջազգային միջոցներով գտնուի խաղաղելք մը, վերջ տրուի ներկայ դժբախտ իրավիճակին։

Պր. Պառ խոստացաւ, բնականաբար, ընդառաջ երթալ այս խնդրանքին եւ իր կարելի միջոցներով աշխատիլ այդ ուղղութեամբ եւ, մինչ ներկաներէն մէկը կ'առարկէր թէ Ֆրանսա եւ միւս մեծ Պետութիւնները մեծ ճիգ մը չեն թափեր Հայաստանի ի նպաստ, որովհետեւ ան ոչ քարիւղ ունի, եւ ոչ ալ կրնայ օգտուիլ, նախկին նախարարապետը յայտարարեց.

— Չեմ կարծեր որ պատճառը այդ ըլլայ, Պոսնիացիներն ու Խրուաթներն ալ քարիւղ չունին, Եւրոպան եւ Միացեալ — Նահանգները կ'ունեն զբաղումներ անոնց համար։ Հարցը հոն է որ տեղեկատու միջոցները — մամուլ, հեռատեսիլ, ռատիօ — անհրաժեշտ չափով չեն հետաքրքրուած Հայաստանով։ Այդ միջավայրին մէջ է որ պէտք է աշխատանք տարուի։

**

Հիւրասիրութիւնը տեւեց մօտ՝ երկու ժամ։ Ռէյմոն Պառ պատասխանեց իր ծանօթ, հանդարտ ոճով, երկրին քաղաքականութեան, եւ մօտիկ ընտրութիւններուն շուրջ ներկայ հրաւիրեալներուն բոլոր հարցումներուն։

Պր. Սարեանի հրաւիրեալներէն մէկը հարց ալ տուաւ թէ թեկնածու պիտի ըլլա՞յ Ֆրանսայի Նախագահութեան։

Պատասխան. — «Այդպիսի որոշում մը կարելի է տալ միայն ընտրութեան թուականէն վեց ամիս առաջ»։

Ներկաներուն մէջ էին՝ Նորվան Եպիսկոպոս՝ որ եկած էր ընկերակցութեամբ Իսահակ Խաչակիր Քահանային եւ սփիւռքահայ գրող՝ Մովսէս Պչաքճեանի, Ազգային Միութեան Նախագահ՝ Ռոպէր Տօնիկեանի եւ տասնեակ մը ծանօթ Լիոնահայեր՝ որոնք կ'օգնեն համայնքին կենսունակութեանը։

Վ. Մ.

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

Եւրոպական միութեան իրականացման պատկերը կը կապուի անգործութեան հարցին. սպանական «Էլ Փայիս» թերթին կողմէ պատրաստուած թղթածրար մը Մաասթրիխթի Եւրոպային տիրապետող գիծը կը նկատէ անգործութիւնը։ Ընդհանուր այս երեւոյթին մէջ շեշտուած են յատկապէս Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Սպանիոյ պարագաները, որոնք գրեթէ միաժամանակ հասած են 3 միլիոն գործազուրկի սահմանագծին։

Առանցմէ Անգլիա Եւրոպական դրամական միութենէն ելլելով, տոկոսի իր սակերը դեղչելով ու ճափոնական ներդրումներու յամառ հրաւէրներ ուղղելով հանդերձ, ոչ մէկ բարելաւում արձանագրած է հարցին մէջ «Էքոնոմիսթ» թերթին վերլուծումին համաձայն, ձեռային աշխատանքին շատ սուղ գինը զարկ կուտայ անգործութեան։ Եւրոպայի մաս կազմէ կամ ոչ, դարմանի հանդրուան մը հեռու կը թուի ըլլալ բրիտանական տագնապին համար որ իր ժխտական ազդեցութիւնն ալ կ'ունենայ Եւրոպայի կառուցումին։

Ոչ նոյնքան ծանրօրէն, սակայն որոշակի ազդեցութիւն կրած է նաեւ Սպանիան, մրցանիշի աստիճանին հասած սնանկացումներով։ Իտալիան ատոր հակադիր բեւեռին վրայ է. հոն ձեռնարկութիւնները շատ աւելի լաւ տէր են կացութեան, բայց պետութիւնն է որ մեծղի իր փոխառութիւններով զարկ կուտայ տագնապին։

Ինչ կը վերաբերի հզօր Գերմանիոյ որ միշտ եղած է մղիչ ուժն ու օրինակելի տիպարը եւրոպական տնտեսական քաղաքականութեան համար, իր նոր հայրենակիցներուն պատճառով կը ծանրացնէ տուրքերը, պատճառ ըլլալով որ գրեթէ կանգ առնէ երկրին արեւմտեան բաժնին բարգաւաճումը։

Այս տուեալները կը տանին այն եզրակացութեան թէ միացեալ շուկայի մը ստեղծումը սերտօրէն կապուած է ամէն կարգի դժուարութիւններու, աւելի՛ քան նոր քաղաքակրթութեան մը ընկալումին։ Այլ խօսքով՝ ժողովրդավար Եւրոպան տակաւին կառուցելի հեռանկար է։ Հաւանօրէն, ամէնէն ճիշդը պիտի ըլլար սկսիլ կառուցանել Եւրոպա մը որ լման աշխատանքի կարելիութիւն պիտի տար իր բնակչութիւններուն։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԱ ՐԱՖՖԻԻ

Փետրուար 15, Երկուշաբթի, առաւօտեան ժամը 10-ին Լոնտոնի Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Այրի Տիկին Ալեքսանդրա — Քորմիկ — Րաֆֆիի թաղման արարողութիւնը ձեռամբ առաջնորդ՝ Եղիշէ Եպիսկոպոս Կիզիրեանի։ Սարկաւագութեան բաժինը ստանձնեց լոնտոնահայ գաղութի ամէնէն տարեց եւ ազգանուէր Պր. Տիրան Ուզունեան, որ ննջեցեալին հարսանեկան ուրախառիթ շարականները երգած էր 1926-ին՝ նոյն Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ մէջ, երբ հռչակաւոր վիպագիր, Րաֆֆիի տղուն, Արշակին եւ Օր. Ալեքսանդրա Քորմիկին Ս. պսակի արարողութիւնը կը կատարուէր։

Ներկայ էին 22 սգակիրներ միայն, որոնց մեծամասնութիւնը օտարներ էին, դրացիներ, բարեկամներ, երկու հարազատներ ննջեցեալին քրոջ աղջիկը եւ ամուսինը։ Ծագումով Ռուս, ութսունը անց ծերեր կային, որոնցմէ ոմանք Արշակին աշակերտուհի եղած են անցեալին։ Հայ ազգային իշխանութիւնը ներկայացնող մէկը չկար։ Եղիշէ Եպիսկոպոս կարճ խօսքերով անգլերէն եւ հայերէն անդրադարձաւ ննջեցեալին կեանքին։

Եղիշէ Եպիսկոպոսի աղօթքէն յետոյ ներկաներուն «Հայր Մեր»ով վերջին յարգանքը եղաւ Րաֆֆի անունին յաւիտենական վերջաւորութեան, վերջին շառաւիղը յանձին Ալեքսանդրա — Քորմիկ — Րաֆֆիի։ Յետոյ՝ գերեզմանատունը, դագաղը գետնայարկ դամբարանը զետեղուեցաւ միանալով Րաֆֆիի կնոջ՝ Աննային, երկու զաւակներուն Արամին եւ Արշակին։

Ո՞վ էր Տիկին Ալեքսանդրա — Քորմիկ — Րաֆֆի։

Ծնած էր Թեհրան, 1908-ին, մօրը անունը Միլանիա Էնէկալօփեան, որ բնիկ հայաստանցի հայ եղած է, ուր ճանչցուած էին Նիկոլօֆ մականունով։ Հօրը անունը եղած է Ճորճ Քորմիկ, անգլիացի կարող բժիշկ մը, որ մասնաւոր հրաւիրուած էր Լոնտոնէն Թեհրան, թագաւորական ընտանիքին անձնական բժիշկի պաշտօնով։

Օր. Ալեքսանդրա Քորմիկ հազիւ 14 – 15 տարեկան Լոնտոն կուգայ ուսանելու եւ կը մնայ գիշերօթիկ դպրոց։

1925 Սեպտեմբեր 1-ին հայկական հաւաքոյթի մը առթիւ կը ծանօթանայ Արշակին հետ. Արշակ իրեն կը հարցնէ եթէ հայերէն խօսիլ գիտէ եւ եթէ կրնայ բրինձ եփել։ Օր. Ալեքսանդրա սահուն հայերէնով կը պատասխանէ զարմացնելու չափ Արշակը։ Այն օրերուն հռչակաւոր վիպագիր Րաֆֆիի փոքր տղան Արշակը Քինկըզ Քոլէժ համալսարանի ռուսերէն կը դասաւանդէր եւ առանձին կը բնակէր Շէփըրծպուշ թաղամասը Լոնտոն, վարձու տուն մը մէջ։ Մեծ եղբայրը Արամ մեռած է Նոյեմբեր 1919-ին, 44 տարեկան էր։ Իրենց մայրը Աննան մեռած է Յունիս 1920-ին երբ 72 տարեկան էր։

Այդ օրերուն Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Գուսան Վարդապետ կ'երթայ գիշերօթիկ դպրոց եւ պաշտօնապէս կը խնդրէ որ Օր. Ալեքսանդրա Քորմիկ ամուսնանայ Արշակին հետ։ Ամիսներ յետոյ 1926 Փետրուար 4-ին Ալեքսանդրայի եւ Արշակի Ս. պսակի խորհուրդը կը կատարուի Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ մէջ գիշերը ժամը 10-ին։ Շրջան մը վերջ կը փոխեն իրենց բնակարանը ու կը հաստատուին Հէնտըն թաղամասը թիւ 4 Քօլին Կարտըն։ Հոն Արշակը կը մեռնի սրտի կաթուածի պատճառով 65 տարեկանին, 1946-ին, զաւակ բնաւ չեն ունենար։ Այրի Տիկին Րաֆֆի դարձեալ կը փոխէ բնակարանը։

Կը խօսէր արեւելահայերէն առանց անգլերէն հնչումի։ Չափազանց օգտակար եղած է արեւելքի հայ ուսանողներուն թէ հիւրասիրութեամբ եւ մանաւանդ մատչելի գիներով ննջասենեակներ տրամադրած է անոնց։

Սակայն վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին յուսախաբ եղած էր Լոնտոնի հայ գաղութէն։ Առիթով մը մեր խօսակցութեան ընթացքին յուսախաբութեան մը ծայրայեղ արտայայտութեամբ ըսաւ որ «չեմ ալ անգամ ուզում որ ինձ հայկական թաղում անեն»։ Բայց քրոջ աղջիկը՝ Վիքթորիան, համալսարանաւարտ մտաւորականի բծախնդրութեամբ ամէն միջոց գործադրեց որ Րաֆֆի անունը անմահ մնայ, յաւերժանայ հայկական եկեղեցւոյ շարականներու օրհնութեամբ։ Հակառակ շատ քիչ հայերէն գիտնալուն փափաք յայտնեց որ մօրաքրոջ Րաֆֆի ընտանիքէն հայերէն տառերով գիրքեր եւ ձեռագիրներ պահէ իր զաւակներուն մօտ, որպէս ընտանեկան սրբութիւն սերունդէ սերունդ։

ՄՈՎՍԷՍ ՋԱՓԱՐԵԱՆ

LIVRES REÇUS

LE REGNE DU CHIEN

Roman

SEDA

Ed. Calmann - Lévy.

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

●

Երեքշաբթի, Յունուար 19

Դէպի Սէն-Տընի Պազիլիք տանող մեթրոյի գծի գնացքներից մէկում, ներս է մտնում տարօրինակ հագնուած մի նիհարակազմ միջահասակ կին։ Այնքան ոսկրոտ ու գունաթափ է, որ կարծես ուրուական լինի։ Դէմքը ճերմակ է ներկել, շուրթերն ու աչքերն շեշտակի գծել եւ կեղծ զարդերով իրեն այնպէս է զարդարել, որ անմիջապէս գրաւում է բոլորի ուշադրութիւնը։ Հագուստները վառ գոյներ ունեն սակայն բոլորն էլ խունացած են ու ճնշիչ տպաւորութիւն են թողնում։ Ընդհանուր պատկերը կարծես աժանագին գիշերային բեմերի համար է նախատեսուած։ Ճամբորդներից ոմանք նախ զարմացած նայում են նրան՝ մի բան, որ հազուադէպ է պատահում Փարիզի մեթրոներում, ապա պատանիներ ու երիտասարդներ իրենց խօսակցութեան պահին դռեհիկ արտայայտութիւններ են ուղղում կնոջ հասցէին։ Կինը անհանդիստ ու ջղային շարժումներ ունի։ Մի քանի կայան յետոյ իջնում է գնացքից։

Չորեքշաբթի, Յունուար 20

Փարիզ - Երեւան թռիչքի համար «Սապերաթուր»-ի կողմից պահանջուած է օդակայանում լինել ժամը 18-ին։ Յիշուած ժամին այնտեղ են գտնւում ճամբորդների մեծ մասը։ Ժամը 19·30-ին, ծանրոցներն յանձնելուց յետոյ, ճամբորդներն տեղեկանում են, որ պիտի փոխադրուեն Շառլ տը Կոլ օդակայանի մօտ գտնւող Սոֆիթէլ հիւրանոցը։ Նրանցից ոմանց համար հիւրանոցում պարզւում է, որ ցուցակագրուած են միեւնոյն սենեակների մէջ։ Յաճախ անծանօթ մարդիկ միեւնոյն սենեակում, միեւնոյն անկողինը պիտի բաժանեն։ Բողոքողներ կան։ Հիւրանոցի պատասխանատուները մեղադրում են կազմակերպիչներին։ Հարցը լուծւում է «մասնակիօրէն»· բայց ոչ բոլորի համար։ Առանձին տոմս գնած եւ ամբողջական արժէքը վճարած անհատներ ըստիպւում են գիշերել միեւնոյն սենեակում։ Յաջողւում է քնել միայն անջատ անկողինների մէջ։ Բոլոր ճամբորդները, ընթրելու դէպքում, պէտք է անձամբ վճարեն ճաշի բոլոր ծախքերը։ Աէրոֆլոթը յայտարարում է, որ վճարելու է միայն միւս առաւօտեան նախաճաշի գումարը։ Թռիչքի յետաձգումը արդէն ժամեր առաջ էր յայտնի. թէ ինչո՞ւ է Աէրոֆլոթը այսքան անօրէն վարւում եւ իրեն իրաւասու համարում չարաշահել ճամբորդների բարեացակամութիւնը, հայկական պետականացուած կեանքի ու անպատասխանատու կեցուածքի առաջին անտրոշելիք կէտերից մէկն է կարելի համարել։ Լսում եմ, վաղուց է, որ «հայկական ավյաուղի»-ն այս վերաբերմունքն չյայտարարուած օրէնք է դարձրել։ Ոչ ոք իր ունեցած իրաւունքներին տէր չի կանգնում։ Չգիտես ինչո՞ւ բոլորն էլ կարծես համոզուել են, որ երբ հարցը Հայաստանին է վերաբերում հէնց այդպէս էլ պիտի լինի։ Երեւի մտածում են եթէ հնար լինէր կ'անէին։ Ոչ ոք չի յուշում, որ արուածը անօրէն է։

Հինգշաբթի, Յունուար 21

Առաւօտեան շուտ, նախքան օդակայան անցնելը Սոֆիթէլ հիւրանոցի պատասխանատուն պահանջում է, որ երէկ գիշեր Փարիզի հետ հաստատած հեռաձայնային կապիս համար պէտք է, որ վճարեմ։ Երբ հարցնում եմ գումարը յայտնում է, որ ընդամէնը երկու Ֆրանք է։ Վճարում ու թոյլատրւում եմ, որ դուրս գամ հիւրանոցից։

Թռիչքը «իրագործւում» է Փարիզի ժամով առաւօտեան ժամը 11·30-ին։ Երեւան ենք հասնում երբ արդէն քաղաքն թաղուած է խաւարի մէջ։

Երեւանի օդակայանը, որ մութի բերումով դժուարութեամբ է նշմարւում, կորած է կեղտի մէջ եւ հոտում է։

Ճամբորդներն երեք ժամ սպասում են մինչեւ որ ստուգւում են նրանց անձագրերն, իջեցւում, յանձնւում են ծանրոցներն ու «իրաւասու են համարւում» օդակայանից դուրս անցնել։ Այս բոլորը կատարւում է գրեթէ խաւարի մէջ. միայն մի փոքրիկ կրպակի աղօտ լոյսի օգնութեամբ։

Ամերիկայից ու Փարիզից վերադարձող տեղացիներ, յաճախ խախտում են հերթը· առաջ են անցնում հեղնանքով· բացայայտօրէն գլուխներն վեր են պահում, որովհետեւ հպարտ են իրենց «արտօնուած» լինելու եւ «նախապէս հաստատուած» կապերի համար։ Նրանք «իրաւունք» ունեն բոլոր արգելքներից անցնել։

Ձիւնը սառած է։ Այս գիշեր զերոյից տասնեւհինգ աստիճան ցած է արձանագրուած։ Իջեւանում եմ Արմենիա հիւրանոցում։ Խաւարի մէջ ստանում ենք մեր սենեակների բանալիքները։ Արդէն անգամներ բարձրաձայն յայտարարուած է, որ վճարումները տոլարով պիտի լինեն եւ ոչ թէ ռուբլով։ Ճամբորդելուց առաջ նախազգուշացել եւ հետս մի փոքրիկ լոյս եմ վերցրել։ Սենեակի ջերմութիւնը զերոյից եօթ աստիճան ցած է։ Մտնում եմ հետս բերած ննջապարկի մէջ եւ փորձում եմ յարմարուել մթնոլորտին։

Խաւարի մէջ կրակոցի ձայներ են լսւում. երբեմն էլ շների կաղկանձներ։

Երկար ժամանակ յոգնածութիւնից չեմ կարողանում քնել։ Ոչ մի բանի մասին ոչ կարողանում եմ մտածել, ոչ էլ անտարբեր լինել։ Տարօրինակ եւ իրայատուկ է այս խաւարը։

(Շար. 2)

ՔԱՇԱՆ. –

Տիկին Մարի–Ժան Թասումեան,
Ֆրետէրիք Թասումեան,
Ներսէս Թասումեան,
Ինկրիտ Թասումեան,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Թասումեան եւ զաւակները,
Պր. Աբրահամ Թասումեան,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տօնիկեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Տօնիկեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Տօնիկեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Քէչէճեան եւ զաւակները (Վալանս),
Տէր եւ Տիկին Արսլանեան (Վալանս),
Տէր եւ Տիկին Վահրիճ Զօրթեան եւ զաւակները (Վալանս),
Թօսունեան ընտանիքներ (Սէն – Թ'է–թիէն),
Դաւթիկեան ընտանիքները (Միացեալ – Նահանգներ),
Քէչէճեան եւ Տօնիկեան ընտանիքներ (Հալէպ),
եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները
սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԿԻՐԱԿՈՍ - ԺՈՐԺ ԹԱՍՈՒՄԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահը, որ պատահեցաւ Ուրբաթ, Փետրուար 26–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Մարտ 8–ին, ժամը 15–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Chevilly-Larue-ի գերեզմանատունը

125, Bd. Jean Mermoz

ժամը 16.45–ին:

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները՝ Մայր Եկեղեցւոյ, Հայկական Հաստատութեանց, Հայաստանի օգնութեան նպատակներուն:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

LE COMITE DE PARIS
de
l'U.G.A.B.
a le plaisir de vous inviter au vernissage suivi d'un cocktail de

Mireille Goguikian Dabbaghian
(peintures)

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Exposition du 5 Mars au 19 Mars

Heures d'ouverture : de 18h à 22h

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Գրիգոր Գինտիրեան 300 ֆրանք:

**

ՆԻՍ. – Տիկին Օհանեան 100 Ֆր.:

**

Ոմն՝ 60 Ֆր.:

TELEVISION
DIMANCHE 7 MARS

FRANCE 2
9 h 30 : RENCONTRE VASKEN Ier — CHEIKH UL-ISLAM PACHAZADEH A MONTREUX (Février 93)

FRANCE 3
11 heures : Musicales :
Cycle RACHMANINOV
Concerto N° 1
Soliste VARDAN MAMIKONIAN

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

«ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԿԱՐԵԼԻՆ»

Համազգայինի ԴԻՄԱԿ թատերախումբը կը ներկայացնէ Մովսէս Պըչաքճեանի «Անկարելի կարելին» թատերախաղը

Բեմադրութեամբ՝
Յասմիկ Սիւրմէլեանի

Ուրբաթ 19 եւ Շաբաթ 20 Մարտ ժամը 20.30–ին, Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 18.30–ին

THEATRE TREVISE
14, rue de Trévise, Paris 9e
M°° CADET ou RUE MONTMARTRE

100ème CONCERT

QUATRA

le Jeudi 29 Avril à 20 h 30

CONCERTOS
DE TCHAÏKOVSKI
(Centenaire de sa mort)

Avec Jean TER-MERGUERIAN
Suren BAGRATUNI
Vardan MAMIKONIAN

Détails : Prochainement.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de présenter l'ouvrage nouvellement paru

LES NOCES NOIRES DE GULIZAR

traduction française du livre de
ARMENOUHIE KEVONIAN
Présentations historiques de
Anahide Ter-Minassian
et
Kéram Kévonian

le Vendredi 12 Mars à 20 h 45

Présentation — lecture d'extraits
Débat — Dédicaces

9, rue de Madrid. 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

Հ. Բ. Ը. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՅՑ
ՍԷՆ-ՌԱՖԱՅԷԼԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Մարսէյլի յանձնաժողովի կազմակերպած այցել Սէն – Ռաֆայէլի Հանգստեան Տունը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Մարտ 18-ին:

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝

91 – 77 – 62 – 29

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները կազմակերպութեանս ընդհանուր աշխատանքներու եւ Հայաստան, Արցախի օժանդակութեան իր գործունէութեան ի նպաստ. –

Պր. Թարէսեան 1000, Պր. Մուրատեան 500, Տէր եւ Տիկին Տեկերմանեան 1000, Պր. Եղիազարեան 300, Տէր եւ Տիկին Մարասօղլու 100, Տիկին Զէրնէյեան, Տէր եւ Տիկին Քէշաեան, Պր. Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան, Պր. Պարիկեան, Պր. Գրիգորեան 200–ական Ֆր., Օր. Տէրտէրեան 500, Պր. Միգիգեան 200, Պր. Տէօվլէթեան 200, Պր. Թալասլեան 250, Պր. Զըրչեան 300, Պր. Տատայեան 200, Տէր եւ Տիկին Ուզունեան 200, Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան 200, Օր. Տիլովեան 300, Պր. Սարգիսեան 500, Տիկին Քէպապճեան 200, Պր. Աւետեան 100, Տէր եւ Տիկին Քերոսլեան 1000, Պր. Զարարեան 500, Տիկին Գելումճեան 100, Պր. Հայրապետեան 500, Պր. Ստամպուլեան 200, Տիկին Թոմասեան 300, Տէր եւ Տիկին Փեհլիվանեան 100, Պր. Եազուպեան 200, Տիկին Գինինեան 500, Տէր եւ Տիկին Մուրատեան 200, Պր. Արզումանեան 500, Օր. Սիտաքեան 300, Օր. Քանարեան 200, Պր. Ղազարեան 1000, Պր. Գոնապաշեան 500, Պր. Վարդանեան 500 Ֆր., Պր. Հայրապեան 200, Պր. Համբիկեան 350, Տիկին Ուզումեան 1000, Պր. Գորգիկեան 1000, Տիկին Հաճեան 750, Տէր եւ Տիկին Յակոբեան 300, Պր. Քարայեան 500, Տիկին Գարոյեան 1000, Պր. Տէվէճեան 3000, Տիկին Թեւանեան 500, Պր. Կարապետեան 250, Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան 200, Օր. Տէր – Պարսամեան 500 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Իւղագինի հետեւեալ նուէրները. –

Պր. Կարապետ Խաչատուրեան 150, Տէր եւ Տիկին Նուպար Դաւիթեան 250, Պր. Խաչիկ Գըրպըքեան 300, Պր. Ժորժ Խաչատուրեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պէնլեան 200, Տիկին Մարիամ Թօրոն 200, Տէր եւ Տիկին Կի Պօյաճեան 200, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տէրվանեան 100, Տէր եւ Տիկին Տէր – Դաւիթեան 1000, Տիկին Ժագ Սթէֆանօ 150, Պր. Կարապետ Թապագեան 1000, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Հարենց 200, Տէր եւ Տիկին Ճէյմզ Զամիչ 200, Պր. Ֆիլիփ Սէմէրճեան 400, Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Պալեօզեան 1000, Տիկին Ռուբինա Սթէյն 100, Տէր եւ Տիկին Արա Պէյազճեան 200 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սահակ Եավրուեան 200 Ֆր., Տիկին Փիէռ Պիւրթէ 500, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էքմէքճեան 150, Տիկին Արմենուհի Խոտիկեան 300, Պր. Սերժ Աւիէմօֆ 250, Տիկին Գլէր Մութաֆեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժան Սվազլեան 300, Պր. Ժորժ Ակօբեան 300, Տիկին Սեդա Պահարեան 200, Տիկին Անահիտ Տէր – Մինասեան 100, Տիկին Գրիգոր Թեւանեան 500, Տէր եւ Տիկին Գրյօտ Խայինեան 100, Տէր եւ Տիկին Տէր-Արքէլեան 200, Պր. Ստեփան Պարզեան 100, Տիկին Անժէլ Թօփալեան 100, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Շահինեան 100, Պր. Սուրէն Սարգիսեան 1000, Տիկին Էլիզա Կարապետեան 300, Տէր եւ Տիկին Հայկ Փափազեան 250, Օր. Զայիր Խոսրովեան 200, Տիկին Մաքրուհի Ղազարոսեան 200, Տիկին Մելինէ Պասմաճեան 200, Տէր եւ Տիկին Խորէն Քասապեան 250, Օր. Սոնիա Մեղրուպլեան 50, Տէր եւ Տիկին Օ. Մերտանեան 100, Տիկին Վերոնիկ Աւետիսեան 300, Տիկին Ժ. Պետրոսեան 500, Տիկին Հայարփի Փափազեան 500, Պր. Տիգրան Տէյիրմէնճեան 500, Տիկին Վալանթին Մուրատեան եւ Տիկին Վ. Կալիոն 200, Տէր եւ Տիկին Ժագ Գարակէօզեան 200, Տիկին Ռօզ Սէֆէրեան 500, Տէր եւ Տիկին Ժան Տիլան 500, Տիկին Հանրի Ֆուժրրում 100, Պր. Յակոբ Էօլմէզեան 100, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Տէր – Սարգիսեան 200, Պր. Միհրան Մեղրաքճեան 100, Տիկին Ռօզ Սամուէլեան 100, Պր. Ալեքսանտր Ակոբօֆ 150, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Սարեան 200, Տիկին Մարսէլ Մինասեան 250, Տիկին Փոլէթ Մանտալեան 50, Պր. Ահարոն Դաւիթեան 500, Տէր եւ Տիկին Արմէն Գույումճեան 100, Տիկին Նելլի Գրիգորեան 100, Պր. Գէորգ Մօրուքեան 150, Տիկին Հերմինէ Մէրամէթճեան 200, Տիկին Արփինէ Սէրվէրեան 100, Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Տագըլճեան 500, Օր. Սրբուհի Հայրապետեան 150, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պէլէ 100, Պր. Ռուբէն Նորտիկեան 100, Տիկին Քէպապճեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժան Փուշուճեան 150, Պր. Եդուարդ Պիւքիւճեան 100, Տիկին Ատրիէն Տաւութեան 200, Տիկին Մարիամ Սահակեան 500, Պր. Դանիէլ Շահինեան 1000, Տիկին Անահիտ Մարտիրոսեան 100, Տիկին Սեդա Զարգարեան 200, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Վարվարեան 200, Տիկին Սարգիս Քէչեան 100, Պր. Սարգիս Սարգիսեան 100, Տիկին Վ. Պարտիզպանեան 100, Տիկին Ագնիւ Անդրէասեան 200, Տիկին Լիւսի Տէկալեան 100 Ֆր.:

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Մարտ 8, ժամը 20.30-ին

Centre Administratif d'Asnières

Կարեւոր օրակարգ. - Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

L'ECOLE TEBROTZASSERE
présente

SA CHORALE
sous la direction de HAIG SARKISSIAN

et

l'Ensemble arménien
NAVASSART

le Dimanche 7 Mars à 15 h 30
Salle des Fêtes de Gonesse — Route d'Ecouen 95500 Gonesse

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 9
MARDI
9 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. – Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.013 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 18.013

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ

ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ՝ ՍԻՐԵԼԻ

Ժառանգութիւնը թէեւ նախանձելի ոչինչ ունի, այսուհանդերձ ընդդիմութիւնը, դեռ չյաղթած իսկ, տգեղ պատկեր մը կը պարզէ, այնքան ծարաւի է այդ իշխանութեան: Արդարեւ, ի՞նչ պիտի կարենայ ընել աջը այն ընդհանուր ծանրակշիռ պայմաններուն մէջ ուր կը գտնուի Ֆրանսա: 1981-ին, երբ Ժիսքար եւ Միթերան դէմ դիմաց վերջին զրոյց մը կ'ունենային նախագահական ընտրութեան նախօրեակին, վերջինը ապարէգ կարդալով Ժիսքարի կ'ըսէր՝ «Ձեզի հետ գործազրկութիւնը 2 միլիոնի կը հասնի»: Իրեն հետ 3 միլիոնն ալ անցաւ, քանի շուրջ մէկուկէս միլիոն ալ մասնակի աշխատանքով, ԷՌ – ԷՄ – Ի-ով լրիւ աշխատաւորներու մաս չեն կազմեր:

Շաբաթավերջը ցոյց տուաւ ընդդիմութեան ներքին մրցակցութեան այդ տխուր վիճակը: Սկզբունքով ոչ ոք տրամադիր կը թուի վարչապետ ըլլալու, բայց բոլորն ալ թեկնածու են ներառեալ ան որ անգամ մը (86 – 88) համը առած է եւ անոր լեղին ալ դեռ պէտք է բերանն ըլլայ: Ժիսքար տ'Էսթէն կը մնայ յաւիտենական թեկնածուն եւ պատրաստ է նոյնիսկ նախարարապետն ըլլալու անոր՝ որ իր աթոռը գրաւեց: Կ'ըսէ սակայն թէ ան որ վարչապետ կ'ըլլայ համակեցութեան հաւանականութիւն չունի յետագային (1995) նախագահ ընտրուելու: Կիրակի օր, ըսաւ մինչեւ իսկ որ յաջորդ նախարարապետը պէտք է «անցեալի փորձառութիւն մը ունենայ»...: ԷՌ – ԷՄ – Սէ – Լ'Էքսփրէսի Փորումին բրած յայտարարութիւններու կարգին, նախկին նախագահը կարելի նկատեց նաեւ որ ընդդիմութեան երկու բաղկացուցիչները հաւասար արդիւնք ձեռք ձգեն (ընդհանրապէս ԷՌ – Փէ – ԷՌ-ը առաջ կ'անցնի):

Շիրաք, միաձայնութեամբ նախագահ վերընտրուեցաւ իր կուսակցութեան, որ իր ազգային համագումարին առթիւ վերագտաւ իր միասնականութիւնը: Անոնք որոնք «այո» քուէարկած էին Մաաստրիխթի, անոնք որոնք «ոչ»ը քարոզած էին (Սէկէն – Փասքուա) մէկ սիրտ, մէկ հոգի համախմբուեցան Շիրաքի շուրջ: Փասքուա, իր ելոյթին մէջ, կոչ ըրաւ այդ ուղղութեամբ: Գալով Շիրաքի, որ ինչպէս ըսինք տրամադիր կը թուի կրկին Մաթինիոնի ճամբան բռնելու յստակ պայմաններ դրաւ համակեցութեան շրջանին համար: Շեշտեց թէ պիտի չընդունին որեւէ արգելք: Խիստ ոճ գործածեց Միթերանի հասցէին, նոյնիսկ սպառնալով՝ «Եթէ այն պաշտօնը զոր յանձնած էք ձեր բարեկամներուն ուր որ են, կը կայանայ խանգարելու մէջ յաջորդ կառավարութեան գործը, գիտցէք որ ամէն անգամ, պիտի հրաւիրենք նախարարապետը որ վստահութեան քուէի դիմէ»:

Շարժումին մէջ Ժիւփէ (ընդհանուր քարտուղարը) կ'ուզէ աւելի լաւատես ըլլալ քան Սէկէն որ շատ սեւ կը տեսնէ ամէն բան եւ անհրաժեշտ կը գտնէ տուրքերու յաւելում մը, երբ իշխանութիւնը իրենց ձեռքն անցնի:

Այս բազմաթիւ «փեսացու»ներու կարգին (չմոռնանք նաեւ նոյն շարժումէն՝ Պալատիւր) կայ մէկն ալ Լէոթար, որ տասնըհինգ առաջարկներ հրատարակեց վարչապետութեան համար: Շատ չէ սիրած, անշուշտ, Ժիսքարի այն նախադասութիւնը ըստ որուն յաջորդ նախարարապետը «փորձառութիւն պէտք է ունենայ» (ակնարկը իրեն էր անշուշտ), մանաւանդ որ այն միակ փորձառութիւնը զոր ունեցած է Փալէ Ռուայալի պարտէզին Պիւրէնի այլանդակութեանց ծրագրին պահպանումն ու իրագործումն էր, երբ իրեն յանձնուեցաւ Մշակոյթի նախարարութիւնը, 1986-ին:

Հարցեր շատ կան, ամէն կողմ: Պեռեկովուայի մէկ միլիոնի առանց տոկոսի փոխառութեան հարցը դեռ չէ մարած, երբ կը ծագի շատ «թունաւոր նուէր» մը Ռոլան Տիւմայի ընտրապայքարին առթիւ: Արդարեւ, Սուրիոյ Պաշտպանութեան նախարարին աղջիկը՝ Նահէր Օժէհ, որ նաեւ այրին է միլիառատէր զինավաճառի մը, Սքաններ մը կը նուիրէ (8,2 միլիոն Ֆր.) Սառլայի հիւանդանոցին, այսինքն այն քաղաքին, ուր Տիւմա թեկնածու է: Տիկին Օժէհ այս նուէրը կ'ընէ իր հիմնարկին միջոցաւ որու կեդրոնատեղին Լիխթընշթայն է եւ «գայթակղած է» որ քաղաքական շահագործումի դուռ կը բանայ իր այս առատաձեռնութիւնը: Կ'ուզէ անգիտանալ որ Ռոլան Տիւմայի դիրքը քիչ մը խախուտ է ընդդէմ ԷՌ – Փէ – ԷՌ թեկնածուին՝ Ժան - Ժաք տը Փէրէթթիի:

Ամէն պարագայի մէջ, կասկած չկայ, որ իր անկիւնէն, Նախագահ Միթերան բաւական մեծ հաճոյքով եւ քմծիծաղով կը դիտէ ընդդիմութեան այս հրմշտուքը, ինք որ գիտէ թէ ո՞վ պիտի կանչէ եւ ի՞նչ խաղեր պիտի խաղայ անոր գլխուն, դեռ մինչեւ 1995:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒ ԳԱՅ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 11-ԻՆ

ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՔԵՒՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳՐԻ

Վերջնապէս հաստատուեցաւ Լ. Տէր-Պետրոսեանի Փարիզ ժամանման թուականը: Նախագահը Փարիզ կը ժամանէ, իր անձնական օդանաւով, Հինգշաբթի օր, Մարտ 11-ին: Իրեն կ'ընկերանան կինը եւ շուրջ 12 հոգինոց պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Արտաքին Նախարար՝ Վահան Փափազեանի: Պատուիրակութեան մէջ են նաեւ ակադեմական Համլէթ Վարդապետեան, նախագահին անձնական քարտուղար՝ Շահէն Գարամանուկեան, երեսփոխան Յովհ. Իգիթեան, Արտաքին նախարարութեան տեղակալ Աշոտ Մանուկեան եւայլն, եւայլն:

Ուրբաթ օր, Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան կ'ունենայ զանազան հանդիպումներ պետական մակարդակի վրայ: Ինչպէս ծանօթ է, այս ճամբորդութեան առիթն է Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ համաձայնութեան, գործակցութեան եւ բարեկամութեան դաշնագրի մը ստորագրութիւնը:

**

Երկուշաբթի, Մարտ 8-ին, Գերագոյն Խորհուրդը արտակարգ նիստի հրաւիրուած էր, սահմանադիր ժողովի օրէնքներու նախագիծերու քննութեան համար: Այս նիստը կը գումարուէր ընդառաջելով երեսփոխաններու աւելի քան մէկ երրորդը (91) պահանջին:

Նոյն օրը, օդը բաւական մեղմացած էր եւ 0-էն վեր 4 էր Երեւան: Կազն ալ կը հասնէր, բայց շատ անբաւարար քանակութեամբ:

**

Մարտ 5-ի հրամանագրով Լ. Տէր-Պետրոսեան Պետական նախարար նշանակած է Վազգէն Սարգսեանը եւ զայն ազատ արձակած նախագահի պաշտպանութեան գծով խորհրդականի պաշտօնէն:

**

Հայաստանի դատախազութիւնը քրէական յանցանքի քննութիւն բացած է «համատեղ զարգացման ուղիներ» ամերիկեան կազմակերպութեան պաշտօնատար անձերուն դէմ: Ասոր դրդապատճառն այն է որ մեծ թիւով քաղաքացիներ բողոք բարձրացուցած են, որովհետեւ անցեալ տարի այդ կազմակերպութիւնը իրենց հետ պայմանագրեր կնքած է, գումարներ հաւաքած, այն յանձնառութեամբ թէ յետագային կը վերադարձնէ մեծ տոկոսներով: Այժմ, խնդրոյ առարկայ անձերը կը բողոքեն, որովհետեւ ոմանք դրամը ետ ստացած են արժեզրկման հետ համեմատած շատ փոքր յաւելումներով, շատեր ալ ընդհանրապէս բան չեն ստացած: Ամերիկեան այդ կազմակերպութիւնը անցեալ ամրան եւ աշնան Հայաստանի մէջ նաեւ վիճակախաղ ալ կազմակերպած էր:

**

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթի Մարտ 5-ի թիւին մէջ լոյս տեսած է՝ «Խօսք Հայրենակիցներին» խորագրուած կոչ մը, զոր ստորագրած են՝ Աղասի Այվազեան, Սէն Արեւշատեան, Գոհար Գասպարեան, Վիգէն Թադեւոսեան, Հրանտ Թամրազեան, Տիգրան Լեւոնեան, Գրիգոր Խանջեան, Շահէն Խաչատրեան, Պօղոս Խաչատրեան, Սարգիս Յարութիւնեան, Հրանտ Մաթեւոսեան, Մարօ Մարգարեան, Յակոբ Մովսէս, Յովհ. Չէքիջեան, Համօ Սահեան, Գալիկ Սարգսեան եւ Աւէտ Տէրտէրեան: Այս մտաւորականները մտահոգիչ կը գտնեն երկրին մէջ տիրող բարոյական մթնոլորտը, որովհետեւ «ինչ – ինչ ուժերի կողմից հետեւողականօրէն տարւում է ուժերի ջլատման եւ պառակտման քաղաքականութիւն...»: Ըստ անոնց. – «Մեր աչքի առջեւ մշակոյթի մի խումբ գործիչներ ու մտաւորականներ, կուսակցական կամ անձնական մղումներով, իրենց բուն գործով զբաղելու փոխարէն լցնում են օրերը «քաղաքական» սուր աղմուկով ու հայհոյախօսութեամբ: Ովքե՞ր են, ի՞նչ են ուզում նրանք այս նորօրեայ փանջունիները»:

Ու «անանուն» խմբակներու դէմ ուղղուած այս կոչը (որու նպատակն ալ շատ յստակ չէ) կը վերջանայ սա խոստմնալից հեռանկարներով. – «Բնականաբար մենք պէտք է հեռու վանենք բոլոր տեսակի փոքրոգիներին, քաղքենիներին եւ փառատենչ եսամոլներին, համախմբուենք ազգային պետականութեան գաղափարի շուրջը եւ ուժերի ամբողջ լարումով արժանի լինենք Հայոց գալիքին»:

*

ՂԱՐԱԲԱՂ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԾՐԱԳԻՐԸ

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը շաբաթավերջին Բաքու այցելելէ ետք մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին պարզած է Ղարաբաղի հարցին լուծումի իր առաջարկը: Առանց նախապայմանի հրադադար հռչակուելէ ետք, Ղարաբաղի ռազմաճակատներէն ետ պիտի քաշուին «բոլոր օտար զինուորական ուժերը», իսկ որպէս երրորդ հանգրուան պիտի բացուին բոլոր այն ճամբաները որոնք Ատրպէջանէն Հայաստան ու Հայաստանէն դէպի Նախիջեւան ու Ատրպէջան կը մեկնին: Մամուլի ասուլիսին մասնակցած է նաեւ Ատրպէջանի Արտաքին նախարարը որ յայտնած է թէ գոհունակութեամբ կ'ընդառաջեն Ջէթինի հաշտութեան ծրագրին: Ատրպէջանի նախագահը Էլչիպէյ եւս համամտութիւն յայտնած է առաջարկուածներուն, փափաք յայտնելով որ Թուրքիա բացատրէ Հայաստանի թէ համաձայնութիւն գոյանալէ ու հայեւթուրք սահմանը բացուելէ ետք, շրջանի կայունութիւնը մեծապէս կախում պիտի ունենայ Թուրքիայէն որ Հայաստանը Արեւմուտքին կապող միակ ճամբան է:

Ջէթին առաջարկած է որ Լ. Տէր-Պետրոսեան եւ Էլչիպէյ ստորագրեն իր կողմէ պատրաստուած համաձայնագիրը. Էլչիպէյ ընդունած է, պահանջելով որ ստորագրեն նաեւ երաշխաւոր երկիրները՝ Միացեալ-Նահանգներ, Ռուսաստան եւ Թուրքիա: Ջէթինի Անգարա վերադարձէն անմիջապէս ետք հոն հասած են նաեւ Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան կովկասեան հարցերու պատասխանատուն ու օգնականները:

Ջէթինի այցելութեան ընթացքին տնտեսական հարցեր ալ քննարկուած են. Էլչիպէյ գրեթէ ապահովութիւն տուած է կազամուղի մը շինութեան մասին որ Բաքուէն Ճիհան պիտի երկարի: Միւս կողմէ, Թուրքիոյ վարչապետը Ապահովութեան Ազգային Խորհուրդի ժողովին խօսելով Ղարաբաղի հարցին լուծումի հեռանկարներուն մասին ըսած է թէ Միացեալ-Նահանգներու Ծերակոյտը կը պատրաստուի Հայաստանին օժանդակելու հարցը օրակարգի բերել, ինչ որ կրնայ դժուար կացութեան մատնել Թուրքիան եւ Ատրպէջանը: Տէմիրէլ աւելցուցած է թէ, ի հարկին, կրնայ մինչեւ իսկ ինք Բաքու մեկնիլ:

**

ԼԵԶԳԻՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ

6 ՄԵՌԵԱԼ

ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ ԵՐԹԱԼ ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՌՈՒԻԼ

Ատրպէջանի Կուսարի գիւղը, որ սահմանամերձ է Տաղստանի (Ռուսաստան) բաւական ծաւալուն ցոյցի մը թատերաբեմը եղած է Ուրբաթ օր (Մարտ 5): Հոն կ'ապրին Լեզգիներ, մահմետական ցեղախումբ մը, որոնց ընդհանուր թիւը 300 հազար է եւ կէս առ կէս բաժնուած են Ատրպէջանի եւ Տաղստանի միջեւ: Ատրպէջան ապրողները ընդառաջելով Սաւզալ իրենց շարժումին հրաւէրին ցոյց մը ըրած են բողոքելու համար Բաքուի մօտ գտնուող իրենց գերեզմանատան պղծումին եւ 1500 Լեզգիներ Ղարաբաղ ղրկուելուն դէմ: Արդարեւ Լեզգիները չեն ուզեր երթալ կռուիլ Ղարաբաղ:

Իրենց գլխաւոր պահանջն է Տաղստանի իրենց հայրենակիցներուն միանալ եւ միասնաբար ինքնավար Հանրապետութիւն մը հիմնել մկրտուած՝ Լեզգիստան:

*

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO MAGAZINE»

(6/7 Mars)

POURQUOI PAS EN ARMENIE ?

Ժան տ'Օրմէսոն այս շաբթուան իր քրոնիկը նուիրած է «երկու պարզ մտքեր»ու: Անդրադառնալով Պոսնիոյ եւ Սոմալիի եւ խորհելով թէ ինչպէ՞ս չմտածել միջազգային գործողութեան մը մասին, հարց կուտայ սակայն, բայց, այդ պարագային, ինչո՞ւ չմիջամտել Սուտան, ինչո՞ւ ոչ կարմիր Խմերներու դէմ, ի վերջոյ հասնելու համար նաեւ սա հարցումին-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ՀԱԾԻՒՆԵՐ

Ամէն անոնք որոնք իրենց պորտակապը կտրած չեն հայկականութեան հետ, – բոլոր համեմատութիւնները պահած, կը նմանին այն Գիւմրեցիներուն, որոնք ապրող հարազատ մը գտնելու յոյսով՝ իրենց աւերով, եղունգներով փլատակները մաքրելու գործը ընդհատած էին նախագահ Գորպաչովի այցելութեան պահուն, միայն անոր դէմ «Արցա՛խ» գոչելու համար: Ու ցաւով, ցեխով թրծուած անոնց բռունցքներուն յանդգնութիւնը գայրոյթի փակուղի մը խառնած էր այդ այցելութեան որմէ մնացած ամէնէն յատկանշական բանը, համատարած աւերակոյտերու վրայ մատը թափ տուող նախագահի լուսանկար մը եղաւ: Այսպէս ալ, Հայաստանի քաղաքական, ռազմական, տնտեսական, երբեմն նաեւ մշակոյթի կեանքին առնչուած մտահոգութիւնները չեն կրնար մէկդի դնել տալ Արցախը: Մինչ առաջինը ազատութեան ջանքը առաւելապէս լծորդեց նիւթականին, շուկային ու այդ ճամբով հասնելիք բարօրութեան որ ժողովուրդին պիտի չըլլար առաջին հերթին, երկրորդը՝ կը ջանի նոյն ազատութիւնը ապրելի կեանքի վերածելու ջանքով: Ու այս պարագան յարգանքի, սիրոյ, հետաքրքրութեան ցանցին մէջ կը պահէ Արցախը: Զոհերու, կորսուած տարածքներու, կամ դիմադրութեան ոգիի, ռազմական յաջողութիւններու արձագանգներով ամէնէն յուզիչն ալ կը պատկանի Արցախին, ամէնէն ուրախացնողը, խանդավառողն ալ:

Վերջին շրջանի լուրերը յաջողութիւններու մասին կը խօսին. կորսուած տարածքներու վերանուաճում կայ. ամիսներով գաղթականի կեանքին ամէնէն դառն էջերը սերտած բազմութիւններ վերադարձի ճամբան բռնած են դէպի այրած, քանդուած, թալանուած իրենց հարազատ շէները: Հայաստանէն հասնող լուրերուն մէջ մեծագոյն հետաքրքրութեան առարկան այս պարագաներն են:

Հայաստանի մամուլին մէջ ասոնց քով արցախեան այլ տուեալներ ալ կան. երեսփոխան Ա. Բլէեանի քաղաքական գիծը որ արդարացի, թերեւս նաեւ ընդունելի ըլլալու իր հանգամանքը թաղեց Բաքուի փառաբանութեան դիրկը, բոլորովին լռած չէ. իրեն գաղափարակից Կ. Սարգարեան յաճախակի էջերով հետամուտ է այժմէական պահելու պատերազմը դադրեցնելու անհրաժեշտութեան տեսակէտը, զայն աւելի մատչելի ձեւերու տակ ներկայացնելով: Փետրուար 19–ի «Ազգ»ին մէջ Հայաստանի ու Ազրբէջանի նախագահներուն ուղղուած «Բաց նամակ»ով մը Կ. Սարգարեան կը կրկնէ իր տեսակէտը, զգուշացնելով նաեւ պատմութեան էջի մը անօգուտ կրկնութեան սպառնալիքէն:

Նոյն մամուլը կը մատնանշէ պարագաներ ալ որոնք տասնամեակներու կեղեքումէն վերապրած ժողովուրդի մը պայքարին յաջողութենէն բաւական տարբեր մտահոգութիւններու կ՚առընչուին: Պէտք է անմիջապէս աւելցնել նաեւ որ շատ դիւրին մեկնաբանելի ալ չեն անոնք:

1992–ի վերջաւորութեան հայկական լրատուութիւնները տեղեկացուցին թէ Արցախի հարցին մասին հերթական բանակցութիւնները կէս ձգած, մեկնած է ազրբէջանական պատուիրակութիւնը, պատճառաբանելով Զանգելանի վրայ կատարուած հայկական յարձակումներ: Ազրբէջան այնքան ատեն որ իր մորթին վրայ Հայաստանի չափ ծանր չի կրեր արցախեան պատերազմին հետեւանքները, բնական է որ հաշտութենէն խուսափելու պատրուակ փնտռէ: Բայց ի՞նչպէս պէտք է մեկնաբանել այն երեւոյթը որ ազրբէջանական նոյն պատրուակը լուրի լրջագոյն հանգամանքով կը բազմի Հայաստանի հեռատեսիլի ծրագրին մէջ...: Հարցումը շատ անուղղակի պատասխան մը կը գտնէ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի խորհրդական Վահան Շիրխանեանի հետ կատարուած հարցազրոյցի մը որ լոյս տեսած է «Հայաստանի Հանրապետութեան» Փետրուար 16–ի թիւին մէջ. շեշտելէ ետք թէ ինք տեղեակ չէ նման յարձակումներու, ան կ՚ըսէ. – «մեր հեռուստատեսութիւնը չգիտեմ ինչ տուեալներ է ունեցել, բայց իսկապէս յայտարարել է թէ մերոնք 13 գիւղ են գրաւել Զանգելանից, 11 գիւղ էլ Կուբաթլուից: Այսպիսի յայտարարութիւնն անթոյլատրելի է»: Արդեօք մէկը տրամադիր կ՚ըլլա՞յ բացատրելու նաեւ ինչո՛ւն այդ գրեթէ դաւաճանական փութկոտութեան, եթէ ստոյգ է որ ազրբէջանական տարածքի վրայ հայկական յարձակում խնդրոյ առարկայ չէ:

Նոյն հարցազրոյցը այս կէտէն մեկնելով կ՚անդրադառնայ տակաւին տուեալ պայմաններուն մէջ ռազմական գրաքննութիւն հաստատելու անհրաժեշտութեան: Հարցականներու շարանը կը յայտնուի կրկին, երբ մարդ կը կարդայ թէ «Պաշտպանութեան նախարարութիւնը վաղուց ներկայացրել է ռազմական գրաքննութիւն մտցնելու նախագիծ, բայց Գերագոյն խորհուրդն ուղղակի մերժել է»:

Վահան Շիրխանեանի ըսածներուն մէջ, մինչեւ հիմա անպատասխան մնացած այլ հարց մըն ալ կը յայտնուի որ բանակի կազմութիւնն է: «Հաշուի առնելով հանրապետութեան այսօրուայ վիճակը փրոֆեսիոնէլ բանակի ստեղծումը դառնում է անհրաժեշտութիւն» կ՚ըսէ ան. կը փափաքի «որ ամէն մի Հայ յստակ գիտակցէր որ առանց բանակի Հայաստանը գոյութիւն ունենալ չի կարող. առանց ուժեղ բանակի, որը կը կարողանայ պաշտպանել իր ժողովրդին ցանկացած ոտնձգութիւնից»: Ի՞նչ պէտք է ընել սակայն, երբ «յստակ գիտակցելու» հրաւիրուած «ամէն մի Հայ» բնորոշումը կ՚առընչուի ամէնէն վերին աստիճաններու բնակիչներու:

Արցախեան ճակատումներու վերջին փուլերուն մասին հետաքրքրական էջ մը ստորագրած է Արամ Արզութեան («Ազգ», Փետրուար 18): Մարտակերտի մէջ աւելի քան տասնեակ մը գիւղերու ազատագրումը՝ ուրախացնելէ առաջ, անցեալի փորձառութեան հետեւելով քաղաքական նախադրեալներ փնտռելու կը մղէ հեղինակը. Մարտակերտի մէջ Ազրբէջան կրնա՛ր հայկական յաջողութիւններու զիջանիլ, պաշտպանութեան իր նախարարը պաշտօնանկ ընելու բաւարար պատճառ ունենալու սիրոյն: Ազրբէջանական ներքին հաշիւներ խօսելու մղած են Ղարաբաղի մէջ նախագահին լիազօր ներկայացուցիչը որ ըսած է թէ «Մարտակերտը յանձնելու նախապատրաստութիւնները սկսած են Յունուար 22–ին իսկ, իսկ ռազմամթերքը շրջանէն փոխադրելու վերջին հրամանը եկած է ռազմական գերագոյն հրամանատարութենէն»:

Ա. Արզութեան նկատի կ՚առնէ նաեւ Հայաստանի ներքին կացութիւնը. «ժողովրդի օրէց օր վատթարացող տնտեսական վիճակը Փետրուարի սկիզբը սպառնում էր վերածուել պայթիւնի, եւ առաջին հարուածն ի հարկէ իշխանութիւնների վրայ էր ընկնելու: Քաղաքում տրանսպորտ յայտնուեց, բնակչութեանը կազ տրուեց, բայց քանի որ պէտք էր փոփոխութիւններ մտցնել նաեւ ռազմաճակատում, այդ էլ արուեց»: Այս բոլորին մէջ ամէնէն ցաւալին կը նկատէ Ա. Արզութեան, Ղարաբաղի մէջ քաղաքական դերիշխանութեան հասնելու նկրտումները. անոնք պատճառ կ՚ըլլան որ նորաստեղծ հանրապետութիւնը եւս կամայ – ակամայ մասնակցի «ռազմաճակատի գծի արհեստական տատանումների միջոցով ներքին ինչ – ինչ հարցեր լուծելու խաղին»: Չէ՞ որ Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդը որ ենթակայ է Հ. Յ. Դ.–ի ազդեցութեան գօտիին, փորձեց ինքնուրոյն քաղաքականութիւն վարել, ինչ որ խոչընդոտուեցաւ Պաշտպանութեան պետական Կոմիտէին կողմէ որ կը նկատուի «Լեռնային Ղարաբաղում Հայաստանի քաղաքականութիւնն իրականացնողը»: Ամէն բան կ՚ամփոփուի այն հարցումին մէջ թէ ո՞վ պէտք է լուծէ պաշտպանութեան բնոյթ կրող խնդիրները. իսկ առայժմ «այսօրուայ դրութեամբ նշանակում է թէ ո՞վ պիտի իշխի Լեռնային Ղարաբաղում»:

Ընթացիկէն, կրկնուածէն, դէպի ծանր ու լրջագոյն կէտերու դիմող սա նշումներուն ու անպատասխան ծերացող հարցումներու բազմութեան մէջ, անկասկած որ ֆանթեզի մը զետեղելու երանելի փորձը պիտի ըլլար անդրադառնալ բարոյական կեցուածքներու. բայց բնական է որ Արցախի հետաքրքրութեամբ մամուլի էջերուն մէջ թաղուած ակնարկներ հանդիպին նաեւ այդ բնոյթի տողերու. անոնցմէ է «Հայաստանի Հանրապետութեան» Փետրուար 19–ի թիւին մէջ լոյս տեսած հարցազրոյցը Ղարաբաղի սպարապետ Մուրատ Պետրոսեանի հետ: Ան գլխաւորած աշխատանքի «մեծ ճակատ»ին ամէնէն կարեւոր գործը կը նկատէ կանոնաւոր բանակի ստեղծումը եւ անոր շարքերուն մէջ կարգապահութեան պահպանումը: Պէտք է աւելցնել նաեւ հաւանօրէն աւելի դժուարը որ մաքսանենգութեան կանխումն է: Մուրատ Պետրոսեան կ՚ըսէ թէ Գորիս – Ստեփանակերտ ճամբուն բացումով սկիզբ առած է ոգելից ըմպելի թալանը. վերջին անգամ մը իրենք արգելք եղած են 100 թոն կոնեակի Հայաստան տարուելուն ուր գինները եռապատիկ են: Ան կը խօսի տրուած կաշառքներու, զինքը պաշտօնէն հեռացնելու փորձերու մասին:

Բազմատեսակ հարցականներու, ժխտականներու բազմութեան մէջ յայտնուած իրատեսութեան կեցուածքներով, ափսոսանքին ու ցաւին լոյսը միացնող պատկեր մը որ Ղարաբաղեանն է այսօր. սրտահատումներու, պոռթկումներու, ակնկալութիւններու, դառնութիւններու, բայց նաեւ հաւատքի մեր հնոյթին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉ ԱՍՈՒԼԻՍՆ ՎԵՀԱՊԵՏԱԿԱՆ

Գոհութի՛ւն Ամենաբարձեալին, ամենա՛յն ինչ կատարեալ է: Ժընեւի հռչակաւոր քաղաքացի, տասնեւութերորդ դարուն հայկական տարազով ման եկող Ժան Ժագ Ռուսոյի ծնած տանը մէջ տեղի ունեցած արեան եւ մկանների նորոգման ինչպէս դրամատնային ԿԵՆՍԱԿԱՆ զոյգ գործողութեանց հետեւանքով, այո՛, ամենա՛յն ինչ կատարեալ է: Ուրեմն, թէ՛ Հայաստան աշխարհի եւ թէ՛ Սփիւռքի մեր մոլորեալ Հայկազունք ամէն գիշեր կարող են վստահութեամբ իրենց գլուխները բարձին վրայ դնել եւ քնանալ մինչեւ – մինչեւ:

Ցամենայն դէպս, ի լուր վերոյիշեալ ասուլիսին եւ փոխան անոր յաջորդող երկարապատում մեկնաբանութեանց, մեր ընթերցողներուն առիթը կ՚ընծայենք խոկալու Շիրվանզադէի գծած հատու դիմաստուերին վրայ եւ թերեւս յուսալ որ այս փորձով կ՚ընծայուի հարկ եղած լուսաբանութիւնը ամենայն եղելոց:

Շիրվանզադէի այս պատմուածքը 1915–ին, Թիֆլիսի «Մշակ»ին կողմէ մերժուած բայց Երեւանի 1923 Ապրիլի «Նորք»ին մէջ երեւցած է, Սուրէն Զօրեանի նախաձեռնութեամբ: Հայութեան ողբալի ճակատագրին համաձայն, 1915 եւ 1993 թուականները կարծես զուգահեռաբար ընթանալու գիծի վրայ են:

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Փետրուար 28, 1993

ՀԱՅՐ ԱՆՈՓՐԻՈՍԻ ՎԻՇՏԸ

– Գոհութի՛ւն Ամենաբարձեալին որ հոգեւորականները պարտաւոր չեն կուլի դաշտ գնալու, – ասաց իր մտքում հայելիի առջեւ կանգնած էջմիածնի նախկին սան, Անոփրիոս Հայր Սուրբը:

Չկարծէք թէ նա երկչոտ էր կամ փոքրոգի: Ընդհակառակն, նա միշտ պաշտպանում էր կուսի գաղափարը «իբրեւ սրբութիւն սրբոց». Նա չէր վախենում շարունակ կրկնել.

– Եթէ մի օր հարկը պահանջէ, կը վերցնեմ մի ձեռս Քրիստոսի Խաչը, միւս ձեռս սուրը, կ՚ընկնեմ կամաւորների առաջ եւ կը գնամ ազգիս թշնամիների դէմ:

Հայ – Թրքական ընդհարումների ժամանակ, Անոփրիոս Հայր Սուրբը երկու անգամ ձի նստեց եւ Վաղարշապատից Աշտարակ գնաց, իմանալու արդեօք այնտեղի Հայերին կոտորած չէ՞ սպառնում Տաճկաստանի կողմերից:

Եւ երբ իմացաւ որ իր սիրելի զաւակներն ապահով են վտանգից, մտաւ Մայր Տաճար, մի մեծ ռազմագիտական քարոզ ասաց.

– Հայ հոգեւորականութիւնը միշտ հայ ժողովրդից անբաժան է եղել, մենք ենք փրկել ձեզ դարեր շարունակ:

Իսկ երեկոյեան, յայտնի մսավաճառ Սիրական Տօրչոփեանը նրան հրաւիրեց ընթրիքի, ասելով իր կնոջը.

– Ես սիրում եմ դանակը փառաբանող հոգեւորականներին, մանաւանդ երբ նրանք Անոփրիոս Հայր Սուրբի պէս առողջ են, կարմրաթուշ եւ բաւական հաւատարիմ. Նրանք ինձ յիշեցնում են օրհնեալ արհեստս:

**

– Գոհութի՛ւն Ամենաբարձեալին, – կրկնեց Անոփրիոս Հայր Սուրբը, երբ մօտեցաւ իր սենեակի պատի վրայ կախած հայելուն, որի վրայ սիրահարուած էր մանաւանդ այն օրից երբ լսել էր որ ալիւրավաճառ Մատթէոս Բարուլեանի կողակից՝ հաստամարմին Գիւլնիգարը նրան համարում է «շատ գեղեցիկ տղամարդ»:

Նա հիացմամբ նայեց իր առողջ թշերին, որոնք կարծես ալիզարինով ներկած լինէին, նայեց խոշոր, վառվռուն աչքերին, շփեց սաթի պէս մօրուքը եւ ասաց.

– Գոհութի՛ւն Ամենաբարձեալին, որ հոգեւորական եմ, ապա թէ ոչ այս աստուածային հրաշափառ պատկերը պիտի սրի կամ կրակի կերակուր դառնար:

Եւ այսպէս ինքն իրան հանգստացնելով. պատուարժան Հայր Սուրբը կանչեց ծառային եւ հրամայեց պատրաստել տաճկական սուրճ, որ ամէն օր խմում էր ոչ պակաս, քան՝ հինգ գաւաթ:

Սակայն, շուտով Հայր Անոփրիոսը լրագիրներից իմացաւ որ հարկ է նիւթական զոհողութիւն անել յօգուտ պատերազմ գնացած զինուորների ընտանիքներին եւ վիրաւորեալներին:

– Արդեօք գիտե՞ն մարդիկ, – մտածեց Հայր Անոփրիոսը, – որ ես մեղաւորս ունեմ մի քանի չնչին պանքային տոմսեր, արժողութեամբ 18.385 ռուբլու, վաստակած առաջնորդութեան ժամանակ, եւ որ մի չոր գլուխ եմ, չունեմ ո՛չ մերձաւոր եւ ո՛չ հեռաւոր ազգականներ:

Եւ մի հերոսական ճիգ անելով, որոշեց միւս օրն փոստով ուղարկել «Մարս» լրագրի խմբագրութեանը երեք ռուբլի յօգուտ վիրաւորեալներին եւ չորս մեծադիր էջերից բաղկացած մի յօդուած որ կոչ անում էր պաշտօնակիցներին, որ նրանք էլ զոհեն իրենց լուման.. լրագիրը չտապեց տպագրել յօդուածը, վասնզի մի քանի գովասանական խօսքեր կային իր հասցէին եւ հեղինակին աղաղարծ չկար:

Մի քանի օր անցած, Անոփրիոսն իմացաւ որ պատերազմը մեծ ազդեցութիւն ունի իր պանքային տոմսերի արժէքի վրայ եւ այլեւս ամէն օր իր միտքը նուիրեց պորսային եւ ֆինանսական բաժնին: Մի օր նա հաշուեց որ կորցրել է մօտ 75 ռուբլի, յետոյ 120, յետոյ 180, եւայլն:

Նա սարսափեց եւ սկսեց անիծել ամէն ինչ եւ աղերսում էր Ամենաբարձեալին որ նա մի կերպ վերջ տայ կոտորածներ պատերազմին, քանի դեռ ինքը չէ սնանկացել...

Եւ մի օր էլ երկաթուղով Ալեքսանդրապոլից վերադառնալով Էջմիածին, Հայր Անոփրիոսը պատմեց իր պաշտօնակիցներին թէ՝ ինչպէս հայ ժողովուրդը սարսափի մէջ էր եւ թէ ինքն իր ոգեւորիչ քարոզներով քաջալերեց նրան եւ բարձրացրեց նրա մէջ քաջն Վարդան Մամիկոնեանի ոգին...:

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ

(Կրճատ)

ՎԻԷՆ՝ ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան հրաւէրին պատասխանելով, հակառակ առատ ձիւնին, մօտ հարիւր յիսուն Վիէնցիներ փութացած էին փետրուար 28-ին, Վիէնի Սէն - Թ՛Անտրէ լը Պա Եկեղեցին: Հաւաքոյթին նպատակը կրկնակ էր՝ ոգեկոչել Սումգայթի սպանդին նահատակներուն յիշատակը եւ գաղութին զօրակցութիւնը արտայայտել Ատրպէյճանէն եւ Արցախէն Հայաստան ապաստանած գաղթականներուն:

Հաւաքոյթը սկսաւ «միայն» 15 վայրկեան ուշացումով ինչ որ բացառիկ դէպք մը կարելի է նկատել մեր համայնքին մէջ: Նախ կարդացուեցան Սումգայթի սպանդին վերապրողներուն ցնցիչ վկայութիւնները հանգուցեալ Սամուէլ Շահմուրատեանին հատորէն մէջբերուած (*) եւ յետոյ հակիրճ ձեւով ներկայացուեցաւ Հայաստանի եւ Արցախի ներկայ վիճակը աւելի հանգամանօրէն ծանրանալով գաղթականութեան դժուարութիւններուն վրայ:

Զաւէն Վրդ. Աւետիքեան եւ Հոգաբարձութեան կազմը նկատի առնելով այս վերջիններուն ծանր հարցը որոշեցին այս տարուան Մեծ Պահքը «նուիրել» գաղթականներուն. երկու շաբաթ առաջ արդէն Վիէնի բոլոր հայ ընտանիքները եւ բազմաթիւ կազմակերպութիւններ, ըլլան հայկական, ըլլան ֆրանսական, ստացած էին թղթիկներ, եւ թղթածրարներ հարցը պարզելու համար:

Այս արշաւին բնաբանն էր Սուրբ Մատթէոսի Աւետարանէն առնուած հետեւեալ տողերը՝ «Անօթեցայ եւ ուտելիք տուիք, ծարաւեցայ եւ խմելու ջուր տուիք ինծի» (Մատթ. ԻԵ. 25):

Այս բոլորը յիշեցնելէն յետոյ կը սկսէր բուն ծրագիրը բաղկացած երկու մասերէ: Առաջին բաժինը յանձն առած էր պատրաստել «Accordina» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պենոար Օգումուշեանի:

Այս նորաստեղծ երգչախումբին մասնակցութիւնը կրկնակի գնահատելի էր, քանի որ Ֆրանսացիներէ բաղկացած հաւաքոյթը իր համակրութիւնը չնչելու համար իր ծրագիրը կ'աւարտէր Կոմիտաս Վարդապետի «Սուրբ Աստուած»ով երկար ծափահարութիւններու ալիք մը պատճառելով Եկեղեցիին մէջ:

Երկրորդ բաժինը անշուշտ երեկոյթին ամենակարեւոր մասը կը կազմէր. Փասքալ Մակէսեան որ ծանօթ դէմք մըն է Տէսինի «Հայաստան» ձայնասփիւռի բոլոր ունկնդիրներուն մօտ եւ Սիլվի Հեռփոյեան կը ներկայացնէին հայաստանեան իրենց վերջին շրջապտոյտին ընթացքին կատարած «ռեփորթաժ»ները: Մօտ երեք քառորդ ժամ մեծ պաստառի մը վրայ կը սփռուէին տասնեակ լուսարձակ նկարներ եւ կարճ ժապաւէն մը ներկայացնելու համար Ատրպէյճանէն եւ Արցախէն ապաստանած մեր քոյրերուն եւ եղբայրներուն վկայութիւնները ինչպէս նաեւ «Գաղթականաց Գրասենեակ»ին գործունէութիւնը Պր. Վլատիմիր Մովսիսեանի գլխաւորութեամբ: Հուսկ կը յաջորդէր Վիէնի Կաթողիկէ Առաջնորդական Փոխանորդ՝ Հայր Ժան Սեւի կոչը ուր անգամ մը եւս կը շեշտուէր Վիէնի եւ Հայաստանի կապերուն անցեալը, աւելցնելով որ անշուշտ Վիէնցիներուն համար այս կապը առաւել եւս զօրաւոր էր այս օրերուն:

Հաւաքոյթը վերջ գտաւ քանի մը հարցումներէ յետոյ եւ ներկայ հասարակութեան երգած «Հայր Մեր»ով:

Հոգաբարձութեան որոշումով հանգանակուած գումարին կէսը յաջորդ չարթուան ընթացքին յանձնուեցաւ Երեւանի Գաղթականներու Գրասենեակին, երկրորդ կէսն ալ շուտով կը յանձնուի «Հայաստան Համազգային Հիմնադրամին» գաղթականներու յատուկ ֆոնտին պէտքերուն համար:

ՆՈՐԻՒՆ

Փափաքողները իրենց նուիրատուութիւնները կրնան առաքել հետեւեալ հասցէին. --

Conseil Paroissial de l'Eglise arménienne
1 Quai Pajot
38200 VIENNE

Չէքերուն վրայ աւելցնել՝ *«Réfugiés d'Arménie et du Karabagh»*:

(*) LA TRAGEDIE DE SOUMGAïT
Un pogrom d'Arméniens en Union soviétique.
Témoignages recueillis par S. Chahmouradian.
Préface d'Elena Bonner. 223 p.
Le Seuil, 1991.

ԱՆՄԱՀՆԵՐՈՒ ԿԱՃԱՌԸ

Երբ 1629-ին առաջին քարերը կը դրուէին այն հաստատութեան, որ աւելի ուշ պիտի դառնար Ֆրանսական Կաճառը, անոր 9 այլ անդամներէն ոչ մէկուն միտքէն կ'անցնէր բառարաններ պատրաստել, կամ ալ օր մը կին մը տեսնել անոր յարկին տակ: Անոնք, պարզ գրասէրներ էին, որոնք իրարու քով եկած, յաճախ ճառախօսութիւններով կ'անցընէին իրենց ժամանակը: Նորակազմ միութիւնը կեդրոնատեղիէ ալ զուրկ ըլլալով, անդամները կը հաւաքուէին իրենց բարեկամներէն մէկուն՝ Վալանթէն Գոնրարի տունը: Վերջապէս, քաղքենիներու այս ակումբը աբբայ Պուառոպէրի շնորհիւ է, որ պաշտօնապէս դարձաւ Ֆրանսական Կաճառ: Րիշըլիէօի բարեկամ արքահօր մտաւորականներու այս փոքր խմբակին նկատմամբ կատարած գովաբանութիւնները մեծ արձագանգ գտան կարդինալին մօտ, որ 1637-ին որոշեց զայն հիմնարկութեան վերածել: Այս «գլուխ»ները, որոնց թիւը արդէն հասած էր 40-ի, որոշեցին հաստատուիլ Լուվր:

Յեղափոխութեան տարիներուն անոր ջնջուելէն եւ անդամներուն մեծ մասին գլխատուելէն յետոյ, 1805-ին Ֆրանսական Կաճառը յաջողեցաւ վերստին կազմաւորուիլ եւ կազմակերպուիլ ու այս անգամ ան հաստատուեցաւ Սէնի դիմացի ափը՝ Քէ տը Քոնթի՝ իր այսօրուան կեդրոնը:

Կաճառը իր անդրանիկ բառարանը աւարտած է 1694-ին, որ ապսպրուած էր 1638-ին: Շատ բարդ էր ան, քանի որ հոն բառերը տեղ գտած էին իմաստի մերձեցումի օրէնքով: Այսպէս օրինակ՝ տխուր բառին տակ տեղ կը գրուէր յուզել բառը, ապա՝ լալ եւայլն, եւայլն:

Կաճառի «իմաստուն»ները այս կացութեան շուտով անդրադարձան եւ անկէ գրեթէ անմիջապէս յետոյ 1718-ին պատրաստեցին այբուբենի դրութեամբ առաջին բառարանը: Հարկ է յիշել թէ շուրջ 40 տարիներ անհրաժեշտ են վերամշակելու համար նոր բառարանը:

Արդարեւ, 1638-էն ի վեր Ֆրանսական Կաճառը բառարանի ութ հատորներ լոյս ընծայած է. իններորդին Ա. հատորը լոյս տեսաւ 1992-ին, իսկ վերջինը ձեռք ձգելու համար պէտք է սպասել 2000 թուականը: Վերջին հատորին մէջ մուտք գործած են 5900 նոր բառեր, որոնցմէ 350-ը՝ օտար ծագումով: Ակադեմականներու գործունէութեան դանդաղ ընթացքը մասամբ կարելի է բացատրել այն պատճառով, որ անոնք ըլլան գրողներ, գիտնականներ կամ պատմագէտներ, բոլորն ալ բազմազբաղ, շաբաթը հազիւ անգամ մը ժողով կը գումարեն եւ կը քննարկեն իրենց առջեւ դրուած հարցերը:

Ֆրանսական Կաճառէն ներս մուտք գործող առաջին կինը եղաւ Մարկրիթ Եուրսընար որու յաջորդեցին Ժաքլին տը Ռոմիյի եւ Էլէն Քառէր-տ'Անքոս:

Թեկնածուները, որոնք անգամ կ'ընտրուին Կաճառին, աւանդաբար կը ստանան «անմահ» կոչումը, թերադրութեամբ շէնքին ճակատին տեղադրուած «Անմահութեան» նշանաբանին: Կաճառը ունի կարեւոր ստացուածք, որմէ դիւրութեամբ բաժին կը հանէ տարեկան 150 դրական մրցանակներու, ինչպէս նաեւ անձնուիրութեան եւ արժանի ընտանիքներու կարգ մը մրցանակներու:

Ինչ կը վերաբերի թեկնածութեան, նախ հարկ է սպասել «անմահ»ներէն մէկուն մահով թափուր մնացած աթոռի մը, ապա նաեւ ունենալ ֆրանսական հպատակութիւն եւ ըլլալ չափահաս: Այնուհետեւ պէտք է ստանալ մեծամասնութեան քուէները: Եւ երբեք կարելի չէ յաղթանակ կոչել ի յառաջագունէ, եթէ նոյնիսկ թեկնածուները կը կոչուին Էմիլ Զոլա, որ երբեք չընտրուեցաւ, կամ Վիքթոր Հիւկօ, որու հարկ եղաւ հինգ անգամ ներկայանալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ «Յառաջդիմասէր»ի Ս. Լէյլէկեան սրահին մէջ, Փետրուար 6-ին մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է ի պատիւ շրջանի բազմավաստակ ընկերոջ՝ Հմայեակ Յոխիկեանի, նախաձեռնութեամբ «Յուսաբեր» մշակութային ընկերակցութեան եւ «Յուսաբեր» օրաթերթի եւ կազմակերպութեամբ Աղեքսանդրիոյ «Յառաջդիմասէր» մշակութային ընկերակցութեան: Մեծարեալը աւելի քան 60 տարիներու վաստակ մը ունի տեղւոյն ազգային կեանքին մէջ: Հիւրընկալող ակումբին կողմէ բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Վահան Գավուքճեան: Յուսաբեր օրաթերթի եւ շրջանակի խօսքը բերած է տոքթոր Սուրէն Պայրամեան, ընդգծելով թէ Հ. Յոխիկեան կէս դար «Յուսաբեր»ի պատուակալ ներկայացուցիչի պաշտօնը վարած է Աղեքսանդրիա: Մշակոյթի եւ մամուլի սպասարկուի աշխատանքի կողքին, ան եղած է նաեւ տեղւոյն Սուրբ Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան անդամ: Հ. Յոխիկեանի ազգանուէր գործունէութիւնը ոգեկոչած են նաեւ Արթին Չէքմէյեան եւ Յակոբ Քէհիայեան: «Յառաջդիմասէր»ի երիտասարդաց կողմէ խօսած է տոքթոր Գարլօ Կարապետեան: «Յառաջդիմասէր»ի շրջանակէն խօսք առած է Պերճ Հալաճեան, ապա՝ Գրիգոր Խաչակիր Քահանայ Օհանեան: Հուսկ շնորհակալութեան խօսք արտասանած է մեծարեալը:

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏՐՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 22

Առաւօտեան ժամը 8.30-ն է: Ցանկարծ լուսաւորւում է անկողնուս վերեւում փակցուած լոյսը: Անդրադառնում եմ, որ ելեկտրական հոսանք է միացուած: Ուրեմն գիշերուայ ընթացքում կոճակը անջատուած չի եղել: Խաւարի մէջ սենեակներ մտանք եւ այժմ օրուայ լոյսին զուգընթաց ելեկտրական հոսանք է միացել: Մտածում եմ, երեւի նախատեսուած է աշխատանքային վայրերն տաքացնելու համար: Լսւում է խողովակների մէջ վեր բարձրացող ջրի ձայնը:

Հիւրանոցում նախաճաշը գոլ թէյ, երեք սանթիմեթր երկայնքով եւ երկու միլիմեթր բարձրութեամբ երկու կտոր քառակուսի կտրուած դեղին պանիր, միեւնոյն չափի եւ բարակութեամբ մի կտոր կարագ եւ չորս փոքրիկ կտոր հաց է: Անմիջապէս յայտարարւում է՝ «Շաքար չկայ: Ջամ ունենք. եթէ կ'ուտէք, լաւ հարիսա էլ ունենք»:

Ցիչուած թէյի, պատառի եւ ջամ-ի համար անմիջապէս պահանջւում է՝ կանխիկ 350 ռուբլի:

Երեւանի բակերում, փողոցներում եւ հանրային այգիներում փայտ ապահովելու եւ մի քանի վայրկեան բոցի առաջ նըստելու համար, ծառեր են կտրում: Ոմանք ծառերը կտրում են կացնով՝ ընից. ոմանք էլ միայն ճիւղերն են սղոցում: Յաճախ բակերում ու փողոցներում կարելի է նըման վէճեր լսել.

- Դու, որ եկար էս ծառը էստեղ էր. դու սրան մի օր էլ չես խնամել: Ես եմ սրան ամէն օր ջուր տուել: Ես չեմ կըտրում դու ես կտրում... բա էսպէս բան կը լինի՞,

Նման խօսքեր լսելիս միւսը կացինը ձեռքին անտարբեր շարունակում է կըտրել ծառը... Նա լուռ է. անպատասխան է թողնում բողոքողին ու շարունակում է իր «գործը»: Նրան ուրիշ արգելող չըկայ. Պետութիւնը եթէ նրան չի պաշտպանել ցրտից ինքն ինչո՞ւ պաշտպանի ծառին. սա է նրա մտածելակերպը: Ծառը չըխկալով գետին է տապալւում եւ բողոքողն բղաւելով սկսում է անիծել նրան ու նրա նմաններին.

- ... Միթէ ուրիշ ծառ չկա՞ր. հէնց իմ տնկածն էր, որ պիտի կտրէիր...

Կացնի հարուածները շարունակւում են մանրացնել ծառի բունն ու մի խումբ մանուկներ դրանք դասում են իրար վրայ եւ ոգեւորուած՝ փայտի կտորները գըրկած, տուն են վազում: Նրանք գրեթէ երեք տարի է, որ կարգին դպրոց չեն յաճախել:

Երբեմն բախումներն սուր կերպարանք են ստանում: Ասում են, որ իրար խիստ մահացու վէրքեր հասցնողներ են եղել:

Ամբողջ օրուայ ընթացքում փորձում եմ հեռաձայնել: Անօգուտ է: Երեկոյեան յանկարծ յաջողում եմ կապուել երկու հոգու հետ: Խնդրում եմ կիրակի առաւօտեան հիւրանոց անցնեն:

Բաղրամեան պողոտայի վերին մասում, մի բարձր բլրակի վրայ կառուցուած նախկին կոմունիստական համագումարների շէնքն այսօր ճանաչւում է իբրեւ American University: Հարցնում եմ ի՞նչ է դասաւանդւում. պատասխանում են՝ «Նախատեսուած է համալսարանաւարտ, կամ այլ բարձր կրթութիւն ունեցողների համար: Business managment և նման նիւթերից են պարապւում: Ուսանում են, որ արտասահման գնան»:

Ցիչում եմ, որ 1991 թուին ականատես եմ եղել մի նոր բառի ստեղծման, որը մի համաժողովի բերումով, շողշողում էր ամէնուր: Դա դարաւոր անցեալ ունեցող վաճառական կամ առեւտրական բառին փոխարինող նորաստեղծ գործարար-ն էր. յօրինուել էր անգլերէնի businessman-ին համարժէքն համարուելու համար: Ցիչում եմ գործարարն, իր ժամանակին հայերէնում, սարդի համար էր գործածւում: Արդիական արեւմտեան աշխարհին բացուելու ու նրա մէջ թափանցելու համար, ենթագիտակցաբար բաւականին տարօրինակ լուծում էր գտնուել:

Այս գիշեր կրկին խաւարն է տիրում. ոչ լոյս, ոչ ջերմութիւն և ոչ էլ ջուր կայ: Քաղաքի գրեթէ բոլոր թաղամասերում միմիայն մի քանի պլպլացող պատուհաններ կան: Հիւրանոցում անհնար է ճաշել կամ ընթրել:

Շաբաթ, Յունուար 23

Առաւօտեան ոչ լոյս կայ եւ ոչ էլ ջուր:

Հիւրանոցի ճաշարահի դիմաց վատորակ կարպետներ են վաճառում: «Ղարաբաղի կարպետ է. 250 տոլար» յայտարարում է տէրը: Ոմանք տատանւում են գնել: Ոմանք գնում են երբ վստահեցւում են, որ կարող են երկրից դուրս հանել: Ցստակ է, որ այստեղ վաճառքի հանուածները ոչ Ղարաբաղից են եւ ոչ էլ բարձրորակ:

Պաշտօնական մեքենայով մեկնում ենք «Ծաղկաձոր»: Ամէնուր ձիւն է ու սառն: Նախ մոլորւում ենք ձիւնածածկ ճամբի ուղեցոյցն սխալ ուղղութեամբ դրուած լինելու պատճառով: Հարցումներ ենք ուղղում ամէն մի հանդիպած անցորդի: Բոլորն էլ մեր «Ծաղկաձո՞ր...» կանչին նախ ռուսերէն են պատասխանում. յետոյ, եթէ շարունակում ենք մեր նախադասութիւնն եւ դա հայերէն է, իրենք էլ հայերէն են խօսում:

Կեչառիսի երեք եկեղեցիներից առաջինի դուռը փակ է կողպէքով: Փլած վիճակում է դեռ գմբէթն ու համարակալուած վերանորոգուող վիմաշար պատն արդէն երկու տարի է, որ միեւնոյն անաւարտ վիճակում է մնացել: Միւս երկու կոթողների մէջ մի երկու երեք մոմ է վառւում: Բացի պլպլացող մոմի կրակից եւ նոր բերուած ու դրուած փլասթիքից ու խաւաքարտից պատրաստուած սրբապատկերներից, ոչ մի ուրիշ կեանքի նըշոյլ չկայ այնտեղ: Շրջանի բնակիչները երեք կոթողներին շրջապատած տներում են ապրում: Նրանք հազուադէպ են փողոց դուրս գալիս:

(Շար. 3)

(Շար. Ա. էջէն)

մին... «Ինչո՞ւ ոչ՝ Հայաստան ուր հին մշակոյթ մը որու մեզ կը միացնեն այնքան կապեր, վտանգուած է իր գոյութեան մէջ իսկ»։

**

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԵՑՈՒՑԱԾ ՕԴԱՆԱՒԸ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

Ուրբաթ, Մարտ 5, առաւօտեան 9.30–ին Օրլիի օդակայանէն մեկնեցաւ նոր օդանաւ մը, որու 38 թոն ուտեստեղէնն ու ընտանեկան ծրարները ապահոված էր Կապոյտ Խաչը։ Մեկնումին ներկայ էր Արտաքին առեւտուրի նախարարը՝ Տոմինիք Սթրօս – Քահն (նոյն իրիկունը, հեռատեսիլի Ա. կայանը ժամը 20–ի իր լրատուութեան ընթացքին սփռեց մեկնումէն պատկերներ)։

Այս առթիւ Կապոյտ Խաչ հետեւեալ հաղորդագրութիւնը յանձնած է մամուլին. –

**

COMMUNIQUE

La Croix Bleue des Arméniens de France a rempli un avion cargo de 38 tonnes d'aliments et de colis familiaux (sucre, lait, farine, margarine, bouillon, savon...) pour l'Arménie qui a décollé ce matin, vendredi 5 mars à 9h20 de l'aéroport d'Orly-Paris (France) à destination d'Erevan (Arménie).

L'avion a été mis à notre disposition grâce à l'intervention de *M. Dominique Strauss-Kahn, Ministre de l'Industrie et du Commerce Extérieur* auprès du Ministère de l'Action Humanitaire et de sa cellule d'urgence.

Paris, le 5 mars — *Le Conseil d'Administration*

**

Ֆրանսայէն Հայաստան սննդամթերք ու դեղեստեղէն փոխադրող չոգեկառքը Թուրքիա մուտքին քննութեան չէ ենթարկուած. Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէ թէ բեռնատար չոգեկառքը պիտի խուզարկուի Անգարայի մաքսատան մէջ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻԱՅԷՆ ներգաղթածներու կազմակերպութեան՝ Ռըքուա-Ֆրանսի նախագահը՝ Ժաք Ռոզօ սպաննուեցաւ Մարտ 5-ի իրիկունը, Մոնփըլիէ, իր կառքին մէջ իսկ։ Յաջորդ օրը ներկայ պիտի ըլլար իր Շարժումին ազգ. համագումարին։ Իր կողքին կը գտնուէր կազմակերպութեան մամուլի կցորդը որ թեթեւօրէն վիրաւորուեցաւ։ Ֆրանսայի քաղաքական դասը խստօրէն դատապարտեց այս սպանութիւնը։ Բացառութիւն կազմեց Լը Փէն, որ չծածկեց թէ ոչ մէկ յարգանք ունի այդ անձին հանդէպ, որ ըստ իրեն դաւաճանած *է իր հայրենակիցներուն* (փիէ-նուար) *եւ որ առեւտրական ինչ-ինչ գործեր կը վարէր եւ զինք կարելի չէ «սեւ-ոտք»երուն բանբերը նկատել։ Ընդհանուր ձեւով յստակ ոչինչ կայ, բայց, անկարելի չի թուիր որ ծայրայեղ սեւ-ոտքերու կամ այլոց գործն ըլլայ։ Մարդասպանները արհեստավարժներ էին. այս կէտը կասկած չի վերցներ։*

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ սինեմայի մը մէջ հաւաքուած են 1200 հոգի, Մարտ 6-ին, ծափահարելու համար 1991 Օգոստոսին ձախողած փուչին հեղինակները։ Հաւաքոյթը կազմակերպած էր Դիէն թերթը։ Նախկին փոխ-նախագահը՝ Գենադի Եանայեւ յայտարարած է... «Կ'ուզէինք պետական հարուած մը ընել որ պաշտպանէր եւ փրկէր մեր մեծ հայրենիքը»։ «Ո՞վ է այսօր բուն դաւաճանը» աւելցուցած է Եանայեւ մինչ ժողովուրդը կը պոռար՝ «Ելցին»։ Այս վերջինը նեղ կացութեան մատնուած է եւ Մարտ 8-ի խորհրդարանական նիստն ալ ճակատագրական կըրնար ըլլալ իրեն համար։ Ելցին, կ'ուզէ հանրաքուէի դիմել Ապրիլ 11-ին եւ 4 հարցումներ պատրաստած է... ա) Համաձա՞յն էք որ Ռուսաստանի Դաշնակցութիւնը նախագահական Հանրապետութիւն մը ըլլայ։ բ) Համաձա՞յն էք որ օրէնսդրական գերագոյն իշխանութիւնները յանձնուին երկժողովեան Խորհրդարանի մը։ գ) Համաձա՞յն էք որ Ռուսաստանի Դաշնակցութեան նոր Սահմանադրութիւնը քուէարկուի սահմանադրական ժողովի մը կողմէ որ ներկայացնէ Ռուսաստանի Դաշնակցութեան բազմազգեան բնակչութիւնը. դ) Համաձա՞յն էք որ Ռուսաստանի Դաշնակցութեան իւրաքանչիւր քաղաքացի իրաւունքն ունենայ օգտագործելու հողը որպէս սեփականատէր։ Այս հարցումները պէտք է վաւերացուին Խորհրդարանին կողմէ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պր. Ներսէս Մխճեան իր քրոջ՝ Հերմինէ Գայսերեանի *մահուան քառասունքին ի յիշատակ 5000 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Հայաստանի օգնութեան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ հազար Ֆր. «Յառաջ»ին։*

**

Տիկին Սիրանոյշ Պալթայեանի *մահուան առթիւ, Տիկին Ալիս Մանուկեան, Տիկին Ժաքլին Թոմըլէն, Պր. Հրաչեայ Զուլհակեան եւ Պր. Յարութիւն Զուլհակեան կը նուիրեն. –*

1000 Ֆր. Կապոյտ Խաչի (Հայաստանի օգնութեան), 750 Ֆր. Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ (ստանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆր. «Յառաջ»ին։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 14. –

«Չորրորդ կիրակի Մեծի Պահոց ... Տնտեսի կիրակին»,

Առաւօտեան Ժամերգութիւն՝ ժամը 8.30–ին,

Արեւագալ՝ ժամը 10–ին։

Պատարագ եւ հոգեհանգիստ՝ ժամը 10.45–ին։

Կը պատարագէ՝

ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՑ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 10-ԻՆ Փարիզի մեթրօն եւ հանրակառքերը 24 ժամուան գործադուլի շարժումի մը կը դիմեն, որ նաեւ նորոգելի է։ Բոլոր սենտիքաները միացած ըլլալով, Փարիզցիներու կեանքը բաւական պիտի դժուարանայ։ Առաւօտեան 7-էն առաջ եւ 17-էն 21 է որ գործադուլը առաւելաբար զգալի պիտի ըլլայ։ Բողոքը կը վերաբերի տնօրէնութեան նոր կարգադրութիւններուն, որոնց ջնջումը կը պահանջեն սենտիքաները։

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ տարիէ մը ի վեր առաջին անգամ ըլլալով բնական կազ ստացած է Ազրպէյճանէն։ Ազրպէյճանական լրատու գործակալութեան համաձայն, Բաքու Իրանի հետ համաձայնած է որ հեղուկ կազը բեռնատարներով իրանեան տարածքէն Նախիջեւանի սահմանը փոխադրուի։ Իրանի հողին վրայ 120 քմ.նոց կազատարին շինութիւնը մինչեւ որ աւարտի, կազը այս ձեւով պիտի հասնի Նախիջեւան։

ՊՈՍՆԻՈՅ ՄԱԿ-ի ուժերու ֆրանսացի հրամանատարը՝ զոր. Ֆ. Մոռիյոն ի տես եւ ի լուր հակասական լուրերու եւ Սերպերու դիրքին, որոնց երթալ Սերպքա, բոլոր արգելքներուն յաղթահարելով, որպէսզի աշխարհէն կտրուած մահմետական բնակչութեամբ այդ գիւղին բուն վիճակը տեսնէ։ Շատ տարաձայնութիւններ կային, մանաւանդ հոն գործուած վայրագութեանց մասին։ Կը թուի որ լուրերը չափազանցուած էին։ Ծանօթ է որ 11 ամիս է Սերպերու ազգայնական ղեկավարութիւնը արգելք կը հանդիսանար որ ՄԱԿ-ի չարասիւնները այդ շրջանը մուտք գործեն։ Զօրավարը կրցած է 75 վիրաւորներ փոխադրել տալ։ Ըստ տեղացի պատասխանատուներու 700 ծանր վիրաւոր կար։

ՀԷՍԻ լանտին մէջ, գերման ծայրայեղ աջը զգալի յաջողութիւն մը արձանագրած է տեղական ընտրութիւններուն մէջ։ Անցեալի 0,7%-ի փոխարէն, ձեռք ձգած կ'ըլլան 7,6%-ի համեմատութիւն մը, ըստ Մարտ 8–ի առաջին արդիւնքներուն։

ՖՕՎԷԹ հողագործութեան Փարիզի ցուցահանդէսին վըտէթ-կովը *չէ դիմացած իր գտած յաջողութեան, պրաւօներու եւ* սընլայթներու *տարափին տակ զոհ գացած է սրտի տագնապի մը։ Նոր շահած էր 3 տարեկանէն վար կովերու մրցումը, բայց չէ դիմացած յոգնութեան եւ* սթրէսին...։

ԾՆՈՒՆԴ

Տէր եւ Տիկին Շանթ Ոսկերիչեան ուրախութեամբ կը ծանուցանեն իրենց զաւկին՝

ՌՈՒԲԷՆ-Ի

ծնունդը, Մարտ 5-ին։

**

Այս առթիւ 1000 Ֆր. նուիրած են «Հայաստան Հիմնադրամ»ին։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ — ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

«ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԿԱՐԵԼԻՆ»

Համազգայինի ԴԻՄԱԿ թատերախումբը կը ներկայացնէ Մովսէս Պըչաքճեանի «Անկարելի կարելին» թատերախաղը

Բեմադրութեամբ՝
Յասմիկ Սիւրմէլեանի

Ուրբաթ 19 եւ Շաբաթ 20 Մարտ ժամը 20.30–ին, Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 18.30–ին

THEATRE TREVISE
14, rue de Trévise, Paris 9e
M° CADET ou RUE MONTMARTRE

CREATION DE LA FEDERATION DES MAISONS DE LA CULTURE ARMENIENNE DE FRANCE

COMMUNIQUE DE PRESSE

Si la pluralité est source de richesse, l'union des forces et de compétences est source d'efficacité.

Rassembler et coordonner l'action des organisations qui sur le plan culturel ont des objectifs communs, tel est le but de la FEDERATION DES MAISONS DE LA CULTURE ARMENIENNE DE FRANCE qui vient de naître à l'initiative des M.C.A. de Paris, Alfortville, Décines, Valence, Vienne et Villeurbanne.

Structure ouverte à toutes les associations et groupements culturels, la Fédération des M.C.A. de France se propose :
— de favoriser le rayonnement et la création de la culture arménienne;
— de défendre les intérêts socio-culturels de la communauté arménienne;
— d'établir des liens et des échanges culturels avec la République d'Arménie et les communautés arméniennes de la Diaspora.

A l'heure où le peuple arménien vit de profonds bouleversements, il est urgent que la communauté arménienne de France se dote d'outils nouveaux et apporte la preuve de sa maturité et de sa volonté de changement, quant à son organisation et ses méthodes de travail.

La Fédération des M.C.A. de France qui se veut être l'un de ces outils, entend apporter sa pleine contribution à l'effort de restructuration de la vie communautaire et plus généralement de reflexion quant au devenir de la Diaspora qui ne saurait être conçu en dehors d'une coopération réciproque et librement consentie avec la République d'Arménie.

Le Conseil d'Administration de la Fédération des Maisons de la Culture Arménienne de France est composé de :

Ara Krikorian (Président) — Armen Tachdjean (Vice-Président) — Hasmig Kévonian (Secrétaire Générale) — Patrick Tchoboyan (Secrétaire) — Michèle Sarkissian (Trésorière) — Joseph Keloumgian (Trésorier-adjoint) — Jean-Pierre Minassian (Communication) — Administrateurs: Anahide Guendjian — Alice Hakimian — Georges Khachikian — Jean Killedjian — Jules Mardirossian.

Le siège de la Fédération des M.C.A. de France est situé :
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:(1) 43 76 55 89 / Fax:(1) 43 78 66 64

Alfortville, le 1er Mars

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պահէի *ամբողջ շրջանին,* Չորեքշաբթի *երեկոները՝ ժամը ճիշդ* 6-ին, *Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի՝* Խաղաղական եւ Հանգստեան *Ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի Քարոզ կը տրուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի. –*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Մարտ 10, Դ. օր Մեծի Պահոց

Քարոզիչ՝

ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. – Մարտ 10, ժամը 5-ին։

Իսկ Արեւագալի Ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ։

Ժամանակացոյց. –

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը	8.45–ին։
Արեւագալ ժամը	9.45–ին։
Պատարագ ժամը	10.30–ին։
Քարոզ և Հոգեհանգիստ ժամը	11.45–ին։

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Մարտ 10, 17, 24 եւ 31-ին

Հսկումի, Խաղաղականի, Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին երեկոյեան ժամը 5–ին՝ Սէն – Ժերոմի եւ Շրջակայքի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ։

100ème CONCERT

QUATRA

le Jeudi 29 Avril à 20 h 30

CONCERTOS DE TCHAÏKOVSKI

(Centenaire de sa mort)

Avec Jean TER-MERGUERIAN
Suren BAGRATUNI
Vardan MAMIKONIAN

Détails : Prochainement.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de présenter l'ouvrage nouvellement paru

LES NOCES NOIRES DE GULIZAR

traduction française du livre de
ARMENOUHIE KEVONIAN

Présentations historiques de
Anahide Ter-Minassian
et
Kéram Kévonian

le Vendredi 12 Mars à 20 h 45

Présentation — lecture d'extraits
Débat — Dédicaces

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 — Fax : 43 78 66 64

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը ստացած է հետեւեալ նուէրները, իր հիմնադիր նախագահուհի՝ Հայկուհի Շալճեանի *մահուան քառասունքին առթիւ՝*

Շալճեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Պօղոսեան 300–ական Ֆր., Տիկին Վարպետեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ծառայեան 200–ական Ֆր., Մարի Պէրպէրեան, Լուիզ Փիրանեան 150–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հրանդ Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեան, Յովսէփեան ընտանիք 100–ական Ֆր.։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 10
MERCREDI
10 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. – Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.014
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
68e ANNEE — N° 18.014

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԿԱՅՈՒՆ ՅԵՆԱՍԻՒՆԵՐ

Նոյն օրը – Մարտ 5-ին հասան «Լիպէրասիոն»ի Հայաստանէն կատարուած թղթակցութիւնը, ամերիկեան հայաստանեան կազմակերպութեան մը մասին լուրը եւ 17 մտաւորականներու «խօսք»ը ուղղուած՝ հայրենակիցներուն: Բաւական դժուարամարս երրորդութիւն մը կազմեցին անոնք, Մարտակերտի գրաւումին կամ կազի խողովակին նորոգութեան լուրին սպասողներու համար:

Անոնցմէ առաջինը անգամ մը եւս ուշադրութեան կը յանձնէր հայաստանեան ներկան ուր չեշտուած գիծը գրեթէ քաջալերանքը կ'ըլլայ շահագործութեան, կեղեքումին. ա՛յս էր թելադրուածը Նաթալի Նուկայրէտի թղթակցութենէն. այլապէս, սեւ շուկայի «գործարար»ը որ գաղթականներու խրճիթին քով կը յոխորտայ ամսական տասը հազար տոլարի իր շահով, առնուազն պիտի զեղչէր ամբարտաւանութիւնը. յատկապէս երբ կը խօսէր լրագրողի մը հետ այն երկրէն ուրկէ ամէն օր քաղաքական եւ տնտեսական բարիք կ'ակնկալուի, տոկալու համար սովին, ցուրտին ու պատերազմին:

Երկրորդը «Արմէնփրէս»ի լուր մըն է. երկրին դատախազութիւնը քրէական հետապնդում մը ձեռնարկած է ամերիկեան կազմակերպութեան մը պաշտօնատարներուն դէմ, Հայաստանի քաղաքացիները շփոթած ըլլալու ամբաստանութեամբ:

Իսկ մտաւորականներու խօսքը կ'առընչուի բարոյական մթնոլորտին չարաշահումին. հոս՝ ամբաստանութիւնը կ'ուղղուի կարգ մը գործիչներու, մտաւորականներու որոնք կ'ըսուի թէ լծուած են «ամբողջութեան քարոզչութեան», ինչ որ ժողովուրդին պատճառուած չարիք կը նկատուի:

Տարբեր տեսանկիւններէ ու տարբեր մտահոգութիւններէ մեկնած այս բնագիրներուն հասարակաց կէտը անընդունելիին չեշտումն է. Ֆրանսացի լրագրողին էջին մէջ անընդունելի է սեւ շուկայականին յոխորտանքն ու գաղթականի տառապանքը քովէ քով զետեղուած անփութութիւնը, «Արմէնփրէս»ի լուրին մէջ՝ ամերիկեան դրամաշորթ կազմակերպութեան անհակակշիռ ձգուած ընթացքը, եթէ ոչ զարմանալի հետեւանքով, իսկ «Խօսք հայրենակիցներին» խորագրուած գրութեան մէջ՝ անոնքմէ ընտրովի դիւրագրգռութեան մը յայտնութիւնը:

Երեքին միակ տարբերութիւնը այն կէտին վրայ է որ մինչ առաջին երկուքին մէջ տուժողը խակապէս ժողովուրդն է, երրորդը անոր մտահոգութեամբ կը ջանայ քօղարկել իրականութեան մէջ իշխանութեան յայտնելի զօրակցութեան հրաւէր մը: Եւ ա՛յս պարագան իսկ, որպէս մտահոգութիւն ներկայացուածը իբր այդ արժեւորող ու հարցականներու ծնունդ տուող բնոյթով կը ներկայանայ:

Որո՞ւ, ի՞նչ կը սպասուէր որ ըսէ դիւումը խումբ մը մտաւորականներու որոնք լուռ մնացին ու կը մնան ժողովուրդին կրած տնտեսական ճնշումին, անոր հաւատքին չարաշահումին, յոյսերուն փլուզումին դէմ եւ կը բողոքեն երբ ընդդիմութեան քով հաշուեյարդարի միտում կը նշմարեն Հանրապետութեան նախագահին հետ ու այդ չեշտ տրամադրութիւնը առանց այլեւայլի կը թարգմանեն՝ բարոյական մթնոլորտի ապականում:

Մինչեւ ներկայ կենաց – մահու պայքարին մէջ հայաստանեան մտահոգութիւններու ասելնանաւորումը ճիշդ արժեւորող մտաւորականներ կրնային մխիթարութեան ու յոյսի ամէնէն կարեւոր յենասիւններէն ըլլալ. թէ՛ ժողովուրդին եւ թէ իշխանութեան համար:

Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

ՄԱՐՏԱԿԵՐՏ

ՆՈՐ ԳԻՒՂԵՐ ԳՐԱՒՈՒԱԾ

ԵՐԵՒԱՆ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆԻՍՏԸ ՆՈՅՆ ՕՐԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱՒ

Հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը օրէ օր կ'ամրապնդեն իրենց դիրքերը, նոր գիւղեր գրաւելով Մարտակերտ քաղաքի շուրջ: Մարտ 9-ի մեր ունեցած տեղեկութիւններով, գրաւուած էին Կուսապատ, Մոխրաթաղ, Մեծշէն, Ջանեաթաղ եւ Մաղաւուզ գիւղերը: Այս ընթացքով Մարտակերտի ալ վերագրաւումը պէտք չէ ուշանայ: Գրաւուած են նաեւ Հորաթաղի եւ Դամբլուի իշխող բարձունքները: Այս կռիւներէն հակառակորդը զգալի կորուստներ կրած է եւ տեղւոյն վրայ ալ զրահամեքենաներ ձգած: Հայկական կողմը վիրաւորներ ունի:

**

Մարտ 6-ի գիշերը Ֆիզուլիի շրջանէն հրետակոծութիւն կատարուած է Հադրութի վրայ, 1 մեռեալ կայ, 1 ալ վիրաւոր:

**

Ինչպէս գրած էինք, Մարտ 8-ին, Երկուշաբթի օր Գերագոյն Խորհուրդը արտակարգ նիստ կը գումարէր, երեսփոխաններու աւելի քան մէկ երրորդի պահանջով, քննելու համար սահմանադրական ժողովի հարցը: Նիստը գումարուած է, եղած են քննարկումներ, բայց եւ այնպէս օրակարգի նիւթը օրակարգի չէ անցած եւ նիստը փակուած է: Դուրսը եղած են 150 – 200 բողոքողներ, պահանջելով որ հարցը օրակարգի անցնի, ապարդիւն:

**

Մարտ 8-ին, առաւօտէն սկսեալ փոխհրաձգութիւն տեղի ունեցած է Գոբիսի Խնձորեսկ, Կոռնիձոր գիւղերու սահմանագօտիին մէջ:

Հրետակոծութիւններ կային նաեւ Տաւուշի շրջանը, ուր մէկ մարտիկ վիրաւորուած էր: Մարտ 9-ին լարուած էր Նոյեմբերեանի շրջանը:

**

Ըստ մամուլի Ֆրանսական գործակալութեան, Ստեփանակերտի մէջ բնականոն կեանք մը վերսկսած է: Շնորհիւ հայ մարտիկներու ռազմական յաջողութեանց, բնակչութիւնը այլեւս ռումբերու վախ չունի եւ կը ձեռնարկէ փլած տուներու վերաշինութեան: Բարեբախտաբար ջուր եւ ելեկտրականութիւն կայ:

**

ԼՂՀ-ի հակօդային պաշտպանութեան պետ Գաբրիէլ Վարդանեան, հակազդելով ադրբեջանական կարգ մը պնդումներու, «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին յայտնած է թէ ԼՂՀ-ի հակօդային ուժերու հրթիռաձիգ մարտիկները բոլորն ալ բացարձակապէս Ղարաբաղցիներ են եւ նախկին Խորհրդային Միութեան երկիրներու ոչ մէկ ներկայացուցիչ կայ անոնց մէջ: Այլ հարց թէ անոնցմէ ոմանք մասնագիտացած են Ռուսաստան կամ ծառայած՝ նախկին խորհրդային բանակի:

**

Մարտ 7-ին, Իջեւանի սահմանագլխուն տեղի ունեցած է դիակներու փոխանակում: Հայերուն վերադարձուած են 1992 Յունիս 4-ին Պառաւաքարի մարտերուն վիրաւոր վիճակի մէջ գերի ինկած չորս մարտիկներու դիակները: Բանակցութիւնները կը շարունակուին գերիներու փոխանակման համար:

**

Նկատի ունենալով ԼՂՀ-ի կենսական

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԿԸ ՄՆԱՅ 48 ԺԱՄ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ Է, ՈՉ՝ ՊԵՏԱԿԱՆ

Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան եւ իր պատուիրակութիւնը Փարիզ կը ժամանեն Հինգշաբթի, իրիկուն, Մարտ 11-ին: Ուրբաթ օր վերապահուած է պետական մակարդակի հանդիպումներու, որոնց կարգին առաջին առթիւ կ'ընդունուի Նախագահ Ֆ. Միթերանի կողմէ:

Շաբաթ իրիկուն, Մարտ 13-ին, ժամը 19.30-ին Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը հանդիպում մը կ'ունենայ հայ գաղութին հետ, Palais des Congrès, Porte Maillot:

Ճշդենք, թիւրիմացութեանց առաջքն առնելու համար որ պետական այցելութիւն չէ, այլ՝ պաշտօնական. այլ խօսքով Շան զ'Էլիզէները չեն դրօշազարդուիր, ոչ ալ Նախագահը ծաղկեպսակ կը դնէ Անծանօթ զինուորին:

Նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեան Երեւան կը վերադառնայ Կիրակի առաւօտ:

գործունէութեան առաջնահերթ խնդիրները, Հայաստանի կառավարութիւնը Եկրտական նախարարութեան յանձնարարած է պետական պիւտճէէն 98 միլիոն ռուբլի յատկացնել ԼՂՀ-ին, իբր լրացուցիչ գումար: Յաւելեալ 50 միլիոն ռուբլի եւս կը յատկացուի ԼՂՀ-ի կենսաթոշակներու եւ աշխատանքի Ֆոնտին՝ 1992-ի պարտքերը փակելու համար:

**

Ընդառաջելով գերիներու եւ պատանդներու հարցերով զբաղող յանձնաժողով մը ստեղծելու ՄԱԿ-ի կոչին, ԼՂՀ-ի Նախարարներու Խորհուրդի նախագահը որոշած է այդ հարցերու համակարգումը յանձնել Ներքին նախարար Արմէն Իսագուլովին:

**

ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ
ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ՝
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

«Արմէնփրէս» կը հաղորդէր Մարտ 8-ին որ Մարտ ամսուան ընթացքին Հանրապետութեան բնակչութեան շուկայի գիներէն շատ աւելի աժան (քիլօն՝ 300 ռուբլի 1300-ի փոխարէն) կը վաճառուի մարդասիրական օժանդակութեան միջոցաւ Հայաստան հասած կարագը: Իւրաքանչիւր անձի կը տրուին 400 – 500 կրամնոց երկու տուփ:

**

Ներկայիս Երեւանի բնակիչներուն օրական 3 – 4 ժամ ելեկտրական հոսանք կը տրուի:

**

ԷԼԻԶԱԲԷԹ Բ.
Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԴԵՍՊԱՆԸ

Լոնտոնի Հայաստանի դեսպանատունէն կը հաղորդեն Մարտ 9-ին, թէ Փետրուար 24-ին Էլիզաբէթ Բ. Թագուհին պաշտօնապէս ընդունած է Հայաստանի Լոնտոնի դեսպանը՝ Արմէն Սարգսեան եւ իր ընտանիքը: Այս աւանդական արարողութիւնը վաւերացումն է Հայաստանի արտակարգ եւ լիազօր դեսպանի պաշտօնին: Թագուհին, այս առթիւ յոյս յայտնած է որ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները աւելի կը սերտանան:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ»

Հայաստանի Հիմնադրամի Ֆրանսայի մասնաճիւղի կազմութեան գործողութիւնները կ'ընթանան՝ օրէնքի նախատեսած կարգով: Թէեւ Հիմնադրամի գոյացումը այս գաղութէն ներս անյետաձգելի առնըադրութիւն է արդէն, անոր համապատասխան ընկերակցութեան կազմաւորումն ու արձանագրութիւնը սակայն կը պահանջեն օրինական անհրաժեշտ ձեւակերպումներ, որոնց ձեռնարկած է. Ֆրանսայի սարածքին պիտի կազմուի մէկ ընկերակցութիւն, 1901-ի Օրէնքի համապատասխան երեք շրջաններով՝ Փարիզ, Լիոն ու Մարսէյլ: Հիմնադիր կազմը՝ 15-ական անդամով իւրաքանչիւր շրջանի մէջ, գոյացած է: Այժմ կ'ընտրուին գործադիր վարչութեան անդամները (հինգ իւրաքանչիւր շրջանէ) եւ կը վաւերացուի ընկերակցութեան կանոնագրութիւնը: Յաջորդ քայլը պիտի ըլլայ այս կանոնագրութեան եւ Գ. վարչութեան անուանացանկի յայտարարումն ու արձանագրութիւնը յաչս պատկան Ֆրանսական իշխանութեանց: Որմէ ետք հարկ է սպասել նաեւ երեք – չորս շաբաթ, մինչեւ պաշտօնական վաւերացում. կը յուսանք որ այս անհրաժեշտ գործողութիւնները կ'աւարտին Ապրիլի վերջերը կամ Մայիսի սկիզբը: Այն ատեն միայն կարելի պիտի ըլլայ հանրութեան հաղորդել ընկերակցութեան պաշտօնական անունը, հասցէն ու դրամատնային հաշիւի թիւը:

Բազմաթիւ հայրենակիցներ փափաք կը յայտնեն այժմէն իսկ նուիրատուութիւններով նպաստել Հիմնադրամին: Թող ներողամիտ ըլլան անոնք այս անխուսափելի յապաղումին համար ու իրենց օգնութիւնը առկախ պահեն քանի մը շաբաթ եւս: Շնորհակալութիւն:

ԱՌԺԱՄԵԱՅ ԴԻՒԱՆ
«ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ»Ի
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, Մարտ 9-ին, շատ արագ երթուդարձ մը ըրաւ Ուաշինկթըն, ուր մէկուկէս ժամուան տեսակցութիւն մը կ'ունենար նորընտիր նախագահին հետ: Այդ կարճ խօսակցութեան ընթացքին, երկու Նախագահները որոնց առաջին հանդիպումն է, պէտք է փարատէին կարգ մը տարակարծութիւններ: Ֆրանսական պատուիրակութեան մաս չէր կազմեր Ռոլան Տիւմա (կ'ըսուի թէ ընտրապայքարին ատեն հրապարակաւ Պուշի յաղթանակը մաղթած էր), բայց կայ Կրթական եւ Մշակոյթի Նախարարը՝ Ժաք Լանկ: Ներկայ է նաեւ Էլիզաբէթ Կիկու, եւրոպական հարցերու նախարար: Ամէն պարագայի մէջ, այս եւ գալ շաբթուան Մոսկուա կատարելիք այցելութիւնները վերջիններն են զորս Միթերան կրնայ առանձին կատարել: Ընտրութիւններէն ետք, համակեցութիւնը կը պարտադրէ որ նախարարապետը իրեն ընկերանայ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ, 16 հոգի, որոնց կար–

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՎԱՉԷ ՕՇԱԿԱՆ

Մեր գրականութեան մասին այս քանի մը խորհրդածութիւնները մեզ կը մղեն քիչ մը աւելի ընդարձակել մտածումին ծիրը՝ համապարփակ ակնարկ մը նետելու համար վերջին երկու հարիւր տարիներու գրականութեան ու յարակից հարցերու վրայ: Նպատակը՝ փնտռել է յատկանիշեր որոնք անփոփոխ մնացած են ու նկարագիր մը կը բնորոշեն ու վարկած կը հաստատեն: Նպատակը նորէն հարց տալ է թէ արդեօք պէտք եղած տուեալները կա՞ն որպէսզի նշանակալից նախատեսութիւններ ընենք մեր գրական մտածողութեան ապագային մասին: Կը խորհինք թէ եթէ չփորձենք մեկնաբանել մեր անցեալի փորձառութիւնը՝ մեզի կարելի պիտի ըլլայ աւելի լաւ հասկնալ մեր ներկան: Անշուշտ հասկնալ անցեալը՝ չի նշանակեր թէ պիտի կարենանք փոխել ներկան: Շատ յաճախ մենք բանտարկեալն ենք անցեալի աւանդութիւններու հնոցին մէջ գործուած անբեկանելի սովորութիւններու կամ սկզբունքներու, եւ քիչ չէ թիւը մտքի մարդոց, Ստ. Ոսկանէն ու Ար. Հայկունիէն սկսած մինչեւ Կոմիտաս Վարդապետ՝ որոնց կեանքերը փշրուած են հաւաքական նախապաշարումներու եւ անհանդուրժողութեան խարակներուն զարնուելով: Ազգային բարի սովորութեամբ մենք երբ տրամաբանական պատճառները գտնենք ներկայ անբաղձալի ու ջլատիչ երեւոյթի մը՝ կը կարծենք թէ լուծած կ'ըլլանք այդ երեւոյթին ստեղծած տագնապը: Որպէս թէ՝ Տրամաբանութիւն կոչուածը Օրէնքը կը վերահաստատէ մեր կեանքէն ներս, անոր գրեթէ մոգական, Եղեռնի ահաւոր յիշատակով վարակուած, առ յաւէտ անբացատրելի դարձած կեանքին մէջ իրականութիւն եւ բնականութիւն կը մտցնէ, զայն նորէն ապրելի կը դարձնէ ու կը կապէ մեր անմեղ, փառաւոր անցեալին որմէ մենք կտրուած ենք ահաւոր, անսաելի փորձառութեամբ մը: Կը պատռուի «միթը» երկփայլկեան մը՝ որովհետեւ գտած ենք անոր գաղտնիքը: Ու ետ կը կոթնինք բազկաթոռին, կը ծալենք թեւերը, կը շարունակենք սերունդներու ողբը՝ սակայն այլեւս արդարացուած, մաքրուած յանցանքէ կամ պատասխանատուութենէ, ետ գտած մեր անմեղութիւնը:

Նախ՝ կարեւոր է որ «սկզբունքի» նըմանող երկու գաղափարներ չեշտուին: Առաջինը՝ թէ ամէն ժողովուրդ որեւէ կերպ եւ անպայման հարցադրում մը կ'ընէ իր գոյութեան ընթացքին եւ անոր Պատմութիւնը՝ այդ հարցադրումի առընչուած մարտահրաւէրներու եւ պայքարներու ընդմէջէն իմաստ մը, ինքնութիւն մը, գոնէ նկարագիր մը կը փորձէ գտնել: Երկրորդ՝ թէ ժողովուրդներ, աշխարհագրական ու պատմական իրողութեանց բերումով, դրացիական մտերմութիւն, հոգեկան հանդիպութիւն ու հասարակաց մշակոյթ մը կը զարգացնեն իրար հետ դարերու ընթացքին: Այդպէս է որ առաջ կուգան «ժողովուրդներու ընտանիքներ» կամ՝ «մշակոյթներու ընտանիքներ» որոնց գումարը կը կազմէ ինչ որ քաղաքակրթութիւն կ'անուանենք: Ծանօթ են շատ մը օրինակներ – Արեւելեան Եւրոպայի, Միջերկրական աւազանի, Հիւսիսային Ափրիկէի, Հարաւային Ամերիկայի, Սկանտինաւեան թերակղզիի, Հարաւ – Արեւելեան Ասիոյ, Մերձաւոր – Արեւելքի, Կեդրոնական Ասիոյ, Արեւմըտեան Եւրոպայի եւայլն ժողովուրդներու ընտանիքները: Այս ընտանիքներուն յատկանիշերէն մին ալ այն է որ մաս կազմող ժողովուրդները իրար շատ նման հարցադրումներ կ'ընեն Պատմութեան ընթացքին:

Կեդրոնացնելով մեր ուշադրութիւնը մեր ժողովուրդին վրայ, այն տպաւորութիւնը կ'ունենանք թէ մեր հարցադրումը յաճախ բարոյական եղած է աւելի քան իմացական, բնազդային, կրօնական կամ այլ տեսակ: Այսինքն, մեր մշակոյթը Զարին ու Բարիին բնոյթը հասկնալու եւ ներդաշնակելու ճիգ մըն է, անոնց անվերջանալի պայքարին կրկէսը հանդիսանալով, գէթ վերջին երկու հարիւր տարիներու ընթացքին: Հայ մտքին համար, աշխարհի իրականութիւնը, մարդկային թէ նիւթական՝ կա՛մ սեւ ու դաժան եղած է կամ ալ սպիտակ ու բարի, մարդիկ ու ժողովուրդները կա՛մ ատելի ու թշնամի՝ կամ ալ սիրելի ու բարեկամ եղած են: Մենք կեանքի հանդէպ չէզոք կամ տարկայական վերաբերում երբեք չենք ունեցած: Այնպէս որ մեր գոյութիւնը գլխաւորաբար հոգեկան իրականութեան մը մաս կազմած է, զգացական փճակներու մէջ բանտարկուած, ու անոնց սիրով ու կարօտով սնած: Այս իրողութիւնը մեզ մասամբ մեկուսացուցած է Կովկասեան ժողովուրդներու ընտանիքէն՝ որուն մաս կը կազմէինք մինչեւ Եղեռնը (Սփիւռքը, դէպքերու բերումով, համամարդկային ընտանիքին կը պատկանի, բան մը՝ որուն բարիքը պիտի վայլէինք եթէ գիտակցէինք անոր կարելիութիւններուն: Սակայն դեռ հոն չենք հասած ու մեզմէ շատեր կը հաւատան թէ Սփիւռքը, Աղէտին ծնունդ՝ չի կրնար աղէտէ մը տարբեր բան ըլլալ:

Մեր դժբախտութիւնը այն եղած է որ Հայաստանն ալ զօրացուցած է այս ըմբռնումը, «այլասերումի» անէծքը նետելով մեր գլխուն: Անշուշտ նուաղագոյն մեղադրանքն իսկ չունինք անոր հանդէպ որովհետեւ մենք ենք միակ պատասխանատուն, միակ ճարտարապետը մեր երջանկութեան թէ դժբախտութեան): Իրականութեան մէջ, մեր ժողովուրդը երկու հակադիր ընտանիքներու կը պատկանի – Կովկասեան՝ իր միջավայրով ու կենցաղով, Միջերկրականեան՝ իր ոգեկան ու իմացական ձիրքերով ու հակումներով:

Այսպէս է որ հայ միտքը շատ քիչ անգամ փորձած է, վերջին երկու հարիւր տարուան ընթացքին՝ իր հարցադրումը հարցադրել, այսինքն պատշաճիլ փոխուող ժամանակներու իրողութեան: Ամէնէն լաւ օրինակը մեր նոր գրականութիւնն է, որ ծայր կուտայ 19-րդ դարու սկիզբները: Ի՞նչ են մեր առաջին հրատարակութիւնները – Թարգմանութիւններ: 19-րդ դարու սկիզբին, մեր մտաւորականները, ցրուած զանազան երկիրներ՝ բոլորն ալ նոյն կրօնաբարոյական ոգիով ու ճաշակով գիրքեր կ'ընտրեն մեր ընթերցող հանրութեան համար – Ֆէնըլոնի «Տելեմաքի Արկածները» Երեւանցի Մարգար Զաքարիա Խոճենցի կողմէ 1793-ին, Մարմոնթէլի «Պէլիսարիոս»ը՝ Մատրասցի Պետրոս Վարդապետ Պուռնազեանի կողմէ 1802-ին, Ֆլորիանի «Նումա Բոմբիլիոս» մատրասցի Յար. Սահակեանէ 1812-ին, Եունկի «Գիշերները» հայատառ թրքերէն՝ Վենետիկէն, 1816-ին, Կէսնըրի «Աբէլի Մահը» 1825-ին Վենետիկէն, Շաթօպրիանին «Աթալա»ն, Կալկաթացի Յովհ. Ասատալեանի կողմէ 1826-ին ինչպէս եւ «Տելեմաքի Արկածները» գրաբար թարգմանութեամբ, Վենետիկէն, 1830-ին Պէրնարտէն տը Սէն Փիէրի «Փօլ եւ Վիրժինի» Կալկաթացի մտաւորական Թ. Աւետումեանցի կողմէ եւայլն եւայլն: Այս բոլոր վէպերը գեր – զգացական, բարոյալից ու կրօնաբոյր գործեր են որոնց մայր նպատակը բարոյական զրահ մը կերտելն է Հայոց համար: Բան մը՝ որ շատ լաւ յաջողած են ընել: Երկրորդական նպատակը՝ մեր մշակոյթը բարձրացնելն ու մօտեցնելն էր Արեւմտեան քաղաքակրթութեան – հոն՝ արդիւնքը այնքան յաջող չեղաւ, բազմաթիւ պատճառներով: Բայց այդ՝ դուրս է մեր նիւթէն:

Գեղարուեստական գրականութեան պարագան շատ տարբեր չէ: Հոն ալ առաջին հրատարակուած գիրքերը բարոյախօսական ու դաստիարակիչ բնոյթ ունին որովհետեւ այդ է ատենը հայ զանգուածներու իմացական ընկալչութեան: Հայ գեղարուեստական գրականութեան առաջին լուրջ գործը կը պատկանի Մեսրոպ Թաղիադեանի գրչին ու կը կոչուի «Վէպ Վարդգէսի Տն. Տուհաց», լոյս տեսած Կալկաթա, 1846-ին: Ըստ Թաղիադեանի յառաջաբանին, գիրքը նպատակ ունի ծանօթացնելու հայ երիտասարդներուն իրենց պատմական անցեալն, ու իրենց նախնիքներու հերոսավայել կեանքը պատմելով՝ հայրենիքը ազատագրելու գաղափարը արթնցնելու անոնց մտքին մէջ:

Ասոր կը յաջորդէ երկրորդ վէպ մը՝ «Վէպ Վարսենկան սկայուհւոյ Աղուանից», նոյն բարոյալից նպատակով: Կըրթիչ նպատակ կը հետապնդէ նաեւ Կալկաթացի Թադէոս Աւետումեանցի «Արամայիս» վէպը, 1846-ին: Քանի մը տարի յետոյ, 1849-ին, լոյս կը տեսնէ Երուսաղէմի Ս. Յակոբ Վանքի տպարանէն Իսահակ Վրդ. Անկիւրացիի «Յովսէփայ Գեղեցկի զրոյց ընդ Ասանէթայ ամուսնոյ իւրոյ» գործը որ շատ թոյլ դիպաշարային կառոյցի մը շուրջ կը զարգացնէ ըղձացական ու բարոյախօսական զրոյցներու շղթայ մը, որ վիպական ձեւի մէկ շատ նախնական կաղապարը ունի: Բարոյական զգացումով եւ նախա – ռոմանթիք ըմբռնումով գրուած են նաեւ երկու այլ վէպեր որ լոյս կը տեսնեն Պոլիս 1851-ին – Յովհաննէս Հիսարեանի «Խոսրով եւ Մաքրուհի» եւ Վարդան Փաշայի «Ագապի» հայատառ թրքերէն վէպը (այս վերջինը բաւական իրապաշտ ոճ մը ունի որ լաւ կը յարմարի հեղինակին հետապնդած ընկերային պայքարի թէմային): Վերջապէս, հայաշխարհի հեռաւոր անկիւնէն՝ Վիէննայէն, Մխիթարեան Միաբանութեան հրատարակած «Եւրոպա» պարբերաթերթին մէջ լոյս կը տեսնեն երեք պատմական վէպեր – Հայր Կղեմէս Սիպիլեանի «Տրդատ Թագաւորի Առանձնանալը, Վերջին Օրերը եւ Մահը», 1851-ին, Հայր Թադէոսի Թոռնեանի «Արտաշէսեան Արտաւազդայ Բարքն ու Վախճանը», 1852-ին և «Արկածք Վարդանայ Մամիկոնենոյ», 1854-ին (տեղին է մատնանշելու այն գրեթէ անթերի արեւմտահայերէնը որ կը գործածեն Վիէննայի Մխիթարեան այս հայրերը, մեզմէ մօտ 150 տարի առաջ: Խորհելու է որ երբ արուեստակէտ եւ զարգացած միտք մը կ'ազատագրուի շատ կանուխէն Պոլսոյ կամ Իզմիրի ռամկօրէնէն՝ ան բնազդաբար կը գտնէ գրաբարին մաքրութիւնը: Ու գրաբարէն քայլ մը անդին՝ արդէն արեւմտահայ գրական լեզուն է): Վերջապէս, նոյն թուականներուն, 1855-ին, Պոլսեցի ականաւոր մտաւորական ու հայագէտ Խաչատուր Միսաքեան, իր Փարիզ գտնուած ատեն կը գրէ «Սոֆիա» անուն վէպը որմէ հատուածներ միայն տպուած են Պոլսոյ «Մասիս»ին մէջ (Մասիս, 1893, էջ 341): Աւելի ուշ Արշակ Չօպանեան ամբողջ վէպը պիտի հրատարակէր Փարիզի իր «Անահիտ»ին մէջ (Անահիտ, 1904, էջ 17 եւ շար.): Միսաքեանին լեզուն, թէեւ նուազ զտարին քան Վիէննայի վիպասաններուն լեզուն՝ արտակարգօրէն ճաշակաւոր, ճոխ ու ներդաշնակ է:

1850-ական թուականները չաւարտած Արմենակ Հայկունին հրապարակ պիտի գար: Նոր անուն մը, եղերական ու տաղանդաւոր՝ որուն «Աննիժա» անաւարտ վէպը լոյս պիտի տեսնէր Յարութիւն Սվաճեանի «Մեղու»ին մէջ («Մեղու», 1859, թիւ 1 եւ շար.): Գալիք յիսուն տարին այդ 19-րդ դարուն, շատ քիչին փոփոխութիւն միայն պիտի արձանագրէ այս տարրային վրայ:

Այս բոլոր վէպերուն հասարակաց յատկանիշը՝ անոնց խորապէս յուզական մթնոլորտն ու բարոյական, իտէալապաշտ աշխարհահայեացքն է որուն հրամայական նկարագիրը անկարելի կը դարձնէ որեւէ ոճային, լեզուական ու իմացապաշտ հետաքրքրութիւններու զարթնումը մարդոց մտքին մէջ: Հայութիւնը մէկ պատգամ ու իտէալ կը հետապնդէ իր գրագէտներու երեւակայութեամբ – Բարիին յաղթանակը, Չարին պատժուիլը, բարոյական ու կրօնական առաքինութիւններու ուսուցումը: Արեւմտահայ արձակագիրներուն համար, չկայ այլ հարցադրում, այլ փնտռտուք, այլ իմացութիւն աշխարհի: Աւելի մանրամասնելով՝ կարելի է տեսնել որ Բարիին եւ Առաքինիին տիպարը միշտ կինն է, նախընտրաբար աղքատ ու հիւանդ բայց գեղեցիկ, մինչ Չարը կը մարմնաւորէ դէր, հարուստ, տգեղ այրը, նախընտրաբար վաճառական...: Միակ անբարոյ կինը արեւմտահայ գրականութեան մէջ մինչեւ Զօհրապ՝ Տիւսաբի «Մայտա»յին հերիքն է, բայց ան ալ հայ չէ: Աւելորդ է ըսել թէ մօր տիպարը սրբութեան սրբոց հերոսուհին է, միշտ պաշտամունքի առարկայ, միշտ տառապանքի եւ մաքուր սիրոյ խորհրդանշան:

Բանաստեղծներուն պարագան քիչ մը տարբեր է, բարեբախտաբար:

Քիլլարա, Աւստրալիա

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԵՍ ՄԵՌՆԵԼԷ ՉԵՄ ՎԱԽՆԱՐ»

Իբր հերոս ընդունուած մարդիկ կան, որոնց բերնէն յաճախ կը լսենք.

– Ես մեռնելէ չեմ վախնար: Մահը կեանքին եզրայրն է:

– Անոնք որոնք մեռնելէ կը վախնան, վախկոտներ են: Ես իմ կեանքս սիրով կը զոհեմ, եթէ դատի մը համար կեանքս նուիրել հարկ ըլլայ:

– Ոչ մէկ սպառնալիք զիս կը վախցնէ, որովհետեւ ես մեռնելէ չեմ վախնար:

Երբ կը լսենք այսպիսի հերոսական արտայայտութիւններ, կը հիանանք: Կեանքէ մը աւելի նուիրական ու արժէքաւոր ի՞նչ կայ եւ մարդ իր կեանքէն աւելի նուիրական բան մը կրնա՞յ զոհել: Ամենամեծ հերոսները այն մարդիկը չե՞ն որոնք իրենց կեանքը կը նուիրեն այս այն դատին համար:

Բայց ի՞նչ կը նշանակէ մեռնելէ չվախնալ:

Կարելի՞ է որ մարդ մեռնելէ չվախնայ, կարելի՞ է որ մարդ սիրայօժար ընդունի թէ կեանքն ու մահը եզրայրներ են իրարու:

Դժուար է:

Յաճախ ես ինծի հարց կուտամ թէ մարդ մը որքա՞ն անկեղծ է արդեօք, երբ կը պնդէ թէ մեռնելէ չի վախնար: Կը պնդէ, բայց իսկապէս չի՞ վախնար արդեօք: Չեմ հաւատար: Կամ, չեմ ուզեր հաւատալ, որովհետեւ ինծի այնպէս կը թուի, թէ մարդու մը հոգեբանութեան մէջ հիւանդ բան մը կայ, եթէ այդ հոգեբանութեան մէջ չկայ մեռնելէ վախնալու զգացումը: Բնականոն մարդ մը, որ կեանքը կը սիրէ, որ կը սիրէ մարդերն ու մարդկային ամէն բան, մէկը որ կը դողայ իր հարազատներուն եւ սիրելիներուն վրայ, որ կը փայփայէ թռչուն մը եւ որ բանաստեղծական ներշնչումներու կը յանձնուի ծովեզերքը նստելով, որ վերջապէս ապրելու անդերադանցելի երջանկութեամբ իր աչքերը կը բանայ ամէն առաւօտ, այսպիսի բնականոն մարդ մը ի՞նչպէս կրնայ չվախնալ մեռնելէ, մինչեւ իսկ ամէնէն սուրբ դատին համար:

Ո՛չ: Մարդիկ կը վախնան: Եւ պէտք է որ վախնան: Մեռնելէ չվախնալ՝ կը նշանակէ արժանի կարեւորութիւն չտալ այն կեանքին, որուն համար ստեղծուած ենք, նաեւ այն ընկերութեան, որուն շարքերուն մէջ տեղ գրաւած ենք: Բայց մեռնելէ չվախնալ՝ ամէն բանէ առաջ կը նշանակէ կորսնցուցած ըլլալ սէրը ամէն բանի նըկատմամբ, մինչեւ իսկ սէրը այն դատին նկատմամբ՝ որուն համար կեանք պէտք է զոհել: Միայն ամէն տեսակ սէրը կորսնցուցած մարդ մը կրնայ եզրայրութիւն տեսնել մահուան ու կեանքին միջեւ: Անկասկած, չենք կրնար ուրանալ, որ յուզիչ բան մը կայ այս կամ այն դատին համար կեանք մը նուիրաբերելու հերոսական շարժումին մէջ, եւ թէ կան հազարումէկ հերոսներ, որոնք իսկապէս իրենց կեանքը կը զոհեն հայրենիքի մը համար, գաղափարական դատի մը համար, սիրելիի մը համար: Բայց անոնք ալ հաւանաբար իրենց կեանքը պէտք է նուիրած ըլլան մեռնելէ վախնալով: Մեռնելու վախն է որ մարդը մարդ կը դարձնէ, զայն կը զատորոշէ անասունէն: Ան որ իսկապէս չի վախնար մեռնելէ – եթէ կան այդպիսիներ –, հրէշներ պէտք է ըլլան: Մենք հրէշ չե՞նք կոչեր այն ոճրագործները, որոնք առանց աչք քթթելու կը կացինահարեն, կը դաշունահարեն, կը ջարդեն իրենց մէկ նմանը: Ալ ի՞նչ պիտի կոչենք այն միւսը, որ կացինը կ'իջեցնէ իր իսկ կեանքին վրայ, կեանք կոչուած ամենագեղեցիկ ապրումին վրայ:

Ա՜խ, չէ՞ որ աշխարհի ամենագեղեցիկ բաները անպայման մահը կը յիշեցնեն մեզի, չէ՞ որ ամենագեղեցիկ բաներուն դիմաց յանկարծ մահուան վախը կը սպրդի մեր հոգիէն ներս: Երբ կը սիրենք մեր սիրելի զաւակը կամ թոռնիկը, երբ մեր հոգին կը լեցուի ընտանիքի սիրելի անդամներու նկատմամբ անհուն սիրով յանկարծ մեր հոգին չի՞ վրդովիր մեռնելու ու այդ բոլոր սիրելիներէն բաժնուելու վախով: Բնութեան անսահման վերանորոգ գեղեցկութիւնները մեր սիրտը չե՞ն ճմլեր այն մտածումով, թէ օր մը պիտի լքենք բոլոր այդ գեղեցկութիւնները:

Մահուան վախն ալ մէկն է այն ամէնէն նուրբ զգացումներէն, որոնք մարդը կ'ազնուացնեն, որոնք կեանքը ա՛լ աւելի գեղեցիկ ու հմայիչ կը դարձնեն: Քաղաքակրթութեան ու մշակոյթի մէջ ինչ որ ունինք իբրեւ մարդկային վսեմ ստեղծագործութիւն, կերպով մը արդիւնքն է մահուան դէմ մարդուն տարած անողոք պայքարին, օր մը մեռնելու անյաղթահարելի վախին:

Պէտք է վախնալ այն մարդէն, որ մեռնելէ չի վախնար:

Ռ. Հ.

ՃԱՓՈՆՆԵՐՈՒ ՈՒԿՐԱՆԱԿԱՆ ԱԽՈՐԺԱԿԸ

Առեւտուրի ճափոնական մեծ ընկերութիւնները սկսած են մօտ հետաքրքրութիւն ցոյց տալ Ուկրանիոյ հանդէպ որ նախկին Խորհրդային Միութեան տնտեսական երկրորդ ուժն է: Ճիշդ է որ առ այժմ առիթները բազմաթիւ չեն, բայց անգամ մը որ Ռուսաստանի հետ քաղաքական լարումը թուլնայ ու տնտեսական բարեչրջումները հաստատ ընթացք ունենան, այդ շրջանը 52 միլիոն բնակիչներով, երկաթի ու ածուխի ընդարձակ պահեստով հետաքրքրական շուկայ մը կը ներկայացնէ: Միացեալ Նահանգներ, Գերմանիա եւ Ֆրանսա արդէն գործունէութեան անցած են ու քանի որ Ճափոն կը պատրաստուի մօտ ժամանակէն գրասենեակ մը բանալ հոն, սպասելի է ճափոնական մեծ ընկերութիւններու ներկայութիւնը, յառաջիկայ վեց ամսուան ընթացքին:

Անոնցմէ մէկը արդէն գրասենեակ հաստատած է Կիեւի մէջ ու երկրորդ մը պիտի բանայ գարնան: Ուրիշ ընկերութիւն մը Բրիտանիոյ, Գերմանիոյ եւ այլ երկիրներու մէջ աշխատած իր մասնագէտներէն խումբ մը ղրկած է հոն, որպէսզի ուսումնասիրէն ուկրանական շուկային տարողութիւնը:

Այս հետաքրքրութիւնը կը բացատրուի գլխաւորաբար այն աճապարանքով որ Ուկրանիա կը պատրաստուի անջատուիլ Ռուսաստանէն ու ռուբլիի շրջանառութեան գօտիէն: Այսուհետեւ Ուկրանիա մուտք գործելու համար անհրաժեշտ է վիզա ունենալ. ռուբլին ալ առ այժմ փոխարինուած է կտրոններով ու շուտով ազգային դրամանիշը՝ կրիվնան շրջանառութեան պիտի դրուի:

Ճափոնացիները նկատի կ'ունենան այն պարագան որ ուկրանական ձեռնարկութիւնները նոր կը սկսին ինքնուրոյն աշխատանքի եւ առաւելագոյն յաջողութիւնը պիտի արձանագրեն անոնք որոնք պիտի կրնան ամենակարճ ժամանակէն պատշաճիլ նոր պայմաններուն:

Թէեւ Ուկրանիոյ գնելու կարողութիւնը սահմանափակ է տարադրամի պաշեստները նուազած ըլլալով ու արտաքին առեւտուրի նախարարը կը յայտնէ թէ ամէն բանէ առաջ պէտք ունին գործակցութեան մը որ տարադրամ հայթայթէ երկրին:

Խորհրդային շրջանին կարեւոր քանակութեամբ մետաղեայ արտադրութիւններ կ'արտածուէին Սիպերիոյ ճամբով. Ներկայիս փոխադրութեան հարցերու պատճառով դժուարացած է արտածման գործը բայց մեծ հեռանկար կը խոստանայ Եւրոպայի, Ափրիկէի եւ Միջին -- Արեւելքի ուղղութեամբ:

Ուկրանական նաւաշինարարներն ալ կարեւոր դեր պէտք է խաղան երկրին վերականգնումի հոլովոյթին մէջ: Անկէ զատ ինքնաշարժերու ուկրանական գործատունը որ տարեկան 150 հազար ինքնաշարժ կ'արտադրէ, բաւական կը հետաքրքրէ ճափոնական ձեռնարկատէրերը:

Այս տուեալներէն զատ, կարեւոր կը նկատուի այն հանգամանքը որ Ուկրանիա նախկին խորհրդային հանրապետութիւններու ամէնէն հանդարտներէն մէկն է, մօտ է Եւրոպայի եւ Սեւ Ծովու վրայ ափ ունի: Այս բոլորը Ճափոնի կը թելադրեն այն կեցուածքը թէ միջազգային բեմին վրայ պէտք չէ անտեսել Ուկրանիան:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԽԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ՋՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոն -- Վիլէօրպանի «Արաքս» մասնաճիւղն ալ կազմակերպեց, Շաբաթ, Փետրուար 27-ին, ժողովրդական համախմբում մը՝ գրգռելու համար հանրութեան ուշադրութիւնը Ղարաբաղի եւ Հայաստանի երախաներուն եւ մայրերուն ներկայիս կրած տառապանքին հանդէպ:

Ձեռնարկը բացօթեայ էր, Պէլլըքուր, Լիոնի գլխաւոր հրապարակը: Լուդովիկոս ԺԴ.ի յուշարձանին առջեւ, տասնեակ մը հայկական Եռագոյններ, նոյնքան ճերմակ կամ թուխ պաստառներ, պահանջկոտ արձանագրութիւններով խօսուն, յիշեցուցին անցորդին եւ մեկուսացած ապրող Հայուն ալ եթէ, բացատաբար, ներկայ էր այդ օրը, նոր ողբերգութիւնը՝ որուն զոհն է, վերստին, Հայաստան:

Լուռ ցոյց մը. այսուհանդերձ ներկայ կրօնաւորները -- առաքելական, աւետարանական եւ կաթողիկէ -- լուսաւոր մոմեր իրենց ձեռքին, երգեցին «Հայր Մեր» եւ եւ «Տէր Ողորմիա»՝ որոնց մասին Փրոկրէ թերթը կը գրէ «հնչեցին իբրեւ պաղատանք մը՝ որ չմոռցուին նահատակ երկրին թշուառութիւնները»:

Այդ կարգի կամ անոր մօտիկ կազմակերպութիւն մը կայ Լիոնի մակարդակին վրայ: Ծնունդ առած է Վաչէ Մուրատեանի նախաձեռնութեամբ եւ քաղաքապետութեան օժանդակութեամբ: Մկրտուած է՝ APECLE, Association pour les échanges et la coopération entre Lyon et Erevan.

Փոխանակութենէն աւելի, օգնութիւնն է անշուշտ, ներկայիս, նպատակը: Լիոնի քաղաքապետութիւնը հարիւր յիսուն հազար Ֆրանքի բացառիկ նպաստ մը քուէարկած է: Կը յուսացուի մօտիկ ապագային երկու բեռնատար օդանաւեր ճամբայ հանել Լիոնի օդակայանէն, եթէ Հայերն ալ բերեն իրենց դրամական օժանդակութիւնը APECLEի, CCP 313-10 F Lyon.

Պէլլըքուրի համախմբման ներկայ էին շուրջ չորս հարիւր հոգի, անցորդ հետաքրքիրներն ալ հաշուելով: Թիւ մը՝ որ, անշուշտ, չի գոհացներ մասնաճիւղին նախագահուհի Տիկին Լուսին Թութլեանը եւ իր ընկերուհիները: Զուտ Լիոնցիներու մասնակցութիւնը տկար էր: Կը յուսացուէր անոնցմէ աւելի հետաքրքրութիւն:

Թերեւս հաւաքական կազմակերպութիւն մը, քաղաքին բոլոր հայ միութիւններուն մասնակցութեամբ, աւելի արդիւնաւէտ ըլլայ: Կայ այդպիսի ծրագիր մը:

ՎԱՀԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԳՈՒԲԻՆԻՈՅ (Յունաստան) Միլասոն եւ Պելոեաննի փողոցներու անկիւնը, Փետրուար 13-ին, պաշտօնական բացումը կատարուած է Զաւարեան Կեդրոնին որ կոչուած է կենսական դեր կատարելու Յունահայոց ազգային, մշակութային, քաղաքական եւ մարզական ճիւղերուն մէջ: Հոգեւոր արարողութենէն ետք, խօսք առած են յաջորդաբար Սահակ Արք., Արա Մանկոյեան, Օննիկ Շանկայեան, Տալիթա Մէքթուպճեան, Լիզա Աւագեան, նահանգապետ՝ Փ. Ղիֆթուլաս, Փիրէայի եւ Նիքէայի քաղաքապետները: Զաւարեան վարժարանը հիմնուած է 1928-ին: Վերաշինութեան վերջին յանձնախումբը կազմուած է 1987-ին: Հին շէնքին փլուզումը տեղի ունեցած է 1989 Յուլիս 31-ին: Հիմնարկէքի արարողութիւնը կատարուած է 1989 Հոկտեմբեր 29-ին: Վարժարանին փոխադրութիւնը տեղի ունեցած է Յունուար 18-ին, հուսկ՝ Փետր. 13-ին Զաւարեան կեդրոնի պաշտօնական բացումը:

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Փետրուար 7-ին, տեղի ունեցած է «Հ.Օ.Մ.-ի ուղեցոյց սկզբունքները» թէմաներով միջ -- մասնաճիւղային սեմինար մը, կազմակերպութեամբ Հ.Օ.Մ.-ի արեւմտեան -- Ամերիկայի Շրջանային Վարչութեան դաստիարակչական յանձնախումբին: Բացումը կատարած է յանձնախումբի ատենապետուհի Շաքէ Ներսիսեանց -- Կիւզէլ: Օրուան բանախօսները եղած են. -- Ռոզէթ Գասպարեան, նիւթ ունենալով՝ «Հ.Օ.Մ.-ի մարդասիրական եւ ազգային -- հանրային նպատակները. Սոնա Ֆնտքեան՝ «Հ.Օ.Մ.-ի կառոյցին հոլովոյթը -- տեղականէն՝ միջ -- գաղութային եւ այժմ համահայկական». Սոնա Չէյթլեան՝ «Հ.Օ.Մ.-ի ուղեգիծ սկզբունքը»:

ՊՈԼՍՈՅ Պատրիարքարանին մէջ, Փետ. 22-ին, Պատրիարքին հրաւէրով խորհրդակցական հանդիպում մը տեղի ունեցած է Հայկ. դպրոցներուն մասին: Ներկայ եղած են համայնքին մարմիններու ներկայացուցիչները, վարժարաններու հիմնադիրներ, նուիրատու բարերարներ, մամուլի ներկայացուցիչներ: Գարեգին Պատրիարք յայտնած է թէ երեք հրատապ հարցեր կան որոնց շուրջ կ'ուզէ ներկաներու կարծիքները: Նախ դպրոցներու նիւթական վիճակը, յետոյ՝ կրթական վիճակ, հուսկ՝ Եկեղեցին ապագան հոգեւորականի պակասի տեսակէտով: Այս հանդիպումի ընթացքին կարելի եղած է միայն առաջին հարցով զբաղիլ: Բոլորը համամիտ գտնուած են որ այլեւս անհրաժեշտ է լայնածաւալ հիմնադրամ մը իրականացնել եւ անոր եկամուտով մատակարարել վարժարանները: Տարակարծութիւններ ծագած են սակայն հիմնադրամը գործածելու եւ վարժարանները բարոյական եւ նիւթական հակակշիռներու ենթարկելու ձեւերուն շուրջ: Իբր եզրակացութիւն, Պատրիարքը ըսած է որ պիտի մտածէ եղած առաջարկներու մասին եւ ի հարկին նոր ժողովի մը հրաւիրէ:

ՄԵԾՆ -- ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Նորթ Եորք քաղաքի քաղաքացիական դատարանի դատաւոր նշանակուած է Տիկին Մարկարիթա Խմչեան -- Օխովաթի, որ իր երդման արարողութեան հրաւիրած էր նաեւ Հայ Կեդրոնի ներկայացուցիչներ: Հայ դատաւորը ծնած է Թաւրիզ (Պարսկաստան), համալսարանական կրթութիւնը առած է Թեհրան եւ հոն դարձած արուեստից պրոֆեսոր, անգլերէնի, գրականութեան եւ պատմութեան ճիւղին մէջ: 1970-ին հաստատուած է Թորոնթօ: Հոն տարած գլխաւոր աշխատանքներէն եղած է տեղւոյն համալսարանին մէջ պիպլիոկրաֆիկ ասոսիէթի պաշտօնը: Եղած է նաեւ դատարանային թարգմանիչ Ներգաղթի նախարարութեան մէջ:

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Մի կին բարակ երկար կրունկներով կօշիկներ հագած փորձում է քայլել աւելի քան քառասուն սանթիմեթր բարձրութեամբ ձիւնով ծածկուած եւ սառած ճամբով: Մտածում եմ երեւի ունեցած միակ կօշիկներն են: Եւրոպացի պատասխանատու հիւրերի համար անհասկնալի է գիւղի եւ կօթողների հակապատկերը: Կարծես բնակիչները որեւէ կապ չունեն այդ պատմական շինութիւնների հետ: Կարծես երկու միանգամայն անհաղորդ ժամանակներ են կողք կողքի բերուած: կարծես ապրողները եղածի ժառանգորդները չեն ու շինութիւնները տարբեր մոլորակից են վար իջել:

Ո՞վ է վառել ներսը վառուող այդ մի քանի վտիտ մոմերը...

Հայաստանաբնակ մի Ջուլֆեցացի լուսանկարում է ձիւնածածկ խաչքարները: «Ծաղկաձոր»-ում ոմանք «սքի»ի են դուրս եկել:

Մեր ճամբորդութիւնն կազմակերպող հիմնարկի կենտրոնում, արտասահմանից բերուած յարմարութիւնների բերումով, հնարաւորութիւն ունենք մի պնակ տաք ապուր ուտել եւ ապա պաշտօնական մեքենայով հիւրանոց անցնել:

Այս երեկոյ նախքան հիւրանոց անցնելս, անսպասելի հանդիպում եմ ունենում: Նա մի երիտասարդ է, որ եկել է իր մի քանի ընկերներին տեսնելու: Նայուածքն ու վերաբերունքը տարօրինակ են: Հակառակ սենեակի տաք լինելուն եւ վառուող վառարանի գոյութեան, նա միշտ իր վրայ է պահում վերարկուն: Ինքն է, որ սկըսում է հետս զրուցել. երբ հարցնում եմ թէ ինչո՞վ է զբաղւում, կիսաժպիտ պատասխանում է. «Ինձ շատ չեն սիրում... (վերջում ձայնն իջեցնում է) դաղտնի գործակալ եմ»: Զրուցում է երկար. հարց ու փորձ է անում: Ամբողջ խօսակցութեան ժամանակ այս տիպարն ինձ ակամայ Երուանդ Օտեանի «Յեղափոխութեան մակաբոյծները» երկի մի դրուագում ներկայացուած «լրտես»-ին է յիշեցնում: Ծըշմարտութեան եւ ստի սահմաններն դանցուած են այնքան, որ դժուար է եզրակացութիւն հանել:

Գիշերուայ ժամը 22-ին կտրելով խաւարի մէջ թաղուած Երեւանը հիւրանոց եմ հասնում: Հիւրանոցը լուսաւորուած է: Ճաշասրահում բարձրաձայն երաժըշտութիւն է լսւում: Կեանքը եռում է այնտեղ: Միջանցքներում հարբածներ կան. տատ է խմիչքը եւ «տխքօթէք»-ի ձայնը թնդում է ամէնուր:

Երեւանի որոշ թաղերում կարելի է week-end-ներ տօնել:

Կիրակի, Յունուար 24

Այսօր միեւնոյն նախաճաշի համար 130 ռուբլի է պահանջւում: Հրամցնողը տարբեր մարդ է. դրա համար է արժէքն իջել. չգիտի, որ միւսը միեւնոյն բանի համար 350 ռուբլի է ստացել:

Հիւրանոցում հանդիպում եմ մի երկու ծանօթների, որոնց հետ յաջողել էի հեռախօսով կապուել ու ժամադրուել: Տխուր վիճակում են: Անկարող են խօսել վիճակի մասին: Յոգնել են. այլեւս չեն խօսում եւ նախընտրելի էլ է, որ վիճակի ծանրութեան մասին չխօսենք: Գրքեր ենք փոխանակում. խօսում ենք մեզ հետաքրքրող հարցերի՝ շարժապատկերի, թատրոնի, երաժշտութեան ու գրականութեան եւ դրանց բացակայութեան մասին: Խօսում ենք Կոստան Զարեանի անտիպ մնացած բեմական մի գործի՝ «Տեսիլք»-ի մասին:

Ցանկանում եմ հանդիպել Կոստան Զարեանի որդուն՝ Արմէն Զարեանին. հնարաւոր չի: Իրեն վատ է զգում: Որդիները թողել ու հեռացել են երկրից: Հայրը ժամանակին ամէն ինչ թողեց ու հայրենադարձ եղաւ. ինքն ապրել է դժուար պայմաններում, համակերպուել է եւ այսօր՝ Կոստան Զարեանի թոռները լքել են երկիրը: Արմէն Զարեանի մօտ կատարեալ ներքին փոթորիկ է ստեղծուել. ինչպէ՞ս իմաստաւորի հօր ու իր կեանքը...

Ծանօթս այն կարծիքին է, որ նախընտրելի է նրան էլ աւելի չանհանգստացնել: Եւ Արմէն Զարեանին չեմ տեսնում: Ծանօթիս խնդրում եմ ռուսերէնից ինձ համար թարգմանի՝ Եւգէնի Վախտանգովի «Հրաշագործութիւն Սբբոյն Անտոնիոս»-ի բեմադրութեան մասին, որոշակի գրութիւններ:

Թեհրանում կայանալիք շարժարուեստի փառատօնի համար մի քանի հայկական ֆիլմեր են հրաւիրուած: Սակայն դեռ պաշտօնական թղթերը չեն եկել. երեք հրաւիրեալներից երկուսը Չորեքշաբթի օրը պիտի մեկնեն, բայց դեռ ոչ մի բան յայտնի չէ: Մտադիր են իրենց հետ ցուցադրութեան համար Պարսկաստան տանել՝ Համօ Բէկ-Նազարեանի 1927 թուին Րաֆֆու եւ Վրթանէս Փափազեանի երկերի հիման վրայ նկարահանուած համր «Խաս-փուշը»: Ուշագրաւ մի շարժանկար, որ վկայաբերում է Պարսից պատմութեանն ու սահմանադրական շարժումներին: Ֆիլմը դարասկզբին Պարսկաստանի պալատի կողմից Ռուսներին մենաշնորհուած ծխախոտի առեւտրի իրաւունքների եւ դա կղերականների կողմից հարամ յայտարարուելու, քաղաքական մեծ արձագանգ գտած, պատմական դէպքերի մասին է: «Խաս-փուշը» վերջապէս արխիւների խաւարից դուրս գալով, հնարաւորութիւն է ստանում վաթսունվեց տարի յետոյ ցուցադրուել հարեւան այն երկրում, որի պատմութեան մասին է: Մտածում եմ երեւի նման անյոյս ու քաոսային վիճակ է պէտք մինչեւ որ արուեստի ճշմարիտ մի գործ, իր գոյութեամբ, կեանքն վերստին իմաստաւորել կարողանայ:

(Շար. 4)

(Շար. Ա. էջէն)

գին 3 պատանի 13–էն 16 տարեկան, չարչարանքի տակ մեռած են 1992–ին, ըստ Հելսինքիի մարդկային իրաւանց միջազգային Դաշնակցութեան:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ կը շարունակուի իսլամոլապաշտներու հալածանքը: Մարտ 8–ին, Գահիրէի ոստիկանութիւնը Շէյխ Ապտէլ Ռահմանի մօտիկ մէկ անձը՝ Ահմետ Տարվիշ ձերբակալած է: Ռահման որ Նիւ–Եորքի մօտ կը բնակի միշտ կ'ուրանայ թէ իր շարժումը որեւէ կապ ունեցած ըլլայ Նիւ–Եորքի ոճրափորձին հետ: Բայց, միշտ բիրտ ուժի գործածութիւնը կը քարոզէ տապալելու համար Մուպարաքի վարչակարգը:

ԿԱԶԱՅԻ գօտիին մէջ միջադէպերը չեն դադրիր Իսրայէլացիներու եւ Պաղեստինցիներու միջեւ: Մարտ 8–ին Իսրայէլացի մը որ հոն հաստատուած էր դաշունահարուած է պաղեստինցի իր աշխատաւորներէն երկուքին կողմէ: Ֆաթահը որ ՊԱԿ–ի գլխաւորաբար բաղկացուցիչներէն է տէր եղաւ արարքին: Քիչ ետք, Պաղեստինցի մըն է որ կը սպաննուէր Իսրայէլացի նոր հաստատուած անձերու եւ Պաղեստինցիներու միջեւ ծագած կռիւներու ընթացքին: Իսրայէլէն արտաքսուած եւ միշտ Հարաւ–Լիբանան տեղահանուած 396 Պաղեստինցիներու բանբերը յայտարարած է. – «Որքան դիմանանք, այնքան Իսրայէլ պիտի ներկայանայ որպէս ան որ կը սպաննէ խաղաղութիւնը: Պոսնիոյ եւ մեր հարցը կը մթագնեն Արեւմուտքի պատկերը մահմետական եւ արաբ զանգուածներուն մօտ»:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՍԻՆԵՄԱՅԻ մրցանակները՝ «Սեզար»ները շնորհուեցան Երկուշաբթի, Մարտ 8–ին: Երեկոյթը նուիրուած էր Սիրիլ Քոլարի որ քանի մը օր առաջ մեռած էր Սիտայէ: Իր ֆիլմն ալ՝ «Լա Նուի տէ Ֆօվ» արժանացաւ չորս մրցանակներու՝ լաւագոյն ֆիլմ, լաւագոյն առաջին ֆիլմ, լաւագոյն իգական յոյսը (Ռոմանն Պոհրինժէ), լաւագոյն դասաւորում (մոնթաժ): Լաւագոյն դերասանուհին նկատուեցաւ Քաթրին Տընէօվ (Էնտոշին), լաւագոյն դերասանը՝ Գլոտ Ռիշ (Լը Սուփէ), լաւագոյն բեմադիրը՝ Գլոտ Սօթէ (Էօն Քէօր ան Հիվէր), եայլն, եայլն:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ շատ ուրախ է իր վարած կեանքէն, հանգստեան կոչուելէն ի վեր: Աշխատանքի բաժանում ալ ըրած են կնոջը հետ. այսպէս, կը պատմէ Միացեալ–Նահանգներու նախկին նախագահը՝ «Ես սուրճը կը պատրաստեմ, Պարպարա անկողինները կը շտկէ: Կերակուրը կ'եփէ, ամանները ես կը լուամ...»:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ իր կարծիքը արտայայտած է Ռուսաստանի վարչակարգին մասին: Ինք կողմնակից է զօրաւոր վարչակարգի մը, բայց դէմ է սահմանադրական հանրաքուէի մը: «Ներկայիս, կ'ըսէ, վտանգաւոր է անխորհուրդ քաղաքական ուղղութիւններ առնել եւ մանաւանդ հետապնդել ճամբէն եւ երթալ դէպի նախագահական ամբողջական լիազօրութիւններ»:

CROIX BLEUE

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour son Centre de Vacances à Bellefontaine (Jura), pour la période de Juillet-Août 1993 :

- *deux directeurs diplômés*
- *deux adjoints de direction*
- *deux assistants sanitaires : étudiant en médecine (3ème année validée), assistant social, ou infirmier diplômé d'Etat*
- *des hommes d'entretien, ayant le permis de conduire*
- *des moniteurs diplômés du BAFA*
- *des cuisiniers et aides cuisiniers*

(réponse avant le 30 mars)

Les candidatures sont à envoyer à l'adresse suivante :

Croix Bleue des Arméniens de France
Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 Paris
Tél. : 48. 24. 46. 57.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՄԻՋԻՆՔԻ ՃԱՇ

Ց. Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղը այս տարի առաջին անգամ ըլլալով կը կազմակերպէ Միջինքի կէսօրուան ճաշ մը յատուկ «Արեւագալի արարողութեան» Ազգային Տան սրահը, Չորեքշաբթի, Մարտ 17, ժամը 13–ին:

Այս հրաւէրը ուղղուած է բոլոր հայրենակիցներուն:

Ճաշագինն է՝ 50 Ֆր.:

Կը խնդրուի տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն:

Եկեղեցի. –	78 – 60 – 47 – 18
Լուսին. –	78 – 88 – 92 – 51
Շաքէ. –	78 – 23 – 75 – 13

LA MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
«Section Jeunes»
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er
Tél. : 91 50 15 09

présente

le Samedi 13 Mars à 20 h 30

au Théâtre de l'Odéon — La Canebière

L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE ARMENIEN

NAVASART

Vente de billets à la M.A.J.C.
—— P.A.F. 100 F. ——

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Իպրահիմի հետեւեալ նուէրները. –

Պր. Ժան Թորոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մալումեան 150, Տէր եւ Տիկին Տիրան Յարութիւնեան 500, Տիկին Սոնա Պետրոսեան 100, Տիկին Ա. Խաչատուրեան 200, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան 200, Պր. Սամուէլ Սահակեան 200, Տէր եւ Տիկին Ֆրէտէրիկ Աճամի 500, Տէր եւ Տիկին Պայրամեան 300, Տէր եւ Տիկին Միհրան Տատեան 500, Պր. Հարգինէ Մըկըրտիչեան 200, Պր. Ժերար Օհանեան 100, Պր. Սթեփան Քէյճեան 600, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Սիւրմէլեան 50, Պր. Սարգիս Ուրգունճեան 100, Տիկին Նուարդ Աղապէկեան 200, Պր. Քերովբէ Գույումճեան 500, Տէր եւ Տիկին Սերժ Պապիկեան 500, Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 200, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Յովնանեան 1000, Տէր եւ Տիկին Արամ Մալխասեան 100, Օր. Մատլէն Արապեան 100, Տէր եւ Տիկին Անթուան Պաղտիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Րիշար Ժերանեան 150, Պր. Կարապետ Գորգիտեան 250, Տիկին Իրիս Բարսեղեան 150, Տիկին Ալիս Սըմսարեան 500, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Կարապետեան 150, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Ծիրմէճեան 500, Տէր եւ Տիկին Մաղըճեան 200, Տիկին Օլկա Պօրծակեան 200, Տիկին Էլիզ Վրթանէսեան 500, Տէր եւ Տիկին Ժերար Տէվէրմէլ 200, Տէր եւ Տիկին Հայկիկ Մէթէլեան 150, Տէր եւ Տիկին Տէր–Գալուստեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժան Մարգարեան 400, Թափի Սէն Ժորժ 100, Պր. Տիգրան Էօզմանուկեան 200, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Պուրժէ 500, Տիկին Գեղամ Ունճեան 100, Պր. Պ. Քէնէժան 200, Բժիշկ Արա եւ Տիկին Տանտիկեան 300, Պր. Համբարձում Էքմէքճեան 300, Տիկին Ջապէլ Պապանեան 100, Պր. Ժագ Տէմիր 200, Տէր եւ Տիկին Արման Սոլաքեան 150, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Գրիգորեան 500, Պր. Նուպար Մալումեան 500, Տիկին Արշալոյս Ճէնազեան 500, Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 300, Պր. Ժաք Պաթմանեան 200, Տիկին Հրաչիկ Մարանճեան 500 Ֆր.:

(Շար.)

BIENNALE DE PEINTURE SUD
Issy-lès-Moulineaux
—— Z A V E N ——
Palais des Arts et des Congrès
25, avenue Victor Cresson
(M° Mairie d'Issy)
du 11 au 18 Mars (de 13h à 19h)

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Փարիզեան Շրջանի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիներուն մէջ բոլոր եկեղեցականներուն մասնակցութեամբ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար՝ Ուրբաթ իրիկունները ժամը ճիշդ 7-ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:

Ուրբաթ, Մարտ 12, ժթ. օր Մեծի Պահոց ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցի.

Քարոզիչ՝ ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

ՔՈՒԼՎ. ՕՏՏՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ

ՈՒՐԲԱԹ. –
Մարտ 12, ժամը 18-ին
Կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

– ԱՐԵՒԱԳԱԼ –

Մեծ Պահքի հետեւեալ կիրակի օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի.-

Մարտ 14, Տնտեսի Կիրակիին,
Մարտ 21, Դատաւորի Կիրակիին,
Մարտ 28, Գալստեան Կիրակիին:

VIENNENT DE PARAITRE

Y E R E V A N — E R E P O U N I
(Հայ հերոսների երգը)

VATCHE YERAMIAN

**

ADISS HARMANDYAN
chante avec Reddy Bobbio
et son orchestre
Disques compact
DANIEL DER-SAHAKIAN
PRODUCTION

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 14. –

«Չորրորդ Կիրակի Մեծի Պահոց... Տնտեսի Կիրակին»,

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8.30–ին:

Արեւագալ՝ ժամը 10–ին:

Պատարագ եւ հոգեհանգիստ՝ ժամը 10.45–ին:

Կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

HOURIK ZAKARIAN, psychanalyste
présente
"Les centaurographies"
par
Mikaël DONIKIAN
peintre
Exposition du 10 Mars au 27 Mars
Vernissage le Mercredi 10 Mars à 18h30

G A L E R I E L E S C E N T
8, rue de Jouy, 75004 Paris
du mardi au samedi de 14h à 18h30
Tél. : 42 77 30 00
M° Saint Paul / Pont-Marie

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de présenter l'ouvrage nouvellement paru

LES NOCES NOIRES DE GULIZAR

traduction française du livre de
ARMENOUHIE KEVONIAN
Présentations historiques de
Anahide Ter-Minassian
et
Kéram Kévonian
le Vendredi 12 Mars à 20 h 45
Présentation — lecture d'extraits
Débat — Dédicaces

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

SAISON 93 DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU
le Jeudi 29 Avril à 20 h 30

10 0EME CONCERT QUATRA

Concert de Gala du XXIe Anniversaire

Concertos de P. I. TCHAïKOVSKI

A l'occasion du centenaire de sa mort (1840-1893)

JEAN TER-MERGUERIAN
Concerto pour Violon et Orchestre

SUREN BAGRATUNI
Variations Rococo pour Violoncelle et Orchestre

VARDAN MAMIKONIAN
Concerto N °1 pour Piano et Orchestre

L'ORCHESTRE JEUNE PHILHARMONIE
Direction
JEAN-JACQUES WERNER

Prix des places : 200 F. — 130 F. — 100 F. — Etudiants 50 F.
Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA
3, rue des Saints-Pères — 75006 Paris — Tél. : 42. 60. 74. 78

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 11
JEUDI
11 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· – Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամենուրեք առաւօտում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաւօտում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

68րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 18·015 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNÉE — N° 18.015

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԲԱՐԻ ԳԱԼՈՒՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Առաջին անգամն է որ Ֆրանսայի մայրաքաղաքը որպէս պաշտօնական հիւր կ'ընդունի ձեզ· փարիզեան եռուն քաղաքական առօրեային մէջ պարագայական դրուագով թուական մըն է, անկասկած, Մարտ 12-ը· սակայն մայրաքաղաքին հայ գաղութին քով տիրականը խանդավառութեան գիծն է որ կը յայտնուի անկախ իր հայրենիքին Հանրապետութեան առաջին նախագահը ողջունելու պահուն:

Գիտենք թէ անտարբեր չէք այդ կըղզեակին զգացումներուն որոնք բռնուած են յաճախ ապրուած բարօրութեան ու դայն բաժնելու անկարողութեան խռովքին միջեւ: Ամէնէն անտարբերը, ամէնէն ժլատն խակ անպայման ունի նուազագոյն մը — զգացում, նիւթ, ժամանակ -- իր հեռաւոր ծանօթին կամ անծանօթին համար որ առանց ջուրի, լոյսի, ջերմութեան, յաճախ նաեւ առանց այսօրուան ու վաղուան ապահովութեան, կրողն է հայրենական նոր գարթօնքի մը ծանրածանր բեռը:

Գիտենք թէ ի՛նչ տառապանքներու ընդմէջէն կը թաւալի անոր առօրեան: Ան կը տանի իր յոյսին, հացին, լոյսին պնով դիրքի ու հարստութեան տիրացածներու արհամարհանքը, ունի հացէն, ջուրէն, լոյսէն ետք իրեն մնացած հողակտորն ալ օր մը ոտքին տակէն սահած տեսնելու վախը ու կ'ապրի սխալած ըլլալու սարսափը:

Անկախութեան հանրաքուէին 99,39%-ով դրական պատասխանած ու 1991 Սեպտ. 21-ի գիշերը պարելով, երգելով լուսցուցած Հայաստանցիին խանդավառութենէն մնացածին խորհրդանիշը այսօր, Հայաստանի կացինահար ծառերէն մնացած թեւատ, անգլուխ բուները չե՞ն որոնք ա՛լ խաչափայտերու կը նմանին ու սառած, աշխարհին խռոված կոճղերը:

Ամէն օր որ կ'անցնի, աւելի կը մթագնէ գոյները այս համայնապատկերին· կ'աղճատուին տուեալները առաջին անկախութեան հետ զուգահեռներու համար որոնցմէ այնքան վճռակամութեամբ խուսափել էր մեր նպատակը երբ ճամբայ կ'ելլէինք աշխարհի մէջ վերջապէս մե՛ր դծած ճամբուն հետեւելու կամքով:

Այսուհանդերձ, խանդավառութիւնն է տակաւին որ տիրական գիծը պիտի ըլլայ Փարիզի հայ գաղութին երբ ան կը դիմաւորէ Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին Նախագահը: Խանդավառութիւն որուն պատեանին տակ կուտակուած են սակայն ցաւ, վախ, կասկած ու հարցականներու շարան մը:

Անոնք ծնած Հայաստանցիին տառապանքէն ու աճեցան Սփիւռքի Հայուն բաժին հանուած անտեսումին մէջ· առիկա անզօրութեան դառնութեամբ փոխարինելէ ետք սկզբնական ամէն խոյանք, այսօր կը սպառնայ կատարեալ անտարբերութեան վերածուիլ սրբագան ու սիրելի ամէն բանի հանդէպ:

Գաղութին հետ ձեր հանդիպումը տարբեր պիտի ըլլայ նախորդներէն· խանդավառութեան քօղը դժուար է որ պարտկէ անտեսուածի, անզօրի մեր դառնութիւնն ու տժգունած յոյսին դեղինը: Քաղաքավարական, պաշտօնական, պարագայական ոչ մէկ տարազ պիտի զօրէ սրբելու զանոնք:

Մենք կը նմանինք դարավերջի այն պանդուխտին որ թռչող կռունկէն յոյսի խապրիկը կը պաղատէր· ըրէ՛ք այնպէս որ լոյս քաղաքէն ձեր անցքը մութի նոր շերտեր չստեղծէ մեզի համար: Հրաշքի հաւատացող չենք· ճշմարտութիւնը փակած է փախուստի բոլոր դուռները: Մենք կարօտը ունինք փուշերու մասին լսելու ու անոնցմէ դէպի ապագայ դիմելու քաջութիւնը շօշափելու:

Մենք կ'ուզենք ողջունել Հայաստանի Հանրապետութեան Ա. Նախագահի անձին մէջ ոչ միայն պաշտօնական անձնաւորութիւնը, այլ նաեւ յատկապէս ժողովուրդի ղեկավարը, մեր կասկածներուն, պախերուն տեղ գտնելու համար ապահովութիւնը թէ վաղը կը ծլարձակին խաչափայտ դարձած ծառի բուները ու սառած, խոժոռած կոճղերը Հայաստանի:

Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ ՅԱԿՈԲ ՄՈՎՍԷՍ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք Մարտ 5-ի մեր թիւով, Հայաստանի Մշակոյթի նախարարը՝ Յակոբ Մովսէս, չորս հոգինոց պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ Պոլիս գացած է, մասնակցելու Սեւ Ծովեան համագործակցական միութեան մշակութային նախարարներու համագումարին որ տեւած է Մարտ 2-էն 7, Հիլթըն պանդոկի մէջ:

Պատուիրակութիւնը Պոլիս ժամանած է Փետրուար 28-ին: Նախընթաց օրը, պատուիրակութիւնը Թուրքիա անցած էր Մարգարայի սահմանային դռնէն եւ կառքով գացած մինչեւ Էրզրում, ուր գիշերած է: Յաջորդ առաւօտը Էրզրումէն անցած էր Անգարա ու հոնկէ օդային ճամբով՝ Պոլիս: Ճամբորդութիւնը իր բոլոր մանրամասնութիւններով կազմակերպած էր Մոսկուայի Թրքական դեսպանատունը եւ այս առընչութեամբ պատուիրակութեան անդամները յայտնած են որ արժանացած են շատ յարգալից վերաբերումի, ընդունուած են Կարսի կուսակալին կողմէ: Ի պատասխան «Մարմարա»ի տնօրէն Արի Հաստէճեանի, Յակոբ Մովսէս յայտնած է թէ համագումարին նպատակը պիտի ըլլայ Սեւ Ծովեան երկիրներու տարածքին վրայ ստեղծել մշակոյթի միասնական ոճ մը: Հայաստան իր մասնակցութիւնը կը բերէ այս աշխատանքներուն:

Հայաստանի պատուիրակութեան մաս կը կազմէին, Յակոբ Մովսէսի կողքին. — Արտաքին Նախարարութեան Մշակութային աշխատանքներու նախագահ՝ Եղիշէ Սերգոյեան, արուեստի բաժնի տնօրէն՝ Մկրտիչ Մաթեւոսեան, Մշակութային նախարարութեան բաժնի նախագահ՝ Վարդան Աբրահամեանց եւ Հայաստանի թանգարանի տնօրէն՝ Հենրիկ Բախչինեան:

Երկուշաբթի առաւօտ, Մարտ 1-ին, Յակոբ Մովսէս ընկերակցութեամբ Հայաստանի գրականութեան թանգարանի տնօրէն, բանասիրական գիտութիւններու դոկտոր, բանաստեղծ եւ Պոլսոյ հայ գաղութին քաջածանօթ՝ Հենրիկ Բախչինեանի, Եղիշէ Սարգսեանի, Մկրտիչ Մաթեւոսեանի եւ Վարդան Աբրահամեանցի այցելած է Պատրիարքարան, ուր դիմաւորուած է Գարեգին Պատրիարքի կողմէ: Ընդունելութիւնը տեղի ունեցած է Պատրիարքին աշխատասենեակը: Բարի գալուստ մաղթելէ ետք, Գարեգին Արք. բացատրութիւններ տուած է համայնքին կեանքին մասին, ծանրանալով ի մասնաւորի դպրոցներու դժուարութիւններուն վրայ:

Պատրիարքարանէն ետք, Հայաստանի պատուիրակութիւնը այցելած է Սուրբ Փրկիչ հիւանդանոցը, ապա՝ Սամաթիոյ Ս. Գէորգ Եկեղեցին, յետոյ անցած է Պալըքլըի գերեզմանատունը, ուր Մշակոյթի Նախարարը կ'ուզէր անպայման խոնարհիլ Միսաք Մեծարենցի դամբարանին առջեւ: Այս այցելութիւններէն ետք, Յակոբ Մովսէս եւ պատուիրակութեան անդամները այցելութիւն մը տուած են «Մարմարա»ի խմբագրութեան: Զիրենք ընդունելով «Մարմարա»ի խմբագրապետը՝ Ռ. Հաստէճեան բարի գալուստ մաղթած է, ապա քանի մը խօսքով բացատրած է նաեւ թերթին առաքելութիւնը, նշելով թէ «Մարմարա» կը ջանայ կամուրջ դառնալ Պոլսոյ, Սփիւռքի եւ Հայաստանի հայութեան միջեւ: Իր կարգին Յակոբ Մովսէս յայտնած է թէ հինէն հետեւած է «Մարմարա»ի եւ յատուկ համակրանք ունի Յակոբ Մնձուրիի նկատմամբ, թէեւ լաւ կը ճանչնայ նաեւ Զահրատի, Խրախունիի եւ Հաստէճեանի նման գրողներու գործերը: Լուրեր տուած է նաեւ Հայաստանի մշակութային կեանքէն:

«Մարմարա», որու Մարտ 1-ի, 2-ի եւ 3-ի թիւերէն քաղեցինք վերոյիշեալ լուրերը, կը հաղորդէր նաեւ թէ Մշակոյթի նախարարը եւ Թանգարանի տնօրէնը ներկայ եղած են Ծովինար եւ Տիրան Լոքմակէօզեանի համերգին (Մարտ 2) Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ եւ խորապէս տպաւորուած են երկու երգիչներու տաղանդէն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ԺՈՂՈՎԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Մարտ 10-ի Թուրք մամուլը կը գրէ թէ Անգարա եռանդուն գործունէութիւն կը տանի լուծում մը գտնելու համար Ղարաբաղի պատերազմին: Արտաքին Նախարար Չէթին Մոսկուայի ու Բաքուի այցելութենէն ետք երկարատեւ խօսակցութիւն մը ունեցած է Լ. Տէր -- Պետրոսեանի հետ, ապա Թուրքիոյ վարչապետին, փոխ -- վարչապետին ու Միացեալ -- Նահանգներու Անգարայի դեսպանին հետ քննարկած են հայեւազրպէյճանական հաշտութեան մը պայմանները:

Թուրք մամուլը «պատմական» կ'որակէ այս ժողովը որ տեղի ունեցած է Միացեալ -- Նահանգներու դեսպանին փափաքով· ան ծանրացած է Հայաստանի օժանդակութեան հարցին վրայ, շեշտելով նախագահ Քլինթընի համար անոր կարեւորութիւնը: Վարչապետ Տէմիրէլ ապահովութիւն տուած է որ Թուրքիա անցքի արտօնութիւն պիտի տայ այդ օժանդակութեան, սակայն դեսպան Պարքլէյի դիտել տուած է Ազրպէյճանի օժանդակութիւնը դադրեցնելու Միացեալ -- Նահանգներու որոշումին անպատեհ բնոյթը: Ան փափաք յայտնած է որ Նախագահ Քլինթըն չխանգարէ երկու հանրապետութեան կատարուած օժանդակութեան հաւասարակշռութիւնը:

Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարը ամերիկացի դեսպանին փոխանցած է հաշտութեան համաձայնութեան Միացեալ -- Նահանգներու կողմէ եւս որպէս երաշխաւոր ստորագրուելու Էլչիպէյի փափաքը· Պարքլէյ ըսած է թէ համաձայնութիւնը Միացեալ - Նահանգներուն եւս երաշխաւորութիւնը կրնայ վայելել եթէ ընդունուի երկու կողմերէն:

Կը տեղեկացուի որ Անգարա հասած է նաեւ Միացեալ -- Նահանգներու Թուրքիոյ նախկին դեսպանը նոյն հարցին մասին հանդիպումներ ունենալու Թուրքիոյ Հանրապետութեան Նախագահին ու վարչապետին հետ:

ՀՐԱՒԷՐ ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Գոհունակութեամբ կը յայտնենք համայնքիս բոլոր զաւակներուն, թէ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ՝ մեծարգոյ Պ. ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ պաշտօնական այցով Ֆրանսա կը ժամանէ այս Հինգշաբթի, Մարտ 11, երեկոյեան ժամը ճիշդ 6-ին:

Պ. Նախագահը՝ իր հետեւորդներով՝ Ֆրանսա իր կեցութեան երեք օրերուն, պաշտօնական հանդիպումներ կ'ունենայ Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահ՝ մեծարգոյ Պ. ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՄԻԹԵՐԱՆ-ի հետ: Հանդիպումներ կ'ունենայ նաեւ Ֆրանսայի Պետութեան բարձրագոյն իշխանութեանց եւ պաշտօնատարներուն հետ:

Այս առթիւ, շարք մը բանակցութիւններու արդիւնք, Պ. Նախագահը պիտի ստորագրէ նաեւ Ֆրանսա – Հայաստան Բարեկամութեան եւ Գործակցութեան համաձայնագիր մը:

Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան առիթը պիտի ունենայ հանդիպելու նաեւ մեր համայնքին՝ հրապարակային հաւաքի մը առթիւ, որ տեղի պիտի ունենայ այս Շաբաթ օր, Մարտ 13-ին, երեկոյեան ժամը 7·30-ին,

Palais des Congrès de Paris, (Grand Auditorium, 2, Place de la Porte Maillot, Paris 17e), ուր իր խօսքը պիտի ուղղէ ներկաներուն եւ պիտի պատասխանէ անոնց հարցումներուն:

Հայոց Հանրապետութեան Նախագահը Հայաստան կը վերադառնայ Կիրակի, Մարտ 14-ի առաւօտեան:

Սրտագին կոչ կ'ընենք համայնքիս անխտիր բոլոր զաւակներուն, որպէս զի խուռներամ բազմութեամբ եւ միասնական ոգիով շրջապատեն Հայոց Նախագահը եւ արժանի պատիւն ու յարգանքը մատուցանեն անոր:

Այս սպասումով՝
Աղօթարար
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Հայոց Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԻԷՐ ԺՈՔՍ, Նախարարաց Խորհուրդի Մարտ 10-ի նիստին նշանակուեցաւ Հաշիւներու Ատեանի նախագահ, Պաշտպանութեան իր նախարարութիւնն ալ մնացած քանի մը օրուան համար փոխանցելով Նախարարապետ Պէրէկովուայի: Այս նշանակումը բաւական կը վրդովէ ընդդիմութիւնը, քանի կը տեսնէ որ մեծամասնութեան ժամուն ալ Միթերան «իր մարդիկը» կը տեղաւորէ եւ ան ալ այնպիսի պաշտօնի մը որ անխախտելի է, մինչեւ տարիքի սահմանափակումը (69): Այդ սահմանափակումն էր նախորդին մեկնումին պատճառը: Փիէր Արփայանժ 69 տարեկան կ'ըլլայ Մարտ 13-ին: Ընդդիմութեան հանած աղմուկին պատճառներէն մէկն ալ այն է որ այդ բարձրագոյն

(Շար·ը Դ· էջ)

«ՎԵՐՋԻՆ ՄՏԱԾՈՒՄԻՆ ՀԷՔԵԱԹԸ» (*)

ՀԱՏՈՐ ՄԸ ԵՒ ԻՐ ՀԵՂԻՆԱԿԸ

«Մոռացումը ծածկող փոշին պէտք չէ առնել, չափազանց վտանգաւոր է» կ'ըսէ «Ժողովուրդներու խղճի Միութեան» դիւանապահը, որ Թուրքիոյ նախկին վարչապետն էր: Վէպին 19-րդ էջը հասանք, ու մնացած 460 էջերը այնքան փոշի կը թօթուեն որ մարդ ապշած, գիրքը կը գոցէ: Ամէն տեսակ փոշի. թէ՛ մեծ Եղեռնի անտանելի փոշին, թէ անատոլեան հայկական գիւղի մը աւանդական քաղցր կեանքին փոշին: 1988-ին՝ Թովմա Խատիսեան մեռնելու վրայ է երբ իր առջեւը կը թաւալի «Վերջին մտածումին հէքեաթը»: Պատմիչը կը սկսի իր հօրը մասին խօսիլ ու մէկէն ընթերցողը ինքզինք կը գտնէ ԺԸ. դարու վերջին տարիները՝ Արեւմտեան Հայաստանի գիւղի մը մէջ: Այս գիրքը ձեռքերուն, սրտին, մտքին մէջ այնպէս կը թափանցէ, որ մէկ չուն չում ծայրէ ծայր կը կարդացուի:

Մինչեւ հիմա, հայկական հարցին վերաբերեալ կան բազմաթիւ գիտական գիրքեր, բազմաթիւ ինքնակենսագրութիւններ, բայց քիչ վէպեր: Ֆրանց Վէրֆէլի «Մուսա Տաղ»ն ու Վիքթոր Կարտոնի երեք գործերը արդէն ապացուցանած էին որ վէպի ուժն ու ազդեցութիւնը շատ աւելի մեծ ներուժ ունին քան թէ գիտութեան դաշտը: Այս տեսակէտով, ներկայ գիրքը իսկական ռումբ մըն է: Կը յաջողի հրապուրել առանց որեւէ գիջում ընելու: Սարսափելի փաստերը բացէ ի բաց տրուած են եւ ոճը անմատչելի ըլլալու աստիճան «իրապաշտ» է. թէ՛ չարչարանքները, թէ՛ սեռային նկարագրութիւնները, ոչ մէկ մանրամասն կը խնայուի: Հակառակ ատոր, գրութիւնը երբեք զզուանք չի պատճառեր: Այս հակասութիւնը գործին առաջին հրաշքն է, եւ ոճին երկու յատկանիշներուն կը պարտի. անընդմէջ հիւմուրը եւ դիւցազներգական շունչը: Ընտրած ձեւը, այսինքն՝ Թովմայի եւ «Վերջին մտածումին» միջեւ երկխօսութիւն մը, հեղինակին թոյլ կու տայ մէկէն ոճը փոխել կամ կատակի դարձնել որոշ ահաւոր դէպք մը, կամ ալ պատմուածքը արագացնել՝ առանց ծանրանալու:

Այս օրերուն Հիլսընրաթ Փարիզ կը գտնուի, «Էչանժ» ընկերութեան կողմէ հրաւիրուած ըլլալով ու «Ցառաջ»ի խմբագրատան մէջ զրոյց մը ունեցանք իրեն հետ. «Քսան տարի առաջ ունեցայ Հայերուն մասին վէպ մը գրելու միտքը: Արդէն երկու գիրքեր գրած էի Հրեաներուն մասին ու նկատեցի որ Հայերուն հարցը որեւէ արդի վէպ չէր ներշնչած, միայն կար Վէրֆէլի գործը: Սկսայ Հայերուն պատմութիւնը կարդալ զանազան գրադարաններու մէջ, շատ ազդուեցայ, ու մէկէն անդրադարձայ որ Հայոց պատմութիւնը գիտէի, բայց Հայերը չէի ճանչնար. այնպէս որ հրաժարեցայ»: Հիլսընրաթի մասին քանի մը կենսագրական տեղեկութիւններ արդէն որոշակի ձեւով կը լուսաբանեն այս գրքին յաջողութիւնը: Գերմանիա ծնած է, Լայփցիկ, 1926-ին. հայրը Լեհ Հրեայ, մայրը՝ Ռումանիայէն: Նացիներու զարգացման առեն, Ռումանիա կ'ապաստանի, պատերազմի ընթացքին գերի կ'իյնայ եւ Ուկրանիա ճամբարի մը մէջ քանի մը տարի կ'ապրի: 1944-ին անկէ քալելով Ռումանիա կ'անցնի: Պուքրէշի անկումէն յետոյ, կեղծ անձնաթուղթերով, Պուլկարիոյ ճամբով կը փախի դէպի Պոլիս, ու «Պեռլին-Պաղտատ» երկաթուղիով կը հասնի Պաղեստին: Անկէ վերջ Ֆրանսա կը ժամանէ 1947-ին, ուրկէ 1951-ի սկիզբը կը մեկնի դէպի Ամերիկա: 1975-էն ի վեր Գերմանիա հաստատուած է, Պեռլին:

Իր առաջին վէպը՝ «Գիշերը», արդէն հիմնուած էր Հրեաներուն մասին. «1964-ին գիրքս լոյս տեսաւ Գերմանիա, բայց հրատարակիչը վախցաւ ու 700 օրինակ ծախելէ վերջ վաճառքը դադրեցուց: 1967-ին, ամերիկեան հրատարակիչ մը գործը գնեց, սակայն ինքն ալ վախցաւ՝ Նիւ-Եորքի Հրեաներուն հակազդեցութենէն»: Յաջորդ գործը՝ «Նացին ու սափրիչը», Հրեաներուն եւ Նացիներուն մասին երգիծանք մըն է: «Գերմանացիները կրկին մերժեցին ու 1971-ին նոյն հրատարակիչը անգլերէն հրատարակեց, կրկին առանց ծանուցման: 1974-ին երկու գործերը լոյս տեսան «գրպանի գիրք»ի ձեւով, ու այս անգամ մէկ միլիոն օրինակ ծախուեցաւ: Գերմանիա վերահաստատուելէս յետոյ, պատահաբար հանդիպեցայ «Ազատ Պեռլին» ձայնասփիւռին գլխաւոր պատասխանատուին, որ լայն քարոզչութիւն կատարեց «Նացին ու սափրիչը»ին:

Վերջապէս փոքր հրատարակիչ մը՝ Պրաունն զիս կանչեց, ու գիրքը բնագրին լեզուով --գերմաներէն-- լոյս տեսաւ: Մամուլին մէջ շատ մեծ արձագանգի արժանացաւ (Շփիկըլ, Շթէրն, Ցայթ, եւլն.) նաեւ ձայնասփիւռով ու հեռատեսիլով: Յետոյ Պրաունն «Գիշեր»ը վերահրատարակեց, բայց շուտով --անկախ ինձմէ-- սնանկացաւ: Իրմէ ոչ մէկ վճարում ստացայ»: Վերջապէս ծանօթ գերմանական հրատարակիչ մը իր «տան» մէջ առաւ գիրքը, բայց երբ Հիլսընրաթ հայկական ծրագիրը ներկայացուց, պատասխանեցին որ Հայաստանը ոչ մէկը կը հետաքրքրէ: Անոր փոխարէն հեղինակը գրեց «Պրոնսկիի խոստովանանքը», կրկին երգիծաբանութիւն մը՝ Հրեայի մը մասին որ Աուշուիցէն ազատած Նիւ-Եորք կը մեկնի ու երկրորդ մղձաւանջ մը կ'ապրի: Հիլսընրաթ իր ոճին հաւատարիմ կը մնայ...:

Իսկ հայկական ծրագիրը ի՞նչպէս իրականացաւ: «1984-ին Պրաունն ինծի խոստումս յիշեցուց. ինքը շարժանկարի գործերով կը զբաղէր հիմա, նախկին հրատարակիչէս զիս ազատեց՝ իրաւունքները գնելով, ու ինծի պատուիրեց հայկական գրքին վրայ հիմնուած շարժանկարի մը նիւթը. սակայն... գրքին դեռ մէկ տողն իսկ գրած չէի: Երկու տարի բան չգրեցի բայց գիշեր-ցերեկ ուսումնասիրեցի, Ամերիկա գացի ու շատ մը փոքր պատմուածքներ եւ հին ուղեւորութիւններ յուսատպեցի. հայկական սովորութիւններով տոգորուելու համար Գալիֆորնիա շատ Հայերու հետ խօսեցայ: Վերադարձիս, 1987-ին, եօթը ամիս տունէս դուրս չելայ, անդադար գրեցի: Սակայն... դեռ հրատարակիչ չունէի: Բարեբախտաբար, Պեռլինի մէջ ծանօթ հոգեբոյժ կին մը կար, որ կնոջս ընկերուհին էր: Ձեռագիրը կարդաց ու Փիփըր հրատարակիչին յանձնեց: Երեք օր չանցած, Փիփըր հեռաձայնեց ու համաձայնեցաւ: Ձեռագրէն երկրորդ օրինակ մը Տէօպլին մրցումի դատակազմին ղրկած էի. ու երկու ամիս յետոյ ինծի յայտարարեցին որ այս շատ կարեւոր մրցանակը շահած էի»:

Առաջին թարգմանութիւնը եղաւ անգլերէն, շուտ սպառեցաւ ու նոր լոյս տեսաւ գրպանի գիրքի ձեւով. բայց անգլիացի հրատարակիչը դժբախտաբար Ամերիկայի մէջ գիրքը չի ցրուեր: Կան նաեւ ուրիշ թարգմանութիւններ, իտալերէն, հոլանտերէն, եւ իրաւունքները արդէն ծախուած են զանազան լեզուներու համար (յունարէն, լեհերէն, սպաներէն, հունգարերէն, լետոներէն): Հայերէն թարգմանութիւնը կատարուած է ու շուտով լոյս կը տեսնէ Հայաստանեան «Նայիրի» հրատարակչին մօտ: Մինչեւ հիմա՝ Ֆրանսերէնի միակ թարգմանուած գործը «Նացին եւ սափրիչը»ն էր, 1977-ին «Ֆայար»ին մօտ հրատարակուած, բայց փոքր տպաքանակով. շատոնց ըսպառած է: Այս «Վերջին մտածումին հէքեաթ»ը «Ալպէն Միշէլ» Ֆրանսերէն լեզուով հրատարակեց եւ պէտք է խոստովանիլ որ թարգմանութիւնը հիանալի է: Մարդ չի նկատեր որ ուղղակի Ֆրանսերէն գրուած չէ:

Հիլսընրաթ դեռ Հայաստան այցելած չէ, բայց Արեւմտեան Հայաստանը շրջած է. Վան, Ուրֆա, Էրզրում, Կարս, Անի, ...: Որոշ ձեւով ալ ներշնչուեցաւ Ռումանիոյ գիւղերուն նախապատերազմական կեանքէն: Սակայն ճապէս երկու հիմքերու կը յենի. կարդացած գիրքերը եւ իր բուն երեւակայութիւնը: Բայց ի՜նչ երեւակայութիւն պէտք է, այնքան ճշմարիտ ձեւով նկարագրելու համար:

«Եափ Սու» կոչուած գիւղին ամէնօրեայ կեանքը, կովու «դեզէք» (քակոր)ով կշռութաւորուած եւ երիտասարդներուն սեռային զարգացումով դրոշմուած: Ատոր վրայ երկու մտասեւեռումէ ազդուած մթնոլորտ մը՝ քիւրտ լեռնային ցեղերուն վախը (չմոռնանք որ Հայերը զէնք ունենալու իրաւունք չունէին) եւ «Մեծ դէպք»ին ուրուականը: Այս «Մեծ Դէպքին նախազգացումը հեղինակին վարպետութեամբ օգտագործած բազմաթիւ օրինակներէն մէկն է: Բոլորը նշել անկարելի է, սակայն քանի մը յատուկ կերպարներու գիւտերը իսկապէս գլուխ գործոցներ են, մանաւանդ որ առանց հեղինակին բացառիկ ոճին կրնային ուղղակի ծիծաղելի դառնալ:

Յիշենք հայկական գիւղին մօտ բնակող միակ Թուրք ընտանիք մը, որ հայկական կեանքին արձագանգի դեր կը կատարէ: Կամ «ամերիկացի զարմիկները», արդէն օտարացած. Վարդան Խատիսեանն ալ՝ 1898-ին Ամերիկա մեկնած էր ու Ա. Համաշխարհային Պատերազմին նախօրեակին իր գիւղը վերադարձած («Մուսա Տաղ»ին մէջ ալ, Գաբրիէլ Բագրատեանը արտասահմանէն նոյն ատեն իր երկիրը վերադարձաւ): Իսկ ի՞նչու կը վերադառնայ. պարզապէս ամուսնանալու համար այն աղջկան հետ որ ժամանակին, Համիտեան ջարդերու տարիներուն, դէմքը այրած նորածին էր: Փրկած էր, երբ ան «այլեւս դէմք չունէր: Միայն աչքեր: Բայց այնքան լուսաւորուած աչքեր, որ կարծես թէ Քրիստոս տեսած էին: Այս աչքերուն լուսաւորութեան պատճառով, քահանան դիւրին մը որդեգրող ծնողքներ գտաւ»:

Աղջիկը բուժողն ալ եզակի կերպար մըն է, Պիւլպիւլ կոչուած քիւրտ կին մը, կախարդուհիի մը նման, որուն բոլոր Հայերը կը դիմեն երբ «հրաշք»ի մը կարիք կայ: Չմոռնանք կոյր Թուրք մուրացկանը, միշտ նոյն տեղը նստած. իր կուրութեան շնորհիւ, ամէն մէկը իր անմեկնելի ներկայութեան ազատօրէն կը խօսի, այնպէս որ ամէն ինչի տեղեակ է. գիտէ, օրինակ, թէ ո՛ր Հայերը յաջորդ օրը պիտի կախուին: Գիրքը կ'աւարտի անսպասելի ձեւով, Բ. Համաշխարհային Պատերազմի ժամանակ ինչո՞ւ նման երկրորդ պատերազմ մը տեղի ունեցաւ: «Պատմաբանները կ'ուզէին Մեծ Պատերազմին թիւ մը տալ, որպէսզի պատերազմներուն շարքին մէջ չկորսուի. բայց այս «Մեծ Պատերազմը», որ առանց թիւի համաշխարհային պատերազմ էր, «Առաջին Պատերազմ» կոչելու համար, երկրորդի մը կարիքը կար: Այս խնդիրը լուծելը դիւրին էր»: Ամէն ինչի պատասխանը հիւմուրն է Հիլսընրաթի համար:

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

(*) «Le conte de la pensée dernière» (roman), *Edgard Hilsenrath*, Ed. Albin Michel, Paris, 1992.

ՔԻՉ ՄԸ ԱՄԷՆ ԻՆՉ

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻՆ՝ ՓԱՍՏ

Որպէս կանոն, Հայաստանում նորաստեղծ – օրինաստեղծ բոլոր կուսակցութիւնները ունենում են ... երկու անդամներ: Եւ այն էլ Հ.Հ.Շ.-ից հեռացած (անվերադա՞րձ): Թէ առաջիկայում քանի՞ կուսակցութիւն կը ստեղծուի՝ կախուած է Հ.Հ.Շ.-ի զոյգ -- զոյգ նօսրացող շարքերի որոշակի անխախտ -- խախտման յաճախականութիւնից:

Ցամենայնդէպս, նորին մեծութեան «Նոր ուղի» կազմակերպութեան օրինակը փաստ է օրինակելի: Ագդովին, զոյգ -- զոյգ, մի – մի կուսակցութեան ստեղծման պայքարին լինենք պատրաստ:

**

ՀՈՎՀԱՐԱՄԻՏ, ԱՍՈՒԱԾԱՀԱՃՈՅ... ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

Հայաստանի որոշ քաղաքական շրջանակներում ասում են.

-- Մոմ վառենք Լ. Տէր – Պետրոսեանի պէս հաւասարակշիռ ու քաղաքագէտ նախագահ չենք գտնի:

Իսկ որոշ շրջանակներ էլ ասում են.

-- Է՜հ, ողջ գիշեր վառում ենք, էլի՜:

Իսկ ժողովուրդն իր բազմադարեայ պատմութեան ընթացքում այնքան մոմ ե՞րբ էր վառել, Աստուածահաճոյ ժողովուրդ:

**

Ո՛Չ

Այժմ երբ Աղէտի գօտի է դարձել ողջ Հայաստանը երբեմն -- երբեմն նախկին երկրաշարժային աղէտի գօտում մասին խօսելիս, նախկին աղէտեալները ամենեւին այն կարծիքին չեն որ գօտին Խաչիկ Ստամպոլցեանին է մնացել, իրենց՝ աղէտը: Ո՛չ:

**

ԵՂԻՑԻ՛ ՄՈՒԹ

Եւ եղեւ ... մոմ...:

ՅԱՅՏՆԻ ՉԷ՝

Հայաստանի կառավարութեան որոշմամբ ... դարունն այս տարի սկսուելու է Մարտի 1-ից: Որոշման իրականացումը դրւում է կառավարութեան եւ իշխանութիւններին արդէն ընտել եւ մասնագիտակ ընդդիմադիր կուսակցութիւնների վրայ:

Այս առիթով զանգուածային միթինգները, երթերը ի սպառ ... արգելելու ընթացք տալու համար նոյն որոշմամբ Ռուսաստանից սպասւում է հացի հերթերի անխախտութիւնն ապահովելու համար հրահանգ, Թէ ուրիշ ի՛նչ հրահանգներ, ցուցումներ կը լինեն ներկայումս թուացեալ ապակեդրոն կեդրոնից, յայտնի չէ:

**

ԹԵՐՄՆՈՒՑՈՒՄ

«Մեր ողջ նուիրումը ու կորովը՝ ազգին»: Այս սրբազան նշանաբանով են ընթանում Հայաստանի քաղաքական ու ապաքաղաքական կուսակցութիւնները: Բոլորն անխտիր: Եւ սա ամենեւին ... զարմանալի է, որովհետեւ փաստ է: Եւ այն ինքնին արժէք ունի: Մանաւանդ ժողովրդի հետեւողունակ լինելու պարագային: Գոնէ այժմ ակնկալիքներով ... սպառող միակ հայ ժողովրդի:

**

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵԼԻՔ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՌՕՏ ԾՐԱԳԻՐ

ա. -- Ազատ մտքի քայլարշաւ

բ. -- Ծառահատումներից ցրտահարուած անձեռնոց ձեռքերի շփում -- շփում մինչեւ վերջ

գ. -- Սնդղի ապակեդրոնացում՝ բնտանիքի անդամների աչքից, սրտից հեռու

դ. -- Մեր ապրուստն ի՞նչ է 250 կրամ չոր հաց (ըստ Յովհաննէս Թումանեանի)

ե. -- Ոչ մի ծառ չկտրած բնտանիքների համար պահանջել օրաբաժին 250 կրամ օդի (ներառեալ մանկահասակները)

Յաւելուած. -- Վերոյիշեալ կէտերի նպատակային պահանջներին հասնելու դէպքում իշխանութիւններին ներկայացնել «Մոսկուա» կինոթատրոնը «Մինսկ» վերանուանելու համալիր ծրագիր:

ԻՐԱՋԵԿ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ – ԵՐԵՒԱՆ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Քանի մը շաբաթէ ի վեր Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի չորս մասնաճիւղերը ձեռնարկած են ուտեստեղէն հաւաքելու: Արուարձաններու եկեղեցիներուն եւ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ամէն օր, խումբ առ խումբ, ժրաջան տիկինները կը կատարեն մրջիւնի աշխատանք: Կը հաւաքեն, կը զատեն, ծրարներ կը կազմեն, կը կշռեն, կ'ամբարեն:

Իւրաքանչիւր ծրար կը պարունակէ յատկապէս փոշի կաթ, շաքար, բրինձ եւ այլ անհրաժեշտ ուտելիքներ: Ծրարը կը կշռէ 12–էն 13 քիլօ: Պատրաստուած է աւելի քան 2500 ծրար, ինչ որ կը ներկայացնէ 25 թօն ապրանք:

Այս 25 թօն ապրանքը, Ղազարեան կաշ-կարասիի (Վիթրոլ) պահեստի մթերանոցէն երկու բեռնատար կառքերով, Մարտ 3–ին, փոխադրուեցաւ Փարիզ, ուր Մարտ 5–ին, Առեւտուրի եւ Ճարտարարուեստի նախարարութեան կողմէ վարձուած օդանաւով մը ղրկուեցան Հայաստան:

Այս համակամութիւնը կը շարունակուի, քանի՝ Կապոյտ Խաչի անդամուհիները միշտ ներկայ են հաւաքումի կեդրոնները եւ առանց յոգնելու, միշտ պատրաստակամ, հերթով կը կատարեն իրենց պարտականութիւնը:

Կապոյտ Խաչի օգնութիւնը Հայաստանին սկսաւ երկրաշարժի վաղորդայնին իսկ, ու շարունակուեցաւ առանց ընդհատումի, քանի աղէտեալ գօտիէն Ղարաբաղ եւ Հայաստանի այլ վայրերը միշտ կարիքը կայ օժանդակութեան: Կարիքը կայ հոգիներ տաքցնելու, վիշտեր ամոքելու, ցաւեր մեղմացնելու: Կարիքը կայ գործնապէս ապացուցանելու թէ Սփիւռքահայը տէր կը կանգնի Հայրենիքի իր եղբայրներուն:

Կապոյտ Խաչը մարդասիրական եւ բարեսիրական իր կոչումին տէրը կը մնայ:

*

ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾ

Օդային ուղիղ գիծ մը կը բացուի, առանց վայրէջքի, Մարսէյլ – Երեւան: «ԱՄԱՖ» օդային ընկերութիւնն է, ռուսական եւ բրիտանական դրամագլուխներով, որ պիտի ապահովէ կանոնաւոր թռիչքը. մեկնում Կիրակի, վերադարձ նոյնպէս Կիրակի: Նախատեսուած է «Տուպոլեւ» օդանաւ մը, վերակարգաւորուած 130 ճամբորդի համար: Թռիչքը պիտի տեւէ երեք ժամ քառասուն վայրկեան: Ընկերութիւնը որուն կեդրոնը կը գտնուի Վրաստան անհրաժեշտ կարգադրութիւնները ըրած է որպէսզի օդանաւին վառելանիւթի պարէնաւորումը միշտ ապահովուած ըլլայ:

Առաջին թռիչքը նախատեսուած է Ապրիլ 21–ին: Մարսէյլի քաղաքապետը՝ Ռոպէր Վիկուրու եւ Հարաւային – Ֆրանսայի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ՝ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան ինչպէս նաեւ ձեռնարկութիւններու տէրերը, թեքնիսիէններ գիծին բացումը պիտի կատարեն:

Ճամբորդութեան երկու գործակալութիւնները «Էկզոթիք վուայաժ» եւ «ՍԷՆ – Թ'Անթուան վուայաժ» փորձի շրջան մը կը նախատեսեն, Ապրիլէն – Հոկտեմբեր: Արձանագրուած յաջողութիւններէն, անշուշտ նիւթական՝ ճամբորդներու թիւ եւայլն, կախուած է ձեռնարկին տեւականութիւնը: Առաջին տարուան համար ընկերութիւնը կը հաշուէ երկու հազար – հինգ հարիւր ճամբորդի վրայ:

Ապագան անշուշտ ցոյց պիտի տայ թէ այս գիծը կրնայ տեւել:

Ամէն պարագայի մէջ Մարսէյլի եւ Հարաւային – Ֆրանսայի Հայերուն համար այս ուղիղ գիծը Մարսէյլ – Երեւան, բացառիկ պատեհութիւն մըն է, բախտ մըն է որ կը լուծէ շատ մը հարցեր: Կը դիւրացնէ ճամբորդութեան պայմանները եւ կը մօտեցնէ Հայաստանը Մարսէյլին:

Այս գիծի հաստատման ծրագիրը եւ իրագործումը առաւելաբար Օհան Հէքիմեանի յամառ աշխատանքին գնահատելի արդիւնքն է: Շատ շատեր թերահաւատ էին, սակայն ինք դժուարութիւններուն եւ խոչընդոտներուն առջեւ չյուսահատեցաւ եւ յաջողեցաւ: Մաղթելի է որ Ֆրանսայէն դէպի Հայաստան այս երկրորդ օդային գիծը դառնայ իսկապէս շաբաթական իրականութիւն մը:

**

«ԼԸ ՓՐՈՎԱՆՍԱԼ» ԹԵՐԹԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

«Լը Փրովանսալ» օրաթերթի թղթակիցը՝ Ժան – Միշէլ Կարտան Հայաստան մեկնեցաւ այն բեռնատար օդանաւով որ 52 ժամուան ուղեւորէ մը յետոյ («Յառաջ», Փետրուար 20 / 21) հասաւ Մարսէյլ Փետրուար 17–ի գիշերը եւ մեկնեցաւ Փետրուար 18–ի առաւօտը: Օդանաւին մէջ էր Երեւանի քաղաքապետը՝ Վահագն Խաչատրեան:

Ժան – Միշէլ Կարտան «Փրովանսալ»ի Մարտ 1, 2, եւ 3–ի թիւերուն մէջ, եւ ամբողջ վերջին էջին վրայ, գունաւոր բազմաթիւ նկարներով տուաւ իր թղթակցութիւնը («ռըփորդաժ»ը), «Յառաջ»ի ընթերցողներուն եւ Հայաստանի կացութեան եւ իրավիճակին օրը օրին լաւատեղեակ մարդոց համար նորութիւն մը չկայ: Սակայն, ընդհանուրին համար ներկայացուած պատկերը կը պարզէ ահաւոր կացութիւն մը:

Ժան – Միշէլ Կարտան կ'ըսէ թէ համայնավարութեան աւերակներուն վրայ, Հայերը կ'ապրին իրենց ողբերգական պատմութեան ամէնէն ծանր ձմեռը: Պաշարուած իրենց հարեւան Ազերիներէ, զրկուած ելեկտրականութենէ, կազէ, ջերմութենէ, ջուրէ, հեռախօսէ, գործէ, դպրոցէ, դեղօրայքէ, ուտելիքէ, հացէ, դրամէ, Հայերուն առօրեան վերածուած է դժոխքի մը: Հարկ չկայ աւելի մանրամասնել խորագիրները ինքնին կը բաւեն՝

«Arménie 1993: l'enfer au jour le jour»
«Erevan en plein guerre du feu»
«La grande "Blokada"»
«Faim du monde à Erevan»
«Un printemps pire que l'hiver»:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Նորակազմ վարչական ժողովը իր հերթական նիստերուն մէջ ընտրեց իր դիւանը եւ պաշտօններու բաշխում կատարեց հետեւեալ ձեւով. –

Նախագահ. – Գերաշնորհ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան:

Պատուակալ ատենապետ. – Պր. Վարուժան Պօղաճեան:

Ատենապետ. – Պր. Դաւիթ Պանոփկեան:

Փոխ – ատենապետ. – Վարչական ժողովի բանբեր տոքթոր Յակոբ Վարժապետեան:

Փոխ – Ատենապետ. – Մատակարարական – նորոգչական աշխատանքներու ներդաշնակող Պր. Ռընէ Թորոս Աթոյեան:

Ատենադպիր. – Կազմակերպչական եւ գաղութային հարցերու պատասխանատու Պր. Կարապետ Սայապալեան:

Փոխ – ատենադպիր. – Պետական ու տեղական իշխանութիւններուն հետ յարաբերութիւններու պատասխանատու եւ Մարսէյլ քաղաքապետարանի վարչութեան մօտ մնայուն ներկայացուցիչ՝ Պր. Տոքթոր Պետրոս Մաշոյեան:

Փոխ – ատենադպիր. – Հաղորդակցութեան միջոցներու պատասխանատու Ռատիօ Տիալոկի վարչութեան մօտ մնայուն ներկայացուցիչ Տոքթոր Ռոպէր Աղիլածեան:

Գանձապահ. – Պր. Ժիրայր Տէր – Պօղոսեան:

Փոխ – գանձապահ. – Հաշուապահութեան պատասխանատու Պր. Միշէլ Կէվիկեան:

Մայր Եկեղեցւոյ. – Հոգաբարձութեան պատասխանատու Պր. Նուպար – Կաստօն Փափազեան:

Մշակոյթի կեդրոնի. – Հոգաբարձութեան պատասխանատու Պր. Աբրահամ Կարապետեան:

Եկեղեցապատկան. – Սեփականութեան հոգաբարձութեան պատասխանատու Պր. Արթուրին Յակոբեան:

Խաչատուր Աբովեան. – Միօրեայ դպրոցի հոգաբարձութեան մօտ մնայուն ներկայացուցիչ Տոքթոր Գրիգոր Տէմիրճեան:

Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներու հետ յարաբերութեանց պատասխանատու Պր. Յակոբ Թաշճեան:

Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի յանձնախումբի պատասխանատու Պր. Սարգիս Տուրսունեան:

Երիտասարդական Շարժումի կազմակերպչական յանձնախումբի պատասխանատու Պր. Ալէն Պօյաճեան:

Մայր Եկեղեցւոյ ճարտարապետք՝ Պր. Շահան Խուտավերտեան, Պր. Ժոզէֆ Զիլինկիրեան:

Վարչական ժողովի Փոքոգոլի Ներկայացուցիչ. – Պր. Ժորժ Գէորգեան:

Վարչական ժողովի կցորդ՝ Պր. Մարք Եավէր:

Վարչական ժողովի դիւանատան մնայուն հերթապահ Պր. Ժան Տէր – Պետրոսեան:

Նոյն առիթով, Վարչական ժողովը իրենց պաշտօններուն մէջ վերահաստատեց՝

Տիկին Ռոզա Տօնիկեանը՝ Խաչատուր Աբովեան Միօրեայ դպրոցի հոգաբարձութեան որպէս ատենապետուհի:

Տիկին Ատրիեն Գաբրիէլեան՝ Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ Յանձնախումբի ատենապետուհի:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Երեւանի հնագոյն փողոցներից մէկի միջով անցնում ու հասնում եմ Օփերայի Հրապարակը: Թումանեանը անշարժ, մենակ նստած է ձիւնածածկ շրջապատի մէջ: Փողոցի միւս կողմում Մարտիրոս Սարեանն է՝ ձիւնարեւոնըւած ներմակ փալէթը ձեռքին: Շուրջը նկարիչներն են բոլորուել: Նրանք իրենց գործերը շաբաթուայ վերջին երկու օրերին վաճառքի համար են բերել:

Ձիւների մէջ փնտռում եմ մի նկարիչ, որից 1991 թուի ձմրանը գնել եմ «Տեսիլք» կոչուող մի կտաւ: Գալուստ Դարբինեան է անունը եւ 4ամեայ որդուն Ռոստիկ է անուանել: Ծանօթացել էինք. մտերմացաւ ու Արշիլ Կորքու մասին գիրք խնդրեց: Երբ միւսնոյն տարուայ գարնանը իրեն յանձնեցի ցանկացած գիրքը, մի կտաւ նուիրեց: Երիտասարդ կնոջ դիմանկար էր: Բացարձակապէս մերժեց դրամ ստանալ: Այժմ հետս իր փոքրիկի համար մի քանի կտոր բան եմ բերել: Փնտռում եմ չկայ: Երեւի ցուրտ է չի եկել, կամ թէ մի գուցէ նա էլ արտասահման է մեկնել... Անհանգիստ եմ, որ նրան «իր տեղում» չեմ գտնում...

Հեռուում նկատում եմ Հայաստանի Ֆիլհարմոնիք նուագախմբի նոր համերգաշրջանի յայտարարութիւնը: Մօտենում եմ, որ կարդամ.

«Արամ Խաչատրյանի Ֆիլհարմոնիկ սրահ
Հայաստանի Ֆիլհարմոնիկ նվագախումբ
68-րդ համերգաշրջան
4485-4486 Հայոց թվական
Համերգաշրջանի հովանավորն է
Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միություն

7 փետրվարի
Նվիրվում է Արամ Խաչատրյանի ծննդյան 90-ամյակին
ՍԵՐԳԵՅ ՊՐՈԿՈՖԵՎ
Դրվագներ «Ռոմեո և Ջուլիետ» բալետից
ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ
Ռապսոդիա դաշնամուրի և նվագախմբի համար
(Արտաշես Մկրտչյան)
ԴԻՄԻՏՐԻ ՇՈՍՏԱԿՈՎԻՉ
Սիմֆոնիա թիվ 10
Գեղարվեստական ղեկավար և գլխավոր դիրիժոր
ԼՈՐԻՍ ՃԳՆԱՎՈՐՅԱՆ
Սկիզբը ժամը 14.00

Կարդում, արտագրում ու մտքերի մէջ եմ թաղւում...

. . . Մտքերի մէջ եմ երբ մէկ էլ մի մեծ աղմուկ ու աղաղակ եմ լսում: Երկու որբեր մեռած ու սառած մօր դիակը սաւանի մէջ փաթաթած դրել են մի սահնակի վրայ ու բերել են Օփերայի Հրապարակը նրա դագաղի ու թաղման համար դրամ մուրալու: Ոմանք սա համարում են ՀՀՇ-ին հակառակ քաղաքական «էնտրիգ», ոմանք էլ անմիջապէս գործի են անցնում ու դրամ են հանգանակում:

Տեսածս հակասութիւններն ու զուգահեռները սարսափելի են: Վերը յիշուած գլխաւոր ղեկավարի եւ դիրիժորի երկու տարի առաջ դէպի Լենինական կազմակերպած հանգանակութիւնը՝ «Ողորմածութիւն» անուանումը կրող դիմակի տակ եւ Օփերայի Հրապարակում ցուցադրուած որբերի մուրացկանութիւնը նոյն անօրէն կեցուածքի ու վերաբերմունքների ակունքներից են բխում ու սնւում:

Միթէ՞ մահն ու հողին յանձնուելն այդքան թանկ է, որ Երեւանում այսօր որբերն ու չքաւորները միայն դրա համար գումար մուրալով են մտահոգուած...

Երկար ժամեր չեմ կարողանում ցնցիչ տպաւորութիւնն մտքիցս հանել: Այս պատկերն ընդմիշտ, անջնջելի պիտի մնայ իմ յիշողութեան մէջ: Սպենդարեան Օփերայի շէնքը կարծում եմ երբեք չպիտի կարողանայ իր խաղացանկում այդ մակարդակն մարմնաւորող երաժշտական կամ բեմական մի ճշմարիտ գործ ներկայացնել... կեանքը թերեւս կարող է դաժան լինել, սակայն արուեստն՝ ճշմարիտ արուեստն, անդութ է կարող լինել միայն:

Տեսնում եմ կեանքը, կատարուածը, ներշնչման աղբիւրներն ու սարսափում դեռ շարունակուող, մինչեւ այսօր ազգօգուտ համարուող, «ժողովրդական յարգանք վայելող» անձեռնմխելի սրբութիւն դարձած, այս համերգաշարների բովանդակութիւնից ու դրանց հետեւանքներից:

Խաւար ու ցուրտ է հիւրանոցում, ոչ ջուր ոչ տաքութիւն եւ ոչ էլ լոյս ու ուտելիք կայ այնտեղ: Երկրում, ամէնուր խաւարն է իջել: Ժամը 20-ին միանում է ելեկտրական հոսանքը. այն գոյատեւում է մինչեւ կէս գիշեր:

Այս ամբողջ օրուայ ընթացքում միայն մէկ բաժակ թէյ եմ խմել, այն էլ ինձ հետ Հայաստան բերած թերմոսի մէջ նախկին օրը մեր կեդրոնատեղում լցրած տաք ջրի շնորհիւ:

Երկուշաբթի, Յունուար 25

Առաւօտեան ժամը 9-ին ելեկտրական հոսանքը միացուեց: Այսօր կրկին միեւնոյն նախաճաշը 175 ռուբլի արժեց:

Հիւրանոցի սենեակների համար վճարումներն ընդունւում են միայն տոլարով (գիշերը 20 տոլար) եւ փակագծում նշւում է պետական պաշտօնական օրուայ փոխանակման արժէքը: Այսօր փակագծում նշուեց մէկ տոլարը 520 ռուբլի: Երբ Երեւան հասանք նշուածը 480 ռուբլի էր: Ուրեմն այսօր վճարուեց օրը՝ 10.400 ռուբլի:

(Շար. 5)

(Շար. Ա. էջէն)

ատեանին (Cour des Comptes) Ա. Նախագահը պէտք է անկուսակցական եւ ուղղամիտ անձ մը ըլլայ: Փ. Ժոքսի կենսագրականը շատ չի համապատասխաներ պահանջուած պայմաններուն: Այս հաշուեքննիչ (պետական) մարմինը առաւելաբար անաչառ մարմին մըն է:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Ուաշինկթընէն վերադարձին Հինգշաբթի, Մարտ 11-ին պիտի նախագահէ նախկին Եուկոսլաւիոյ վերաբերող ժողովին, որ Փարիզ կը համախմբէ Սերպիոյ Նախագահը՝ Միլոսեւիչ եւ ՄԱԿ-ի բանագնացները՝ Սայրըս Վէնս եւ Օուըն: Ֆրանսայի Նախագահը իր այս որոշումը յայտնեց Ուաշինկթըն իսկ, ուր շատ կարճ այցելութիւն մը կատարած է եւ խօսեցաւ Քլինթընի հետ գլխաւորաբար այս մասին: Միթերան, աւելի քան երբեք, կ'ուզէ շեշտել իր դերը հաւանական համաձայնութեան մը նախօրեակին, ոչ միայն Ֆրանսայի ընդդիմութեան այլեւ Միացեալ -- Նահանգներուն, որպէսզի բոլորը լաւ իմանան որ արտաքին քաղաքականութիւնը իր մարզն է:

ՊՈՍՆԻՈՅ Հիւսիս – Արեւելքի Թուզլա քաղաքի քաղաքական կուսակցութիւնները պոսնիաք ղեկավարութեան դիմած են որպէսզի «ամբողջ երկրին մէջ անրադձալի» հռչակուի Ֆրանսացի զօրավարը՝ Ֆիլիփ Մորիյոն, իբրեւ հետեւանք այն խօսքերուն զորս արտասանած էր Սերաքայի մասին: Ծանօթ է որ կապոյտ սաղաւարտաւորներու հրամանատարը այդ քաղաքը այցելելէ ետք, յայտարարած էր որ ջարդի նշոյլ չէ տեսած («Յառաջ», Մարտ 9): Քաղաքապետն ալ յայտարարած է թէ զօրավար Մորիյոն անրադձալի է Պոսնիա – Հերցեկովինի ամբողջ հողամասին վրայ: Ըստ իրեն ՄԱԿ-ի ուժերու հրամանատարը յարձակողներու խաղը խաղացած է, միջամտելով միայն այն ատեն երբ Սերպերը յաղթած էին:

ԻՏԱԼԻՈՅ քաղաքական մարզէն նոր ճարտարարուեստի մարդն է որ կը մթաղնի միշտ նոյն հարցերու պատճառաւ՝ կաշառակերութիւն, ապօրինութիւններ, չահատակութիւններ եւայլն, եւայլն: Հանրապետութեան Նախագահը չստորագրեց այն հրովարտակը զոր կառավարութիւնը պատրաստած էր եւ կը ձգտէր ընդհանուր ներում մը հաստատելու, կասեցնելով հետապնդումները: Խորհրդարանը կը պատրաստուէր ջնջելու ընկերվարական նախկին պարագլուխ՝ Պեթթինօ Քրաքսիի խորհրդարանական անձեռնմխելիութիւնը, երբ հրապարակ ելաւ ԷՆԻ-ի (Պետութեան երկրորդ հոլտինկը, հեղուկ - վառելանիւթ) Նախագահին՝ Կալիէլէ Քակլիառիի պարագան եւ ձերբակալութիւնը: Մեղադրանքն է կաշառակերութիւն եւ խախտում կուսակցութեանց դրամական հայթայթումներու օրէնքին: Մինչ Իտալիա կը ջանայ մաքրել հրապարակը (առջի օր, ձերբակալուած է նաեւ ԱՆԱՍի – իտալական կառուցիներու ազգային ձեռնարկ – նախկին ընդհանուր տնօրէնը կաշառակերութեան համար Հռոմի Ֆիումիչինօ օդակայանը) լիրը գտալի անկում մը կ'արձանագրէ իբրեւ հետեւանք:

ԹՈՒՐՔԻԱ եւ Ազրպէջան ստորագրած են քարիւղատար խողովակաշարի համաձայնութիւն մը. այդ խողովակաշարը ամէնէն ուշ 1996-ին Թիւրքմէնական ու Ղազախական քարիւղը Միջերկրական պիտի փոխադրէ, անցնելով Հայաստանէն (40 քմ.) ու Իրանէն (65 քմ.): Ազրպէջան չէր ընդունած քարիւղատարը միայն Հայաստանի վրայով Թուրքիա հասցնելու արեւմտեան երկիրներու առաջարկը: Խողովակաշարին շինութիւնը պիտի արժէ 1,5 միլիառ տոլար. ան պիտի ունենայ 1060 քմ. երկարութիւն:

ՕԼԻՎԻԷ ՎԷՊԷՐԻ գիրքը՝ «Voyage au pays de toutes les Russies» (որու Հայաստանի եւ Արցախի վերաբերող 3 գլուխները լոյս տեսան թարգմանաբար «Յառաջ»ի մէջ) գրախօսականի մը արժանացած էր Մարտ 10-ին «Քոթիտիէն տը փարի»ի մէջ: Այս առթիւ, ըսենք որ հրապարակագիրը քանի մը օր առաջ վերադարձաւ Հայաստան կատարած իր նոր այցելութենէն, որու յօդուած մը կը նուիրէ այս շաբթու լոյս տեսնալիք «Լը Փուէն»ի մէջ (Շաբաթ, Մարտ 13):

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Կիրակոս – Ժորժ Թասումեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Վարուժ Մեհրապի կը նուիրեն 200 Ֆր. Պանչեօ – Քաշանի Միօրեայ Սիամանթօ դպրոցին, 200 ֆրանք Ազնաւուր փուռ լ'Առմենի (ստանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆր. «Յառաջ»ին:

VIENT DE PARAITRE

Lucia Adjemian-Avakian
CHANTS ARMENIENS
Ed. Caravan
Disque compact - 14 chants arméniens.
New Rose records et disribution
25, rue du Général Leclerc
94270 Le Kremlin-Bicêtre

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՄԻՋՄԱՍՆԱՃԻՒՂԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Հայաստան Օգնութեան Խաչի (ՀՕԽ) նախագահուհիին Ֆրանսա գտնուելուն առիթը օգտագործելով Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը հրաւիրէ Փարիզեան բոլոր մասնաճիւղերը միջ -- մասնաճիւղային ժողովի մը՝ Հինգշաբթի, Մարտ 11, ժամը 20.30-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue, Paris 9e

Կը հրաւիրէ Մարսէյլի մասնաճիւղերը՝ միջ -- մասնաճիւղային հանդիպումի մը՝ Կիրակի, Մարտ 14, ժամը 15-ին Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ

12 - 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de présenter l'ouvrage nouvellement paru
LES NOCES NOIRES DE GULIZAR
traduction française du livre de
ARMENOUHIE KEVONIAN
Présentations historiques de
Anahide Ter-Minassian
et
Kéram Kévonian
le Vendredi 12 Mars à 20 h 45
Présentation — lecture d'extraits
Débat — Dédicaces

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

LA MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
«Section Jeunes»
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er
Tél. : 91 50 15 09

présente

le Samedi 13 Mars à 20 h 30
au Théâtre de l'Odéon — La Canebière
L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE ARMENIEN
NAVASART
Vente de billets à la M.A.J.C.
—— P.A.F. 100 F. ——

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.- Տիկին Մարիամ Օհանեան (Նիս) 1.000 Ֆր., Տիկին Ժաքլին Օհանեան (Նիս) 400 Ֆր., Տիկին Հիւպէռ 400 Ֆր., Պ. Ժորժ Այանեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փոլատեան 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Համբարձումեան 2.000 Ֆր., F.N.D.I.R.P. 1500 Ֆր.:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՆԱԽԱԳԱՀ
ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
ՀԵՏ
ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 13, ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 7.30-ԻՆ
PALAIS DES CONGRES — Grand Auditorium
2, Place de la Porte Maillot, Paris 17e — M° Porte Maillot
ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ ԱՄԲՈՂՋ ՄԵՐ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

«24 AVRIL»
JOURNÉE DE LA CAUSE ARMÉNIENNE

- Pour rappeler le génocide de 1915.
- Pour agir contre le blocus et soutenir le Karabagh.
- Pour sanctionner l'Azerbaïdjan et la Turquie.

La Coordination des Organisations politiques arméniennes de France (Hentchak, Daschnak, Ramgavar) appelle tous les Arméniens de France à une:
MANIFESTATION NATIONALE
le 24 Avril
à PARIS, LYON, VALENCE et MARSEILLE
Les programmes des manifestations seront communiqués ultérieurement.

l'U.C.F.A.F.
présente
POUR UNE TOURNEE EXCEPTIONNELLE
L'ENSEMBLE NATIONAL DE CHANTS ET DANSES DU HAUT-KARABAGH

PARIS
SAMEDI 27 MARS A 20 h h30
DIMANCHE 28 MARS A 17h
LUNDI 5 AVRIL A 20h30
MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e — Métro : Iéna
Réservations : **UGAB** : 118, rue de Courcelles, Paris 17e — **Chez Arto** : 12, ave. de la Porte Brunet, Paris 19e — **Cabinet Terziyan** : 21, rue Lamartine, Paris 9e — **Géoma** : 36, Passage du Ponceau, Paris 2e — **Librairie Orientale** : 51, rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e — **Photo Carmen** : 91 bis, ave. Henri Barbusse, 92140 Clamart — **Télé-Condorcet** : 175, ave. Jean-Jaurès, 92140 Clamart — **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes — **Centre Culturel et Artistique** : 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e, tous les jours de 18h à 20h - samedi de 15h à 18h - Tél. : 42 08 76 49.

ALFORTVILLE
Sous la Présidence d'Honneur de M. René ROUQUET Député-Maire d'Alfortville
LUNDI 29 MARS A 20 h 30
SALLE DES FETES
22, rue Voltaire, Alfortville
Réservations : **Boyadjian Hagop** : 121, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Epicerie Hay Ararat** : 118, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Atlantic Electronique**: 241, rue Paul Vaillant-Couturier, Alfortville.

BAGNEUX
Sous la Présidence d'Honneur de Madame Janine JAMBU
Maire de Bagneux, Conseiller Général des Hauts-de-Seine
MARDI 30 MARS A 20 h 30
THEATRE VICTOR HUGO
14, rue Victor Hugo, Bagneux
Réservations : **Tbirian** : 30, ave. Henri Barbusse, Bagneux-Tél.:46 63 69 45 — **Alexanian** : 54, ave. Henri Ravera, Bagneux - Tél. : 47 35 61 68 — **Nairi Traiteur-Aprahamian** : 108, ave. Albert Petit, Bagneux - Tél. : 46 65 49 58.

ARGENTEUIL
Sous la Présidence d'Honneur de M .Robert MONDARGENT
Député-Maire d'Argentueil
MERCREDI 31 MARS A 20 h 30
THEATRE JEAN VILAR
9, boulevard Héloïse, Argenteuil
Réservations : **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes.
L'Ensemble se produira également :
- JEUDI 25 MARS à *MONTREUIL* (renseignements auprès de l'UCAM)
- VENDREDI 26 MARS à *ARNOUVILLE-LES-GONESSE* (rens. auprès de l'A.V.A.G.)

Réservations et informations pour tous les spectacles au 42 08 76 49 de 18h à 20h et les samedis de 15h à 18h.

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 12
VENDREDI
12 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· – Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·016 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.016

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԸՆԿԵՐԱՑՈՂ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԸ

ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս գրած էինք, Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան եւ իր կինը Փարիզ կը ժամանէին, Հինգշաբթի իրիկուն, Մարտ 11-ին: Ստորեւ իրեն ընկերացող պատուիրակութեան կազմը. —

ՎԻԳԷՆ ՉԻՏԵՉԵԱՆ, փոխ-վարչապետ,
ԱՐՏԵՄ ԱՐԱԼԵԱՆՑ, Հանրապետութեան նախագահի խորհրդական
ՎԱԶԳԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ, Պետական նախարար
ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Արտաքին նախարար
ՇԱՀԷՆ ԿԱՐԱ-ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Հանրապետութեան նախագահի աշխատակազմի ղեկավար
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԻԳԻԹԵԱՆ, Գերագոյն խորհուրդի երեսփոխան
ԱՂԱՍԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, Հանրապետութեան նախագահի աշխատակազմի ղեկավարի տեղակալ
ԱՐԱՄ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ Հանրապետութեան նախագահի մամուլի քարտուղար
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ, Հանրապետութեան նախագահի օգնական
ԳԱՐԻԿ ՊԵՏԻԵԱՆ, Հանրապետութեան նախագահի աշխատակազմի գործերու կառավարիչի տեղակալ
ԱՇՈՏ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Արտաքին նախարարութեան գլխաւոր քարտուղար
ԱՆԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ, Արտաքին նախարարութեան թարգմանիչ
ԷԴՈՒԱՐԴ ՍԱՐԳՍԵԱՆ, Երեւան քաղաքի երեսփոխաններու Արաբկիրի Շրջ· խորհուրդի նախագահ
ՀԱՄԼԵՏ ՎԱՐԴԱՊԵՏԵԱՆ, Գիտութիւններու Ակադեմիայի ակադեմիկոս
ՌՈՄԷՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Հանրապետութեան նախագահին առընթեր ապահովութեան սպասարկութեան պետ
ՎԱՐԴԱՆ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ, Հանրապետութեան նախագահին առընթեր ապահովութեան սպասարկութեան աշխատակից

**

Մարտ 11-ին մեր առած լուրերուն համաձայն, համեմատական հանդարտութիւն կը տիրէր, թէեւ հրետակոծութիւնները չեն դադրիր եւ Մարտ 9-ին, առաւօտեան ժամը 17·30 ռումբերու թիրախ եղած է Նոյեմբերեանի շրջանը եւ 2 մեռեալ ու մէկ վիրաւոր կայ (Ոսկեպար): Իջեւանի շրջանն ալ (Վազաշէն) հրետակոծութեան թիրախ եղած է Մարտ 9-ին ամբողջ օրը, բարեբախտաբար զոհ եւ վնաս չկայ:

Մարտակերտի շրջանը կացութիւնը չէ փոխուած, կը թուի որ (Մարտ 11-ի առաւօտեան ժամերով) Մաղաւուզ եւ Մոխրաթաղ ամբողջութեամբ հայկական ուժերու ձեռքը չեն:

**

Կացը մինչ շատ անբաւարար է (2 միլիոն խորանարդ մեթրէ շատ քիչ աւելի), բայց օդը մեղմ է (առաւել 4 – 5) եւ գարունը մօտ է:

**

1993-ի սկիզբէն ի վեր, Հայաստանի մէջ հիմնական անհրաժեշտ ապրանքներու գիները միջին հաշուով 2,5-էն 3 անգամ բարձրացած են: Երեւանի Պետական Համալսարանի ընկերային ուսումնասիրութեանց սպասարկութեան հաշիւներուն համաձայն, ներկայիս, պատշաճ ամսական սպառողութեան մը համար հարկ է 13 հազար ռուբլի, մինչ նուազագոյն աշխատավարձքը եւ կենսաթոշակը 2000 ռուբլի է:

*

Միացեալ – Նահանգներու Գիւղատնտեսութեան նախարարութիւնը որոշած է 18 միլիոն տոլարի նուէր մը ընել Հայաստանին: Ան կ'ընդգրկէ 50 հազար թոն ցորեն (7,7 միլիոն տոլար) եւ 27 հազար թոն բրինձ (6,5 միլիոն տոլար)· գումարին մնացեալը կը յատկացուի փոխադրութեան ծախքերուն:

*

Ելչիպէյ շատ մտահոգ է պահպանողականներու յառաջխաղացումէն Ռուսաստանի մէջ: Կ'ըսէ թէ նման հեռանկար մը շատ բացասական է Կովկասի համար, ուր Ռուսերը դեռ զինուորական միաւորներ ունին Վրաստան եւ Հայաստան: Վախ ունի որ նման պարագայի մը, Հայերազերի պայքարին մէջ, Ռուսերը ի վիճակի ըլլան միաւորներ կազմելու Հայերու կողքին· ուրեմն Ազրբէջան պէտք է իր ձեռքին ունենայ բոլոր միջոցները արգելք հանդիսանալու նման վարկածի մը իրագործման:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԻՍԻ՝ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մրցակցութիւնը կը շարունակուի, սուր, Փարիզի շրջանային պատույ դասակարգին մէջ՝ ուր Իսիի Հ· Մ·-ը լուրջ յաւակնորդ է վերելքի: Անցեալ Կիրակի, Նուազիի դաշտին վրայ՝ (1 – 1):

Իսի 3-րդ է դասաւորումին վրայ, մէկ կէտով միայն հեռու երկու առաջատարներէն՝ Սարսէլ եւ Ռաշինկ:

Վալ – տը – Մառնի մէջ առաջին դասակարգ, Ալֆորվիլ Հ· Մ· — Մէզոն Ալֆոր՝ 4 – 2:

Օ տը Սէնի երրորդ դասակարգ Հ· Մ· Ը· Մ·-Ֆրանս – Շամփաներ 0 – 2:

Վալ տ'Ուազի չորրորդ դասակարգ, Առնուվիլ Հ· Մ· – Վիորմ 0 – 4:

**

ՎԱԼԱՆՍ՝ ԹԵՐԵՒՍ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՄԸ

Շաբթուան մը ընդմիջումէ յետոյ, ֆրանսայի ախոյենական մրցաշարքերը կը վերսկսին: Վալանսի Հ· Մ·-ը պիտի հիւրընկալէ, Շաբաթ իրիկուն Իսթրի խումբը՝ որ երկու կէտով միայն ետ է իրմէ, դասաւորումին վրայ:

Երկու ակումբները հաւասար ուժեր կը ներկայացնեն: Արդէն, երբ մրցման՝ (2 – 2): Կարելի է յուսալ որ Վալանս, իր համակիրներուն առջեւ, յաջողի վերջացնել մրցումը փոքր յաղթանակով մը:

Չորրորդ դասակարգի ախոյենութիւն, Վօ-ան-Վըլէն — Վալանս (2), երբ մրցման Հ· Մ·— յաղթած էր՝ 1 – 0:

Լիկի ախոյենութիւն, յառաջիկայ Կիրակի, Վալանս (3) — Վուարոն: Երբ մրցման՝ Վուարոն յաղթական՝ 2 – 0:

Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն – Տէսին պիտի խաղայ Ժընեւի մօտ՝ Սէն – Ժընիի դէմ եւ պիտի ջանայ կրկնել Տէսինի մէջ իր ունեցած յաջողութիւնը՝ 4 – 0:

Մարսէյլի շրջանին մէջ, յառաջիկայ Կիրակի, Մանոսք — Սէն - Թ'Անթուան Հ· Մ·, Օլ· Մարսէյլ (3) — Հ· Մ· Ը· Մ· Արծիւ, Սէն - Թ'Անթուան (2) — Անտում (2):

Երթ մրցումներուն, յաղթած էին՝ Սէն – Թ'Անթուան 3 – 0, Օլ· Մարսէյլ 2 – 1, Անտում 4 – 2:

Վ· Ս·

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԻԷՐ ԺՈՔՍԻ նշանակումը Հաշուեքննիչ Ատեանի գլուխը կը շարունակէ մեծ իրարանցում եւ վրդովում ստեղծել ընդդիմութեան շարքերուն մէջ: Ընդհանուր ձեւով, յստակ կը դառնայ որ Նախագահ Միթերան մինչեւ վերջին վայրկեանը իր հաւատարիմները պիտի տեղաւորէ կարեւոր պաշտօններու գլուխը: Փիէր Ժոքս 58 տարեկան է, ծնունդ բողոքական ընկերութեան, հայրը՝ Լուի Ժոքս տը Կոլի նախարար եղած է: Երիտասարդութեան դէմ եղած է Հնդկաչինի պատերազմին, յետագային նաեւ Ալժերիոյ պատերազմին: 1965-ին է որ կը հանդիպի Միթերանի եւ կ'անդամակցի «Հանրապետական հիմնարկներու համագումար»ին, զոր կը ղեկավարէ Միթերան, տը Կոլի թիւ մէկ ընդդիմադիրը: Ամէնէն բուռն ջատագովներէն եղած է ընկերվարականներու միացումին համայնավարներուն հետ: Յիշենք որ Հաշուեքննիչ Ատեանը հիմնուած է Նափոլէոնի կողմէ, 1807 Սեպտեմբերին եւ ան իրաւական գերագոյն մարմինն է որ կը հակակշռէ հանրային (պետական) հաշիւները: Ամէն տարի, Յունիսին, տեղեկագիր մը կը հրապարակէ, ուր կը նշէ իր դիտողութիւնները մսխումներու պարագային մանաւանդ, բայց խորքին մէջ շատ բանի չի ծառայեր:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Խորհրդարանի (Ռուս Ժողովուրդի Երեսփոխաններու Համագումար) Ը· համագումարի առաջին օրն իսկ չնշմարուեցաւ Ժողովին եւ Ելցինի միջեւ եղած խոր տարակարծութիւնները: Ելցին, նոյնիսկ, սպառնանց՝ ժողովուրդին դիմել, առանց ճշդելու ձեւը: Խորհրդարանը 1033 երեսփոխան ունի հետեւեալ ձեւով բաշխուած· – Դեմոկրատ կեդրոն՝ 200 (չափաւոր, ղեկավարներէն՝ Արկադի Վոլսկի), Ստեղծագործ Ուժեր՝ 157 (գործարար մարդիկ եւ պաշտօնատարներ), Բարենորոգիչ Համախմբում՝ 143 (Ելցինի հաւատարիմները), Ռուսական Միութիւն՝ 355 (գերազգային ձգտումներու տէր, շատ պահպանողական, ամէնէն բուռն ընդդիմութիւնն է Ելցինի: Մաս կը կազմեն Ագրարային միութեան 130 երեսփոխանները եւ Համայնավար Ռուսաստանի 67 երեսփոխանները: Կը պահանջեն ամբողջ կառավարութեան պաշտօնազրկումը: Պարագլուխն է՝ Սերգէյ Բաբուրին): 121 երեսփոխան ալ անորոշ դիրքերու վրայ են, Ռոզինա՝ 57 զինուորական:

ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԻ արկղէն անհետացած են, 1988-ին նախարար դարձած 24 երեսփոխաններու ժառանգական հարստութեան յայտարարութիւնները: Երբ երեսփոխան մը նախարար կը նշանակուի, պարտի իր հարստութեան յայտարարութիւնը կատարել եւ այդ յայտարարութիւնները կը պահպանուին արկղի մը մէջ եւ առջի օր, պաշտօնատար մը որ կարգ ու կանոն կը դնէր, անդրադարձած է որ դիւաններու տուփ մը չկայ: Անհետացած այդ ծրարին մէջ կային Ռոքարի, Պէրէկովուայի, Ժոքսի, Սուաասոնի, Լանկի, Տիւբիէօյի, Սթոլէրիւի վերաբերող յայտարարութիւնները, ինչ որ ըսել կուտայ նախարարապետին թէ «մեքենայութիւն» մը կայ եւ քննութիւն կը պահանջէ: Ընդդիմութիւնը բոլորովին լուռ է այս մասին: Մնաց որ յայտարարութիւնները կը պահուին նաեւ Պետութեան Խորհուրդին մօտ, ուրեմն բոլորովին անհետացած չեն:

ՄԵԹՐՈՅԻ գործադուլը ամբողջովին չգործադրուեցաւ Չորեքշաբթի օր, Մարտ 10-ին: Կարգ մը գիծեր անկանոն երթեւեկ ունեցած են ուրիշներ՝ ոչ: Հանրակառքերը որեւէ խանգարում չարձանագրեցին: Կը թուի որ ուղեւորները, որոնք պէտք է քուէարկէին Մարտ 11-ին որոշելու համար շարժումին շարունակութիւնը, շատ չհետեւեցան սենտիքաներուն: ԷՌ – Ը – ԷՌ-ի Ա· եւ Բ· գիծերն ալ կանոնաւոր բանեցան, միւս երկու գիծերը արդէն երկաթուղիէն կախում ունին:

ԼԻՏՈՒԱՆԻՈՅ Խորհրդարանը 13-ի դէմ 70 ձայնով եւ 23 ձեռնպահութիւն վաւերացուց Ա· Սլեզեվիչիուսի նշանակումը նախարարապետի պաշտօնին: Անդամ է ընտրութեանց յաղթող՝ աշխատանքի Դեմոկրատ (նախկին համայնավար) կուսակցութեան:

ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉԻ չարհաշակութիւնը ըդդալի աճ արձանագրած է Ֆրանսայի մէջ 1992-ին, 20,87% յաւելում կրելով նախորդ տարուան բաղդատմամբ:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՍՆԻԱ

Պաշարուած Պոսնիացիներու կատարուած ամերիկեան օդային օժանդակութեան արձագանգեցին բոլոր լրատիւները· դեղի ու սնունդեղէնի մեծ ծրարներ անկարգելներով վար նետուեցան բռնատար օդանաւերէ: Սակայն սխալ չէ միակ երեւոյթը որ մտածելու կը մղէ ամերիկեան ներկայութեան վրայ:

Միացեալ – Նահանգներ երկար ատեն կարծեց թէ խառնակութենէ մը հեռու մնալու համար պէտք է խուսափի արտասահմանեան խնդիրներու միջամուխ ըլլալէ: Սակայն Բ· աշխարհամարտէն ետք նպատակ դրուած է համայնավարութիւնը սանձելու: Իսկ այսօր երբ ջլամարտը աւարտած է, Ամերիկա վերստին պէտք է որոշէ իր դերը:

Միջին – Արեւելքի մէջ ուր համաձայնութեան եզրեր շատ հազուադէպ են, Արաբներն ու Հրեաները խնդրած են վերջերս որ Միացեալ – Նահանգներ կապը պահէ իրենց միջեւ· Ասիոյ փոքր ժողովուրդները կը փափաքին որ իր ետին պարապ մը չձգէ, վախ յայտնելով որ զայն լեցնողը Ճինացիներն ու Ճափոնները կ'ըլլան: Կարճ խօսքով, ամբողջ աշխարհը կը պաղատի որ Ամերիկա ինքն իր վրայ չփակուի:

Մինչդեռ տակաւին մինչեւ վերջին շրջաններ ամբողջ աշխարհի մէջ տարածուած էր «սոսկալի Ամերիկացի»ին տիպարը, հոգ չէ թէ Ամերիկացիները նոյնիսկ Վիէթնամի ամէնէն ծանր օրերուն ու յաջորդ տարիներուն երբեք չյօժարեցան իւրացնել այդ գաղափարը:

Այսուհանդերձ, սխալ է կարծել թէ Պոսնիոյ կատարուած օժանդակութիւնն ու Սոմալին, կամ Իրաքի դէմ Անապատի մրրիկը, խաչակրութեան նոր շրջանի մը յայտարար նշաններն են: Արդարեւ, յանձնարարուածէն տասնապատիկ բարձրութենէ մը, – խուսափելու համար Սերպերէ – Պոսնիոյ վրայ ձգուած օժանդակութիւնը ջլամարտի շրջանին, 1948-ին, Պեռլինի համար հաստատուած օդային կամուրջը յիշեցնելէ աւելի, 90-ական թուականներու ամերիկեան զգուշաւորութեան արդիւնք է: Միացեալ – Նահանգներ օժանդակութիւն կը կատարէ, որովհետեւ չի փափաքիր կռուիլ տեղւոյն վրայ: Եթէ օժանդակութիւնը ճիշդ տեղը հասնէր, Պոսնիացիներուն թեթեւակի հանգիստ մը պիտի պարգեւէր, իսկ Ամերիկացիներուն՝ խղճի հանդարտութիւն: Այդ անկարգելները թերեւս պէտք է նշան մը նկատել թէ վերջապէս Ամերիկացիները հաւասարակշռուած կարծիք մը կազմած են, իրենք իրենց մասին· ոչ սոսկալի են իրենք, ոչ ալ անտարբեր: Մինչ լաւ կամ գէշ ալ չեն: Երբեմն օգտակար կ'ըլլան՝ Այդքան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍԻՐԵԼԻ, ՅԱՐԳԵԼԻ ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հայաստանի քաղաքական կեանքի նոր հոլովոյթը Սփիւռքի շատ մը ակնկալութիւնները ի դերեւ հանեց. ատոր հետեւանք ստեղծուած զարմանքն ու յուսախաբութիւնը անխուսափելի էին մասամբ: Լուրջ, տրամաբանական, արդար յոյսերու խառնուած էր երազայինը, նոյնիսկ ցնորականը: Այսօր, մինչ նոր հոլովոյթը բռնած է հիննալու ճամբան, կարելի չէ ըսել թէ բանի մը ծառայած է յուսախաբութեան անարդարանալի մասը. փոխուածը այն է որ հայաստանեան ճակատը անտեսուած կարելիութիւններու ա՛լ ափսոսանքն ալ չի յայտներ, իսկ Սփիւռքը, փոխանակ հաշուեյարդար մը կատարելու ինքն իրեն հետ ու վերջապէս լրջանալու, յուսախաբութեան դառնութիւնը տեղի, անտեղի կը թափէ իշխանութիւններու գլխուն:

Արդար յուսախաբութեան գլխաւոր աղբիւր մըն է Սփիւռքին սխալ ու թերի արժեւորումը: Հայաստան աշխարհի թերեւս միակ երկիրն է որ իր բնակչութեան թիւով, նոյնիսկ թերեւս աւելի, զանգուածներ ունի ցրուած՝ աշխարհի մինչեւ ամէնէն անսպասելի անկիւնները: Անոնք այդ ցրումին պատճառած բազմատեսակ ժխտականներու քով ունին նիւթական ու մտաւորական բաւական բարգաւաճ մակարդակ, ինչ որ փրկութեան լաստերու ամէնէն ամուրն ու տեւականը կրնար ըլլալ, պատերազմի ու տնտեսական ճգնաժամի մատնուած Հայաստանին: Մինչդեռ, տարարմնակ իր կէսը ճանչնալու եւ անսխալ արժեւորելու անհրաժեշտութեան գրեթէ խուլ մնացած Հայաստան մը առաջին օրէն սեւեռեցաւ միայն անոր նիւթական կարողականութեան. սակայն այդ մարզն իսկ չտուաւ կարելի արդիւնքը: Սփիւռքի անկազմակերպ, ցիր ու ցան վիճակն ու Հայաստանի անգործնական, յաճախ անփոյթ մօտեցումները կարելի ընդհանուրին փոքր մէկ մասը ուղղեցին նպատակին. այդ մասն ալ ամէն հանգրուանի աւելի՛ ու աւելի կոտորակուեցաւ, չհամոլ տարրերու յայտնութեամբ որոնց ցանցը օրէ օր պատեց օժանդակութեան կարօտ Հայաստանի մարզերը: Բնականաբար, այս պայմանները, միւս կողմէ զեղչեցին Սփիւռքի տրամադրութիւնը, ծնունդ տալով ու զարգացնելով անվստահութեան զգացումը: Այսօր, նոյնիսկ ամէնէն բարձր մակարդակով կատարուած կոչերը չեն յաջողիր շարժման անցընել օժանդակելու ամբողջական կարողականութիւնը:

Վստահաբար ալ աւելորդ այս անդրադարձներուն պատճառ եղան Միացեալ — Նահանգներու դեսպան նշանակուած Ռուբէն Շուգարեանի հետ կատարուած հարցազրոյցներ. անոնք լոյս տեսած են Փետ. 17–ի «Ազգ» եւ «Երկիր» թերթերուն մէջ: Ռ. Շուգարեան նախագահին մամուլին քարտուղարն էր որ նշանակուեցաւ Միացեալ – Նահանգներու Հայաստանի արտակարգ եւ լիազօր դեսպան: Ան ծնած է 1962–ին, քաջատեղեակ է անգլերէնի եւ գերմաներէնի: Նոր ու կարեւոր իր պաշտօնը ստանձնելէ առաջ տրուած հարցազրոյցին մէջ, կան Սփիւռքին առնչուած պարբերութիւններ որոնք վերոյիշեալ խորհրդածութիւնները ընդհանրացնելու միտումներու պատուար են, հոգ չէ թէ այսօրուան համար «բացառութեան» կարգավիճակով:

Միացեալ – Նահանգներ հայկական ամէնէն ստուար գաղութը ունի. հոն պաշտօնի սկսելու նախօրեակին, անսպասելի չէ որ Հայաստանի ներկայացուցիչը կարծիք յայտնէ Սփիւռքի մասին. անակնկալ է սակայն, մինչեւ այսօրուան փորձառութիւններու ծանրութեան տակ, նշմարել թէ սպասուած մօտեցումը ունի Ռուբէն Շուգարեան. այդ մօտեցումը անպայման պիտի տայ բարերար արդիւնք, եթէ Հայաստանի դեսպանը իր բուն գործին առընթեր ունենայ ժամանակն ու միջոցները, զայն կիրարկումի փուլին հասցընելու. եթէ նաեւ այդ գործընթացէն անհանգստացողներ չգտնուին...:

Ռուբէն Շուգարեան յետագայ ընելիքներու շարքին կը թուէ Սփիւռքի հետ յարաբերութիւնը որ պէտք է սերտ ըլլայ: Ինչ որ ուրախացնող նորութիւնն է, ան կը բանաձեւէ հետեւեալ տարազով. — «Առաջին հերթին Սփիւռքը Հայաստանին պէտք է օգնի իր մտաւոր կարողականութեամբ, իր մարդասիրական օգնութեամբ եւ միշտ այդ կապը պէտք է լինի փոխադարձ, բոլորի հետ միասին» («Ազգ»): Նոյն գաղափարը կը յայտնուի նաեւ «Երկիր»ի հարցումներուն պատասխանելու ընթացքին. — «Մենք միասին պէտք է աշխատենք օգնել Հայաստանին: Իսկ Սփիւռքը կարող է Հայաստանին օգնել ոչ միայն մարդասիրական օգնութեամբ: Ամենագլխաւորը՝ անհրաժեշտ է որ Սփիւռքը մեզ օգնի իր հզօր, մտաւոր ներուժով, իր հնարաւորութիւններով: Սփիւռքում մենք ունենք բազմաթիւ գիտնականներ, բժիշկներ, գործարար մարդիկ, որոնք կարող են եւ ուզում են օգտակար լինել հայրենիքին: Անհրաժեշտ է որ այդ հայրենիքի դուռը միշտ բաց պահուի նրանց առջեւ»:

Ըսելէ ետք թէ ինք բաւարար չափով կը ճանչնայ Սփիւռքը, Ռուբէն Շուգարեան կը խօսի իր ծրագիրներուն մասին, որոնց մէջ կայ նաեւ Սփիւռքի համախմբումին մտահոգութիւնը: Կ՚ըսէ թէ մտադիր է առաջին առիթով Լոս — Անճըլըս, Պոսթըն եւ Նիւ — Եորք այցելելու: Արդէն իսկ նախատեսուած է հիւպատոսարանի մը բացումը Լոս — Անճըլըսի մէջ:

Սփիւռքի համախմբումին մասին Հայաստանի նորընտիր դեսպանին կեցուածքը — այդ համախմբումը նաեւ իր պարտականութիւններէն նկատելու տրամադրութեամբ մը — բաւական կը տարբերի Հայաստանի Փարիզի առաջին գործակալ Վ. Փափազեանի կեցուածքէն. այս վերջինը մէկէ աւելի առիթներով շեշտեց թէ գաղութին կազմակերպումին ինք միջամուխ ըլլալու նպատակ չունի, առիկա նկատելով ուղղակի Ֆրանսահայութեան գործը: Այսօր երբ Հայաստանի արտաքին ամբողջ քաղաքականութեան ղեկը ունի իր ձեռքը, հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ թէ ի՛նչպէս կը մեկնաբանէ իր եւ Ռուբէն Շուգարեանի տեսակէտներու տարբերութիւնը:

Այսուհանդերձ, այս պարագան չէ որ ծանրութեան կեդրոնը կը կազմէ այս վերջինին Սփիւռքի մասին ունեցած պատկերացումին. այլ՝ Սփիւռքահայուն քըսակէն առաջ, մտաւոր ներուժը Հայաստանին ծառայեցնելու գաղափարը: Ուրախացնող ըլլալով հանդերձ այս կէտը, Հայաստանի սփիւռքեան այս մարզի փորձառութիւնը բաւական թերահաւատութիւն կը խառնէ յոյսերու:

Նոր իշխանութիւնը ունեցա՛ւ Սփիւռքէն ընտրուած անմիջական գործակիցներ. անոնք եղան նախարար, խորհրդական, փոխ — նախարար եւայլն: Կարելի՞ է ըսել թէ կատարուածը միշտ ճիշդ ընտրութիւն էր որ կը մեկնէր Սփիւռքի մտաւոր ներուժը օգտագործելու սկզբունքէն: Զայրացնող, զարմացնող, երբեմն մինչեւ իսկ ծիծաղելի պարագաներու ծնունդ տուող օրինակներ կը դժուարացնեն դրական պատասխան մը:

Յապաղած, այլ միշտ կարելի կիրարկումի մը գաղափարը կը յայտնէ Ռուբէն Շուգարեան, վերակենդանացնելով մէկդի դրուած ակնկալութիւններ: Տեսականը կիրարկութեան վերածելու կարելիութիւնը պիտի գտնէ՞ ան, Հայաստանի Ուաշինկթընի դեսպանի աշխատանքին շուրջ: Առ այժմ, ազգային այնքան կենսական հարցի մը բանալին — գոնէ մասամբ — կապուած է դրական պատասխանի մը կարելիութեան հաւանականութենէն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԻՐԱՆԻ ՆՈՐ ԹԻՐԱԽԸ՝ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԱՍԻԱՆ

Միջին Ասիոյ մասնագէտ պատմաբանի մը համաձայն, մահմետականութիւնը կը թելադրէ իր հետեւորդներուն որ կարելի ամէն բան ընեն մահմետական օրէնքը տարածելու համար ամբողջ մարդկութեան միջեւ: Այս մասին կասկածները փարատելու համար խորհուրդ կը տրուի ակնարկով մը դառնալ Իրանի վարած իսլամական քաղաքականութեան: Վերջերս Եգիպտոսի, Յորդանանի, Սաուտի Արաբիոյ, Ալժերիոյ եւ Թունուզի մէջ փողոցային ըմբոստութիւններ ծագեցան: Հարիւրաւոր կրօնամոլներ սպաննուեցան, բազմաթիւ ուրիշներ ձերբակալուեցան ոստիկանութեան հետ բախումներու ընթացքին:

Այս բոլորը նշելէ ետք իսրայէլեան թերթ մը կը գրէ թէ Թեհրան սերտ կապեր ունի Եգիպտոսի, Յորդանանի, Թունուզի եւ Ալժերիոյ կրօնամոլ տարրերուն հետ: Հակակշռի տակ կը պահէ նաեւ Լիբանանի հէզպոլլահները:

Այս մարզի համագործակցութիւնը Արտաքին նախարարութեան մէջ ստանձնած է յատուկ բաժին մը որուն վարիչն է նախագահ Ռաֆսանճանիի եղբայրը: Իրան մեծ ջանքեր ալ կը գործադրէ ոչ պայմանագրական զինամթերք մը ճոխացնելու համար: Վերջերս Իրան Թիւրքմէնիստանէն 450 մէկաւաթնոց երկու կորիզային արտադրիչներ գնեց: Լրատեղեակներու համաձայն, անոնք տեղ հասած են նախկին խորհրդային իրենց մասնագէտներուն ընկերակցութեամբ: Ապրանքը յաճախորդին յանձնուած է ուրանիումի որոշ քանակութեան մը հետ որուն չափը գաղտնի պահուած է:

Այլ թերթի մը հաղորդածին համաձայն ալ Ղազախստանի մէջ «անհետացած» կորիզային երեք գլխանոցներէն երկուքը յայտնուած են Իրանի մէջ:

Ծանօթ է որ Փաքիստան կ՚օժանդակէ որպէսզի Իրան շահի կորիզային գրաւը: Իրանցի արհեստագէտներուն մեծ մասը Փաքիստանի մէջ կը մարզուին:

Եւրոպական լրաքաղ սպասարկութիւններէ թափանցած լուրերու համաձայն, նոյնինքն նախագահ Նազարբայեւն է կանգնած կորիզային գլխանոցներու փոխադրութեան գործողութեան ետին, մեկնելով հարկային պատճառներէ:

Ինչ որ ամէնէն մտահոգիչն է, այն է որ Իրան տէր է ցամաքէ ցամաք հրթիռի մը որ կրնայ կորիզային գլխանոցներ փոխադրել: Յաւելեալ, Չինաստան ալ կ՚օգնէ անոր որպէսզի կարենայ 1000 քիլոմեթրէն աւելի հասողութեամբ հրթիռ մը պատրաստել: Միւս կողմէ, Իրան աշխուժօրէն ներդրումներ կը կատարէ նախկին խորհրդային մահմետական երկիրներուն մէջ, տարբեր հանրապետութիւններու հետ կը ստորագրէ առեւտրական, մշակութային, կրօնական, նոյնիսկ պաշտպանական համաձայնագրեր: Նպատակը, Թեհրանի մօտիկ տեղական տարրեր ունենալ է որպէսզի յարմար պահուն իսլամական վարչակարգ մը հաստատէ:

Ահաբեկչութեան մասին ամերիկեան Քոնկրէսին մէկ տեղեկագրին համաձայն, Հէզպոլլահը միջամուխ է թմբեցուցիչի մաքսանենգութեան, ինչ որ նըկատելի չափ կ՚ապահովէ իրեն:

Ամէն մարդ գիտէ՛ թէ թմբեցուցիչներու առեւտուրն ու գործածութիւնը մեղք կը համարուի մահմետական կրօնքին կողմէ. անսաստողներու Իրանի մէջ մահապատիժ կը տրուի: Այսուհանդերձ, Իրան ու Սուրիա անմասն չեն ատոր վաճառքէն. Հէզպոլլահին գործունէութիւնը կրօնական տեսակ մը թողութեան արժանացած է, այն պատճառով որ կը տկարացնէ ու կ՚ապականէ Արեւմուտքը, վըրէժը լուծելով մահմետականութեան:

Ափիոնի իրանեան արտադրութիւնը կը ղրկուի Դամասկոս, անկէ ալ Պէքաայի ձորի տարրալուծարանները: Արեւմուտքը աւելի եւս տկարացնելու համար Իրան կ՚օգտագործէ թմբեցուցիչը, Եւրոպայի մէջ ահաբեկչական արարքներու նիւթական միջոցներ տրամադրելով:

Իսրայէլցի լրագրողը անհրաժեշտ կը նկատէ որ անմիջապէս արեւմտեան կառավարութիւնները շարժման անցնին Թեհրանի դէմ, եթէ չեն ուզեր դէմ յանդիման մնալ լուրջ սպառնալիքի մը որուն քով Սատտամ Հիւսէյնի ընթացքը մանկական խաղ պիտի մնայ:

ՔԱՂՀԱՆ

Վարուժանի "ՀԱՑԻՆ ԵՐԳԸ"ին իտալերէն թարգմանութեան բացառիկ ընդունելութիւնը

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կարելի է հրատարակչական «երեւոյթ» մը որակել այն բացառիկ ընդունելութիւնը՝ զոր կը վայելէ Վարուժանի «Հացին Երգ»ին իտալերէն թարգմանութիւնը գըրասէր հանրութեան մօտ: Լոյս ընծայուած՝ 1992–ի Ապրիլին 1500 տպաքանակով մը Պոլոնեայի «Կուերինի» հրատարակչատան կողմէ, ութ ամիսներու ընթացքին արդէն սպառած էր առաջին տպագրութիւնը. կը յաջորդէ Դեկտեմբերին երկրորդ տպագրութիւնը, որ նոր արագ թափով կը շարունակէ իր ծաւալումը:

Թարգմանութիւնը կատարած են Անթոնիա Արսլան եւ Հայկանոյշ Մժիկեան: Ներածութիւնը պատրաստած է Ա. Արսլան: Թարգմանութեան գործակցած է նաեւ Հ. Լեւոն Զէքիեան:

Վարուժանի գլուխ գործոցը արտակարգօրէն տպաւորած է իտալական գրագիտութիւնը, որ ողջունած է զայն իբր եզակի մեծութեամբ քերթողական արտադրութիւն մը, եւ անոր հեղինակը՝ արժանի դասուելու բոլոր ժամանակներու մեծագոյններու կարգին:

Գործին անդրադարձած են երկրին կարեւորագոյն օրաթերթերէն եւ պարբերաթերթերէն ոմանք՝ ինչպէս «Il Sole Ventiquattro Ore», «L'Espresso», «Humanitas», «La Voce Repubblicana», «Mille Libri», «Il Ragguaglio Librario», «La Civiltà Cattolica» եւ դեռ քանի աւելի թերթեր: Հատորէն քաղուած հատընտիր քերթուածներով ընդարձակ ներկայացումներ կատարած են մասնագիտական հանդէսներ՝ ինչպէս «Poesia», «Testo a Fronte» եւայլն: Ամսուան գիրքերու ներկայացման ամէնէն հեղինակաւոր եւ ծաւալուն թերթը «L'indice» ամբողջ մեծադիր էջ մը յատկացուցած է Փետրուարի իր թիւին մէջ:

Շնորհաւորելի է Ա. Արսլանի այս նշանակալից ձեռնարկը եւ մաղթելի որ շարունակութիւն ունենայ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՇԱԲԱԹՆԵՐ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷՋ

Յունուար 16 – 30, Վենետիկի «Սան Փաուլօ, Սանթա Քրոչէ, Տորսոտուրօ» թաղամասի խորհուրդին նախաձեռնութեամբ, եւ խորհրդակցութեամբ ու գործակից հովանաւորութեամբ վենետիկաբնակ երաժիշտ՝ Աւետիս Նազարեանի, տեղի ունեցան Հայ Մշակոյթի շաբաթներ, երբ առաջին ելոյթը՝ «Վենետիկի Ազգային Փոքրամասնութիւնները» խորագրուած մշակութային ընդհանուր ծրագրի մը:

Յայտագիրը կը բաղկանար հետեւեալ ձեռնարկներէն.

Ա. ցուցահանդէս փարիզաբնակ նկարիչ Արշակ Գառնիի նկարներու:

Բ. — Համերգ մը՝ նուիրուած Առնօ Բաբաջանեանի.

Գ. — Դասախօսութիւններ՝ հայ պատմութեան, գրականութեան, բնաշխարհի, հէքեաթներու, աշխարհիկ եւ կրօնական երաժշտութեան, ճարտարապետութեան, ժամանակակից նկարչութեան, յուշարձաններու վերանորոգման հարցերու, Իտալիոյ եւ Վենետիկի մէջ Հայերու ներկայութեան, հայկական խոհանոցի մասին: Դասախօսած են՝ Ճիլլա Ալփէրթի, Աուրելիօ Ալփակօ — Նովէլլօ, Արշակ Գառնիկեան, Արա Զարեան, Հ. Լեւոն Զէքիեան, Վերժին Մանուկեան, Աւետիս Նազարեան, Հ. Վրթանէս Ուլուհոճեան, Պայքար Սվազլեան, Պետրոս Քիւչիւքեան:

Դ. — Հայկական խոհանոցի երեկոյթ մը, որմէ դրուագներ նկարահանուեցան Իտալիոյ Պետական հեռատեսիլի Գ. կայանին կողմէ:

Ե. — Բացատրութիւններով խմբական այցելութիւն մը Ս. Ղազար:

Զ. — Կլոր սեղան մը՝ Հայաստանի եւ Արցախի ներկայ քաղաքական իրադրութեան շուրջ, մասնակցութեամբ քաղաքական գիտութիւններու մասնագէտ եւ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՑԻՐԻԳԻՈՂԻ Ս. Վարդանանց Դպրոցը 61-րդ տարեդարձը նշուած է Փետրուար 21-ին, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններով: Ներկայ եղած է հանդիսաւոր բազմութիւն մը: Նախագահած եւ քարոզած է՝ Գարեգին Պատրիարք: Եկեղեցական արարողութեան յաջորդած է սիրոյ սեղան մը եկեղեցւոյ Մէյրամճեան սրահին մէջ: Երգչախումբի տնօրէն Խորհուրդէն՝ Յարութիւն Նալճը կարդացած է տեղեկագիրը, բացատրութիւններ տալով երգչախումբին գործունէութեան մասին: Պատրիարքի խօսքէն եւ մեկնումէն ետք շարունակուած է խրախճանքը, որու ընթացքին խօսք առած է «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռ. Հատտէճեան ծանրանալով Վարդանի ժառանգութեան վրայ, կենդանի օրինակներով նշելով թէ ի՞նչ կը նշանակէ ժառանգութիւն:

ՓԼՈՎՏԻՒԻ նահանգի կառավարիչի պաշտօնին նշանակուած է Արմենակ Ք. Քանթարեանը: Ընտրուած էր Դեմոկրատ Ուժերու Միութեան ցանկին վրայ:

ՍՈՖԻԱՅԻ Հ.Օ.Մ.-ի մասնաճիւղի վարչութիւնը խրախճանք մը կազմակերպած է Փետրուար 21-ին Ազգային Տան մեծ սրահը, միաժամանակ տօնելու համար Բարեկենդանը: Բացումը կատարած է վարչութեան ատենապետուհին՝ Տիկին Մէրի Պալեան – Նուրիկեան, ապա՝ Գուան Քհնյ. Հայրեան մանրամասնօրէն պարզած է Բարեկենդանի նշանակութիւնը: Գեղարուեստական յայտագիր մը գործադրուած է եւ իբրեւ նորութիւն ծպտուած մանուկներու մրցում մը եղած է:

ՎԱՌՆԱՅԻ հայկական ակումբին մէջ, Փետրուար 12-ին տեղի ունեցած է տեղւոյն հայկական համայնքի ընդհանուր ժողովը: Երկու տարուան գործունէութեան մասին զեկուցում տուած է ատենապետը՝ Թադէոս Վարդանեան: Ծեծուած են զանազան հարցեր, Պր. Լեւոն Սանտալճեան ցաւով մատնանշած է որ հակառակ տրուած դիւրութիւններուն (ձրի հանրակառք, ձրի ճաշ) հայ ծնողքները չեն ուղեր իրենց զաւակը հայկ. դպրոց ղրկել:

ՍՈՖԻԱՅԻ Օփերային հիւրը եղած է, Փետրուար 13-ին եւ 17-ին, Երեւանի Սպենդիարեան Օփերայի ծանօթ երգչուհի՝ Յասմիկ Պապեան: Ան ստանձնած էր Թրավիաթայի մէջ Վիոլէթի դերը եւ Ապիկայլ՝ Նաբուգոդոնոսորի:

ԻՐԱՆԻ զանազան շրջաններուն մէջ ոգեկոչուած է Վարդանանց տարեդարձը: Նոր Ջուղայի մէջ, Փետրուար 19-ին, նախորդ օրուան պատարագէն ետք, տեղի ունեցած է աշխարհական հանդիսութիւն մը նախաձեռնութեամբ տեղւոյն հայ մարզա – մշակութային միութեան: Ուրմիոյ մէջ, Փետրուար 18-ին, առաւօտեան պատարագին յաջորդած է նաեւ աշխարհական ձեռնարկ մը:

Իտալիա – Արմենիա ընկերակցութեան նախագահ փրոֆէսէօր Մարիօ Նորտիոյի, քաղաքական գործիչ Էմօ Էկոլիի, Իտալիոյ հայ գաղութի նախագահ Յակոբիկ Մանուկեանի եւ Հ. Լեւոն Զէքիեանի:

Ձեռնարկը մեծ հետաքրքրութեամբ դիմաւորուեցաւ Վենետիկցիներու կողմէ եւ գրեթէ բոլոր ձեռնարկները տեղի ունեցան տրամադրելի տեղերու լրիւ գրաւումով:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Անցեալ Յունուար եւ յաջորդ Փետրուար ամիսները յատկապէս բեղուն շրջան մը կը նշեն Իտալիոյ այլեւայլ վայրերու մէջ Հայութեան մասին դասախօսութիւններու: Ահա ատոնցմէ մի քանին:

Յունուար 9-ին Հ. Լեւոն Զէքիեան ելոյթ ունեցաւ հարաւային Իտալիոյ Ջիսթեռնինօ քաղաքին մէջ: Ելոյթին կ'ընկերակցէր Ատրիանա Նոթթէ, բանաստեղծուհի եւ արտասանող, որ ներկայացուց իտալերէն թարգմանութեամբ հայ քերթուածներու փունջ մը:

Յունուար 23-ին պատմական Բաւեննա քաղաքին քաղաքապետարանի հանդիսասրահին մէջ կը դասախօսէր դարձեալ Հ. Լեւոն Զէքիեան:

Երկու դասախօսութիւններուն ալ սրահները լեցուած էին ընտրանի բազմութեամբ մը, որոնք բազմաթիւ հարցումներ ուղղեցին Հայաստանի ներկայ իրավիճակին շուրջ:

Բաւէննայի միեւնոյն դահլիճին մէջ Փետրուար 20-ին դասախօսեց փրոֆէսէօր Կապրիէլլա Ուլուհոճեան, կեդրոնանալով յատկապէս Միջին Դարէն սկսեալ միջազգային քաղաքակրթութեան ծիրէն ներս Հայոց ներդրումին շուրջ:

ԴԻՒԱՆ ՊՕ – ԱՐԱՔՍ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Լրատու — տեղեկատու

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ՝

«ՄԻԱՍԻՆ ՃՆՇԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»

1991 Հոկտեմբերէն ի վեր, դաշնակահար Խոսար Էքսէրժան (որու անունը ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, քանի կ'աշխատակցի պարբերաբար գեղարուեստական քննադատական յօդուածներով) կը դասաւանդէ իր ծննդավայր՝ Մարսէյլի Երաժշտանոցը:

Այս առթիւ, տեղւոյն «Լը Մեռիտիոնալ» օրաթերթը յօդուած մը հրատարակած է (Փետրուար 22) ուր Ժորժ Կալիսեան կը նկարագրէ դասաւանդութեան ձեւն ու նպատակը: Է. Էքսէրժան 15 ժամ դաս կուտայ շաբաթական, շուրջ 30 աշակերտներու (դաշնակահար, ջութակահար, թաւջութակահար, արինդ եւայլն, եւայլն): Դասատուն կը խօսի աշակերտներուն մասին որոնք երջանիկ ու խանդավառ են: Դասարանին մէջ կը տիրէ հաղորդակցութեան եւ բարեկամական մթնոլորտ մը դասատուին հետ: 15-էն 20 տարեկան են:

Մէկ նախադասութիւն, կը գրէ յօդուածագիրը, լաւագոյնս կ'ամփոփէ այն առաքելութիւնը զոր ճշդած է Էքսէրժան իր աշակերտներուն մօտ. – «Կ'ուզեմ որ մեկնին գիտակցելով որ այսօրուան աշխատանքը արձագանգներ կ'ունենայ վաղը, ինչ որ ալ ըլլայ իրենց կեանքին կամ ճակատագրին ընտրութիւնը»:

ԱՕՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԱՂԲԵՐԸ ԳԻՆ ՈՒՆԻՆ

Հոլանտական Օօսդաան քաղաքին բնակիչները այսուհետեւ իրենց աղբերուն ծանրութեան համեմատութեամբ պիտի վճարեն որպէսզի անոնք հաւաքուին: Աղբերը պիտի կշռուին աղբահաւաք բեռնատարներու մէջ զետեղուած ելեկտրոնիկ կշիռքներով: Այս միջոցառումը կը միտի բնապահութեան հարցերու վրայ կեդրոնացնել բնակչութեան ուշադրութիւնը որպէսզի մարդիկ աղբամանները չդընեն ապակեայ ամաններ, շիշեր ու ըրբագիրները: Ծրագիրը յղացողները վախ ալ կը յայտնեն որ կիրարկութեան հետ աղբերու «զբօսաշրջութիւն» մը զարգանայ. այսինքն՝ մարդիկ գիշերները գաղտնօրէն իրենց աղբապարկերը սանին զետեղեն ծովափնեայ շրջաններ:

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

– 1911 – 1992 –

1992-ի «տերեւաթափ հայ աշխարհի» յօդուածը որ լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի մէջ (Փետրուար 23, 24) չէր կրնար անշուշտ ամբողջական ըլլալ եւ հոն – ակամայ – անտեսուած էին կարգ մը անուններ: Անոնցմէ էր Անուշաւան Սիմոնեան, որ իր մահուան օրերուն ալ չարժանացաւ որեւէ արձագանգի, մինչ վաստակաւոր մտաւորական մըն էր որ տարիներու երկայնքին ունեցած է բեղուն գործունէութիւն:

Ծնած էր Վան, 1911-ին եւ երկրորդական ուսումը ստացած Երուսաղէմ, ապա՝ համալսարան յաճախած Անգլիա:

1940-ին, իր կնոջ հետ կը ձեռնարկէր փիթմըն'ս Սէքթր վարժարանին, Երուսաղէմի մէջ: Վարժարանը մինչեւ 1948, Պաղեստինի պատերազմը, սերունդ պատրաստեց:

Սիմոնեան ամոլը վերաբացաւ դպրոցը 1954-ին, Սիմոնեան Գոլէճ անուան տակ Պէյրութ եւ ան իր ժամանակին եղած է միակ վաճառականական երկրորդական վարժարանը պետական ճանաչումով: Սիմոնեան գոլէճը հակառակ նիւթական իր համեստ պայմաններուն առիթ տուաւ հայ երիտասարդութեան թէ համալսարանի եւ թէ կեանքի ասպարէզի պատրաստուիլ:

Անուշաւան Սիմոնեան ծանօթ էր նաեւ իր գրիչով: Ան գրած է բանաստեղծութիւններ եւ վէպեր: Ան պատրաստած է նաեւ անգլերէն լեզուի եւ այլ դասագիրքեր: 1984-ին պատմուածքը «Հայաստան Գողգոթան» Ա. Մրցանակ կը ստանար Պելժիոյ մէջ:

1981-ին Անուշաւան Սիմոնեան անդամ կ'ընտրուէր Անգլիոյ The Royal Society of Arts-ի:

Լոյս տեսած գործերն են՝ The Songs of a Lonely Heart բանաստեղծութիւններու շարքը, Your Death for my Delight վէպը անգլերէն լեզուով, անգլերէն լեզուի դասագրքերու շարքը: Հայերէն լեզուով լոյս տեսած է «Մահուան Շուքին Տակ» թատերգութիւնը որ կ'ոգեկոչէ Մեծ Եղեռնը, ինչպէս նաեւ կատակերգութիւն մը՝ Շփոթահար քառեակը: Այս քանի մը տողերը ոգեկոչելու համար իր յիշատակը:

ԲԱՐԵԿԱՄ ՄԸ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Միջանցքում «Ղարաբաղեան կարպետներ» վաճառողը նկատել է, որ երէկ չըխարուեցի իր կարպետներով. առաջարկում է եղակի մի բան ցոյց տալ: Թաքուն հանում է մի ռուսական հին արծաթէ պատկեր եւ շտապ ասում, «300 տոլար. սա վերցրէք...»: Նայում եմ ու վերադարձնում: Հարցնում եմ, «տոլարը այսօր քանի՞ ռուբլի է...», պատասխանում է, «...ձեզնից 620-ով կը վերցնեմ: Ռուբլի՞ կ'ուզէ՞ք»: Սա բնական ու առօրեայ առուտուր է. ժողովուրդն ակամայ ամէնուր մղուել է նման առեւտրի. այլեւս ոչ մի սահմանում չկայ: Մտածում եմ ո՞ւր պիտի հասնի այս հանապազօրեայ երբեմն նոյնիսկ ժամերի կամ վայրկեանների մէջ առատօրէն բարձրացող տոլարային «վերելակը»:

Օրուայ մէջ զբաղուած եմ պաշտօնական աշխատանքներով:

Երեկոյեան ժամը 18.30-ին գնում եմ Հայաստանի նորահիմն Ազգային Ֆիլմադարանի տնօրէնէի բնակարանը: Ընտանիքով թաղուած են խաւարի մէջ: Փայտէ աստիճաններից վեր բարձրանալուց, ճամբին նկատել եմ մի աղոց եւ բակի կտրուած ծառերը: Երբ ներս եմ մտնում տանտէրը գրեթէ չըարեւած ասում է, «...տեսնում ես ամբողջ օրը դոյլերով ձիւն եմ վերեւ բերել, որ հալուի. լուացուել չենք կարողանում. ամէն ինչ սառել է... Ջուր չունենք...»:

Մոմի լոյսի տակ աշխատում ենք Ժորժ Փոնփիտու կենտրոնի մէջ ներկայացուելիք շարժարուեստի ծրագրի համար ընտրուած եւ մինչ այժմ հնարաւոր եղած ցանկի կազմութեան եւ հաստատման վրայ: Հրաւիրում են, որ մասնակցեմ իրենց ընթրիքին: Գիտեմ թէ ինչպիսի դժուարութեամբ են ձեռք բերել: Ներս է մտնում մի երիտասարդ կին. հիւանդանոցից է գալիս. պարզւում է, որ շարժարուեստի երիտասարդ բեմադիր Սուրէն Բաբայեանի կինն է: Ամուսինը կաթուած է ստացել եւ հիւանդանոցում է: Ամէն օր ոտքով այցի է գնում ամուսնուն ու ճաշ է տանում:

Ճաշելուց յետոյ աշխատում ենք մինչեւ ժամը 21: Քանի որ վերադարձիս ճամբան դեռ լաւ չգիտեմ եւ վտանգաւոր է ուշ ժամին խաւար քաղաքում քայլելը, խնդրում եմ, որ տանտէրն ինձ ընկերակցի մինչեւ հիւրանոց: Երբ դուրս ենք գալիս, աստիճանների վրայ կարծես նախազգալով, զգուշութեամբ հարցնում եմ. «Տիկնոջդ մայրը չկա՞յ (նրան տեսել եմ նախկին ճամբորդութեանս օրերին)». խօսքս չաւարտած պատասխանում է. «...մեռաւ ...Դեկտեմբերին մեռաւ...»:

Միասին քայլում ենք Բաղրամեանով, Մաշտոցով, Թումանեանով ու վերջապէս հասնում ենք հիւրանոց: Ամբողջ ճամբան խաւար է. պատուհաններում լոյսի ոչ մի նշոյլ չկայ: Ամբողջ երթի ընթացքում ընդամէնն քայլող երեք հոգի ենք տեսել եւ հազիւ թէ երկու կամ երեք մեքենայ:

Պատմում է, որ հրատարակութեան համար պատրաստում է Պարաճանովի անձնական նամակները՝ բանտից ուղղուած քրոջն, կնոջն ու որդուն: Հատորը կազմըւած է Պարաճանովի կնոջ յառաջաբանով: Մտահոգ է այդ անձանց ապագայ կեցւածքից, որոնց մասին Պարաճանովը նամակներում անձնանուններ է յիշել եւ մտածում է, իմանք կարող է արգելք հանդիսանան, պաշտօնապէս բողոքեն: Համաձայն հեղինակային իրաւունքների, հարցը օրինաւոր ճամբով լուծելու համար, առաջարկներ եւ մտքերի փոխանակում ենք ունենում:

Խաւար, խաւար է ամէնուր. անհաւատալի խաւար... անհնելի է տպաւորութիւնը...

Այս խորին ու թանձր խաւարը, որ պարփակել է մեր հաւաքական կեանքը, պատմական ու հոգեբանական մի ճշմարիտ իրավիճակ է, որ այս անգամ միայն երբ կրկին Հայաստանում գտնուեցի կարողացայ ըմբռնել:

Այս խաւարը մեր հաւաքական գոյութեան եւ էութեան մէկ անգիտակցուած բայց էական մասն է արդէն, որին դարեր շարունակ կարողացել էինք ուղղութիւն ու իմաստ պարգեւել: Խաւարը ոչնչակի աւանդութեան եւ հոգեկան կառոյցի մէջ գնելով այն օգտագործել էինք իբրեւ միջոց, սակայն այսօր այդ կառոյցները բացակայ են մեր կեանքում եւ դրանց յիշեցնող հետքերը բաւարար չեն միաւորելու համար ժողովրդի ներքին ձգտումներն ու կարիքները: Առաջադրուած կառոյցները արտաքին են միշտ, դրսից տրուած, իսկ ժողովրդի ներքինը անկում է ապրել ու նա լքուած, մենակ թաղուած է իր ենթագիտակցութեան մէջ: Հէնց այդտեղից է գալիս նաեւ մեր լեզուի այսօրուայ բոլոր բարդութիւններն ու անլուծելի համարուող, մեծ ու անտեղի վէճերի տեղիք տուող, բոլոր կնճիռները: Չկայ ներքուստ միաւորող լոյսի էական ակունքը: Խաւարն անփարատելի է դարձել բառի էական իմաստով, որովհետեւ չկայ առողջ ու յստակ կենտրոնի գիտակցութիւնը:

Հիւրանոցում վեցերորդ յարկ ենք բարձրանում մուտքի մօտ մեզ տրամադրուած երկու սանթիմեթր մոմով, որն մեզ բաւարարում է մինչեւ սենեակի մուտքը: Սենեակի մէջ հետս բերած արհեստական փիլերով լոյսի միջոց ունեմ: Վառում ենք ու մի քիչ նորից աշխատում:

Ֆիլմադարանին եմ նուիրում շարժարուեստի ծագումից մինչեւ մեր օրերը միջազգային շարժարուեստի մասին վերջերս հրատարակուած ժամանակագրութիւնը: Իսկ տնօրէնին նուիրում եմ փոքրիկ փիլերով լոյսի մի միջոց: Իջնում է հիւրանոցի աստիճաններից այդ լոյսի օգնութեամբ ու ապա մենակ, քաղաքի թանձր խաւարին մէջ կրկին քայլում է մինչեւ իր բնակարանը: Որոշում ենք հանդիպել:

Ամբողջ գիշերը հիւրանոցը զուրկ է լոյսից, ջրից ու ջերմութիւնից:

(Շար. 6)

Տէր եւ Տիկին Կրեկուառ Պապուխեան եւ զաւակները
սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՆՈՒԱՐԴ ՊԱՊՈՒԽԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Հանէսեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 7–ին։
Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մարտ 12, ժամը 14–ին
Eglise Ste Louise de Marillac
Rue Sadi Carnot, Drancy
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

21, rue Pixérécourt, 75020 Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պետրոս Ազատեանի մահուան տխուր առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի՝ Տէր եւ Տիկին Պարսամ Թէրզեան 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

–ՀԱՄԵՐԳ–

Մեներգ – խմբերգ – Նուագ

ԺԻՒԼԻԷԹ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ
կը ներկայացնէ
ԳԱՐՈՒՆ
մանկա – պատանեկան երգչախումբը
ղեկավարութեամբ՝
ԽԱԶԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 15.30–ին

Auditorium France Pianos
197, ave. Roger Salengro, Marseille 15e
(M° Bougainville)

Յայտագիր. –
– Կոմիտաս – Շուպէրթ – Պարթեւեան – Պրամս – Ա. Յարութիւնեան – Զթեան...
Տեղերու համար հեռաձայնել. –
91 - 77 - 84 - 70 կամ՝ 91 - 87 - 43 - 71

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ Պայծառութեան Պետրոս Շալճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի. –

Հ. Բ. Ը. Միութիւն ՍՕՍ–ին 1000 Ֆր., Ոմն Եկեղեցիին 200, Տէր եւ Տիկին Լուի Էլմասեան Ալթիթիւտին 100, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Գասպարեան Եկեղեցիին 200, Պ. Սարգիս Պարոնեան Ալթիթիւտին 200, Տէր եւ Տիկին Ժագ Սաւալի Ալթիթիւտին 250, Տիկին Ալիս Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Լուի Մատթէոսեան, Օննիկ Համբարձումեան եւ ընտանիքը 200–ական Ֆր. Եկեղեցիին եւ 500 Ֆր. ՍՕՍ–ին, Տիկին Էլիզ Ջրբաշեան 1000, Տէր եւ Տիկին Ժան Մելգոնեան 500, Այրի Տիկին Շալճեան եւ զաւակները 1000 Ֆր. ՍՕՍ–ին, Տէր եւ Տիկին Մալոեան Կապոյտ Խաչին 100, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան 500 Ֆր. ՍՕՍ–ին եւ 500 Ֆր. Եկեղեցիին, Տէր եւ Տիկին Անթուան Էլմասեան 250 ՍՕՍ–ին, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ղազարեան 500 Եկեղեցիին, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սինանեան 300 ՍՕՍ–ին, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Եղգովանեան ՍՕՍ–ին 200, Պր. Վրէժ Մարտիրոսեան Եկեղեցիին 100, Արովեան դպրոցին 100, Պր. Ռոպէր Զորպաճեան եւ ընտանիքը ՍՕՍ-ին 200, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Աթոյեան Եկեղեցիին 200, Տիկին Շաքէ Մարտիրոսեան ՍՕՍ–ին 200, Տէր եւ Տիկին Վրոյր Շալճեան ՍՕՍ–ին 200, Պ. Ժիրայր Ոսկիեան եւ ընտանիքը ՍՕՍ-ին 1000, Զամանդեան ընտանիք ՍՕՍ-ին 1000, Տէր – Զաքարեան ընտանիք ՍՕՍ-ին 200, Տիկին Լուսարարեան Կապոյտ Խաչին 300, Պ. Արման Տէրտէրեան ՍՕՍ–ին 500, Տէր եւ Տիկին Հանրի Կիրակոսեան ՍՕՍ–ին 200, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տօլապճեան ՍՕՍ–ին 200, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան ՍՕՍ–ին 100 Ֆր.։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ

ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ
ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կիրակի, Մարտ 14–ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն մը կը կատարուի Կ. Պոլսոյ Երջանկայիշատակ՝
ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ
մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ։
Կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի հայ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու եւ մասնակցելու սոյն արարողութեան։

–ԱՐԵՒԱԳԱԼ–

Մեծ Պահքի հետեւեալ կիրակի օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի.
Մարտ 14, Տնտեսի Կիրակիին,
Մարտ 21, Դատաւորի Կիրակիին,
Մարտ 28, Գալստեան Կիրակիին։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 14. –
«Չորրորդ Կիրակի Մեծի Պահոց... Տնտեսի Կիրակին»,
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8.30–ին,
Արեւագալ՝ ժամը 10–ին։
Պատարագ եւ հոգեհանգիստ՝ ժամը 10.45–ին։
Կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԻՐԷՃԵԱՆ

LA MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
«Section Jeunes»
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er
Tél. : 91 50 15 09

présente

le Samedi 13 Mars à 20 h 30

au Théâtre de l'Odéon — La Canebière

L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE ARMENIEN

NAVASART

Vente de billets à la M.A.J.C.
— P.A.F. 100 F. —

ՄԻՋԻՆՔԻ ՃԱՇ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղը այս տարի առաջին անգամ ըլլալով կը կազմակերպէ Միջինքի կէսօրուան ճաշ մը յաւարտ «Արեւագալի արարողութեան» Ազգային Տան սրահը, Չորեքշաբթի, Մարտ 17, ժամը 13–ին։
Այս հրաւէրը ուղղուած է բոլոր հայրենակիցներուն։
Ճաշագինն է՝ 50 Ֆր.։
Կը խնդրուի տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.

Եկեղեցի. –	78 – 60 – 47 – 18
Լուսին. –	78 – 88 – 92 – 51
Շաքէ. –	78 – 23 – 75 – 13

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ

Յաղթական հերոսամարտի 78–րդ եւ Միութեան հիմնադրութեան 70–րդ տարեդարձը՝ 1923 – 1993, զոյգ տօնակատարութիւններ տեղի կ'ունենան Մարտ 28–ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ։

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ
ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 13, ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 7.30-ԻՆ
PALAIS DES CONGRES — Grand Auditorium
2, Place de la Porte Maillot, Paris 17e — M° Porte Maillot
ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ ԱՄԲՈՂՋ ՄԵՐ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Փարիզեան Շրջանի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիներուն մէջ բոլոր եկեղեցականներուն մասնակցութեամբ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար՝ Ուրբաթ իրիկունները ժամը ճիշդ 7-ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի։
Ուրբաթ, Մարտ 12, Դ. օր Մեծի Պահոց ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցի.
Քարոզիչ՝ ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՄԻՋՄԱՍՆԱՃԻՒՂԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Հայաստան Օգնութեան Խաչի ((ՀՕԽ) նախագահուհիին Ֆրանսա գտնուելուն առիթը օգտագործելով Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը հրաւիրէ Մարսէյլի մասնաճիւղերը՝ միջ – մասնաճիւղային հանդիպումի մը՝ Կիրակի, Մարտ 14, ժամը 15-ին Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ
12 - 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

Հ. Բ. Ը. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՅՑ ՍԷՆ-ՌԱՖԱՅԷԼԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Մարսէյլի յանձնաժողովի կազմակերպած այցել Սէն – Ռաֆայէլի Հանգստեան Տունը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Մարտ 18-ին։

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝

91 – 77 – 62 – 29

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան պարտէզներուն մէջ
ՅՈՒՆԻՍ 13–ԻՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de présenter l'ouvrage nouvellement paru

LES NOCES NOIRES DE GULIZAR

traduction française du livre de
ARMENOUHIE KEVONIAN
Présentations historiques de
Anahide Ter-Minassian
et
Kéram Kévonian
le Vendredi 12 Mars à 20 h 45

Présentation — lecture d'extraits
Débat — Dédicaces

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Իւղագինի հետեւեալ նուէրները. –

Տիկին Զարեհ Եագուպեան 300, Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Թուղլաճեան 100, Տիկին Արաքսի Գունտուրաճեան 100, Տիկին Մարի Տիւզեան 500, Պր. Գրիգոր Տիւզէր 200, Տիկին Արշալոյս Պալեան 100, Տէր եւ Տիկին Փանոս Նիկողոսեան 200, Տէր եւ Տիկին Խալիլ Եագուպ 150, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Մարտիրոսեան 200, Պր. Անտրէ Դուրեան 150, Տիկին Ովսաննա Ջէպուրեան 100, Պր. Տիգրան Տատրեան 100, Տէր եւ Տիկին Մաքս Սահաթճեան 500, Տիկին Արաքսի Թերճանեան 300, Տէր եւ Տիկին Աբրահամ 200, Տիկին Սէլմա Ալթըփարմաքեան 300, Տիկին Սիրանոյշ Փանոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Եոմաեան 100, Տէր եւ Տիկին Էթիէն Սէնյէօրէ 500, Տիկին Ժ. Տէր – Սարգիսեան 250, Տէր եւ Տիկին Սերժ Դաւիթեան 500, Տիկին Փարիս Արիսեան 150, Տէր եւ Տիկին Հանրի Աճէմեան 100, Տիկին Էլիան Թիկրանօֆ 200, Տիկին Էվա Կուրպէթեան 200, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանտր Պասմաճեան 100, Պր. Յարութիւն Խաչատուրեան 100, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Քիւրտօղլեան 500, Պր. Ժան – Էտուար Առաքելեան 200, Տիկին Էլպիս Առաքելեան 100, Պր. Էմանուէլ Փափազեան 150, Պր. Մանուէլ Մանուկեան 200, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Տագէսեան 500, Տիկին Մատլէն Փափազեան 500, Տիկին Արփինէ Աւետիսեան 500, Պր. Պերնար Փափազեան 100, Տիկին Մ. Վարդանեան – Նրանեան 300, Տիկին Տիրուհի Պետոյեան 100, Պր. Սիմոն Պէրպէրեան 100, Տէր եւ Տիկին Գլոտ Քէչիչեան 200, Տէր եւ Տիկին Յովակիմ Գայմագեան 100, Տիկին Մարի Պօղոսեան 500, Տիկին Մարթ Թնճուկեան 100, Պր. Յակոբ – Ժագ Սահակեան 100, Պր. Վինսէնթի Սիքօրա 150, Տէր եւ Տիկին Րոժէ Ջրբաշեան 1000, Տէր եւ Տիկին Ժան – Ժագ Տամլամեան 500, Տէր եւ Տիկին Փարսոն Իշխանեան 200, Տէր եւ Տիկին Խենթէմուրեան 200, Պր. Աւետիս Պահատուրեան 1000, Պր. Քերովբ Ֆարչեան 200, Օրիորդներ՝ Վարսենիկ եւ Ժագլին Տուրիկեան 200 Ֆր.։

Տէր եւ Տիկին Տրդատ Ջաղըր, Ազատի Նասիպեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆր.։

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 13-14
SAMEDI-DIMANCHE
13-14 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18.017 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.017

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՅՑԸ ՖՐԱՆՍԱ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՊԱՀԵՐ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՖՐԱՆՔԵԻՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳՐԻ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԼԻԱԶՕՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ՝ ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

Ցաճախ կրկնած ենք որ «պատմական» որակումը այնքան աժանցած է, նոյնիսկ մաշած, տեղի - անտեղի (բսել կ'ուզենք՝ անտեղի) գործածուելով մեր մամուլի նկարագրութեանց եւ ամէնէն սովորական հաւաքոյթներու թղթակցութեանց մէջ, որ երբ ժամը կուգայ որ ճիշդ տեղին գործածուի, այն մտավախութիւնը կը ծագի որ այլեւս արժեզրկուած է։ Եւ սակայն։ պատմական պահեր էին զորս ապրեցան Փարիզի հայ գաղութի ներկայացուցիչները, երբ Հինգշաբթի, Մարտ 11-ին, ժամը ճիշդ 18-ին, Օրլիի օդակայանի այն յատուկ բաժնին մէջ որ վերապահուած է պաշտօնական հիւրերու, էջք կը կատարէր Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին Նախագահին օդանաւը, հսկայ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» արձանագրութեամբ եւ Եռագոյնով, մինչ Նախագահը կ'իջնէր ու կը յառաջանար պատուոյ կարմիր գորգին վրայ, հանրապետական Պահակազօրքը կը հնչեցնէր նախ՝ «Մեր Հայրենիք»ը, ապա՝ Մարսէյէզը։ Օդանաւին էջքին, Նախագահը կը դիմաւորէին յանուն Ֆրանսայի կառավարութեան՝ Ճարտարարուեստի եւ Արտաքին առեւտուրի Նախարար՝ Տոմինիք Սթրոս - Քահն եւ կողքին՝ Ֆրանսայի Հայաստանի դեսպանուհին՝ Տիկին Տը Հարթինկ։

Նախագահը պահ մը բարեւի կը կենար պահակազօրքին առջեւ, ապա կը յառաջանար դէպի պատուոյ փաւիյոնը, ուր համախմբուած էին գաղութին ներկայացուցիչները, գլխաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն՝ Գիւտ Արք., Գրիգոր Եպիսկ. եւ պատուելի Լեւոնեան։ Ներկայ էին երեք կուսակցութիւններու (Հ.Յ.Դ., Ս. Դ. Հնչակեան եւ Ռ.Ա.Կ.), կազմակերպութեանց, միութեանց եւ մամուլի ներկայացուցիչները։

Նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան, ողջունելէ ետք մի առ մի բոլոր ներկաները, քանի մը խօսք արտասանեց հայերէն (դժբախտաբար, ոչ ոք մտածեց թարգմանել, մինչ կային նայարար մը, դեսպանուհի մը եւ այլ Ֆրանսացիներ) շեշտելով այն իրողութիւնը որ սկիզբէն իսկ, Ֆրանսա ուշի ուշով հետեւած էր Հայաստանի ժողովրդավարացման գործընթացին եւ այս՝ իր երրորդ հանդիպումն էր Նախագահ Միթերանի հետ։ Ան, առաջինը եղած էր, որ 1991 Մայիսին զինքը ընդունած էր, երբ դեռ Հայաստան անկախ իսկ չէր (յիշենք որ 1991 Մայիս 22-ին էր, երբ Լ. Տէր - Պետրոսեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ էր)։

Երկրորդ հանդիպումը տեղի ունեցած էր 1992 Ցունիս 17-ին, երբ քանի մը ժամ Փարիզ կ'անցընէր հարաւային - Ամերիկայէն վերադարձին եւ այս երրորդը՝ պաշտօնական, որ վկայութիւնն է Ֆրանսայի ուշադրութեան Հայաստանի նկատմամբ, քանի բարեկամական, համագործակցութեան եւ համաձայնութեան դաշնագրին ստորագրութեամբ կը նուիրագործուին նախապէս առնուած քայլերը։ «Վստահ եմ, շեշտեց Նախագահը, որ այս մէկը շրջադարձային կը լինի երկու երկրների յարաբերութիւնների մէջ։ Ամէն անգամ շատ ջերմ ընդունելութեան արժանացած եմ եւ այս այցելութիւնը մի նոր ջերմութիւն կը բերի»։

Պ. Լեւոն Տէր - Պետրոսեան, այս քանի մը խօսքերէն ետք, ներկայացուց իր պատուիրակութեան անդամները (ցանկը հրատարակած էինք մեր նախորդ թիւով)։ Հարկ է աւելցնել կարեւոր կէտը գաղութին համար, նախագահը ներկայացուց նաեւ Հայաստանի Ֆրանսայի նոր լիազօր ներկայացուցիչը՝ Վահան Տէր - Ղեւոնդեան։

Ապա, Հայաստանի նախագահը եւ պատուիրակութիւնը մեկնեցան դէպի Քրիյոն պանդոկը, ուր կը հիւրասիրուին կառավարութեան կողմէ։

**

Ուրբաթ, Մարտ 12-ին, Նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան բաւական ծանրաբեռնուած ժամանակացոյց մը ունէր։ Առաջին հանդիպումը կ'ունենար ժամը 9.15-ին Ժան - Լուի Պիանքոյի հետ, ապա, ժամը 9.45-ին կ'ընդունուէր Մաթինեոն Նախարարապետ Պէրէկովուայի կողմէ, ժամը 11.15-ին կը տեսնուէր Շառլ Փասքուայի հետ եւ ժամը 13-ին կ'ընդունուէր Էլիզէ, ուր ճաշի հիւրն էր Նախագահ Միթերանի։ Հոն է, նաեւ, Էլիզէ, որ ժամը 14.45-ին կը ստորագրուէր «համաձայնութեան, գործակցութեան և բարեկամութեան» ֆրանքեւհայկական դաշնագիրը։ Ժամը 16-ին, Նախագահ Տէր - Պետրոսեան կ'առաջնորդուէր Կոան - Փալէ տեսնելու Ամենովփիս Գ. (Amenophis III) ցուցահանդէսը, որմէ ետք, ժամը 17.30-ին տեսակցութիւն մը կ'ունենար Անտրէ Սանթինիի հետ։ Ժամը 18.30-ին, Քրիյոնի մէջ նախատեսուած էր մամուլի ասուլիս մը։

Շաբաթ իրիկուն ժամը 19.30-ին Փալէ տէ Քոնկրէի մէջ է որ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը հանդիպում մը կ'ունենայ հայ գաղութին հետ։ Հաւաքոյթին ներկայ կ'ըլլայ նաեւ Շառլ Ազնաւուր, որ այս առթիւ նախագահին կողմէ պաշտօնապէս պիտի նշանակուի

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ ՆՈՐ ՑՈՅՍԵՐ

Այս խորագիրով Սամի Քոհէն «Միլլիյէթ»ի Մարտ 11-ի թիւին մէջ կ'արտայայտուի հաշտութեան բանակցութիւններուն մասին որոնք կը տարուին յայտնապէս Թուրքիոյ գործօն մասնակցութեամբ։ Դրական երեւոյթ կը նկատէ Թուրքեւռուս նախաձեռնութեան արժանացած հաւանութիւնը թէ՛ Հայերու, թէ՛ Ազրպէյճանցիներու կողմէ։ Ասով հանդերձ, խոստովանելով յետադայ քայլերու դժուարին բնոյթը, ան կարեւորագոյնը կը նկատէ զինուորական ուժերու ետ քաշուելէն ետք, Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի միջեւ փոխադարձ վստահութեան մթնոլորտի մը ստեղծումը։ Այս իմաստով օգտակար կը նկատէ երկու երկիրներու իրարու հանդէպ կիրարկած շրջափակումին ջնջումը։

Սամի Քոհէն Ջէթին - Կոզիրեւ երեք կէտէ բաղկացած հաշտութեան ծրագիրը նախաքայլ մը միայն կը նկատէ մնայուն խաղաղութեան մը հաստատումին։ Լուծումի մասին բանակցութիւններ կարելի պիտի ըլլան միայն առաջին կէտերուն վրայ գոյանալիք համաձայնութենէ մը ետք, ինչ որ ամէնէն դժուար հարթուելիք մասը կը կազմէ։

Լրագրողը դիտել կուտայ թէ Թուրքիոյ գլխաւորած դիւանագիտական վերջին գործունէութիւնը օրակարգի հարց դարձուցած է Անգարա - Բաքու փոխյարաբերութիւնները եւս։ Փարատելու մօտ է վերջին շրջանին որոշ անհամաձայնութիւններու ստեղծած լարումը։

Թուրքիա պարտաւոր է Կովկասի մէջ հաւասարակշռուած եւ բազմաթիւ ուղղութիւններով քաղաքականութիւն մը մշակելու։ Ատիկա կը պահանջէ խաղաղութեան ու կայունութեան հաստատումը շրջանի մը մէջ որ առաջնահերթ դերք կը գրաւէ Անգարայի երկար ժամանակի համար ծրագրուած մարտավարութեան մէջ։

«Հայաստանի մարդասիրական օժանդակութեան շրջուն դեսպան»։

**

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Հայաստանի Նախագահին այցելութեան լուրը կուտային, քանի մը տողով՝ «Լը Մոնտ», «լ'Իւմանիթէ», «Լիպերասիոն» (Մարտ 12). քիչ մը աւելի երկար կ'արձագանգէր «Լը Քոթիտիէն տը Փարի», տալով կարգ մը մանրամասնութիւններ։

**

Վ. ՉԻՏԵՉԵԱՆ RFI-Ի ՎՐԱՅ

Ուրբաթ, Մարտ 12, ժամը 8.15 ռատիօ - Ֆրանս - Էնթէրնասիոնալը հարցազրոյց մը ունեցաւ Հայաստանի փոխ - վարչապետ՝ Վիգէն Չիտեչեանի հետ։ Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի, ան երեք կէտերու վրայ ծանրացաւ. - Ա) անմիջական հրադադար. Բ) Մինսկի ժողովի գումարում. Գ) ինչ լուծում որ որդեգրէ Ղարաբաղի ժողովուրդը իբրեւ իրավիճակ ընդունելի է Հայաստանի համար։ Փոխ - վարչապետը ըսաւ նաեւ որ ծրագրուած է հիւլէակայանի վերաբացումը, թէ Հայաստան արդէն հիւլէական երկիր մըն էր, Ֆրանսա հիւլէական մեծ երկիր մըն է եւ այդ առընչութեամբ ալ գործակցութիւն կայ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Մարտ 11, Հինգշաբթի, առաւօտ Փարիզի Արտաքին առեւտուրի կեդրոնատեղիին մէջ պաշտօնական նախաճաշ մը տրուեցաւ որուն ընթացքին Ֆրանսայի Ճարտարարուեստի ու Արտաքին առեւտուրի Նախարարը Պ. Սթրոս - Քահն եւ Արտաքին առեւտուրի ֆրանսական կեդրոնին տնօրէնը՝ Պ. Լէթոքար հիւրընկալեցին Հայաստանի Ճարտարարուեստի Նախարար Աշոտ Սաֆարեանի կողմէ գլխաւորուած պատուիրակութիւնը։ Հանդիպումին ներկայ էր նաեւ Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանը Տիկին Ֆրանս տը Հարթինկ։

Հայաստանի պաշտօնական ու ճարտարարուեստի մարզէն կազմուած պատուիրակութիւնները ողջունելով, Ֆրանսացի նախարարը արտայայտեց Հայաստանի ճարտարարուեստի մարզին նեցուկ կանգնելու, կարելի համագործակցութիւնը իրականացնելու տրամադրութիւնը։ Ան ակնարկեց ֆրանքեւհայկական բարեկամութեան, շրջափակումը ջնջելու համար կատարուած ջանքերու, Հայաստանի կատարուած տնտեսական, մարդասիրական օժանդակութեան։ Ծանօթ ըլլալով Հայաստանի դժուարութիւններուն, ուժանիւթի տագնապին եւայլն, ան համագործակցութեան կարեւորագոյն կէտերէն նկատեց մասնագէտներու պատրաստութեան պարագան. մարզ մը որուն արդէն ձեռնարկուած էր ու կային առնուած գործնական քայլեր։ Ան մաղթեց որ յետագայ գործակցութիւնը արդիւնաւոր ըլլայ ու շարունակուի։ Աւելցնելով որ ինք ծանրաբեռնուած օրակարգի մը պատճառով պիտի չկարենայ հանդիպումին ամբողջ տեւողութեան մնալ, խօսքը փոխանցեց հայ նախարարին։

Պ. Աշոտ Սաֆարեան իր կարգին գոհունակութիւն յայտնեց հիւրընկալութեան, արտայայտուած տրամադրութիւններուն համար։ Շեշտեց տնտեսական բնագաւառին մեծ կարեւորութիւնը Հայաստանի նման երկրի մը համար։ Թուեց դժուարութիւնները որոնք կը խոչընդոտեն այնքան կենսական մարզ մը։

Երկու Նախարարներու խօսքէն ետք բացուեցաւ հարցումներու բաժինը։ Հանդիպումին ներկայ էին ֆրանսական շուրջ վեց տասնեակ ձեռնարկութիւններու ներկայացուցիչները որոնք կ'ուզէին զանազան տեղեկութիւններ ստանալ ճարտարարուեստի հայկական սա կամ նա մարզին, կամ ճամբաներու կացութեան վերաբերեալ։ Նախարարը մանրամասնօրէն բացատրեց հետաքրքրութեան արժանացած կէտերը, տալով անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները։ Այս բաժնին մէջ կրկին նիւթ դարձաւ շուկայի տնտեսութեան պայմաններուն մէջ աշխատելու պատրաստութեան տէր մասնագէտներ ունենալու խնդիրը։ Շեշտուեցաւ Հայկական միջ - արհեստակցական խմբաւորումին (Ժի - Ի - Ա) այս ուղղութեամբ տարած աշխատանքը Երեւանի մէջ։

Ֆրանսական ձեռնարկութիւններու հետ գործակցութեան հետաքրքրութիւն ներկայացնող հայաստանեան կարեւորագոյն մարզը կը նկատուէր ելեկտրոնական կազմածներու և ռատիօ - թեքնիքի բնագաւառը։ Յատուկ հետաքրքրութիւն ցոյց տրուեցաւ նաեւ ատոմակայանի վերաբացումի հաւանականութեան։ Պ. Սաֆարեան ըսաւ թէ ինք անձամբ կողմնակից է անոր վերստին շահագործումին. կայ նաեւ ժողովուրդին ճնշումը որ կը պահանջէ անոր բացումը, ծանրագոյն փորձառութիւն մը ունենալէ ետք այս ձմեռ։ Ան այս

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Բանաստեղծները մի՛շտ աւելի ինքնագիտակից, արկածախնդիր եւ ինքնատիպ կ'ըլլան քան արձակագիրները որովհետեւ ով որ բառերու գաղտնիքը ունի՝ ան է որ կը տնօրինէ իրականութեան բնոյթը, անոր ձեռքն է առարկայ – բառ – նշանակութիւն եռանկիւնը փոխելու կարողութիւնը: Եւ իրաւունքը: Մէյ մը որ քակուին, փշրուին եռանկիւնին դարերով ժանգ կապած, անթիւ վարժապետներու եւ նպարավաճառներու կեանքի թելերով ամրացուած, հազար եպիսկոպոսներու կողմէ օրհնուած ու նուիրագործուած հանգոյցները՝ այն ատեն բանաստեղծ կոչուած էակը իրապէս մանրակերտ աստուծոյ մը կրնայ նմանիլ, անոր չափ ձրի ու աննախատեսելի: Այսպէս է որ բանաստեղծը իր էութեամբ ու կոչումով հարցադրում է, այսինքն մէկը որուն նպատակն է կասկածի տակ դնել քառակուսի – տափակ մտայնութիւնը՝ ըստ որու մարդոց ընդունածին կարծիքը՝ ճշմարտութեան համազօր է: Կասկածիլը առաջին քայլն է սակայն ու հարցադրումը ատկէ անդին պիտի անցնի եւ ժամանակաւոր նոր մեկնաբանութիւն առաջարկէ:

Անշուշտ բանաստեղծը, ձայն բարբառոյ յանապատի՝ լուրջի պիտի չառնուի որովհետեւ անկարելի պիտի ըլլար խելքը – գլուխը, քիթը – գործին ու մարդավարի կեանք մը ապրիլ ու սոխպուած նորէն պիտի դիմէինք Մեծ Ճարտարապետին, կամ՝ Պալի Գալֆային (Նախահայրը՝ Օսմանեան Պալատի արքայական ճարտարապետներու Պալեան ընտանիքին, ըստ Բարս Թուղլաճիի The Role ot the Balian Family in Ottoman Architecture (Istanbul, 1990) հոյակապ հատորին) որ գար ու կարգ – կանոն մտցնէր մեր աշխարհին մէջ: Բայց վա՜յ այն ընկերութեան՝ որ խենթ ու խելառ բանաստեղծ մը չունի իր մէջ...:

19-րդ դարու առաջին կէսին Արեւմտահայ քերթողութիւնը 3 տարբեր նկարագրով բանաստեղծներ ունէր: Կային նախ Վենետիկի Մխիթարեան բանաստեղծները, իրենց պողպատակերտ բռնայանգերով դասականութեան չքեղ Թանգարանը մըտած ու հոն սառած...: Առաջին ներշընչումն ու Թափը կուգան Մխիթար Աբբահօր խնկարոյր վարկովն իսկ օծուած: Ահա նմոյշ մը անոր արուեստէն: Օրօր մըն է, գրուած 18-րդ դարու առաջին կէսին:

Յաստուածային շրթանց որդւոյ
Մեղբր կաթեն համբոյրքն հոգւոյս·

Ձայն զոր ծնայ՝ պաշտեմ հոգւով,
Եւ զոր պաշտեմ՝ ծրնայ մարմնով·

Մանուկ փոքրիկ Աստուած անհուն,
Քաղցրիկ որդեա՜կ իմ կաթնասուն:

Մխիթարեան քերթողութեան գլուխ-գործոցը սակայն Հայր Արսէն Բագրատունիին գրչէն ելած «Հայկ Դիւցազն»ն է, գրուած 1858-ին, լեզուական, հայրենասիրական ու հմտական առաքինութեանց չքեղ կոթող մը՝ որ կը հռչակէ հայ մտքին յանձնառութիւնը բարոյական ու կրօնական բարձրագոյն արժէքներուն հանդէպ՝ առանց սակայն կարելիութիւնը ստեղծելու որեւէ նոր հարցադրումի, փնտռտուքի: Ահա Հայկ Նահապետին պատկերը:

Եւ 'ի գլուխըն սաղաւարտ անեղ նոճեալ
փաղփուն վերջօք,
Ելանէր որդւովքն հանդերձ, խայտայր
դիւցազն 'ի մէջ քաջաց,
Խոպոպք վարսից գանգուրազեալ ցուսովքն
իջեալ ծածանէին:
Նա նիզակ արի նոճեալ 'ի զաւազան
իշխանութեան՝
Հարկանէր գործոյն խրախոյս սջօքն՝
անձամբ եւ հրամանաւ:

Իրապէս հերոսական ու տարաշխարհիկ բան մը կայ սա մենակեացին տիպարին մէջ, մօր սրտշումով 11 տարեկանին Վանքին ձգնութեան, կարգապահութեան ու ներհայեաց աղօթումներուն դաստապարտուած՝ հաւանաբար առանց յիշատակներու մանկութեան խենթ հաճոյքներէն ու մեծին վախերէն, Թաղի ընկերներէն ու պզտիկ աղջիկներու Երազանքներէն: Ու հասած 70-ի դուռներուն, տառացիօրէն պարպուած, մերկացած անձնական կեանքէ բայց լեցուած ու յորդած հսկայ մշակոյթներու կիսակենդան չքեղանքով, յաղեցած բայց սովահար՝ աստուածային տանջալին, ցնորական ախորժներէ, հիմա նստած Վենետիկի պաղատ լակունային առջին, Վանքի խոնաւ, մթին խցիկին լուսամուտին, ձեռքը ծնոտին – ի՜նչ ամայութիւն եւ աւերածութիւն է հայ մտքին պատկերը մինչեւ երեւակայութեան սահմանները, Պոլսէն դէպի Կալկաթա, Մոսկուա ու Փարիզ: Ու եւ սեղանին՝ ուր դիզուած է ձեռագիրը իր դիւցազնավէպին որուն վրայ քսան տարիէ ի վեր ան կ'աշխատէր, առաջին սեւագրութեան հրդեհի ճարակ ըլլալէն ետք, սկիզբը շատ համեստ ծրագիրով բայց տակաւ իր փառասիրութիւնը աճելով, հսկայնալով մինչեւ որ գործը գլուխը առած գացած էր ու վերածուած 22.332 տողնոց քերթողական կառոյցի մը, աւելի երկար քան իր ներշնչումի կիսաստուածներուն՝ Հոմերոսի «Իլիական»ը, Վիրգիլիոսի «Էնէական»ը կամ Թասոյի «Երուսաղէմը Ազատագրուած»ը: Դժուար չէ երեւակայել Բագրատունիի բուն նպատակը այդ դիւցազներգութեան յղացումին մէջ – տալ իր դժբախտ, անտեսուած ազգին ստեղծումի եւ մանաւանդ հերոսի տիպար մը որմէ ան քիչ մը հպարտութիւն, ինքնավստահութիւն ու պաշտպանութիւն կրնար առնել ու յառաջ շարժիլ: Եւ հասնիլ, Տիրոջը օրհնութեամբ, քաղաքակրթեալ մարդկութեան: Խաչէս բարոյական կեցուածք, քովն ի վեր «Հայկ Դիւցազն» մը դրելուն արարքին՝ որ խմացական հարցադրում մըն է ու կը ձգտի հայութիւնը բարձրացնել դուռ Փիլիքական գոյութենէ մը դէպի Բաբիլի ու Զարի սկզբունքներու տիեզերական ընդհանրումի ոլորտին գործող ազգակի մը: Գրաբար ու անմատչելի՝ գործը չհասաւ իր նպատակին ու մնաց հոն, պատմութեան անցած ժողովուրդէ մը դեռ կանգուն մնացած հոյակապ տաճարի մը նման, երբ կը նայինք անոր, մէկ ու կէս դար ետք:

Մխիթարեան քերթողական աւանդը կը բիւրեղանայ Հայր Եղուարդ Հիւրմիւզեանի «Բուրաստանք»ին մէջ (1851) եւս: Սակայն անկասկած Հայր Ղեւոնդ Ալիշանի արուեստն է որ լաւագոյնս կը խտացնէ պատուական հայրերուն աշխարհահայեացքին քանի մը վերջնական, անսակարկելի բացարձակները – կրօնը, հայրենիքի սէրը, բարոյականութիւնը: Եւ հոն ուր մարդիկ բացարձակի անունով կը խօսին՝ հոն հարցադրումը անկարելի կը դառնայ: Կարելի է խորհիլ նաեւ որ Մխիթարեան հայրերու թարգմանական պատկառելի վաստակը որ յոյն ու լատին դասական աշխարհի պատուհաններն ու դուռները բացաւ հայ մտքին առջեւ՝ իրականութեան մէջ մէկ քայլ մեզ չմօտեցուց հին աշխարհի մտածումի կամ արուեստի մեծ հարցադրումներուն: Միակ նպաստը՝ Մխիթարեան կրթարաններ յաճախած հայ գրողներուն եւ մտաւորականներուն մտքի որակի բարձրացումը եղաւ, 19-րդ դարու երկրորդ կէսին: Վենետիկը Եւրոպայի նախադաւիթը հանդիսացաւ այն ատեն եւ անուրանալի իրողութիւն է որ 1890-ական Թուականներու մեր մէջ ծագած յեղափոխական եռանդը արուեստի ու քաղաքական կալուածին մէջ շատ բան կը պարտի ոչ միայն Ալիշանի քերթողութեան այլ նաեւ Վենետիկեան կրթանքէն անցած երիտասարդ սերունդներուն, Պէշիկթաշլըեանէն եւ Արփիարեանէն մինչեւ Վարուժան:

Հայաշխարհի հեռաւոր անկիւնը ուրիշ 30 տարեկան բանաստեղծ վարժապետ մը, Մկրտիչ Խրիմեան, ապագայ Հայրիկ՝ Պոլսոյ Խասգիւղ թաղամասէն կը մեկնէր Կիլիկիա ուսումնասիրելու հայութեան վիճակը: Ու կը գրէր, նոյն ատեն, 1851-ի շուրջ, գրաբար բուռն ու յուզիչ բանաստեղծութիւններ՝ կոչ ընելով Հայերուն որ վերադառնան իրենց պապենական հողերուն:

Առ քեզ արեւելեան առ պերճ աշխարհդ
Հայաստան
Հրաւիրեմ բզքոյդ մանկտիս որ այդ
'ի քէն կան հեռացեալ·
Ոյց, գիտեմ, յոյժ կարօտիս որպէս
ըզմայր որդեկորոյս
Նազելի դիմաց նոցին մնացեալ կարօտ
քո ընդ երկար:

Ալիշան ու Խրիմեան մօտաւորապէս նոյն Թուականներուն էր որ բանաստեղծութեամբ հայ ազգային ինքնութեան արտայայտութիւն կուտային, առաջին անգամ ըլլալով: Այս արարքը ինքնին, այսինքն հայութեան գիտակցութիւնը բանաձեւելն ու բառերու քմայքին յանձնելը կրնար հարցադրումի ուժ ունենալ եթէ Հայաստանի իրականութենէն բանաստեղծները մազլցէին Հայաստանի համամարդկային գաղափարին, անոր ոգեկան իմաստին: Հայր Արսէն Բագրատունիի «Հայկ Դիւցազն»ը այդ գագաթը պիտի փորձէր հասնիլ, անոնցմէ քսան տարի ետք: Սակայն առանց ատոր ալ մեծ քայլ մըն էր երկու կրօնականներուն իրականացուցածը:

Քիլլարա, Աւստրալիա

ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ԲԵՐԴԸ

Կորիի մէկ բարձունքէն հինգ մեթր բարձրութեամբ պրոնզեայ Ստալին մը այսօր ալ կ'իշխէ քաղաքին: Գլխաւոր պողոտան կը շարունակէ տեղացի հերոսին անունը կրել: 1878-ին հոն ծնած է ան. այսօր 40 հազար բնակիչներու տէր այդ ծննդավայրը հպարտ է պահպանելով Ստալինի հաւանաբար վերջին արձանը որուն ստուերին, անոր մահուան քառասնամեակը կը նշուի Մարտ 5-ին: Երկու տարի առաջ Մոսկուա հրահանգած էր որ արձանը վերցուի, նոյնիսկ խմբակ մըն ալ ղրկած էր այդ գործին համար: Սակայն բնակչութիւնը գիշեր – ցերեկ հսկեց որ հերոսին արձանը վար չառնուի:

Կորիի, վրացական այս փոքր քաղաքին մէջ Ստալինի Թանգարան մըն ալ կայ. հինգ տարի առաջ փակուած էր, բայց յաճախ կը յայտարարուի Թէ պիտի վերաբացուի: Թանգարանը վարդագոյն քարէ, տիրական շէնք մըն է: 1937-ին երբ Ստալին կ'ապրէր տակաւին, նորոգուեցաւ այն հիւղակը ուր ինք ծնած էր: Հանրապարտէզին մէջ ալ ցուցադրուած է գրահապատ այն վակոնը որ քանի մը տարի գործածուած է բռնակալին կողմէ, օգնելով ճամբորդութեան շրջանը սկըսելէ առաջ:

Թանգարանին պատասխանատուները կ'ըսեն Թէ տեսարժան բան չկայ, եւ Թէ բոլոր իրերը նորոգութեան ղրկուած են: Անոնք հպարտ են որ անոնցմէ մաս մը պիտի ցուցադրուի Վիէննայի մէջ. Կորեցիներու հաւատարմութիւնն ու վրացական նոր իշխանութիւնը որ գաղափարական հաշուեյարդարներու փոխարէն կը նախընտրէ առաւելագոյն շահը ապահովել տեղական հարստութիւններէ, ինչպէս՝ Ստալինի Թանգարանը, կովկասեան գինին ու սարերը: Վրաստանի Մշակոյթի նախարարը չի ծածկեր Թէ տարադրամի որոշ աղբիւր կը նկատէ հետաքրքրութիւնը որ կայ տասնեակ միլիոնաւոր զոհերու պատասխանատու այս անձնաւորութեան հանդէպ. ան կ'ըսէ Թէ նոր Թանգարանը փրկուած պիտի ըլլայ անձի պաշտամունքէն ու Ստալինի յաջողութիւններուն փառաբանութենէն: Նոյնիսկ ան սրահ մը պիտի ունենայ ուր պիտի ցուցադրուին 20 – 30-ական Թուականներու ճնշումներն ու կեղեքումները: Ստալին նկատի պիտի առնուի պարզապէս որպէս համաշխարհային պատմութեան կարեւոր մէկ դէմքը:

Թիֆլիսցի մտաւորական մը որ Վրաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի գաղափարախօսը եղած է վերակառուցման շրջանին, կը փախնայ համայնավարներու վերադարձէն: Այսուհանդերձ, սխալ կը նկատէ Ստալինի առանց այլեւայլի վարկաբեկումը, առանց առարկայական վերլուծումի ենթարկելու անոր անձն ու գործը. կ'ըսէ Թէ անկասկած մեծ չարիք գործած է ան, ինչ որ իրեն մօտ ախտաբանական երեւոյթի մը հետեւանք էր.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ, ԲԱ՞ԽՏ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Ցառաջ»). –

Մարտ 2-ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը հրաւիրած էր ծանօթ պատմաբան, խորհրդայնագիտութեան միջազգային մասնագէտ, ակադեմական Էլէն Քառէր տ'Անքոս:

Բացառիկ դասախօսութիւն մը այժմէական հրատապ նիւթի մը շուրջ՝ «Քաղաքական կացութիւնը Կովկասի մէջ եւ Հայաստանը»:

Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած էր, շուրջ չորս հարիւր հոգի: Հասարակութեան մէջ կային Ֆրանսացիներ:

Կարօ Ցովաէփեան բացաւ երեկոյթը ներմուծելով օրուան նիւթը եւ շնորհակալութեան խօսք յայտնելով դասախօսին որ հակառակ իր խճողուած ժամանակացոյցին ընդառաջեց Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան հրաւէրին: Հաճոյքով կ'ընդունիմ ձեր հրաւէրը, գրած էր իր պատասխան նամակին մէջ, որովհետեւ լաւագոյն յիշատակները կը պահեմ մի քանի տարի առաջ ինծի եղած ազնիւ ընդունելութենէն Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

Գրագէտ եւ լրագրող՝ Ժան Քէհայեան ներկայացուց Էլէն Քառէր տ'Անքոսը որպէս գերազանցօրէն մտաւորական, միջազգային դէմք, փայլուն միտք, աշխարհահռչակ պատմագէտ մասնագիտացած Նախկին Խորհրդային Միութեան ու պատմութեան եւ որուն գիրքերը «Լ'Ամփիր էքլաթէ»էն մինչեւ «Լա Կլուար տէ Նասիոն» նոյնքան համբաւ ունեցող եւ պատմական հեղինակութիւն ներկայացնող հատորներ են:

Տիկին Քառէր տ'Անքոս, շուրջ մէկ ժամ, փայլուն կերպով վերլուծեց այժմեան կացութիւնը, քաղաքական իրավիճակը Կովկասի մէջ: Թուեց, բնորոշեց բնոյթը եւ բացատրեց պատճառները զանազան ընդհարումներուն, պատերազմներուն որոնք ազգամիջեան կը կոչուին բայց, եւ սակայն երկրամասի մը նուաճումի ճակատումներ են, ժառանգ ձգուած խորհրդային կարգերէն: 1920-ական Թուականներուն ծնող խորհրդային իշխանութիւնը գծեց մաքիաւելեան աշխարհագրութիւն մը, ձեռնարկեց ենթաքաղաքականութեան մը փոքրամասնութիւններ

սակայն արժանիքներ ալ ունի. ան է որ դրաճանաչ դարձուցած է Խորհրդային Միութիւնը ու զայն ճարտարարարուեստականացուցած: Պատերազմին մէջ գիտցած է ճիշդ ընտրութիւն կատարել ու յաղթել Նացիներուն:

Բնականաբար, կարելի չէ ըսել Թէ Վրացիներուն համար մտահոգութիւններու գլխաւորներէն է Ստալինի յիշատակը: Նոյն մտաւորականը կ'ըսէ Թէ անոնց մեծամասնութիւնը զբաղած է պատերազմով, փախուստի ճամբաներ փնտռելով, կամ սնունդի ետեւէ վազելով: Ստալինի յիշատակը յարգողները ամէնէն աւելի տարեց համայնավարներն են այսօր:

Փոփոխութեան կ'ենթարկուի նաեւ պետական մարդու անոր նկատառումը. Բընագիտութեան փրոֆէսէօր կին մը կ'ըսէ. «Այն խմբակները որոնք կը պայքարին այսօր իշխանութեան հասնելու համար, կամ այն զինեալները որոնք կը կրակեն շարժող ամէն բանի վրայ, խելագարներ են. այս բոլորը կ'ամչցնեն Վրաստանը որ կը դիմէ դէպի աղէտ: Մինչդեռ Ստալին արժանիք ունեցաւ յեղափոխութեան անիշխանականութեան, ոճրային երկար տարիներէ ետք, կարգ ու կանոն բերելու երկրին: Վրաստան այսօր հուրի ու սուրի մատնուած է. կարելի չէ հակակշռի տակ առնել. պէտք է որ Շեվարնաձէ իրեն եւս լիազօրութիւններ ստանձնէ ու ժողովուրդին կարենայ տալ կեանքի բնականոն պայմաններ»:

Ա. Թ. Բ.

հաստատելով Պետութիւններուն մէջ, տեսակ մը յապաղումով ռումբեր որպէսզի յարմարագոյն պահուն դէմ — յանդիման գտնուին ազգութիւնները։ Յետոյ, դասախօսը անդրադարձաւ խորհրդային վարչակարգի անկումին եւ փլուզումին ու աւելցուց՝ «գայրոյթով կը հաստատեմ թէ Պետութիւնները անտարբերութեամբ կը հետեւին ամբողջատիրական վարչակարգի մը կործանումին»։ Քառէր տ'Անքոս ընդգծեց Ռուսաստանի դերը, նոյնիսկ սահմանափակ, որպէս միջնորդ կամ խաղաղարար տարր։ Նաեւ, շարունակեց, Անկախ Պետութիւններու Հասարակապետութիւնը թէպէտ առ այժմ անզօր է շատ մը կէտերու մէջ, սակայն առնուազն արժանիքը ունի 14 ամիս յետոյ միշտ գոյութիւն ունենալու։ Ըստ Քառէր տ'Անքոսի դեռ ճակատումները պիտի շարունակուին եւ որպէս կարելի լուծում կը տեսնէ կովկասեան երկիրներուն համախմբում մը երաշխաւորուած Անկախ Պետութիւններու Հասարակապետութեան կամ միջազգային կառոյցի մը կողմէ։

Էլէն Քառէր տ'Անքոս պատասխանելով հարցումի մը թէ Թուրքիան խորհրդանշական արարք մը կրնա՞յ ընել նման Վիլլի Պրանտի, ակադեմականը յայտարարեց՝ «իրատես պէտք է ըլլալ։ Հայաստանը ըստ իս կը թուի ըլլալ։ Եթէ երկու կողմերը նստին բանակցութեամբ սեղանին շուրջ, արդէն խորհրդանշական արարք մըն է։ Ինչպէս կարեւոր արարք մըն էր հայ եւ ազերի կրօնական Պետերու հանդիպումը Զուիցերիոյ մէջ»։

Էլէն Քառէր տ'Անքոսի եզրակացութիւնը այն եղաւ որ եթէ դեռ ժամը չէ հասած պատերազմի կացինը թաղելու, սակայն վաղուան լուծումը չի կրնար չանցնիլ Ռուսաստանէն եւ Թուրքիայէն։

Դասախօսութենէն յետոյ եղան գրաւոր հարցումներ, յատկապէս Թուրքիա — Հայաստան յարաբերութիւններուն շուրջ։ Ակադեմականը այն գաղափարը արտայայտեց թէ քաղաքականութիւնը, ղեկավարութիւնը վեր են զգացական մօտեցումներէն եւ սրտի խօսքերէն։ Չմոռնալ անցեալը անպայման, բայց ներկան կերտել օրուան տուեալներուն համաձայն։

**

Դասախօսութենէն յետոյ, Էլէն Քառէր տ'Անքոս հիւրասիրուեցաւ Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան կողմէ եւ իր մեկնումի պահուն ստորագրեց Մշակոյթի Տան Ոսկեմատեանը, արձանագրելով հետեւեալը՝

«Pour la Maison de la Culture Arménienne avec l'amitié d'une française du Caucase fidèle à l'Arménie et si admirative de sa culture et de son courage.

Hélène Carrère D'Encausse

02-03-1993

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԳՐԵԹԷ ԱՆԾԱՆՕԹ ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉԸ՝ ԳՐԻԳՈՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Փետրուար 26, Ուրբաթ օրը, պայծառ առաւօտ մը, թաղեցինք Հայ մը, Ռոն նահանգին մէջ, Սէն — Ռոմէն — Օ — Մոն տ'Օր գիւղը։ Տասնըչորս հոգի էինք գերեզմանատունը։ Երեքը միայն Հայ, ի մէջ առեալ քահանայ հայրը։

Թաղեցինք Գրիգոր Կարապետեանը, 85 տարեկան էր։ Արուեստի մարդ մը. նկարիչ։ Գրեթէ անծանօթ մը Ֆրանսայի հայ նկարիչներու շարքին մէջ։ Որոշ համբաւ մը սակայն, Լիոն։ Փնտռուած ստորագրութիւն մը 1950 — 1975 շրջանին։ Արուեստէ հասկցողներուն կարծիքով — անոնցմէ չենք — տաղանդաւոր նկարիչ մը՝ որ չկրցաւ ինքզինք լի ու լի գնահատել տալ իր բուն, բարձր արժէքով։

Իր ստեղծագործութիւնները ցրուած են Լիոնի շրջանին մէջ, անհատներու քով։ Երբ խանդավառ էր եւ տակաւին կ'աշխատէր կանոնաւորաբար, կը կազմակերպէր, երկու — երեք տարին անգամ մը, անձնական ցուցադրութիւն մը։ Վերջինը 1976-ին էր, եթէ լաւ կը յիշենք։ Այդ առթիւ «Լը Փրոկրէ»ի մէջ, օրաթերթին արուեստի աշխատակիցներէն՝ Ռոպէր Պիւթօ կը գրէր. —

«Պուքրէշէն մեկնելէ ի վեր, երիտասարդ, Գրիգոր Կարապետեան իրեն հետ կը պտըտցնէ ամբողջ աշխարհ մը հովանոց կրող կիներու, կրօնաւորներու, բիւզանդացի կոյսերու, հնաձեւ ծովափներու, կանանչ ծովամասերու՝ որոնք աւելի կանանչ են քան լեռնային լիճեր, ամփոփ՝ իր հետ կը պտըտցնէ «արմէնեանըրիներ», բառ մը զոր ինք հնարած է։

«Իր ոճը կը հեղնէ արդիականութիւնը, սակայն, պաստառին վրայ, դէմ - դիմաց կ'ելլեն երկու իրականութիւններ, մին՝ բխած իր յիշողութենէն, զոր նկարիչը կը պարփակէ եռանկիւններու կամ քառանկիւններու մէջ, միւսը՝ բխած իր ներկայ իղձերէն, զոր կը մեկնէ իր շրջապատէն փոխ առնուած գոյներով, Սօնի բնանկարներէն, Մոն տ'Օրի գոլորշիապատ երանգներէն։

«Այս կրկնակի իրականութենէն ծնունդ կ'առնէ տարաշխարհ մը (տէփէյզըման)՝ որ կը բացատրէ Գրիգոր Կարապետեանի առանձնութիւնը։

Փորձեցինք հայերէնի վերածել Ռոպէր Պիւթոյի — ան ալ հանգուցեալ — այս հատուածը, ընդգծելու համար, մանաւանդ, երկու բառեր՝ «Արմէնեանըրի» (եթէ կ'ուզէք Արմէնիթէ) եւ առանձնութիւն՝ որոնք, միասնաբար, լաւ կը յատկանշեն թէ՛ արուեստագէտը եւ թէ՛ մարդը։

**

Իւրաքանչիւր իր գործին վրայ կարելի է գտնել աչքառու կամ նուազ տեսանելի, գիր մը, գիծ մը, նշան մը՝ որ կ'ակնարկէ իր հայութեան։ Իր ստորագրութեան «G» գիրը, զոր օրինակ, կը վերածէր մեսրոպեան «Կ»ի։

Իր վերջին ցուցադրութիւններէն մէկուն առթիւ գրի առած էինք հետեւեալը.

— Ահա կամուրջ մը որ կը կապէ երկու եզերքը գետի մը վրայ։ Գետէն անդին, երկու գագաթներ, ձիւնապարդ, կը սպասեն ... Օտարի մը համար — օտարներ յաճախ կուգան Կարապետեանի աշխատանոցը — կամուրջ մըն է միայն այդ, իսկ մեզի համար՝ շատ աւելի բան մը։ Ահա ուրիշ նկար մը՝ «Սերունդներու վազքը»։ Մայր մը կը հակի իր որդւոյն վրայ, տալու համար ծանօթ պատգամը՝ «Չի մոռնաս...»։

Ուրիշ մըն ալ, երաժիշտ մը (Խաչատուրեա՞ն) դաշնակին առջեւ. բայց դաշնակները կը բազմանան, իրարու քով կը շարուին դաշնակներ, նորէն դաշնակներ ու նկարիչը քով, կամացուկ մը կ'ըսէ՝ «Հայ տաղանդներ կը բազմանան»։

Կարապետեան, իր գրեթէ բոլոր ստեղծագործութիւններուն համար, հիմ առած է միշտ եռանկիւն մը, գմբէթ մը։

Նոր բացուած վաճառատուն մը ապսպրանք կ'ընէ հայ արուեստագէտին՝ գեղարուեստական գործով մը զարդարել պատերէն մին։ Տարածուն նկարին վրայ, եթէ նայուի քիչ մը ուշադրութեամբ, կարելի է նշմարել, պահուըտած զանազան գծապատկերներու մէջ, մեսրոպեան Ա. եւ Գ. գիրերը։ Արարատ եւ Գմբէթ...

**

Այդքան հաւատարիմ իր հայութեանը, Գրիգոր Կարապետեան կը մնար սակայն հեռու հայ համայնական կեանքէն։ Երբեք չենք նկատած իր ներկայութիւնը հայկական հանդէսի մը, հաւաքոյթի մը մէջ։ Վստահ ալ չենք թէ օր մը մտած ըլլայ Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ դռնէն ներս, հակառակ որ հոն, տաճարին մէջ, խորանին վրայ կայ իր եզակի ստեղծագործութիւններէն մէկը՝ ապսպրանք Պ. Սեդրակ Սանճեանի. արտասուոր Յիսուս մը, արդէն հասակ նետած, սեւ յօնքերով, սեւաչեայ մանչուկ մը՝ ձեռքը տուած Աստուածամօր։

Իր ստեղծագործութիւններուն կարեւոր մէկ մասը ներշնչուած է Եկեղեցիէն։ Ունի տպաւորիչ Գրիգոր Լուսաւորիչ մը՝ զոր Փօլ Մուրատեան, ցուցասրահի տէր արուեստասէր մը, հանգուցեալ, իր անձնական հաւաքածոյին մէջ առած էր։

**

Գրիգոր Կարապետեան ծնած էր Պուքրէշ, 1908 Նոյեմբեր 7-ին։ Կը պատմէր թէ իր հայրը սափրիչ էր. ինք մերժած էր սափրիչ ըլլալ։ Յաճախած էր Ռումանիոյ մայրաքաղաքին արուեստից վարժարանը։

19 տարեկանին, ի խնդիր նոր հորիզոններու, օր մը, ճակատագրական օր մը իրեն համար, կ'որոշէ լքել ու մոռնալ ծնողք եւ ընկեր, կուգայ Փարիզ։ Գաղթականի կեանք։ Պէտք էր ուտել. աշխատած է ճաշարանի մը մէջ, լուացած պնակ ու գաւաթ։ Կը մնայ Փարիզ շուրջ երեք տարի։ Կ'երթայ երբեմն Փարիզի սքանտինաւեան ակադեմին։ Նկարչական։

Ի վերջոյ, անկասկած դառնացած, կը մտնէ լէժիոն էթրանժէրի մէջ։ Տասնըմէկ տարիներ կը ծառայէ բանակին, գերի ալ կը մնայ Գերմանիա։

Ազատագրութեան, կանգ կ'առնէ Լիոն։ Դառնութեան նոր պատճառ մը, չի ստանար, ըստ իրեն, որեւէ շօշափելի օգնութիւն հայ համայնքէն։

Բայց յամառ է, կը ձգտի իր նպատակին, կը գտնէ հետզհետէ արուեստի իր ճամբան, կը յաջողի, Լիոն, դիրք շինել իբրեւ նկարիչ, ապրիլ իր արուեստով, քաջալերութեամբ ալ իր ընկերուհիին, յետոյ իր կնոջ, բժշկուհի մը, Ֆրանսուհի մը, իտալական ծագումով. աշխատանքի բժշկուհի՝ որ մահացաւ իրմէ շատ առաջ, 1980-ին։

Գրիգոր Կարապետեան կը պատմէր իր կեանքին մասին երբ հակամէտ էր յանձնուելու, ինչ որ չէր պատահեր յաճախ։ Կը պատմէր ալ թէ, Պուքրէշ, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի շարքերուն մէջ, եղած էր մարզիկ, խմբապետ Պալճեանի, ապագայ Ամենայն Հայոց Հայրապետին ղեկավարութեան տակ։ Իր մասնագիտութիւնն էր 800 մեթր վազքը։ Երբ Վեհափառը այցելեց Լիոն, հակառակ մեր ստիպումներուն, Կարապետեան մերժեց ներկայանալ Հայրապետին՝ որ ուզած էր զինքը տեսնել ոչ թէ որովհետեւ կը յիշէր մարզիկ Գրիգորը, այլ փափաքած էր ծանօթանալ Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ խորանը զարդարող արտասուոր Յիսուսին հեղինակին։ Կարապետեան մերժեց։

Չկրցանք նաեւ զինքը տանիլ իր արուեստակից Մութաֆեանի գործերուն ցուցադրութեան, Լիոն։ Ըսաւ ու պնդեց՝ «Չեմ ուզեր ազդուիլ ուրիշներու արուեստէն»։ Իրը իրն էր։ Կը խորշէր ալ, հաւանաբար, մտնել բազմութեան մէջ։ Կը զգուշանար ուրիշներէ։ Կը մնար առանձնութեան մէջ, դէմ առ դէմ իր արուեստին։

Իր կնոջ մահէն վերջ, մնաց բոլորովին առանձին։ Չէր աշխատեր։ Մնաց յաճախ փակուած, միայնակ, Լիոնի իր յարկաբաժինին մէջ, գրեթէ բոլորովին կտրուած իր փոքրաթիւ հայ բարեկամներէն։

Ունէր միայն, իրեն համար հարազատ, քանի մը Ֆրանսացիներ, արուեստի բարեկամներ, հաւատարիմ մինչեւ վերջը։ Անոնցմէ մէկը, առջի շաբաթ, կը հեռաձայնէ հայ նկարիչին։ Չի ստանար պատասխան։ Կ'երթայ կը բախէ դուռը։ Ոչ մէկ ձայն։ Կուգան հրշէջները, կը բանան յարկաբաժինը։ Ծերունի նկարիչը մահացած էր իր բազկաթոռին մէջ...

**

Նորվան Եպիսկոպոս չուզեց ձգել որ Հայ Եկեղեցիէն յաճախ ներշնչուած արուեստագէտը մեկնի առանց կրօնական արարողութեան. կատարուեցաւ իր ձեռամբ. Լիոն, առաւօտուն մեռելաթաղ ընկերութեան սրահին մէջ։ Իսահակ Խէկը. Քհնյ. ընկերացաւ, յետոյ, դագաղին Սէն — Ռոմէն, վերջին աղօթք մըն ալ ընելու համար, զայն հողին յանձնելէ առաջ։

Գրիգոր Կարապետեան կը հանգչի իր կնոջ մօտ, համեստ շիրիմի մը տակ, գիւղական անշուք գերեզմանատան մը մէջ, բլուրի մը վրայ, շրջապատուած Մոն — տ'Օրի բարձրութիւններով։ Կը հանգչի՝ հեռու իր ծննդավայրէն, հեռու հայութենէ, որմէ կը խուսափէր, սատարելով սակայն, իր վրձինով, այնքան ատեն որ կրցաւ ծանօթացնել օտարներու Հայը՝ իր արուեստով, կրօնքով, իր աւանդութիւններով։ Այդպէս ապրեցաւ եւ մեռաւ Գրիգոր Կարապետեան, Հայերու գրեթէ անծանօթ հայ նկարիչ մը։

Ապագային, թերեւս, ան ալ ճանչցուի եւ ամբողջովին գնահատուի իբրեւ արժէքաւոր արուեստագէտ մը, ինչպէս որ պատահած է, ոմանց, գեղարուեստի աշխարհին մէջ։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Երեքշաբթի, Յունուար 26

Առաւօտեան ժամը 9-ին կրկին ելեկտրական հոսանք կայ։ Նախաճաշը միեւնոյն արժէքին է կանգ առել (175 ռուբլի)։ Իրաւաբանական որոշ բառեր ճշգելու համար զուիցերացի մի պատասխանատուի ու նրա թարգմանչի հետ Գերագոյն Դատարան ենք գնում։ Ոչ մի պատասխանատու պաշտօնեայ չկայ պատասխանելու համար մեր հարցերին։ Հերթապահ պահակը հայերէն-ֆրանսերէն բառարան է խնդրում։ Ասում եմ, «...հետս ֆրանսերէն-հայերէն բառարան կայ, կ'ուզէ՞ք տամ»։ Մերժում է, հակառակն է ուզում՝ «հայերէն - ֆրանսերէն»։

Արդէն թանձր խաւար է իջել քաղաքի վրայ երբ հանդիպում եմ Ֆիլմադարանի եւ «Հայ ֆիլմ»-ի պատասխանատուներին։ «Հայ ֆիլմ»-ի պահեստից ֆիլմերն վերցնելու համար խաւարը պիտի փարատել։ Լոյսի միջոցներն սահմանափակուած են մոմերի։ Դա վտանգաւոր միջոց է ֆիլմի պահեստներն մտնելու համար։ Փոխ եմ տալիս հետս բերած արհեստական լոյսը։ Քաղաքից դուրս, մինչեւ «Հայ ֆիլմ» են անցնում ու պահեստից հանում՝ Պարսկաստանի փառատօնում ներկայացուող ֆիլմերի շարքը։

Խաւարի մէջ քաղաքի սառած ու սայթաքող աստիճաններից իջնելով եւ պատերը շօշափելով քայլում եմ շարժարուեստի մարզում աշխատող մի երիտասարդի հետ։ Արդէն երկու տարի է, որ ծանօթ եմ իր հետ։ Ինձ հետ Հայաստանի հեռատեսիլի համար տեսակցութիւն է նկարահանել։ Մօտից գիտի Պարաճանովին։ Հարցնում եմ արդեօ՞ք կարող է բացատրել թէ ինչո՞ւ չիրագործուեց Ս. Էջմիածնի թանգարանի մասին Վազգէն Ա. Վեհափառի կողմից Պարաճանովին պատուիրուած ֆիլմը։ Յստակ պատասխան չունի. սակայն վստահ է, որ Պարաճանովի արուեստին հիմնականօրէն հակառակորդները միշտ էլ Հայերն են եղել։

Զրուցելով հասնում ենք Հանրապետութեան Հրապարակը (նախկին՝ Լենին)։ Հսկայ տարածութիւնը խաւարի մէջ է թաղուած։ Ամբողջ շրջափակը, շրջապատուած պետական շէնքերով եւ արձանազուրկ պատուանդանով, ամայի է։ Ոչ ոք չկայ այնտեղ բացի մենք երկուսս, որ սահող սառոյցների վրայ զգուշութեամբ քայլելով, փորձում ենք կտրել հսկայ տարածութիւնը։

Շարունակում է պատմել Ս. Էջմիածնի նկարահանման կարճատեւ ժամանակաշրջանը եւ բնորոշել վիրաւորուած ու նեղուած Պարաճանովի ապրումները։ Մթութեան մէջ մօտենում ենք հիւրանոցին եւ պատմածն աւարտում է հետեւեալ խօսքերով. «... բայց երբ դադարեց Ս. Էջմիածնի ծրագիրն, այդ բոլորից յետոյ երբ Վեհափառի մասին Պարաճանովի ներկայութեամբ ուզում էին վատ խօսել, քննադատել կամ նրան մեղաւոր համարել՝ Պարաճանովը միշտ էլ ասում էր ... իրաւունք չունէք այդպէս խօսելու։ Համոզուած էր, որ Վեհափառը ճշմարտապէս սուրբ մարդ է...»։

Հիւրանոցն ամբողջովին խաւարի մէջ է։ Վեր եմ բարձրանում ինձ հետ վերցրած գրպանի փոքրիկ լուսարձակի օգնութեամբ։

Չորեքշաբթի, Յունուար 27

Ելեկտրական հոսանքը կրկին երէկուայ պէս առաւօտեան նոյն ժամին միացուեց։

Նախաճաշի համար միեւնոյն արժէքը պահանջուեց։

Մի կին սրբում է ճաշարանը. երբ սեղանիս շատ հեռու չէր գտնւում եւ դեռ աւլում էր ասաց. «Փետրուար 5-ին Պարոն Հայրիկեանը ժողովրդին ցոյցի է հրաւիրել». ետ նայեցի. ճաշարանում այդ պահին ոչ ոք չկար։

Աշխատանքի գրասենեակում լսեցի թարգմանիչներից մէկը, որ երկու օր առաջ պատմում էր թէ ինչպէս իր տարեց հայրը ցրտից խուսափելու համար ամբողջ օրն վերմակի տակ է մնում՝ բացակայելու է մի քանի օր։ Հօրն երէկ վերմակի տակ մեռած գտել են։ Լսեցի նաեւ, որ դագաղի գինը շուրջ 50.000 ռուբլի է. մի գումար որ նա անկարող է հոգալ։ Մի խումբ արտասահմանցիներ, որոշեցին յանձն առնել գումարը։ Ակամայ մտածում եմ՝ միւսներն ինչպէս պիտի նման ծանր ծախքեր հոգան։

(Շար. 7)

(Շար. Ա. էջէն)

ուխթով հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնեց «Ֆրամաթոմ»ի մասնագէտներէն Պ. Ժաք Փանոսեանի իր այս մարզին մէջ կատարած աշխատանքին համար:

Հայաստանի պաշտօնական պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ Ճարտարարուեստի Նախարարի խորհրդական Պ. Գասպարեանէ, նոյն Նախարարութեան տնտեսական կապերու բաժնի ղեկավար Պ. Սուքիասեանէ, «Հրազդան — մեքենայ» գործատան տնօրէն Պ. Թ. Տէր-Պետրոսեանէ: Պատուիրակութեան մաս կը կազմէ նաեւ Տիկին Զաքարեան որպէս թարգման: Իսկ հայերէնէ ֆրանսերէն թարգմանութիւնները կը կատարէր Տիկին Ս. Մուրատեան:

Հայկական պատուիրակութեան ճարտարարուեստի մարզէն կազմուած պատուիրակութեան մաս կը կազմէին Պ.Պ. Արտուշեան («Կալաքտիկա» ձեռնարկութեան տնօրէն), Յարութիւնեան («Երազ» գործատան տնօրէն), Դաւիթեան (Փոլիվինիլասէթաթ գործատան տնօրէն), Տէմիրճեան («Անդրոն» հետազօտական հիմնարկի տնօրէն), Յովհաննիսեան («Ագրոմաշին գործատան տնօրէն), Սասունեան («Հայքապէլ» գործատան տնօրէն), Վարդանեան («Թրանզիսթոր» ձեռնարկութեան տնօրէն) եւ Ենկոյեան (Քանաքեռի Ալիւմինիումի գործատան տնօրէն):

Ֆրանսայի ճարտարարուեստի տնօրէնը նոյն կէսօրին ճաշով մըն ալ պատուեց հայկական զոյգ պատուիրակութիւնները:

*

Աւելցնենք որ Ճարտարարուեստի եւ Արտաքին առեւտուրի նախարարութիւնը նոյն օրը (Մարտ 11) հաղորդագրութիւն մը հրապարակեց այս հանդիպումին առթիւ, ուր կ'ըսէ, ի մէջ այլոց. —

... M. Dominique Strauss-Kahn a ouvert ce matin avec M. Safarian un petit-déjeuner débat consacré à l'Arménie au Centre Français du Commerce Extérieur. Près d'une centaine de représentants d'entreprises françaises ont participé à ce débat.

L'Arménie dispose d'un capital industriel, technologique et scientifique très important (surtout si on le rapporte à la taille de ce pays de moins de 4 millions d'habitants) et de grande qualité dans certains domaines de pointe (électronique, optique...).

Malgré les graves difficultés que connaît actuellement ce pays, en raison du blocus énergétique imposé par ses voisins, ce potentiel technologique représente un atout essentiel pour l'avenir. Des coopérations franco-arméniennes ont déjà été engagées notamment dans le domaine de l'énergie, de la recherche (coopération avec Thomson, Institut d'Optique d'Orsay), des télécommunications.

Le Ministre de l'Industrie et du Commerce Extérieur a annoncé l'envoi d'une mission d'experts dans le domaine de l'énergie à Erevan courant avril.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ մեր առած լուրերը (Մարտ 12) կը հաստատէին թէ ընդհանուր ձեւով հանդարտ են սահմանային շրջանները: Կռիւներ կան Մարտակերտի շրջանը: Կայն ալ միշտ քիչ քանակութեամբ կը հասնի:

ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ մեկնած օժանդակութեան կառախումբը հասած է Անգարա: Մաքսային տնօրէնութիւնը ըսած է թէ բեռները քննութեան պիտի ենթարկուին եւ թէ ջնջուած է Թուրքիայէն բեռցուելիք 50 թոն ցորենի ծրագիրը:

ԱԶՐՊԷՅՃԱՆԻ Պաշտպանութեան նախարարութիւնը հրապարակումի արգելք դրած է այն լուրերուն որոնք կը վերաբերին պատերազմական անցքերուն: Նախարարութեան մամուլի կեդրոնը նախապէս օրական հաղորդում մը կը կատարէր այս մասին, սակայն ներկայիս որոշուած է շաբաթը մէկ հրապարակում ընել: Այս որոշումը կը մեկնաբանուի որպէս կանխազգուշական միջոց, ժողովրդային ճակատի կառավարութենէն հաւանական նոր հրաժարումներու:

ՄԻԼՈՍԵՎԻՉ, Սերպիոյ նախագահը, երկու ժամ Էլիզէ ընդունուեցաւ Մարտ 11-ին եւ լսեց նախագահ Միթերանի խիստ ազդարարութիւնը, բայց, ըստ յաջորդ օրուան տեղեկութեանց շատ մոխկ չէր ըրած եւ իբրկուան յանպատրաստից ճաշն ալ մեծ օգուտ չէր ունեցած: Միլոսեւիչ մասնաւոր պատիւներով չէ ընդունուած: Առաջին հանդիպում մը տեղի ունեցած էր Քրիյոն պանդոկը Վէնսի եւ Օուընի հետ, նախքան Էլիզէի տեսակցութիւնը, բայց, Սերպիոյ Նախագահը չի յօժարիր ՄԱԿ-ի նախատեսած ծրագրին, զոր միայն Խրուաթները ընդունած են: Սերպ եւ մահմետական համաձայն են զինուորական եւ սահմանադրական մասերուն, բայց՝ ոչ աշխարհագրական երեսակին (10 գաւառներու բաժանում): ՄԱԿ-ի երկու բանագնացները որոշ լաւատեսութիւն մը արտայայտեցին Քէ տ'Օրսէի ճաշէն ետք: Միլոսեւիչ ընդունած կ'ըլլայ ճնշում բանեցնել Պոսնիոյ Սերպերուն վրայ:

ՀԱՄՊՈՒՐԿԻ մէջ Թուրք իմամ մը մեռած է ոստիկանի մը գնդակին տակ: Թուրքիոյ հիւպատոսարանին կցորդ իմամը ծռած էր վիրաւոր Գերմանացիի մը վրայ, ըստ իշխանութեանց, երբ ոստիկան մը հասած է, իմամը ատրճանակը հանած է ու թիրախ առած ոստիկանը, որ տեղն ու տեղը կրակած է:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Պանչէօ — Քաշանի Սխամանթօ Մխօրեայ գպրոցին աշակերտներու ծնողքները 250 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին ժորժ Թասումեանի մահուան առթիւ:

RECITAL

Christophe BOULIER, violon
Grand-Prix Long-Thibaud et Kreisler
et
Miklos SCHON, piano
Lauréat de la Fondation Cziffra
donneront un concert unique
le Samedi 20 Mars à 20 h 45
A L'INSTITUT MUSICAL DE PARIS
11, avenue Beaucour - Paris 8e (M° Ternes)
Au programme : *Sonates de*
BRAHMS — KHATCHATRIAN —
Rhapsodie de BAGDASSARIAN et
«*l'Arlésienne*» de BIZET (ar:gt R. Boulier)
Tarif réduit: 60 F. — Plein tarif: 100 F.
Réservations: 69 05 56 42
et vente des places
30 minutes avant le début du récital
Les 70 premiers spectateurs recevront gratuitement un disque du concerto de Khatchatrian, par Ch. Boulier sur présentation de cette annonce.

ՄԱՄՈՒԼ

«LE POINT»

(13/19 Mars)

JOURS TERRIBLES A EREVAN

Ինչպէս հաղորդած էինք առջի օր, Օլիվիէ Վէպէր անգամ մը եւս Հայաստան գացած էր եւ իր յօդուածը լոյս պիտի տեսնէր այս շաբթու: Շաբաթաթերթին երկու էջերուն վրայ փռուած նկարագրութիւնը շատ չի տարբերիր ուրիշներէ («Ֆիկառօ», «Լիպերասիոն», «էքսփրէս»): Ժողովուրդի մը անհանդուրժելի կեանքին նոյն ցնցիչ տեսարաններն են, մութին, ցուրտին, զրկանքին մէջ: Հոս ալ, անընդունելին՝ մետալին միւս երեսն է, հարստութիւն դիզողները, մերսէտէսներու եւ պէ-էմ-տուպլըվէներու մէջ (անոնք վառելանիւթ ունին, անշուշտ...) որոնք չեն քաշուիր իսկ իրենց անուններն ալ տալու եւ իրենց յաջող պիզնէսին մանրամասնութիւններով ալ յոխորտալու թըղթակիցներուն առջեւ արեւմտեան այն երկիրներուն, որոնցմէ մարդասիրական օժանդակութիւն կը պահանջենք, որովհետեւ Հայաստան աղքատ է: Լրագրողը, որ ինք ալ հաստատած է մաֆիա մկրտուած ճաշարանը, ուր այս հարուստները գիրար կը գտնեն ճոխ սեղաններու առջեւ, կ'ըսէ թէ Նախարարութեան պաշտօնատար ալ կայ հոն, քննիչ ալ, փիսքի պաշտօնեայ ալ:

Հանդիպած է Ֆրանսայէն գաղթած Հայու մը, այսօր 65 տարեկան, որ Թոնի հովիտին եւ Վալանսի արձարաններուն կարօտով կ'ապրի եւ որուն, երբ իր մանկութեան երազած Հայաստանի մասին հարց կը տրուի, բացակայ խօսակիցի կը վերածուի:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ
ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 13, ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 7·30-ԻՆ
PALAIS DES CONGRES — Grand Auditorium
2, Place de la Porte Maillot, Paris 17e — M° Porte Maillot
ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ ԱՄԲՈՂՋ ՄԵՐ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

«ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԿԱՐԵԼԻՆ»

Համազգայինի ԴԻՄԱԿ թատերախումբը կը ներկայացնէ Մովսէս Պըշաքճեանի «Անկարելի կարելին» թատերախաղը

Բեմադրութեամբ՝
Յասմիկ Սիւրմէլեանի

Ուրբաթ 19 եւ Շաբաթ 20 Մարտ ժամը 20·30-ին, Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 18·30-ին

THEATRE TREVISE
14, rue de Trévise, Paris 9e
M° CADET ou RUE MONTMARTRE

Հ. Բ. Ը. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՅՑ ՍԷՆ-ՌԱՖԱՅԷԼԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Մարսէյլի յանձնաժողովի կազմակերպած այցել Սէն-Ռաֆայէլի Հանգստեան Տունը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Մարտ 18-ին:

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝ Տիկին Մելգոնեանի

91 — 77 — 62 — 29

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

l'U.C.F.A.F.
présente
POUR UNE TOURNEE EXCEPTIONNELLE

L'ENSEMBLE NATIONAL DE CHANTS ET DANSES DU HAUT-KARABAGH

PARIS

SAMEDI 27 MARS A 20 h h30
DIMANCHE 28 MARS A 17h
LUNDI 5 AVRIL A 20h30
MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e — Métro : Iéna

Réservations : **UGAB** : 118, rue de Courcelles, Paris 17e — **Chez Arto** : 12, ave. de la Porte Brunet, Paris 19e — **Cabinet Terziyan** : 21, rue Lamartine, Paris 9e — **Géoma** : 36, Passage du Ponceau, Paris 2e — **Librairie Orientale** : 51, rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e — **Photo Carmen** : 91 bis, ave. Henri Barbusse, 92140 Clamart — **Télé-Condorcet** : 175, ave. Jean-Jaurès, 92140 Clamart — **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes — **Centre Culturel et Artistique** : 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e, tous les jours de 18h à 20h - samedi de 15h à 18h - Tél. : 42 08 76 49.

ALFORTVILLE

Sous la Présidence d'Honneur de M. René ROUQUET Député-Maire d'Alfortville
LUNDI 29 MARS A 20 h 30
SALLE DES FETES
22, rue Voltaire, Alfortville

Réservations : **Boyadjian Hagop** : 121, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Epicerie Hay Ararat** : 118, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Atlantic Electronique**: 241, rue Paul Vaillant-Couturier, Alfortville.

BAGNEUX

Sous la Présidence d'Honneur de Madame Janine JAMBU
Maire de Bagneux, Conseiller Général des Hauts-de-Seine
MARDI 30 MARS A 20 h 30
THEATRE VICTOR HUGO
14, rue Victor Hugo, Bagneux

Réservations : **Tbirian** : 30, ave. Henri Barbusse, Bagneux-Tél.:46 63 69 45 — **Alexanian** : 54, ave. Henri Ravera, Bagneux - Tél. : 47 35 61 68 — **Nairi Traiteur-Aprahamian** : 108, ave. Albert Petit, Bagneux - Tél. : 46 65 49 58.

ARGENTEUIL

Sous la Présidence d'Honneur de M .Robert MONDARGENT
Député-Maire d'Argentueil
MERCREDI 31 MARS A 20 h 30
THEATRE JEAN VILAR
9, boulevard Héloïse, Argenteuil
Réservations : **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes.
L'Ensemble se produira également :

- JEUDI 25 MARS à *MONTREUIL* (renseignements auprès de l'UCAM)
- VENDREDI 26 MARS à *ARNOUVILLE-LES-GONESSE* (rens. auprès de l'A.V..A.G.)

Réservations et informations pour tous les spectacles au 42 08 76 49 de 18h à 20h et les samedis de 15h à 18h.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 16

MARDI
16 MARS
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· – Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթ-ական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·018 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.018

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

ԱԶՆԱՒՈՒՐ՝ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋՈՒՆ ԴԵՍՊԱՆ

ԱՐՑԱԽ ԵՒ ՍԱՀՄԱՆԱՄԵՐՁ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ ԱՆՓՈՓՈԽ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը եւ իր գլխաւորած պատուիրակութիւնը Երեւան վերադարձան Կիրակի, (Մարտ 14) առաւօտ: Իրենց կ'ընկերանային նաեւ Ֆրամաթոմէն՝ Ժաք Փանոսեան եւ Պետրոս Թէրզեան (փէթրոթրաթէժի): Առաջինին այս նոր այցելութիւնը կը վերաբերէր կրկին հիւլէակայանի բացման հարցին: Սկզբունքով այս շաբթու Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նիստ պէտք է գումարուի այդ կապակցութեամբ, ինչպէս ապահովեց Լ· Տէր-Պետրոսեան Շաբաթ իրիկուն, Փալէ տէ Քոնկրէ:

Նախագահ Տէր-Պետրոսեանի այցելութեան վերջին մասին թղթակցութիւնները կը հրատարակենք յաջորդաբար, այսօր եւ վաղը, ժամանակագրական կարգով: Արդէն, վաղուան թողլով Շաբաթ իրիկուան (Մարտ 13) Փալէ տէ Քոնկրէ-ի մանրամասն թղթակցութիւնը, այժմէն ըսենք սակայն թէ լաւ լեցուած սրահի մը առջեւ էր որ Նախագահը ելոյթ ունեցաւ եւ պատասխանեց հարցումներուն: Այս երեկոյթին, ինչպէս գրեցինք, ներկայ էր Շ· Ազնաւուր որ Նախագահական յատուկ հրամանագրով նշանակուեցաւ՝ «մարդասիրական օգնութեան շրջուն դեսպան»: Այս նշանակումին առթիւ, Ազնաւուր նաեւ մըն ալ խօսեցաւ, ճշդելով՝ «ինծի համար քաղաքական ասպարէզի մը սկիզբը չէ, որովհետեւ եմ եւ կը մնամ արուեստագէտ մը»:

Ի դէպ, լաւ որ Ազնաւուրը կար, որուն շնորհիւ է միայն, ըստ երեւոյթին, եթէ քանի մը արձագանգներ լոյս տեսան գլխաւոր մամուլի մէջ եւ անդրադարձ մըն ալ եղաւ «Ֆրանս 2»էն, Լ· Տէր-Պետրոսեանի Փարիզ կատարած պաշտօնական այցելութեան մասին:

Հարկ չկայ, դառնութեամբ, հաստատել ժամանակաշրջանի մտայնութիւնը եւ մեխանիներու ըմբռնումը լուրերու ընտրութեան մէջ: Պէտք է հասկնալ եւ պարտադրաբար համակերպիլ: Հինգշաբթի, Մարտ 11-էն Կիրակի 14, Փարիզ կը գտնուէր Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը, պաշտօնական այցելութեամբ: Ընդունուեցաւ Նախագահ Միթերանի կողմէ եւ ստորագրուեցաւ ֆրանքօ-հայկական դաշնագիր մը: Շաբաթ, Մարտ 13-ին, կարելի էր 4-5 տող գտնել «Իւմանիթէ»ի եւ «Քոթիտիէն տը Փարի»ի մէջ, ոչ մէկ տող՝ «Ֆիկարօ», «Լիպերասիոն», «Լը Մոնտ», ինչ կը վերաբերի հեռատեսիլին, Ուրբաթ իրիկուն Ա· կայանը արձագանգ մը կուտար, ան ալ Ազնաւուրին պատճառաւ: Եւ միշտ շնորհիւ Ազնաւուրին է, որ «Ժուռնալ տիւ Տիմանշ»ի մէջ (Մարտ 14) հակայ նկար մը լոյս կը տեսնէր (կողք կողքի՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան եւ Ազնաւուր) որուն կցուած էր թղթակցութիւն մը նուիրուած նախորդ իրիկուան Ազնաւուրի արտասանած ելոյթին: Նոյն օրը, «Ֆրանս 2», ժամը 13-ին կ'անդրադառնար երեկոյթին, հարցազրոյց մըն ալ ներկայացնելով:

Նոյն իրիկունը, օրինակ, երբ կը սփռուէր 7 / 7 յայտագիրը որ կը ներկայացնէ շաբթուան իրադարձութիւնները, Հինգշաբթի օրուան համար՝ կարեւոր լուրն էր Միլոսեվիչի այցելութիւնը, Ուրբաթ օրուան համար՝ Ալէն Կօթիէի յաղթանակը (աշխարհի ըրջանը առանձին՝ առագաստանաւով), եւ ոչ անշուշտ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի տեսակցութիւնը Ֆ· Միթերանի հետ եւ դաշնագրին ստորագրութիւնը:

Երկուշաբթի օր, Մարտ 15-ին, «Քոթիտիէն» կ'արձագանգէր Ազնաւուրի նշանակումին: Մեսիաքիֆ արժէքը, ժամանակաշրջանի մտայնութեամբ Ազնաւուրն է, ոչ՝ Հայաստանի նախագահը: Կը մնայ մեզի ուրախ ըլլալ, որ Ազնաւուր մը ունինք:

Երեւանէն մեր առած լուրերու համաձայն, Մարտ 15-ին, Կիրակի, ռմբակոծուած են Տաւուշի շրջանի գիւղերը բաւական ուժգնօրէն եւ մէկ մեռեալ կայ՝ Բերդ: Նաեւ ռումբերու թիրախ է Իջեւանի շրջանը:

Ուժեղ կռիւներ կը մղուին միշտ Մարտակերտի շրջանը: Ազերիները յարձակում գործած են նաեւ Լաչինի հարաւային կողմը:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(15 Mars)

STEPANAKERT, LE CHAMP DES PARTISANS ARMENIENS

Նաթալի Նուկայրէտի թղթակցութիւնը (նախապէս ալ գրած էր, տես՝ «Յառաջ», Մարտ 6) կը վերաբերի Արցախի: Աւելի ծառայած է, որ անոր գլուխը դրուի Լ· Տէր-Պետրոսեանի այցելութեան լուրը եւ անոր կոչը միջազգային հասարակութեան որ՝ «վերջապէս գիտակցի Ղարաբաղի կնճիռին ծանրակշիռ բնոյթին»: Տէր-Պետրոսեան կը շեշտէ թէ Հայաստան ոչ մէկ նախապայման ունի հրադադարի, մինչ Ազրբէջան ունի:

Նաթալի Նուկայրէտի թղթակցութեան մանրամասնութեանց կ'անդրադառնանք յետագային:

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Մարտ 12 Ուրբաթ կէսօրին ինչպէս նախատեսուած էր, Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը ճաշի հիւրը կ'ըլլար նախագահ Միթերանի· Էլիզէի պալատին մէջ տրուած ճաշին ներկայ կ'ըլլային նաեւ Ֆրանսայի քաղաքական ոլորտէն դէմքեր, ինչպէս՝ Պ· Քուշնէր, Տ· Ստրոս-Քահն, Էլիզապէթ Կիկու, Փ· Լըլուշ: Նոյն օրը յետմիջօրէին երկու նախագահները կը ստորագրէին ֆրանքօ-հայկական բարեկամութեան պայմանագիրը որ սերտ գործակցութեան համաձայնագիր մըն էր, ընդգրկող՝ քաղաքական, տնտեսական, մշակութային, թէքնիք ոլորտները:

Երեկոյեան ալ, ժամը 18·30-ին Լ· Տէր-Պետրոսեան Գրիյոն պանդոկի մէկ սրահին մէջ սարքուած մամուլի ասուլիսով մը կը փակէր իր այցելութեան պաշտօնական մասը:

Սրահը լեցուած մամուլի մարդոց գիմելով, որոնց մէջ կային նաեւ Թուրք մամուլի ներկայացուցիչներ, Լ· Տէր-Պետրոսեան նախ խօսեցաւ ստորագրուած պայմանագրին մասին, զայն նկատելով շրջադարձային հանգրուան մը ֆրանքօ-հայկական յարաբերութիւններու հոլովոյթին մէջ:

Ապա ներկայացուց Հայաստանի ներկայ կացութիւնը որուն դժնդակ պայմանները ան փորձեց բացատրել համակարգային փոփոխութիւններու դժուարութեամբ, նախկին խորհ· երկիրներու միջեւ այսօր խզուած տնտեսական կապերով, ուրբլին անկումով եւլն·: Այս ընդհանուր, առարկայական պայմաններուն ան աւելցուց ուղղակի Հայաստանին առնչուած ժխտականներու ազդեցութիւնը որոնք աւելով կը դժուարացնէին կեանքը· երկիրը ունէր աղէտի գօտի մը, կային շրջափակումները եւ Ղարաբաղի հարցը: Ծանրագոյնը նկատեց այս վերջինը որուն հետեւանք էր անմիջական սահմանակիցներու՝ Թուրքիոյ, Իրանի հետ կապ հաստատելու դժուարութիւնը ինչ որ արգելք էր երկրին համարկումին միջազգային համագործակցութեան մը շրջածիրին:

Այսուհանդերձ, Լ· Տէր-Պետրոսեան լաւատեսութեամբ ըսաւ թէ այն պահէն երբ միջազգային հանրութիւնը լրիւ գիտակցի այս կնճիռին ու աւելի գործնական դեր ստանձնէ կարգաւորման համար, լուծումը պիտի չուշանայ: Այդ լուծումը իր նկատումով ունէր երկու հանգրուան· նախ առանց նախապայմանի, առանց Լ· Ղարաբաղի կարգավիճակը, պատկանելիութիւնը խնդրոյ առարկայ ընելու պէտք էր ապահովել զինադադար մը: Հոս էր ներկայի գլխաւոր տարակարծութիւնը Ազրբէջանի հետ որ միշտ նախապայմաններ կ'առաջարկէր հրադադարի համար որոնց հայկական կողմը կը պատասխանէր իր նախապայմանները առաջարկելով ու հարցը աւելի կը մառնուէր: Անգամ մը որ այս հանգրուանը կարելի ըլլար կիրարկումի դնել, յաջորդ հանգրուանը պիտի կազմէին միջազգային դէտերու հսկողութիւնը եւ ի հարկին միջազգային ուժերու դիրք գրաւելը Ղարաբաղի սահմաններու երկայնքին ու քաղաքական բանակցութիւններ:

Նախագահ Լ· Տէր-Պետրոսեան աւելցուց թէ այս տեսակէտները փոխանցած է նաեւ Ֆրանսայի ղեկավար դէմքերուն՝ վարչապետ Պէրէկովուայի, Ռ· Փաքուայի, Ա· Սանթինիի, անոնց հետ նոյն օրը ունեցած հանդիպումներուն ընթացքին, շեշտելով որ Ֆրանսա աւելի գործօն միջամտութիւն հանդէս բերէ հարցին մասին, յատկապէս Սէ-էՍ-Սէ Ը-ի շրջանակներուն մէջ:

Ապա Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը պատասխանեց ներկայ թղթակիցներու շարք մը հարցումներուն:

ՀԱՅԿ. ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻ՞ՒՆ

Հարցականը վրիպակի արդիւնք չէ, որովհետեւ բաւական տարօրինակ բնոյթ ունէր այն արարողութիւնը (?) որ տեղի ունեցաւ, Շաբաթ, Մարտ 13, ժամը 15, այն յարկաբաժնին մէջ որ կոչուած է առժամեայ կեդրոնավայրն ըլլալու Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան: Ըստ երեւոյթին, Ժագ Շիրաքի խորհրդատու Փիէր Լըլուշ ինքնագլուխ եւ հապճեպ կար-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄՆԱԿԻ՞Ց Է

Մարտ 15-ի «Միլլիյէթ» օրաթերթին մէջ Թուրքիոյ նախկին դեսպան Շիւքրիւ Էլէքտաղ «Զէթին – Կովկաս գործակցութիւնը կը յաջողի՞» խորագրով կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի հարցին լուծում մը բերելու երկկողմանի ջանքերուն, ապա կը կատարէ հետեւեալ խորհրդածութիւնը:

«Լուծումը աճռելի դժուարութիւններու դէմ յանդիման է: Հայերը հիմնուելով թուական առաւելութեան վրայ, անկախութիւն կը պահանջեն: Թերեւս կրնան ատկէ հրաժարելով գոհանալ քաղաքական ինքնավարութեամբ, այն պայմանով որ Ղարաբաղ ազրբէջանական հող մնայ: Իսկ Ազրբէջան վճռապէս կը մերժէ մշակութային ինքնավարութենէ աւելին տալ: Անկարելի չէ որ այս երկու կեցուածքին միջեւ լուծում մը գտնուի: Տնտեսական ծանրակշիռ պայմաններ կը պարտադրեն Հայաստանի որ հարթէ իր ներքին հարցերը ու Ազրբէջանի հետ համաձայնութիւն մը գոյացնէ: Այսուհանդերձ, որպէսզի խաղաղութեան ճամբան ամբողջովին բացուի, հարկաւոր է Ռուսաստանի գործօն նեցուկը:

Ռուսաստան կը տրամադրէ՞ այդ նեցուկը: Մոսկուա հաւանական է որ մեկնելով Կովկասի իր շահերէն, խուսափի լուծումին ի նպաստ շօշափելի մասնակցութիւն մը բերելէ: Որովհետեւ եթէ Ղարաբաղի հարցը լուծուի, տնտեսական դժուարութիւնները Երեւանը պիտի մղեն Անգարայի հետ սերտ գործակցութեան մը ու Հայաստան Թուրքիոյ վրայով պիտի միանայ արտաքին աշխարհին: Այս կացութեան մէջ Ռուսաստան պիտի կորսնցնէ Հայաստանը զոր զինուորական դաշինքով ամրօրէն կապած էր իրեն: Աւելին· դէպքերու նման զարգացում Թուրքիոյ առջեւ պիտի բանայ Կովկասի ու Միջին Ասիոյ ճամբան: Ատիկա Ռուսաստանի համար պիտի նշանակէ հրաժարիլ դարաւոր իր ռազմավարութենէն որ կը կայանար Անատոլուի եւ Միջին Ասիոյ Թուրքերուն կապերը խզելու եւ հաղորդակցութեան ճամբաները փակելու մէջ: Օտար ուսումնասիրողներու համաձայն, Ռուսաստան լրջօրէն վրդոված է Թուրքիոյ եւ Միջին Ասիոյ Թրքական հանրապետութիւններու յարաբերութիւններուն բարգաւաճումէն: Ատոր գլխաւոր պատճառը այն է որ եթէ այս յարաբերութիւնները սերտանան, Միջին Ասիոյ պետութիւններուն Թրքական գիտակցութիւնն ու ինքնութիւնը կրնայ զօրանալ, անոնք կրնան քաղաքական եւ տնտեսական միութեան մը ձգտիլ, ինչ որ կը խանգարէ Մոսկուայի հաշիւները որ կը նախընտրէ այդ հանրապետութիւններուն իւրաքանչիւրին հետ անջատ կապեր հաստատել:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

«Յառաջ»ի առաքման ընկերակցութիւնը թիւրիմացութեամբ, կրկին ղրկած է Ուրբաթ, Մարտ 12-ի թիւը (Մարտ 13-ի տեղ) կարգ մը շրջաններ:

Կը խնդրենք որ խնդրոյ առարկայ բաժանորդները ներողամիտ գտնուին «Յառաջ»էն բոլորովին անկախ այս սխալին համար եւ դիմեն թերթիս վարչութեան, որպէսզի ղրկենք Մարտ 13-ի թիւը:

Նոր Ուղի

Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան Աշոտ Բլէեանի ուղերձը (Հոկտեմբեր 13) ուղղուած՝ Հայաստանի եւ Ազրբէջանի նախագահներուն, ապա Նոյեմբերի առաջին օրերուն Բաքու այցելութիւնն ու վերադարձին «Ազգ»ի Նոյեմբեր 14-ի թիւին մէջ լոյս տեսած տեղեկատուութիւնը («Յառաջ», Դեկտեմբեր 16) ներկայացուած էին որպէս հաշտարար լուծումի մը նախաքայլ, Ղարաբաղի հարցին: Սակայն յատկապէս անոնցմէ վերջինին յարուցած աղմուկն ու իրարանցումը հաւանաբար հեռու էին հեղինակին ու անոր համախոհներուն ակնկալութիւններէն որ ձեռնարկը մնայ առանց ծրագրուած նպատակին հասնելու: Անոր հետեւանքը այն եղաւ որ Ա. Բլէեան եւ Կարէն Սարգարեան հրաժարելով Հ. Հ. Շ-էն որուն ծանօթ անուններէն էին, հիմնեցին քաղաքական նոր կազմակերպութիւն մը որ կոչուեցաւ «Նոր Ուղի» եւ որուն Յայտարարութիւնը կը կրէր Նոյեմբեր 22 թուականը:

Աւելի երկուուկէս ամիս ետք, նոյնանուն շաբաթաթերթ մը սկսաւ լոյս տեսնել որուն առաջին թիւը կը կրէ Փետր. 8 -- 15 թուականը:

Թուղթի, ելեկտրական հոսանքի ու այլ պայմաններու, նաեւ ըստ յաճախադէպ երեւոյթի մը գործը լուրջի առած խմբագիրներու, լրագրողներու բացակայութեան, միշտ հետաքրքրական է մամուլի նոր անունի մը յայտնութիւնը. անով յոյսը կը ծագի նոր հեռանկարներու, նոր տեսադաշտի, նոր ճաշակի:

Նախապատրաստական վերոյիշեալ փուլերէն ետք, «Նոր Ուղի» շաբաթաթերթը, մանաւանդ համայնավարութեան առաջին տարիներէն նշոյլ մը փոխադրող իր անունով, շատ քիչ բան ունի մամուլի նոր անունէ մը անպայման նորութիւն ակընկալողներու համար:

«Յառաջ»ի էջերէն աւելի փոքր չափով ութ էջնոց թերթ մըն է ան որուն որպէս հրատարակիչ կը տրուի «Հիմնադիր Խորհուրդ» նշումը. լոյս տեսած է 5000 տպաքանակով: «Ի տեղի խմբագրի» կայ Մայիս Նիկողոսեան անունը:

Ա. Թիւի առաջին էջին խմբագրականը խորագրուած է «Ինչու Նոր Ուղի». ինչպէս դժուար չէ ենթադրել, պատասխանը կը հիմնուի այն իրողութեան վրայ թէ գործող իշխանութիւններն ու քաղաքական կուսակցութիւնները կը սահմանափակուին աւանդական քաղաքականութեան ըմբռնումներով ինչ որ երկիրը բերած է այսօրուան վիճակին. այսինքն՝ «փտանգուած է աշխարհով մէկ սփռուած բոլոր Հայերի հաւաքական հայրենիքը»: Եւ որովհետեւ վատթարացումին պատճառները «եղած թերթերից ոչ մէկը նեղութիւն չի քաշում ժողովրդին բացատրելու», բացը լրացնելու հարցը կը ստանձնէ Նոր Ուղին:

Երկրորդ էջը կը կրկնէ Նոյեմբեր 22-ի Յայտարարութիւնը ուր կը պարզուէին «Նոր Ուղի» կազմակերպութեան ստեղծման պատճառներն ու առաջնահերթ խնդիրները:

Այս բաժինը աւելի մանրամասն կը բացատրէ Հայաստանի պետութեան գոյութեան եւ յետագայ զարգացումը վտանգի ենթարկող ազդակը, որ Ղարաբաղի հարցն է, «անիմաստ» ու «աննպատակ» պատերազմը ու անհրաժեշտ քայլերու անկարող իշխանութիւնը. ան սխալ ըրած է ընդունելով Յուլիս 8-ի որոշումը ուր բսուած էր թէ Հայաստան, սատար կը կանգնի ԼՂՀ-ին եւ անոր բնակչութեան իրաւունքներու պաշտպանութեան, ապա անընդունելի կը նկատէ միջազգային կամ ներպետական փաստաթուղթերու ստորագրութիւնը ուր ԼՂՀ-ը նշուած ըլլայ Ազրբէջանի կազմին մէջ:

Իշխանութեան ուղղուած գլխաւոր մեղադրանքը անդրադառնալ է «հարեւան մուսուլմանների հետ խաղաղ, քաղաքակիրթ գոյատեւման գաղտնիքը»: Այս թերացումը ըսել կուտայ Նոր ուղիականներուն. «մենք դարձանք տարածաշրջանի ապակայունացման գլխաւոր գործօնը», տալով նաեւ «պետական մտքի բացակայութեան» ապացոյցը: Բլէեանի տեղեկագրէն կրկնուած անցքերով շարադրուած այս գլուխը Նոր Ուղիի ստեղծումին ձեռնարկողները կը զետեղէ Հայաստանի Պետութեան ու անոր ժողովուրդին ճակատագրին պատասխանատուութիւնը կրողի դիրքին վրայ:

Կազմակերպութեան հիմնումի պատճառներէն ետք կը տրուին առաջնահերթ նկատուած խնդիրները: Ըսուածը այն է որ պէտք էր Ազրբէջանի հետ անմիջական բանակցութիւններով ԼՂՀ-ի ժողովուրդին ապահովել իր հողին վրայ ապրելու իրաւունքը ու ճանչնալ «ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ» (ընդգծումը՝ Ա. Թ.): Նոր Ուղիի հիմնադիրներուն համաձայն նման քայլ «պետական իմաստութիւն եւ քաղաքական համարձակութիւն էր պահանջում, ընդհուպ մինչեւ իշխանութեան կորուստ»: Այդ քայլը չառնուեցաւ, որովհետեւ «չվարուեց յստակ ու համակարգուած պետական քաղաքականութիւն»:

Նոր Ուղիի հիմնադիրները ինչպէս շատ շատեր, բազմաթիւ արդար պատճառներ ունին Հայաստանի իշխանութիւնները քննադատելու. սակայն որպէսզի այդ քննադատութիւնները կշիռ ունենան, անհրաժեշտ է որ գանցեն պարագայականին ու ամէն գնով հակադրուելու տրամադրութեան մը սահմանները. ըլլան նաեւ առնուազն տրամաբանական եւ հաւկնալի: Մինչդեռ որպէս հարկաւոր, այլ չառնուած քայլ ներկայացուածին առաջին մասը – անմիջական բանակցութիւն վարելու հարցը -- ոչ մէկ նորութիւն ունի. Ղարաբաղի կնճիռին սաստկացման օրերէն ի վեր ամէնէն շատ կրկնուած կէտն է Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի ու անոր քաղաքականութեան հետեւորդներուն կողմէ: Անմիջական բանակցութիւն վարելու, հարցին խաղաղ լուծում գտնելու մտասեւեռումով չէ՞ր որ մինչեւ իսկ առենին չձեռնարկուեցաւ ազգային բանակի կազմութեան: Յետոյ, դէպքերու հոլովոյթը չպարտադրե՞ց այն անփոփոխելի ճշմարտութիւնը թէ առանց ուժի թեւին, ոչինչ կ'արժեն բանակցութեան ամէնէն անկեղծ տրամադրութիւնները:

Նոր Ուղիի կեցուածքը հարցականներ ստեղծելէն բոլորովին անըմբռնելիի կը վերածուի երբ բանակցութեան անհրաժեշտութեան հետ կը նշուի «Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականութեան ճանաչում»ը: Հոս, Ղարաբաղի մասին միակ ըսուածը այն է որ անոր ժողովուրդին համար պէտք է ապահովուի իր հողին վրայ ապրելու իրաւունքը: Ոչ մէկ մատնանշում թէ ճանաչելի ազրբէջանական սահմաններուն ո՛ր մէկ կողմը կը զետեղուի Ղարաբաղը: Հաւանաբար աւելորդ ալ է նման սպասում, քանի որ յետագային աւելի յստակօրէն բանաձեւուած էր նոյն միտքը թէ Ղարաբաղը պէտք է ձգուի Ազրբէջանի կազմին մէջ: Այս մասին ամէն վէճ ու վիճարկում ձգելով հանդերձ քաղաքական ոլորտին, կարելի չէ հարց չտալ թէ եթէ ճիշդը ճանչնալն է Ազրբէջանի սահմանները, ներառեալ Ղարաբաղով, ո՞ւրկէ ծագեցաւ Ղարաբաղեան հարց մը եւ ինչո՞ւ այնքան մարդիկ դժբախտացան հինգ տարիէ ի վեր: Այսպիսի նախադրեալով մը Նոր Ուղին այլեւս ի՞նչ պէտք կը տեսնէ բանակցելու, երբ գոյութեան իրաւունք իսկ չի ճանչնար Ղարաբաղեան հարց կոչուելու արժանի բանի մը:

Բաւական անհասկնալի է յաջորդող դատումն ալ ու յատկապէս արհամարհանք արտայայտող Սփիւռքի հանդէպ. առաջնահերթ խնդիրներու գլուխին մէջ կ'ըսուի, միշտ Ղարաբաղեան հարցին ակնարկելով. «Ազգային իղձերին հետամուտ գործելակերպից բխող քաղաքական քայլերը պետական մարմիններին տուեցին Հայ Դատի գրասենեակների կերպարանք»: Ճիշդ է որ պետականին ու արհեստավարժին տարբերակումն է որ կը շեշտուի հոս, սակայն կարելի էր գտնել այլ համեմատական, նոյնիսկ խնայելու համար Սփիւռքի այն ուժերը որոնք թերեւս սխալ, թերի կամ անբաւարար, ըրին իրենց կարելին, տուեալ պայմաններու մէջ: Նոր Ուղիի հիմնադիրները կրնա՞ն արդեօք անկեղծօրէն պնդել թէ նոյն պարագաներուն մէջ իրենք աւելի լաւը ըրած կ'ըլլային: Որպէս Ղարաբաղեան խնդրին լուծում անոնց առաջարկած «սահմաններու ճանաչումը» բաւական տկար ազդակ մըն է դրական պատասխան ակնկալելու...: Մնաց որ պետական մարմինները Հայ Դատի գրասենեակներուն նմանցնող դատումը չօշափելի կռուան ալ չունի. կարելի՛ էր ազգային իղձերու հակոտնեայ գործելակերպի մը մասին խօսիլ երբ կար փաստը ցեղասպանութեան նման հարցի մը անգամ հաշուեյարդարին, քաղաքական իրատեսութիւն կարծուած կեցուածքներու սիրոյն որ մինչեւ այսօր ոչինչ տուաւ մեզի, յաւելեալ արհամարհանքէ ու նուաստացումներէ զատ: Կարելի՞ է ըսել թէ ակնկալուած արդիւնքը տուին Հայաստանէն քաղաքական դէմքերու Անգարայի մէջ կատարած հաւաստումները թէ փակուած են պատմական հաշիւներու էջերը եւ թէ Հայաստան որեւէ պահանջք չունի Թուրքիայէն. կամ Սփիւռքը երկրորդ կարգի հայ դասելու փութկոտութենէ այլ բան նշանակե՞ց. առաջին օրէն ցեղասպանութեամբ զբաղելու գործը «վտարանդի» Սփիւռքին ձգելու կեցուածքը որ եղաւ Հայաստանեանը «Անկախութեան Հռչակագիր»ին վաղորդայնին: Երբ այս է պատկերը, ի՞նչպէս կարելի է «ազգային իղձերին հետամուտ գործելակերպից բխող քաղաքական քայլեր»ով ամբաստանել իշխանութիւնը:

Նոր Ուղին ութ կէտերով ամփոփելէ ետք հակամարտութեան կարգաւորման իր ծրագիրը կը տեղեկացնէ թէ «Կլոր սեղան» կոչուած քաղաքական ակումբ մը ստեղծուած է. քաղաքական երկխօսութեան հրաւէր կ'ուղղուի Հայաստանի, Ազրբէջանի ու Լեռնային Ղարաբաղի (ոչ՝ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան) քաղաքական կազմակերպութիւններուն, իշխանութեան ներկայացուցիչներուն, մտաւորականութեան, ձեռնարկատէրերու եւ բոլոր անոնց որոնք տրամադիր են օգնելու պարզուած հաշտութեան ծրագրին:

«Անսկզբունք համաձայնութիւն» խորագրուած էջով մը կազմակերպութեան երկրորդ դէմքը՝ Կարէն Սարգարեան կը վերլուծէ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Յուլիս 8-ի որոշումը որ մեծ մասով արդիւնք էր Հ.Հ.Շ.-էն դուրս երեսփոխաններու «Ազգային Դաշինք» կոչուած համախմբումին. այդ որոշումին յատկապէս երկրորդ կէտը որ Հայաստանի համար անընդունելի կը համարէր միջազգային կամ ներպետական փաստաթուղթերու ստորագրութիւնը ուր Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը նշուած պիտի ըլլար Ազրբէջանի կազմին մէջ: Այս որոշումը որ առենին նկատուած էր Հայաստանի իշխանութեան կողմէ անուղղակի ճանաչում Ղարաբաղի Հանրապետութեան, քննադատուելէ զատ, պատճառ կ'ըլլայ նաեւ որ Կ. Սարգարեան գրեթէ մանկական ոխակալութեամբ մը կը մերկացնէ հայկական ռազմական յաջողութիւններ[illegible] թելադրուած ցնորական ծրագիրներ որոնց[illegible] իբրեւ թէ առընչուած էին Ազրբէջանը[illegible] պառակտելու ներքին փաքրամասնութիւններու դրդումով: Յուլիս 13 թուակիր[illegible] գրութեան վերջաւորութեան որպէս հեղ[illegible] թական սխալի կանխում, առաջարկուած է ճանչնալ Ազրբէջանի տարածքային ամբողջականութիւնը, փոխարէն՝ Ազրբէջանի կողմէ հայութեան իրաւունքներու յարգումին եւ հողին վրայ ապրելու ե[illegible] րաշխիքներու անմիջական բանակցութիւններու հիմք դառնալուն:

Կ. Սարգարեան յաջորդ էջերուն մէջ կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի հարցին հանդէպ միջազգային առեանիներու, յատկապէս ՍԷ -- ԽՍ -- ՍԷ -- Ը-ի կեցուածքին որ ընդհանուր առմամբ կը բացառէ ինքնորոշման իրաւունքը:

Թերթը տեղ տուած է Ա. Բլէեանի Յունուար 27-ի խորհրդարանական ելոյթին որով կը պահանջուի վարչապետ Խ. Յարութիւնեանի հրաժարականը, կը քննադատուի իշխանութեան անծրագիր ու անհեռանկար ընթացքը: Հետաքրքրական է այս առումով նոյն էջին վրայ տեսնել Հայաստանի 1918-ի վարչապետ Քաջազնունիի կառավարութեան 1918 Օգոստոս 1-ի օրագիրը ուր արտաքին գործերու բաժնին մէջ կան Օսմանեան կառավարութեան հետ հաշտութեան եւ բարի դրացնական յարաբերութիւններու հաստատումը, Ազրբէջանի ու Վրաստանի հետ սահմաններու հարցը փոխադարձ համաձայնութեամբ ու ազգագրական սկզբունքով լուծելու առաջադրանքը:

Վերջինթեր էջը յատկացուած է Մշակոյթ խորագրուած գրութեան մը ուր Արթուր Շահնազարեան կը խօսի «Հայրենասիրական» կոչուած երեւոյթներու մասին, հարց տալով թէ ինչո՛ւ Խորհրդարանը չընդունեցաւ առաջարկուած փառերգը Դ. Վարուժանի «Անդաստան» քերթուածին խօսքերուն վրայ իր կողմէ յօրինուած երաժշտութեամբ:

Շաբաթաթերթին վերջին էջը յատկացուած է կատակ – երգիծանքի ուր բաւական լուրջ բաներ «կ'ըսուին», գիտութեան տողերու մէջ ու քաղաքական դէմքերու արտայայտութիւններէն քաղուածքներով:

Անհրաժեշտ է սպասել «Նոր Ուղի»ի յաջորդական թիւերուն, գիտնալու համար որ Ա. Բլէեան – Կ. Սարգարեան զոյգէն զատ ինչ անուններ պիտի երեւին հոն, որպէս համախոհ ստեղծուած շարժումին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Փեր-Լաշեզեան ժողովրդավարութիւն

Իտալական «Լա Սթամփա» թերթը քիչ մը զարմանքով, քիչ մըն ալ հեգնանքով կ'արձագանգէ համբաւաւոր գերեզմանատունը «այժմէականացնելու» քայլերուն: Կ'ըսէ թէ ան 7 հազար նոր բնակիչներու պէտք ունի որոնց համար բնաւ նախապայման չէ հարուստ ըլլալ. կը բաւէ դրամ ունենալ, աշխարհի ամենակարեւոր անձնաւորութիւններու հանգստավայրին մէջ անկիւնի մը արժանանալու համար:

Գերեզմանատունը որ տարեկան երկու միլիոն այցելու կ'ընդունի, մինչեւ այսօր անձեռնմխելի նկատուած էր: Մեծ է հոն թաղուած երեւելիներու թիւը. իսկ այսօր կը մտածուի գրեթէ քիչ մը «տեղ բացէք» ըսել Մոլիէռին, Հելոյիզին եւ Աբելարին ու բազմաթիւ այլ մեծերու, որպէսզի ափ մը հող տրուի բոլորովին անծանօթ մեռելներու:

Փարիզի քաղաքապետարանը որոշած է վերջ տալ Փէռ – Լաշէզի մեծերուն մենատիրութեան. 7000 մեռեալներ պիտի հանուին իրենց դամբաններէն, ամփոփելու համար հասարակաց փոսի մը մէջ: Պայման է որ անոնք նշանաւոր դէմքեր չըլլան եւ իրենց շիրիմները լքուած ըլլան առ նուազն հինգ տարիէ ի վեր:

Տակաւին մինչեւ դարուն սկիզբը ոչ ծանօթ մեռեալներ կ'ընդունուէին Փէռ -- Լաշէզ. խտապահանջութիւնը սկսաւ Բ. աշխարհամարտի տարիներուն: Փարիզի քաղաքապետը մտահոգ էր որ նոր կառոյցներ փոխէին հինին դէմքը. ատոր համար քաղաքապետարանը դիմեց միջոցառումներու. նախ, դամբարան մը գնել կարելի պիտի ըլլայ նախկին տիրոջմէն, կամ հոն թաղուածներու ոսկերոտիկը հանուելէ ետք, շիրիմը պահպանելով: Քաղաքապետարանը կը պարտադրէ ա[illegible] բողջական վերանորոգում կատարել. [illegible] գոյութիւն պիտի չունենան քանդուա[illegible] շիրմաքարեր որոնց հրեշտակները սեւցա[illegible] են օդի ապականութեամբ. պիտի չըլլա[illegible] արձանագրութիւններ զորս կարելի չ[illegible] կարդալ: Երկրորդ կարելիութիւն մըն ա[illegible] կայ. քանդել ու վերստին կառուցանե[illegible] Ատոր համար սակայն հարկ է գեղարուե[illegible] տական գրասենեակէն վաւերացնել վե[illegible] րաշինութեան ծրագիրը: Կարելի չէ թոյ[illegible] տալ աղատ երեւակայութեան: Պէտք է ընտրել ընդունելի տասը տարբերակէ[illegible] մէկը: Այս պարտադրանքին նպատակն է ներդաշնակութիւն ստեղծել ներքին հա[illegible] մայնապատկերին մէջ:

Այս սահմանափակումները պէտք է աւ[illegible] գարացնել, յաւերժական քունը մեծու[illegible] թեան մը դիրացնութեամբ քնանալու կա[illegible] րելիութեամբ:

Այս առիթին փոխարժէքը գաղտնի պա[illegible] ուած միակ հանգամանքն է վերանորոգման որոշումին մէջ: Գիները չեն կրնա[illegible] գլխու պտոյտ պատճառելու սահմանի[illegible] վրայ գտնուիլ. առիկա անխուսափ վէճե[illegible] րու պատճառ պիտի ըլլար: Սակայն, միւ[illegible] կողմէ, հարց կը տրուի թէ ինչպէս պէտ[illegible] է վարուիլ թեկնածուներու բազմութեան հետ: Ի՞նչ չափանիշի վրայ պիտի կատարուի ընտրութիւնը: Դժոխքին ու դր[illegible] րախտին երկրային դուռներուն առջ[illegible] խռնուած բազմութիւնը կը մտահոգէ վե[illegible] րանորոգման ծրագրին պատասխանատու[illegible] որ բախումներէ արմատապէս փրկուելու ճար մը գտած է. ան կ'առաջարկէ պար[illegible] պուելիք փոսերուն մէջ տնկել 7000 ծա[illegible] ռեր...:

ՔԱՂՀԱՆ

LA COOPERATION INTERUNIVERSITAIRE MONTPELLIER - EREVAN

En 1981, à la suite de la visite de professeurs arméniens à l'Université Paul-Valéry/Montpellier III, des négociations commencent avec l'Université d'Etat d'Erevan, en vue d'un accord interuniversitaire. Par suite des délais administratifs inhérents à l'ex Union soviétique, cet accord n'est signé qu'en 1986. C'est le premier accord de l'Arménie avec une université du monde occidental. Il prévoit des échanges d'enseignants-chercheurs dans de nombreux domaines: langues et littératures françaises, arméniennes et russes, histoire, philosophie, psychologie, mathématiques appliquées aux Sciences Humaines, biologie.

Les échanges sont perturbés par les bouleversements politiques en URSS mais sans cesser pour autant. Mathématicien distingué, l'actuel président du Parlement d'Arménie, Monsieur Babken Ararktsian est même accueilli à Montpellier III en 1987. Cette continuité dans les échanges amène la MICECO (Mission Interministérielle pour la Coopération avec les pays d'Europe Centrale et Orientale), en 1991, à choisir, dans les premiers, Montpellier et Erevan pour un jumelage interuniversitaire d'une durée de 2 ans qu'elle finance elle-même (l'Accord de coopération pluridisciplinaire subsiste élargi à la Géographie, à la Sociologie et à l'Histoire de l'Art, mas il incombe à l'Université Paul-Valéry de lui trouver les financements nécessaires).. Grâce au jumelage, les trois universités de Montpellier coopèrent avec l'Université d'Erevan dans des domaines d'excellence :

– Montpellier I (Pharmacie, Médecine, Economie, Droit): particulièrement en Pharmacie et Médecine;

– Montpellier II (Sciences): Sciences de la Terre (coopération amorcée dès le séisme de 1988);

– Montpellier III : Histoire, Psychologie, Langue et littérature françaises. En même temps, des contacts sont pris avec la Chambre de Commerce et d'Industrie de Montpellier, la participation de partenaires économiques étant souhaitée pour les jumelages.

En raison des difficultés dans lesquelles est plongée l'Arménie, le jumelage ne démarre réellement qu'avec la mission exploratoire montpelliéraine à Erevan, conduite par le Professeur Jules Maurin, Président de Montpellier III, en juillet 1992; la délégation française est reçue, entre autres, par le président Ter-Petrossian et le Catholicos de tous les Arméniens. A cette mission répond, à Montpellier, celle de l'Académicien Norayr Arakelian, Recteur de l'Université d'Erevan, et du Vice-Recteur Raphaël Matévossian, délégué aux Relations Internationales, en octobre de la même année. Le jumelage est officiellement signé à Paris le 6 février 1993, lors de la Journée "Jumelages", organisé par la COREX (Commission des Relations extérieures de la Conférence des Présidents d'Université) par Monsieur Pierre Vitoux, Président Honoraire, délégué aux Relations Internationales de l'Université Paul-Valéry, et le Vice-Recteur Matévossian.

Lors du dîner donné le 22 février dernier à Paris par le Ministère des Affaires Etrangères en l'honneur de Monsieur Vahan Papazian, le Chargé d'Affaires arménien en France, tout récemment nommé ministre des Affaires Etrangères d'Arménie, les échanges interuniversitaires Montpellier - Erevan sont cités comme l'un des domaines où la coopération franco-arménienne a fait ses preuves. Cette réussite est due, entre autres, à l'intérêt porté à la coopération interuniversitaire Montpellier-Erevan par la Direction Générale des Affaires Culturelles du Ministère des Affaires Etrangères depuis 1986, en la personne de Madame Monique Lanchon, actuellement Personnalité consultante; à l'attention constante de Monsieur Gilles Vial, Chargé de Mission à la Direction des Affaires Générales et Internationales du Ministère de l'Education Nationale; au relais assuré sur place avec autant de dévouement que d'efficacité par Madame France de Hartingh, Ambassadeur de France en Arménie, que seconde Patrick Donabédian, attaché culturel. Ces échanges entre universités françaises et arméniennes s'effectuent dans une ambiance d'amitié: la présence discrète mais efficace de l'Amicale arménienne de Montpellier et sa région permet aux universitaires arméniens de se sentir un peu en pays connu. La municipalité de Montpellier ajoute à cela une note de prestige: les Recteurs et Vice-Recteur de l'Université d'Erevan ont été faits citoyens d'honneur de la Ville.

Il est vital que, pour leur avenir, la France, bastion occidental de l'Europe, l'Arménie, qui en est comme un avant-poste à l'extrémité du Caucase, prennent plus fortement conscience de leur nécessaire solidarité et renforcent celle-ci dans le domaine de la culture et de la science.

GERARD DEDEYAN
Professeur d'Histoire
à l'Université Paul-Valéry

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍԻ Ֆերահեան Ազգային վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Յունուար 30–ին ճաշ – պարահանդէս մը տեղի ունեցած է նախաձեռնութեամբ Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեան տեղւոյն մասնաճիւղին, աւելի քան 500 հոգիի մասնակցութեամբ: Բացումը կատարած է Տիկնանց Միութեան ատենապետուհի՝ Տիկին Արուս Տէկիրմէնճեան: Յանուն Միութեան բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Յակոբ Գըրճեան: Այս երեւոյթին գինեձօն մը տեղի ունեցած է «Ուրֆան եւ իր հերոսամարտը» հատորին հրատարակութեան առթիւ, մասնակցութեամբ գրքին հեղինակ՝ Արմէն Տոնոյեանի:

**

ՆԱՈՒԼԸԳԱԲՈՒԻ Եկեղեցւոյ Թատերասրահին մէջ, Փետրուար 27–ին, Ս. Խաչ Դպրեվանքի Սանուց Միութեան նախաձեռնութեամբ հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած երեք նպատակներու: Նախ հրապարակ հանել Գարեգին Պատրիարքի կողմէ թարգմանուած եւ Դըպրեվանքի Սանուց Միութեան կողմէ հրատարակուած թատերախաղը՝ «Մարդիկ ինչպէս կ'ապրին», յետոյ հրապարակ հանել եւ հանրութեան ծանօթացնել Արինէ Տարեանի մանկապատանեկան թատերախաղերու չորրորդ եւ վերջին հատորը, դարձեալ հրատարակուած Սանուց Միութեան կողմէ, հուսկ՝ բացումը կատարել դաշնակահար Հերման Մխքճեանի դաշնակին, զոր իր եղբայրը՝ Արմենակ Մխքճեան նուիրած է Դպրեվանքի Սանուց Միութեան: Հաւաքոյթին բացումը կատարած է Արէտ Անուշեան, ապա խօսք առած է Եսայի Գարթունի որ արտայայտուած է Միութեան վարչութեան անունով: Արէտ Անուշեան ներկայացուցած է երկու հատորները եւ կարդացած Տիկին Յասմիկ Ճինկէօզի պատրաստած ուղերձը, ուր ան աւելի վերլուծական մօտեցումով կ'արտայայտուէր խնդրոյ առարկայ հատորներուն մասին (առաջինը՝ Թիւթիւնջեան թարգմանուած): Դաշնակի բացման առթիւ խօսք առած է Ռ. Հատտէճեան, որ արտայայտուած է երեք երեւոյթներու մասին:

**

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Հայ կեդրոնի Յ. Մանուկեան գրադարանի սրահին մէջ, Փետրուար 26–ին գրական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Ժիրայր Աթթարեանի «Վերջը ... յաջորդով» գիրքին, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի գրական յանձնախումբին: Հանդիսութիւնը վարած է Գալուստ Պապեան որ իր բացման խօսքին մէջ անդրադարձած է Համազգայինի առաքելութեան եւ այս պարագային՝ հայ գրագէտը պատուելու եւ անոր հեղինակութիւնները ներկայացնելու որոշումին: Յարութիւն Պէրպէրեան խօսած է Ժ. Աթթարեանի գրականութեան եւ ի մասնաւորի այս վերջին հատորին մասին: Վերջաւորութեան շնորհակալութեան իր խօսքը ըսած է հեղինակը:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԱՑՆԹԱՊՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ի գիտութիւն բոլոր այնթապցի հայրենակիցներու, ուրախութեամբ կը յայտնենք թէ, վարչութիւնս ձեռնարկած է «Պատմութիւն Այնթեպի Հայոց» պատմագիրքին Գ. հատորի պատրաստութեան:

Այս հատորը պիտի ընդգրկէ 1953–էն 1993 ժամանակահատուածը: Պիտի բովանդակէ հայրենակցական գործունէութիւնները Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ, կենսագրութիւնները երեւելի Այնթապցիներու՝ եկեղեցական, կրթական, գրական, գիտական, քաղաքական, զինուորական, արուեստներու եւ այլ մարզերու մէջ: Պիտի բովանդակէ նաեւ պատմա – յուշագրական յօդուածներ:

Արդ, կոչ կ'ընենք առանց բացառութեան բոլորիդ, որ եթէ ունիք յուշագրական գրութիւններ կամ Այնթապի ու Այնթապցիներու հետ առնչուող յօդուածներ եւ նկարներ, ուղարկէք պատմագիրքի Գ. հատորի գլխաւոր խմբագիր Պր. Երուանդ Պապայեանի հասցէին: Գրութիւններուն զատումը եւ դասաւորումը պիտի կատարուին խմբագրական մարմնին կողմէ:

Ատենապետ՝
ԺԱԳ ԱՊԱՃԵԱՆ
ՀԱՅ ԱՑՆԹԱՊՑԻՆԵՐՈՒ
ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Ատենադպիր՝
ՓՐՈՖ. ՍԻԼՎԱ ԳԱՐԱՅԵԱՆ

Պ. Պապայեանի հասցէն՝
YERVANT BABAYAN
136 S. Everett St. N° 202
GLENDALE, *CA*. 91205, U.S.A.

ԾԱՆՕԹ. –
Նկարները կը վերադարձուին պատմագիրքին հրատարակութենէն ետք:
Հայաստանի եւ Սփիւռքի մամուլէն կը խնդրուի արտատպել:

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Լեզուաբանական ու «տերմինաբանական» տեսակէտից կատարեալ խառնաշփոթ է սկսուել: Ընդհանուր առմամբ պատրաստակամութիւն կայ ռուսահնչիւն եւ այժմ կառոյցի տեսանկիւնից անտեղի ու անիմաստ դարձած բառերի փոխարէն հայերէն բառեր օգտագործել. սակայն միեւնոյն ժամանակ ժխտում են հայերէնում եղածը, արմատականը եւ հնարում են ժամանակաւորը: Պատմական ակունքներ ունեցող բառերի նկատմամբ զգոյշ են եւ ձեռնպահ. ընդունելի է աւելի շուտ չինծու լուծումը քան արմատականը. վերջապէս բոլորն էլ գիտակ են բայց ոչ մէկը պատասխանատու: Լեզուն լցուել է «նոյթ» վերջաւորութիւնը կրող մի շարք չինծու բառերով:

Մի քանի իրաւական եւ օրէնսդրական բառերի համար որոշւում է հարցը տանել «Տերմինաբանական կոմիտէ»-ին: Որոշւում է դիմել պատասխանատուներից մէկին: Լեզուաբանական Ինստիտուտում այդ օրը հնարաւոր չի լինում նրան գտնել: Որոշւում է վաղն անցնել: Զուիցերացի պատասխանատուներից մէկին առաջարկում եմ անցնել Մատենադարան: Մեծ յոյս չունեմ, որ այնտեղ էլ կարելի լինի մէկին գտնել:

Բարձրանում ենք ձիւնապատ սառցած բլրակը. վեր ենք բարձրանում Մեսրոպ Մաշտոցի ու նրա մօտ ծունկի եկած աշակերտի կողքի ձիւնածածկ աստիճաններով եւ հասնում ենք Հայոց մեծամեծների արձանների շարքին. մէջտեղում երկփեղկ քանդակազարդ փակ դուռն ենք տեսնում: Զուիցերացին հիասթափուած է. ուզում է վերադառնալ: Չգիտեմ ինչու, մի ինչ որ բան ինձ յուշում է հրել դուռը. թեթեւակի հրում եմ. չարժւում է, բաց է, բացւում է, ներս ենք մտնում. Դռնապանը ներսն է: Անուններ ենք տալիս. առաջին անունը ներկայ է չէ՛ – քում, երկրորդը բացակայ: Ուղեկցւում ենք աւանդապահի մօտ. աստիճաններն բարձրանալիս լսում, «...Տնօրէնն էլ՝ Արեւշատեանն էլ չէնքում է»:

Ցուրտ սենեակներից մէկում նստած, աշխատում է մեր փնտռած անձը: Սիրայօժար ընդունում է մեզ. պատասխանում է մեր հարցերին. օժանդակում է մեզ:

Զրուցելիս պարզւում է, որ ամէն օր աշխատանքի գալու համար քայլում է մօտաւորապէս մէկ եւ կէս ժամ տեւող ձիւնապատ իր երկար ճամբան: Նա վերադարձի համար աւելի քան երկու ժամ է տրամադրում, քանի որ այդ պահին ճամբան զառիվեր է: Զուիցերացին զարմացած ու տպաւորուած է այս ներկայութիւնից...

Գիշերը հիւրանոց գնալիս մեր մեքենան բազմիցս անգամներ, տարբեր փողոցներում սառցում է միլիցիայի կողմից: Պաշտօնական թղթերն ցոյց տալուց յետոյ առաջ ենք անցնում խաւարի մէջ: Հիւրանոցում այս գիշեր ելեկտրական հոսանք չի միացւում:

Հինգշաբթի, Յունուար 28

Այսօր արդէն երկրորդ շաբաթն է, որ Հայաստանում եմ գտնւում: Երիտասարդների հետ աշխատելն աւելի հեշտ է քան միջին տարիքի անհատների հետ: Տարեցներն անտարբեր են դարձել, միջին տարիքի մարդիկ մեծամասնաբար սահմանափակ են մտածում ու պահպանողական են բառի նեղ ու վնասակար իմաստով: Երիտասարդներից ոմանք անպատասխանատու են, մի մասն էլ զգայուն եւ ուշիմ, սակայն երկար ժամանակ անորոշ վիճակում մնալու հետեւանքով անվստահ են կեանքի եւ շրջապատի նկատմամբ:

Երիտասարդներից մէկը պատմում է թէ ինչպէս իր ընտանիքի անդամներն տարբեր ժամանակներում, ժամանակին ՊԱԿ են կանչուել հարցաքննութեան կամ գործակցելու համար: Պատմում է թէ ինքն այդ հանդիպումներից յետոյ, միշտ կասկածել է ընտանիքի միւս անդամներից կամ մտերիմ ընկերներից, որովհետեւ գիտէր, որ նրանք եւս կանչուած են եղել: «Ինձ ծածկանուն տուեցին, ասացին դու անվտանգ ես, կարող ես մեզ հետ գործակցել, այդ ծածկանունն օգտագործելով կարող ես մեզ հետ կապ հաստատել եւ մեզ տեղեկութիւններ տալ: Ես այլեւս չէի վստահում ընկերներիս: Վախենում էի ընտանիքիս անդամներից»: Պատմողը դեռ իր քսանհինգ տարին չի բոլորել:

Վաղը Զուիցերիայից նոր պատասխանատուներ պիտի Երեւան գան:

Ուրբաթ, Յունուար 29

Առաւօտեան նախկին օրուայ վիճակն է:

Ժընեւից նոր պատուիրակներ են եկել: Մեր նախաճաշի սեղանին է նստած մի Ամերիկացի, որ միջազգային մի հիմնարկի կողմից էներգիայի հարցերի կարգադրման համար է եկել: Այն կարծիքին է, որ Հայաստանի համար փրկութեան միակ ճամբան միջուկային էներգիան է: Հարցնում եմ «...սակայն չէ՞ք կարծում, որ ներկայ վտանգաւոր պայմաններում, յատկապէս երբ երկրի քաղաքական եւ տնտեսական վիճակը մեծ ճնշումների ու վտանգի տակ է գտնւում, նման էներգիայի օգտագործումը աղէտաբեր է կարող լինել»: Պատասխանում է. «Ամրացումներ, նորոգումներ են տեղի ունեցել. ուրիշ ճար չունեն»:

«Մի խօսքով ուզում էք ասել թէ ստիպուած են անձնասպան լինել. մի ուրիշ Չերնոբիլ էք առաջարկում»: Նախքան որ նա ինձ պատասխանի զուիցերացի նոր պատուիրակը ինձ է դիմում ու ասում. «նման հարցեր մի շօշափէք. մեր աշխատանքները կը խանգարուեն»:

«Ինչպէ՞ս թէ...» զայրանում եւ բողոքում եմ. մի քանի վայրկեան յետոյ յըստակօրէն բացատրում եմ կեցուածքս, կարծիքս ու առարկութիւնս ու պնդում, որ եթէ մտադիր են մարդկային արժէքների մասին խօսել, զոնէ յարգեն ու լսեն նաեւ առարկութիւնները քանի որ խօսում ենք կեանքի եւ մահուան մասին եւ ոչ թէ սրճասեղանի վրայի սուրճի բացակայութեան...

Հիւրանոցի համար այսօր տոլարը պաշտօնապէս հաշւում էր 568 ռուբլի:

(Շար. 8)

(Շար. Ա. էջէն)

պաշտօնէութիւն մը բրած էր, առանց նոյնիսկ Հայաստանի պատուիրակութեան կարծիքը եւ հաւանութիւնը առնելու, խորհելով որ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ, փոխ–վարչապետ, Արտաքին նախարար եւայլն, եւայլն ներկայ կ'ըլլան, ինչ որ, անշուշտ, չեղաւ։

Ուրեմն, Շաբաթ օր, ժամը 15–ին ավենիւ Տոտ տը լա Պրիւնըռիի թիւ 26–ի (Փորթ տը Սէն – Գլու) առջեւ հաւաքուած էին 10–20 հոգի։ Յաջորդաբար կը հասնէին Իսիի երեսփոխան – քաղաքապետը՝ Անտրէ Սանթինի, Անթոնիի երեսփոխան – քաղաքապետը՝ Փաթրիք Տէվէճեան, հուսկ՝ Փիէր Լըլուշ, Հայաստանի նոր լիազօր ներկայացուցիչը՝ Վահան Տէր – Ղեւոնդեան եւ Հանրապետութեան նախագահի աշխատակազմի ղեկավար՝ Շահէն Կարամանուկեան։ Ներկայ էին հայկական քանի մը կազմակեր–պութեանց եւ մամուլի ներկայացուցիչներ։ Առաջին յարկի, դրան առջեւ Փիէր Լըլուշ, յանուն Ժաք Շիրաքի, խորհրդանշական կերպով, Վահան Տէր–Ղեւոնդեանի յանձնեց յարկաբաժնին բանալին եւ ներկաները մուտք գործեցին, լսելէ ետք քանի մը խօսքեր Լըլուշէ եւ Տէր–Ղեւոնդեանէ։

Ներսը (որ բոլորովին պարապ է, առայժմ) կարճ ելոյթ մը ունեցաւ Փիէր Լըլուշ, չեշտելով թէ կատարուածը ամէն բանէ առաջ ժեսթ մըն էր հանդէպ Հայ հաւաքականութեան որ յիշողութիւնն է 1915–ի ողբերգութեան։ Գնահատական խօսքեր արտայայտեց գայ գաղութին նկատմամբ որ տիպար օրինակն է համարկումին, գովելով անոր հարուստ մշակոյթը, յիշելով նաեւ թէ Շիրաք չէր կըրցած ներկայ ըլլալ, դաւաճը դանուելով։ Ցայտնեց թէ Հայաստան գացած էր վերջերս, տեսած թէ ժողովուրդ մը կը սպաննուի մեղմօրէն, Հայաստան – Սարայեւօ մըն է առանց ռումբի։ Անդրադարձաւ Հայաստանի անկախութեան, Ղարաբաղի, չեշտելու համար թէ մարդասիրական օժանդակութիւնը այլեւս լուծում մը չէ, հարկ է որ Ֆրանսա եւ Եւրոպա քաղաքական նախաձեռնութիւն մը առանձնեն։ Ֆրանսա բարեկամ է Թուրքիոյ եւ այդ բարեկամութիւնը պէտք է օգտակար ըլլայ։ Խօսք առաւ մէթր Փաթրիք Տէվէճեան, շնորհակալութիւն յայտնելով Փիէր Լըլուշի այս առժամեայ դեսպանատան համար, յայտնելով թէ Ապրիլէն Ֆրանսա այլ քաղաքականութիւն մը պիտի ունենայ եւ հարկ է որ Հայաստան չըլլայ նման Լիբանանի, լըքուած Ֆրանսայէն։

Ա. Սանթինի (Իւ – Տէ – Էֆ) ձաղկեց Քէ տ'Օրսէի աւանդական քաղաքականութիւնը, որ բարեկամութիւն է Թուրքիոյ հանդէպ ի վնաս Հայաստանի, Լիբիոյ ի վնաս Իսրայէլի եւայլն։ Պէտք է որ Արտաքին նախարարութիւնը քաղաքականութիւնը փոխէ։ Պէտք է որ Արտաքին նախարարութիւնը քաղաքականութիւնը փոխէ։

Վահան Տէր – Ղեւոնդեան շնորհակալութեան խօսքեր արտասանեց, ոգեկոչելով ֆրանքօ-հայկական հին կապերը, որ այս առթիւ աւելի պիտի զարգանան եւ խորանան։ Փափաք յայտնեց որ Ֆրանսա դիրք բռնէ շրջափակման դէմ եւ վճռական դեր մը կատարէ։

Իր խօսքերուն աւարտին, հասաւ Տիկին Տը Հարթինկ, որմէ խնդրուեցաւ քանի մը խօսք ըսել։ Ժպիտով եւ առանց դառնութեան (հակառակ անոր որ ամէն պատճառ ունէր դառնութեամբ արտայայտուելու) Տիկին Տը Հարթինկ խօսք ուղղելով Վ. Տէր–Ղեւոնդեանի ըսաւ որ ան՝ գոնէ բախտ ունի տեղ (ժիթ) մը ունենալու։ Արդարեւ, անգամ մը եւս պիտի չեշտենք թէ խակական գայթակղութիւն մըն է որ – ցայսօր – Ֆրանսա չտիրանայ Սեպտեմբերին, Երեւան ԳՆԱԾ ԵՒ ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԱԾ այն շէնքին որ իբրեւ դեսպանատուն պիտի ծառայէ եւ չարունակէ դեսպանական եւ հիւպատոսարանական աշխատանքները վարել պանդոկի մը սենեակներուն մէջ։ Աւելին՝ աւելի պիտի ըլլար։

Այս խօսքերէն ետք, հիւրասիրութեամբ մը փակուեցաւ այս «բացումը» որ որեւէ ձեւով կարելի չէ նկատել դեսպանատան մը պաշտօնական բացում, որու որոշումն ալ, ըստ մեզի, Հայաստանի դեսպանատունը կրնայ տալ։

Շատ հետաքրքրական էր նաեւ այն կէտը որ բոլոր խօսք առնողները անհրաժեշտ գտան չեշտել թէ Հայերու հանդէպ ցոյց տրուած այս համակրանքը որեւէ կապ չունէր Ֆրանսայի ընտրութիւններուն հետ։

Ի՞նչ պէտք կար ծանրանալու այդ կէտին վրայ։ Մենք արդէն, այդպէս համոզուած էինք։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արեւելեան ափը, երեք օր ահաւոր փոթորիկի մը զոհ գնաց, «դարու փոթորիկը» որակուած։ Ֆլորիտայէն Մասաչուսէթս կեանքը կեցած է, օդակայանները փակուած, ճամբաները անգործածելի, բնակիչներն ալ խուճապի մատնուած։ Շաբաթ օր (Մարտ 13) 60 սանթիմեթր ձիւն նստած է Փիցպուրկ, ինչ որ մրցանիշ մըն է, 25 սանթիմեթր ալ՝ Նիւ – Եորք։ Մեռեալներու թիւը 111–ի հասած էր Մարտ 15-ին։ Արտակարգ վիճակ հռչակուած էր 12 նահանգներու մէջ։ Երկուշաբթի, ամէն ինչ հանդարտած էր, բայց, դեռ մէկ միլիոն բնակիչ ելեկտրականութենէ զրկուած էր։

ՊՈՄՊԷԻ մէջ, արիւնալի յաջորդական տասէ աւելի ռմբափորձեր տեղի ունեցան, Մարտ 12-ին։ Մեռեալներու թիւը 273 էր եւ աւելի քան 1000 վիրաւոր կայ։ Ներքին նախարարին համար «միջազգային դաւ» մըն է եւ լրեւեայն Փաքիստանն է որ կը մեղադրուի։ Այս վերջին բուռն կերպով բողոքեց։ Ռմբափորձերը գործուեցան քաղաքին առեւտրական կեդրոնը օր ցերեկով։ Մէկ կասկածելի ձերբակալուած է, բայց ոչ ոք տէր եղած էր։ Քննութիւնը ը չարունակուէր Մարտ 15-ին եւ քիչ – քիչ Փաքիստանի պարագան կ'անտեսուէր, ծանրանալու համար «Թամուլ Վագրերուն» վրայ։ Սրիլանքայի անջատողականներն էին, արդէն, որ սպաննեցին վարչապետ՝ Ռաժիւ Կանտին։

ՄԱԿ–ի պաշտպանութեան ուժերու ֆրանսացի զօրավարը՝ Ֆիլիփ Մորիյոն որոշեց ապարէզ կարդալ Սերպերուն եւ մնալ Սրեպրենիցա, պաշարուած մահմետականներու գիւղը, որ անընդհատ ռումբերու թիրախ է։ Սկիզբը լսուեցաւ թէ բնակիչները որոնք սովի սպառնալիքի տակ են, պատանդ բռնած են զօրավարը։ Կը թուի որ սխալ չէ եւ այդ բանի վար դրուելէն ետք է որ զօրավար Մորիյոն վճռած է մնալ։ Ցայտարարեց, արդէն. – «Որոշումը տուի մնալու այնքան ատեն որ համոզուած չըլլամ թէ այս բնակչութիւնը ապահով պայմաններու մէջ է»։ Սերպերը, սակայն, տեղի չեն տար եւ ՄԱԿ–ի շարասիւն մը որ արտօնութիւն ունէր Սրեպրենիցա երթալու, ստիպուած եղած է կէս ճամբէն ետ դառնալու։ Բնակիչներ կան որոնք 5 – 6 օր է բան չեն կերած։ Պէրէկովուա գովեց զօրավարին բռնած դիրքը։

Բ. ԵԼՑԻՆ անել կացութեան մատնուած է այլեւս, Խորհրդարանը մերժած ըլլալով իր առաջարկները։ Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, Ելցին, այսօր Գորբաչովի վիճակին մէջ է, այսինքն՝ արեւմուտքը զինք կը գովէ, իսկ իր երկրին մէջ օրէ օր ժողովրդականութիւն կը կորսնցնէ։ Երեսփոխաններու մեծամասնութիւնը մերժեց Ելցինի որոշած հանրաքուէն, Ապրիլ 25–ին։ Մերժումի բանաձեւը քուէարկուեցաւ 141–ի դէմ 643 ձայնով եւ բովանդակութիւնն ալ բաւական նուաստացուցիչ է Ելցինի համար։ Հանրաքուէն ոչ միայն «անպատեհ» կը նկատուի, այլեւ՝ կ'ըսուի թէ Ելցինի այն ծրագիրը որ այդ ձեւով նախագահական իշխանութիւն մը հաստատէ «շատ ծանրակշիռ հետեւանքներ կ'ունենայ հողամասին ամբողջականութեան համար»։

ԿԱՌՍԱՆԻ մէջ, Կիրակի օր (Մարտ 14) Ժան Մարի Լը Փէնի ժամանումը բաւական բուռն միջադէպերու տեղի տուած է։ Եկած էր զօրավիգ ըլլալու համար Ազգային Ճակատի Թեկնածուին, բայց, հանքագործները եւ համայնավար զինուորեալներ շրջապատելով իրենց քաղաքապետ Թեկնածուն վճռած էին հասկցնել Լը Փէնի որ Կառսան «կարմիր» է միշտ։ Հոն էին նաեւ Մարսէյլի քաղաքապետին կցորդը՝ Քրիսթիան Փուաթըվէն նաեւ Թեկնածու այս 10–րդ ընտրաշրջանին մէջ, իր փոխանորդ՝ Ժան Քէհայեան եւ երկուքն ալ բաւական հարուածներ կերած են։ Առաջինը ինքզինք կառքի մը վրայ գտած է, անցորդներ վիրաւորուած են, Լը Փէն բաւական զօրաւոր «կարգապահութեան» սպասարկութիւն մը ունենալով։ Արտասովոր ձեռնառումբերն ալ բաւական աչքերու վնասած են։ Լը Փէն յայտարարած է նոյն իրիկունը որ համայնավարները ըսած էին թէ Լը Փէն ոտքը չի կրնար Կառսան դնել, գացին, զիտէին որ սպառողներ կան, իրենք ալ ծաղիկներով չեն գացած։

ԺԱՆ – ՏԻԳՐԱՆ ՋԻՎԻՃԵԱՆ որ ցարդ «Հակահարեկչական պայքարի համակերպումի Միաւոր»ին պետն էր դատական ոստիկանութեան տնօրէնին կցորդ նշանակուեցաւ (Directeur adjoint de la police judiciaire): Ծնած է Այաչիօ (Գորսիքա) 1940–ին եւ իր ամբողջ ասպարէզը տարած է Փարիզի դատական ոստիկանութեան մէջ։

ԹԻՖԼԻՍԻ ընդհ. դատախազը՝ Միխայիլ Կուրտածէ սպաննուած է առջի օր, ատրճանակի հինգ գնդակներէ, երբ ժողովի մը կ'երթար, նուիրուած աւազակապետութեան դէմ պայքարին։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը յայտնած է թէ տարուան ընթացքին 500 հազար թոն ցորեն պիտի տրուի Ադրբեջանի։ Այս երկրին փոխ – վարչապետը Ապպասով Անգարա այցելութեան ընթացքին Տէմիրէլի յանձնած է նախագահ Էլչիպէյի նամակը որով ցորենի խնդրանք կը ներկայացուի։ Թուրքիոյ վարչապետը ըսած է թէ 50 հազար թոնը նուէր պիտի տրուի Բաքուի։

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ «Թուրան» գործակալութեան համաձայն, Վատիկան որոշած է Կովկասի իր առաջին ներկայացուցչութիւնը բանալ Բաքուի մէջ։ Այս առընչութեամբ Պապին Մոսկուայի ներկայացուցիչը Մարտ 14–ին ընդունուած է Ադրբեջանի Արտաքին գործոց նախարարին՝ Թէֆիք Ղասըմովի կողմէ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Հերմինէ Գայսերլեանի մահուան առթիւ, Տիկին Նունուֆար Ճէպէճեան 500 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին, փոխան ծաղիկի։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Մարտ 17, Չորեքշաբթի, Մեծ Պահքի 24–րդ օրն է, այսինքն՝ Միջինք։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին Արեւագալի արարողութիւն կը կատարուի։

Օրուան արարողութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայ. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայքի

Vente d'un manuscrit arménien du XVIIe s.

Lot 28 du Catalogue

le Mercredi 31 Mars

Hôtel Drouot, Salle I
9, rue Drouot, 75009 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « Astrig »
(Arnouville — Sarcelles — Villiers le Bel Gonesse)
organise
son

DINER DANSANT ANNUEL

avec le chanteur
KARNIG SARKISSIAN
venu spécialement des U.S.A.
avec son nouveau répertoire
Samedi 20 Mars à partir de 20h30
Espace Charles Aznavour
Ave. Paul Vaillant Couturier
Arnouville lès Gonesse
— AMBIANCE ARMENIENNE —
Renseignements: 39.85.39.54 / 39..85.93.40

ՖՈՒԹՊՈԼ

Վալանս հաւասար արդիւնք մը արձանագրեց Իսթրի հետ 1 – 1 եւ ներկայիս 9–րդ դիրքի վրայ է դասաւորման 29 կէտով։ Գլուխն է միշտ, Մարթիկ 34 կէտով։

ՀՍԿՈՒՄ
ԵՒ
ՔԱՐՈԶ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, Չորեքշաբթի երեկոները՝ ժամը ճիշդ 6–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի՝ Խաղաղական եւ Հանգստեան Ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի Քարոզ կը տրուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի. –

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Մարտ 17, ԻԴ. օր Մեծի Պահոց. Միջինք

Քարոզիչ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ

Չորեքշաբթիներ
Մարտ 17, 24 եւ 31–ին

Հսկումի, Խաղաղականի, Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին երեկոյեան ժամը 5–ին՝ Սէն – Ժերոմի եւ Շրջակայքի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ։

ԿԻՆԵՐՈՒ ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ կիներու յատուկ ճաշ մը, Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 20.30–էն սկսեալ Տէսինի Մշակոյթի Տան սրահը։

Ամէնօրեայ գործերն ու հոգերը մոռնալու եւ հաճելի երեկոյթ մը անցընելու համար փութացէք ձեր տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝

Ռոզին. – 78 – 49 – 19 44
կամ՝
Մարիին. – 78 – 49 – 02 – 74

ՄԻՋԻՆՔԻ ՃԱՇ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղը այս տարի առաջին անգամ ըլլալով կը կազմակերպէ Միջինքի կէսօրուան ճաշ մը յաւարտ «Արեւագալի արարողութեան» Ազգային Տան սրահը, Չորեքշաբթի, Մարտ 17, ժամը 13–ին։

Այս հրաւէրը ուղղուած է բոլոր հայրենակիցներուն։

Ճաշագինն է՝ 50 Ֆր.։

Կը խնդրուի տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն։

Եկեղեցի. –	78 – 60 – 47 – 18
Լուսին. –	78 – 88 – 92 – 51
Շաքէ. –	78 – 23 – 75 – 13

Հ. Բ. Ը. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՅՑ
ՍԷՆ-ՌԱՖԱՅԷԼԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Մարսէյլի յանձնաժողովի կազմակերպած այցել Սէն – Ռաֆայէլի Հանգստեան Տունը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Մարտ 18-ին։

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝ Տիկին Մելգոնեանի

91 – 77 – 62 – 29

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 17
MERCREDI 17 MARS 1993
LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. - Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1-200 Ֆ. (օդային առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.019 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 18.019

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՔԱՐԻՒՂԻ ԵՒ ԿԱԶԻ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒՄ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՀԵՏԱԽՈՅԶՆԵՐՈՒ ԵԱՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ 70%-Ի ՀԱՒԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻՆ

Երեքշաբթի, Մարտ 16-ի առաւօտեան գգալացունց լուրը տասնուկէս տող կը գըրաւէր Լիպերասիոն օրաթերթի 23-րդ էջը: Կուտանք նոյնութեամբ. -

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. - Քարիւղի եւ կազի կարեւոր խաւեր յայտնաբերուած են երկրին մէջ ամերիկացի մասնագէտներու կողմէ, յայտարարեցին հայկ. իշխանութիւնները: Պահեստները կը գնահատուին 320 միլիոն տակառ քարիւղ եւ 3000 միլիառ խորանարդ մեթր կազ: Ոչ մէկ ճշում եղած է անոնց վայրին ոչ ալ շահագործման կարելիութիւններուն մասին»:

Առաջին ընթերցումով արդէն կատակ կը թուի, այնքան անհաւատալի է եւ պարզ է որ անմիջապէս հեռաձայնեցինք Երեւան, պատասխանատու եւ ձեռնհաս աղբիւրներէ ստուգելու համար այս փրկարար լուրը: Եւ ստուգուեցաւ: Նոյն օրուան Երեւանի մամուլն ալ արձագանգած էր լուրին, զոր իշխանութիւնները նախընտրած էին, իրաւացի կերպով, գաղտնի պահել: Մեզի տրուած մանրամասնութիւններէն կը հետեւի որ նման փորձած նոր չէ եւ երկրաբանները հին աշխատանքներ կը տանէին այս ուղղութեամբ, բայց, բոլշեւիկեան վարչակարգի օրով չէր հրապարակուած, հասկնալի պատճառներով:

Նոր շրջանին միջազգային Պանքի տրամադրած մէկուկէս միլիոն տոլարին 400 հազարը տրամադրուած էր հետախուզութեան այդ աշխատանքներուն, զորս կը վարէին ամերիկացի երկու մասնագէտներ: Ամիս մը առաջ արդէն, անոնց եզրակացութիւնը այն եղած էր թէ կազի ու քարիւղի գոյութեան հաւանականութիւնը 70% է: Այս համեմատութիւնը շատ կարեւոր կը նկատուի երկրաբանութեան մէջ, որովհետեւ պատճառ է որ շատ մեծ ընկերութիւններ հետաքրքրուին եւ ներդրումներ ընեն, հետախուզական աշխատանքները շարունակելու համար: Այս առնչութեամբ Սեպուհ Թաշճեան, Ուժանիւթի նախկին նախարար եւ ներկայիս Պետական նախարար, որ շուրջ ամիս մըն է Միացեալ - Նահանգներ եւ Գանատա կը շրջի, բազմաթիւ շըփումներ կ'ունենայ շահակից ընկերութիւններու հետ: Շեշտուեցաւ մեզի Երեւանէն թէ այդ 70%-ի համեմատութիւնն է որ կը շահագրգռէ օտարները որպէսզի դրամագլուխ յատկացնեն եւ հետախուզական աշխատանքները նոր թափ առնեն:

Աւելցնենք թէ այդ յայտնաբերումը կատարուած է Հոկտեմբերեանի (Երեւանի հարաւ-արեւմտեան շրջանը, ուր է հիւլէակայանը, մայրաքաղաքէն շուրջ 40 քիլոմեթր) շրջանի չորս տարբեր վայրերու մէջ:

Կը մնայ մեզի՝ սպասել եւ յուսալ:

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը, Մարտ 15-ին դիմած է Ռուսաստանի պահանջելով 7,8 միլիոն տոլարի գումարը որ «սառած» կը մնայ Մոսկուայի դրամատունը: Այս գումարը գոյացած է 1988-էն ի վեր արտասահմանի մարդասիրական օգնութենէն Հայաստանի աղէտեալ գօտիի վերաշինութեան համար:

Սոֆի Շիհապ կարճ անդրադարձ մը ունէր (Լը Մոնտ, Մարտ 16), Լ. Տէր-Պետրոսեանի այցելութեան առթիւ: Կ'արձագանգէր նաեւ նախագահ Միթերանի կարգ մը խօսքերուն այս առթիւ. «այս դաշնագիրը զուտ ձեւական չէ» ըսած է Միթերան քանի եւրոպական այլ երկիրներ խուսափեցան նոյն ընելէ, միշտ յետաձգելով, սպասելով Ղարաբաղի հարցի լուծումին, որպէսզի կարենան միաժամանակ Բաքուի հետ ալ համաձայնագրեր ստորագրել: Բայց, կ'ըսէ Միթերան, Ֆրանսայի համար՝ բնական էր, «կապուած է իր հին բարեկամութեամբ եւ ֆրանքօ-հայկական դաշնագիրը խոր իմաստ մը ունի, ուղղակի Պատմութեան հետ կապ ունեցող»:

Սոֆի Շիհապ չանտեսեր նաեւ որ այս դաշնագիրը ստորագրուեցաւ ծայրը ծայրին երեսփոխանական ընտրութենէն առաջ Ֆրանսայի, ուր կ'ըսեն հայ գաղութը 400 հազար հոգիէ բաղկացած է, մինչ Երեւան երկար ատեն է դիմած էր, ինչպէս նաեւ, իրմէ անմիջապէս վերջ՝ Բաքու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Մոսկուա գնաց Մարտ 16-ին հանդիպելու համար Ելցինի եւ ապահովութիւն տալու անոր որ արեւմուտքը, այլ մանաւանդ հարուստ երկիրները նեցուկ են իրեն (անցեալին նոյնը եղաւ Գորպաչովի հանդէպ եւ...): Անգամ մը եւս, ոչ միայն Ֆրանսայի մէջ, այլեւ դուրսը, Ուաշինկթընէն ետք այս ճամբորդութիւնը կը փաստէ որ Միթերան կ'ուզէ հասկցնել ընդդիմութեան թէ արտաքին քաղաքականութեան պետը՝ ինք է:

ՍԻԼՎԷՆ ՖԼՈՒԱՐԱ «հայրը» Եւրոպա 1 ձայնասփիւռի կայանին մեռաւ 93 տարեկանին: Ոչինչէն հսկայ հարստութեան հասած, Ֆլուարա ինքնուս մըն էր որ մեկնելով կառքի կազմածի փոքր աշխատանոցէ մը կրցած էր ճարտարարուեստի մեծ կայսրութիւն մը հիմնել: 1958-ին, ընկերակիցը կը դառնար Մ. Տասսոյի որ Մաթրայի հիմնադիրն էր եւ 1966-ին ալ «Հեռատեսիլի Ֆրանսական ընկերութեան» որ զարկ կուտար Սեքամ դրութեան: 1957-էն 1981 պատուիրակ նախագահ, պատուոյ նախագահ եւ վարիչ է Եւրոպա 1-ի «մայր» ընկերութեան: Ամէն օր ձայնասփիւռի կայանը գալած է եւ այդ օրերը յիշելով կը սիրէր ըսել... «Ամիսը 70 միլիոն կերայ, հինգ տարի շարունակ: Ցեսոյ, ամէն ինչ լաւ գնաց, չահերու ժամանակը եկաւ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀԵՏ

Ինչպէս ծրագրուած էր, Փարիզ այցելութեան պաշտօնական մասը Մարտ 12 Ուրբաթ օր աւարտելէ ետք, Լ. Տէր - Պետրոսեանի երկրորդ երեկոն վերապահուած էր գաղութին հետ հանդիպումին: Ցայտարարուած ժամէն բաւական առաջ Փալէ տէ Քոնկրէի սրահը կը սկսէր լեցուիլ, կազմակերպչական կառոյցի մը ուշադիր հսկողութեան տակ: Ու միայն հազիւ քառորդ ժամու յապաղումով, մինչ եկուորներու շարքերուն սրահ մուտքը կը շարունակուէր, Հայաստանի բազմանդամ պատուիրակութիւնը Լ. Տէր - Պետրոսեանի գլխաւորութեամբ ու Շ. Ազնաւուրի ընկերակցութեամբ յոտնկայս ծափերու տարափին տակ տեղ գրաւեց լայնարձակ բեմին վրայ, յիշեցնելով խորհրդային օրերու սովորութիւնը:

Շաւարշ Մարտիրոսեանի բացման խօսքէն ետք, երգչուհի Հերմինէ Երիցեան երգեց «Մարսէյյէզ»ն ու «Մեր Հայրենիք»ը, ապա յանուն գաղութին, Հայաստանի Նախագահն ու պատուիրակութիւնը ողջունեց Փարիզի Հայոց առաջնորդ՝ Գիւտ Արքեպիսկոպոս:

Լեւոն Տէր - Պետրոսեան դիմելով ներկայ բազմութեան, նախ գոհունակութիւն յայտնեց ջերմ հաւաքին համար, յետոյ անդրադարձաւ նախորդ օրը ստորագրըւած պայմանագրին, ընդգծելով անոր կարեւորութիւնը եւ ընձեռած հեռանկարները: Անցնելէ առաջ Հայաստանի մասին իր արտայայտութեան, Նախագահը մի առ մի ներկայացուց պատուիրակութեան անդամները:

Ինչ կը վերաբերէր երկրին կացութեան, Լ. Տէր - Պետրոսեան աւելի ընդլայնուած ու մանրամասն տարբերակով մը կրկնեց նախորդ օրուան մամուլի ասուլիսին ելոյթը. շեշտեց ընդհանուր փոփոխութեան ժամանակաշրջանի մը ազդակներուն ներգործութիւնը -- ժողովրդավարական համակարգներու բացակայութիւն, իշխանութեան մարզերու (օրէնսդիր, գործադիր, դատական) չփոթ, տնտեսական անկում -- ու Հայաստանի առանձնայատուկ պայմանները, բարդութիւնները: Թուելէ ետք աղէտի գօտիի մը, 300 հազար գաղթականներու գոյութիւնը, շրջափակումներու եւ Ղարաբաղի պատերազմին ժխտական ազդեցութիւնը, ան ըսաւ թէ ասոնցմէ ամէն մէկը առանձին անտանելի բեռ պիտի նշանակէր որեւէ պետութեան համար եւ ոչ միայն Հայաստանի որուն ժողովուրդը կը տոկայ այս բոլորին առմենայն զոհողութեամբ: Ամենածանրը եղած էր հացի նեղութիւնը որ առիթ եղաւ Լ. Տէր - Պետրոսեանի համար ընդգծելու Ռուսաստանի եւ յատկապէս Նախագահ Ելցինի Հայաստանի հանդէպ դրական վերաբերումը: Այս վերջինին անմիջական հրահանգով կարելի եղած էր Հայաստանի բեռները հասցնել Բաթում եւ Սոչի եւ բացուած էր Բ. ճամբան որ Թուրքիոյ վրայով անհրաժեշտը հասցուցած էր Հայաստան: Ուրախալի էր նաեւ լսել թէ աշխուժացած էին Իրանի հետ ալ կապերը:

Բացատրելու համար տարապայման ցուրտին աւերիչ ազդեցութիւնն ու ժողովուրդին տոկունութեան աստիճանը, Լ. Տէր - Պետրոսեան մէջբերեց ազրպէյջանական ձայնասփիւռին մէկ արտայայտութիւնը թէ «եթէ Հայերը դիմանան այս ձմրան, կը նշանակէ որ մարդ չեն»: Նախագահը ապա ամէնէն ցաւալի այս պըլուխը փակեց այն հաւատիքով թէ «այս կը լինի մեր վերջին դաժան ձմեռը. յաջորդ տարի մենք աւելի լաւ պատրաստըւած կը լինենք»:

Հակառակ ուժանիւթի ծանր տագնապին, ծանօթ պայմաններուն, կարելի եղած էր արդիւնաբերութենէ բոլորովին չզրկել երկիրը, այն գիտակցութեամբ թէ ան նիւթական պայմաններ ձեռք ձգելու միակ ճամբան էր:

Խօսելով Հայաստանի ներքին պայմաններուն պատճառներուն մասին, ան հիմնականը նկատեց շրջափակումները. տարիէ մը ի վեր Հայաստանի բեռներուն հազիւ 20-30 տոկոսը տեղ կը հասնէր, կար պատերազմը, այսուհանդերձ, ընդդիմութիւնը կ'անդրադառնար այս ազդակները, մոռցած թէ պատերազմին մէջ կարելի էր միայն պատերազմական պայմաններու մէջ ապրիլ:

Պատերազմը երկու տարուան ընթացքին 1500 զոհ պատճառած էր հայկական կողմին եւ շուրջ հինգ հազար վիրաւոր: Ազըրպէյջանական աղբիւրներու համաձայն, իրենց համար այս թիւերը եղած էին 9500 զոհ եւ աւելի քան 25 հազար վիրաւոր: Խօսքը ժամանակակից պատերազմի մը մասին էր խոկական երկու բանակներու -- ազըրպէյջանական եւ ղարաբաղեան -- ճակատումով ուր երկրորդը յայտնուած էր որպէս ամէնէն կարգապահը, ամէնէն մարտունակը, ամէնէն կազմակերպուածը. յատկանիշներ, որոնց համար Լ. Տէր - Պետրոսեան իր, Հայաստանի իշխանութիւններուն եւ համայն հայ ժողովուրդին կողմէ փառք ու պատիւ ընծայեց կազմակերպիչ Ռոպէր Քոչարեանին: Ցիշատակեց նաեւ Ղարաբաղի բանակի հրամանատար Սերժ Սարգսեանը: Ըստ թէ յատկապէս այս երկուքին ջանքերուն շընորհիւ կարելի եղած էր վերջին շրջանի պարտութիւններէն ետք կարճ ժամանակի մէջ պաշարիմնութեամբ, համբերութեամբ կազմակերպուիլ, խմբաւորուիլ ու այսօր 2/3-ով ազատագրուած էր Մարտակերտը: Արդիւնքը այն էր որ մինչ ամիս մը առաջ Ազրպէյջան չէր իսկ ուզեր լսել հաշտութեան, զինադադարի մասին, այսօր սկսած էր տրամադրութիւն յայտնել խաղաղութեան բանակցութիւններու, եւ Հռոմի վերջին նիստերուն կարելի եղած էր ստորագրել փաստաթուղթ մը:

Ինչ կը վերաբերէր Հայաստանի իշխանութեան ղարաբաղեան քաղաքականութեան, Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի արտայայտութիւններով ան առաջին անգամ յստակօրէն կը բանաձեւուէր ու կը տեղեկացուէր ներկայ հանրութեան մը: Նախագահը այս մասին ըսաւ. -- «Լեռնային Ղարաբաղի հարցը հնարաւոր չէ լուծել պատերազմի միջոցով: Կողմերը պէտք է համոզուեն որ ելքը խաղաղ բանակցութիւններն են ու զիջումներ որոնք ընդունելի լինեն երկու կողմերի եւ նախ Ղարաբաղի ժողովրդի կողմից:

Պատերազմը Ղարաբաղին հարկադրուած պատերազմ է. շրջանի ժողովրդին այսօր միակ երաշխիքն է ինքնապաշտպանութիւնը. եւ քանի դեռ միջազգային հանրութիւնը ապահովութեան երաշխիք չի տուել Ղարաբաղին, այդ ինքնապաշտպանութիւնը հարկաւոր է որ զօրանայ ու հակառակորդին մտածելու մղի հաշտութեան մասին»:

Հարցին քաղաքական լուծումը Հայաստանի նախագահը տրամադիր էր փընտռելու միջազգային շրջանակներու մէջ: Առաջին հանգրուանին պէտք է միայն զինադադարը ըլլար, ապա ձեռնարկուէր օրինականացումի մասին բանակցութիւններու, որքան ալ երկարատեւ ըլլային անոնք:

Փակելէ ետք իր ելոյթին Հայաստանեան ու Ղարաբաղեան գլուխները, Լեւոն Տէր --

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Այս յօդուածին նպատակն է արագ նըշմարներու շնորհիւ հանրութեան ներկայացնել այն բոլոր գիրքերն ու պարբերականները որոնք իրենց ճամբան Քիլլարա գտած են ու եկած հանգչիլ մեր սեղանին, անցնող տարուան ընթացքին, եւ որոնց մասին կարելի չէ եղած գրել: Հոս հասնիլը ինքնին արժանիք մըն է քանի որ անթիւ այլ հրատարակութիւններ կը կորսընցնեն իրենց ճամբան տպարանէն ելլելէ ետք եւ Աստուած գիտէ ուր կ'առնեն շունչերնին: Այս արագ նշումին պիտի ընկերանայ կարճ քանի մը տող կամ նոյնիսկ փարակրաֆ մը հատորին կենսագրութեան կամ երեւոյթին հետ կապուած որպէսզի ան քանի մը վայրկեան մարդկային էակի մը նման ապրի, շնչէ ու մտնէ կեանքի տողանցքին մէջ, ճիշդ բոլորովին անծանօթ այն հարիւրաւոր մարդոց նման զորս կը տեսնենք փողոցներու մայթերուն ու որոնց չծանօթացած՝ կը սուխպուինք բաժնուիլ: Պիտի գան հոս այդ հրատարակութիւնները առանց որեւէ կարգի կամ օրէնքի, միայն սա խոստումով որ անոնցմէ ոմանք (այս «ընտրութիւնը իր օրէնքը ունի անշուշտ, շատ ենթակայական, տալու համար գրական էջին իր առաւելագոյն ազատութիւնը ըլլալու ինչ որ կ'ուզէ ըլլալ...) աւելի ուշ, յատուկ ուշադրութեան պիտի արժանանան:

Ծոն Մ. Տըկլաս, դասական պատմութեան մասնագէտ ու հեղինակ բազմաթիւ գիրքերու, The Armenians անուն 500 էջնոց գիրք մը գրած է (Նիւ-Եորք, 1992) որուն արժանիքները բազմաթիւ են — հանրամատչելի է, վէպի մը պէս կը կարդացուի՝ առանց պիջելու պատմական ճշգրտութենէն: Տաւիտ Մարշըլ Լանկի եւ Քրիսթոֆըր Ուոլքըրի գործերէն ի վեր առաջինն է որ ակադեմականին ու ժողովրդականին շատ յաջող համադրում մը կ'ընէ: Քանի մը քարտէս նկար՝ աւելի գրաւիչ պիտի ընէր հատորը:

Յակոբ Կարապենցի վերջին հատորը՝ «Երկու Աշխարհ, գրական փորձագրութիւններ», հրատարակուած Ուաթըրթաուն 1992-ին, կարեւոր պարապ մը կը լեցնէ հեղինակի գրական դիմագծութեան մէջ: Վիպագիրը ծանօթ էր իր առաքինութիւններով ու անըրաւարարութիւններով, եւ ահա հիմա ունինք Կարապենցի ընկերային մտածողութիւնը: Կ'ամբողջանայ այսպէս անոր արդի գրագէտի դիմագիծը: Նման բան մը ըրեր էր քանի մը տարի առաջ Պոլսահայ գրող Զարեհ Խրախունին «Նշմարներ Միւս Երեսէն» հատորով ուր իր արձակ, քննական ու լրագրական քննութիւնները կուգային աւելնալ բանաստեղծի իր ծանօթ ինքնութեան վրայ քիչ մը յուսախաբ ընելով հաւանաբար անոնք որոնք աւելի դժան փիլիսոփայական խարխախ մը կ'երեւակայէին սուր — սարքազմին ու մարդկայնականութեան ետին որ իր բանաստեղծութեան կլիման կը կազմէին: Կարապենցի աշխարհը տաք, անմիջական պաղափարներու հանդէս մըն է, ինչ որ ակընկալելի էր իր վէպերէն:

Ժիրայր Աթթարեան նորէն հրապարակ կ'իջնէ արագ, հաճելի բայց անխնայ ոճով գրուած պատմուածքներով: «Վերջը... Յաջորդով» կը կոչուի հատորը (Նիւ-Եորք, 1991) ու կը բաղկանայ 11 պատումներէ քաղուած իրեն այնքան սիրելի եւ ատելի Պէյրութցիի եւ Նիւ-Եորքցիի առօրեայէն: Տարիներու վրայով ոչինչ փոխուած է Աթթարեանէն որ հայու յամառութեամբ կը ճաղկէ քաղաքակրթութիւնը, Լիբանանն ու Ամերիկան, կ'ողբայ Սփիւռքի հայոց «այլասերումը» առանց անդրադառնալու թէ իր այդ գիրքին յոռետեսութիւնը աւելի կը ջլատէ մեր սահմանափակ ուժերը քան «ապականած» Ամերիկան: Սակայն հատորը բազում այլ արժանիքներ ունի որոնց վրայ կ'արժէ կեդրոնանալ մօտ ապագային:

Պօղոս Սնապեանէն երկու գիրք — «Ինչպէ՞ս հայհոյեմ» լոյս տեսած Պէյրութ, 1990-ին: Գրականութեան եւ լրագրութեան կէս ճամբան տեղաւորուած 100 էջնոց կիրքի ու խանդի գրութիւն մը, եւ այս քիչ մը դիւրին խառնուրդին առաւելութիւններն ու անպատեհութիւնները շալկած, Պաղ Պատերազմի օրերու, մըթնոլորտէն լեցի համ մը դեռ բերելով մեր զգայնութեան: Երկրորդը՝ «Միջնարար 5» (Պէյրութ, 1992) առաջին անգամ տպուած է 1987-ին:

Հայաստանէն նոր կը հասնի Մետաքսէի վերջին հատորը — «Արցունքները Ջէն Ծերանում», Երեւան, 1989: 1981-ի «Գրական Տեղեկատու» բանաստեղծական 8 հատոր կը նշէ իր անուան դէմ, Հայաստանեան դասական քնարերգութեան ակուն, առողջ միջինն է այս գիրքը: Ահա նմոյշ մը, մեր ուղղագրութեամբ. —

ԱՒԵԼԻ ՎԱՏ

Երբ սէր կար տան մէջ,
Հոգու խռովքներ ու խանդ կար անվերջ,
Որ մեզ քայքայեց ներսից ու դրսից,
Մինչեւ սպառուեց:

Հիմա, երբ տան մէջ խանդ ու սէր չկայ,
Անտարբերութեան խաղաղութիւն կայ,
Դատարկ է թւում աշխարհը կարծես,
Ու առաջուան պէս
Նորից ու նորէն դժուար է ապրել,
Երբ տանը որպէս ջերմութեան վկայ,
Սէր ու խանդ չկայ...:

«Վերադարձ»ը (Լոս — Անճըլըս, 1992) Խոսրով Ասոյեանին բանաստեղծական երրորդ հատորն է — առաջինը, «Կէտեր» լոյս տեսաւ 1971-ին, երկրորդը «Արեւագալ»՝ 1973-ին, երկուքն ալ Պէյրութէն: Հայրենասիրական, զգացական ընթացիկ քերթողութիւնն է, Սփիւռքեան կարօտախտաճ հողերանութեան մէկ ջինջ նըմոյշը:

Արագ, տրտում, շատ փափուկ բայց անյոյս ցաւի մը փշրանքները կը բերէ Երեւանցի բանաստեղծ Ռուբէն Անգալադեանի «Կիսարաց Դուռ» (Երեւան, 1992) 60 պզտիկ էջերով, Հայաստանէն այլեւս հազուադէպօրէն Սփիւռք հասնող հատորներուն այս մէկ նմոյշը: Հայաստանի ներկայ տագնապին անձկութիւնը զգալի է տողընդմէջ, բայց բանաստեղծը, բարեբախտաբար, գիտէ քօղարկել, թելադրել զայն եւ ոչ թէ պատմել կամ ողբալ, հասարակ լրագրողի կամ տաղաչափի նման:

Կ'ըսուի թէ մշակոյթ մը առողջ է (շատ վիճելի յղացք մըն է այս «առողջութիւն» կոչուածը, բայց անցնինք...) եթէ ներքին զօրաւոր, անիշխանական ընդդիմութիւն մը կը զարգանայ անոր նուիրագործուած ու անձեռնմխելի սրբութեանց դէմ, սովորաբար երիտասարդ, նոր, ըմբոստ տարրերու կողմէ: Հինգ տարի առաջ Պէյրութի «Սէր» հանդէսին ձայնը՝ այդ մարտակոչին տպաւորութիւնը թողուց մեր վրայ: Աւա՜ղ որ միայն տպաւորութիւն էր...: Անկէ ետք եկաւ «80-ական»ի խոստումը Սան — Ֆրանսիսքօ — Լոս — Անճըլըս շրջանէն ու անցաւ գնաց: Մինչ այդ AIM-ը ծներ էր ու անոր կանխահաս «Փողոցը»՝ որ տարի մը հազիւ տեւեց: Եւ ահա 1992-ին՝ OM կամ Orange Mosquito որ արդէն պատմութեան անցած է: Ու նոյն տարին «Շրջապատ»ը որ «արուեստաւէրների հանդէս» կը կոչէր ինքզինքը: Այս բոլորը, ծնած Լոս — Անճըլըսի մամբասփիւռքէն, փաստ են աւանդական մըշակոյթին ու ատոր մտաւորականութեան դէմ քալելու, անոնց հակասելու եւ անցնալէն իրենց անկախութիւնը հռչակելու շատ բնական, գեղեցիկ մղումի մը:

Ամէնէն յուսատուն, դրականն ու հետաքրքրականը՝ «Շրջապատն» է անկասկած: Խանդավառ, ճաշակաւոր եւ անկախ միտք մը կը թուի հսկել վրան: Բայց ատիկա մէկ երեսն է երեւոյթին — միւսը՝ խորհրդաւոր, տարերային ու հոգուագիտ ապրումն է որ մարդ կ'ունենայ ի տես այդ հանդէսը լեցնող երիտասարդ տղոց ու աղջկանց պատկերներուն, խօսքերուն, երեւակայութեան, հագուածքին ու նայուածքին: Երկունք մը կայ հոս, նոր ժամանակներու նորատիպ Հայուն ծնունդին է որ ականատես կ'ըլլանք գաղտագողի, թաքուն հրճուանքով մը ... Իրենք անշուշտ չեն գիտեր ատիկա ու եթէ նոյնիսկ երբեք թիւէն վերջ գոնէ ձեռնարկը՝ հիմա գիտենք, տեսած ենք թէ ինչ պիտի ըլլայ ապագային դիմագիծը, մօտաւորապէս: Տխուր է պահը սակայն որովհետեւ բան մը կը թուի մեռնիլ, նոյն ատեն...: Այս նոր սերունդը գիծի, գոյնի, պատկերի, ֆիլմի, արձանի ու ձայնի սերունդ է, ու կը թուի թէ մեր հինաւուրց հայ մշակոյթին գրական, լեզուական ջիղը որ երեք հազար տարիէ ի վեր շալկեր էր մեր ազգային ինքնութիւնն ու տաղանդը՝ ալ կը սպառի իր կենսունակութենէն: Բայց կ'արժէ այս մասին աւելի խօսիլ, աւելի ուշ:

Քիլլարա, Աւստրալիա

ԿԻՆԵՐԸ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԵՐՈՒ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻՆ

Ինքնաշարժ շինող ձեռնարկութիւններ սկսած են հարց տալ թէ ինչի՞ կը նմանի արդեօք ինքնաշարժ մը որ գծուած պիտի ըլլայ կնոջ մը կողմէ, ամրագօտին պիտի չճմռթկէ ենթակային հագուստը ու պիտի չճընշէ կուրծքին վրայ: Կօշիկներու կըրունկներն ալ պիտի չմաշին ոտնափոխները գործածելէն: Ու անպայման ինքնաշարժին մէջ պայուսակը դնելու յատուկ տեղ մը պիտի գտնուի: Մինչդեռ ներկայի ինքնաշարժերը շինուած են մեծ մասով այրերու համար:

Ծանր, բայց ապահով քայլերով կիները կը թափանցեն ինքնաշարժերու յղացման մարզէն ներս: Նոյնիսկ կարգ մը ձեռնարկութիւններ կրթաթոշակներ յատկացնելով քաջալերած են զանոնք: Անհաւանական չէ որ վաղուան կառքերը բոլորովին տարբեր պատկեր պարզեն:

Այս մարզին մէջ աշխատող կին մը կ'ըսէ թէ անհրաժեշտ է բարեփոխումներ կատարել, նկատի առնելով այն կիները որոնք երկար եղունգներ ունին. կամ պէտք է այնպէս մը շինուած ըլլան որ կիները կարենան ամենայն հանգստութեամբ նստիլ ու իջնել անոնցմէ, նոյնիսկ երբ փէշ հագուած ըլլան: Ան նոյնպէս կ'աշխատի օդափոխիչ սարքի մը վրայ որ նկատի առած պիտի ըլլայ կիներու վարսայարդարումը:

Կիներ կան որոնք ամրագօտին զատ կը գանգատին նաեւ ներքին լուսաւորումէն ու աթոռներու շարժականութեան անբաւարարութենէն: Այո՛, աթոռները կարելի է ետ — առաջ տեղափոխել, բայց մտածուած չէ կարճահասակ շարժավարներու պարագան:

Մայրերն ալ ունին իրենց պահանջքները. ընտանեկան գործածութեան կառքի մը ետեւի ապակիները պէտք է գունաւոր ըլլան, որպէսզի անոնց աչքերը չշլանան:

Ինքնաշարժերու ապահովութեան սարքերն ալ միշտ նկատի ունեցած են միայն այրերը:

Ինքնաշարժ պատրաստող ձեռնարկութիւնները վճռած են սրբագրել այս կարգի բոլոր թերիները ու ատոր ամէնէն լաւ երաշխիքը կը նկատուի ծրագիրներու, յղացումի հանգրուաններուն համար ունենալ իգական սեռի աշխատակիցներ ալ:

LIVRES REÇUS

HISTOIRE DES PEUPLES
DE L'EX - U.R.S.S.

du IXe siècle à nos jours

HENRY BOGDAN

Ed. Perrin, Paris 1993.

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

ՏՐԱՊԻԶՈՆ

Տրապիզոնը կը գտնուի Թուրքիոյ հիւսիս — արեւելքը, Սեւ Ծովու ափին, կոլաթ — Թաղի ստորոտը:

Հայերը Տրապիզոն հաստատուած են է. դարէն սկսեալ: 1239-ին, մոնկոլական հալածանքներէն փախչող Հայեր Անիէն փոխադրուած են Տրապիզոն:

1339-ին տեղի ունեցած է աղէտալի երկրաշարժ մը, որմէ ետք Անիի եւ անոր շրջակայքէն մեծ թիւով Հայեր եկած եւ ապաստանած են Տրապիզոն:

Արհեստներով եւ առեւտուրով հետաքրքրուած կայսրերը անմիջապէս առանձին թաղամաս մը տրամադրած են Հայերուն, որոնք 1414-ին հիմնած են Սուրբ Աստուածածին, քանի մը տարի ետք Զարխափան կամ Ս. Ստեփանոս եւ վերջապէս՝ Ս. Յովհաննէս (ԺԵ. — ԺԶ. դարեր) Եկեղեցիները:

1424-ին, Կոմնենոսներու օժանդակութեամբ ծայր կուտան Ամենափրկիչ վանքի կառուցման աշխատանքները: 1461-ին, Թուրքերը կը կողոպտեն ու կ'աւերեն վանքը: ԺԶ. դարուն սկիզբը, Սուլթան Սէլիմի հրամանով հայկական եկեղեցիները կ'ենթարկուին Թրքական նոր կողոպուտներու:

ԺԶ. դարուն, հայ գրչութեան օճախ դարձած է վերակառուցուած Ամենափըրկիչ վանքը: 1765 — 1772-ի տէրէպէյակակուիներու տարիներուն, բազմաթիւ Հայեր Տրապիզոնէն հեռանալով ապաստանած են Կ. Պոլիս, Ղրիմ եւ այլ քաղաքներ, իսկ հայկական եկեղեցիները կրկին կողոպտուած են:

1840-ին, Տրապիզոնի հայութիւնը կը հաշուէր աւելի քան չորս հազար, որոնք ունէին հայկական վարժարան, ազգային դպրոցներ, միութիւններ եւայլն:

1850-ական թուականներուն, Տրապիզոնի Հայերը կը հիմնեն նաեւ հայկական տպարան, ուրկէ յետագային լոյս կը տեսնեն «Խարխափ», «Գեղջուկ», «Մոծակ», «Պոնտոս» եւ «Բժիշկ» թերթերը:

Տրապիզոնի առեւտուրի եւ արհեստագործութեան գրեթէ բոլոր ճիւղերը գտնուած են Հայերու ձեռքը: Քաղաքին հայ բնակիչները ունեցած են բաւական փայլուն վիճակ:

1895 — 1896-ի հայկական ջարդերուն, Տրապիզոնէն բազմաթիւ Հայեր կոտորուեցան, շատեր գաղթեցին Սոչի, Ղրիմ, Պաթում եւայլն:

Առաջին Աշխարհամարտի նախօրեակին, Տրապիզոնի մէջ կ'ապրէր շուրջ 15 հազար Հայ: 1915-ին, անոնց մէկ կարեւոր մասը կոտորուեցաւ գաղթի ճամբուն: 1916-ին, երբ ռուսական զօրքերը գրաւեցին Տրապիզոնը, մօտ 500 Հայեր վերադարձան քաղաք, բայց երբ 1918-ին անիկա կրկին Թուրքերուն ձեռքը անցաւ, անոնք վերստին գաղթեցին Ռուսաստան եւ այլ երկիրներ:

**

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Տրապիզոնի Աւետարանը ներկայիս պահպանւում է Վենետիկի Ս. Ղազար վանքի Մատենադարանի մէջ: Հայ գրչութեան եւ մանրանկարչութեան գլուխ գործոցներէն է: Գրուած է ընտիր բոլորագիծ երկաթագիրով: Գրչութեան վայրը, գրողն ու ծաղկողը անծանօթ են:

Տրապիզոնի Աւետարանը 1803-ին Իգնատիոս Փափազեանի ձեռքով Ս. Ղազար բերուած է Տրապիզոնէն, ուրկէ՝ Տրապիզոնի Աւետարան անունը:

Ձեռագիրը Ս. Ղազարի ամենամեծ մա[illegible] է (37-ով 46 սմ.), նոխ պատկերազարդուած խորաններով, գեղեցիկ գլխազարդերով եւ առատ ոսկիի օգտագործումով:

Պատրաստեց

ՇՈՒՇԻԿ ՄԱԽՍԱԳԱԼԵԱՆ

«Ազդակ»

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1993

Վենետիկի Համալսարանի Հայ Լեզուի եւ Մշակոյթի խտացեալ դասընթացքը, գործակցութեամբ Պօ – Արաքս Մշակութային Ընկերակցութեան, տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 3 – 25: Քննութիւնները Օգոստոս 25-ին: Դասընթացքը ունի հինգ հիմնական մակարդակ՝ բացարձակ սկսնակներէ մինչեւ յառաջադէմներ: Դասերը տեղի կ'ունենան Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, օրը հինգ ժամ, առաւօտեան: Դասերու ներկայութիւնը պարտադիր է: Արձանագրութեան սակը ո՛չ մէկ պարագայի կը փոխուի եւ անգամ մը կատարուած վճարումը որեւիցէ պատճառով ետ չի դարձուիր: Դիմումները պէտք է կատարուին անձամբ եւ գրաւոր՝ նշելով միշտ հեռաձայնի, եթէ հնար է նաեւ հեռապատճէնի թիւ մը: Ընդունելութեան անհրաժեշտ պայման է լրացուցած ըլլալ 18 տարեկանը:

Արձանագրութեան սակն է՝ 790.000 (եօթը հարիւր իննսուն հազար) իտալական լիր, կամ ասոր համապատասխանը տարադրամով օրուան սակին համաձայն, այս գումարին 350.000 (երեք հարիւր յիսուն հազար) լիր բաժինը պէտք է կանխաւ վճարուի՝ յետ ստանալու ընդունելութեան գրաւոր պատասխանը՝ մինչեւ սահմանուած պայմանաժամը: Արձանագրութեան սակին մնացեալ մասը կը վճարուի մուտքի օրը:

Որեւէ չէք, կամ փոխագիր պէտք է հասցէագրուի միայն հետեւեալ ձեւով՝

ASSOCIAZIONE PADUS-ARAXES

եւ ղրկուի հետեւեալ հասցէին՝

Assoc. Padus-Araxes —
c/o Dipt. Studi Eurasiatici - S. Polo 2035 - 30125 Venezia (Italia):

Կը խնդրուի բոլորէն երբեք չդիմել դրամատնային փոխանցումի (bank transfer, virement bancaire), միջնորդչէքի շատ բարձր սակերուն պատճառով: Ամէն պարագայի մէջ դրամատնային բոլոր ծախքերը ղրկողին վրայ են:

Բնակութեան սակն է՝ Համալսարանի ուսանողաց տան մէջ ամբողջ շրջանին համար 150.000 (հարիւր յիսուն հազար) լիր զոյգ կամ երեք հոգինոց սենեակի համար, 290.000 (երկու հարիւր իննսուն հազար) լիր առանձին սենեակի համար, այս վերջիններու թիւը սահմանափակ ըլլալով՝ կ'երաշխաւորուիր անոնց ապահովումը:

Իւրաքանչիւր ճաշ կամ ընթրիք կ'արժէ 7.500 (եօթը հազար հինգ հարիւր) լիր, տեղւոյն վրայ վճարելի:

Ժամանումի օրերն են Օգոստոս 1 եւ 2, մեկնումի վերջնական պայմանաժամն է՝ Օգոստոս 27: Անոնք որ այս նշուած օրերէն առաջ կը հասնին կամ աւելի ուշ կ'ուզեն մեկնիլ՝ պէտք է անձամբ հոգան իրենց կեցութիւնը:

Ի հարկին՝ հեռաձայնել Հ. Լեւոն Զէքիեանի հետեւեալ թիւով՝ (41) 52-07-737, առաւօտեան 8-էն 9 Իտալիոյ ժամով: Կը խնդրուի լաւ ստուգել ժամերու տարբերութիւնը, բացակայութեան պարագային՝ կրկին փորձել կամ լուր մը թողուլ. չհեռաձայնել Վենետիկի Համալսարանի գրասենեակներուն: Տրուած հեռախօսի համարը կ'ընդունի նաեւ հեռապատճէն (փաքս):

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԽԱՂԱՂԱԿԱՆԻ ՄԷՋ ՑԱՑՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ ՀՐԱԲՈՒԽՆԵՐ

«Նիւ – Եորք Թայմզ»ի համաձայն, գիտնականներու խումբ մը Հարաւային Խաղաղականի խորքին քարտէսը կը պատրաստէ. անոնք Զատիկ կղզիին հիւսիս – արեւելեան կողմը հրաբուխներու ամբողջ խումբ մը յայտնաբերած են որ աշխարհի մեծագոյնն է: Նիւ – Եորք նահանգին չափ տարածութեան մը վրայ 1113 հրաբուխներ կան որոնց մեծ մասը 1500 մեթրէն աւելի բարձրութիւն ունի. անոնց գագաթները 750 մեթրի չափ ցած կը մնան ջուրին մակերեսէն: Այս յայտնութիւնը պատճառ կ'ըլլայ անդրադառնալու թէ որքան քիչ ծանօթ է գիտութիւնը ծովերու ընդերքին, մինչ շատ աւելի խուզարկուած են Լուսնին մութը մնացած մասին բարձունքներն ու հովիտները: Որոշ կլիմայագէտներու կարծիքով այս հրաբուխներէն մէկ մասին միաժամանակ ժայթքումը կրնայ պատճառը ըլլալ Էլ Նինօ հոսանքին որ կանոնաւոր ժամանակամիջոցներով ազդեցութիւն կ'ունենայ Երկրագունտին կլիմային վրայ:

❦

ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ ՋՈՒՐԻ ՏԱԳՆԱՊ

Երկար չորաթներու երաշտը պատճառ եղած է որ կառավարութիւնը սահմանափակէ Աթէնքի բնակչութեան ջուրի սպառումը: Անսաստողները աւելի գործածուած ամէն մէկ լիթրի փոխարէն 100 Դր. տուգանք պիտի վճարեն: Յունական շաբաթաթերթ մը կ'ըսէ թէեւ թէ ջուրի պակասը իրականութեան մէջ նուազ հետեւանք է երաշտին, որքան՝ ենթակառոյցներու եւ կոյուղիներու անխնամ վիճակին: Հոն կ'ըսուի տակաւին թէ սպառումի սահմանափակումն ալ անկարելի է հակակշռել, որովհետեւ շէնքերու մեծ մասը բոլոր յարկաբաժիններուն համար հասարակաց միակ համարացոյց մը ունին:

❦

ՀԻՆ ՀԱՇԻՒՆԵՐ

Մինչ արեւելեան - Եւրոպան սեփականաշնորհումներու շրջանը կ'ապրի, Հրեաներու համաշխարհային համագումարը եւ Իսրայէլ համաձայնած են միասնաբար բանակցելու լեհական կառավարութեան հետ, որոշելու համար հատուցման գումարը բոլոր այն վնասներուն եւ սեփականացումներուն զորս պատճառած են Հրեաներու, Նացիներն ու համայնավարները: Լեհական մամուլին համաձայն, հրեայ կրօնական իշխանութիւններ պէտք է հատուցում ստանան, կաթողիկէ, օրթոտոքս եւ բողոքական եկեղեցիներու հետ կնքուած համաձայնագրերու հիման վրայ: Սակայն ինչ կը վերաբերի անհատներու, անոնցմէ արտասահմանի մէջ ապրողները բաժին պիտի չունենան հատուցումի: Ձեռ իշխանութիւնները վնասուց հատուցում վճարել չեն մտածեր, վախնալով արտաքսուած Գերմաններու նման պահանջքներէն:

❦

ՔԱՐԻՒՂԻ ՀՄԱՅՔՈՎ

Բնական հարստութիւններու մեծ պաշարով, շուկայի կարելիութիւններով, խորհրդային նախկին հանրապետութիւնները կը հմայեն ձեռնարկատէր բազմութիւններ: Անգլիական, Ֆրանսական ընկերութիւններ պայմանագրեր ստորագրած են Ղազախստանի քարիւղն ու կազը շահագործման յանձնելու համար: Նոյն ջանքերը կը մղեն գերմանացի, թուրք, քորէացի, չինացի, զուիցերացի ու ճափոն գործի մարդիկ: Ճափոնական ձեռնարկութիւններ յատուկ հետաքրքրութիւն կը ցուցաբերեն Ուկրանիոյ հանդէպ: Երկու ընկերութիւններ պիտի մասնակցին 5200 քիլոմեթրնոց կազմուղի մը շինութեան որ ԽԱ. դարուն Թիւրքմէնստանի կազը պիտի փոխադրէ Աւստրիա:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ Ս. ԱԹՈՌԻ ԵՐՋ. ՀԱՅՐԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ՄԻԱԲԱՆՆԵՐՈՒ ՀՈԳԻՆԵՐՈՒՆ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կեանքին մէջ տեղ գտած գեղեցիկ աւանդութիւններէն մէկն է, յարգանք ընծայել բոլոր անոնց, որոնք դարաւոր այս Ս. Աթոռի կեանքին մէջ իրենց արժանաւոր տեղը ունեցան, իրենց նուիրեալ աշխատանքին վաստակովը:

Այս տարի Փետրուար 14-ին կը զուգադիպէր Ս. Աթոռոյս Երջանկայիշատակ Հայրապետներուն եւ հոգեւորս Միաբաններուն յիշատակի հոգեհանգստեան հանդիսաւոր եւ յատուկ արարողութեան օրը: Մայր Տաճարի մէջ մատուցուած պատարագի կիսուն, «Հայր Մեր»էն առաջ պատարագիչ Բարգէն Վրդ. Զարեան իր քարոզին մէջ դրուատիքով անդրադարձաւ ծառայութեան այն ոգիին, զոր իրենց նուիրումին մէջէն ի յայտ բերին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ երանաշնորհ Հայրապետները եւ ուխտեալ Միաբանները, Անթիլիասը փառօք վերածելով տաճարի եւ վերընձիւղուող հայութեան համար:

Պատարագի աւարտին, Դպրեվանքի սաներէն եւ վանքերնակ Միաբան հայրերէ կազմուած թափօրը, հանդիսապետութեամբ Ս. Աթոռոյս Վեհափառ Հայրապետ՝ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին, ուղղուեցաւ դէպի Մայր Տաճարի հիւսիսակողմը կառուցուած «Զարեհեան Դամբարան»ը հոգեհանգստեան յատուկ արարողութիւնը այնտեղ կատարելու համար:

Խորհրդաւոր արարողութեան աւարտին, Վեհափառ Հայրապետը ներկայ բազմութեան տուաւ ոգեշնչող պատգամ մը Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան անցեալը ներկային ագուցելով եւ ներկայացնելով այն երախտաարժան գործը զոր իրենց կեանքին խիկ գնով, երանելի Հայրապետները կատարեցին, իրենց ողջ կեանքի ընթացքին, իրենց Մայրենի Եկեղեցւոյ եւ ազգին բարիքին համար: Իր խօսքը երախտագիտութեան եւ յատկապէս Դպրեվանքի ուսանողներուն ուղղելով Վեհափառը հայրական սիրոյ թելադրանք բրաւ օրինակ առնել անոնցմէ որոնք գործեցին ու անցան բարի անուն եւ յիշատակ ու մնայուն երախտաարժան գործ թողելով յաջորդող սերունդներուն:

Հաւատացեալ ժողովուրդը միասնաբար երգեց «Հայր Մեր»ն ու ապա Կիլիկիոյ Հայրապետներու երազը եղող «Կիլիկիա»ն, որուն համար անոնք շատ անգամ տամկացած աչքերով երգեցին.

«Երթամ ճնջեմ յիմ Կիլիկիա
Աշխարհ որ ինձ ետուր արեւ»:

ԳՐԻԳՈՐ ԱԲՂ. ՉԻՖԹՃԵԱՆ

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Գիշերն երբ ժամը 22.30-ին հիւրանոցի դուռն ենք հասնում, ճիշդ մուտքի մօտ, յանկարծ լուսաւորւում են միջանցքները: Այս գիշեր վերջերորդ յարկը վերելակով ենք բարձրանում: Ժընեւից եկած նոր պատուիրակը կորցրել է իր համարի բանալին: Ցարկարժնի պատասխանատուն բացում է նրա սենեակի դուռը: Խնդրում ենք որ միւս օրուայ ընթացքում պղոյշ լինեն մինչեւ որ ստուգուի բանալու ուր լինելը:

Շաբաթ, Յունուար 30

Ելեկտրական հոսանքը միեւնոյնն էր ինչ որ երէկ:

Հանդիպում եմ «Բեմ» հանդէսի խմբագրին ու զբօսնում ենք երկար. յետոյ դընում ենք Օփերայի հրապարակը նկարիչների եւ քանդակագործների գործերը դիտելու: Այսօր մտադիր եմ մի քանի ծանօթների այցելել:

Ցլիների մէջ դրուած մի «nature-morte» եմ տեսնում: Երիտասարդ նկարչի գործ է. 15.000 ռուբլի է արժեւորել: Վճարում ու վերցնում եմ: Քանի որ շտապում եմ, երկար չեմ կարողանում հետը զրուցել:

Զորեքշաբթի օր պիտի վերադառնամ Փարիզ: Որոշում եմ եղբօրս համար մի յուշանկար գնել: Ուշադրութիւնս է գրաւում մի փորագրուած խաչփայտ: Հին Ջուղայի խաչքարներից մէկի կրկնօրինակն է: Երբ վարպետը լսում է, որ Նոր Ջուղայի եմ ստորագրուած մի գործ է ներկայացնում. ընտրում եմ մի մեծ եւ մի փոքր գործ եւ 45.000 ռուբլի եմ վճարում: Վճարում ու մտածում եմ, որ այս հոյակապ կերպով փորուած երկու փոքրիկ խաչփայտերը, ներկայ պայմաններում անբաւարար են մինչեւ անգամ մէկ դադաղի համարժէքն ապահովելու...

Անցնում եմ Ռուբէն Զարեանին տեսնելու: Քսան տարի առաջ, Ռուբէն Զարեանն էր, որ ազնիւ գտնուեց իմ հետ, իր հիմնադրած Շէյքսփիրի կենտրոնի գծով, մասնագիտական կապ հաստատել: Երբ Հայաստան եմ եկել միշտ էլ նրան այցի եմ գնացել:

Չեմ յաջողում նրան հանդիպել. դրան թակոցներս անպատասխան են մնում:

Թումանեանի Թոռը մատչելի արժէքներով մանկական հրատարակութիւններ ապահովելու համար հիմնադրամի կոչ է ուղղել: Մտադիր է վերահրատարակել պապի հսկողութեամբ կազմուած պատկերազարդ երկերի գունաւոր օրինակները: Գրքոյկները ժամանակին բոլորն էլ դասական ուղղագրութեամբ են հրատարակուել: Մեկենասներ է փնտռում: Ամէն մի գրքոյկի համար ընդամէնը 300 տոլար է հարկաւոր: Տարբեր վերատպագրելու գործին զանազան հիմնարկներ ու անհատներ են մասնակցութիւն բերել: Սպասում է ցուրտն անցնի, որ հնարաւոր լինի գունաւոր տպագրութիւններ ձեռնարկել: Ցրտի բերումով գոյները խունանում են: Սովետական ուղղագրութեամբ «Շունն ու կատուն» կոչուող մանկական ամսագիր է հրատարակել. լոյս է տեսել թիւ 1-ը: Գոյները խունացած են: Տպագրութիւնը կարելի է շարունակել երբոր ելեկտրական հոսանք լինի ու քիչ էլ ջերմութիւն:

Առաջարկում եմ մասնակցել «Անբախտ Վաճառականներ»-ի վերահրատարակութեանը: Զգում եմ, որ ուզում է «Գիքոր»-ի վերահրատարակութեանն բաժին բերեմ. այդ երկը շատ մօտ է հոգուս ու բարձր եմ գնահատում սակայն ինձ թըւում է, որ «Անբախտ Վաճառականներ»-ն այս պահիս ինձ հետ աւելի է խօսում...

Ընդունում է առաջարկս եւ պայմանաւորւում ենք դրանով: Մարտ ամսին Թումանեանի մահուան եօթանասուն եւ 1994-ի Փետրուարին ծննդեան հարիւրքսանհինգ ամեակներն են լրանում: Մտահոգուած է այդ հարցերով: Ցանկանում է, որ դա յիշուի Սփիւռքում:

Գրքերի հրատարակութիւնների գները շատ են բարձրացել եւ «սեւ շուկայ» է ըստեղծուել: Անձամբ փորձում է չքաւոր մանուկներին թէ Հայաստանում եւ թէ Սփիւռքում Թումանեանական գրականութիւն հասցնել:

Ինձ է յանձնում Թատերական մարզում կատարած իր անձնական պրպտումներից որոշ աշխատանքներ:

Թումանեանի Թոռան ղաւակը նկարիչ է: Արեւմտեան փօփ-երգերի վերնագրերից ներշնչուելով գունաւոր գծանկարներով կատակային բացիկներ է գծել: Դրանք արտասահմանում հրատարակելու համար «սփոնսոր» է փնտռում... իրենց բնակարանից դուրս գալուս պահին, Թումանեանի Թոռը փարիզաբնակ մեծահարուստ ազգականի մասին է խօսում: Ցիշում է, որ ժամանակին մի մեծարժէք նուէր էր նուիրել Վեհափառ Հայրապետին: Նուէրի լուսանկարից տպագրուած բացիկն է ցոյց տալիս: Այդ մասին ես վաղուց է գիտեմ: Լսում եմ. չեմ պատասխանում:

Թումանեանի Թոռան մօտից անցնում եմ Վարպետ Արծրուն Բերբերեանին տեսնելու: Երկար ժամանակ թակում եմ բնակարանի ու արհեստանոցի դուռը: Դուռը միշտ փակ է մնում. բացող չկայ:

Խաւարն արդէն իջնում է: Վերադառնում եմ աշխատակիցներիս մօտ: Հիմնարկի պատասխանատուն մի քանի հոգու իր մօտ հիւր է հրաւիրել: Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներից են: Անհանգիստ վիճակ է. լարուած մթնոլորտ. փորձում են կատակներ անել: Բռնազբօսիկ է ամէն ինչ. շինծու եւ արհեստական: Նրանց հետ մի երկու պատառ եմ ուտում, քիչ ջերմանում եւ վերադառնում հիւրանոց:

Կրկին մութ է: Ներս եմ մտնում սենեակս: Աշխատակիցներս ընկերակցում են ինձ: Ինձ մօտ են եկել փոքրիկ արհեստական լոյս վերցնելու: Փայտի վրայ քանդակուած խաչերը դրուած են փոքրիկ սեղանի վրայ. աղօտ լոյսի տակ դրանք գրաւում են նրանց ուշադրութիւնը:

Իրապէս, որ խաւարի մէջ, աղօտ լոյսի տակ այդ փայտէ քանդակները «հրաշք» լինեն կարծես:

Հիւրանոցի համարի բանալին գրասենեակում է մնացել:

(Շար. 9)

(Շար. Ա. էջէն)

Պետրոսեան հրապարակեց նախագահական իր հրամանագիրը որով Շառլ Ազնաւուրին կը շնորհուէր մարդասիրական հարցերու Հայաստանի շրջան դեսպանի հանդիսաւոր կոչում: Ան ապա վերցուց հրամանագիրը ու թուական հանդիսաւոր ոճով կարդաց անոր Ֆրանսերէն բնագիրը որուն յաջորդեցին յոտնկայս երկարատեւ ծափեր, այս անգամ ուղղուած՝ համակրելի երգիչին որ այսուհետեւ իր տաղանդէն ընծայուած կարելիութիւններն ալ պիտի ծառայեցնէր Հայաստանին: Ան գրաւոր իր խօսքը արտասանեց, ներողութիւն խնդրելով որ ոչ թէ իր արմատներուն, այլ հայրենիքին լեզուով կը դիմէ ներկաներուն: Ապահովութիւն տուաւ որ Հայաստանի դեսպան նշանակումը քաղաքական նոր ասպարէզի սկիզբ մը չէր նշանակեր իրեն համար: Ինք եղած էր ու կը մնար արուեստագէտը: Ըսաւ թէ կը խոստանայ իր կարելին ընել հայկական միասնութեան ու ազգային միասնականութեան համար զոր միակ երաշխիքը կը նկատէր Հայաստանի փրկութեան:

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ելոյթէն ետք, երեկոյեան ծանրութեան կեդրոնը ներկաներու հարցումներուն բաժինն էր. անոնք գրաւոր յանձնուեցան համադրող խմբակի մը ու Պետրոս Թերզեանի կողմէ մէկ առ մէկ ուղղուեցան նախագահին:

Անոնց մէջ մեծամասնութիւնը կը գրաւէին ուժանիւթի մարզին ու հեռաւոր ատոմակայանին վերաբերողները: Լ. Տէր-Պետրոսեան բացատրեց թէ մասնագէտներու քննարկումներով ապահովութեան որոշակի երաշխիքներ կը տրուէին, քանի մը տարի եւս շահագործելու համար Մեծամօրը: Հաւանական էր որ ինք Գերագոյն Խորհուրդի արտահերթ նիստ հրաւիրէր այս շաբաթ իսկ, որպէսզի վերաքննութեան դրուէր ատոմակայանի բացման համար հանրաքուէի պարտադրութեան որոշումը ու այդ կարելիութիւնը նորէն փոխանցուէր կառավարութեան:

Հետաքրքրութեան մեծ բաժին մը կը կեդրոնացնէր օժանդակութեան հարցը. միշտ չէ որ դուրսէն ղրկուածը կը հասնէր ճիշդ հասցէին ու այս մարզին մէջ կատարուած ղեղծումները, չեղումները բաւական մեծ պղտորած էին: Նախագահը ջանաց բացատրել թէ կառավարութեան առընթեր ստեղծուած լուրջ յանձնաժողով մը կը զբաղի այս խնդիրներով. անոր մէջ կան կառավարութենէն, Կարմիր Խաչէն, Եկեղեցիէն, Գթութենէն եւ Ամերիկեան համայնքէն ներկայացուցիչներ. իրենց նպատակն էր այդ կազմին մէջ ընդգրկել Հ.Օ.Մ.-ն ու Հ.Բ.Ը.Մ.-ն ալ: Անկէ դուրս կազմուած մեծ թիւով անջատ կազմակերպութիւններու անհակակշռելի գործունէութիւնն էր առաւելապէս տարաձայնութիւններու, դժգոհութիւններու պատճառը:

Պատասխանելով «Հայաստան» հիմնադրամի մարմիններուն կազմութեան յապաղումին մասին հարցումի մը, Լ. Տէր-Պետրոսեան ըսաւ թէ այսուհանդերձ կարեւոր քայլեր առնուած էին որոնց գլխաւորը կը նկատէր Ջանդեգուրի ծրագիրը. Հայաստանի փափուկ այդ շրջանը առարկայ էր յատուկ հոգածութեան ու պաշտպանութեան նախկին նախարար Վազգէն Սարգսեան պիտի նշանակուէր Ջանդեզուրի նահանգապետ:

Անապահովութեան, ղեղծումներու, մաֆիայի եւ սեւ շուկայի մասին նախագահին բացատրութիւնը կ'առընչուէր ընդհանուր երեւոյթի մը որ իր մէջ կ'առնէր խորհրդային նախկին բոլոր հանրապետութիւնները. անցման պայմաններ ամէնէն քէածին յատկանիշով կը ներկայանային. այս երեւոյթին մէջ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան չէր մերժեր իշխանութիւններու դերը, սակայն կը հակէր պատասխանատուութեան մեծագոյն բաժինը վերագրելու անցոյ քանի մը որ իրաւական նորօրեայ համակարգն էր. ան ըսաւ թէ կարելի էր քաղաքական գործիչ, նախարար ճարել, բայց ոչ իրաւաբաններ: Հարկ էր առնուազն 5-10 տարի համբերել, ներկայի պայմաններուն համապատասխան անձնակազմը ունենալու համար: Որպէս գրեթէ մխիթարական տեղեկութիւն, աւելցուց թէ ճիշդ է որ յանցագործութիւնները շատցած են, «բայց ոչ աւելի, քան՝ Խորհրդային Միութեան այլ նախկին հանրապետութիւններում»:

Ներկայի կառավարութեան մէջ ՀՀՇ-ական միայն հինգ աթոռներու թիւով Լ. Տէր-Պետրոսեան պատասխանեց քառակուսի քաղաքականութեան մասին ուղղուած հարցումին, առանց ակնարկելու Սահմանադրութեան մասին յայտնուած հետաքրքրութեան:

Խումբ մը ներկաներ ուզած էին գիտնալ

Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սարխոշեան եւ զաւակը,

Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Օհաննէսեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Անտոն Սարխոշեան եւ զաւակը,

Այրի Տիկին Քրիստինէ Գոճամանեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Աբրահամեան եւ զաւակները

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՌՎԱՌԷ ՍԱՐԽՈՇԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Աբրահամեան)

մահը, որ պատահեցաւ Կիրակի, Մարտ 14-ին, 80 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մարտ 19, ժամը 10.30-ին Իսսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին 6, avenue Bourgain, Issy-lès-Moulineaux ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քլամարի ԼըՊէրքոմիւնալ գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՄՆ. -- 550 Ֆր.:

ՎԱՆՎ. -- Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փափազեան 200 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Պ. Ռ. Սարաճեան 100 Ֆրանք:

նաեւ հայկ. բանակին կազմութեան յապաղումին պատճառները: Նախագահը, քօղարկուած դժգոհութեամբ մը յայտնելէ ետք թէ նիւթը յաճախակի կ'արծարծուի քաղաքական երանգաւորումով, բացատրեց թէ Խորհրդային Միութեան քայքայումով երբ ՀԱՊ-ը ստեղծուեցաւ, Ազրպէյճան Ռուսաստանէն պահանջեց իր տարածքին վրայի ռուսական բանակը ազգայնացնել, ինչպէս նաեւ Ուկրանիան: Ռուսաստան դիմադրեց մինչեւ Լաչինի ու Շուշիի գրաւումը, ապա իր չորս զօրաբաժինները զիջեցաւ Ազրպէյճանին: Ատիկա կարելիութիւն տուաւ այս վերջինին որ ռուս վարձկաններու օգնութեամբ գրաւէ Շահումեանն ու Մարտակերտի ըղջալի մէկ մասը: Լ. Տէր-Պետրոսեան աւելցուց թէ Ազրպէյճան իր դրացիներուն հետ չունէր այն յարաբերութիւնը զոր ունէր Հայաստան: Հոն ռուսական երեք զօրաբաժիններէն երկուքը ազգայնացուած էին, իսկ երրորդը՝ միջ-պետական համաձայնագրով մնացած ռուսական, ինչ որ Հայաստանի ապահովութեան ամենակարեւոր երաշխիքներէն մէկն էր: Այլապէս վարուելու պարագային, վտանգուած պիտի ըլլար երկրին գոյութիւնը, որովհետեւ Կովկասի մէջ կը կրկնուէին 1918-20-ի պատահարները, որոնք մեզմէ մեծ ուժեր կը պահանջէին անդունդին եզրէն քալելով մէջը չգլորելու համար:

Աւելի երկրորդական բնոյթի այլ հարցումներու խումբ մը առնչուած էր արտագաղթի երեւոյթին, ներգաղթի հաւանականութեան, քաղաքացիութեան օրէնքին, մշակոյթի մարդի անձերու կրած դժուարութիւններուն:

Իր խօսքի ընթացքին ու հարցումներու բաժնին մէջ նախագահը մէկէ աւելի անգամներ շեշտեց թէ Հայաստանի մասին Սփիւռքի տեղեկութիւնները յաճախապէս կը հիմնուէին մամուլին, ինչ որ թիւրըմբռնումներու տեղի կուտար: Նման հանդիպումներ, այցելութիւններ օգտակար էին զանոնք սրբագրելու տեսակէտէն: Ան խօսքը աւարտեց երախտագիտութեան զգացումներով ուղղուած՝ հայ ժողովուրդին համբերութեան, տոկունութեան, վտանգի գիտակցութեան: «Եթէ չլինէր նրա յուռ համակրանքը մեր նկատմամբ, չէինք դիմանայ» եզրակացուց ան:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ուրբաթ, Մարտ 19, ԻԶ. օր Մեծի Պահոց ՇԱՒԻԼԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցի.
Քարոզիչ՝ ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԴԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ՈՒՐԲԱԹ. --
Մարտ 19, ժամը 18-ին
Ս. Թադէոս - Բարթողիմէոս Եկեղեցի
Սէն -- Թ'Անթուանի
Կը քարոզէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Le QUATUOR d'Erevan

A COURBEVOIE (92400)
Jeudi 18 Mars à 20 heures 45
SALLE DES MARIAGES
(Ancienne Mairie)

- QUATUOR à cordes et piano avec EUGENIE ALECIAN - *pianiste*
Mansourian — Altounian — Schumann
(Quintette)

●

A ALFORTVILLE (94140)
Vendredi 19 Mars à 20 heures 30
EGLISE NOTRE-DAME
(3, rue Jules Cuillerier)

- QUATUOR à cordes
Mirzoian — Debussy — Komitas

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

«ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԿԱՐԵԼԻՆ»

Համազգայինի ԴԻՄԱԿ թատերախումբը կը ներկայացնէ Մովսէս Պըչաքճեանի «Անկարելի կարելին» թատերախաղը

Բեմադրութեամբ՝
Յասմիկ Սիւրմէլեանի

Ուրբաթ 19 եւ Շաբաթ 20 Մարտ ժամը 20.30-ին, Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 18.30-ին

THEATRE TREVISE
14, rue de Trévise, Paris 9e
M° CADET ou RUE MONTMARTRE

Ed. Parenthèses au Salon du Livre

Les Editions Parenthèses seront présentes au treizième *Salon du Livre*, du 17 au 21 mars, Grand Palais, stand D 17.

La collection «Arménies» fête ses quinze ans et son quinzième titre.

A cette occasion un *cocktail/signatures* est prévu le jeudi 18 mars de 20h à 22h30 au cours de la première nocturne du Salon du Livre en présence des auteurs, traducteurs et préfaciers : Antoine Agoudjian, Mireille Besnilian, Anahide Drézian, Monique Ekmekdjian, Vahé Godel, Léon Ketcheyan, Kéram Kévonian, Claire Mouradian, Marc Nichanian, Séta Papazian, Yves Ternon, Anahide Ter-Minassian, Pierre Ter-Sarkissian.

VENEZ DANSER
A LA
"SOIREE JEUNES"
organisée par le «*Tebrotzassère*»

le Samedi 27 Mars à 22 heures
à la Salle des Fêtes de l'Ecole
1, Bd. du Nord — 93340 Le Raincy
ANIMATION DISCONIGHT
Renseignements : 43. 81. 01. 72
Entrée : 70 F. *Tenue correcte exigée*
Boissons à volonté (non alcoolisées)
VENEZ NOMBREUX!

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « Astrig »
(Arnouville — Sarcelles — Villiers le Bel Gonesse)
organise
son

DINER DANSANT ANNUEL

avec le chanteur
KARNIG SARKISSIAN
venu spécialement des U.S.A.
avec son nouveau répertoire
Samedi 20 Mars à partir de 20h30
Espace Charles Aznavour
Ave. Paul Vaillant Couturier
Arnouville lès Gonesse
— AMBIANCE ARMENIENNE —
Renseignements: 39.85.39.54 / 39.85.93.40

-ՀԱՄԵՐԳ-

Մեներգ -- խմբերգ -- Նուագ

ԺԻՒԼԻԷԹ ԵՐԼԱՄԱԶԵԱՆ
կը ներկայացնէ
ԳԱՐՈՒՆ
մանկա -- պատանեկան երգչախումբը
ղեկավարութեամբ՝
ԽԱԶԻԿ ԵՐԼԱՄԱԶԵԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 15.30-ին

Auditorium France Pianos
197, ave. Roger Salengro, Marseille 15e
(M° Bougainville)

Յայտագիր. --
-- Կոմիտաս -- Շուպէրթ -- Պարթեւեան -- Պրամս -- Ա. Յարութիւնեան -- Զթեան...
Տեղերու համար հեռաձայնել. --
91 - 77 - 84 - 70 կամ՝ 91 - 87 - 43 - 71

RECITAL

Christophe BOULIER, violon
Grand-Prix Long-Thibaub et Kreisler
et
Miklos SCHON, piano
Lauréat de la Fondation Cziffra
donneront un concert unique
le Samedi 20 Mars à 20 h 45
A L'INSTITUT MUSICAL DE PARIS
11, avenue Beaucour - Paris 8e (M° Ternes)
Au programme : *Sonates de*
BRAHMS — KHATCHATRIAN —
Rhapsodie de BAGDASSARIAN et
«l'Arlésienne» de BIZET (arrgt R. Boulier)
Tarif réduit: 60 F. — Plein tarif: 100 F.
Réservations: 69 05 56 42
et vente des places
30 minutes avant le début du récital
Les 70 premiers spectateurs recevront gratuitement un disque du concerto de Khatchatrian, par Ch. Boulier sur présentation de cette annonce.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 18
JEUDI
18 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (սովորական առաքում)
1050 Ֆ. (շտապական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 18.020
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
68e ANNEE — N° 18.020

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԴՐԱԴԱՐՁՆԵՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵԼՈՅԹԻՆ

[illegible]

ՄԻԹԵՐԱՆ – ԷԼՑԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

ՀՐԱԴԱԴԱՐԻ ԿՈՉ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ

[illegible]

Ա. Թ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

[illegible] «Arménien, sale chien, dès qu'on sera au pouvoir on n'aura plus rien à faire de vous ici et on vous renverra chez vous. La France aux Français» [illegible]

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ՄՐՑԱԿԻՑ ՄԸ ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Մ. –ԻՆ ՀԱՄԱՐ

[illegible]

ԻՍԻ ԿԸ ՅԱՌԱՋԱՆԱՅ

[illegible]

Հ. Մ. Ը. Մ. ԼԻՈՆ – ՏԵՍԻՆ ԿԸ ՀՆԴԻՐԵՆԱՅ ԴԱՍԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ՎԵՐՋԻՆԸ

[illegible]

(Շար. 2 Դ. էջ)

Communiqué de Presse

La FRA Dachnagtsoutioun, fidèle à ses idéaux socialistes depuis sa création en 1890, mène son action politique en Diaspora, en Arménie et au Karabagh où elle constitue une formation incontournable du fait de sa présence militante et de la force de son programme politique, économique et social.

Au cours de ces derniers mois, la FRA Dachnagtsoutioun a organisé en France un large débat en son sein pour définir une position relative aux élections législatives.

La FRA Dachnagtsoutioun attend des formations politiques françaises qu'elles s'engagent clairement et concrètement en faveur du combat et des revendications nationales du peuple arménien.

Force est de constater qu'au cours des dernières années, les autorités françaises n'ont pu donner la garantie totale de leur soutien à la Cause Arménienne en général et au problème du Karabagh en particulier. En l'état actuel des positions timides des partis politiques français, la FRA Dachnagtsoutioun ne donne pas de consignes de vote nationales.

Nous appelons cependant la communauté arménienne à participer massivement aux élections des 21 et 28 mars prochains. Les citoyens français d'origine arménienne se détermineront aussi, sinon surtout, en faveur de ceux qui leur semblent adhérer aux valeurs de la Cause Arménienne, relayer le combat qui est mené au Karabagh et s'engager concrètement pour les intérêts du peuple arménien.

FRA
DACHNAGTSOUTIOUN
France

Paris, le 15 mars

ՊՈԼԻՍ 1958 — 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Թ.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

1863-ի Պոլսոյ Հայկական Սահմանադրութեան համաձայն, երկրին մէջ կառուցուած ամէն եկեղեցիի կողքին՝ վարժարանի մը ստեղծումը անմիջական պահանջ մըն էր, եւ տեղւոյն թաղեցիներու քուէներով ընտրուած թաղականութիւնն ալ կոչուած էր բնականաբար մատակարարելու թէ՛ եկեղեցին թէ՛ դպրոցը, ինչպէս, երկու օրինակ միայն, Ղալաթիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին եւ Կեդրոնականը, Բերայի Ս. Երրորդութիւնը եւ Էսաեանը: Ու այս զոյգ հանգամանքին պատճառով ալ, կրնանք շատ դիւրութեամբ երեւակայել եւ ըմբռնել Պարոնեանի, Արփիարեանի, Կամսարականի, Երուանդ Օտեանի գործերուն մէջ վխտացող գունագեղ տիպարները, իրենց զարմանազան վարքերով:

Եւ շատ բնական էր որ Պոլսոյ կեդրոնին կարեւորագոյն վարժարաններէն ետք, խղճի պարտք համարէի նաեւ այցելել հեռուն մեկուսացած դպրոցները: Այսպէս Թօփգափուի Լեւոն Վարդուհեան Վարժարանի տնօրէն՝ Պօղոս Հաճեանի փափաքին ընդառաջելով՝ այնտեղ երթալու առիթը ստեղծուեցաւ 1960 Մարտ 14-ին: Պօմոնի մեր պատկից դրացի Մխիթար Շեխիկեանի երիտասարդ օրերու բարեկամ Մշեցի Հաճեանը, թէեւ վաթսունամեայ ծերունի, բայց մայր հողէն ժառանգած իր հուժկու կազմուածքը դեռ պահած, պատրաստ էր ծառայելու հայ մանկութաց դաստիարակչական գործին, քանի կը բռնէին իր ձեռքն ու ոտքը:

Հեռաւոր Թօփգափու թաղը ներկայիս համախմբուած են գաւառէն ժամանող հայ գեղջուկ ընտանիքներ: Բայց 1900-ի սկիզբին, օդափոխութեան վայր իսկ նըկատուած էր ան համեստ դասակարգի մը համար, քանի որ 1905-ի աշնան, բժիշկներու խորհրդով՝ Թոքախտէն հալումաշ Մեծարենցը իր ծնողքին հետ հոն տեղափոխուեցաւ: Եւ ամբողջ երկու տարի, «աքասիաներու շուքին տակ», հէք բանաստեղծի նուաղուն աչքերը կրցան վայելել լայնածիր մարգագետիններուն կանաչը եւ անոր դիւրաբեկ թոքերն ալ կրցին շնչել մայր բնութեան օդը անապակ: Բանջարանոցներով եւ հովասուն պարտէզներով շրջապատուած իր փայտեայ տնակին մէջ, ան յօրինեց իր երկու գլուխ-գործոց հատորիկները՝ Ծիածան եւ Նոր Տաղեր: Եւ անոնց ձեռագիրներու տրցակը թեւին տակ, երբ մեղմանոյշ հովը թոյլատու ըլլար, ան կը փորձէր քաղաք իջնել եւ այցելել Պապը Ալիի խմբագիրներն ու տպարանները:

Բնականաբար Միսաք Մեծարենցի յիշատակն ալ զիս կը մղէր դէպի Թօփգափու, ինչպէս եղած էր Սկիւտարը՝ Պետրոս Դուրեանի համար: Էսաեան, Մխիթարեան, Կեդրոնական, աղէկ, բայց ուրիշ բան է անգամ մ'ալ երթալ, հարցուփորձով գտնել վաղեմի վեհաշուք Լեւոն Վարդուհեան անունով անմահացած վարժարան մը, վերածուած դասարանի մը երկու բաժիններով ... Եւ տեսնելու էիք դաստիարակ Հաճեանը, ներկայութիւնս պատուակելով, իր առջեւը չորս կարգի վրայ շարուած քառասնեակ մը թխադէմ մանկիկներուն, նաեւ մասնաւորապէս հաւաքուած փալա պըյըխ թաղականներուն եւ անոնց լաչակաւոր կողակիցներուն, ինչպիսի եռանդով ու կորովով կ'ուզէր զգացնել մայրենի լեզուին սէրն ու հրապոյրը: Ո՞վ գիտէ ան օրը քանի անգամ անոնց կրկնած կ'ըլլար նոյն յանկերգը, բայց այդ օրուան անոր բերնէն Մշոյ հարազատ չեչտով ժայթքող խօսքերը հանդիսաւոր բնոյթ մը ունէին: Այնքա՜ն յուզիչ էր լսել Հաճեանի պաղատանքը հայ լեզուի սիրոյն:

Միւս օրն իսկ, «Մարմարա»ի եւ «Ժամանակ»ին մէջ երեւցան շատ թեթեւ տարբերութեամբ թղթակցութիւններ «Դէպքերու արձագանգ» խորագրին տակ, հաւանօրէն տնօրէն Հաճեանի կողմէ խմբագրուած, ուր մասնաւորաբար յիշուած էին ինձմէ առաջ արտասանող տասնեւվեց աշակերտներուն անունները, անտարակոյս զանոնք ուսման խրախուսելու լաւագոյն առիթ մը համարելով: Հաւաքոյթին թաղականներ ալ ներկայ էին իրենց ամօթխած կիներով, որոնք վերջաւորութեան պատուասիրութեան սեղան մըն ալ պատրաստած էին: Այդ պարզունակ թաղականները դեռ զոյգ մը արծաթեայ սիրուն պնակներ ինծի նուիրեցին: Ինչպէս կրնայի զանոնք մերժել, քանի որ հայերէն գիրերով ինծի ձօնուած յիշատակութիւն մը փորագրուած էր, սկսելով մէկէն եւ վերջանալով միւսին վրայ: Գեղարուեստական գաղափար մը:

Մեկուսացեալ Թօփգափուէն զատ, Պոլսոյ մէջ կային — եւ թերեւս դեռ ալ կան — տարբեր թաղերու մէջ հայ վարժարաններ, բնականաբար աւելի համեստ, եւ անոնց տնօրէններն ալ չունենալով Հաճեանի յանդգնութիւնը, որոշեցի անոնց այցելութիւն տալ ինքնաբերաբար, առանց հրաւէրի: Այս ձեւն ալ, յանպատրաստից, ունէր իր հաճելի կողմերը:

Այս մտադրութեամբ տարուած՝ առաջին առթիւ որոշեցի երթալ Օրթագիւղ, այնտեղ ուր հայ ամիրաներ բնակութիւն ընտրած էին, այնտեղ ուր հայկական թատրոնը փորձուած էր Վոսփորի ափին, այնտեղ ուր Ակնայ Ապուչեխ գիւղէն Պօղոս Յովհաննէսեան, մականունեալ Արապեան, 1799-ին Պոլսոյ Քիւրքճի Խանին մէջ հիմնած տպարանը 1820-ին փոխադրեց, եւ ուր գործեց գրեթէ դար մը, սերունդէ սերունդ, իրենց սեփական ձուլարանով, այսինքն՝ գիրերը իրենք իսկ կը պատրաստէին:

Եւ ահա, 1958 Մայիս 22-ին կէսօրէ ետք շոգենաւով հասայ Օրթագիւղի քարափը եւ շատ դիւրութեամբ գտայ Սուրբ Աստուածածին եւ անոր կողքին գտնուող Ս. Թարգմանչաց Վարժարանը: Անոր բակին մէջ մուտք գործելէ ետք, դէպի շէնքը բարձրացող աստիճանները տեսնելով՝ թեթեւ-թեթեւ վեր ելայ եւ փայտեայ դուռը հրելով ներս մտայ: Դասաւանդութեան ձայներ լսեցի, այնքան հաճելի, քիչ մը սպասեցի անցքին մէջ, երկու պատերուն վրայ մանկանց գծագրութիւնները դիտեցի գոհունակ աչքերով: Քիչ ետք ձախին դուռը բացուեցաւ եւ դէմս ելաւ բարձր ու լայն կազմուածքով քառասուննոց տղամարդ մը: Զիս տեսնելով, աչքերը չոչափեց եւ զիս ճանչնալով՝ հրճուանքի ճիչ մը արձակեց եւ աջին գտնուած դուռը բանալով զիս հոն առաջնորդեց, իր տեսչարանը՝ որուն պատուհանը կը նայէր կանանչապատ պարտէզին:

— Ա՜խ, լաւ ան, քանի մը վայրկեան հոս սպասեցէք, մինչեւ որ երթամ տղաքը պատրաստեմ:

Տնօրէնը Կեդրոնականցի մըն էր, Կարպիս Գալֆեան, հայ ուսուցչի իսկական տիպար մը, որ յետագային, ափսո՜ս, իմացանք որ ուղեղի խանգարում ունեցած էր:

Ան իր դասարանը վերադառնալով, հանդարտեցուց տղաքը ըսելով անոնց.

— Գիտէք ո՞վ է եկեր մեր դպրոցը ... եւ տուաւ անունս:

Անտարակոյս պատերը տախտակէ ըլլալուն, ամէն ինչ դիւրութեամբ կը լըսուէր:

Եթէ երբեք դեռ չէի գիտակցած, այդ մէկ խօսքով շատ բան կ'ըսուէր: Քիչ ետք տնօրէնը եկաւ զիս առաջնորդելու այն մեծ դասարանը, ուր հաւաքուած էր ամբողջ աշակերտութիւնը յիսունէն աւելի երկսեռ տղաք, սեւ գոգնոց, ճերմակ օձիք: Մէկ ժամուան հաճելի փոխ-ընկերութենէ ետք, ծիծաղադէմ տղոց ընկերակցութեամբ պարտէզ իջանք լուսանկարուելու: Տնօրէնէն զատ երեսունը անցած ուսուցչուհի մը կար եւ կարճահասակ, որոշ տարիքի սպիտակ մազերով բայց առոյգ ու ծիծղուն դէմքով մանկապարտիզպանուհին, որուն անունը գիտնալ ուզեցի. պատասխանուեցաւ.

— Օրիորդ Սրուանձտեանց:

Ի՞նչ կապ կրնար ունենալ Գարեգին Եպիսկոպոս Սրուանձտեանցի հետ:

Հաստատուեցաւ որ ան վանեցի բանահաւաքին եղբօր աղջիկն էր, ուրեմն Կոմիտաս Վարդապետի սաներէն Վաղարշակ Սրուանձտեանցի քոյրը, տարիներ առաջ Ամերիկայի մէջ մեռած: Եւ իսկոյն ան իր լայն պայուսակին մէջէն հանեց իր հօրեղբօր գլուխ-գործոց «Համով-հոտով» հատորը, տպարան Պաղտատլեան (Արամեանի յաջորդող), 1884, Ա. տպագրութիւն, թղթակազմ, եւ ձօնագրով մը նուիրեց ինծի: Գնահատելի մասունք մը անցեալէն ... Վանի արժանաւոր զաւկին՝ Գարեգին Սրուանձտեանցի եղբօր աղջիկը, հակառակ իր յառաջացեալ տարիքին, այնքան երջանիկ կը թուէր հայ մանուկներու աշխարհին մէջ, որովհետեւ անոր նմաններուն համար, հայ դպրոցը դարձած էր իր իսկ ընտանիքը:

Գրասէրի մը համար, մեղանչանք պիտի համարուէր Օրթագիւղէն հեռանալ առանց տեսնելու բանաստեղծ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի մէկ կողմը ցիցերու վրայ կռթնած փայտաշէն տնակը, որուն պատկերը առենօք երանութեամբ տեսած էի բարձրագոյն «Թանգարան»ին մէջ: Ուստի, վարժարանէն բաժնուելով, փորձեցի գիւղէն բլուրը բարձրացող խորտուբորտ քարերով յարդարուած աստիճանները մագլցիլ: Նայուածքս կ'ուղղէի մէյ մը աջ, մէյ մը ձախ փոքրիկ պարտէզներով սահմանուած փայտաշէն տնակներուն, որոնցմէ մէկը պատկանած ըլլալու էր հէք քերթողին:

Որքան կը բարձրանայի այնքան աւելի զգալի կը դառնար գարնանային զեփիւռը եւ ամէն քայլափոխին հիացումով կը դիտէի վարը Վոսփորի նեղուցին տարածումը: Քաղցր ամայութիւն բուրող այս մթնոլորտին մէջ պիտի ուզէիր, հեռու քաղաքային «ժխոր ժխոռէն» այս անդորրութեան մէջ ապրիլ գոնէ քանի մը օրուան համար:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԼԵՆԻՆԻ ԴԱՄԲԱՆԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱ՞Ծ

ՔԱ-Կէ-Պէ-ի վերջին ղեկավարը բաւական բան գեղչած ըլլալով հանդերձ Լենինի դամբանին սպասարկու անձնակազմէն, մեծ ղեկավարին վերջին հանգիստը նուազագոյն չափով խռոված չէ: Ան կը շարունակէ նիրհել փամփուշտարգել ապակեայ իր դագաղին մէջ որ այցելութեան բաց կ'ըլլայ բացի Երկուշաբթիէն եւ Ուրբաթէն, ամէն օր ժամը 10-13: Այցելուները առաջուան պէս իրաւունք չունին դագաղին դպչելու, լուսանկարելու կամ տեսագրելու: Ճիշդ է որ հեռատեսիլի բազմաթիւ ընկերութիւններ տարադրամի փոխարէն Լենինը տեսագրելու արտօնութիւն ստացած էին, բայց դիմումները այլեւս նուազած են, ինչ որ գոհունակութիւն կը պատճառէ դամբարանին պաշտօնեաներուն որոնց համար մեծ տաղտուկ էր ատիկա:

Դամբարանը զանազան յարակից մասեր ունի, որոնցմէ ամէնէն յատկանշականը այն կեդրոնն է որ կը համադրէ բոլոր տուեալները, յարմարագոյն պայմաններու մէջ պահպանելու համար առաջնորդին մարմինը: Ըսուածին համաձայն, այդ դրութիւնը միակն է աշխարհի մէջ, ինչ որ դժուար հաւատալի չէ: Դրութեան լուսաւոր վահանակը լեցուն է կոճակներով, նշաններով. հոն ցոյց կը տրուի ջերմութեան, խոնաւութեան աստիճանները եւայլն: Ամենափոքր փոփոխութիւնը կ'արձանագրուի հոն եւ անմիջապէս գործի կ'անցնին սրբագրիչ համապատասխան սարքերը:

Դամբարանի համալիրը ունի նաեւ տարրալուծարան — աշխատանոց մը ուր միայն աշխատելու ընդունուած գիտական անձնակազմը մուտքի իրաւունք ունի: Տասնեակ մըն են անոնք: Կ'աշխատին զմռսուած մարմնին վրայ: Թէ ի՛նչ կ'ընեն, ամէնէն խիստ պահուած գաղտնիքն է: Շաբաթը երկու օր, երբ դամբարանը փակ է, շուրջ երկու ժամ կ'աշխատին մարմնին վրայ. քննող գործիքներու թըղթերիզներուն վրայ անոնց գործունէութեան հետքը կը մատնէ ջերմութեան յանկարծակի բարձրացումներ: Իսկ երկու տարին անգամ մը երբ քանի մը ամիս կը փակուի դամբարանը, աւելի կարեւոր աշխատանք կը կատարուի մարմնին վրայ որ ըստ թափանցած լուրերու փշուրներուն, կը փոխանցուի աշխատանոց:

Եթէ նոյնիսկ ենթադրուի որ երկրին թիւ մէկ այս մարմնին պահպանումին համար նկատի առնուած էր յաւիտենականութիւնը, ներկայի պայմանները այլ բան կ'ըսեն: Ցաւիտենականութեան հաշուեցոյցը տարեկան կէս միլիոն ռուբլիի գումար մը կը պահանջէ: Հողամշակումի նախարարութիւնը որ ինք կը հայթայթէր անհրաժեշտ լուծոյթներն ու խորհրդաւոր տեղերը, այլեւս չի կրնար նոյն յատկացումը կատարել երկրին գլխաւոր այս ծխակատարութեան համար: Կը մնայ նիւթական աղբիւրներ ճարելու հաւանականութիւնը:

Այս պայմաններուն մէջ կարելի է նոյնիսկ հարց տալ թէ նոր իշխանութիւնները ՔԱ-Կէ-Պէ-ի իրաւասութենէն առնելէ ետք անոր հովանաւորութիւնը, ընդհանուր փոփոխութիւններու հոլովոյթին մէջ չե՞ն կրնար օր մըն ալ վերջ տալ երկրին գլխաւոր խորհրդանիշը յաւերժացնելու նպատակին:

Այս հաւանականութիւնը ապագայի նկատմամբ անապահովութեան զգացում մը կը ներշնչէ նախ պահակախումբին մօտ: Զինուորներն ու սպաները անկեղծօրէն կը սիրեն իրենց գործը որ երկու հարիւր տասը քայլնոց միջոցի մը մէջ երթեւեկել է Սփասկայա աշտարակէն մինչեւ դամբարան: Յատկապէս ընտրուած երիտասարդներ են որոնց հասակը կը տարբերի 1,75 մեթրի եւ 1·82 մեթրի միջեւ: Ֆիզիքապէս եւ հոգեպէս առողջ տիպարներ են, գեղեցկադէմ, որոնք վեց ամսուան պատրաստութեան շրջան մը կը բոլորեն:

Այդ ընթացքին կը սորվին ամրաքայլ յառաջանալ եւ մանաւանդ ամբողջ ժամ մը ոտքի մնալ, բացարձակապէս անշարժ: Առանց մարզումի մարմին մը չի կրնար տոկալ այդ աստիճանի անշարժութեան: Նոյնիսկ արհեստավարժներու կը պատահի որ ունենան պահ մը, երբ ուժասպառ ա՛լ կորսնցնեն ուղղութեան զգացումը ու տատանին. գոյներն ու ձայները իրար խառնուին անոնց գլխուն մէջ ու պէտք է նման պարագաներու վերջ տրուի անոնց հերթապահութեան: Որպէսզի օրական չորս կամ հինգ ժամ կարենայ հերթապահել զինուոր մը, օգնական թելադրութիւններ կ'ըլլան անոր, ինչպէս՝ երկար ատեն մարմնին ծանրութիւնը չբեռցնել կրունկներուն վրայ ինչ որ կը խանգարէ արեան շրջանը:

Պէտք է աւելցնել նաեւ որ Կրեմլինի այս զինուորները լաւ սնունդ կը ստանան, կանոնաւոր կերպով բժշկական քննութենէ կ'անցնին: Երբ կը հիւանդանան, անոր պատճառները հետեւանք չեն ըլլար իրենց աշխատանքին:

Կրեմլինի հրամանատարը խօսելով դըժուարութիւններու մասին, չի խոստովանիր ուղղակի թէ գունատած խորհրդանիշ մըն է Լենինի դամբարանը զոր պէտք է փակել. սակայն նաեւ չի բացառեր նման հաւանականութիւն:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահը, Մարտ 2-ին, երգահանդէս մը տուած են պարիթոն Տիրան Լոքմակէօզեան եւ սոփրանօ Ծովինար Լոքմակէօզեան: Պոլսեցի պարիթոնը իր ուսումը կատարելագործած է Երեւանի երաժշտանոցը, իսկ կինը՝ երեւանցի, շրջանաւարտ է նոյն Երաժշտանոցէն: Յայտագրին առաջին մասը նուիրուած էր դասական երգացանկի, իսկ՝ երկրորդը հայ հեղինակներու գործերուն:

* *

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Փետրուար 27-ին, Սայաթ Նովա երգչախումբին քսանամեակին նուիրուած դաշնակի ունկնդրութիւն մը տուած է Սայաթ Զաման, մեծ յաջողութիւն արձանագրելով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵԾ-ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ՄԵԾ-ՄԱՅՐԵՐԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի կողմէ, ամսոյս 7-ին կազմակերպուած մեծ մայրերու եւ մեծ հայրերու տօնակատարութիւնը, իր ըսպասուած յաջողութիւնը գտաւ: Առաջին անգամը չէր որ այս հանդէսը տեղի կ՚ունենար: Անցեալ տարի նոյն տիկնանց եռանդը, վարանոտ քայլ մըն էր նշելու յարգանքը, որ՝ ժամանակին կը տրուէր մեր կենցաղային սովորոյթներու մէջ: Նոյն բուռն մղումով խրախոյս վերակենդանացնելու այդ օրուան տպաւորիչ հանգամանքը. ծանօթացնելու նոր եւ միջին սերունդներուն, մեծարանքի հաւաստիքը որուն արժանի են մեր այնքան սիրելի տարեցները:

Կ՚ըսեն՝ բարիքը սահման չունի. երբ միտքը կ՚ուղղէ թելադրանքը: Հայու կեանքը ինքնին խորշերու մէջ նետուած լաստ մըն է եղած, ու՝ շարունակ տատանած յորձանքներու մէջ: Սէրը, գուրգուրանքը, նրբամիտ հաղորդակցութիւնը պէտք է մեր ազդակը ըլլան:

Այսպէս՝ Տիկնանց Յանձնախումբի նախագահուհին Տիկին Ատրինէ Գաբրիէլեան ոգեւորութեամբ Մայր Տաճարի գովին տակ միշտ ընդառաջ գալու որեւէ բարի ձեռնարկի համար, հոգեկան մօտեցումով կը ստանձնէ իր պաշտօնը:

Այս անգամ եւս, գարնան առաջին բուրմունք, ջինջ երկինքը, կարծես, այս հաւաքոյթին կու տար իր գգացականը: Կոկիկ սեղաններու վրայ վարդն ու մեխակը ըղձապատուած համադամ կարկանդակներով նկարչական պատկեր մըն էր որ աչքերը կ՚ոգեւորէր: Գոհունակութիւն մեծ մայրերու եւ մեծ հայրերու ժպիտը:

Տիկին Գաբրիէլեան խոր ըմբռնումով, ի յիշատակ Արցախի և Հայաստանի զոհերուն, վայրկեան մը յօտնկայս կը բանար հաւաքոյթը. «Այսօր՝ կը շարունակէր նախագահուհին, վերագրելով օրուան իմաստը. «դեռ մեր լեզուին տակ կը հնչէ Հայկեան բարբառը: Ի սէր մեր ծնողքին եւ անոնց զոհողութեամբ ձգած ժառանգին. ընտանեկան սեմէն ներս ամէն կերպ կ՚ուզենք, փոխանցել մեր զաւակներուն այդ սրբութիւնը: Կ՚ոգեւորուին մեր սրտերը երբ քանի մը թոթովանքէ յետոյ ան երգ մը կը դառնայ ու կը դայլայլէ ընտանեկան յարկին տակ: Սակայն՝ աւա՜ղ. շատ չուտ կ՚անէանայ ան. ձգելով մեր ալեկոծ սրտերու խոր կսկիծ մը: Քսան տարի վերջը ի՞նչ պիտի ըլլան մեր հանդէսները. ի՞նչպէս պիտի յարգուին մեր սիրելի մեծ հայրերն ու մեծ մայրերը:

Այսօր գոնէ, այս ջերմ մթնոլորտին մէջ վայելենք իրականութիւնը մեր լեզուին, մեծարենք մեր երէցները ու տանք անոնց բնումը մեր զգացումներուն ինչպէս պիտի ընէինք մեր հարազատ ծնողներուն, թող լուսաւորուի անոնց յիշատակը:

Տարօն Եպիսկոպոսի սեղաններու օրհնէնքէն վերջ, հանդէսը բացուեցաւ ճոխ գեղարուեստական բաժինով ու անակնկալ ելոյթներով, որոնց մասնակցեցան զանազան սեղանակիցներ խանդավառ թափ մը տալով հանդէսին:

Տարօն Եպիսկոպոս սերմ կերպով հայեացք մը նետեց օրուան իմաստը նշելով թէ ժամանակին տան մամիկը իր խորհուրդն ունէր, — երբ ան նստած կ՚ըլլար տան սեմին — անցորդը գիտէր որ հոն խաղաղութիւն կը տիրէ. մինչդեռ՝ այն տունը որ չունէր այդ բախտը, մթագնած կ՚ըլլար անոր բոյնը: Նախապաշարում. սակայն՝ արեւելեան փիլիփոսութեան հոլովոյթին տակ մեծարանքի ակնարկ մը:

Երիտասարդ թենոր Կոմիտաս Քիզիրեան, իտալական դասական կտորով մը ելոյթ ունեցաւ ու Դըլէ Եաման երգով — ընկերակցութեամբ դաշնակի Տիկին Նայիրա Եավէրի, Հայաստանէն նոր ժամանած: Նուրբ ճաշակով օժտուած տիկինը, յառաջիկային մեր հաւաքոյթներու զարդը կրնայ ըլլալ:

Մէջընդմէջ եղան արտասանութիւններ եւ պար էքսի բարեկամական խումբի կողմէ Տիկին Սեդա Սիմոնեանի ղեկավարութեամբ: Խօսք առաւ Պ. Պապայեան (Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու Շրջանային Խորհուրդի ատենապետ):

Հայաստանի ճգնաժամային վիճակին մասին յուզումով արտայայտուեցաւ Պ. Պապայեան: Ըստ «չաստուածներուն աստուածը ո՛չ մէկ հանդուրժողութիւն ցոյց է տուած մեր ազգին եւ այդ կը շարունակուի մինչեւ այսօր: Երկինքը չշնորհեց մեզ իր գութը. կարծես՝ այս տարի ձմեռը աւելի սաստիկ տապալեց անխնայ ամենատկունը յուսահատութեան ճիրաններուն ենթարկելով ամբողջ ազգ մը: Անդին՝ շրջափակումը, մաֆիան կը գործեն իրենց արհաւիրքը, ու՝ ողբերգութեան շարանը կը շարունակուի:

«Այս օրուան ոգեկոչումը թող մեզ զգաստ պահէ. մեր մէջը կան երէցներ որ ապրած եւ տեսած են մեծ Աղէտը: Անոնք գիտեն թէ ինչ է զուլումը. գիտակից ըլլանք ու հոգւով նուիրուինք. աջակից ըլլանք մեր ժողովուրդին: Այդ է որ մեր խինդը կը պատուիրէ»...: Երկվայրկեան մը լռութիւն ու որոտընդոստ ծափահարութիւն:

Մարի Փանոսեան ընկերակցութեամբ ամուսնոյն ձեռնադաշնակով երգեց հայ տոհմային երգեր — քնքոյշ ձայն մը որ ներկաները փոխադրեց մեր հայրենի հովիտն ու հինաւուրց հէքեաթային տեսարանները — հանդիսականները մասնակից՝ երգերը բերնէ բերան հոգեպարար շունչ մը առին:

Նուիրատուութիւններ եղան. ընդհ. գումարը՝ 8.500 Ֆր., որուն կէսը մասնաւորապէս պիտի յատկացուի Արցախ — Հայաստանի:

Ժամանակն էր մեծ մայրերու եւ մեծ հայրերու նուէրներուն. բաժնուեցան 50 հատ փոքր գլխարկներ ծաղիկներով զարդարուած. բարձիկներ՝ որ կը ծառայեն ասեղներն ու գնդասեղները տեղաւորելու: Նուէր ձեռագործ՝ Տիկին Անգին Սարեանի կողմէ: Գլխարկները կը կրէին թըւանշաններ: Բախտակիցները եղան Տիկին Նալպանտեան եւ Պր. Փալայաեան շահելով օրուան մեծ մայրիկ եւ մեծ հայրիկ կոչումը:

Ուշ ժամանակ ներկաները վայելեցին մեր անոյշ երէցներու ուրախ տրամադրութիւնը ու ժպիտը, երախտագիտական թեթեւ հով մը եկաւ, պայծառելով անոնց դէմքը իրր շնորհակալութիւն:

Կեանքի մէջ յարգանքը իր կշիռն ունի որ ոչ մէկ հազուագիւտ քար կամ ոսկի կը փոխարինէ:

Վարձքերնիդ կատար եկեղեցւոյ յանձնախումբի սիրելի տիկիններ:

ԿԱՐՕ ՍԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐ

Մօտ օրէն Երեւան կը հասնի եւ իր պաշտօնը կը ստանձնէ Չինաստանի դեսպան Ճան Սիտի, որ կը փոխարինէ առժամեայ գործավար Ճան Եանեանը:

**

Ճափոնի Ռուսիոյ դեսպան Եղամուրօ կը դառնայ նաեւ իր երկրին Հայաստանի դեսպանը եւ մօտ ատենէն կը յանձնէ իր հաւատարմագիրը Լ. Տէր — Պետրոսեանի:

**

ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՍԻՍԻԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Բարձրագոյն Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութեան Սիսիանի շրջանային Խորհուրդի առաջարկին ընդառաջելով, կառավարութիւնը որոշած է Սիսիանի Բազմարուեստից վարժարանը վերածել ժողովրդական տնտեսութեան վարժարանի:

**

ՉԵՉԵՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Միջնորդական առաքելութեամբ Երեւան գացած է Չեչենիոյ նախագահ՝ Ճախար Դուդայեւի անձնական ներկայացուցիչ՝ Օսման Իմայեւ, որ տնտեսական հարցերու շուրջ տեսակցութիւն մը ունեցած է Պետական նախարար Գագիկ Շահպազեանի հետ: Իմայեւի համոզումով, եթէ Հայաստան դադրեցնէ պատերազմական գործողութիւնները, նոյնը կ՚ընէ նաեւ Ազրբէջան:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԶԷՆՔ ԳՆԵՑԷ՛Ք

Մոսկուա կը ջանայ համոզել Միացեալ — Նահանգները եւ արեւմտեան այլ երկիրներ որոնք հարիւրի չափ պետութիններու զէնք կը ծախեն, որ մեզէն այս վերջինները ռուսական զէնքեր եւս գնելու: Ռուսաստանի Արտաքին նախարար Կոզիրեւի համաձայն, նման գնումներ տնտեսական իսկական օժանդակութիւն պիտի ըլլան իր երկրին համար, առանց օգնութեան նուաստացնող հանգամանքին: Այս ճամբով շահուած դրամը մասամբ պիտի ծառայէ ռուսական ռազմական ճարտարարուեստը ծառայեցնելու ոչ մարտական հեռանկարներու:

**

ԵՐԱԺԻՇՏ ՆԻՉԷՆ

«Դուք բռնաքարած էք երաժշտութեան մուսան» գրած էր խմբավար Հանս Ֆոն Պիւլօ. իսկ Ռիչար Վակնէր խնդալու նոպայի մը բռնուած էր: Այսուհանդերձ, «Ուռլ Սթրիթ Ճըրնըլ»ի համաձայն այնքան ալ ծիծաղելի չէին երիտասարդ Նիչէին յօրինումները որոնցմէ սկաւառակ մը պատրաստած է Նիւ — Եորքի երաժշտական հրատարակչատուն մը: Դիպուածին հեգնանքով, Նիչէի մեկնաբանները — խմբավարը, դաշնակահարը — եւ հրատարակչատան տնօրէնը սեւամորթեր են որոնք մտածել կուտան ակամայ, այն անտեղի զուգահեռին մասին որ կատարուած էր ատենին Նիչէի եւ նացիականութեան միջեւ:

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏՐՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Կիրակի, Յունուար 31

Այս առաւօտ ժամը 8.30-ից ելեկտրական հոսանք կար: Նախաճաշի ժամանակ մեր սեղանին կցուեց նաեւ մի միջահասակ Անգլիացի: Զինուորական կցորդ էր: Հայաստանում էր գտնուում «խորհուրդներ» տալու համար: Անգլիացի «խորհրդատու»-ն այն կարծիքին էր, որ քանի որ փողոցներում մուրացկանների չի հանդիպել ուրեմն երկրի ժողովուրդն տնտեսապէս ծանր օրեր չի ապրում եւ դեռ աւելին, քանի որ վաճառքի համար կահկարասիներ փողոց չեն հանուած՝ վստահ ենք կարող լինել, որ ժողովուրդն ընդհանուր առմամբ տնտեսական վատ պայմաններում չի գտնուում. վերջապէս նա հաստատակամ եզրակացնում էր. «Երեւանը շատ աւելի ծանր դրութեան մէջ չի/քան 1941–42 թուերի Լոնտոնը...»:

Զուիցերացիներից մէկը այլեւս չհամբերեց ու աւելացրեց. «Սխալւում էք, այս ժողովուրդն հպարտ ժողովուրդ է, փողոցում չի կարող մուրալ եւ յետոյ ձեր նշած կահ-կարասիների համար այստեղ շուկայ գոյութիւն չունի...»: Այնուամենայնիւ Անգլիացին չդադարեց իր եզրակացութիւններն հանել ու շարունակեց... «Իբրեւ փորձառու մարդ ու զինուորական պիտի ասեմ, որ ձմրան ցուրտ օրերին կուռով ստանալու լաւագոյն աղբիւրը շուետական մարզանքերն են. լաւ կը լինի որ բոլորին խորհուրդ տաք ամէն օր մի որոշ ժամանակ մարզանքով զբաղուեն», ու սկսեց ձեռքերը մեքենայօրէն վեր ու վար շարժել եւ երկու կողմի վրայ տարածել: Երեւոյթն այնքան դժեհիկ, աներեւակայելի ու ծիծաղելի էր, որ միւս օտարները շշմած իրար երես նայեցին: Անգլիացին հպարտ տեղից բարձրացաւ եւ նախաճաշի համար 130 ռուբլի վճարեց, հայերէն «Շու... նո... րա...գալ է՛մ» ասաց ու յետոյ հպարտ քայլերով դէպի ելքի դուռն ուղեւորուեց: Ետեւից վազեցի եւ ելքի դրան մօտ հազիւ կարողացայ այս երկու նախադասութիւնն փոխանցել: «Եթէ Ձեզ հնարաւոր է, փորձէք էլ աւելի չվիրաւորել այս ժողովրդի արդէն վիրաւորուած արժանապատուութիւնը». «Thank you for your advise» ասաց ու դուրս անցաւ իր առօրեայ պաշտօնական աշխատանքն շարունակելու:

Բաւականին երկար սպասեցինք մեր հիմնարկի մեքենային, որն ուշացել էր անյայտ պատճառներով: Որոշեցինք հիւրանոցում աշխատողներից մէկին առաջարկել, որ եթէ իր մեքենայի՛ համար կարող է վառելիք հայթայթել, մեզ մինչեւ Էջմիածին ուղեկցի: Զուիցերացիները մտադիր էին ներկայ գտնուել այսօրուայ պատարագին: Հիւրանոցի պաշտօնեան համաձայնուեց քանհինգ տոլարով մեզ մինչեւ Էջմիածին հասցնել:

Էջմիածին տանող ճանապարհը լեցուն էր աղատ շուկայի բարիքներով՝ քաղցրաւենիք, խմիչք, Մոսկուայից ու Թուրքիայից բերուած խմորեղէն ու մսեղէն: Կային նաեւ ոչխարի հօտեր եւ մսավաճառներ: Այս բացօթեայ շուկայի անմիջական պատկերազարդում էին նաեւ աղբերի կոյտերն ու դրանց վրայ բազմած արծիւները:

«Տեսնո՞ւմ էք արծիւներին...» հարցնում է մեր մեքենավարը, «Եկել են սատկեցուած շներին ուտելու: Գիշերը շներին սատկեցնում են, որովհետեւ սովից վըտանգաւոր են դարձել. յետոյ բերում թափում են այստեղ...»:

Այդ պահին է, որ հասկանում եմ թէ մի քանի օր առաջ գիշերուայ ժամերին լսածս կրակոցներն ու շների կաղկանձներն ինչի համար էին:

Էջմիածնի ճամբան եւս ձիւնածածկ է: Հասնում ենք Ս. Էջմիածին ու անմիջապէս տաճար մտնում: Պատարագն արդէն սկսուել է: Պատարագողն երիտասարդ վարդապետ է: Ցարմար պահին, քահանաներից մէկին յայտնում եմ մարդասիրական նպատակներով Հայաստան այցելած Զուիցերացիների մասին ու հարցնում՝ արդեօ՞ք Վեհափառ Հայրապետն Վեհարանում է թէ ոչ: Պատասխանը դրական է: Մի քանի վայրկեան յետոյ Ս. Էջմիածնի տաճարի սառն ու միմիայն մոմի լոյսերով լուսաւորուած քարակերտ շրջափակի մէջ է մտնում Վեհափառ Հայրապետը: Քարտուղարն մեզ է մօտենում ու յայտնում, որ Վեհափառ Հայրապետն պատուիրակներին կ՚ընդունի պատարագից յետոյ: Ներկաներից մէկն առաւօտեան հնարաւորութիւն չի ունեցել սափրուելու. ուզում է յետաձգել հանդիպումը: Ցուշում եմ «նման պայմաններում՝ երբ Վեհափառ Հայրապետն սառնամանիքի մէջ նստած է հետեւում պատարագին, դուք կարիք չունէք ձեւական քաղաքավարութեան ու յարգանք մատուցել: Ոչ մի պատճառ չկայ, որ ուշանայ հանդիպումը»:

Քիչ անց լաւ հագնուած մէկը մօտենում է ինձ ու ասում. «Ես բժիշկ եմ. ձեր հետ եկած հիւրերին խնդրեմ հարցրէք թէ Փորթուկալում բժշկութեան համար շուկան ինչպէ՞ս է. լաւ վճարում է թէ ոչ. ուզում եմ արտասահման գնալ»: Մերժում եմ թարգմանել կամ փոխանցել իր ցանկութիւնը:

Եկեղեցում շատ քիչ ժողովուրդ կայ: Ներկաները մեծամասնաբար տարեց կանայք, ծերունիներ եւ կամ էլ երիտասարդներ են: Երիտասարդութեան մեծ մասը գրեթէ անհաղորդ ու անտեղեակ է պատարագի անցուդարձին իսկ տարեցներն ամենայն բծախնդրութեամբ, գիտակից կերպով հետեւում են ծէսին ու բոլոր դէպքերում էլ նկատելի է, որ նրանք իրենց վերաբերմունքի մէջ կատարելապէս ամբողջական են: Ս. Էջմիածնի տաճարում համարեա բացակայ է միջին տարիքի ժողովուրդը:

(Շար. 10)

(Շար. Ա. էջէն)

արդիւնք մը ձեռք ձգած է Սէն – Ժըռմէն դաշտին վրայ՝ 0 – 0:

Յառաջիկայ Կիրակի, կը պահանջուի իրմէ յաղթանակ մը. պիտի խաղայ Տէսի–նի մէջ, Սէն – Ժիւլիէնի դէմ՝ որ դասա–կարգումին ամէնէն վարի աստիճանին վրան է: Երթ մրցման՝ Հ. Մ. Ը. Մ. յաղթած էր՝ 0 – 4:

Մինչ լիկի ախոյեանութեան մէջ, բայց աստիճան մը բարձր, Վալանս (3) պիտի երթայ Լիոն, մրցելու Թասէնի դէմ՝ որուն յաղթած էր աշնան՝ 2 – 1: Թասէն խում–բակին սկար կազմերէն մէկն է։

Նահանգային առաջնութիւններ. - Ք. Ս. Վիէն (2) – Հ.Մ.Ը.Մ. Լ. Տ. (2) 2 – 1, Վիէն Հ. Մ. – Շասըլէ (2) 2 – 0:

Առաջին անգամն է, այս մրցաշրջանին, որ Վիէնի Հ. Մ.-ը կը յաղթէ: Կը մնան հինգ մրցումներ, մաղթենք՝ յաջող:

*

ՎԱԼԱՆՍ՝
Հ. Մ. Ը. Մ. ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ

Վալանսի մէջ, աւելի ճիշդ՝ իր արուար–ձանին, Պուրկի մէջ, կը շարունակէ գոր–ծել Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ֆութպոլի խումբը, ընդհանրապէս հայածին խաղացողներով: Կը պայքարի նահանգային երրորդ բաժա–նումին մէջ:

Կը ջանայ պահել դասաւորումին վրայ միջին դիրք մը, խմբակի մը մէջ՝ որ մի–ջազգային բնոյթ ունի: Կայ Փորթուկալ–ցիներու խումբ մը, ուրիշ մը՝ կազմուած Թունուզցիներէ, շրջանին տեղական ա–կումբներու կողքին։

Վ. Ս.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայաստանի «Ռատիոյի եւ Հեռուստա–տեսութեան սինֆոնիք» նուագախումբի գեղարուեստական ղեկավար եւ գլխաւոր տիրիժոր Օհան Դուրեանը եւ վարչութիւ–նը անհուն շնորհակալութեամբ ստացած են 1992 / 1993 համերգային շրջանի հա–մար, նուագախումբի երաժիշտներուն աշ–խատավարձքերը բարձրացնելու եւ անհը–րաժեշտ ծախքերը ապահովելու, հայ եւ օտար բարերարներու կողմէ հետեւեալ գումարները. –

Տէր եւ Տիկին Գալայճեան (Լոնտոն) 2500 տոլար (13.251,25 Ֆր.), Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ղազարեան 7000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Օհան Դուրեան 20.000 ֆրանք, Ռընէ Մասիս, Ժան Նուրիկեան, Սամուէլ Ներկարարեան, Գրիգոր Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Էքիզեան, Պ. Քէօրօղլեան, Տէր եւ Տիկին Պէրպէրեան, Ժանին Ցակոբեան, Տէր եւ Տիկին Քալիէրօ 1000–ական Ֆր., Տիկին Փանթէնան, Տէր եւ Տիկին Փօշպօն, Մարի – Ժօզէ Տօլըրեան, Տիկին Ճէվիզ–եան, Հէլէն Նորոյեան, Տիկին Վալան–թին, Իվան Տրավէ, Արամ Շեխիկեան, Տիկին Մելեան, Տէր եւ Տիկին Ճարուգ–եան, Տէր եւ Տիկին Թօրլիկեան, Անը Լըկրէ 500–ական Ֆր., Կապրիէլ Ֆրէզ 300 Ֆր., Ֆայիէն Մանիէթօ 250 Ֆր.:

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք նաեւ՝ Ֆոնտասիոն Արամ Խաչատուրեանի կողմէ (Մարսէյլ) պատճէնահանման (ֆոթոքո–փի մեքենայ) մը (Ակֆա 28) :

– Վարուժան Պօղաճեանի կողմէ՝ (Մար–սէյլ) նուագախմբի բոլոր երաժիշտնե–րուն բեմային կօշիկներ սարքելու համար կաշի:

– Սէթ ֆրանսիացի կազմակերպութեան կողմէ՝ (Մարսէյլ) նուագախմբի երա–ժիշտ տիկնանց համերգի հագուստներ կարելու համար 200 մեթր սեւ կերպաս:

– Մասիս Շահմիրեանի կողմէ (Մար–սէյլ) թելեֆոփի – փաքս մեքենայ եւ հե–ռախօսներ:

– Հայ Արենոյշներու Միութեան կողմէ (Մարսէյլ) փոթոքոփի մեքենայի մելան եւ թուղթ:

– Հայ Արենոյշներու Միութեան ճե–ռամբ, Մարսէյլի հայութեան կողմէ՝ Հայաստանի օփերայի եւ Ռատիոյի ար–ուեստագէտներուն եւ բանուորներուն սնըն–դեղէն:

Բոլոր ազնիւ անձնաւորութիւնները ո–րոնք կը ցանկան օժանդակել Հայաստանի երաժիշտներուն, կրնան իրենց սրտէն բխած գումարները ուղարկել հետեւեալ հասցէին՝

101, Avenue Fernandel, 13012 Marseille (France)

Չէքին վրայ արձանագրելով՝
A.R.T.S.O. (Armenian Radio Television Symphony Orchestra):

Փոխարէնը կը ստանան անդամատոմս – ստացագիր. իսկ համերգային տարեշըր–ջանի վերջաւորութեան ժամանակ կը ըս–տանան բարոյական եւ նիւթական տեղե–կատուութիւն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր Հօր՝ Գրիգոր Գրիգորեանի (մահա–ցած Պուլկարիա) յիշատակին Մաքրուհի Գրիգորեան կը նուիրէ. - 500 Ֆր. ԻՄԱ-Ֆ-ին, 200 Ֆր. Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ (տուանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ԿԻՆԵՐՈՒ ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ կիներու յատուկ ճաշ մը, Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 20.30–էն սկսեալ Տէսինի Մշակոյ–թի Տան սրահը։

Ամէնօրեայ գործերն ու հոգերը մոռ–նալու եւ հաճելի երեկոյթ մը անցընելու համար փութացէք ձեր տեղերը ապահո–վել հեռաձայնելով՝

Ռօզին. – 78 – 49 – 19 44

կամ՝

Մարիին. – 78 – 49 – 02 – 74

– ԱՐԵՒԱԳԱԼ –

Մեծ Պահքի հետեւեալ Կիրակի օրե–րուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի.-
Մարտ 21, Դատաւորի Կիրակին,
Մարտ 28, Գալստեան Կիրակին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 21. –

Հինգերորդ կիրակի Մեծի Պահոց: «Դա–տաւորի Կիրակի»։

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8.30–ին։

Պատարագ՝ ժամը 10–ին:

Արեւագալ՝ ժամը 11.15–ին:

Հոգեհանգիստ կը կատարուի յաւարտ արարողութեանց:

Կը պատարագէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼՖՆՏԷՐԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ

NUITEE DANSANTE

des «HAÏ ARINOUCH»

animée par le dynamique orchestre venant d'Arménie

«Les Mélomanes» et le disc-jockey Vanick

le 20 mars de 22h à l'aube

au FLORIDA PALACE — 162-164, Bd. Mireille Lauze, Marseille 10e

P.A.F. 150 F. au profit de l'Arménie Réservations: 91 93 36 30 après 19h

l'U.C.F.A.F.

présente

POUR UNE TOURNEE EXCEPTIONNELLE

L'ENSEMBLE NATIONAL DE CHANTS ET DANSES DU HAUT-KARABAGH

PARIS

SAMEDI 27 MARS A 20 h h30
DIMANCHE 28 MARS A 17h
LUNDI 5 AVRIL A 20h30

MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e — Métro : Iéna

Réservations : **UGAB** : 118, rue de Courcelles, Paris 17e — **Chez Arto** : 12, ave. de la Porte Brunet, Paris 19e — **Cabinet Terziyan** : 21, rue Lamartine, Paris 9e — **Géoma** : 36, Passage du Ponceau, Paris 2e — **Librairie Orientale** : 51, rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e — **Photo Carmen** : 91 bis, ave. Henri Barbusse, 92140 Clamart — **Télé-Condorcet** : 175, ave. Jean-Jaurès, 92140 Clamart — **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes — **Centre Culturel et Artistique** : 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e, tous les jours de 18h à 20h - samedi de 15h à 18h - Tél. : 42 08 76 49.

ALFORTVILLE

Sous la Présidence d'Honneur de M. René ROUQUET Député-Maire d'Alfortville
LUNDI 29 MARS A 20 h 30

SALLE DES FETES
22, rue Voltaire, Alfortville

Réservations : **Boyadjian Hagop** : 121, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Epicerie Hay Ararat** : 118, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Atlantic Electronique**: 241, rue Paul Vaillant-Couturier, Alfortville.

BAGNEUX

Sous la Présidence d'Honneur de Madame Janine JAMBU
Maire de Bagneux, Conseiller Général des Hauts-de-Seine
MARDI 30 MARS A 20 h 30

THEATRE VICTOR HUGO
14, rue Victor Hugo, Bagneux

Réservations : **Tbirian** : 30, ave. Henri Barbusse, Bagneux-Tél.:46 63 69 45 — **Alexanian** : 54, ave. Henri Ravera, Bagneux - Tél. : 47 35 61 68 — **Nairi Traiteur-Aprahamian** : 108, ave. Albert Petit, Bagneux - Tél. : 46 65 49 58.

ARGENTEUIL

Sous la Présidence d'Honneur de M .Robert MONDARGENT
Député-Maire d'Argenteuil
MERCREDI 31 MARS A 20 h 30

THEATRE JEAN VILAR
9, boulevard Héloïse, Argenteuil

Réservations : **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes.

L'Ensemble se produira également :
- JEUDI 25 MARS à *MONTREUIL* (renseignements auprès de l'UCAM)
- VENDREDI 26 MARS à *ARNOUVILLE-LES-GONESSE* (rens. auprès de l'A.V.A.G.)

Réservations et informations pour tous les spectacles au 42 08 76 49 de 18h à 20h et les samedis de 15h à 18h.

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՖՈՐՈՒՄ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 15–ին Ֆրանսայի Արդիւնաբե–րութեան նախարար Տօմինիք – Սթրօս Քահնի հրաւէրով Փարիզ գտնուող Հա–յաստանի 10-էն աւելի գործատուներու տնօրէնները Արդիւնաբերութեան նախա–րար Պ. Աշոտ Սաֆարեանի գլխաւորու–թեամբ հանդիպում ունեցան Հայ Գոր–ծարարներու Ֆորումի (Armenian Business Forum) Կեդրոնական Գործադիր Մարմնին հետ։

Պ. Սաֆարեանի կողմէ տեղեկութիւն–տրուեցաւ Հայաստանի արդիւնաբերու–թեան ներկայ գործունէութեան մասին, ինչպէս նաեւ վերջին տարուան Հանրա–պետութեան արտաքին տնտեսական կա–պերու զարգացման խնդիրներուն առըն–չութեամբ։

Իր հերթին Ֆորումի վարչութեան նա–խագահ, Պ. Վահէ Ծաղմատարեան տեղե–կացուց Փարիզի եւ Երեւանի գրասենեակ–ներուն կողմէ Սփիւռքի գործարար մար–դոց մօտ տարուած աշխատանքներու մա–սին: Խօսուեցաւ նաեւ այս տարուան Մա–յիսի վերջաւորութեան Երեւանի մէջ կա–յանալիք Հայ Գործարարներու Ֆորումի երրորդ ընդհանուր ժողովի մասին:

Հանդիպումին կը մասնակցէր Հայաս–տանի Հանրապետութեան ժամանակաւոր հաւատարմատար ու նոր նշանակուած Ֆրանսայի համար Պ. Վահան Տէր – Ղե–ւոնդեան: Ան իր խօսքով դիմեց մասնա–կիցներուն խնդրելով անոնցմէ Հայրենի–քի եւ Սփիւռքի գործարար մարդկանց միջեւ աւելի սերտ կապեր ստեղծել ու զօրավիգ դառնալ Հայրենիքի տնտեսու–թեան զարգացման ու վերակացման:

Այս հաւաքոյթէն վերջ ի պատիւ Հայրենի–քի հիւրերուն Ֆորումի Գործադիր Մարմի–նը գիրենք ընթրիքի հրաւիրեց լիբանանեան ճաշարան մը եւ ընթրիքի աւարտին ու–րախ մթնոլորտի մէջ բաժնուեցան իրար–մէ Հայաստանի Արդիւնաբերութեան նա–խարարը իր խումբով Ֆորումի Կեդրոնա–կան Գործադիր Մարմնի անդամներէն, խոստանալով իրարու դարձեալ հանդի–պիլ Հայրենիքի մէջ Մայիսի Ընդհանուր Ժողովին ու միաժամանակ տօնակատարել նաեւ Մայիս 28–ի Անկախութեան օրը:

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՖՈՐՈՒՄ
Կեդրոնական Գործադիր Մարմին
Մարտ 16

–ՀԱՄԵՐԳ–

Մեներգ – Խմբերգ – Նուագ

ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԼՄԱՃԵԱՆ
կը ներկայացնէ

ԳԱՐՈՒՆ
մանկա – պատանեկան երգչախումբը

ղեկավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՃԵԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 15.30–ին
Auditorium France Pianos
197, ave. Roger Salengro, Marseille 15e
(M° Bougainville)

Յայտագիր. –
– Կոմիտաս – Շուպէրթ – Պարթեւեան – Պրամս – Ա. Յարութիւնեան – Զթեան...

Տեղերու համար հեռաձայնել. –
91 - 77 - 84 - 70 կամ՝ 91 - 87 - 43 - 71

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Astrig»
(Arnouville — Sarcelles — Villiers le Bel Gonesse)
organise
son

DINER DANSANT ANNUEL

avec le chanteur
KARNIG SARKISSIAN
venu spécialement des U.S.A.
avec son nouveau répertoire
Samedi 20 Mars à partir de 20h30
Espace Charles Aznavour
Ave. Paul Vaillant Couturier
Arnouville lès Gonesse
— AMBIANCE ARMENIENNE —
Renseignements: 39.85.39.54 / 39.85.93.40

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 19

VENDREDI
19 MARS
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· – Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·021

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — N° 18.021

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Նո՞ր Օրեր թէ Նոր Հին Օրեր

Սկզբունքով յաջորդական երկու Կիրակիները պէտք է վճռական ըլլան Ֆրանսայի համար։ Եւ սակայն։

Ի՞նչ փոփոխութիւն, ի՞նչ բարելաւում, ի՞նչ ապագայ կրնան բերել երեսփոխանական ընտրութիւնները։

Հիմա որ հարցախոյզերը դադրած են եւ ամէն ոք ստիպուած չէ մտածելու ինչ որ հարցախոյզի մը հիմնարկները վաղ առաւօտէն կը թելադրեն, պահն է, հանդարտ մտքով, խորհելու։

Ի՞նչ պիտի պատահի Կիրակի։

Անոր պատասխանն իսկ տրուած է, այն աստիճանի որ քուէատուփ դիմելն ալ աւելորդ ձեւակերպութեան վերածուած է։

Ըստ աւանդութեան եւ այս անգամ աւելի՛ քան անցեալին Ֆրանսացի քաղաքացին դէմ պիտի քուէարկէ։ Մարտ 21 եւ 28-ի քուէն մերժողական քուէ մըն է —rejet— ընկերվարական վարչակարգին, երբե՛ք թեր քուէ մը ընդդիմութեան կամ՝ այլին։

Այսպէս էր արդէն 1981-ին։ Ֆրանսացին Միթերանի թեր չքուէարկեց, այլ Ժիսքար տ'Էսթէնի դէմ։ Եւ այս երողութիւնը պէտք է լուրջ խորհրդածութեան նիւթ ըլլայ ընդդիմութեան եւ ոչ միայն խորհրդածութիւն, այլեւ մանաւա՛նդ մտահոգութեան։

Արդարեւ, ի՞նչ պիտի կարենայ ընել, որպէսզի ինչպէս յաճախ կը պատահի, եկողը փնտռել չտայ գացողը։

Ժառանգութիւնը ծանր է։ Եւ իրականին մէջ, եթէ իշխանութիւնը այնքան ցանկալի բան մը չըլլար, ոչ մէկ ողջամիտ մարդ պիտի ուզէր, այսօր, շալկել այն բոլոր կնճռոտ հարցերը զորս կը թողուն ընկերվարականները։ Ասոնցմէ գլխաւոր երկուքն են՝ գործազրկութիւնը եւ անապահովութիւնը եւ առաջինը մանաւանդ ոչ մէկ վարչակարգի մենաշնորհն է։ Սխալը՝ անկարելի խոստումն էր զոր Միթերան կ'ընէր 1981-ին եւ որուն արդիւնքը տեսնուեցաւ, երբ գործազուրկներու թիւը երեք միլիոնն ալ անցաւ տասնեւերկու տարի ետք։

Անապահովութի՞ւնը։ Հոն ուր հասած է այլեւս աններելի լաքսիզմի մը հետեւանքով, դժուար թէ կարելի ըլլայ մէկ օրէն միւսը ճարը գտնել։ Մնաց որ աջը՝ իր այլ բարդոյթներով, համարձակութիւնն իսկ չունի անկեղծ ըլլալու իր բուն սկզբունքներու նկատմամբ եւ զանոնք գործադրելու։ Եւ ի՞նչ նոր բան կրնան ընել հին մարդիկ, որոնք քանիերեք տարի փորձեր ետք իշխանութիւնը, նոյն ռըժիմին դէմ յանդիման գտնուեցան։ Այս անգամ, ճիշդ է, «նորեր» կան՝ կանաչները։ Անհաւանական ալ չէ որ ձայներ խլեն, քանի զզուած աջէն ու ձախէն, մարդիկ կրնան երրորդ մարդը փնտռել։ Մնաց որ կանաչները ո՞վ են, ի՞նչ են, ի՞նչ կ'ուզեն, այնքան անյայտ է, որ դժուար է պատասխանել։

Ինչ կը վերաբերի ծագումով Հայ, ինչպէս կ'ըսուի, քաղաքացիներուն, անսրբագրելի միամտութիւն պիտի ըլլար խորհիլ թէ մէկն ու միւսը «բան մը» կ'ընեն հայութեան համար, քաղաքական դետնի վրայ։ Պետութիւնները՝ բարեկամ չունին, շահեր ունին, կ'ըսէր Տը Կոլ եւ այս տարրական ճշմարտութիւնը պէտք է ցարդ բաւած ըլլար մեզի, պատրանքներով եւ սին յոյսերով չօրօրուելու համար։ Եւ ի վերջոյ պէտք է գիտակցիլ նաեւ թէ ընտրութիւնները առաւելաբար երկրին ճակատագրին հետ կապ ունին։

Կը մնայ ուրեմն, քուէարկել ըստ խղճի, քաջ գիտնալով հանդերձ թէ նոր օրերը կրնան նմանիլ հին օրերուն։

«ՅԱՌԱՋ»

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ՝ ՀԱՅ ՀԱՅԴՈՒԿՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԸ

Ինչպէս գրած էինք («Յառաջ», Մարտ 16) «Լիպերասիոն»ի Մարտ 15-ի թիւին մէջ, Նաթալի Նուկայրէտ թղթակցութիւն մը ստորագրած էր Ղարաբաղէն, ուր կը նկարագրէ տեղւոյն կացութիւնը։

Սկիզբէն իսկ մթնոլորտի մը դաժան պատկերը կուտայ, երբ կը խօսի պատանիի մը մասին որ վաղ առաւօտեան կը բարձրանայ գերեզմանատուն տանող զառիվերը։ Երեք անգամ կը համբուրէ նախնական խաչաձեւ տապանաքարը։ Վայրը զարդարուած է Թուղթէ կեղծ ծաղիկներով։ Հոս ու հոն, փոտկայի պարապ շիշեր շարուած են որպէս ժամուց։ Ստեփանակերտի պատուոյ դաշտն ինկած ֆետայիներուն բլուրն է։ Լրագրողուհին, յիշելէ ետք թէ հինգ տարի է, Ղարաբաղի համար դէմ առ դէմ են Հայերն ու Ազերիները, կը վերադառնայ գերեզմանատուն, ուր գերեզմանները փորուած են հապճեպով եւ բոլորն ալ 1992-ի եւ 1993-ի թուականները կը կրեն։ Հայր մը կը խոնարհի զաւկին գերեզմանին առջեւ, 22 տարեկանին զոհուած Մարտակերտի կռուին։ Վճռած են Մարտակերտը վերագրաւել։ Ամիսներ ետք, Ստեփանակերտը Ազերիներու կրակոցէն ազատած, կրկին յարձակողականի անցած է։ Հայ մարտիկները կը հաստատեն որ 24 գիւղակներ ետ առած են։ Կանխահա՞ս խանդավառութիւն։ Ստեփանակերտի մէջ, զինուորական յաղթանակներն են ուրախութեան ջերմաչափը։ Ամէն ոք անոնց կը կառչի, կարենալ հանդուրժելու համար պատերազմական կեանքի մը խստութիւնները։ Զրկուած՝ ելեկտրականութենէ, վառելանիւթէ, սնունդէ, քաղաքը (25 հազար բնակիչ) մեծ գիւղի կերպարանք առած է։ Իշու վրայ հեծած, սայլերով, կիներն ու ծերունիները մերձաւոր բլուրները կը դիմեն փայտ կտրելու համար։

Վալերի Մուրատեան, հիւանդանոցին բժշկապետը, ծխիկը բերնին, կը պատմէ — «Անցեալ շաբթու, Թուրքերը մեզի 16 գլխատուած մարմին ղրկեցին, գերի ինկած զինուորներու։ Հիմա՝ դրամ կ'ուզեն գլուխներուն համար»։ Կ'ըսէ թէ 1992 Մայիսէն ի վեր, 4000 վիրաւոր խնամած է։ Ամէն բանէ զրկուած այս քաղաքին մէջ, հիւանդանոցը ունի նորփնոր վիրաբուժական կազմած մը, զոր Լոս – Անճըլըսէն ղրկած է սփիւռքահայ գործարար անձ մը։ «Թուրքերը կը չարչարեն, կը շարունակէ բժշկապետը, ճշմարտութիւնը պէտք է ըսուի։ Ինչպէս Լենին կ'ըսէր՝ կամ սուտերը կը յաղթեն ընկերվարութեան, կամ՝ ընկերվարութիւնը սուտերուն»։

Շուշի, ուրուական քաղաք մը, Ստեփանակերտի իշխող բարձրունքներուն վրայ, ազերի բնակչութիւնը, անցեալին մեծամասնութիւն (15·000 – 18·000-ի վրայ) փախած է։ Հայոց Եկեղեցին առջեւ, երկուքի բաժնուած խաչքար մը գետինն է։ Շուշի հիմնայատակ եղած է։ Այս քաղաքէն է որ, անցեալ տարի, ազրպէջանական ուժերը հրթիռներ կ'արձակէին Ստեփանակերտի վրայ։ «Շուշին՝ մեր անէծքն էր» կ'ըսեն դեռ Ստեփանակերտի բնակիչները։ 1992 Մայիս 9-ին, քաղաքը Հայերուն ձեռքը կ'իյնար։ Անկէ ի վեր, տարբերակներ կան բացատրելու համար իր քարուքանդ վիճակը։ Ըստ ոմանց՝ «կործանիչ խելագարութենէ մը վարակուած էին հայ զինուորները», ուրիշներ ազերի զինուորները կ'ամբաստանեն, որ «այրած հողի քաղաքականութիւն» մը վարած են։ Ամէն պատերազմ իր քարոզ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Մարտ 17-ի Թուրք մամուլը տեղ կուտայ Ղարաբաղի խաղաղութեան համար ռուսեւթուրք գործակցութեան լուրերուն։ Ռուսաստանի Արտաքին փոխ նախարարը Վլատիմիր Քազիմիրով Թրքական կողմին պիտի ներկայացնէ ռուսական նախագիծը որուն առաջին կէտը հրադադարի հաստատումն է։ Քազիմիրով ըսած է թէ եթէ յաջողելու յոյսը ունեցած չըլլային, ձեռնարկած պիտի չըլլային նման առաքելութեան մը։ Ամենակարճ ժամանակամիջոցի մէջ առանց նախապայմանի հրադադար հաստատելէ ետք, բանակցութիւններ պիտի կատարուին պատերազմին ընթացքին գրաւուած հողերու մասին։ Այս հանդիպումներին պիտի սկսին Մինսկի ժողովները, իսկ կը սպասուի որ ամբան կէսերուն գաղթականներու հարցերը բանակցութեան նիւթ ըլլան· առկէ յետոյ պիտի ճշդուի Ղարաբաղի օրինավիճակը։ Վերջին հանդիպումով մը Անգարայի մէջ ձեւք պիտի առնուի Ազրբէջանի կողմէ Հայաստանի, Հայաստանի կողմէ Նախիջեւանի կիրարկուած տնտեսական շրջափակումը, ինչպէս նաեւ մարդասիրական կազմակերպութիւններու կողմէ կատարուելիք օժանդակութիւնը։

Նոյն մամուլը կը տեղեկացնէ թէ Միացեալ – Նահանգներ զօրավիգ է ռուսեւթուրք նախաձեռնութեան։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ ՄԻՋԱԿ ԴԻՐՔԵՐ

Մարսէյլի երկու ակումբներուն գլխաւոր խումբերը փայլուն կացութեան մէջ չեն։ Միջակ դիրքեր՝ զորս պէտք է պաշտպանել յամառօրէն, որովհետեւ վայրէջքի ճամբան հեռու չէ։

Անցեալ Կիրակի, Սէն – Թ'Անթուանի Հ· Մ·-ը՝ որ կը պայքարի լիկի բարձրագոյն դասակարգին մէջ, ամբողջովին ոչ – հայ խաղացողներով, բայց միշտ Հայ մակդիրին տակ, պարտուած է Մանոսքի մէջ՝ 1 – 0։ Խաղին վերջին քառորդ վայրկեանները վճռական եղած են։

Յառաջիկայ Կիրակի, Սէն – Թ'Անթուան կը հիւրընկալէ Մոսանի խումբը՝ որուն հետ հաւասար մնացած էր աշնան՝ 0 – 0։ Մոսան երկու կէտով առաջ է Սէն – Թ'Անթուանէն՝ որ 10-րդ է, 14 մրցակիցներու միջեւ։

Փրովանսի առաջնութեան մէջ, հաւասար արդիւնք Օ· Մ· (3)ի եւ Հ· Մ· Ը· Մ· Արծիւի միջեւ, առանց կոլի։ Արծիւ ալ պարտի, զարնան, բարւոքել իր դիրքը։ Թէեւ ութերորդ, բայց մէկ կէտով միայն հեռու է նախավերջինէն։

Յառաջիկայ Կիրակի, Հ· Մ· Ը· Մ· կը խաղայ, իր դաշտին վրայ, Մարինեանի դէմ՝ որմէ պարտուած էր երթ մրցման՝ 1 – 0։ Առիթ մը հայ մարզիկներուն համար յաջող խաղարկութիւն մը ցոյց տալու՝ որուն կը սպասեն, անկասկած, իրենց համակիրները։

Սէն – Թ'Անթուանի պահեստին կ'երթայ Օպաներ· երթ մրցման Օպաներ յաղթած էր 1 – 4։ Անցեալ Կիրակի՝ Սէն – Թ'Անթուան (2) –Անոոււմ (2) 1 – 2։

Սէն – Թ'Անթուան 9-րդ է։

Վ· Ս·

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ձկնորսներուն կատաղութիւնը մեծ համեմատութիւններու հասաւ Չորեքշաբթի, Մարտ 17-ին եւ շատ ծանր բախումներ տեղի ունեցան, վիրաւորներ պատճառելով։ Շուրջ 10 հազար էին Քէմփէրի փողոցները, ի պատասխան նաւատիներու կիներուն կոչին։ Ցոյցեր եղան նաեւ Մարսէյլ, Նանթ, Նիմ, Մոնփըլիէ եւ Պայոնն։ Պատճառները ծանօթ են աժան գիներով ձուկի ներածումը պատճառ է որ ֆրանսական ձուկերը չծախուին եւ ծանր տագնապ մը ստեղծուի ձկնորսներուն համար։ Ամէնէն ծանր միջադէպերը Պայոնն պատահեցան, ոստիկան մը շատ ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ։ Ֆրանսա սահմանափակում մը – քոթա մը – պիտի առաջարկէ Պրիւքսէլի ժողովին, բայց, Մեծն – Բրիտանիա արդէն իսկ յայտարարած էր որ դէմ է։

ԱԲԽԱԶԻՈՅ մէջ ծանր կռիւներ տեղի կ'ունենան վրացական բանակին եւ աբխազ անկախապաշտ ուժերուն միջեւ։ Շէվարնածէ կը մեղադրէ Ռուսաստանը որ իր զինուորական նեցուկը բերած է։ Ռուս լուսանկարիչ՝ Անդրէյ Սոլովիեւ (Իթար – Թասի եւ այլ թերթերու թղթակից) ծանրօրէն վիրաւորուած է, Մարտ 16-ին, Գուդաուտա։ Տաճիկստանէն կը վերադառնար եւ երբ Սուխումի արեւմուտքը գտնուող այդ քաղաքն էր, որ Աբխազներու ձեռքն է։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ սպանութիւն մը եւս տեղի ունեցած է, Մարտ 17-ին։ Այս անգամ ազգային խորհրդակցական Խորհուրդի ոչ զինուորական մէկ անդամն է՝ Լաատի Ֆլիսի որ սպաննուած է Ալժէ, Մթնոլորտը աւելի քան երբեք ծանր է երկրին մէջ։

«ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ»՝ արդարացո՞ւմ (ալիպի) յայտագրին ընթացքին (Մարտ 17, Ֆրանս 3) Տիկին Սիմոնն Վէյլ երկու անգամ ողեկոչեց Հայաստանը, նախ սկիզբը, դատապարտելով որ ոչ ոք համարձակեցաւ քաղաքական լուծում փնտռել։

ԱԼԻ ԽԱՄԷՆԷՅԻԻ, Իրանի կրօնապետը, դէմ մահափորձ մը գործուած կ'ըլլայ, որու հետեւանքով քանի մեռեալ կայ, ինք ազատած է, ըստ նախկին նախագահ (Ֆրանսա ապաստանած) Պանի Սատրի։ Իրանի մամուլի գործակալութիւնը հերքած է։

ՆԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ՝ Հոնորէ Պայէ «անհետացած է» Փետրուար 17-էն ի վեր, երբ Ճերպա (Թունուզ) մեկնած էր արձակուրդի։ Քանի մը օր ետք իր խորթ տղան սպանութեան մեղադրանքի տակ էր, թէեւ ինք որեւէ կապ չունէր հարցին հետ, այսուհանդերձ խորապէս ազդուած էր։ 72 տարեկան է եւ վերջերս շնչերակի քաղակի «կամրջում»ի մը ենթարկուած էր։ Մարտ 17-ին, քաղաքապետին գրասենեակը մամուլի նախաճաշ մը կազմակերպած էր եւ այդ առթիւ է որ «անհետացումը» մէջտեղ եկած է։

ՍՐԵՊՐԵՆԻՑԱ է միշտ զօր· Մորիյոն մինչ Սերպերը կը շարունակեն մերժել ուտեստեղէն տանող շարասիւններու անցքը։ ՄԱԿ-ի ուժերու ֆրանսացի հրամանատարը կոչ մը եւս ըրաւ Սերպերուն, ըսելով՝ «հազարաւոր մանուկներ սովահար են, մահուան վտանգի տակ»։ Սրեպրենիցայի ՄԱԿ-ի պատասխանատու մը պատմած է որ մահմետականները դանակով եւ հրացանով գիրար կը սպաննեն ձեռք ձգելու համար Ամերիկացիներուն անկարգելներով նետած ուտելիքներն ու դեղերը։

ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐՈՒ եւրոպական մրցումներուն Ա· խումբի դարձի մրցումին Մարսէյլի Օլէնփիքը ճզմեց Մոսկուայի Սէ – ԷՍ – ՔԱ-ն 0-ի դէմ վեց կէտով ու գլուխն է իր դասակարգին (6 կէտով), իրեն կը յաջորդէ Կլազկոյի Ռանճըրս, որու հետ պիտի մրցի։ Բ· խումբին գլուխն է Միլանօ, 8 կէտով եւ Մարսէյլ կ'երազէ Մարսէյլ – Միլանօ աւարտական մը։

ՊՈԼԻՍ 1958 – 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Թ.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հանդարտ քայլերով մխս մինակ կը մագլցիմ այս անել ու սեպ ճամբան: Եւ ահա կարճահասակ հայ մամիկ մը իր տան սեմին առջեւը կեցած՝ մելամաղձիկ ժպիտ մը կ'ուղղէ ինծի՝ մոլորած ճամբորդիս: Այդ ժպիտը արդէն հրաւէրի նշան մըն էր եւ սիրով մուտք գործեցի անոր տնակէն ներս: Խակիշէհիրցի էր ան եւ ժամանակին եկած էր ապաստանիլ այդ տանը մէջ իր ամուրի աղջկանը հետ: Երկարահասակ մէկը ստիպուած էր գլուխը կքած շրջիլ սենեակին մէջ: Թիթեղեայ տանիքը բռնող ցիցի մը վրայ, առաստաղին հաւասար, գնդասեղներով գամուած պատկեր մը տեսայ: Զգուշութեամբ մօտեցայ անոր, ուր ներկայացուած էր աղամանդեայ խաչ կրող վեղարով ու կրծքին բազմաթիւ նշաններով եկեղեցական մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն գիրերով մակագրուած՝ «Գէորգ Դ. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց»: Միեւնոյն վիմագրութիւն մը, Փարիզի մէջ պատրաստուած ԺԹ. դարուն, անտարակոյս Խակիշէհիրի գաղթէն ազատած մասունք մը, որ իր արժանաւոր տեղը գտած է այսօր «Iconographie arménienne» հատորին մէջ:

Խնկարոյր Օրթագիւղէն բաժնուելով, դէպի Պոլիս ճամբուն վրայ, մտադրած էի այցելութիւն մը տալ Պէշիկթաշի թաղին ալ, բնակավայրը նշանաւոր ճարտարապետ Պալեաններուն, ուր կառուցած էին եւ' եկեղեցին եւ' դպրոցը, իրենց մօրը անուան նուիրուած Մաքրուհեան Վարժարանը: Ատենօք այս թաղին քարոզիչն էր եղած Խորէն Նարպէյ եւ ուսուցչապետը՝ Սրապիոն Թղլեան, դաստիարակը Արշակ Զօպանեանի: Այդտեղ ալ հանդիպեցայ 50-ի չափ հայ մանուկներու, իրենց սեւ գոգնոց ճերմակ օձիկներով: Տնօրէնին կ'ընկերանային չորս ուսուցչուհիներ որոնց անունները չեմ կրնար յիշել: Հաճելի ժամ մըն ալ անոնց ընկերակցութեամբ անցուցինք:

Շա՜տ ափսոս, Պէշիկթաշը իր փառաւոր անցեալի հմայքը կորսնցուցած է, մեծ քաղաքին կցուելով: Ղալաթիոյ քարափէն մեկնող, Կեդրոնական վարժարանի կողքէն անցնող, Պէշիկթաշի սիրտը ճեղքող եւ Վոսփորի եւրոպական ափին երկարող նորաբաց լայն պողոտան մեծ աւեր է գործեր: Զոհ մը եւս արդիականութեան պահանջին:

Ցանկատրաստից այցելած վարժարաններու երկար շարքին մէջ, մասնաւորաբար յիշատակութեան արժանի է, այլեւս պատմութեան սուր մանգաղին զոհուած Պալաթի Խորէնեանին տրուած այցը, 1960 Մարտ 10-ին առաւօտը:

Տեղեկագրական բացատրութեան իմաստով, հարկ է ճշդել որ հեռաւոր անցեալին մէջ, Ոսկեղջիւրի ձախ ափը եղած էր Պոլսոյ նաւահանգիստը եւ ինքնաբերաբար ալ առեւտուրի մեծ կեդրոնը: Միայն ԺԹ. դարու երկրորդ կէսէն սկսեալ արդիական պահանջներով կառուցուած Ղալաթիոյ քարափը ստանձնեց այդ նոր դերը: Եւ պարզապէս այս նկատումով կը բացատրուի Պալաթի Ս. Հրեշտակապետ Եկեղեցւոյ եւ անոր յարակից Խորէնեան վարժարանի անցեալին մէջ ունեցած կարեւորութիւնը, եւ այս տեսանկիւնէն կրնանք բաղդատութեան դնել հայ բնակիչներուն վաղեմի քանակն ու որակը:

Այցելութեանս օրը, կատարեալ քաջագործութիւն մըն էր նորեկի մը համար, աղմկայոյզ քարափէն մինչեւ մեր եկեղեցին մահիկով դրօշակիր դրանը առջեւ փնտռտուքով հասնիլ, նեղլիկ ու ցեխապատ փողոցներուն մէջ վխտացող ամբոխը ճեղքելէ ետք: Ժամկոչի եւ տնտեսի զոյգ պաշտօններով գաւառացի մը, բաւականաչափ բացատրութիւն ստանալէ ետք, բերդակառոյց դրան թակը արձակեց եւ զայն ամուր մը փակելէ ետք, դէմը գտնուող վարժարանին խարխլած աստիճանները զգուշութեամբ մագլցելով, աջին գտնուող միւտիւրին սենեակը առաջնորդեց զիս: Երկու մանկամարդ ուսուցչուհիներ դիմաւորեցին զիս, մին Կեդրոնականէն, միւսը՝ Խաւեանէն շրջանաւարտ: Կարծեմ գրօսանքի պահ ըլլալու էր, որովհետեւ անոնք զբաղած էին գրասեղանային աշխատանքով եւ քովի սրահէն ալ մանկական խաղի ձայներ կուգային: Երկու օրիորդներն ալ բնականաբար շուարումի մատնուեցան, բայց շուտով մթնոլորտը սկսաւ բարելաւել, երբ մեր Սանուց Միութեանց մէջ հանդիպումները ոգեկոչուեցան: Սակայն, տասը վայրկեան ետք, դուռը զարնուեցաւ եւ ներս մտան երկու բաւական երիտասարդ Թրքախօս տղամարդիկ:

Այդ մեր նեղ սենեակին մէջ գտնուող գրասեղանի կողքին՝ գացին երկու աթոռ եւս աւելցնել, եկուորները տեղաւորելու համար: Զգացի որ բաւական լուրջ պահ մըն էր եղածը: Շուտով հասկցուեցաւ որ անոնք Մաարիֆին այցելու քննիչներ էին եւ մեր պաշտօնին ուսուցիչները զիս անոնց ներկայացնելու եղան, այս վերջիններն ալ՝ Կալաթա Սարայի նախկին ուսանողներ՝ բնականօրէն մեր խօսակցութիւնը ֆրանսերէն սկսաւ ընթանալ: Անոնք շատ գոհ էին իրենց համար ֆրանսերէն խօսելու առիթ մը ստեղծուած ըլլալուն: Մենք երեքս սկսանք արծարծել ֆրանսական հնչումներու հարցը արեւելքցիի մը համար: Եւ երկուքն ալ, փախաքելով հանդերձ՝ չէին համարձակեր արտայայտուիլ, վստահ չըլլալով իրենց սահուն առոգանութեանը վրայ: Հայ օրիորդներն ալ փորձեցին իրենց կարծիքը տալ այս ուղղութեամբ, ես ալ իմ թերխաչ Թրքերէնովս որոշ համեմատական օրինակներ բերելով կը ջանայի հարցին տուեալները պարզեցնել: Ցանկարծ Լա Ֆոնթէնի առակները մէջտեղ եկան, անոնց յաջորդեցին Նասրէտտին Հօճայի առասպելները, ու բնականաբար այդ երկու հեղինակներու գործերուն միջեւ բաղդատութեան եզրեր բանաձեւուիլ սկսան ... Եւ այս բոլորին մէջտեղ թափուեցան կենցաղական օրինակներ Ֆրանսական աշխարհէն: Եւ քննիչներէն մէկը, շլացուցիչ նայուածք մը աչքերուն, սկսաւ պատմել թէ, տարիներ առաջ, Փարիզի մէջ, Կաղանդի գիշեր մը, մեծ զարմանքով տեսած էր Շան զ'Էլիզէի վրայ ծանօթ -- անծանօթ իրարու հետ գիրկընդխառնուիլ եւ համբուրուիլ: Անցորդ կին -- աղջիկներ եկած էին զինք ալ համբուրելու:

– Եղբա՛յր, կը գոչէր ան, ըլլալի՞ք բան է. մարդուն մէկը իր կնոջը եւ աղջկանը հետ մուշտակներու մէջ փաթթուած կեցած էին մայթին վրայ: Անոր աչքին առջեւ, անցնող – դարձող երիկ մարդը կուգար կը համբուրէր թէ' կինը թէ' աղջիկը, իսկ ան ալ անհոգ՝ նոյնիսկ կը ժպտէր անոնց: Ըսէ՛ք նայիմ, ըլլալի՞ք բան է ասի:

– Ի հարկէ, դուք ալ ֆըրաթտան խըփ-փատէ, առիթէն օգտուեցա՞ք:

– Բնականաբար. ի՞նչ կ'ըսէք, էֆէնտիմ, ամբողջ գիշերը համբոյրով անցաւ:

– Բայց ծուռ նստինք, շիտակ խօսինք, պիտի թոյլատրէի՞ք որ ձեր կնոջ եւ աղջկան նոյն բանը վիճակուէր:

– Բնա՛ւ, երբեք ... եւ ընդհանուր քահքահ մը փրթաւ:

Այսպէս, փարիզեան զարմանազան սովորութիւններու նկարագրութիւնը աւելի շատ տեղ գրաւեցին, քան՝ քննութեանց հետապնդումը: Գոնէ մէկ անգամուան համար քննութիւն եւ զուարճախօսութիւն հաճոյաբար կ'ընթանային: Որոշուեցաւ որ անոնք շուտ մեկնին եւ մեզ հանգիստ ձգեն մեր բանաստեղծական ունկնդրութեանը մէջ:

Որքան ցանկալի պիտի ըլլար թէ' ինծի, թէ' մեր ընթերցողներուն համար, որ այս երկու անձնուէր ուսուցչուհիները, որոնց անունները չեմ նօթագրած, զայս կարդալէ ետք, – թերեւս այսօր հանգստեան կոչուած – փորձէին իրենց վկայութեամբ ամբողջացնել յիշատակութիւնս:

Ատենօք այնքան շէն ու բեղնաւոր Պալաթի եկեղեցւոյն եւ յարակից Խորէնեան վարժարանին ողբալի անշքութիւնը փարատելու համար, թաղին հայ բնակչութեան նուազումին պատճառաւ, տարբեր վայրերէն աշակերտներ հաւաքուելով կը բերուէին եւ ուսուցչական կազմ մըն ալ կ'ապահովուէր, այլեւս կրնաք երեւակայել ինչպիսի նիւթական պայմաններու եւ զոհողութեան գնով, հնարոյր Պալաթի կորուսեալ ճոխութեանը ի խնդիր:

Մինչ այստեղ, այս ճոխ ու փարթամ Փարիզին մէջ, մէկ կողմէ լուռ անտարբերութեամբ մը փակուեցաւ Մխիթարեան հնամեայ վարժարանը, միւս կողմէ ալ, ուսումնավարի կոչումով ստեղծուած հզօր կազմակերպութիւններ կը յանդըգնին ցամքեցնել բարերարութեամբ յատկացուած աջակցութիւն մը, որպէսզի Փարիզի արեւելեան բազմաթիւ թաղամասերուն մէջ օր ըստ օրէ վխտացող հայութիւնը կորսնցնէ արդէն երկու հարիւր աշակերտներ դաստիարակող Դպրոցասէրը, անցեալի գործունեայ Պոլիսէն ժառանգ մնացած:

Իր հայութենէն ամայացած, բայց միշտ ամբողջ ազգի գուրգուրանքին առարկայ սգաւոր Պալաթին եւ իր ճոխութեամբը յափրացած անփոյթ եւ անդլուխ Փարիզին միջեւ, որքա՜ն տարբերութիւն, եւ այս ակնյայտ տարբերութիւնը անտեսել՝ մեղանչել պիտի ըլլար ընդդէմ արդարութեան: Հարցը այնքան կենսական է որ գոնէ անգամ մը համար փորձուինք բարոյականութիւն քարոզել:

Վերադառնալով Պոլիս, խոստովանինք որ, ափսո՛ս, արդէն Խորէնեան վարժարանը կը պատկանի պատմութեան, բայց Պալաթի Ս. Հրեշտակապետ Եկեղեցին, հնարանութեան տեսակէտով, ամենանշանաւոր տաճարն է, դետնայարկին մէջ այազմա ունեցող միակ ուխտատեղին, հնամեայ հայկական խաչքարով մը, եւ ամբողջ Պոլսահայութիւնն ալ կը փայփայէ զայն իբրեւ իր աչքին լոյսը հայկարոյր:

Մարտ 10, 1993

ՔՈՒՆԻ ԵՒ ԵՐԱԶԻ «ԳԱՂՏՆԻՔ»ՆԵՐԸ

Երազներու մասին կատարուած ուսումնասիրութիւնները ցոյց կուտան, որ անոնք մեր կարծածէն աւելի օգտակար դեր կրնան ունենալ մարդկային մարմնին համար: Տեսութիւն մը կ'ըսէ, որ երազները կարելի կը դարձնեն, որ ապահով կերպով փորձի ենթարկուին օրուան մէջ պատահած փորձառութիւնները: Նորագոյն ուսումնասիրութիւններու համաձայն, դժուարութիւններու հանդիպող անձերը աւելի երկար ժամանակ կ'երազեն, քան հանգիստ ապրող անձերը...:

Երազները նաեւ կ'օգնեն, որ զգացական ցաւերէ տառապողները աւելի արագ կերպով բուժուին: Միացեալ – Նահանգներու Թեքսասի համալսարանին մէջ կատարուած փորձի մը ընթացքին, խումբ մը մտահոգ եւ մտածկոտ անձեր քնացած են: Անոնցմէ շատերը երազած են, իսկ ուրիշները՝ ոչ: Երազող անձերը, յաջորդ առտու աւելի հանդարտ եւ անհոգ եղած են: Անոնց տրամադրութիւնը բոլորովին փոխուած է: Սակայն, իրենց դժուարութիւններուն մասին չերազող անձերը մտահոգ եւ ջղային մնացած են: «Ասիկա կը նշանակէ, որ եթէ անձ մը երազին մէջ տեսնէ իր դժուարութիւնները, ձեւով մը կը լուծէ զանոնք», կ'ըսէ փորձին հսկող գիտնականը:

Նոր ամուսնալուծուած կիներու շուրջ կատարուած ուսումնասիրութեան մը մէջ երեւան եկած է, թէ ջղագրգռուած կիները սկսած են աւելի կանուխ երազել եւ բնականէն աւելի երկար, քան երազելու միջին ժամանակը: Անոնք միշտ երազած են, նոյնիսկ ոչ -- «ռէմ» քունի ընթացքին (ռէփիտ այ մուվմընթ):

Այն կիները, որոնք ամուսնալուծուած ըլլալով հանդերձ, ուրախ էին, բնական կերպով երազած են: Կիներէն մէկը երազած է, որ ինք մատիտ մըն է, որ տաշելիքին մէջ կը տաշուի: Շատերը ըսած են, որ լաւ երազ մը չէ, որովհետեւ ան կը տաշուէր եւ կտոր -- կտոր կ'ըլլար: Սակայն, կինը բոլորովին տարբեր ձեւով բացատրած է իր երազը: Ան գիտել տուած է, որ տաշուելով՝ աւելի խելացի կը դառնայ: Իսկ մատիտը գործիք մըն է, որ պիտի գործածէ իր հաշիւները պահելու, գործ դարձնելու եւ գոյատեւելու համար:

Երազները միայն ջղային եւ մտահոգ մարդոց համար օգտակար չեն: Գիտնական մը կ'ըսէ, որ քունի ժամանակ, բոլորս ալ ակամայ կը մտածենք մեր յիշողութեան մէջ արձանագրուած զգացական նոր տեղեկութիւններուն մասին, որոնք օրուան ընթացքին քննութեան չեն ենթարկուած մեր ուղեղին կողմէ: Այս գործողութիւնը մեր ուղեղին ամէնօրեայ գիշերային պաշտօնն է: Գիշերը մեր ուղեղը նոր տեղեկութիւնները կը միացնէ հին տեղեկութիւններուն, որպէսզի դասաւորուած եւ հանգիստ ուղեղով, նոր օրը դիմագրաւենք:

Երազները կրնան նաեւ յիշողութիւնը սրել եւ սորվելու կարողութիւնը զարգացնել: Ուսումնասիրութեան մը ընթացքին, գիտնական մը հինգ ժամ քնացնելէ ետք փորձի ենթակայ անձերը, արթնցուցած է զանոնք եւ անոնց ցոյց տուած՝ առարկաներու պատկերներ: Տեսնուած պատկերներուն մասին անոնց յիշողութիւնը փորձելէ ետք, զանոնք կրկին անկողին ղրկած է քնանալու համար: Առաւօտուն, անձերուն յիշողութիւնը կրկին փորձի ենթարկուած է: Սակայն, այս անգամ, յայտնաբերուած է, որ «ռէմ» քունի մէջ մտնողները (երազողները) աւելի առարկաներ յիշած են քան իրենց առաջին, փորձի ընթացքին: Չերազող անձերը աւելի քիչ առարկաներ յիշած են:

«Ռէմ» քունը աւելի յաճախակի եւ երկար է պզտիկներուն մօտ, որովհետեւ այդ շրջանին է, որ մենք մեծաթիւ տեղեկութիւններ կը ստանանք ամէն օր: Ա... նոր ժամանակը հետզհետէ կը նուազ... մեր տարիքին հետ, որովհետեւ որքան մեծնանք, այդքան աւելի քիչ տեղեկութիւններ եւ նոր փորձառութիւններ կ'ունենանք: Մոնկոլաւիկ պզտիկները եւ մեծերը բնականէն աւելի կարճ ժամանակ կ'անցընեն «ռէմ» քունի մէջ: Անձի մը խելացութեան մակարդակը որքան նուազ ըլլայ, այդքան աւելի քիչ ժամանակ կ'անցընէ «ռէմ» քունի մէջ:

ՄԱՐՄՆԻՆ ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԶԲԱՂՈՒՄԸ

Ամէն գիշեր, քնացած ժամանակ, մեր շնչառութիւնը անկանոն կը դառնայ, նոյնիսկ կրնայ քանի մը երկվայրկեան դադրիլ: Մեր ուղեղին տաքութիւնը կը բարձրանայ եւ կը նուազի, արեան ճնշումը կը փոխուի, եւ իբրեւ արդիւնք այ... բոլորին, մենք կ'երազենք:

Մեր կեանքի ընթացքին, քունը խաղաղ շրջան մը չէ, այլ՝ գիշերուան երկար «ճամբորդութիւն» մը, որուն ընթացքին ուղեղային եւ ֆիզիքական շարժումներ կը պատահին:

Մարդոց մեծամասնութիւնը օրական 7--էն 8 ժամ քունի պէտք ունի, սակայն շատեր կը գոհանան աւելի նուազով:

Նափոլէոն եւ Թոմըս Էտիսըն 3 -- 4 ժամ կը քնանային: Անգլիացի գիտնական մը ուսումնասիրած է երկու պարագաներ, որոնք առողջ եւ կեանքի մէջ յաջողած անձեր են: Անոնցմէ մէկը, 54 տարեկան, միջին հաշուով, օրական միայն երկու ժամ եւ 47 վայրկեան կը քնանայ, իսկ միւսը՝ 30 տարեկան, քիչ մը աւելի պակաս:

Քունը կը կառավարուի ներքին ժամացոյցով մը, որ մեր ամբողջ կեանքի ընթացքին կը գործէ: Բժիշկները կը հաւատան, որ այս ներքին ժամացոյցը կը գտնուի տեսողութեան ջիղին ճիշդ վրան: Այն կենդանիները, որոնց ուղեղին այ... բջիջները հանուած են, կորսնցուցած են իրենց մարմնին օրուան տեւողութեան հասկացողութիւնը:

Երբ քնանանք, մեր մարմնին մէջ որո... չփումներ կ'արագանան եւ սակայն, ուրիշներ ալ կը դանդաղին: Օրինակ, սեռային աճի հորմոնները, քալսիումի եւ ֆոսֆորի արտադրութիւնները կ'արագանան, սակայն, մարսողութիւնը եւ աղիքներուն շարժումները նոյնը կը մնան, իսկ քիթի, բերանի եւ կոկորդի հեղուկներու արտադրութիւնները յատակօրէն կը դանդաղին: Աչքերուն բիբերը կը փոքրանան,

միրտը կը դանդաղի՝ վայրկեանը մօտաւորապէս տասը բախումով, արեան ճնշումը կը նուազի եւ մարմնին տաքութիւնը տասը աստիճանով կը նուազի:

Մարմինը 24 ժամուան վրայ հիմնուած ներքին ժամացոյցէն բացի, ունի նաեւ իննսուն վայրկեանի դրութիւն մը, որուն կը հետեւին ֆիզիքական շատ մը փոփոխութիւններ: Օրինակ, քունի մտնելէն իննսուն վայրկեան ետք՝ կը սկսի «ռէմ» քունը: Ցանկարծ կը դադրինք աապլտկելէ եւ մեր շնչառութիւնը կը թեթեւնայ, պակսեցնելով մարմնին թթուածինի քանակը: Եթէ մէկը մեր կոպերը բանայ, պիտի տեսնէ, որ մենք ուշադրութեամբ դիտելու գործողութեան մէջ ենք: Մեր ականջի մկանները լարուած կ՚ըլլան, կարծէք բան մը մտիկ կ՚ընենք:

Ամէն գիշեր, «ռէմ»ի ժամանակ, ուղեղին անորամարանութեան, զգացականութեան եւ տեսողութեան աջ կողմի բաժինը կ՚անջատուի տրամաբանական ձախ բաժինի հսկողութենէն. արդ՝ նոր կ՚ըլլայ պատկերներու, ձայներու եւ զգացումներու շարք մը, որ կը ճանչցուի իբրեւ երազ:

1950-ական թուականներուն, երբ «ռէմ» քունի շուրջ ուսումնասիրութիւնները բազմացան, գիտնականները սկսան փորձարել, թէ ուղեղին ո՛ր բաժինէն կ՚արձակուին երազներուն «նիւթը» կազմող տեղեկութիւնները:

Տոքթոր Ժուվէ անունով գիտնական մը կասկածած է, որ ողնածուծին եւ ուղեղին միացած բաժինէն կ՚արձակուին երազներուն տեղեկութիւնները, որոնք միլիառաւոր ջիղեր կը դրդեն: Փաստելու համար ասիկա, ան 1960-ական թուականներուն կատարած է փորձեր, որոնց ընթացքին ոչնչացուցած է կատուներու ուղեղին վարի բաժինը, ուր կը միանայ ողնածուծը: Իբրեւ արդիւնք այս գործողութեան, կատուները այլեւս «ռէմ» քուն չեն ունեցած:

Եթէ «արգիլող դրութիւն» մը չունենայինք մեր մարմնին մէջ, մեր երազները ի գործ կը դնէինք իբրեւ իրականութիւն...: Կատուներու վրայ կատարուած փորձերու ժամանակ, երբ ուղեղի կարգ մը բաժիններ ոչնչացուած են, արդիւնքը եղած է այն, որ «ռէմ» քունի ժամանակ՝ քնանալու փոխարէն, «քնացած» կատուները ցատքած են իրենց վանդակներուն մէջ, կարծէք թէ անտեսանելի մուկերու հետ կը խաղան, ձայներ հանելով եւ բոլորովին անտեսելով իրենց շրջապատը:

«Քունի ժամանակ, մեր ուղեղը, ո՛չ միայն մեր աչքերուն, այլեւ՝ մարմնին կը հրամայէ, որ որոշ շարժումներ կատարէ: Սակայն, բարեբախտաբար, գործունէութիւնները արգիլող բաժինը անկարող կը դարձնէ մեր մկանները, եւ մենք մեր երազները չենք ապրիր», կ՚ըսէ Ուիլիըմ Տիմընթ անունով գիտնական մը: Հետեւաբար, կը կարծուի, որ երազին մէջ խօսող կամ քալող անձերուն «շարժումը արգիլող դրութիւն»ը անբնական կերպով կը գործէ:

Քնացած վիճակի մէջ քալելը, երբեմն ալ հոգեբանական հարցերէ կը յառաջանայ: Քալելը կրնայ տեւել 5 - 30 վայրկեան: Որեւէ դեղ տակաւին չէ գտնուած, սակայն հանդարտեցուցիչ դեղերը եւ հոգեբուժութիւնը երբեմն արդիւնքներ տուած են:

Քնացած վիճակի մէջ քալելը ընդհանրապէս կը դադրի՝ անձին մեծնալէն ետք, սակայն յաճախ կը շարունակուի, ամչկոտութիւն պատճառելով անձին:

ՔՆԱՑՈՂ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԸ

Կենդանիները ամէն ձեւով կրնան քնանալ: Թռչունները նստած կը քնանան, ձիերը՝ ոտքի կանգնած, ուրիշներ՝ ծառէն կախուած վիճակի մէջ: Մեծամասնութիւնը իր աչքերը կը գոցէ, սակայն շատեր ալ, ինչպէս ձուկերը եւ օձերը, չեն կրնար: Զղջիկները քանի ժամ կը քնանան, փիղերը՝ երկու - երեք ժամ, իսկ եղնիկներուն համար՝ միայն մէկ ժամը բաւարար է:

Սողուններուն վրայ կատարուած ուսումնասիրութիւնները ցոյց կուտան, որ քունին տեւողութիւնը եւ տեսակը կախեալ են կենդանիին ծանրութենէն եւ տեսակէն: Ընդհանրապէս, փոքր կենդանիները աւելի շատ կը քնանան՝ քան մեծերը, իսկ որսացողները աւելի խորունկ կը քնանան՝ քան որսացուողները:

Միայն կենդանիին տեսակը չէ, որ անոր քնանալու ձեւն ու չափը կ՚որոշէ: Կենդանին որքան փոքր ըլլայ այդքան աւելի արագ կը կորսնցնէ իր մարմնին տաքութիւնը: Խլուրդին նման փոքր կենդանիները ստիպուած են ամէն օր իրենց ծանրութեամբ ուտելու, որպէսզի հաստատ պահեն իրենց մարմնին տաքութիւնը: Գիտնականները կ՚ըսեն, որ տաքարիւն կենդանիները կը քնանան, որպէսզի իրենց մարմնին տաքութիւնը նուազի եւ ուժ խնայեն:

Քունի մասին արտայայտուած այս գաղափարը պատճառ դարձած է, որ ձմեռնային քունը տարբեր ձեւով բացատրուի: Մօտաւորապէս տասնեակ մը տարիներու աշխատանքէ ետք, գիտնականներ յանգած են այն եզրակացութեան, թէ ձմրան քունը պարզապէս աւելի երկար ու խոր քուն մըն է:

Քնացած կենդանիի մը մարմնին տաքութիւնը 20 - 40 տոկոս կը նուազի, իսկ ձմրան՝ քուն մտած կենդանիի մը տաքութիւնը կը նուազի 95 տոկոսով:

Քունը միաժամանակ ուժի խնայողութեան լաւ միջոց մըն է: Եթէ հարիւր կրամ կշռող սողնաւոր մը (սկիւռին նման) զէրօ աստիճան պաղութեան մէջ արթուն մնայ, առանց ուտելիքի կրնայ միայն չորս օր դիմանալ: Քնանալով, անոր մարմնին տաքութիւնը երկու աստիճան եթէ նուազի, կրնայ յաւելեալ օր մըն ալ դիմանալ: Իսկ եթէ մարմնին տաքութիւնը 30 աստիճան նուազի, կրնայ 65 օր գոյատեւել...:

Ուրեմն, ի՞նչ կը պատահի «ռէմ» քունին: Զարմանալիօրէն, երբ կենդանին «ռէմ» քուն մտնէ, մարմնի ներքին «ջերմաչափը» (տաքութիւնը պահող բաժինը) կը դադրի գործելէ, եւ կենդանին կը դառնայ պաղարիւն, որպէսզի դիմանայ ձմրան՝ քունի ժամանակ: Նոյն ատեն, մկանները կը թուլնան, ինչպէս որ կը պատահի երկակենցաղներուն կամ պաղարիւն կենդանիներուն:

Գիտաշխատողները կը յուսան, որ օրին մէկը, երազներու մասին իրենց ուսումնասիրութիւնները, մարդկային ներքին աշխարհին մասին այնպիսի հետաքրքրական տեղեկութիւններ պիտի յայտնաբերեն, ինչպէս այսօր՝ արուեստական արբանեակները տեղեկութիւններ կը հաւաքեն արեգակնային դրութեան եւ անջրպետին մասին:

Պատրաստեց՝
«Ազդակ» Պ. ՓՕՇՆԱԳԵԱՆ

«ԴԻՄԱԿ» թատերախումբը կը ներկայացնէ «Անկարելի Կարելին»

Համազգային Մշակութային եւ Կրթական Միութեան «Դիմակ» թատերախումբը մասնաւոր խանդավառութեամբ կը պատրաստուի Ուրբաթ 19, Շաբաթ 20 եւ Կիրակի 21 Մարտին, հանրութեան ներկայացնել Մովսէս Պչաքճեանի «Անկարելի Կարելին» թատերգութիւնը, բեմադրութեամբ՝ Ցասմիկ Սիւրմէլեանի:

«Դիմակ» թատերախումբը հիմնուած է Դեկտեմբեր 1982-էն Փարիզի մէջ, կազմուած է Ֆրանսա եւ Միջին - Արեւելք ծնած հայ երիտասարդներէ, որոնք ունին անկասկած թատրոնի սէր, եւ յաղթահարելով շատ մը դժուարութիւններու, կը փորձեն ներկայ պահել հայ թատրոնը: «Դիմակ» տեղական թատրոն մըն է: Գընահատելի աշխատանք մը տարուած հայերէն լեզուին եւ թատրոնին մարզին մէջ, առիթ կուտայ միաժամանակ ներկայացնելու եւ ծանօթացնելու ժամանակակից հայ հեղինակներու գործերը:

Մովսէս Պչաքճեան կ՚ապրի Փարիզ, անոնք որ իր գործերը կարդացած չեն, առիթը պիտի ունենան զինք ճանչնալու տեսնելով այս թատերգութիւնը «Անկարելի Կարելին» որ գրուած է 1972-ին եւ ներկայացուած է առաջին անգամ 1992-ին Երեւանի մէջ «Թատրոն 13»ի կողմէ. նոյն թատրոնը Դեկտեմբերին իր սրահին բացումը կը կատարէ նոյն թատերախաղով ուր ներկայ կ՚ըլլայ նաեւ հեղինակը:

Նիւթը կը թուի ըլլալ, յատուկ բոլոր ժամանակներու եւ նոյնքան արդիական. կը գտնուինք երջանկութեան, երեւակայուած աշխարհի մը սահմանագլուխը, ժամանակն է ներկան. զանազան անձեր որոնք կը ներկայացնեն ժողովուրդի մը այլազան խաւերը, կը փորձեն մտնել այն սահմանէն ներս, ուր կը տիրեն մարդկային ազնիւ գաղափարներ, ինչպէս բարեկամութիւն, սէր, հաւատարմութիւն եւ հաւասարութիւն, պարզապէս գտնելու համար երջանկութիւնը. քննիչներ կան, որոնք օրէնքները կը բացատրեն, տեսնելու եւ դատելու համար թէ արժանի՞ են թէ ոչ ներս մտնելու, այս ձեւով կը ներկայացուի անկարելի աշխարհը, ուր կարելի է մտնել, ուր կարելի է երջանկութեան հասնիլ:

«Դիմակ»ի բեմադրիչ Ցասմիկ Սիւրմէլեան, ծանօթ է մեզի որպէս երաժիշտ եւ առիթը ունեցած ենք լսելու զինք բազմաթիւ անգամներ երաժշտահանդէսներու ընթացքին: Այս թատերական աշխատանքը որ սիրայօժար կը տանի իր ասպարէզին կողքին, մշակոյթի աշխատանք մըն է, հայ լեզուի եւ թատրոնի նուիրուած աշխատանք մը, իր արուեստագէտի զգայնականութիւնը եւ յուզումները յայտնելու ուրիշ ձեւ մը:

«Դիմակ» մեզի ներկայացուած է վեց ներկայացումներով. —

Անտոն Չեխովի «Արջը» 1983-ին, Մուշեղ Իշխանի «Կիլիկիոյ Արքան» 1984-ին, Երուանդ Օտեանի «Ընտանիք, պատիւ, բարոյական», Շիրվանզադէի «Կործանուածը» 1986-ին, Յակոբ Պարոնեանի «Ատամնին տեսարանները» 1987-ին, Մուշեղ Իշխանի «Մեռնիլը որքան դժուար է»ն 1989-ին:

«Դիմակ» թատերախումբի փորձերը կը կատարուին շատ հաճելի ընկերական մթնոլորտի մէջ երբ այս տղաքն ու աղջիկները կը հաւաքուին օրուան աշխատանքէն վերջ, նոյն նպատակով եւ ծառայութեամբ, ինչու չէ, ապրելու համար քանի մը ժամեր, թերեւս արմատներու եւ ինքնութեան փնտռտուքի ճամբով...:

Գիտենք բոլորս թէ որքան դժուար է արուեստագէտներէ կազմուած խումբի մը համար իրագործել թատերական ներկայացում, երբ բեմադրիչը միաժամանակ դերասոյ է եւ աշխատանքները բաժնուած են բոլորին միջեւ, եւ ինչ կ՚ըլլայ ուրախութիւնը երբ կարելի կ՚ըլլայ իրականացնել այս ամէնքը եւ բարձրանալ բեմ:

Խումբը կազմ ու պատրաստ, անհամբերութեամբ եւ յուզումով, կը սպասէ այն պահուն, երբ վարագոյրը պիտի բացուի եւ լեցուն սրահ մը զիրենք դիտելէ, լսելէ եւ վայելելէ վերջ պիտի ծափահարէ, արտայայտելու համար իր քաջալերանքը:

Կը գնահատենք «Դիմակ» թատերախումբին կատարած դժուարին աշխատանքը որ առիթը պիտի տայ բազմաթիւ հանդիսատեսներու բաժնելու իրենց հետ նոյն ապրումները եւ նոյն նպատակը:

ՄԱՐԻ ԼՈՒՍԱՐԱՐԵԱՆ

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Տաճարը շատ ցուրտ է. երգչախումբն երգում է հիանալի կերպով եւ կարծես ներշնչուած արտասովոր վիճակից, ամէն ինչ հնչում է էլ աւելի զօրեղ ու յուզիչ: Երբ պատարագի պահին լսում է «Սուրբ-Սուրբ»ն ու հնչում են զանգի զարկերը՝ սկսեալ երկրորդ զարկից, այլեւս չեմ կարողանում զսպել ծանր ու ճնշիչ մթնոլորտի բերումով մէջս կուտակուած յուզումն ու ակամայ պոռթկում եմ: Լացիս ձայնի ուժգնութիւնը զարմացնում է նաեւ ինձ:

Ցուրտ քարակերտ տաճարում, իր ժողովրդի կողքին նստած ուխտաւորհինգամեայ տառապեալ այս ծերունի Վեհափառը, որքան հեռու է «Մայրիկ» ֆիլմի շինծու ֆիկլիրան դարձած տխպարից: Պատարագի պահին է, որ ծիսական երգն, պատկերն ու շարժումն իր էական ու ամբողջական իմաստն է դրսեւորում: «Սուրբ-Սուրբ»-ի հնչողութեան եւ զանգի հարուածների տակ լուռ նստած տառապեալ Վեհափառը մի այնպիսի տեսիլք է ու խորհուրդ, որի բերումով այժմ հաստատ գիտեմ այլեւս ինձ երբեք չպիտի թոյլատրեմ լռել դարաւոր արժանիքների չարաշահման դէմ:

Պատարագից յետոյ, դուրս ենք անցնում Թափօրին հետեւելով: Տաճարի շեմին մի ծերունի, մի դոյլ ջուր ձեռքին, կորաքամակ ուզում է ներս մտնել տաճար: Ձեռքիս վառ մոմը դրան շեմին մարում է: Մոմը նրան եմ տալիս ու հետեւում եմ դէպի Վեհարան քայլող Թափօրին: Տրդատի դրան մօտ, միջին տարիքի մէկը բղաւում է բարձրաձայն «Ախր ես ի՞նչ մեղք եմ գործել... ասէ՛ք ինձ, ախր ես ի՞նչ մեղք ունեմ...»:

Վեհարանի շրջափակի երկաթեայ ցանցադռները փակւում են անձայն. մենք երեք ներկայացուցիչներ, մտնում ենք շէնքը: Դիմացի պատին՝ աստիճանների վերը Վարդգէս Սուրէնեանցի վրձնին պատկան ոտքի վրայ, դատաւորների դիմաց, կանգնած Տիրոջ սրբապատկերն է:

Վարը միջանցքում՝ դէպի աջ, ուղեկցւում ենք դէպի ընդունարան: Շէնքը եւ ընդունարանը ցուրտ են: Ընդամէնը մի քանի վայրկեան յետոյ, իր աջակցի հետ, ներս է մտնում Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն: Համբուրում ենք Աջը: Սուրճ է պատւիրում եւ անմիջապէս անցնում է բուն հարցին:

Երբ Զուիցերացիներն յայտնում են թէ խիստ տպաւորուած են պատարագից, Վեհափառ Հայրապետն մեղմութեամբ պատասխանում է.

- C'est un peu froid n'est-ce pas ?

Փոխանակւում են գործնական կէտեր Զուիցերիայում կազմակերպուող՝ Վեհափառ Հայրապետի եւ Շէյխ-ուլ-Իսլամի միջեւ կայանալիք հանդիպման կապակցութեամբ: Վեհափառ Հայրապետն ուշադրութեամբ ունկնդրում եւ յիշատակում է պէտք եղածը:

Հայեացքս վեր եմ ուղղում ու անկլինում նկատում Վեհափառ Խրիմեան Հայրիկի լուսանկարը:

Գրասեղանի ձախ կողմում դրուած է հնամաշ թղթապանակ. վրան Խրիմեան Հայրիկի խոնացած լուսանկարն է: Վեհափառ Հայրապետն իր Աջը մեկնել է դէպի այդ թղթապանակը: Երկիւղածութեամբ համբուրում ենք Սուրբ Աջն. գրասեղանի մօտ, յատակին արծուանաղշ մի փոքրիկ կլոր գորգ եմ նկատում. Աջն համբուրելիս դրա վրայ եմ կանգնած եղել:

Դուրս ենք գալիս Վեհարանից:

Դուրսը սկսել է ձիւնել:

Անցնում ենք Տրդատի Դուռ կոչուող դարպասի տակից: Զուիցերացի երկու ներկայացուցիչներն հարցնում են թէ ի՞նչ դարպաս է դա. բացատրում եմ:

Քայլում ենք դէպի Սուրբ Գայեանէ: Փողոցի ծայրին մի կարճահասակ երիտասարդ կնոջ ենք հանդիպում. հարցնում եմ ճի՞շդ ենք գնում թէ ոչ. առաջարկում է մեզ ուղեկցել: Մեզ հետ քայլում ու զրուցում է. ասում է, որ ինքն երգում է այնտեղ. Բաքուից է եկել. արձանագրուել է ԱՄՆ գնալու համար. երկու երեխաներ ունի. մէկը վեց իսկ միւսը ութ տարեկան: Մօրը Բաքու սպաննել են. «չէր հաւատում. չեկաւ. մնաց. ըսպաննեցին. ես եկեղեցի էի գնում աղօթում, ապաւինեցի. միշտ էլ հաւատացել եմ: Ամուսինս երեք տարի է կորել է չըկայ, չգիտեմ ուր է»: Նկատում եմ եղունգները կարմիր ներկուած ու ձեռքերը ծածկուած չեն. հարցնում եմ «...ձեռնոց չունէ՞ք». պատասխանում է «...ո՛չ»: Գրպանումս մի երկրորդ զոյգ սեւ գոյնի ձեռնոց ունեմ. տալիս եմ իրեն ու խնդրում, որ ձեռքերը ծածկի: Երկու ձեռքին էլ մեծ ու ծանր կապոցներ ունի: Մեզ հետ քայլում է մինչեւ Սուրբ Գայեանէ: Ներս ենք մտնում...

Բեմի աջ կողմից անցնում ենք խորանի տակն ուր ամփոփուած են կոյսի մասունքները. ճամբան լուսաւորելու համար մեր ձեռքին մի մոմ կայ: Մեր ետեւից երկու երիտասարդ զինուորներ են ներս մտնում ու անմիջապէս դուրս անցնում:

Երբ դուրս ենք գալիս տաճարից, ուղեկցիս կինը հանդիպում է քահանային ու խնդրում, որ բացատրութիւններ տայ շինութեան մասին: Քահանան սկսում է բացատրել Սուրբ Գայեանէի հիմնաքարերի մէջ փորուած փոսիկների մասին. «Սըրանք շատ հին են, մեհեանի աստիճաններն են եղել. զոհերի արիւնը հաւաքելու համար են փորուած. սա մեր ժամանակներում չի փորուել»: Մէկ առ մէկ ցոյց է տալիս նաեւ եկեղեցու քարերի վրայ փորուած իւրաքանչիւր քարտաշ վարպետի նշանը: Ոգեւորուել է. համարեա սպաներից վեր է բարձրանում. ոգեւորուած մի քանի անգամ ցուցամատով քարերի վրայ պտուտակի նշաններ է ցոյց տալիս ու ասում. «Տեսէ՛ք զուաստիկաներ են... շատ կան, շատ հին են: Գայեանէն իբրեւ շինութիւն աւելի բարձր է քան Հռիփսիմէն բայց չի նկատւում, որովհետեւ ճարտարապետական լուծումն այնպէս է որ չնկատուի»:

(Շար. 11)

(Շար. Ա. էջէն)

չունենալ ունի: Ըստ տեղւոյն վրայ գտնուող ներկայացուցիչներու (արեւմտեան կազմակերպութեանց), Շուշին փաստն է, եթէ հարկաւոր է, որ կռուող երկու կողմերէն ոչ մէկը կեղեքումներու մենաշնորհն ունի: Արտաքին յանձնախումբի նախագահը՝ Մելիք Շահնազարեան կ՚ըսէ. — «Որեւէ բանակցութիւն առանց Ղարաբաղի ներկայացուցիչներուն մասնակցութեան ձախողութեան մատնուած է»: Կ՚ամբաստանէ Հայաստանը որ «չար չէզոքութիւն» կը խաղայ եւ կը մեղադրէ Հայաստանի ղեկավարները որ չեն ճանչնար Ղարաբաղի անկախութիւնը: «Հայաստան դեռ երկար չի կրնար այս խաղը խաղալ: Հոս ալ՝ Հայեր ենք: Նոյն ժողովուրդն ենք»:

Թղթակցուհին կը հանդիպի 26 տարեկան բրիտանացի քաղաքացի մը՝ Ցարութ (անգլերէն՝ Հարի) որ եկած է կռուելու «Եկայ կռուելու, կ՚ըսէ, հայկական արիւն կը հոսի երակներուս մէջ»: Լոնտոն, հանրակառքի մեքենավար էր, հոս, կը սպասէ որ ճակատ երթայ:

Եւ Նաթալի Նուկայրէտ, իր թղթակցութիւնը կը վերջացնէ անոր արտայայտած երազով՝ Լոնտոն տանիլ հայ հարսնցու մը:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de saluer un événement musical une première en Europe L'EDITION de PARTITIONS DE MUSIQUE POPULAIRE ARMENIENNE pour GUITARE de *Laurent BOUTROS-DER HAGOPIAN* *Guitariste-Compositeur*

Présentation le Vendredi 26 Mars à 20h45 précises suivi d'un *RECITAL de GUITARE* à l'issue de la soirée, débat et dédicaces.

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

Tebrotzassère

Le Collège Tebrotzassère rappelle qu'il est habilité à percevoir la TAXE D'APPRENTISSAGE.

Toutes sociétés, après avoir versé la Taxe d'Apprentissage auprès d'une Chambre de Commerce et qui rencontreraient des difficultés, sont priées de prendre immédiatement contact avec le Collège au : 43. 81. 01. 72.

A CEDER

(Cause double activité)

à Enghien-les-Bains centre ville dans galerie commerciale emplacement exceptionnel magasin de chocolats et confiserie grande marque non franchisée petit magasin facile à gérer

Loyer : 3800 F.
Prix intéressant

Tél. : 42 41 27 74

FRANCE 3

Le Mardi 23 Mars à 21 heures 30
PLANETES CHAUDES
CAUCASE : Chaos d'empires.

ASSOCIATION NAREG

— ENGHIEN —

LA TROUPE DE DANSE NAREG S'AGRANDIT !

Jeunes Arméniens qui aimez la danse traditionnelle arménienne, venez partager votre arménité dans une ambiance dynamique et motivante.

Répétitions : Lundi soir ou mercredi selon âges et niveaux
Renseignements : Faites le premier pas et appelez Myriam au 48. 41. 49. 37.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « Astrig »
(Arnouville — Sarcelles — Villiers le Bel Gonesse)
organise
son

DINER DANSANT ANNUEL

avec le chanteur
KARNIG SARKISSIAN
venu spécialement des U.S.A.
avec son nouveau répertoire
Samedi 20 Mars à partir de 20h30
Espace Charles Aznavour
Ave. Paul Vaillant Couturier
Arnouville lès Gonesse
— AMBIANCE ARMENIENNE —
Renseignements: 39.85.39.54 / 39.85.93.40

Communiqué de Presse

JOURNEES FRANCO-ARMENIENNES

Le Jeudi 11 Mars a eu lieu au Cetre Français du Commerce Extérieur, à l'initiative de Monsieur Dominique STRAUSS-KAHN (Ministre de l'Industrie et du Commerce Extérieur de la France), un «petit-déjeuner» réunissant une délégation officielle conduite par Monsieur Ashot SAFARIAN (Ministre de l'Industrie de la République d'Arménie) et des industriels arméniens venus nouer des contacts avec leurs homologues français nombreux dans la salle.

C'est au total une centaine de responsables de sociétés, la plupart multinationales, réunie par le GIA, instigateur et coordonnateur de l'ensemble de ces manifestations, qui a écouté les allocutions respectives des deux Ministres et pris part au débat qui suivit. Cette journée Franco-Arménienne s'est poursuivie par un déjeuner officiel au Ministère de l'Industrie à l'invitation de Monsieur Dominique STRAUSS-KAHN puis, l'après-midi, par des visites d'entreprises. La même délégation était reçue la veille au soir par Monsieur CERUTTI (Président de l'Assemblée des Chambres de Commerce et d'Industrie).

Cet événement illustre le traité d'amitié entre la FRANCE et l'ARMENIE signé par Monsieur François MITTERRAND et Monsieur Lévon TER-PETROSSIAN, Président de la République d'Arménie, ce 12 Mars 1993.

D'autres rencontres inter-entreprises se sont déroulées jusqu'au départ de la délégation le mercredi 17 Mars.

Compte-rendu et renseignements auprès du GIA. Tél : 46. 03. 52. 63.

VIENT DE PARAITRE

ADISS HARMANDYAN
chante avec Reddy Bobbio
et son orchestre
14 grands succès
(second compact)
Daniel Der Sahakian Production.

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 21. —

Հինգերորդ Կիրակի Մեծի Պահոց: «Դատաւորի Կիրակի»ն:

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8.30-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Արեւագալ՝ ժամը 11.15-ին:

Հոգեհանգիստ կը կատարուի յաւարտ արարողութեանց:

Կը պատարագէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ — ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

«ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԿԱՐԵԼԻՆ»

Համազգայինի ԴԻՄԱԿ թատերախումբը կը ներկայացնէ Մովսէս Պըչաքճեանի «Անկարելի կարելին» թատերախաղը

Բեմադրութեամբ՝
Յասմիկ Սիւրմէլեանի

Ուրբաթ 19 եւ Շաբաթ 20 Մարտ ժամը 20.30-ին, Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 18.30-ին

THEATRE TREVISE
14, rue de Trévise, Paris 9e
M° CADET ou RUE MONTMARTRE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

SAISON 93 DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU
le Jeudi 29 Avril à 20 h 30

10ÈME CONCERT QUATRA

Concert de Gala du XXIe Anniversaire

Concertos de P. I. TCHAÏKOVSKI

A l'occasion du centenaire de sa mort (1840-1893)

JEAN TER-MERGUERIAN
Concerto pour Violon et Orchestre

SUREN BAGRATUNI
Variations Rococo pour Violoncelle et Orchestre

VARDAN MAMIKONIAN
Concerto N °1 pour Piano et Orchestre

L'ORCHESTRE JEUNE PHILHARMONIE
Direction
JEAN-JACQUES WERNER

Prix des places : 200 F. — 130 F. — 100 F. — Etudiants 50 F.
Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA
3, rue des Saints-Pères — 75006 Paris — Tél. : 42. 60. 74. 78

NUITEE DANSANTE

des «HAÏ ARINOUCH»

animée par le dynamique orchestre venant d'Arménie «*Les Mélomanes*» et le disc-jockey *Vanick*

le 20 mars de 22h à l'aube

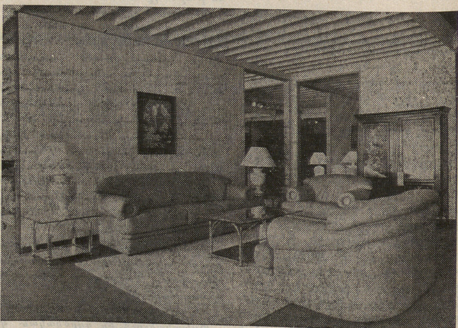
au FLORIDA PALACE — 162-164, Bd. Mireille Lauze, Marseille 10e

P.A.F. 150 F. au profit de l'Arménie Réservations: 91 93 36 30 après 19h

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél.: 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 20-21
SAMEDI-DIMANCHE
20-21 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. - Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.022 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.022

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ «ԹՈՒՆԱՒՈՐ ՆՈՒԷՐ»Ը ԿԱՆԱՉՆԵՐՈՒՆ

Ընկերվարականները մետասաներորդ ժամուն միակողմանի որոշում մը առին որ հեռու է, սակայն, խանդավառելէ կանաչները (Լալոնտ եւ Վէշթեր) : Արդարեւ, ընկերվարական կուսակցութիւնը պիտի քաշէ իր թեկնածուն ի նպաստ կանաչներու կամ համայնավարներու թեկնածուին, հոն, ուր այս երկուքէն մէկը ընկերվարականէն առաջ կը հասնի առաջին ըրջանին :

Այս որոշումը որեւէ ձեւով չխանդավառեց բնապահպանութեան երկու շարժումները որոնք միացած են այս ընտրութիւններուն առթիւ : Տիկին Տոմինիք Վուանէ որ Եւրոպա Մէկ-ի հիւրն էր Մարտ 18-ին յայտարարեց թէ՝ «Թունաւոր նուէր մը կրնայ ըլլալ եւ այն պատրանքը ստեղծել որ բնապահները տրամադիր են մասնակցելու ձախի վերանորոգման մը : Զենք ուզեր» :

Միշէլ Ռոքարն է որ յանուն իր կուսակցութեան այս «Նուէրը» կը խոստանար անցեալ երկուշ Թուլուզի մէջ, ուր գացած էր զօրավիգ կենալու համար Լիոնէլ Ժոսփէնի : Հաւատարիմ իր «պիկ - պանկ»ին, Ռոքար ամէն ձեւով կ'ուզէ ընդլայնուած, նորոգուած ընկերվարական կուսակցութեան մը ծնունդը պատրաստել :

Ռոքարի այս յայտարարութիւնը աւելի պաշտօնական բնոյթ պիտի առնէ Կիրակի, Մարտ 21-ին, երբ կուսակցութեան գործադիր Բիւրօն կոչ ընէ ընկերվարական թեկնածուներուն որ քաշուին Բ. շրջանին ի նպաստ Կանաչներուն կամ Համայնավարներուն :

*

Ընկերվարական շրջանակներուն մէջ Միշէլ Ռոքարի մէկ նախադասութիւնը կը շարունակէ աղմուկ հանել : Ան ըսած էր որ այս ընտրութիւնը նաեւ «հաշուեյարդար մըն է Ֆրանսացիներուն եւ Նախագահ Միթերանի միջեւ», ինչ որ ըսել կուտար Ֆապիուսի թէ պատասխանատուութիւնը միշտ հաւաքական է եւ Միթերանի դէմ այդ արտայայտութիւնը՝ անտեղի : Քուշնէրի համար, այդ նախադասութիւնը այնքան ալ սարսափելի բան մը չէ : «Պէտք է ըսել որ, կ'ըսէ Նախարարը, քաղաքական դէմքերը տարբեր ձեւով խօսին այդ մասին : Դժբախտաբար, հարկ է միշտ հայրիկը սպաննել եթէ կ'ուզես իշխանութեան գլուխ անցնիլ : Պէտք է միշտ գէշ խօսիլ հակառակորդին մասին որ անպայման ձեր թշնամին չէ» :

*

Է. Պալատիւր կը շարունակէր նոյն պաղարիւնութեամբ քննել կացութիւնը : Հաւանական վարչապետը աւելորդ խօսում չըներ եւ գոնէ առաւելութիւնն ունի երանութեամբ պարզելու կացութիւնը : Անխուսափելի կը նկատէ նոր տուրքեր կամ եղած տուրքերու յաւելում : Կը խոստովանի նաեւ որ գործազրկութիւնը չի կրնար նուազիլ մէկ օրէն միւսը, ընդհականն :

*

Վալ դ'Ուազի 8-րդ ընտրաշրջանին թեկնածու Փիէր Լըլուշ (ան որ Փարիզի Հայաստանի դեսպանատան «բացում մը» կազմակերպած էր) կը գանգատի իր մրցակիցէն, որուն կինը՝ Տիկին Սթրօս - Քահն պիտաս Անն Սէնքլէր զօրավիգ է իր ամուսնոյն ընտրապայքարին եւ իր կողքին կը մասնակցի միթինկներուն :

*

Լատեսողական Բարձրագոյն Խորհուրդը հաստատած է որ Մարտ 1-էն 12, հեռատեսիլի կայանները շատ տեղ տուած են ընդդիմութեան «անհաւասարակշռութիւն մը ստեղծելով» :

*

Լը Փէն «անարդար եւ անհեթեթ» որակեց ընտրական օրէնքը որ «պիտի մէկդի ձգէ քաղաքական կեանքի երկու նոր հոսանքներ՝ Ազգ. Ճակատը եւ Կանաչները» :

*

Համայնավարները կը պնդեն որ միակ իմաստ ունեցող քուէն, համայնավար քուէն է, ինչ որ, իրաց ներկայ կացութեան մէջ, տրամաբանական է : Ամէն պարագայի մէջ, շատ մօտալ ընտրապայքար մըն է որ վերջ կը գտնէր Ուրբաթ իրիկուն, որովհետեւ ոչ ոք յոյսեր ունի : Ֆրանսացին ոչ պիտի ըսէ ընկերվարականներուն, բայց, ոչ ոքի այո՛ ըսելու տրամադրութիւն ունի, քաջ գիտնալով թէ հարկոն պիտի չբացուի ուրիշներով :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Քրտական զինեալ կազմակերպութեան (ՓՔՔ) ղեկավարը միակողմանի հրադադարի որոշումով մը դիմած է Թուրք իշխանութիւններուն. Իօճալան արաբական «Ալ -- Հայաթ» թերթին յայտարարած է թէ պատրաստ է զինեալ պայքարին վերջ տալու եւ բանակցութեան սկսելու, եթէ իրեն երաշխիք տրուի որ կեանքը պիտի չվտանգուի : Իօճալան այս առաջարկները ըրած է քրտական Ամանորի առիթով, ցոյց տալու համար թէ մտադրութիւն չունին անհարեկչական արարքներ կատարելու, ինչպէս ամէն տարի կը պատահէր :

Իօճալան ըսած է թէ եթէ Թուրք կառավարութիւնը արտօնէ, կը փափաքի հարաւ - արեւելեան Անատոլուի մէջ քաղաքական կեանքի լծուիլ ու իր պայքարը տանիլ ժողովրդավար ճամբաներով : Վստահեցուցած է թէ Թուրքիան պառակտելու նման նպատակ մը չունին եւ յոգնած են պատերազմելէ : Նոյնիսկ կարելի նկատած է որ ՓՔՔ-ն քաղաքական կուսակցութեան վերածուի :

Իօճալանի առաջարկները թեր ու դէմ կարծիքներու բախումի պատճառ կ'ըլլան Թուրք իշխանութեան շարքերուն մէջ. կառավարութիւնը եւ յատկապէս վարչապետը մեծ մասով դէմ են «ահաբեկիչ կազմակերպութեան» մը հետ բանակցութիւն վարելու. կայ սակայն խումբ մըն ալ ինչպէս ՀԷՓ կուսակցութեան անդամները որոնք կը պնդեն թէ արիւնահեղութեան վերջ տալու առիթ մը պէտք չէ փախցնել :

«Ալ -- Հայաթ» թերթը Իօճալանի յայտարարութիւններուն հետ տեղեկացուցած է թէ Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահն ու զինուորական պետերը դրապէս տրամադրուած են ՓՔՔ-ի ղեկավարին առաջարկներուն հանդէպ, սակայն Տէմիրէլ մերժած է ընթացք տալ որ անոնք օրակարգի նիւթ ըլլան :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱԼՄԱՆ ՌԸՇՏԻ որ միշտ մահուան դատապարտուած է Իրանի կողմէ իր «Սատանայական Տուներ»ուն համար, 24 ժամուան անակնկալ այցելութիւն մը կատարեց Փարիզ ու քանի մը տասնեակ մտաւորականներու հանդիպեցաւ : Խոմէյնիի մէկ փաթվան է որ 1989-ին գրագէտին մահավճիռը կ'արձակէր եւ անկէ ի վեր, Ռըշտի խիստ պաշտպանութեան տակ կ'ապրի Անգլիա, ուր Սքոթլանտ Եարտ արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է : Ռըշտի, ցարդ, չէր կրցած Փարիզ գալ հակառակ իր դիմումներուն, բայց այլ վայրեր, ինչպէս Միացեալ -- Նահանգներ, գացած էր : Ուզած է միշտ որ արեւմըտեան Պետութիւնները ճնշում բանեցնեն Իրանի վրայ որ չեղեալ համարի այդ հրամանագիրը, բայց, ի զուր : Խօսքով, ինչպէս գիտել կուտայ «Լիպերասիոն»ի աշխատակիցը, ընդվզումները բազմաթիւ էին, ամէն բան կը փոխուի, երբ գործնականի պէտք է անցնիլ եւ Ֆրանսա 3 անգամ մերժած էր Ռըշտիի մուտքը : Կը թուի որ Մշակոյթի նախարարը, ցուցադրական վերջին արարք մըն ալ ուզած է ընել, պաշտօնը կորսնցնելէ առաջ : Տէֆանսի «Տապանի» տարիքին վրայ է որ ծէք Լանկ ողջունած է գրագէտը, Մարտ 18-ին, Բազմաթիւ գրագէտներ եւ մտաւորականներ ալ եղած են, բոլոր հոսանքներէ : Իր խօսքին մէջ, Ռըշտի չէ ուզած քաղաքագէտի կերպար առնել եւ նախընտրած է խօսիլ իր վէպին մասին. -- «Ինչո՞ւ մարդիկ կ'այրեն գիրք մը զոր չեն կարդացած : Մշակոյթը, անշուշտ, ինքնութեան մը արտայայտութիւնն է, բայց, պէտք չէ բանտի մը վերածուի : Այս ամբողջը ցոյց կուտայ, ի մէջ այլոց, իւմուրի ըմբռնումին լրիւ սնանկութիւնը» :

ՀԷԼՍԻՆՔԻԻ մարդկային իրաւանց միջազգային դաշնակցութիւնը, հաղորդագրութեամբ մը հրապարակուած Վիէննա, կը յայտնէ որ Թրք. ապահովութեան ուժերը տասնեակներով մարդասպանութիւններ գործած են հարաւ -- արեւելեան Թուրքիա 1992-ին : Թուրք բանակն ու ոստիկանութիւնը կ'ամբաստանուին որ աւելի քան 100 հոգի սպաննած են խաղաղ ցոյցերու ընթացքին եւ 72 մարդասպանութիւն գործած բնակարաններու վրայ եղած յարձակումներու ընթացքին, որոնց 34-ը ծագումով Քիւրտերու վրայ : Միւս կողմէ, աւելի քան 450 հոգի սպաննուած է անծանօթ յարձակողներու կողմէ : Զոհերուն մէջ 13 լրագրողներ կան որոնց 11-ը՝ Քիւրտեր են : Հէլսինքիի դաշնակցութիւնը կոչ կ'ընէ միջազգային հաւաքականութեան որպէսզի ճնշում բանեցնէ Թուրքիոյ վրայ եւ ան դադրի բռնաբարելէ մարդկային իրաւունքները : Կը պահանջէ նաեւ որ «անմիջապէս դադրի Թուրքիոյ որեւէ օժանդակութիւն զինուորական եւ ապահովութեան դետնի վրայ» :

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ, Ֆրանսացի ձկնորսները չկրցան ձեռք ձգել ինչ որ կ'ուզէին, գըլխաւորաբար 30%-ի յաւելումը զոր կը պահանջէին 6 տեսակ ձուկերու ներածման նուազագոյն գիներու վրայ : Միակ կրկնակ յանձնառութիւն մը առնուեցաւ ազգային հակակշիռներու ամրապնդում եւ բարելաւում շուկայական հակումներէ ձեռք ձգուած տուեալներու : Ֆրանսայի Ծովի Ենթանախարարը չէ կրցած համոզել իր 11 ընկերակիցները, ուրեմն որոշած է յանձնախումբին դիմել որպէսզի գործադրուի ստիպողական ձեւակերպութիւնը որ Թոյլ կուտայ արմատական միջոցներ ձեռք առնել :

ԽԱՄԷՅՆԻ հրապարակ իջաւ, Մարտ 18-ին, փաստելով միաժամանակ որ ողջ է եւ մահափորձին լուրը սուտ էր :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՖՈՒԹՊՈԼԸ փայլուն օրեր կ'ապրի : Առաջին անգամ ըլլալով երկու խումբեր կէս աւարտականի հասած են ԻՒԷՖԱ-ի բաժակին : Արդարեւ, Օսէռէ եաք որ յաղթեց Ամսթերտամի Աժաքսին, Փարի Սէն -- Ժերմէնն է որ 1-ի դէմ 4 կէտով պարտութեան մատնեց Մատրիտի Ռէալը :

ՎՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱԲԽԱԶՆԵՐՈՒ բախումները սաստկացած էին եւ զոհերու թիւն ալ բարձրացած գլալի համեմատութիւններով : Վերջին երեք օրերու ընթացքին մեռեալներու թիւը 110-ի հասած էր եւ աւելի քան 1000 վիրաւոր կար : Այս մեռեալներուն մէջ 37 Ռուս կայ : Սուխումիի վրացական վարչութեան պատասխանատուին՝ Թամազ Նադարեշվիլիի համաձայն վրացական ուժերը ետ մղած էին աբխազ անկախապաշտներու յարձակումը քաղաքին վրայ, որ բերդն է Վրացիներուն : Սուխումի ոչ կազ, ոչ ելեկտրականութիւն, ոչ ալ ջուր ունի : Շեվարնածէ Սուխումի գացած է մարտական գծեր հագած քննելու համար կացութիւնը :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՈՔՐԻԿ ՃԵՄԱՐԱՆՑԻԻՆ ԴԱՍԸ

Դպրոցներու պոլսական հարուստ ցանցին մասին տրուած լուրերու մէջ, տեղական մամուլին սիւնակները շատ ցանցառօրէն կ'անդրադառնան Սկիւտարի Սէմէրճեան - Ճեմարանին : Աշակերտներու նուազագոյն թիւով, ա՛լ գրեթէ հայաթափ թաղի մը հայկական անցեալէն հազուադէպ վերապրող մըն է ան, ուրիշ նախակրթարանի մը ու երկու եկեղեցիներու հետ :

«Մարմարա»յի վերջին տրցակէն թիւեր յատուկ տեղ յատկացուցած էին այս վարժարանին, անոր մէկ աշակերտուհիին յաջողութեան արձագանգով : Վերջին դասարանէն Վիքթորիա Պիւյիւք Գարագաշ ընտրուած է մասնակցելու Թուրքիոյ մանուկներու համագումարին որ նիւթ բռնած էր ՄԱԿ-ի Մանկական իրաւունքներու Յայտարարագիրը : Ան Փետր. 26-ին Պոլսոյ "Աթաթիւրք" մշակութային կեդրոնին մէջ իր ելոյթով պաշտպանած է նոյն Յայտարարագրին այն յօդուածները որոնք կը վերաբերին մանուկներու խղճի, գաղափարի եւ կրօնքի ազատութեան յարգանքին :

Ինչ որ երեւութապէս ոչ անսովոր այս լուրին ամէնէն ուշագրաւ մասը կը կազմէ, ճեմարանցի Վիքթորիային պատասխանն է Պոլսոյ Կրթական տնօրէնութեան այն հարցումին թէ մասնակիցները ի՞նչ բաներու կարիքը կը զգան իրենց դպրոցներուն մէջ : Ան պատասխան -- շարադրութեամբ մը դիտել տուած է թէ ինք ու իր ընկերները կարիքը կը զգան հայերէն դասագիրքերու, ինչպէս այլ նիւթերու համար նոր, արդիական հրատարակութիւններու :

Համարկումի արեւմուտքի մէջ բանաձեւուած մեր յաւակնութիւններէն աւելի պերճախօս չէ՞ գրեթէ մոռցուած անկիւնէ մը հասնող այդ պատասխանը. պերճախօսութիւն, որով լուռ վրէժ մըն ալ կը լուծուի բառ անհրաժեշտութեան՝ համարկուած համայնքի տիպար նկատուած ու այդ հաւաստումներուն հաւատացած բազմութիւններու ինքնագոհ միամտութենէն :

Թ. ԱՐՓԻ

ՉՄՈՌՆԱ՛Լ, ՀԱՅ ԿԻՆԵՐՈՒ ՋՈՀԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԽՈՐՏԱԿԵԼԻ ՈԳԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ Մարտ ամսուան ընթացքին յիշատակուեցաւ Կանանց Համաշխարհային Տօնը, եւ ինչպէս ամէն տարի այս տարի ալ մոռացութեան տրուեցաւ ամբողջական նուիրումի ու անսահման զոհաբերութեան բաժինը, որ Հայ կնոջ կը վիճակի. ամէն անգամ որ մեր բազմաչարչար ժողովուրդը գտնուի աղէտալի կացութեան մէջ:

Ի՛նչ սրտաճմլիկ պատմութիւններ չենք լսեր, այն ահաւոր զրկանքներուն եւ դժուարութիւններուն մասին, որոնց հարկադրուած են դիմագրել Հայաստանի ու մանաւանդ Ղարաբաղի հայ կիները ներկայիս: Ուրոյն է թէ ամենածանր բեռը անոնց ուսերուն վրայ կ'իյնայ. բայց անոնց մարտիրոսութիւնը չի յիշատակուիր ամենեւին:

Այսպէս եղած է հին ու նոր պատմութեան մէջ, եւ բացի քանի մը քաջարի Հայուհիներէ, որոնք զէն ի ձեռին այրերու կողքին մասնակցած են հերոսամարտերու եւ անմահացած, առ հասարակ շատ չէ խօսուած բուն ժողովրդական զանգուածին, այսինքն՝ հայ անանուն մայրերուն, քոյրերուն, պառաւներուն ու պարմանուհիներուն մասին, որոնք լուռ ու մունջ տարած են տառապանքի ծանր լուծը, տառապանք՝ որ շատ անգամ հետեւանքը եղած է իրենց այրերուն անհեռատես, ցնորապաշտ ու անգիտակից գործունէութեան:

Առանց այդ անանուն հերոսուհիներուն ցուցաբերած գերմարդկային համբերութեան եւ անսպառ դիմադրութեան, մեր ժողովուրդը պիտի կրնա՞ր արդեօք գոյատեւած ըլլալ, ու կուրծք տուած՝ իր պատմութիւնը յատկանշող հարստահարութիւններու, թալանի, աքսորի, կոտորածի ու գաղթի անվերջանալի շարանին: Ո՛չ անշուշտ:

Քիչեր միայն փորձած են բացատրել այս արտակարգ երեւոյթը, եւ այդ քիչերուն մէջէն Ոսկեղինիկ Եղիշէն է որ գիտցած է լաւագոյնս նկարագրել «Հայոց Աշխարհի Փափկասուն Տիկիններուն» անսահման զոհաբերութիւնը, Վարդանանց Պատերազմի պատմութեան գոնէ վերջին էջերը յատկացնելով այդ իրողութեան, կարծես ուզելով դարմանել առնապաշտ քաղաքակրթութեան մը կողմէ ի գործ դրըուած անիրաւ անտեսումը, որ հասարակաց եղած է մեր պատմագիրներուն մօտ:

Հակառակ 15 դարու հնութեան, այդ բանաստեղծական նկարագրութիւնը իր արժէականութիւնը կը պահէ միշտ եւ կը մնայ անգերազանցելի: Ատոր համար ալ, կ'արժէ զայն վերյիշել, վերածելով, սա՛ղ, պարզունակ աշխարհաբարի, որպէսզի հասկնալի դառնայ (ի գին դաւանանելու գրաբարի վայելչագեղ պերճաբանութեան):

Այդ նկարագրութիւնն է որ կարդացուեցաւ վերջերս Նիսի մէջ, Վարդանանց Տօնին առթիւ Նիսի Հայ Մշակութային Միութեան կողմէ կազմակերպուած հանդէսին, յուզախառն ընթերցմամբ շնորհագեղ երիտասարդուհիի մը՝ Տիկին Շողիկ Արփանեանի:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԱՆԶՈՒԳԱԿԱՆ»

Օր մը բարեկամ մը, կէս լուրջ — կէս կատակ, հեռաձայնէն քննադատեց զիս:

— Ձեր թերթին մէջ որքան յաճախ կը գործածէք «անզուգական» բառը, ըսաւ: Անզուգական երգիչ, անզուգական ասմունքող, անզուգական դերասան, անզուգական հանդիսավար: Այլեւս սկսած եմ ջղայնանալ այդ բառէն: Կը չափազանցէք: Աշխարհի վրայ ո՛չ մէկը անզուգական է:

Պահ մը ցնցուեցայ: Իրաւունք չունէ՞ր արդեօք: Ի՞նչ կը նշանակէ անզուգական: Անզուգական կը նշանակէ եզակի, իր նմանը չունեցող, մէկ հատիկ, նոյնիսկ անփոխարինելի: Է՛հ, ինչպէս անզուգակա՞ն են մեր արժէքաւոր այն արուեստագէտները, հանրային գործիչները եւ միւսները, որոնց մասին կը գործածենք այդ որակումը:

— Լաւ դիտեցէք ձեր շուրջը եւ տեսէք թէ հոս ու հոն ուրիշ տաղանդաւոր մարդիկ ալ կան, ըսած էր օր մը ուրիշ մէկ բարեկամս, որուն կը գանգատէի մեր մշակութային կեանքի ցամաքութենէն:

Վստահ եմ շատեր նոյնը կը խորհին: Օր մը գովասանքով արտայայտուեցէք տաղանդաւոր մէկու մը մասին, անպայման հեռուէն կամ մօտէն ընդդիմախօս մը ուս պիտի թօթուէ ու պիտի առարկէ.

— Անոր պէս քանինե՜ր կան, ինչո՞ւ չէք տեսներ զանոնք:

Բայց պատասխանը յստակ է: Զանոնք չենք տեսներ, որովհետեւ անոնք թաքնուած են, որովհետեւ անոնք թաղուած են իրենց առանձնութեան մէջ, որովհետեւ անոնք միշտ կը նախընտրեն վարը նստիլ ու դիտել բեմին վրայինները եւ երբեք բեմ չեն ելլեր:

Տաղանդաւոր մարդ շատ կայ թերեւս: Բայց հրաւիրեցէք զանոնք հանրային բեմ, այն ատեն պիտի տեսնէք թէ անոնք ծակէ ծակ պիտի փախչին: Տարբեր բան է առանձնութեան մէջ տաղանդ ցուցաբերել, տարբեր բան է անձական փոքրիկ հաւաքոյթի մը ընթացքին տաղանդաւոր ելոյթներ ունենալ, եւ անշուշտ տարբեր բան է տաղանդ ցուցաբերել հանրային բեմի մը վրայ: Եւ դուք, որ կը ջղայնանաք «անզուգական» որակականէն, պիտի անդրադառնաք, որ, թէեւ տաղանդաւորները շատ են, բայց անզուգական կը թըւին անոնք որոնք բեմ կ'ելլեն:

Այսօր, մերինին նման փոքրիկ շրջանակներու, մանաւանդ փոքրամասնութեան հաւաքականութիւններու մէջ ամէն մարդէ ներս հրաշագործ քանի մը մարդիկ նախախնամական գործ կը կատարեն: Եթէ զանոնք ուրիշի մը հետ փոխել իսկ ուզէք, դժուար է նոյնը ընելու կարող մարդիկ գտնել: Մէկուն տեղ տասը չկայ, ընդհակառակն տասնի տեղ մէկ կայ միայն: Եկէք եւ զանոնք անզուգական մի կոչէք:

Մնաց որ, մարդիկ, ո՛չ միայն տաղանդաւորները, այլ նաեւ ամէնէն հասարակները, ինչպէս անզուգական են բառին տարբեր մէկ իմաստով: Որքան ալ ժողովրդական իմաստութիւնը մեզի ըսէ թէ ամէն մարդ իր մէկ նմանը ունի աշխարհի վրայ, ո՛չ մէկ մարդ իր իսկական նմանը ունի: Ամէն մարդ տարբեր աշխարհ մը, տարբեր կլիմայ մը, տարբեր երեւոյթ մըն է եւ եթէ ձեր դիմաց ունիք տասը տաղանդաւոր մարդիկ, այդ տասը տաղանդաւորներէն ո՛չ մէկը միւսին հետ կը նոյնանայ ամէն բանով:

Բնութիւնը, որ աշխարհի ամէնէն հարուստ ստեղծագործական երեւակայութիւնը ունի, ամէն մէկ մարդու կերպարին վրայ կարծես այնպէս աշխատած է, ինչպէս կ'աշխատի վիպագիր մը իր իւրաքանչիւր հերոսին վրայ: Բնութիւնը լուսանկարչական մեքենայ չէ գործածած կամ տպագրական գործիք, բազմացրող գործիք չէ գործածած մարդիկը ստեղծագործելու ատեն: Ամէն մարդ առանձին յղացումի մը արդիւնք է, ամէն մարդ ինքնուրոյն պատկեր մըն է, ամէն մարդ առանձին ուսումնասիրութեան կարօտ գիրք մըն է: Զաւակ մը անգամ իր հօրը նմանը չէ, երկուորեակներէն մէկն անգամ միւսին լրիւ նմանը չէ: Մարդ այնքան տարբեր է ուրիշէ մը, որ պիտի ըսեմ, թէ եթէ հայելիին մէջ ինքզինք տեսնէ, պէտք է հաւատայ որ հայելիէն յառնող իր կրկնապատկերն իսկ իրմէ տարբեր բան մըն է:

Եկէք եւ դարձեալ անզուգական մի՛ կոչէք մարդը:

Բ. Հ.

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ՝ ԲԱԽՏԱԽԱՂԻ ԴՐԱԽՏԸ

Բախտախաղի համաճարակէ վարակուած երկիր մըն է Պուլկարիան: Շաբաթ կէսօրէ ետք Լօթօ-ի կեդրոնները որոնք ընդհանրապէս գիւղին գարեջրատունը կ'ըլլան, բազմութեամբ կը յորդին. խաղացողները կրակոտ վէճեր կ'ունենան, կը խօսին նախորդ շաբթուան բախտաւորներուն մասին: Կիրակի, Լօթօ-ին հաղորդումը ամէնէն աւելի հետաքրքրութիւն շարժողն է: Ասոր քով կան բազմատեսակ վիճակախաղեր, հեռատեսիլի խաղեր, թոմպոլաներ եւայլն:

Նախապէս, խաղարան բանալու իրաւունք կը տրուէր օտար ընկերութիւններու եւ միայն Պալքանթուրիսթն ու Ինթերօթելը իրաւունք ունէին պայմանագրեր ստորագրելու: Պատժական օրէնքը կ'արգիլէ դիպուածի ու բախտի խաղերը, սակայն շատ մը անձնական ընկերութիւններ կը յաջողին շրջանցել օրէնքը, խուսափիլ տուգանքներէ ու մանաւանդ օրէնսդիր իշխանութեան վարանումներէն օգտուելով խաղարաններ ու նման հաստատութիւններ բանալ ու օրէ օր կ'աւելնայ անոնց թիւը:

Մեծ պանդոկներու մէջ օտար ընկերութիւններու կողմէ սարքաւորուած խաղարանները յաճախ օրէնքներու արգելիչ տրամադրութիւններուն պատճառով չեն գործեր, միլիոնաւոր տոլարներու վնաս պատճառելով: Գործի աշխարհին մարդիկը յուսախաբ են ու կ'ափսոսան ... Պետութիւնը եկամուտի կարեւոր աղբիւր մը կը զրկուի, փարչարարական սխա...

... Իսկ երանելի կալանաւորեալներուն եւ պատերազմի մէջ ինկածներուն կիները չեմ կրնար հաշուել, որովհետեւ չգիտցածներս աւելի շատ են, քան թէ՝ գիտցածներս:

Բոլորը միահամուռ երկնաւոր նախանձով լեցուած, ոչինչով ետ մնացին անոնցմէ որոնք աշխարհ չէին ճանչցած: Երբեք չյիշեցին մայրենի ազատութեան փափուկ անունը, այլ իբրեւ մարդիկ, որոնք հինէն ի վեր նեղութիւններու համբերել սովրած են չինականներու նման, եւ աշխարհի վրայ իրենց կեանքը անցուցած են տանջանքով, աւելի մեծ վիշտերու համբերել յանձն առին:

Ոչ միայն իրենց հոգիներուն մէջ մխիթարուած մնացին յաւիտենական յոյսի աներեւոյթ զօրութեամբ, այլեւ մարմնական նեղութիւններով աւելի տոկացուցին բնաւ ծանրութեան: Որովհետեւ, թէեւ իւրաքանչիւրը ունէր իր ձեռնասուն սպասաւորը, բայց չէր տեսնուեր թէ ո՞րն է տիկինը եւ ո՞րը՝ աղախինը: Նոյն տեսակ հագուստներ կը կրէին, եւ երկուքն ալ գետինը փռուած խշտեակի վրայ կը պառկէին: Ո՛չ մէկը անկողին չէր փռեր, որովհետեւ չէին գիտեր նոյնիսկ խոտի տեսակները զանազանել: Նոյն թուխ գոյնը ունէին փխաթները եւ նոյն սեւ գոյնը՝ անկողնի բարձերը:

Անոնց համար համեմեալ անուշարար կերակուրներ պատրաստող խոհարարներ չկային, եւ ո՛չ ալ ազատներու սովորութեան համաձայն սպասարկող հացարարներ, այլ՝ ամէն ինչ հասարակաց էր: Շաբաթամուտը կ'անցընէին անապատի մէջ բնակող մենակեացներու նման: Ո՛չ ոք ուրիշին ձեռքին ջուր չէր լեցներ եւ ո՛չ ալ կրտսերները աւագներուն սրբիչ կը մատուցանէին: Փափկասուն կիներուն ձեռքերը օճառախոտ չտեսան, եւ իրենց իւղ չմատուցուեցաւ ուրախութեան հանդէսներու համար: Անոնց առջեւ մաքուր ափսէներ չդրուեցան եւ ոչ ալ բաժակակալներ բերուեցան՝ հրճուանքի համար:

Փոշոտեցան եւ ծխոտեցան նոր հարսերու նուիրաններն ու առագաստները, եւ սարդի ոստայններ պատեցին անոնց հարսանեկան սենեակները: Կործանեցան անոնց պալատներուն բարձր գահերը: Աւերուեցան անոնց ապարանքները եւ տապալեցան անոնց ապաստան ծառայող ամրոցները: Իրենց աչքերով տեսան իրենց ստացուածքներուն յափշտակութիւնը եւ իրենց ականջներով լսեցին իրենց սիրելիներուն վիշտերն ու չարչարանքները:

Հայոց աշխարհի փափկասուն տիկինները, որոնք փափուկ կեանքով ու քնքշութեամբ մեծցած էին բազմոցներու վրայ եւ դահաւորակներու մէջ, ամէն օր բոպիկ ոտքով հետիոտն կ'երթային աղօթքի տուները, անձանձրոյթ ուխտ ընելով եւ խնդրելով որ կարենան համբերել մեծ նեղութեանց: Անոնք որ իրենց մանկութենէն սնուած էին հորթի ուղեղներով եւ երէներու փափուկ միսով, վայրենիներու նման խոտեղէն ուտելիքներ կ'ընդունէին մեծ ուրախութեամբ եւ ամենեւին չէին յիշեր իրենց սովորական փափկութիւնը: Անոնց մարմնոյն մորթը սեւ գոյն ստացաւ, որովհետեւ ցերեկը արեւակէզ էին եւ ամբողջ գիշերն ալ գետնին վրայ կը պառկէին: Անոնց բերնին մշտընջենական մրմունջքը սաղմոսներ էին եւ կատարեալ մխիթարութիւնն ալ՝ մարգարէներէ ընթերցուածներ: Երկու երկու միաբանեցան իբրեւ հաւասար ամոլներ, ուղիղ տանելով արքայութեան ակօսը, որպէսզի առանց վրիպելու հասնին խաղաղութեան նաւահանգիստը:

Մոռցան կանացի տկարութիւնը եւ եղան առաքինի տղամարդիկ, հոգեւոր պատերազմի մէջ: Մարտնչեցան, կռուեցան կարեւոր մեղքերու դէմ, կտրել նետելով անոնց մահաբեր արմատները: Միամտութեամբ յաղթեցին խորամանկութեան եւ սուրբ սիրով լուացին կապտագոյն ներկուած նախանձը: Յաղթեցին ամբարտաւանութեան եւ նոյն խոնարհութեամբ հասան երկնաւոր բարձրութեան: Աղօթքով բացին երկնքի փակեալ դռները եւ սուրբ խնդրանքով վար իջեցուցին հրեշտակները, վասն փրկութեան:

Այրիները, որոնք անոնց միջեւ էին, նորէն առաքինութեան հարսեր դարձան եւ իրենց վրայէն վերցուցին այրիութեան նախատինքը: Իսկ կալանաւորեալներու կիները կամովին կապեցին մարմնական ցանկութիւնները եւ եղան կցորդ՝ սուրբ արգելափակեալներուն չարչարանքին: Իրենց կեանքով նմանեցան մեռած քաջ նահատակներուն, եւ հեռուէն մխիթարիչ վարդապետներ դարձան բանտարկեալներուն: Իրենց մատներուն աշխատանքով շահեցան իրենց կերակուրը, եւ թագաւորէն իրենց տրուած ռոճիկը տարուէ տարի խնայելով կը ղրկէին անոնց, ի մխիթարութիւն: Դարձան անարիւն ճգնաւորներ որոնք կ'ապրին երգի քաղցրութեամբ, առանց կերակուրի, եւ կենդանի են միայն օդ ծծելով, ու նման դարձան անմարմին հրեշտակներուն:

Շատ ձմեռներու սառնամանիքներ հալեցան. եկաւ գարուն, եւ հասան նորէկ ծիծեռնակներ: Տեսան եւ ուրախացան կենդանասէր մարդիկ, բայց տիկինները երբեք չկրցան տեսնել իրենց անձկալիները: Գարնանային ծաղիկները եկան յիշեցնել իրենց պսակասէր ամուսինները, եւ իրենց աչքերը կարօտցան տեսնել անոնց երեսներուն ցանկալի գեղեցկութիւնը:

Դուրսէն դիտողներուն կ'երեւային իբր սգաւոր եւ չարչարեալ այրիներ, իսկ իրենց հոգիները զարդարուած ու մխիթարուած էին երկնաւոր սիրով: Այլեւս սովորութիւն չըրին հեռու երկրէ եկած մէկուն հարցնելու թէ, ե՞րբ կարելի պիտի ըլլայ որ տեսնեն իրենց սիրելիները, այլ առ Աստուած իրենց իղձն ու աղօթքը այն էր թէ, ինչպէս որ սկսան քաջութեամբ, այնպէս ալ Անոր հասնին վախճանելով, լեցուած երկնաւոր սիրով:

Եղիշէի Վարդապետի
Վասն Վարդանայ
Եւ Հայոց Պատերազմին

Համառօտագրեց՝
Տ. Հ.

ՓԱՐԻԶԻ ՕՓԵՐԱՆ՝ ԱՅՆՊԷՍ ԻՆՉՊԷՍ ՁԵՆՔ ՃԱՆՉՆԱՐ

1860-ին Փարիզ կը բարգաւաճի, Նափոլէոն Գ. եւ կայսրուհի Էօժէնի կը նախատեսեն օփերա մը կառուցանել տալ մայրաքաղաքին ճիշդ կեդրոնը։ Արդէն կազմակերպուած է մրցում մըն ալ այս ուղղութեամբ։ Քաղաքին ճարտարապետը՝ Շառլ Կարնիէի նախագիծը գրեթէ բոլորին համակրանքը կը վայելէ, բացի... կայսրուհիին, որ երբ զայն կը տեսնէ կը հառաչէ. «Ասիկա որեւէ ոճ չունի, ոչ հելլենական է ոչ ալ հռոմէական»։

Սակայն այս ելոյթէն 15 տարիներ յետոյ, նախագահ Մաք — Մահոն բացումը կը կատարէր այն շինութեան որ պիտի դառնար աշխարհի օփերաներուն մեծագոյնը՝ 11 հազար քառակուսի մեթրով, հսկայական կարկանդակի մը նմանող, որ պաշտօնապէս պիտի կոչուէր Կարնիէ պալատ։

Երբ շէնքին շինութիւնը կը սկսէր Շառլ Կարնիէ դէմ-յանդիման գտնուեցաւ ջուրի խաւի մը հետ։ Յուսահատութեան առաջին հանգրուանէ մը ետք, որոշեց կառուցանել զոյգ պատեր՝ արգիլելու համար ջուրին ներթափանցումը։ Անոնք այն պատերն են, որոնք մնուցանեցին Կաստոն Լըրուի երեւակայութիւնը, որ իր վէպին հերոս՝ Ուրուական Էրիքի «չարչարանք-ներու սենեակ»ը նկարագրեց այդ պատերուն միջեւ։ Այն ժամանակներէն ի վեր յաճախ վէճերու դուռ բացած է ջրային այս խաւին եւ պատերուն գոյութեան հարցը։ Մինչդեռ անոնք իրապէս գոյութիւն ունին, մինչեւ իսկ ժամանակին, օփերայի պաշտօնեաներէն մէկը սկսեր է ձուկ բուծանել այդ ջուրերուն մէջ, որոնք նաեւ կը նկատուին կարեւոր պահեստ՝ հրդեհի վտանգին դէմ։

Լաւ ուսումնասիրելու պարագային՝ Քարփոյի այն արձանները, որոնք շէնքին ճակատը կը զարդարէին և մօտ անցեալին փոխադրուեցան Շայօ պալատը, կարելի կ'ըլլայ նկատել որ մոխրագոյն բազմաթիւ բիծեր կան անոնց վրայ։ Ասոր բացատրութիւնը պարզապէս այն դէպքն է թէ, 1869-ին երբ Քարփօ զանոնք աւարտեց, անոնց մերկ մասերը զայրացուցին քանի մը ծայրայեղական մաքրակրօններ, որոնք 1869 Օգոստոս 27-էն 28-ի գիշերը կաղամարներով մելան նետեցին անոնց վրայ։ Տարիներու ընթացքին ձեռնարկուած մաքրութեան ջանքերը ի դերեւ ելած են եւ երբեք կարելի չէ եղած ջնջել այդ բիծերը։ Դար մը ետք նոյն արձանները դարձեալ վնասներ կրեցին, սակայն այս անգամ կառքերու արձակած վնասակար կազերէն։

1896 Մայիս 20-ին 2000 հանդիսատեսներ ներկայ են «Ֆաուսթ»ի ներկայացումին։ Յանկարծ ջահը կը ինկնի եւ քանի թօն ծանրութիւնը կ'իյնայ ներկաներուն վրայ, պատճառելով բազմաթիւ վիրաւորներ եւ մեռեալ մը։

Երբ ձայնագրութեան առաջին գործիքները սկսան տեղ գրաւել հրապարակին վրայ, անմիջապէս արձանագրուեցան ծանօթ երգիչներու եւ երգչուհիներու ձայները եւ ապահովութեան մտահոգութեամբ բուն, նախնական Էլիսըն ձախարակները դրուեցան պողպատեայ սնտուկի մը մէջ որ ձգուեցաւ Օփերայի յատակը։ Սակայն, արտահանելու ատեն յայտնաբերուեցաւ կմախք մը, որ ըստ Կասթոն Լըրուի, Ուրուական Էրիքէն զատ ուրիշ ոեւէ մէկուն չէր կրնար պատկանիլ։ Աւելի իրատես վարկածով կարելի է ըսել, որ մեծ հաւանականութեամբ անիկա կը պատկանի այն բազմաթիւ քաղաքացիներէն մէկուն, որոնք 1870-ի ապստամբութեանց ընթացքին տակաւին իր շինութեան փուլին մէջ գտնուող Օփերան կը գործածէին որպէս կեդրոն։ Եւ երբ 1871-ին Վերսայլցիները քաղաք մուտք գործեցին, շէնքին ստորնայարկերէն մէկը գործածուեցաւ որպէս թաքստոց, ուր սակայն սպաննուեցան մեծ թիւով յեղափոխականներ։

ՔԱՂՀԱՆ

ժողեցումներու ու սխալ Թիրախի ուղղուած քարոյականի մը պատճառով։

Անոնք կը բացատրեն որ դրամի խաղերը կարճ ժամանակամիջոցի մէջ շահ չեն ապահովեր. Ներդրումները եկամտաբեր դառնալ կը սկսին տասնեակ տարիներ ետք։ Անբացատրելի կը մնայ երեւոյթը թէ երկիր մը որուն բնակչութիւնը լաւ ընդունելութիւն կը կատարէ այս կարգի ժամանցներու, կը սահմանափակէ խաղատախտակներու տարածումը, մինչ գործնական մօտեցումով մարդիկ պատրաստ են այդ մարզին մէջ ներդրումներ կատարելու։

Այսուհանդերձ, իշխանութիւնը բոլորովին անտարբեր չէ յայտնուած տրամադրութիւններուն. Հարկերու ընդհանուր վարչութենէն պատասխանատու մը խաղերուն մասին օրէնքի նախագիծ մը պատրաստած է։ Ասոր համաձայն, յանձնախումբ մը պիտի ստեղծուի խաղարաններ բանալու եւ բախտախաղ կազմակերպելու արտօնագիր տալու համար։ Խական կէտը այն է որ խաղերուն բոլոր ժամանակցութիւնները պիտի կատարուին միայն պուլկարական դրամանիշով։ Անհաւանական չէ որ Պալքանները միջոց մը ետք ունենան իրենց Մոնթէ Գարլօն։

Ա. Թ. Թ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՍԱՆԹԱ ԲԱՐՊԱՐԱՅԻ մէջ (Գալիֆորնիա) Մարտ 4-ին իր մահկանացուն կընքած է ծանօթ խմբավար եւ ջութակահար Վարուժան Կոճեան, յետ փանքրէասի խըլիրդի։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մարտ 8-ին, Սանթա Պարպարայի Յոյն Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ մէջ։ Ողբացեալը տաղանդաւոր երաժշտագէտ մըն էր, համաշխարհային համբաւի տէր։ Կոճեան իր ասպարէզը սկսած է շատ կանուխ, 8 տարեկանին իսկ երբ հայրը ճամբի սրնգահար զինք քաջալերած է որ ջութակ նուագէ եւ հազիւ եօթը ամիս ետք կրցած է ունկնդրութիւն մը տալ։ Անմիջապէս զինք ղրկած են Փարիզ ուսանելու համար Երաժշտանոցը, ուր ստացած է ջութակի Ա. մրցանակը։ Ապա, անցած է Ֆիլատելֆիա եւ 280 թեկնածուներէ երեք ընտրուածներէն մէկը եղած է Եաշա Հայֆէցի «մաստըր» դասարանը։ Շուրջ 55 տարեկան էր։

**

ՀԱՐԹՖԸՐՏԻ Քէնթէր Թատերասրահին մէջ, Խաչեան Սանուց Միութեան նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած է «Հայ տանս» արդիական պարախումբին ներկայացումը, Մարտ 8-ի երեկոյեան։ Յայտնութիւն մը եղած են Ֆորէկրաֆ Լեւոն Թապէրեանի ստեղծագործութիւնները, որոնք կը մօտենան Պեժարի եւ այլ տաղանդաւոր միջազգային վարպետներու գործերու ոճին։ Յաջողութեան կարեւոր մաս մըն ալ հետեւանք էր ընտրուած երաժշտական գործերուն առաջին մասը՝ դասական, երկրորդ մասը՝ արդիական։

**

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան Թատերական յանձնախումբը այս տարուան իր եղանակը բացած է, Մարտ 1-ին, առաջին ներկայացում — նալայով։ Բեմադրուած է Եոհաննա Ալպէրտ Գրաուսի «Անունդ մի՛ մոռնար» թատերախաղը Թրքերէնի թարգմանուած։ Բեմադրիչն էր՝ Միսաք Թորոս, որու համար այս բեմադրութիւնը «հրաժեշտի ելոյթ» մըն էր։

**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Յունուար 15-ին, իր մահկանացուն կնքած է Կարօ Ազնաւորեան Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Լիբանանի Շրջանային Վարչութեան ատենադպիր։ Ողբացեալը, 55 տարեկան երկար տարիներ պատասխանատու պաշտօններ վարած է կուսակցութեան եւ «Զարթօնք» ակումբի մէջ։

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան կեդրոնին մէջ, Փետրուար 28-ին, կազմակերպութեամբ տեղւոյն «Թէքէեան» մասնաճիւղին երաժշտական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է մասնակցութեամբ «Քնար» երրեակին, որու անդամներն են. — Տիկին Սոնա Մերձիմէքեան (ջութակ), Տիկին Շաքէ Գազանճեան (դաշնակ), Պ. Վարդան Ճեռահեան (թաւջութակ)։

ՈՍԿԷ ԱՆԿԻՒՆ

ԾԱԽՈՒ ԳԱՂՏՆԻ ՔԱՂԱՔ

Թոմսք — 7 Ռուսաստանի ամէնէն գաղտնի պահուած քաղաքներէն է. ան ստեղծուած է Սիպերիոյ ճիշդ մէջտեղի մասը, 1949-ին, երբ Ստալին որոշած է հիւլէական զինամիջոցներով օժտել երկիրը։ Այսօր նոյն քաղաքը դիմած է համաշխարհային դրամատան որ օգնէ սեփականացնելու իր գործունէութեան մէկ մասը։ Դժուար պարտականութիւն կը նկատուի արեւմտեան մասնագէտներու համար պատասխան գտնել այն հարցումին թէ ի՞նչ ապագայ կրնայ ունենալ արգիլեալ քաղաք մը որ փլիւթոնիոմ կ'արտադրէ։

**

ՆՈՐ ՄՇՏԱՀՈՍ ԳՐԻՉ ՄԸ

Ճափոնական ձեռնարկութիւն մը ամսուան վերջաւորութեան շուկայ պիտի հանէ մշտահոս գրիչներ որոնք փոքրիկ օդափոխիչ պտուտակներով օժտուած են, ծխիկներու մելանը չորցնելու համար։ Երբ չըջանակի մը մէջ ծխողներու թիւը աւելնայ, բաւարար պիտի ըլլայ փոքրիկ կոճակի մը կոխել ու շարժման անցընել պտուտակը, ցրուելու համար մուխի քուլաները։

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏՐՆԻ ՊԱՇԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Սուրբ Գայեանէի բակում, դեռ մի թարմ շիրիմ կայ. դա Լուսինէ Զաքարեանի շիրիմն է։ Նա վախճանուել է ընդամէնը մի քանի շաբաթ առաջ...

Ոտքով գնում ենք դէպի Շողակաթ։ Երիտասարդ բաքուցի կինը շարունակում է մեզ հետ քայլել ու պատմել իր մասին։ «...Ես չեմ կարող ինձ կապել պատահական մարդկանց ու կեանքս ապահովել։ Երեխաներ ունեմ։ Կանանց մեծ մասն այդպէս են անում ու իրենց ապատում. գնում են։ Ես հաւատացեալ եմ. դիմել եմ Եկեղեցուն...»։

Ձիւնի տակ քայլելով հասնում ենք Շողակաթ ու ներս ենք մտնում։ Համեստ շինութիւն է ու շատ խորհրդաւոր։ Ջուրցերացիները խիստ տպաւորուած լուռ նստում են։ Կինը մօտենում է եկեղեցու անկիւնում մոմավաճառ կնոջն ու ասում. «պատմիր եկեղեցու մասին»։ Մոմավաճառն պատասխանում է. «դէ՛ Մարինա կոյսի պատմութիւնը բոլորն էլ գիտեն. ի՞նչ պատմեմ...»։ պատասխանում եմ. «Շողակաթի մասին գիտենք պէտք չի պատմէք, մի անհանգստացէք»։ Մոմավաճառ կինը հարցնում է. «Պարսկաստանի՞ց էք եկել»․ պատասխանում եմ «ո՛չ Ֆրանսայից, բայց ծագումով Նոր Ջուղայեցի եմ»։ Զարմացած նայում է ու հարցնում. «Սպահանի՞ց ես». պատասխանում եմ «ո՛չ, Նոր Ջուղայից»։ Անմիջապէս հարցնում է. «Ումնցի՞ց ես». երբ նշում եմ ծնողներիս ու պապերիս ընտանիքներին, պատասխանում է «Հայրս պապիդ պատկան գիւղերից էր. մենք 49-ին ենք եկել... գնացէ՛ք ներսը՝ խորհրդարանը, կոյսի գերեզմանը տեսէ՛ք»։ Մօտենում ենք անկիւնին։ Բաքուից եկած կինը, ջերմագին ձեռքերն վեր, դէպի պատուհանի լոյսը բարձրացրած աղօթում է գերեզմանի մօտ։ Լուռ սպասում ենք։ Դուրս է գալիս փոքրիկ հրջափակից. մենք ներս ենք մտնում բեմի աջ կողմում գտնուող այդ նեղլիկ խուցը։ Փոքրիկ հրջափակի դիմացի աջ անկիւնում համեստ մի գերեզման կայ, որը լուսաւորուած է պատուհանից նրա վրայ ընկած ուղղակի շողի միջոցով։ Այս անկիւնն եւս այսօր մի ուրիշ մարմնաւորուած խորհուրդ է ընորոշում՝ «Շողակաթ». շնորհակալ եմ, որ այդ խուցն այդ պահին եմ ներս մտել։ Ամէն ինչ լուռ է ու անշարժ։ Փոքրիկ եկեղեցում միայն հինգ հոգի ենք, երկու կին եւ երեք տղամարդ։

Դուրս ենք անցնում ու քայլում դէպի Սուրբ Հռիփսիմէ։ Հասնում ենք տաճարին, ներս ենք մտնում։ Երիտասարդ քահանան մի երկու հոգու հետ նստել է փոքրիկ երկաթեայ վառարանի կողքին։ Անցնում ենք խորանի տակը. այնտեղ են Կոմիտաս Կաթողիկոսի շինութեան հիմքում ամփոփուած Հռիփսիմէ կոյսի, երբորդ անգամ կնքուած մասունքները։ Ներս ենք մտել մի մոմ ձեռքներիս, որով հետեւ վայր իջնող քարակոփ ճամբան խիստ խաւար է...

Դուրս գալուց երիտասարդ կինը խնդրում է «...մոմը այստեղ թողէ՛ք»։ Թողնում ու վերեւ ենք բարձրանում։ Երբ վեր ենք հասնում, ուղեկից կինն քահանային խնդրում է բացատրել շինութիւնը... քահանան ուզում է սկսել, շնորհակալութիւն ենք յայտնում. պատմութիւնը գիտենք... այլեւս չի շարունակում. լուռ ենք բոլորս։ Շնորհակալութիւն ենք յայտնում մեզ ուղեկցող բաքուցի կնոջն ու դուրս ենք գալիս։ Կինը մնում է տաճարում։

Դուրսը ձիւնը դադարել է... Երեւան վերադառնալիս կանգ ենք առնում Զուարթնոցի ցուցանիշ քարակերտ արձանի մօտ եւ քանի որ մեքենաների համար երթեւեկի ճամբան փակ է, ձիւնի վրայ, քայլում ենք մինչեւ աւերակները։

Զուարթնոցի վերանորոգուած բոլորաձեւ պատերը վեր են բարձրացուած մէկ մեթր բարձրութեամբ եւ ներքին զամբիւղահիւս խոյակներով սիւնաշարն եւս վերականգնեցուած է։ Ներքին սիւնաշարի եւ շրջափակող բոլորաձեւ պատերի միջեւ, չորս աւելի բարձր սիւների վրայ, բազմած են գլուխներն դէպի ձախ ուսն ուղղած չորս արծիւներ։ Ամէն ինչ անշարժ է, լուռ ու վեհ...

Մօտակայքում ծածկոցների տակ տաշուած քարեր են դասուած. վերանորոգութեան համար են բերուած։ Աւերակները հէնց նոյն վիճակում են, որ տեսել եմ 1991 թուին՝ ձմրանը։ Այդ օրերին շինութեանը հասնելու համար ոտքով աւելի քիչ տարածութիւն պիտի քայլէինք։

Աւերակներն դիտելուց յետոյ, կանգ ենք առնում ձիւնի մէջ շարուած վաճառքից, 130 ռուբլով, մէկ փոքրիկ կապոյ շոքոլա գնելու։ Վաճառողն մի ռուս տարեց գնչուհի է. քիչ այն կողմ, մի փոքրիկ շիշ իտալական խմիչքը 19.000 ռուբլի արժի։

Զուիցերական Հիմնարկի տնօրէնն ինձ առաջարկում է աշխատանքներն անաւարտ չթողնելու համար մէկ շաբաթ եւս մնալ Հայաստանում։ Համաձայնւում եմ։

Քանի որ բացի յիշուած շոքոլայից, օրուայ ընթացքում ոչինչ չենք կերել, որոշում ենք դուրսն ընթրել։ Հարց ու փորձ անելով վերջապէս հասնում ենք մինչեւ Դուին հիւրանոցի նկուղում գտնուող ճաշարանը։ Ներս ենք մտնում. իջնում ենք գետնայարկ տանող ոլորապտոյտ սանդուղներից եւ հասնում ճաշարանին։ Ճաշարանն ամբողջովին դատարկ է։ Յաճախորդները միայն մենք ենք։ Հիւրասիրւում ենք խորովածով եւ խմիչքով։

Ժամը 22-ին կրկին Արմենիա հիւրանոցի մուտքի մօտ ենք։

Դրան չեմ ին ենք, որ յանկարծ վառւում են ելեկտրական լոյսերը։ Վերելակներով վեր ենք բարձրանում եւ ճանապարհին լսում, որ ճաշարանի «տիսքոթէք»-ը սկսել է աշխատել։ Աղմուկ իրարանցում է սկսում։ Հիւրանոցն կրկին սկսել է եռալ։ Week-end-ը ոմանց համար անօգուտ չպիտի անցնի։

(Շար 12)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԼԱՄԱՐ. – Տէր եւ Տիկին Անթուան Սարխոշեան 850 Ֆր. քաջալերելով «Յառաջ»ի տարած առաքելութիւնը հայ մշակոյթի պահպանման համար:

CROIX BLEUE
Centre de Vacances

La Croix Bleue des Arméniens de France organise deux séjours à son Centre de vacances de Bellefontaine (Jura) pour les *enfants de 7 à 13 ans.*

1er séjour : du 8 juillet au 1er Août

2ème séjour : du 2 au 29 Août

prix : pension pour un enfant 3 000 F
pension pour deux enfants 5 500 F
pension pour trois enfants 8 000 F

voyage (pour Paris et sa région) : 400 F

Pour les inscriptions veuillez vous adresser au bureau de la section de la CBAF la plus proche de votre domicile ou au bureau du Conseil d'Administration au — 17, rue Bleue, 75009 Paris.

CONCERT

Mardi 23 Mars à 20h45
Eglise Saint-Julien-Le-Pauvre
Place Saint-Julien-Le-Pauvre, Paris 5e
ORCHESTRE DE L'A.M.I.
ET
QUATUOR A CORDES
Direction : NURHAN ARMAN
Mozart — Locatelli — Grieg — Elgar

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Ապրիլ 11, Զատկի տօնին առթիւ, Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ՝ տեղի պիտի ունենայ վաճառք Զատկական խմորեղէններու – Չէօրէքի – եւ գունաւոր հաւկիթներու:

Ձեր առեւտուրը կատարեցէք ի Նըպաստ Եկեղեցւոյ՝ զարդարելով զատկական ձեր սեղանները հայկական բարիքներով։

ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ASSOCIATION NAREG

— ENGHIEN —

LA TROUPE DE DANSE NAREG S'AGRANDIT !

Jeunes Arméniens qui aimez la danse traditionnelle arménienne, venez partager votre arménité dans une ambiance dynamique et motivante.

Répétitions : Lundi soir ou mercredi selon âges et niveaux

Renseignements : Faites le premier pas et appelez Myriam au 48. 41. 49. 37.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

A l'initiative du Centre d'Enseignement et de Diffusion de la Culture Arménienne et avec le concours du Centre Régional de Documentation Pédagogique unique débat public en France avec l'écrivain et dramaturge d'Arménie :

Berdj ZEYTOUNTSIAN

«UN ECRIVAIN DANS LA TOURMENTE»

Témoignage d'un acteur (ex-ministre de la Culture) de la vie culturelle dans l'Arménie d'hier et d'aujourd'hui.

le Samedi 27 Mars à 20 heures 30
à l'Espace Cézanne
(Ancien Hôtel Splandid)
C.R.D.P. — 31, Bd. d'Athènes
Marseille 1er

Interventions bilingues, avec traductions alternées / Entrée libre

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները կազմակերպութեանս ընդհանուր աշխատանքներու եւ Հայաստան, Արցախի օժանդակութեան իր գործունէութեան ի նպաստ. –

Պ. Սարաֆեան 200, Պ. Տրդատեան 200, Տիկին Խըտըրեան 100, Պ. Նուրիկեան 1000, Պ. Գուպիգեան 100, Տիկին Ճապուրեան 500, Պ. Մանուկեան 200, Պ. Ներկարարեան 1000, Պ. Լեւոնեան 500, Պ. Սէֆէրեան 1000, Պ. Իշագեան 500, Տիկին Ֆուրանի 1000, Պ. Պեզարեան 500, Պ. Ալթունեան 1500, Պ. Քեհեայեան 1000, Տիկին Կիրակոսեան 500, Տիկին Փանոսեան 100, Պ. Քօզունեան 200, Պ. Մուրատեան 200, Պ. Եօփեան 500, Պ. Մերտանեան 200, Պ. Քարեան 300, Պ. Թագւորեան 500, Պ. Պօղոսեան 500 Ֆր.:

(Շար.)

❦

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ, Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Պարգամ Թէրզեանէ 200 Ֆր. Պետրոս Ասատուրեանի (Ասաղեան) մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի եւ 300 Ֆր. Հայաստանի օգնութեան համար:

Le Mardi 23 Mars à 21 heures 30
PLANETES CHAUDES
CAUCASE : Chaos d'empires.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ռոպէր Պաէչեկեանի կսկծալի մահուան առիթով Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղիկի. –

Տիկին Նորմա եւ Այտա Բիրիմ 100, Տէր և Տիկին Խաչիկ Տագէսեան 300, Ասպ. Սրկց. Պալեան 300, Պր. Արտաշ Երզրումօղլու 200, Տէր եւ Տիկին Թորոս Պօղուքեան 200, Տէր եւ Տիկին Նշան Պօղօղլու 200, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պալեան 300, Այրի Տիկին Մարթա Գասպարեան (Գերմանիա) 300, Տէր եւ Տիկին Վահան Թունճ (Գերմանիա) 300, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Պօղուքեան (Գերմանիա) 300 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սմբատ Ա. Ինճէեան 150, Այրի Տիկին Զարուհի Թորգոմեան 250, Տէր եւ Տիկին Պօյաճըօղլու 200, Տիկին Իրմա եւ Օր. Նաթալի Ստեփանեան 350, Ալպօյաճեան ընտանիք (Ամերիկա) 550, Թապլիպեան ընտանիք (Ամերիկա) 550, Մահճուպեան, Պաչճըեան եւ Իչլիմթէշ ընտանիքներ (Գանատա) 500, Պր. Յովհաննէս Երէցեան 500, Տէր եւ Տիկին Ոսկեան Քիւչիւքէօմէզ (Պոլիս) 500 Ֆր., Օր. Մարթա Պէքչէր (Պոլիս) 250 Ֆր.:

Նոյն առիթով Ստեփան Բուքէլ, Սէլին, Սիլվէն եւ Ալին Պօյան Ալֆորվիլի Սուրբ Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ կը նուիրեն 250 Ֆր. փոխան ծաղիկի, նաեւ Տէր եւ Տիկին Հայկօ Թորգոմեան 300 Ֆր. կը նուիրեն Դպրոցասէր վարժարանի փոխան ծաղիկի Ռոպէր Պաէչեկեանի մահուան առիթով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Սիրանոյշ Պալթայեանի մահուան առթիւ, Շաւիլի իր մօտիկ ընկերուհիները նուիրած են 500 Ֆր. Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ եւ 500 Ֆր. Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին:

l'U.C.F.A.F.

présente
POUR UNE TOURNEE EXCEPTIONNELLE

L'ENSEMBLE NATIONAL DE CHANTS ET DANSES DU HAUT-KARABAGH

PARIS

SAMEDI 27 MARS A 20 h h30
DIMANCHE 28 MARS A 17h
LUNDI 5 AVRIL A 20h30
MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e — Métro : Iéna

Réservations : **UGAB** : 118, rue de Courcelles, Paris 17e — **Chez Arto** : 12, ave. de la Porte Brunet, Paris 19e — **Cabinet Terziyan** : 21, rue Lamartine, Paris 9e — **Géoma** : 36, Passage du Ponceau, Paris 2e — **Librairie Orientale** : 51, rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e — **Photo Carmen** : 91 bis, ave. Henri Barbusse, 92140 Clamart — **Télé-Condorcet** : 175, ave. Jean-Jaurès, 92140 Clamart — **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes — **Centre Culturel et Artistique** : 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e, tous les jours de 18h à 20h - samedi de 15h à 18h - Tél. : 42 08 76 49.

ALFORTVILLE

Sous la Présidence d'Honneur de M. René ROUQUET Député-Maire d'Alfortville
LUNDI 29 MARS A 20 h 30
SALLE DES FETES
22, rue Voltaire, Alfortville

Réservations : **Boyadjian Hagop** : 121, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Epicerie Hay Ararat** : 118, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Atlantic Electronique** : 241, rue Paul Vaillant-Couturier, Alfortville.

BAGNEUX

Sous la Présidence d'Honneur de Madame Janine JAMBU
Maire de Bagneux, Conseiller Général des Hauts-de-Seine
MARDI 30 MARS A 20 h 30
THEATRE VICTOR HUGO
14, rue Victor Hugo, Bagneux

Réservations : **Tbirian** : 30, ave. Henri Barbusse, Bagneux-Tél.:46 63 69 45 — **Alexanian** : 54, ave. Henri Ravera, Bagneux - Tél. : 47 35 61 68 — **Nairi Traiteur-Aprahamian** : 108, ave. Albert Petit, Bagneux - Tél. : 46 65 49 58.

ARGENTEUIL

Sous la Présidence d'Honneur de M .Robert MONDARGENT
Député-Maire d'Argentueil
MERCREDI 31 MARS A 20 h 30
THEATRE JEAN VILAR
9, boulevard Héloïse, Argenteuil
Réservations : **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes.

L'Ensemble se produira également :

- JEUDI 25 MARS à *MONTREUIL* (renseignements auprès de l'UCAM)
- VENDREDI 26 MARS à *ARNOUVILLE-LES-GONESSE* (rens. auprès de l'A.V.A.G.)

Réservations et informations pour tous les spectacles au 42 08 76 49 de 18h à 20h et les samedis de 15h à 18h.

«ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊՈՒԼԼՈՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ»

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1983 Դեկտեմբեր 29-ի իր կտակով Պ. Նափոլէոն Պուլլուքեան, մահկանացուն կնքած Լիոնի մէջ, 1984 Ապրիլ 12-ին, իր ժառանգական հարստութիւնը յատկացուցած է կազմելու՝

«ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊՈՒԼԼՈՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ»ը Ֆրանսայի Հիմնարկին հովանիին տակ, յօգուտ հետեւեալ նպատակներուն՝

– Քաջալերել բժշկական հետազօտութիւնը, ի մասնաւորի քաղցկեղի շուրջ.

– Մասնակցիլ Էջմիածնական Հայաստանեայց Եկեղեցիին ընկերային եւ բարեգործութեան ձեռնարկներուն.

– Քաջալերել երիտասարդ արուեստագէտները ըստ Հիմնարկի Վարչութեան որոշումներուն.

Վարչական քարտուղարութիւն մը կը գործէ՝
FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN
Secrétariat Administratif / La Malmaison
18, rue Louis Tourte — 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

որ ապարանքը եղած էր Տէր եւ Տիկին Պուլլուքեանի եւ որ կընայ օգտագործուիլ ցուցահանդէսներու, ժողովներու, համախորհրդակցութիւններու, մշակութային եւ երաժշտական հաւաքոյթներու եւ յաջորդաբար հաստատելու զուտ հայկական մատենադարան, եւայլն:

Պիտի ձեռնարկուի Հիմնարկին հասոյթներուն նոր մէկ յատկացումին յօգուտ որեւէ ընկերակցութեան որ կրնայ նպաստ ակնկալել ըստ Հիմնարկին վերոյիշեալ նպատակներուն:

Առ այդ, դիմումները պէտք է յղել Հիմնարկին Քարտուղարութեան՝ մինչեւ 1993 Ապրիլ 30-ի պայմանաժամը:

Ցատկացումները պիտի հրապարակուին յետագային:

Ի Դիմաց՝
ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊՈՒԼԼՈՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ
ՓՐՈՖ. ՓԻԷՌ ՄԱՌՈՒՈՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 23
MARDI
23 MARS
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. - Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (սովորական առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.023
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
68e ANNEE — N° 18.023

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ԾԱՒԱԼՈՒՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ Է

ԿԱՆԱՉՆԵՐՈՒ ՈՂԲԱԼԻ ՎԻՃԱԿԸ

ԱԶԳ. ՃԱԿԱՏԸ ԱՄՐԱՊՆԴՈՒԱԾ

Ընդհանուր ձեւով անակնկալ մը չըեղաւ երեսփոխանական ընտրութիւններու Ա. շրջանը, բացի՝ Կանաչներու պարագային: Հարցախոյզերը բոլորովին սխալեցան այս ճիւղին մէջ եւ եթէ չխալեցան ընդդիմութեան յաղթանակը նախատեսելով, պէտք է ըսել որ այդքան դըժուար նախատեսութիւն մը չէր, կը բաւէր դիտել ժողովուրդին տրամադրութիւնը։

Եւ ինչպէս ըսինք Ֆրանսացիներու այդ 70%-ը (ձեռնպահներու համեմատութիւնը 30,8% է) որ քուէարկեց ո՛չ ըսաւ իշխանութեան գլուխ գտնուող ընկերվարականներուն, շատ աւելի ծաւալուն կերպով թերեւս, քան կ՚ակնկալուէր: Եւ հարկ է անոր պատճառները փնտռել: Լաւ կ՚ըլլար որ ընկերվարականները քիչ մը ինքնաքննադատութեան դիմէին, ընդունէին իրենց սխալները, մանաւանդ տարբեր մօտեցում մը ցոյց տային աֆէռներուն նկատմամբ, ինչպէս մկրտուեցան կաշառակերութիւնները, զեղծարարութիւնները, չահատակութիւնները, փոխանակ ներում մը քըւէարկելու: Կը թուի որ այս աֆէռները, որքան եթէ ոչ աւելի, դեր խաղացին այս Պէրէգինային մէջ քան գործազրկութիւնը:

Բայց, անդրադառնանք այս առաջին արդիւնքներուն: Մարտ 22-ի առաւօտեան հետեւեալ պատկերը կը պարզուէր. --

ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆ. — (Էռ - Փէ - Էռ, Իւ - Տէ - Էֆ) 40%, որուն կէսէն քիչ մը աւելին կ՚երթայ Շիրաքի կուսակցութեան, Բայց, ցոյց տրուեցաւ թէ ընդդիմութեան միութիւնը շատ դըրական հետեւանք ունեցաւ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ. — 17,7 էր առանձին, գումարած ձախերու եւ արմատականներու հետ հազիւ 20%-ի կը հասնի, ինչ որ պատմական պարտութիւն մըն է, քանի կը կորէ ամէնէն ցած արդիւնքներու բոլոր մրցանիշները: Դասը ծանր է: Այս առաջին շրջանին ոչ մէկ ընկերվարական ընտրուած է եւ կարգ մը պարագլուխներ շատ դժուար պայմաններու մէջ կը գտնուին Բ. շրջանին համար, այսինքն աննըպաստ համեմատականի մէջ են: Ասոնց կարգին՝ Միշէլ Ռոքար, Փ. Պէրէկովուա, Ժաք Լանկ, Ռոլան Տիւմա, Տոմինիք Ստրոս - Քահն: Ընկերվարականները ջախջախիչ պարտութիւններ կրած են իրենց բերդերուն մէջ իսկ, գլխաւորաբար՝ Մարսէյլ, ուր Բ. շրջանին համար միայն մէկ թեկնածու կրնայ մնալ (հարկ է 12,5% առնել կարենալ կրկին ներկայանալու համար Բ. շրջանին): Մարսէյլի 8-րդ ընտրաշրջանին մէջ Մաս միակ «վերապրողն» է ընդհ. փոթորիկէն։

ԱԶԳ. ՃԱԿԱՏ. -- Հակառակ (կամ թերեւս՝ շնորհիւ) այն բուռն պայքարին որ կը տարուի Լը Փէնի ծայրայեղ աջ կուսակցութեան դէմ, ան կը յառաջդիմէ եւ կը յաջողի 12,8 համեմատութեան մը հասնիլ: Երկրին անապահովութիւնը եւ օտար գաղթողներու պարագան զորս այս հոսանքը լաւագոյնս կ՚օգտագործէ, մեծապէս ծառայեցին իր յառաջդիմութեան:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ. -- Մաշումը կը շարունակուի եւ Մառշէի կուսակցութիւնը 9,2%-ի հազիւ կրնայ յաւակնիլ:

Ամէնէն մեծ անակնկալը, մանաւանդ իրենց համար, Կանաչներն են: Հաւատացած էին հարցախոյզներուն եւ այսօր, կը խոստովանէր Պրիս Լալոնտ, պարտքերու տակ ենք: Ոչ մէկ ծանօթ դէմք ընտրուած է, աւելին՝ վերջնապէս պարտուած են անհրաժեշտ նուազագոյն ձայներն իսկ ստացած չըլլալով:

Այս առաջին շրջանին 80 երեսփոխան ընտրուած են, բոլորն ալ Էռ - Փէ - Էռ - Իւ - Տէ - Էֆ, ասոնց մէջ անշուշտ բոլոր «թէնոր»ները ինչպէս Շիրաք, Ժիւքար, Պալատիւր, Սէկէն, Մատըլէն, Մէհէնըրի, Պոխս, Սարքոզի եւայլն, եւայլն:

Անշուշտ, հարկ է շաբաթ մըն ալ սպասել վերջնական բան մը կարենալ ըսելու համար: Բայց եւ այնպէս վասկած չկայ որ Էռ - Փէ - Էռ — Իւ - Տէ -- Էֆ միացեալ ճակատը 450-էն 460 երեսփոխան պիտի ունենայ, ինչ որ աննախընթաց է որեւէ հոսանքի համար եւ խորքին մէջ շատ ալ վտանգաւոր է: Ի վերջոյ այս «անդառնելի ժողովը» թունաւոր նուէր մըն է զոր Ֆրանսացիք ըրին ընդդիմութեան: Աւելի դիւրին է տիրապետել պարտութիւններու, քան՝ այս ծաւալի յաջողութեան մը:

Երեսփոխաններու այսքան մեծ թիւ մը նաեւ արդար պատկերով մը չի համապատասխաներ ձայներու համեմատութեան: Մեծամասնութեան ընտրական դրութիւնը երկու շրջանով, զոր 1986 - 1988-ի համակեցութեան առեն, ընդդիմութիւնը վերահաստատեց եւ ընկերվարականները չփոխեցին, անկասկած անտրամաբանական հետեւանքներ կ՚ունենայ: Այս արդիւնքով կը բողոքեն առաւելաբար «փոքրերը»: Այսպէս, օրինակ, համայնավարները 9,2%-ով հաւանաբար 16-էն 26 երեսփոխան կարենան ունենալ, մինչ իրենցմէ առաջ հասնող Ազգ. Ճակատը 12,8-ով կրնայ բնաւ չունենալ կամ առաւելագոյն՝ 5:

Քաղաքական դէմքերը որոնք հեռատեսիլէն կամ ձայնասփիւռէն կը վերլուծէին առաջին արդիւնքները կիրակի իրիկուն արտակարգ բան մը չէին կրնար ըսել: Ինչ որ զարմանալի էր ժողովրդավարութիւն քարոզող ձախին համար, այն էր որ ամէն մէկը, սրբափահար, կը մտնանշէր ահաւոր վտանգը զոր կը ներկայացնէ աջին գերազանցութիւնը, մեղադրելով ընդդիմութիւնը, բոլոր մեղքերը (դեռ չգործած) վիզը փաթթելով, բոլորովին անտեսելով, չյիշելով իսկ թէ ժողովուրդն է որ այդպէս ուզեց, այսինքն ինչ որ կը պատահի աջին յանցանքը չէ: Անկասկած ձախին յանցանքը կայ եւ հարկ է այդ մասին խօսիլ եւ խորհրդածել նախ եւ առաջ: Աջը, բաւական խոհեմութեամբ, խուսափեցաւ արդէն պարծենալէ եւ յաղթանակ երգելէ, հաւանաբար գիտակցելով թէ իրականին մէջ շատ մեծ փորձանք մըն է որ կուգայ իր գլխուն եւ որու հետեւանքն ալ ծանր կրնայ ըլլալ։ Արդարեւ, ի՞նչ բարելաւում, ի՞նչ հրաշք պիտի կրնայ գործել այս նոր մեծամասնութիւնը 15 ամսուան ընթացքին:

Այս յաղթանակը կրնայ պատճառ ըլլալ 1995-ի նախագահական պարտութեան:

Եւ նախագահ Միթերան ամէն բան պիտի ընէ այդ նպատակաւ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԻ ԲԱՑՄԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՈՎ ՊԻՏԻ ՁԵՐՈՒԻ

ԿԱԶԱՄՈՒՂԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԻՐԱՆԻ ՀԵՏ

Հինգշաբթիէն Ուրբաթ (Մարտ 18 / 19) Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը որ արտակարգ գօնփակ նիստի հրաւիրուած էր հիւլէակայանի հարցն ունենալով որպէս օրակարգ (Լ. Տէր -- Պետրոսեան յայտարարած էր արդէն, Փարիզի իր ելոյթին ընթացքին, Մարտ 19-ին), 22-ի դէմ 138 ձայնով եւ 6 ձեռնպահութիւն չեղեալ հռչակեց 1991 Ապրիլին իր այն որոշումը ըստ որուն հիւլէակայանի բացումը կը վճռուէր միայն հանրաքուէով։

Ուրեմն, կառավարութիւնը այժմ ազատօրէն կրնայ որոշել Մեծամօրի հիւլէակայանին վերաբացումը եւ զայն ենթարկել խորհրդարանին վաւերացման:

Ինչպէս դիտել կուտար նաեւ Սոֆի Շիհապ Մոնտ (Մարտ 21/22) 1988 Դեկտեմբերի երկրաշարժէն ետք, հիւլէակայանի փակումին համար, Հայաստանի յետագայ ղեկավարները, նեցուկը վայլած էին ժողովուրդին: Այսօր, երեք ձմեռ ետք, չըրջափակումն ալ յաւելեալ, համոզուած են որ այդ որոշումը պէտք է ջնջել:

Կառավարութիւնը կոթնած է բազմաթիւ մասնագիտական առաքելութեանց տեղեկագրերուն այս որոշումին յանգելու համար: Ասոնց կարգին՝ Հիւլէական Ուժանիւթի Միջազգային Գործակալութիւնը (Վիէննա) եւ Ֆրամաթոմ (շնորհիւ Ժագ Փանոսեանի) բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ ըրին: Մնաց որ երկրաշարժագէտներուն համաձայն, ոչ մէկ ճեղք գոյութիւն ունի հիւլէակայանի հաստատուած հողին վրայ: Եւ դեռ այս կեդրոնը (Type WWER (440 -- 230) որպէսզի կրկին բանելու վիճակին մէջ դրուի աւելի քան 12 ամիսներու աշխատանքի կը կարօտի եւ անձնակազմերու նոր պատրաստութեան։ Թերեւս կարենայ կրկին ելեկտրականութիւն արտադրել 1994-էն ետք, այլ խօսքով դեռ երկու ձմեռ կայ: Աշխատանքները 15 միլիոն տոլար պիտի արժեն:

**

Դրական լուր մըն էր, այն ստորագրութիւնը որ կատարուեցաւ անցեալ շաբթու (Մարտ 17) Հայաստանի եւ Իրանի միջեւ կազամուղի մը շինութեան համար, Ջանգեզուրէն: Նախատեսուած է որ կազամուղը 100 քիլոմեթր ունենայ Իրան եւ 156՝ Հայաստան։ Հոս ալ, թէեւ, աշխատանքները երկու տարիներու կը կարօտին:

Այս ամբողջին պատճառաւ, աւելի քան երբեք անհրաժեշտ կը նկատուի Ազրպէջանի եւ Ղարաբաղի պատերազմին դադրեցումը: Սէ - էՍ - Սէ - Ը-ի շրջագօտիին մէջ, Մարտ 19-ին, կրկին բանակցութիւններ կային Ժնեւ։

Ռուսաստանի Խորհրդարանի նախագահը իր գլխաւորած պատուիրակութեամբ Երեւան եկած էր Ուրբաթ օր (Մարտ 19) եւ լայն տեսակցութիւններ ունեցած: Խասբուլատով նաեւ մէկ ժամուան գլուխ գլխի տեսակցութիւն մը ունեցած է Բագրէն Արարքցեանի հետ եւ այդ առթիւ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՏԻՐԱՆ-ԺՈՐԺ ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ

Խոր ցաւով իմացանք մեր սիրելի Տիրանին - Ժորժ Կառվարենց - մահը որ պատահեցաւ Մարտ 19-ին, Ուրբաթ օր, Օպաններլ հիւանդանոցը, ուր փոխադրուած էր նախորդ օրը Հիէռի բուժարանէն, սրտի անհանգստութեան մը հետեւանքով:

Ժորժ Կառվարենց սուր տագնապի մը զոհ գացած էր 1991 Հոկտեմբերին եւ անկէ ի վեր Նէօյի ամերիկեան հիւանդանոցէն կառչ, ապա՝ Հիէռ, թեթեւ բարելաւումներ արձանագրելով հանդերձ, տաժանագին պայմաններու մէջ կ՚ապրէր, ինչ որ արդէլք չեղաւ սակայն որ գլխաւորաբար վերջին շրջանին, շարունակէր աշխատիլ եւ ֆիլմերու երաժշտութիւն յօրինել: Իր վերջին աշխատանքը եղաւ Փէթէնի վերաբերող ֆիլմի մը (դեռ անտիպ) երաժշտութիւնը:

Տիրան Կառավարենց ծնած էր Աթէնք 1932, Ապրիլ 1-ին, հոն ալ կատարած էր իր նախնական ուսումը նախքան Իտալիա փոխադրուիլը, Վիէննայէն անցնելով, իր հօր՝ բանաստեղծ - գաստիարակ՝ Գէորգ Կառվարենցի եւ ընտանիքին հետ, նախ Վենետիկ, ապա՝ Միլանօ, 1943-ին: Գէորգ Կառվարենցի յանկարծական մահէն ետք (1946), Տիկին Նուարդ Կառվարենց իր երկու զաւակներուն՝ Մարիի եւ Տիրանի հետ կուգար Փարիզ, ուր Տիրան կը յաճախէր Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանը:

Ուսումը աւարտելէն ետք, կը նուիրուէր իր սիրած ասպարէզին՝ երաժշտութեան եւ տարիներու երկայնքին կը ստեղծագործէր շուրջ 60 ֆիլմերու երաժշտութիւնը եւ 700 երգեր կը յօրինէր: Դեռ քանի մը օր առաջ, հեռատեսիլը կը ներկայացնէր Un taxi pour Tobrouk, որու երաժշտութեան հեղինակն էր:

Այտա Ազնաւուրի հետ իր ամուսնութիւնը (1965) առիթ կուտար նաեւ եղակի գործակցութեան մը Շառլ Ազնաւուրի հետ, որու բազմաթիւ երգերու երաժշտութիւնը յօրինած է եւ այդ երգերը համաշխարհային աննախընթաց յաջողութիւն մը արձանագրած են: Անկարելի է, այս քանի մը հակիրճ տողերով, յիշատակել բոլորը, բայց, ո՞վ չի դիտեր անմոռնալի շատեր ինչպէս՝ Paris, au mois d'Août, Les plaisirs démodés, Ils sont tombés, Pour toi, Arménie (մէկ միլիոն երեք հարիւր հազար օրինակ սպառած) եւ դեռ քանիներ քանիներ: Երգեր գրած է Ճոնի Հալիտէի, Տալիտայի, Շըլվալիէի եւ բազմաթիւ այլ ծանօթ երգիչներու համար (La plus belle pour aller dancer, Daniella, Retiens la nuit etc. etc.):

1991-ին կանխահասօրէն ունեցած տագնապը ծանր հարուած մըն էր որու քաջաբար տոկաց իր կնոջ՝ Այտայի մշտական գուրգուրանքին տակ:

Մեր ցաւակցութիւնները իր վշտաբեկ մօր՝ Տիկին Նուարդ Կառվարենցի, Այտային, Մարիին, Շարթին եւ Շառլ Ազնաւուրին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի առտու, Մարտ 25, ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Շառլրուա - Վալանս 1 - 1 հաւասար արդիւնք արձանագրեցին: Վալանսի Հայ Մարզականը 8-րդ է դասաւորման մէջ 30 կէտով: Գլուխն է միշտ Մարթիկ 35 կէտով:

ՀԱՑ - ՀԱՑԻ - ՀԱՑԷ - ՀԱՑՈՎ

Վերջին շրջանի Հայաստանեան կեանքը սկզբնական խանդավառութիւնները շատ շուտով փոխարինեց յուսախաբութիւններով. մասամբ անխուսափելի էին անոնք ժողովուրդի մը համար որ տասնամեակներու զրկանքը մէկ օրէն միւսը երանութիւններով փոխանակուած տեսնել կ'ուզէր, թերեւս իրաւամբ, բայց առանց լիովին գիտակցելու յոյսերու, ակնկալութիւններու իրականացման համար վճարելի գինին: Այս մասին ղեկավար տարրին կատարեալ լռութիւնն ալ իր դերը ունեցաւ ներկայի յուսախաբութեան մէջ: անկախութիւն կերտելու պատմական, թելադրական, ուղեցոյց առաջնորդութիւնը որ պիտի բացատրէր թէ հարկ էր փոխել մտայնութիւնները, աշխատիլ, գործնապէս ստանձնել պետականութիւն, անկախութիւն, կերտելու պատմական, պատուաբեր, այլ՝ ամենադժուարին, ամենածանր պարտականութիւնը: Թէեւ կարելի է մտածել թէ կերպով մը դաստիարակչական այս գործունէութիւնը մեծ արդիւնք մըն ալ պիտի չտար առանց շօշափելի օրինակներու որոնք եւս պէտք է գային նոյն վերնախաւէն: Թերեւս ի յառաջագունէ գիտակից՝ այդ դժուար ու մանուածոյ զոհողութիւն պահանջող կեցուածքը ցուցաբերելու անկարողութեան, նոր ղեկավարութիւնը աւելի կարուկ միջոցը ընտրած էր թելադրական – դաստիարակչական գործունէութիւնն ալ զեղչելու:

Այս երեւոյթները որքան ալ ունենան իրենց տրամաբանական բացատրութիւնները, չեն յաջողիր նուաճել նաեւ ընդունելի, արդարանալի ըլլալու հանգրուանը: Յատկապէս անցնող ձմեռուան ընթացքին երբ դժուարութիւնները հասան աննախընթաց աստիճաններու, ա՛լ աւելի ակներեւ դարձան անընդունելիի պիտակին տակ խմբուածները: Անոնց գլխաւորները եղան ուժանիւթի տագնապը, վառելանիւթի բացակայութիւնը ու մասամբ միայն անոնց առնչուած հացի խնդիրը:

Շատ բան լսուեցաւ ու գրուեցաւ հացի նեղութեան մասին. հոս եւս պաշտօնական խօսք ու գործին բացակայութիւնը հաւանական է որ աւելի՛ մթագնեց գոյները, աւելի ընդլայնեց ժխտականին, դժախին սահմանագիծը: Թէեւ առանց չափազանցութիւններու ալ, շօշափելին, ստոյգը առանձին կրնային գծել անընդունելիին պատկերը. այսպէս էր հինգ զաւակներու այն մօր պարագան որ 8 ժամ սառին վրայ հերթ սպասելէ ետք, հացի կտրօնները ձեռքը մնացած, վերադարձած էր տուն, երբ հացի բեռնակառքին հետ յայտնուած էին զինեալ քանի մը պատանի խուլիկաններ ու առանց կտրօնի, առանց հերթի տիրացած էին հացին կարեւոր մէկ քանակութեան:

Պատասխանատուութեան բաժինէ մը խուսափելու մտադրութեամբ, կարելի է նման միջադէպեր բամբասանքի, չարախօսութեան գլխուն տակ ամփոփել ու անցնիլ. բայց Հայաստանեան մամուլին մէջ կը յայտնուին նաեւ աւելի դժուար հերքելի տուեալներ որոնք ծանրակշիռ բաներ կ'ըսեն: Այսպէս է օրինակ, նոյն խնդրին մասին «Հայք»ի Մարտ 4-ի թիւին մէջ Արծ. Պեպանեանի «Հացի Մաֆիա» խորագրուած գրութիւնը: «Հայք»ը ՀՀՇ-ի պաշտօնաթերթն է ու որպէս այդ, ի յառաջագունէ զերծ է իշխանութիւնը ամէն գնով մեղադրելու հակումի մը կասկածէն,

Գրութիւնը կը մեկնի Երեւանի նախորդ քաղաքապետ Համբարձում Գալստեանի մէկ յայտարարութենէն թէ «յանցագործ խմբաւորումների բուռն հանրապետութիւնում գործում է նաեւ հացի մաֆիա»: Յօդուածագիրը անմիջապէս կ'աւելցնէ թէ ատիկա Հ. Գալստեանի յայտնութիւնը չէ եւ թէ գոյութիւն ունի շատ վաղուց: Ապա կուտայ այդ համակարգին գործունէութեան ուրուագիծը: Մաֆիային եկամուտի հիմնական աղբիւրը հացի թերի կշիռն է: Արմատները կուգան նախորդ վարչութենէն: Փոքր արտադրամասերը, հացի փուռերը կէս սեփական էին ու վարիչները փաստօրէն անոնց տէրերը կը նկատուէին: Եթէ որեւէ պատճառով վարիչի փոփոխութիւն ըլլար, նորեկը իր նախորդէն «պիտի գնէր» արտադրամասը: Ութսունական թուականներուն այդ առուծախին փոխարժէքը կ'ըսուի թէ 100 – 120 հազար ռուբլիի շուրջ էր: Այսպէս, արտադրամասի ամբողջ կը տրուէին պակասաւոր կշիռով հացերէ ու թխելու թէքնիքի զեղծումներէ ձեռք ձգուած «ձախ հաց»երը որոնց քանակը օրական 10 – 15 հազար հացի կը հասնէր:

Ա. Պեպանեան անցնելով ներկային, կը գրէ. – «Առաջին մէկ – երկու ամիսներին մաֆիայի մօտ զգուշաւորութիւն էր նկատւում, քանի որ յայտնի չէր թէ նոր իշխանութիւնները ինչպէս կը վերաբերուեն հացի արտադրութեանը: Սակայն ... հանգամանքները աւելի զօրեղ դուրս եկան: Ոչինչ էական չփոխուեց»: Փոխուածը միայն ժողովրդավարութեան որպէս տուրք յայտնուած յաճախակի դարձած աղմկոտ ստուգումները կ'ըլլան: Աւելորդ է ըսել որ ստուգումի այցելութիւնները ոչ մէկ արդիւնք կուտան:

Կայ նաեւ դժգոհութեան պարագան. ազատութեան շրջանն է, չէ՞: Ըմբոստութիւնները ազատ ընթացք կրնան ունենալ. անիրաւուած յաճախորդները կրնան օրինական ճամբով իրենցմէ գողցուածին հաշիւը պահանջել: Այդպէս ընողներ ալ կ'ըլլան: Երեւանի հացի խանութներէն մէկուն յաճախորդները կը բողոքեն բարձրագոյն ատեաններու, հացին պակասաւոր կշիռին դէմ: Արդիւնքը այն կ'ըլլայ որ, որպէս պատիժ այդ խանութին երկու օր հաց չի տրուիր. իսկ տուժողը, բուն պատժուողը կը դառնան կրկին յաճախորդները, որոնք խանութին դուռները մաշելէն յոգնած, օրուան հացը հայթայթելու համար ստիպուած շրջած են առեւտուրի մօտակայ կեդրոնները: Եւ երբ երրորդ օրը վերջապէս խանութը հաց կը ստանայ, «այս դասից իմաստնացած բնակիչները անտրտունջ կը գնեն թերքաշ հացը եւ այլեւս անխոհեմութիւնը չեն ունենար բողոքելու»: Այս երեւոյթը գրել կուտայ յօդուածագրին թէ գիներու յաւելումի նման ժողովրդական դժգոհութիւն պատճառող պարագաներ մեծագոյն գոհունակութեան աղբիւր են հաց արտադրողներու համար, քանի որ չեչտակի կերպով կ'աւելնան ձախ եկամուտները:

Կտրօնները մեծ հարուած կը հասցնեն այս «ձախլիկ»ներուն, բայց, ինչպէս կ'ըսէ Ա. Պեպանեան, իշխանութիւնները ստիպուած էին այդ հարուածը տալու քանի որ այլ ելք չունէին: Եթէ բաւարար ըլլային ալիւրի պաշարները ու կարելի ըլլար օրական առնուազն 500 – 600 կրամ հաց ապահովել, հին ձեւով շարունակուէր, բայց երբ կտրօնով տրուած հացը (250 կրամ) նախապէս թերի կըշռումով ժողովուրդէն խլուած քանակութեան հաւասար է, բնականաբար մաֆիան պէտք է եկամուտի տարբեր ձեւերու դիմէր: Այդ տարբերը այն կ'ըլլայ որ այս կամ այն խանութը մէկ – երկու օր հաց չի ղրկուիր եւ արտադրանքը զարտուղի ճամբաներով շուկայ կը հանուի, բարձր գինով վաճառուելու: Կամ ծախու կը դրուի «խնայուած» ալիւրը: Աւելի՛ն. «գործարան – խանութ կամ արտադրամաս – խանութ օղակները համաձայնութեան գալով ստեղծում են անհրաժեշտ փաստաթղթեր, իբր առաջինը հաց է արտադրել, երկրորդը՝ վաճառել»:

Մերկացնելէ ետք այսքան ծանրակշիռ հանգամանքներ, Ա. Պեպանեան ոչ կոչ կ'ուղղէ հացի մաֆիային դէմ պատերազմ յայտարարելու, ոչ ալ կը պահանջէ որ իշխանութիւնը միջոցներու ձեռնարկէ: Իրեն համաձայն, Հայաստանի ժողովուրդը հետեւանքներու եւ սուտերներու դէմ պայքարի բաւական փորձառութիւն ունի ու գիտէ թէ ատիկա տեղ չի հասցներ: Հարկաւորը քրէածին հանգամանքները նուազեցնելու տրամադրութիւնն է ու ատոր անհրաժեշտ քաջութիւնը ճարելը. բաներ, որոնց ո՛չ մեկնակէտը ժողովրդական դժգոհութիւնը, կամ բողոքը պէտք է ըլլայ, ո՛չ ալ թիրախը՝ հացի մաֆիային մեծերն ու փոքրերը:

Բայց արդեօ՞ք փնտռուած հասցէները բնակիչ ունին...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐԸ

Երկար վարանումներէ ետք, Հայաստանի Հանրապետութեան դրոշմաթուղթերը հրապարակ հանուեցան անցեալ տարուան Մայիս 28-ին, Ա. Հանրապետութեան հռչակման տարեդարձին առթիւ: Երկար վարանումներէ ետք քանզի որովհետեւ Հայաստանի Թղթատարական նախարարութեան ծրագրերը յստակ չէին. կային «թէքնիք» խոչընդոտներ, քանի որ Հայաստան դեռ Միջազգային Թղթատարական Միութեան (Union Postale Universelle) անդամ չէր. կային ներքին տարակարծիքներ. ոմանք կ'առաջարկէին որ նախ Հայաստանին բաժին ինկած խորհրդային դրոշմաթուղթերը սպառէին եւ յետոյ նորերը տպուէին, ուրիշներ պետութեան բեռը նուազեցնելու նպատակով մտածած էին այս գործը յանձնել արտասահմանեան ընկերութիւններու: Այս ուղղութեամբ գործնական քայլեր առնուած էին նոյնիսկ քանի որ ATT ամերիկեան ընկերութիւնը արդէն մեծ քանակութեամբ դրոշմանիշեր տպել տուած էր Հոլանտայի մէջ: Մասնագիտական մամուլը իր ժամանակին անդրադարձած էր այդ մասին եւ «Յառաջ» ալ օգտուելով այս – սովորաբար – հաւաստի աղբիւրներէն լուրին արձագանգած էր իր սիւնակներուն մէջ: Այդ դրոշմաթուղթը սակայն ինչ ինչ պատճառներով շրջանառութեան մէջ չդրուեցաւ:

Ուրեմն, 1992-ի գարնան էր որ հայկական դրոշմաթուղթերու առաջին շարքը լոյս տեսաւ, սակայն մինչեւ այսօր ան կը վաճառուի ... ամերիկեան տոլարով եւ ան ալ ... Սարեանի արձանին մօտ, պատկերներու, քանդակներու, հին գիրքերու եւ արուեստի այլ եւ այլ գործերու շարքին: Չեմ յիշեր անգամ այս դրոշմաթուղթերէն մէկը պահարանի մը վրայ տեսած ըլլալ: Երեւանցի ընկերներէս մէկը նոյնիսկ խորհուրդ տուած էր զանոնք չգործածել ... «կը գողնան, ափսոս է...»:

Այս առաջին շարքը բաղկացած է երեք տարբեր արժէք ունեցող դրոշմանիշներէ՝ 0·20 – 2 եւ 5: Ոչ մէկ դրամական նշում (այդ ժամանակ յոյս կար որ Հայաստանն շուտով կ'ունենար իր սեփական դրամը): Ասկէ զատ գոյութիւն ունի մեծ արժողութեամբ 7·00 դրոշմանիշ մը որ զուտ յոբելենական բնոյթ կը կրէ: Այս առաջին շարքին նկարազարդումին մաս կը կազմեն մեծ եւ փոքր Մասիսները – ինչ որ անխուսափելի էր – եւ Հայաստանի Պետական դրօշը որ Ծիածանի մը նման Արարատին գագաթէն դէպի երկինք կը բարձրանայ: Մակագրութիւնը ձախ կողմին վրայ ուղղահայեաց կատարուած է մեսրոպեան տառերով «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» եւ անգլերէնով –աւելի փոքր– Armenia:

Երկրորդ անգամ հրապարակ հանուեցան դրոշմաթուղթեր նոյն տարին – աշունքին 1992-ին: Այս անգամ երկու տարբեր շարքերէ բաղկացած:

Առաջինը ամբողջութեամբ նուիրուած է Պարչելոնայի ԻԵ. Ողիմպիական խաղերուն: Չորս դրոշմանիշներ, բաւական ճաշակաւոր եւ յաջող տպագրութեամբ, կ'ոգեկոչեն մարզական այս ձեռնարկը:

Առաջինը (0·40 – առանց տարադրամի նշումի եւս) կը յիշատակէ նախա - քրիստոնէական շրջանին կազմակերպուած խաղերը, միւս երեքն ալ (3·60 / 5·00 եւ 12·00) կը ներկայացնեն տարբեր ասպարէզներ որոնց մէջ Հայեր յաջողած են. կռփամարտ, ծանրաբարձութիւն եւ մարմնամարզութիւն:

Երկրորդ շարքը աւելի ընդհանրական բնոյթ ունի, քանի որ շարքին մաս կազմող չորս դրոշմանիշները տպուած են ներքին եւ արտաքին առօրեայ կարիքներու համար:

Առաջինը (0·20) կը ներկայացնէ Հայաստանի Պետական դրօշակը, երկրորդը (2·00) Զուարթնոցի միջազգային օդակայանը եւ սովորական մակագրութիւններէն զատ կը կրէ «Օդային» եւ «Air Mail» բառերը: Երրորդին վրայ տեղ գտած է Անահիտ Դիցուհիին նշանաւոր քանդակը (արժէքը 3·00) եւ վերջինն ալ ձօնուած է «Համաշխարհային փոստային Միութեան» (արժէքը՝ 5·00):

Այս վերջին շարքին պատկանող դրոշմաթուղթերէն միայն տեսած ենք պահարանի մը վրայ քանի մը շաբաթներ առաջ, երբ Հայաստանէն կարելի է ըսել «հրաշքով» մեր տունը հասաւ նամակ մը, «սովորական» ճամբաներով, այսինքն թղթատարական համակարգի շնորհիւ, եւ ոչ թէ ասոր կամ անոր ձեռքով:

Տարուան վերջին շարքին հրապարակ հանուելու լուրը մեզի հասաւ քանի մը օր առաջ: Այս առթիւ կ'ուզենք յիշեցնել թէ «օրէնքով» իւրաքանչիւր Թղթատարական Նախարարութիւն իր յատուկ[illegible] կը ներկայացնէ պաշտօնական հաղորդագրութեամբ մը տարուան ընթացքին երկու կամ երեք առիթներով: Այս մարզին մէջ ալ բաւական «ինքնատիպ» գտնուեցանք քանի որ այս լուրերը կը ստանանք ... Միացեալ – Նահանգներէն:

Ասիկա ցոյց կուտայ որ Հայաստանի «Կապի» նախարարութիւնը վճռած է իր հերթին միջազգային չափանիշերը չորդեգրել նախ եւ առաջ միւս նախարարութիւններէն չզանազանուելու եւ յետոյ մեր ազգային աւանդութիւնները չխախտելու նպատակով:

Ուրեմն դրոշմանիշերու հրապարակ հանուելու այս վերջին լուրն ալ ստացանք Նիւ – Ճըրզիէն, քանի որ հոն կը գտնուի «International stamp co» ընկերութիւնը որուն տնօրէն է Պ. Յակոբ Պարսումեան: Այս ընկերութիւնը որ բաւական ճանչցուած է դրոշմաթուղթի սիրահարներուն կողմէ, Հայաստանի Թղթատարական նախարարութեան միակ արտասահմանեան ներկայացուցիչն է եւ որպէս այդ իրեն վստահուած է Հայաստանի դրոշմաթուղթերուն բաշխումը աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ (*):

Տպագիր թռուցիկով մը Պ. Պարսումեանին ընկերութիւնը կը յայտնէ թէ առաջին դրոշմաթուղթերուն վաճառքը արդէն 92·000 տոլարի եկամուտ մը ապահոված է Հայաստանի կառավարութեան: Նոյն թռուցիկէն կ'իմանանք թէ տեղի ունեցած է երրորդ տպագրութիւն մը այս անգամ մէկ դրոշմանիշի (արժէքով՝ 7·00) նուիրուած՝ նկարիչ Յովհաննէս Այվազովսկիի ծննդեան 175-ամեակին: Դրոշմանիշին վրայ տեղ գտած է համբաւեղ նկարիչին գործերէն մէկը «Նոյ իջնում է Արարատից» կտաւը: Այս տպագրութիւնը սահմանափակ է (tirage limité):

Այսպէսով Հայաստանի Թղթատարական նախարարութիւնը լրացուցած կ'ըլլայ իր «ինքնուրոյն» գոյութեան առաջին տարին, շրջանառութեան մէջ դնելով 13 դրոշմաթուղթեր որոնք առաջին անգամ ըլլալով աշխարհասփիւռ հայութեան պիտի հասցնեն «մեր աշխարհի խապրիկները»:

Իսկական յառաջդիմութիւն մը եթէ յիշենք որ առաջին Հանրապետութեան դրոշմաթուղթերը, Եւրոպայի մէջ տպուած, Հայաստան չէին հասած անգամ...:

Ս. ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Վիէն, Մարտ 10

(*) Հասցէն. –
P. O. Box 159
Montvale — N.J. 07645 — U.S.A.

ԿՐՕՆՔՆԵՐԸ ՈՒ ԿԻՆԵՐԸ

Պոնիւացի բռնաբարուած կիներու մասին կը կազմէին նաեւ կրօնաւորուհիներ. այս լուրը տաք վիճաբանութեան մը կեդրոնը գտնուած է Վատիկանը: Մամուլը, լրատուիչները հարց կուտան թէ ճի՞շդ է որ անցեալին պատահած է որ Վատիկան վիժումի արտօնութիւն տայ բռնաբարուած կրօնաւորուհիներու, կամ արտօնէ յղութիւնը կանխարգելող դեղահատի մը գործածութիւնը:

Վէճերը ծագում առին Պապին յայտարարութենէն որ պոսնիացի կիներուն կոչ կ'ուղղէր կատարուածին հետ հաշտուելու. մինչ նոյնինքն կաթոլիկէ կրօնաւորներու կողմէ կը քննադատուէր այս կեցուածքը, կը խօսուէր նաեւ անցեալի պարագաներու մասին երբ Եկեղեցին արտօնած էր բռնաբարուած կրօնաւորուհիներու վիժումը, ինչպէս օրինակ, 1960-ական Թուականներուն Զայիրի մէջ:

Վատիկանի մամլոյ գործակալութիւնը անմիջապէս հերքած է երկու չափ, երկու կշիռի այս վերագրումները: Երբեք արտօնուած չեն նման վիժումներ. ո՛չ երէկ, ոչ ալ այսօր:

Կաթողիկէ ընկերվարական կրօնաւոր մը յիշեցուցած է թէ Բ. աշխարհամարտին փակայի շրջանին մէջ եպիսկոպոս մը չէ հակառակած որ բժիշկները վիժեցնեն բռնաբարուած կրօնաւորուհիները. սակայն այս մասին գրաւոր ոչ մէկ փաստ կայ, այնպէս որ Վատիկան կրնայ հանգիստ սրտով հերքումներ հրապարակել:

Կայ հարցին մահմետականներու ճակատը որ առընչուած է Պոսնիոյ ողբերգութեան. մահմետական կրօնական իշխանութիւնները արտօնած էին որ «ցեղային մաքրագործում»ի ընթացքին բռնաբարուած մահմետական կիները վիժում կատարեն, հակառակ որ իրենց կրօնքը կ'արգիլէր վիժումը: Մահմետական կրօնաւորները աւելցուցած են որ կարելի է քարկոծելով սպաննել բռնաբարողները անշուշտ երբ կարելի ըլլայ: Մահապատիժի հակառակորդները կրնան համաձայն չըլլալ. այսուհանդերձ, հոս եւս յայտնի կ'ըլլայ թէ կրօնաւորներն են որ կիներուն փարուելակերպ կը թելադրեն:

Կրօնքները իրարմէ տարբեր են յայտնապէս. տարբեր են անոնց կանոններն ու բացատրութիւնները: Սակայն անոնք կը նմանին երբ հարցը կը վերաբերի կիներու «ինքնորոշման» իրաւունքին: Կէտ մը որ բոլոր այրերը նոյնն են ամէն տեղ:

ՔԱՂՀԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱԹԷՆՔԻ «Պատերազմական» Թանգարանի հանդիսասրահին մէջ, Մարտ 7-ին տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ութսունամեակի եւ Յունաստանի Հ.Մ.Ը.Մ. սկաուտիզմի 70-ամեակի տօնակատարութիւնը: Հանդիսութիւնը սկսած է յունական եւ հայկական փառերգներու ունկնդրութեամբ: Առաջին խօսք առնողը եղած է օրուան նախագահը՝ Արմէն Մանուկեան, որմէ ետք տեղի ունեցած է դրօշակներու արարողութիւնը: Յաջորդաբար խօսք առած են յունական սկաուտական դաշնակցութեան նախագահը՝ Քոմնինոս, Քերովբէ Էքիզեան, Յարութիւն Գազանճեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Յունաստանի սկաուտական Դաշնակցութիւնը արժանեաց շքանշաններով պարգեւատրած է Սահակ Արք. Այվազեան, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Շրջանային Վարչութեան ատենապետ՝ Կարօ Յովակիմեան, Յունաստանի Հայ սկաուտութեան հիմնադիրներ՝ Պետրոս Գայեան եւ Լեւոն Գայեան, Հայ Արիներու ընդհանուր սկաուտապետ՝ Պօղոս Զոլաքեան: Պարգեւատրումներ կատարած է նաեւ Հ. Մ. Ը. Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը:

ՍԱՄԱԹԻՈՅ Ս. Գէորգ եւ Ցերիգիւղի Ս. Վարդանանց Եկեղեցիներուն մէջ, Մարտ 7-ին պատարագով եւ հոգեհանգիստով ոգեկոչուած է Երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարքի մահուան Գ. տարելիցը: Նոյն օրը այց մըն ալ կատարուած է Շիշլիի գերեզմանատունը եւ վախճանեալ Պատրիարքին շիրիմին վրայ կատարուած է արարողութիւն մը: Հոս ալ, ինչպէս նախապէս Սամաթիոյ Եկեղեցին, Շնորհք Արքեպիսկոպոսի յիշատակը ոգեկոչած է Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Յունուար 31-ին, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Ռուբինա մասնաճիւղին տօնուած է «Հ.Օ.Մ.-ի օրը»: Բացման խօսքը արտասանած է Տիգրանուհի Քէնտիրճեան, շեշտելով 83-ամեայ կազմակերպութեան դերը: Ռուբինա վարչութեան խօսքը բերած է Ալիս Շիթիլեան որ ամփոփաբար արտայայտուած է 30-ամեայ մասնաճիւղին գործունէութեան վրայ: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Հ.Օ.Մ.-ի Գանատայի Շրջանային Վարչութեան ատենապետուհի՝ Աննա Պուլկարեան որ պատմական ակնարկ մը նետած է Հ.Օ.Մ.-ի վրայ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ իր կեդրոնատեղիին մէջ, գեղարուեստական հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է, Կիրակի, Մարտ 7-ին, ի պատիւ Հայաստանի Մշակոյթի նախարար՝ Յակոբ Մովսէսի եւ իր ընկերակիցներուն: Գեղարուեստական բաժին մը ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծած է: Խօսք առած է Յակոբ Մովսէս:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Համազգայինի Գանատայի Շրջանային Վարչութեան կազմակերպութեամբ, Մարտ 7-ին, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է Հայ Կեդրոնին մէջ ի պատիւ Հայաստանէն ժամանած ծանօթ դաշնակահարուհի՝ Սվետլանա Նաւասարդեանի:

ՀԱՄԻԼԹԸՆԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Փետրուար 28-ին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վռամեան Կոմիտէի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Արցախի պաշտպանութեան 5-րդ եւ Փետրուարեան ապստամբութեան 72-րդ տարեդարձերուն: Բացման խօսքը արտասանած է Յակոբ Արզարեան: Հայաստանի եւ Արցախի մասին խօսած է Ժան Պալճեան:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ.Օ.Մ.-ի մասնաճիւղը Մարտ 3-ին, ոգեկոչած է Սօսէ Մայրիկի մահուան քառասուներորդ տարելիցը: Տիկին Տիրուհի Մանճիկեան ներկայացուցած է Սօսէի կեանքին պանծալի հանգրուանները:

ՍՈՖԻԱՅԻ Թիւ 76 հանրային դպրոցը, քաղաքապետարանի 11 Թուակիր որոշումով, մկրտուած է Ուիլեմ Սարոյեանի անունով: Դպրոցը կը գտնուի մայրաքաղաքին կեդրոնը, Հայ Ազգային Տան ոկդքին եւ արդէն 30 տարի է որ հոն հայերէն կը դասաւանդուի հայ մանուկներուն: Երկու տարի է հայերէնը պարտաւորիչ եղած է անոնց համար:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌԸ Կ'ԱՇԽՈՒԺԱՆԱՅ

Բեւեռայի գօտին ազատ փոխանակումի շրջանի մը վերածելու ջանքերով միացած են Միացեալ Նահանգներու, Գանատայի, Ռուսաստանի եւ Կրէօնլանտի Ինուիները: Իրենց համար ազգային անկախութեան մը ստեղծումին առաջին քայլը պիտի կազմէ տնտեսական միութիւնը: Փետրուար 3-ին այս ուղղութեամբ առաջին քայլ մը առնուած է. Ալասքայի մէջ գումարուած է ժողով մը Ինուի-ի ծագումով 120 ղեկավարներու եւ գործի մարդոց մասնակցութեամբ: Եռօրեայ հանդիպումին խօսք առած են Ալասքայի նահանգապետը, ամերիկեան, գանատական եւ դանիական կառավարութեան ներկայացուցիչները: Աւարտին յարմար նկատուած է խորհրդակցական կոմիտէի մը կազմութիւնը որպէսզի միտքերու փոխանակումները շարունակուին կառավարական մակարդակով:

Օրակարգի գլխաւոր երկու կէտերը եղած են հիւսիսային բեւեռի գօտին մաս կազմող բոլոր երկիրներուն մէջ առանց վիզայի շրջագայելու իրաւունքը ու տեղական բոլոր արտադրութիւններուն դէմ առեւտրական պատուարներու ամբողջական ջնջումը:

Եթէ օդային երթեւեկի նոր գիծերը անցնին Հիւսիսային բեւեռին վրայէն, ինչ որ անկարելի էր Ցրտաշունչ տարիներուն, Ինուիներու արտածումները պիտի դիւրանան: Միւս կողմէ, ՄԱԿ-ը որոշած է որ 1993-ը նշուի որպէս բնիկ ժողովուրդներու միջազգային տարի. այս տեսանկիւնէն ալ կրնայ բեւեռաբնակներու շարժումը լայն արձագանգ գտնել թէ՛ քաղաքական, եւ թէ տնտեսական գետնի վրայ:

Այս ջանքերուն մասնակիցներուն մեծագոյն յոյսերը կապուած են 38 տարեկան Գանատացիի մը որ պատասխանատուն է շրջանի ԻՐՔ հաստատութեան. 1984-էն ի վեր ան ձեռնարկած է բազմատեսակ գործունէութեան մը որ կ'ընդգրկէ քարիւղի հետազօտութեան, կալուածներու, օդային գիծերու, մարզական եւ հաղամշակումի ճարտարարուեստի մարզերը:

Բեւեռային գօտին երկար ատեն անջատ մնացած է համաշխարհային տնտեսութենէն: Ծլարձակող յոյսերուն քով այսօր կան նաեւ ընկերային լուրջ հարցեր ինչպէս Թշուառութիւնը եւ ալքոլամոլութիւնը որոնք շատերու կողմէ խոչընդոտ կը նկատուին փափաքելի քայլերուն:

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԹԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Երկուշաբթի, Փետրուար 1

Ոչ մի փոփոխութիւն:

Միջազգային մի լրագրողի հետ այցելում եմ մի խումբ հեռատեսիլային նիւթեր նկարահանողների: Նկարուածը վատորակ է. անորոշ. չունի պէտք եղած փաստային արժէք: Դիտողների մի մասն այնպիսի անհատներ են, որ գիտեն նկարուած շրջանները եւ նկարահանուածներին: Ողեւորւում են իրենց բարեկամներին ու ծանօթ Թաղերն ու շրջաններն տեսնելով: Զարմանում են, որ մենք անտարբեր ենք: Պատկերները գրեթէ զուրկ են որեւէ լրաբերական արժէքից:

Հատուածներից մէկում մի քանի կոմեր կան նկարուած. դիտողներից մէկը յուզուած բացագանչում է. «Դրանք էլ չկան»: Նկարահանողներն անփորձ են. չըգիտեն, որ նման նիւթերի համար առարկայական եւ ճշգրիտ դիտակէտ է հարկաւոր: Դրա բացակայութեան բերումով փաստանկարը հնարաւոր չի արտասահմանի «մեռիա»-ներից ցրել:

Դժուար է երեւոյթն բացատրել: Մեր կեցուածքը չկամութիւն են կարծում: Մինչեւ անգամ մէկը հարցնում է ռուսերէն հասկանում ենք թէ ոչ եւ երբ պատասխանում ենք ոչ, ռուսերէնով ընկերներին ասում է «Սրանք օգուտ չունեն... մեր ցաւերով չեն հետաքրքրւում»:

Երբ դուրս ենք գալիս, մեր մէջ ռուսերէն գիտցողը Թարգմանում է արտայայտութիւնը:

Զուիցերական Հիմնարկի յարմարութիւններից օգտուելու, տաքանալու եւ լողանալու համար մի խումբ Ֆրանսացիներ, դրանց շարքում Ֆիկառօ-ի Թղթակիցը, եկել են Հիմնարկի պաշտօնեաների անձնական յարկաբաժինները: Պատուիրակներն այս կեցուածքից նեղուած են: «Ինչո՞ւ է Ֆրանսացին իրեն իրաւասու համարում, իր անձնական կարիքներն բաւարարելու համար, անկոչ կերպով, հաբեւան երկրի քաղաքացու բնակարանն անցնել»:

Յիշուածների ծանօթութեամբ գնում ենք Հրազդանի ափին «Մաֆիա» համբաւ վայելող ճաշարաններում ընթրելու: Ճաշարանն իր դասաւորութեամբ աժանագին ֆիլմերի մէջ նկարահանուած Շիքակոյի կանկսթըրների եւ խաղամոլների ակումբներն է յիշեցնում: Անճաշակ կահաւորումով եւ հանրային տների նմանութեամբ համարակալուած սենեակներում, հիւրասիրւում են հիւրերը: Գրեթէ ամէն տեսակի սնունդ ու բարիք կարելի է գտնել այս «Մաֆիա» կոչուած ճաշասենեակներում:

Մթնոլորտն այնքան անմարդկային ու ճնշիչ է, որ չեմ կարողանում ճաշել. միայն խմիչք եմ խմում եւ մի քանի կտոր լաւաշ եմ ուտում:

Հիւրանոց ենք մտնում խաւարի մէջ:

Երեքշաբթի, Փետրուար 2

Ոչ մի փոփոխութիւն:

Միեւնոյն ցուրտը, առօրեայ կարիքների պակասը եւ դժուարութիւնները:

Այսօր փաստանկարային նոր նիւթեր ենք դիտում: Նկարուածները թեթեւակի կերպով աւելի յաջող են: Սակայն նորից առանձնապէս փաստային արժէք չեն ներկայացնում: Միայն մէկ ուշագրաւ հատուած կայ ուր նկարահանուած են բնակարանի մէջ այրուած մարմիններ: Մինչեւ անգամ սա, իբր նկարահանում չունի երեւոյթի հանդէպ պէտք եղած կեցուածքը:

Թարգմանչական գծով տարուող աշխատանքների մարզում մեծ վէճեր են ծագել: «Մարմին» բառն իբր կառուցուածքային իմաստ ժխտում է: Առարկում են, որ «Հայաստանում դա սխալ կը հասկացուի. ժողովուրդը չպիտի ընդունի»: «Ժողովուրդը» յանկարծ այդ պահին կարծես ինչ որ գերբնական ուժ է ներկայացնում եւ իրաւունք է ունենում խօսք գտնել ու անվտանգութեան Հիմնարկի գործակալների գծով՝ ոստիկանական պաշտպանութիւն ապահովել, որոշ սահմաններ պաշտպանել: Այդ պաշտպանները «մարմին»-ն օտարամուտ՝ Սփիւռքի ներմուծումն են համարում եւ «կոմիտէ»-ն փոխարինում է «մարմին»-ին: Անկենտրոն «կոմիտէ»ներն աւելի ապահով են Թւում քան դարաւոր հնչողութիւն ունեցող «մարմին»-ը: Այս է ներկայիս Հայաստանում տիրող հոգեբանութիւնը:

«Տերմինաբանական Կոմիտէ»-ի անդամներից մէկը բացատրում է. «Մենք մինչեւ երէկ Տերմինաբանական Կոմիտէ էինք կոչւում. այսօր չգիտեմ ինչ ենք: Առաջարկել են Տերմինաբանական Խորհուրդ կամ Յանձնախումբ, դեռ չգիտեմ ինչ ենք՝ խորհուրդ թէ յանձնախումբ: Ամէն օր մի բան է փոխւում. վաղը չգիտեմ ինչ ենք լինելու...»: Առաջարկում է, որ արտասահմանում Թարգմանութիւններ չկատարուեն: Համոզուած է, որ Հայաստանում բաւարար չափով լաւ Թարգմանիչներ կան: Չի նկատում, որ տեղացի Թարգմանիչները մեծամասնաբար սահմանափակ են միջազգային հարցերի ընկալման տեսանկիւնից առած: Գիտական, կրթական եւ մշակութային հիմնարկներ երկար տարիներ ենթակայ լինելով նախկին վարչակարգին՝ բազմաթիւ միջազգային հարցեր պէտք եղած կերպով չեն դասաւանդել: Այս բերումով հսկայական ու մեծածաւալ աշխատանքի կարիք կայ մինչեւ, որ որոշ տարրական հարցեր լուսաբանուեն:

Որոշւում է մի ամբողջ շաբաթ այս ուղղութեամբ աշխատանք տարուի:

Հիւրանոցում, խաւարի մէջ նստած, երկար ժամանակ ժընեւի պատուիրակների հետ մտքեր ենք փոխանակում պարզաբանելու համար, որ իրաւունքի եւ օրէնքի մէջ ինչպիսի տարբերութիւններ են կարող լինել: Անհատը կարող է իրաւունք ունենալ սակայն օրէնքն է, որ նրա իրաւունքն օրինական կամ իրաւաբանական է դարձնում:

Այս տարրական հարցի բացատրութիւնն այսօր Հայաստանում դժուար է ըմբռնել, տալ քանի որ սովետական կարգերում օրէնքի եւ իրաւունքի հարցը միշտ էլ տարբեր կերպով է մեկնաբանուել...

(Շար. 13)

(Շար. Ա. էջէն)

հրապարակած են համատեղ հաղորդագրութիւն մը որ կ՚ընդգրկէ բոլոր մարզերու վերաբերող հարցեր, սկսելով սակայն Արցախով եւ շեշտելով անմիջական հրադադարի անհրաժեշտութիւնը:

Խաղաղարար գիշերելէ ետք Երեւան, Շաբաթ օր կ՚անցնէր Բաքու ուր կը մնար քանի մը ժամ եւ կը ստիպուէր հրաժարիլ Աղդամ — Աքթա երթալէ Ելցինի ելոյթին պատճառաւ: Կը վերադառնար Մոսկուա, ուր կը յայտնէր թէ Ղարաբաղի նկատմամբ Երեւան եւ Բաքու աւելի իրատես մօտեցում մը ունին:

Կիրակի, Մարտ 21-ին, Գերագոյն Խորհուրդի նիստերու սրահը հանդիպում մը տեղի ունեցած է Հայաստանի մտաւորականներու հետ (բոլոր հոսանքներէ) որ հինգ ժամ տեւած է: Բսան մտաւորական ելոյթ ունեցած են եւ Նախագահ Լեւոն Տէր — Պետրոսեանն ալ երկար եւ շատ բաց ելոյթ մը ունեցած է, պարզելով բոլոր հարցերը: Ընդհանուր ձեւով, լաւ անցած դրնիական հաւաքոյթ մը եղած է:

Ղարաբաղ եւ սահմանամերձ շրջանները նոյն վիճակը կը տիրէ: Մարտակերտի համար կռիւները կը շարունակուին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼՑԻՆ եւ իր Խորհրդարանը բացէ ի բաց ճակատումի անցան, երբ Ռուսաստանի Նախագահը ապարէց կարդալով իր հակառակորդներուն որոշեց բացառիկ իրաւասութիւններ շնորհել ինքն իրեն պատմական ճառով զոր արտասանեց Մարտ 20-ին: Ելցին շեշտեց թէ ամէն ինչ յստակ է: Բոլոր հարցերու ծագումը չի գտնուիր գործադիր եւ օրէնսդիր իշխանութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող կնճիռին մէջ, ուրիշ բան է, խոր հակասութիւնն է ժողովուրդին եւ բոլշեւիկեան նախկին վարչակարգին — թշնամի ժողովուրդին — միջեւ որ ցայսօր կը պայքարի վերադառնելու համար Ռուսաստանի վրայ իր իշխանութիւնը: Ուրեմն, կ՚ըսէ Ելցին, նոյն օրը հետեւեալ որոշումը առած է: Ստորագրած է հրովարտակ մը «յատուկ իրաւասութիւններ» առնող մինչեւ որ իշխանութեան տագնապը լուծուի: Այդ հրովարտակը կը նախատեսէ վստահութեան քուէ մը (հանրաքուէ) Ռուսաստանի նախագահին եւ փոխ — նախագահին նկատմամբ, Ապրիլ 25-ին: «Այս որոշումը կուտամ, կ՚ըսէ Ելցին, որովհետեւ ոչ՝ Համագումարն է, ոչ ալ Գերագոյն Խորհուրդը որ զիս ընտրած են, այլ՝ ժողովուրդը որ պէտք է վճռէ, պէ՞տք է մեկնիմ պարտականութիւններս կատարելէ ետք եւ ո՞վ պէտք է ղեկավարէ երկիրը»: Խորհրդարանին համար «պետական հարուած» մըն է եւ սպառնալիք կայ նաեւ պաշտօնազրկելու Նախագահը: Ելցինի զօրավիգ են արեւմտեան Պետութիւնները Ամերիկայէն սկսեալ: Շվարնածէ «քաղաքացիական պատերազմի մը տպաւորութիւնը կը ըղգայ», բայց կը խորհի որ ուրիշ ճար չկար եւ Ելցինի որոշումը նոյնիսկ յապաղած է: Գալիք օրերը ճակատագրական են: Նոյն օրը, Մարտ 20-ին, Ելցին մայրը կորսնցուց: 85 տարեկան էր:

ԱԼԵՔՍԷՅ ԱՃՈՒԲԷՅ «Իզվեստիա»յի նախկին խմբագրապետ որ նաեւ Խրուշչովի փեսան էր, մեռաւ առջի օր 69 տարեկանին: Ծնած էր Սամրղանտ (Ուզբեկստան) եւ կարեւոր դէմքերէն էր յետստալինեան շրջանի Նոմէնկլատուրային: 24 տարեկանին ամուսնացած էր Խրուշչովի աղջկան հետ: Աշխատելէ ետք «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա»ի մէջ, գլուխն անցած կառավարական օրգան «Իզվեստիա»յի, ապա շուքի մէջ մնացած Խրուշչովի անկումէն ետք:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ Սուխոյ — 27 օդանաւ մը Սուխումիի վրայ վար առնուած է Մարտ 18 — 19-ի գիշերը: Ռուս Պաշտպանութեան նախարարութիւնը կը պնդէ թէ օդանաւը միայն օդային հըրթիռներ ունէր, այսինքն չէր կրնար վերացական տարածքներ ռմբակոծելու նըպատակ ունենալ. իսկ Թիֆլիսի համաձայն, վար առնուելէ առաջ ան ռմբակոծած էր վրացական դիրքեր: Սուխոյ - 27-ի պարագան փաստ կը նկատուի Վրաստանի դէմ աբխազ անկախականներու շարժումին ռուսական նեցուկին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Տէր եւ Տիկին Վազգէն Փաշապէգեան,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Երամեան եւ զաւակները,
Պ. Փաթրիք Փաշապէգեան,
Հօրեղբայրները, մօրեղբայրները, հօրաքոյրները, մօրաքոյրները,
Զարմիկներն ու զարմուհիները,
ընտանեկան համայն պարագաները եւ բարեկամները
խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, եղբօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր, եղբօր զաւկին, քրոջ զաւկին եւ ազգականին՝

ԼԵՈՆ — ՐԱՖՖԻ ՓԱՇԱՊԷԳԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 19-ին, 36 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Մարտ 24, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհ. — Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean Goujon, Paris 8e
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսի — լէ — Մուլինոյի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Փայլակ Կիրակոսեան
ցաւով կը ծանուցանէ մանկութեան իր ընկերոջ՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՂԱՐԻՊԵԱՆԻ
(նկարիչ)

մահը, որ պատահած է Պոլլաթէ — Միլանոյի իր բնակարանը, Մարտ 19-ին:

Իր ընկերոջ թարմ յիշատակին, Պ. Փայլակ Կիրակոսեան 300 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

A l'initiative du Centre d'Enseignement et de Diffusion de la Culture Arménienne et avec le concours du Centre Régional de Documentation Pédagogique
unique débat public en France
avec l'écrivain et dramaturge d'Arménie:

Berdj ZEYTOUNTSIAN

«UN ECRIVAIN DANS LA TOURMENTE»

Témoignage d'un acteur (ex-ministre de la Culture) de la vie culturelle dans l'Arménie d'hier et d'aujourd'hui.
le Samedi 27 Mars à 20 heures 30
à l'Espace Cézanne
(Ancien Hôtel Splandid)
C.R.D.P. — 31, Bd. d'Athènes
Marseille 1er
Interventions bilingues, avec traductions alternées / Entrée libre

EXPOSITION

Daron MOURADIAN

Vernissage
le Jeudi 25 Mars à partir de 18 heures
Exposition jusqu'au 25 Avril
MOUVANCES
Galerie d'Art
2, place des Vosges - 75004 Paris
Tél.: 40 27 98 12 — Fax: 40 27 88 42
Ouvert tous les jours sauf mardi et mercredi de 14h à 19h
Le dimanche et jours fériés de 15h à 19h

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de saluer un événement musical une première en Europe
L'EDITION de PARTITIONS DE MUSIQUE POPULAIRE ARMENIENNE
pour GUITARE
de
Laurent BOUTROS-DER HAGOPIAN
Guitariste-Compositeur
Présentation
le Vendredi 26 Mars à 20h45 précises
suivi d'un *RECITAL de GUITARE*
à l'issue de la soirée, débat et dédicaces.

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

78-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԻՈՒԹԵԱՆՍ 70-ԱՄԵԱԿԻՆ
նախաձեռնութեամբ՝ Մարսէյլի Վարչութեան
կը հովանաւորէ՝ ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակի փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի
կը նախագահէ՝ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած հայրենակից՝
Պ. ԿԱՐԳԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ
կիրակի, Մարտ 28, ժամը 13-ին

ՃԱՇ

Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ
12 - 14, rue Saint-Bazile, Marseille
Գեղարուեստական բաժին ● Վասպուրականեան մթնոլորտ
կը մասնակցի Երեւանի «Մ ե լ ա մ ա ն» ժողովրդական նուագախումբը
ճաշը կը պատրաստէ Միութեանս Տիկնանց Յանձնախումբը
— Մախքերու մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր. —
Հասոյթը կը յատկացուի «Հայաստան» Հիմնադրամին

Réservations :
AVDOYAN 91.70.02.33 BABAYAN 91.66.30.66 GRACIAN 91.93.32.18

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, Չորեքշաբթի երեկոները՝ ժամը ճիշդ 6-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի՝ խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի Քարոզ կը տրուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի. —

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. —
Մարտ 24, ԼԱ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. —
Մարտ 31, ԼԸ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Չորեքշաբթիներ
Մարտ 24 եւ 31-ին

Հսկումի, Խաղաղականի, Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին երեկոյեան ժամը 5-ին՝ Սէն — Ժերոմի եւ Շրջակայքի Ս. Սահակ — Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. — Մարտ 24, ժամը 5-ին:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. — Մարտ 31, ժամը 5-ին:

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ:

Ժամանակացոյց. —
Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.45-ին:
Արեւագալ ժամը 9.45-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:
Քարոզ և Հոգեհանգիստ ժամը 11.45-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները կազմակերպութեանս ընդհանուր աշխատանքներու եւ Հայաստան, Արցախի օժանդակութեան իր գործունէութեան ի նպաստ. —

Պ. Մազմանեան 500, Պ. Մուրատեան 1000, Տիկին Գապաքճեան 400, Պ. Մարգարեան 100, Պ. Թօփալեան 100, Պ. Գաբաքեան 200, Պ. Տիւտիւկճեան 300, Պ. Փափազեան 150, Պ. Միքայէլեան 400, Պ. Մերայեան 500, Տիկին Քալփաքճեան 500, Տիկին Կարապետեան 500, Պ. Մատոյեան 200, Պ. Օհաննէսեան 1000, Պ. Միքայէլեան 1000, Օր. Գոմպաճեան 100, Պ. Ղազարեան 500, Պ. Ճէնէթեան 500, Պ. Գասապեան 250, Պ. Գըլըճեան 250, Պ. Մարկոսեան 200, Օր. Դարբինեան 250, Տիկին Պօղոսեան 200, Պ. Եօրտամեան 50, Պ. Մօրուքեան 100, Տիկին Իւթիւճեան 200, Պ. Պաքըրճեան 100, Պ. Սապանեան 1000 Ֆր., Պ. Գափամաճեան 700 Ֆր., Տիկին Տէմիրեան 2000 Տիկին Թասումեան, Տիկին Տոսիգեան 400, Պ. Սերոբեան 500, Տիկին Սահակեան 100, Պ. Քէլէշեան 100 ֆրանք:

(Շար.)

FRANCE 3

Le Mardi 23 Mars à 21 heures 30
PLANETES CHAUDES
CAUCASE : Chaos d'empires.

l'U.G.A.B.-JEUNES
de Marseille
organise une

SOIREE COCKTAIL

AU PROFIT DE L'ARMENIE
le Samedi 27 Mars à partir de 23 h.
Ambiance arménienne assurée!
P.A.F. : 70 F. + 1 consommation
Rendez-vous au 327, Bd. Michelet.

CROIX BLEUE
Centre de Vacances

La Croix Bleue des Arméniens de France organise deux séjours à son Centre de vacances de Bellefontaine (Jura) pour les *enfants de 7 à 13 ans.*

1er séjour : du 8 juillet au 1er Août
2ème séjour : du 2 au 29 Août

prix : pension pour un enfant 3 000 F
pension pour deux enfants 5 500 F
pension pour trois enfants 8 000 F
voyage (pour Paris et sa région): 400 F

Pour les inscriptions veuillez vous adresser au bureau de la section de la CBAF la plus proche de votre domicile ou au bureau du Conseil d'Administration au — 17, rue Bleue, 75009 Paris.

Tebrotzassère

Le Collège Tebrotzassère rappelle qu'il est habilité à percevoir la TAXE D'APPRENTISSAGE.

Toutes sociétés, après avoir versé la Taxe d'Apprentissage auprès d'une Chambre de Commerce et qui rencontreraient des difficultés, sont priées de prendre immédiatement contact avec le Collège au : 43. 81. 01. 72.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Անկէնի «Նարեկ» Մշակութային Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. —

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կէվրէքեան, Տիկին Անահիտ Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկին Ռ. Մարկոսեան 500-ական Ֆր. Հրանդ Մարտիրոսեանի մահուան տարելիցին առիթով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 24
MERCREDI
24 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. – Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.024 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — N° 18.024

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ

ՍԱԿԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Բ. ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Այս առաջին շրջանի վերջնական արդիւնքներն են. –

Արձանագրուածներ	38.968.660
Ձեռնպահ	12.108.483 (31,07%)
Քուէարկող	26.860.177
Արտայայտուած քուէ	25.442.403
ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ (Շիրաք)	20,39%
ԻՒ – ՏԷ – ԷՖ (Ժիսքար)	19,08%

Այլ խօսքով՝ ընդդիմութիւնը 39,47%, բայց, հարկ է աւելցնել զանազան աջերու 4,71%-ը ինչ որ 44,18%-ի կը բերէ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ	17,59%
ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ	1,79%
ՁԱԽ – ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ	0,89%
ԾԱՅՐԱՅԵՂ ՁԱԽ	1,79%
ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ	9,18%
ԲՆԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴ (Պրիս Լալոնտ)	3,62%
ԿԱՆԱՉ (Վէշթէր)	4,01%
ԱԶԳ. ՃԱԿԱՏ	12,41%
ԶԱՆԱԶԱՆ	4,48%

Նկատի առնելիք կէտերէն մէկն է եւ ոչ նուազագոյնը Ազգ. Ճակատի դիրքը որ 12,4%-ով երկրին 3-րդ կուսակցութիւնը կը դառնայ ընդդիմութենէն եւ ընկերվարականներէն ետք եւ Համայնավարներէն առաջ: Բայց, ինչպէս ըսինք երէկ, ընտրական դրութիւնը այնպէս է որ ձայներու աւելի մեծ համեմատութեամբ, թերեւս հազիւ 1 – 2 երեսփոխան ունենայ կամ բնաւ չունենայ, մինչ Համայնավարները համեմատաբար 17-էն 25 երեսփոխանի հասնին: Ամէն պարագայի մէջ, Ազգ. Ճակատը իր թեկնածուներով լաւ դիրքի վրայ է Նիսի շրջանը, ուր երկրորդ ընտրաշրջանին մէջ Ժաք Փէյրա 31,16%-ով ԻՒ – ՓԷ – ԷՖ-ի թեկնածուէն առաջ կը հասնի: 3-րդ ընտրաշրջանին մէջ, Ժան Մարի Լը Փէն 27,50%-ով կը բարելաւէ 1988-ի իր դիրքը, բայց, դժուար թէ յաղթէ ԻՒ – ՓԷ – ԷՖ-ի թեկնածուին, գալ Կիրակի: Ազգ. Ճակատը որոշած ըլլալով ոչ մէկ թեկնածու քաշել, հաւանական կը դառնայ որ Պէրնար Թափի իր շնորհիւ յաղթէ, քանի որ Կառաանի մէջ եռակի մասնակցութեամբ ընտրութիւն մը տեղի պիտի ունենայ: Թափի 25,60%-ով միայն 864 ձայներու առաւելութիւն ունի ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ թեկնածուին վրայ, բայց, Համայնավար թեկնածուին քաշուիլը (19,30%) եւ Ազգ. Ճակատի թեկնածուին մնալը կ'ապահովեն իր ընտրութիւնը:

Աւելորդ է կրկնել որ բուն հարցը ընկերվարական կուսակցութեան փլուզումն է եւ այնքան ալ համոզիչ չէ, երբ կ'ըսուի որ Էլիզէ Երկուշաբթի առտու իրարանցում չկար եւ Միթերան ամէն Երկուշաբթի առտուան պէս գացած է կոլֆ խաղալու:

Կոլֆ խաղալը չէ որ համոզիչ չէ, բայց, թէ ուրախ – զուարթ խաղացած է այդ կոլֆը, հաւանական չէ, բացի այն պարագային որ ինք ալ ընկերվարականներուն քուէարկած չըլլայ...:

– Պարտուած ընկերվարականներուն մէջ յիշենք նաեւ կարեւոր դէմք մը՝ Մոնփըլիէի քաղաքապետը Ժորժ Ֆրէշ:

– Մարսէյլի մէջ, ընկերվարական տապալումը կը վերագրուի Ռ. Վիկուրուի «խաղերուն»: Շրջանին 40 ընտրական կեդրոններուն մէջ, Բ. շրջանին համար, ձախը միայն 12 տեղ թեկնածու պիտի ունենայ, 28 միւս շրջանները ԻՒ – ՓԷ – ԷՖ-ը (միացեալ ընդդիմութիւն, այսինքն՝ ԻՒ – ՏԷ – ԷՖ + ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ) կը ներկայանայ դիմացը Ազգ. Ճակատ ունենալով: 12 ընտրաշրջաններուն մէջ, 3 տեղ Համայնավարները թեկնածու ունին:

– Աջը գիտակից է որ իր յաղթանակը նախ եւ առաջ ընկերվարական կուսակցութեան պարտութիւնն է եւ այդ իսկ պատճառով աւելի խոհեմութեամբ կ'արտայայտուի, քաջ գիտնալով թէ շատ ծանր պատասխանատուութեան մը տակ է: Հաւանական նախարարապետը՝ Է. Պալատիւր չեչտեց արդէն այդ կէտը, ճշդելով նաեւ թէ պիտի տիրապետեն իրենց յաղթանակին եւ «բաց, հանդուրժող եւ ուրիշը յարգող» ըլլան:

Անհրաժեշտ է նաեւ որ իրարու մէջ, այսինքն նոր մեծամասնութեան երկու հոսանքներուն, մրցակցութիւնները չափաւորեն, ինչպէս արդէն կը տեսնուի ընտրական կարգ մը շրջաններու մէջ ուր երբ ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ մը եւ ԻՒ – ՏԷ – ԷՖ մը գլուխը հասած են ոչ ոք կ'ուզէ քաշուիլ միւսին ի նպաստ:

– Լիոնի մէջ ալ կացութիւնը փափուկ է Միշէլ Նուարի համար, որ ձայներու 26,44% համեմատութեան հասնելով երկրորդ դիրքի վրայ է ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ – ԻՒ–ՏԷ–ԷՖ թեկնածուէն ետք (27,04%): Եթէ Լիոնի քաղաքապետը կարենայ օգտուիլ ընկերվարականներու եւ կանաչներու ձայներէն, կրնայ յաղթել:

– Ալֆորվիլ ալ եռակի մասնակցութիւն մը կը մնայ Կիրակի օրուան համար, ուր քաղաքապետը Ռընէ Ռուքէ ձայներու 22,12%-ը ստացած էր, Համայնավար թեկնածուն 23,18%, իսկ ընդդիմութեան թեկնածուն 20,97%:

Յիշենք որ Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովը 577 երեսփոխան ունի եւ այս անգամ թեկնածուներու թիւին բոլոր մրցանիշները կոտրեց (5200): Ընտրուած են 80 երեսփոխան, որոնց 42-ը՝ ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ, 36-ը՝ ԻՒ – ՏԷ – ԷՖ եւ 2 զանազան աջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ճարտարարուեստականացած եօթը երկիրներու խումբին դիմած է 20 միլիառ տոլարի յատկացում խնդրելով. այդ գումարը պիտի գործածուի երկրին անտեսական կայուն վիճակ ապահովելու եւ դրամահոսքը հակակշռի տակ պահելու միջոցառումներու համար:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ մէջ մթնոլորտը շատ լարուած է, հակառակ անոր որ Մարտ 23-ին դեռ ստոյգ իսկ չէր թէ Ելցին ստորագրա՞ծ է կամ ոչ այն հրովարտակը որ յատուկ իրաւասութիւններ կուտայ իրեն: Ամէն պարագայի մէջ, Սահմանադրական ատեանը հակասահմանադրական դատեց Ելցինի որոշումը 7 կէտերու վրայ եւ 3-ի դէմ 10 ձայնով որոշեց վար առնել Ելցինը, բայց Մարտ 23-ին դեռ որոշումը չէր հաղորդուած ենթակային, որ արդէն հակադրած էր եւ դատաճանութեամբ ամբաստանած անոնք որոնք զօրավիգ չեն իրեն: 10 հազարնոց զօրաբաժին մը որ Օսեթիա պիտի ղրկուէր, Մոսկուա կը մնայ կացութեան պատճառաւ: Ռուցկոյ, փոխ – նախագահը դատաճան կը նկատուի որովհետեւ դէմ արտայայտուած էր Ելցինեան որոշումին:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԵՒ ԿԱԶԱ արիւնալի դէպքերը իրարու յաջորդեցին շաբաթավերջին: Պաղեստինցի մը 6 Իսրայելացի վիրաւորած է, Իսրայելացի զինուորներն ալ երեք պաղեստինցի սպաննած էին, 27 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են:

ԱԼԺԷՐ փողոցներուն մէջ քանի մը հարիւր հազար հոգի տողանցք մը ըրին, Մարտ 22-ին, բողոքելու համար իսլամական ահաբեկչութեան դէմ որ սարսափ ստեղծած է երկրին մէջ:

ՋՕՐ. ՄՈՐԻՍՈՆ արձանագրած յաջողութենէն ետք շնորհիւ իր յարատեւութեան (մարդասիրական օժանդակութեան անգլի արտօնութիւն՝ Սրեպրենիցա) կը շարունակէ մնալ տեղւոյն վրայ, այլ բանակցութիւններ վարելով, քանի որ ամէն ինչ կարգադրուած չէ եւ ամէն օր շարասիւնները չեն կրնար անցնիլ: Հոն եւ Սարայեւօ կռիւները կը շարունակուին, աւելի սաստկանալով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

ՍԱԴԱԽԼՈՅԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ ՕԴԸ ՀԱՆՈՒԱԾ

Երեքշաբթի առտու (Մարտ 23) օդը հանուած էր Սադախլոյի կամուրջը (Վրաստան) ուրկէ կ'անցնի Հայաստան հասնող երկաթուղին: Կամուրջը որ 60 մեթր է կենսական է եւ ուրիշ անգամ ալ նման արարք մը գործուած էր: Այս նոր արարքը կը պատահի շրջանի մը մէջ, երբ երթեւեկը սկսած էր կանոնաւորուիլ Հայաստանի հետ:

Արցախի մէջ, Մարտ 21-էն ի վեր կը շարունակուէր Գերագոյն Խորհուրդի նիստը որ, սկզբունքով, պէտք է ընտրէր Գ. Խ.-ի Նախագահն ու տեղակալը եւ մինչեւ Երեքշաբթի առտու չէր կրցած: Սկիզբը չորս թեկնածուներ կային Բ. Առուշանեան, Գր. Հայրապետեան, Լեւոն Մելիք – Շահնազարեան եւ Արկադի Մանուչարով: Ընտրութիւնը կարելի չըլլալով, երկու վերջինները քաշած են իրենց թեկնածութիւնը: Ապա, համաձայնութեան յանձնախումբ մը կազմուած է որպէսզի մէկ թեկնածուի շուրջ կեդրոնանայ ընտրութիւնը, բայց, կարելի չէ եղած: Երկուշաբթի օր, ուրեմն, օրակարգը փոխուած է եւ Գ. Խ.-ը ռազմական հարցերով զբաղած է, յաջորդ օրուան թողլով նախագահական ընտրութեան հարցը:

Մարտ 23, «Ժուռնալ տը Ժընեւ»ի մէջ, Արման Գասպար արձագանգ կը հանդիսանար Ժընեւի «գաղտնի» ժողովին, որ տեղի ունեցաւ Մարտ 18-էն 22, Հայաստանի կողմէ Դաւիթ Շահնազարեանի եւ Ժիրայր Լիպարիտեանի մասնակցութեամբ: Կը մասնակցէին, ինչպէս նախորդ անգամ՝ Ազրպէյճանէն զատ Ռուսաստան, Թուրքիա, Միացեալ – Նահանգներ, եւ՝ Ռաֆֆայէլի, որու ճիտին պարտքն է (ԱԷ – ԷՍ – ԱԷ – Ը) Մինսկի ժողովը պատրաստել: Թուրքիա եւ Ռուսաստան վճռած են արագացնել խաղաղութեան գործընթացը եւ Կոզիրեւ ու Չեթին միասին Երեւան եւ Բաքու երթան առաջարկներ տանելով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»՝ ԼՌԱԾ

Աւելի քան 15 օր է Երեւանի մամուլի գործակալութիւնը ի վիճակի չէ լուրեր հաղորդելու (ինչպէս կ'ընէր 1970 Օգոստոս 1-էն ի վեր Փարիզ, ԹԱՍ-ի միջոցաւ եւ վերջին շրջանին ալ յաւելեալ՝ ուղղակի): Ճշդեցինք որ հաղորդալարերու փըճացման հետեւանքով է եւ նորեր գտնելն ալ դիւրին չէ: Այդ պատճառաւ բացի, օրը օրին, հեռաձայնով ամէն առաւօտ մեր առած թարմ լուրերէն, մնացեալը զոր մամուլէն պիտի քաղենք շրջանի մը համար, կրնան քիչ մը յապաղած բնոյթ ունենալ:

ՆԱԽԱՐԱՐԻ Ա. ՏԵՂԱԿԱԼԸ՝ ԱՐԳԵԼԱՓԱԿՈՒԱԾ

Անցեալ տարեվերջին յայտնաբերուած պղինձի ապօրինի արտածման հարցին կապակցութեամբ արգելափակուած է Տնտեսութեան Նախարարի Ա. տեղակալ Հայկ Սարգսեան, եօթը ուրիշ մեղսակիցներու հետ:

ՍԵՒԱՆԱՅ ԼԻՃԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ԿԻՋՆԷ

Գլխաւորաբար ելեկտրականութեան արտադրութեան նպատակով, 1991 Նոյեմբերէն մինչեւ այսօր Սեւանայ լիճի ջուրերէն շուրջ 1 միլիառ խորանարդ մեթր օգտագործուած է: Իսկ ներկայիս, օրական միջին հաշուով 5,7 միլիոն խորանարդ մեթր կը գործածուի անկէ, ուժանիւթի համակարգին համար: Լիճին մակարդակը վերջին տարուան ընթացքին 22 սմ. իջած է եւ հակառակ օդերեւութաբանութեան մասնագէտներու լաւատես նախատեսութեանց՝ ինչ կը վերաբերի անձրեւներու եւ ձիւնհալի առատութեան, մակարդակին անկումը կը սպառնայ ձուկերուն, կարգ մը թռչուններուն եւ ամէնէն ծանրագոյնը՝ Հայաստանի խմելիք ջուրի միակ մեծ պահեստին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՁԱՒԵՇՏ ՄԸ

Քանի մը օր առաջ, Համազգայինի «Դիմակ» թատերախումբը փարիզահայ լռած բեմին վրայ կը ներկայացնէր «Անկարելի կարելին»: Կրնամ երեւակայել, միայն, որ բազմաթիւ ամիսներու աշխատանք կար այդ ներկայացման ետին, որքա՜ն ճիգ՝ կենդանացնելու թուղթին վրայ պառկած խօսակցութիւններու անկրշիռ թաւալ մը: Կը գուշակեմ այդ տղոց ջանքը բառածը թարգմանելու իրենց լեզուի բառերով ու մարմնի շարժումներով: Կը հասկնամ տակաւին անոնց առօրեայ զրկումը ի՛նչ ինչ հաճոյքներէ, մըտնելու համար աշխարհի մը մէջ որ իրենցը չէր, շուքերու մորթին մէջ՝ որոնք միայն իրենցմով կրնային անձնանալ: Ուրեմն «Դիմակ»ի տղաքը, ինչ ալ ըլլան իրենց թերիները, սիրելի եղան ինծի: Փորձեցին փոխանցել կենդանի հայերէն մը եւ տալ հայկական թատրոնի մը պատրանքը: Հաւատալով պատրանքին, անոնք խնդացուցին, ծափահարել տուին մեր քիչով իսկ խանդավառուող հասարակութիւնը:

Այս պատրանքը անկասկած աւելի կ'արժէ քան թատերախաղը որուն մասին ոչինչ ունիմ ըսելիք: Այո, ոչինչ ըսի Գ. Մովսէս Պչաքճեանի գործին մասին, պարզապէս անոր համար որ ոչինչ կարելի է ըսել գոյութիւն չունեցող բանի մը մասին: Հերոսութիւն պէտք է մտածելու համար որ բեմին վրայ շարժող անձնաւորութեան նմանող պոռացող – պոռչտող կերպարները, լուրջ ու մենամոլ խօսակցութիւնները, բեմական հնարքները թատերական միջոց մը կը յօրինեն եւ մարդկային հարց մը մեզի կը փոխանցեն: Ներկայացուածին մէջ թատրոն փնտռել պիտի նշանակէր "կախաղան հանել արդէն մեռեալ մը", տարուիլ մտացածին վիճակներով եւ իբրեւ թէ քաղաքական ակնարկութիւններով: Հասարակ տեղիք ու պատրաստի գաղափարներ կնոջ մասին, կեանքի մասին, սիրոյ մասին, որքան որ կ'ուզէք բոլորն ալ արձակուած, երջանկութեան շուրջ, որ անշուշտ չկար սովետներու երկրին մէջ, ինչպէս մեր մօտ: Մեր բարեկամը մեղքն է գործած արտադրելու եւ տպելու բազմաթիւ անունների վստահուած մենախօսութիւն մը: Հարկ կա՞ր քսան տարի վերջ այդ մեղքը ոչ միայն ներկայացնելու Երեւան – որպէս պատկերը սփիւռքահայ թատրոնին – այլեւ Փարիզ. հոս հակառակ անոր որ աշխարհէն կտրուած կը թուինք ապրիլ, թատրոնէն սակայն կը սպասենք քիչ մը աւելի քան տասնարանեան քարոզ մը կամ սիրուելու որքան մարդկայի՞ն այնքան անտաժէտ տենչ մը:

Կը յուսամ որ «Դիմակ» յաջորդին՝ քիչ մը նուազ ինքնահան, աւելի ժամանակակից, իսկական թատերակ մը կը ներկայացնէ մեզի՝ թափած ճիգին համապատասխանող: Առ նուազն այն ատեն կը գիտնանք թէ ո՞վ ինչի՞ վրայ կը խնդայ, եւ մեր հաճոյքը այդ անգամ կ'ըլլայ անխառն:

ՄԵՂՈՒ ՓԱՐԻԶԻ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ARMENOUHIE KEVONIAN
LES NOCES NOIRES DE GULIZAR(*)
Présentations historiques de Anahide Ter-Minassian et Kéram Kévonian

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

Թերեւս խորագիրը նոր սերունդին համար որեւէ յայտնութիւն մը չունենայ, բայց Օսմանեան կամ մեր ժողովուրդի ԺԹ. դարու պատմութեան լաւ ծանօթ մասնագէտներու եւ հին սերունդի վերջին ներկայացուցիչներուն համար անտարակոյս սոսյդ նշանակութիւն մը կը կրէ: Հետեւաբար սոյն հատորը թէեւ ոմանց համար առաջին ակնարկով հասարակ եւ գեղջկական վէպ մը կարծուի, բնաւ երբեք այդպէս չէ: Ան պատմութիւնն է, եւ մին այն բազմաթիւ նմանօրինակ դէպքերուն կամ եղելութիւններուն, որուն Արեւմտահայաստանի գաւառներու անպաշտպան հայ բնակչութիւնը ենթարկուած էր դարերէ ի վեր զինք շրջապատող վաչկատուն քիւրտ ցեղախումբերէ, առհասարակ կաշառակեր, հարստահարող կամ անկարող մեծ կամ փոքր Թուրք պաշտօնեաներէ: Ուրեմն, վերոյիշեալ պատկերազարդ հատորը որ վերջերս լոյս տեսաւ իսկական ու հարազատ մէկ նկարագրութիւնն է այն բազմաթիւ ողբերգութիւններէն մէկուն, որուն դարերով տոկաց եւ ակամայ հանդուրժեց հայ ժողովուրդը օսմանեան տիրապետութեան տակ: Մենք երկար տարիներ առաջ, դեռ պատանի Կիւլիզարի սրտառուչ ողբականը մեր մեծ մօրմէն իմացած էինք: Բնիկ Նիկոմիդիայի մէկ գիւղէն, այսինքն շատ հեռու Տարօն աշխարհէն, մեր մեծ մայրը խիստ տպաւորուած էր Կիւլիզարի Պոլսոյ դատավարութենէն որուն հեւ ի հեւ մամուլէն հետեւողներէն մին եղած էր:

Կիւլիզարի Մուսա Բեկի կողմէ առեւանգումը, թէեւ այդ օրերուն համար հասարակ դէպք մը, օրուան քաղաքական պայմաններուն պատճառաւ հարցը մինչեւ Պոլիս առաջնորդեց: Զարզարդ Մուսա Բեկի դատավարութիւնը, առաջինը իր տեսակին մէջ ուր «անհաւատ» Հայ գիւղացիները նոյնիսկ յանդգնեցան մինչեւ Պոլիս ճամբորդելով Սուլթանին մէկ պաշտպանեալը պատժելու համար վկայել, Օսմանեան մայրաքաղաքին օտար թէ տեղացի դիւանագիտական շրջանակները խորապէս տպաւորեց:

Յետ կարճատեւ դատավարութեան, Մուսա Բեկ նախ անպարտ կ'արձակուի: Կիւլիզարի փաստաբանին անխոնջ ջանքերուն շնորհիւ է որ դատը վերաքննութեան կ'ենթարկուի եւ իբր թէ չարագործը կը պատժուի: Բայց երկրորդ դատավարութիւնը տարիներ կը տեւէ: Մինչ այդ, մեծ տէրութիւններու ներկայացուցիչները որոնք սկիզբէն խիստ մօտէն դատավարութեան հետեւած են, դատին երկրորդ հանգրուանին այլեւս յոգնած են, եւ հայկական հարցը արդէն նոր փուլի մը մէջ մտած է ու օրուան գլխաւոր միջազգային խնդիրն է: Կիւլիզարի առեւանգումը այլեւս նախորդ հետաքրքրութեան թափը կորսնցուցած է:

Կիւլիզար, հազիւ 14 - 15 տարու դեռատի աղջնակ մը, իր պարզունակ եւ անմեղ գեղեցկութեամբ, Տարօն գաւառի քիւրտ ցեղապետներէն ծանօթ աւազակապետ Մուսա Բեկի ուշադրութիւնը գրաւած էր: Եւ այս վերջինը մտադրած էր ամէն գնով Կիւլիզարը կնութեան առնել: Աւելորդ չէ հոս յիշել թէ, նախորդ դարու մինչեւ 80-ական թուականները երբ Արեւմտահայաստանի գաւառներու շատերը քիւրտ ցեղապետներու քմահաճոյքին առարկայ էին, քիչ չէր թիւը մանկամարդ Հայուհիներու առեւանգումի դէպքերուն: Աւելորդ չէ նաեւ յիշել թէ անոնց կամ ծնողաց գանգատները ոչ մէկ դրական արդիւնք կ'ունենային: Հետեւաբար Կիւլիզարի առեւանգումը սոյն «կանոն»ին կամ սովորութեան կրկնութիւնն է բայց իր հետեւանքներով առաջինն է որ շեղեցաւ եւ Օսմանեան դատական մեքենային բոլոր թերութիւնները եւ խայտառակութիւնը մէջտեղ հանեց արեւմտեան հանրային կարծիքին առջեւ, փաստելով, անգամ մը եւս, թէ 1839-էն ի վեր քանիցս կրկնուած Հաթթ-ը Հիւմայունները միշտ մեռեալ տառ մնացած են:

**

Հատորը երեք բաժիններէ կը բաղկանայ: Առաջին բաժինը գրի առնուած է Կիւլիզարի աղջկան՝ Արմենուհի Գեւոնեանի կողմէ որուն Տարօն - Տուրուբերանի յուշերը «Յառաջ»ի ընթերցողները յաճախ կարդալու առիթը ունեցած են: Արմենուհի Գեւոնեան իր մօր յիշատակները 1946-ին գրքոյկի մը մէջ ամփոփելով լոյս ընծայած էր ծանօթ մտաւորական ողբացեալ Շաւարշ Նարդունիի յառաջաբանով:

Թարգմանութիւնը կատարած է ֆրանսահայ ժաք Մուրատեան (1910 - 1991) բնագրէն: Ան ֆրանսերէնի թարգմանած էր ուրիշ շարք մը պատմական արժէք ներկայացնող հատորներու կարգին, նաեւ Մշեցի Կիւլիզարի կենսագրութիւնը:

Հատորին Բ. բաժինը (տե՛ս էջեր 103 - 137) ծանօթ պատմաբան Անահիտ Տէր - Մինասեան՝ Կիւլիզարի թոռնուհին, Mémoires mêlées խորագրով մեծ-մօրը ողբերգական ողբականը նախորդ դարու պատմական քաղաքական դէպքերու հունին մէջ կը ներկայացնէ:

Իսկ հատորին Գ. բաժինը որ Կիւլիզարի թոռ Գեղամ Գեւոնեանի կողմէ պատրաստուած է, կը կրէ Tableau d'un monde assassiné խորագիրը եւ կ'ամբողջացնէ Կիւլիզարի կենսագրութիւնը:

Արմենուհի Գեւոնեան՝ ծնեալ Տէր - Կարապետեան, աղջիկն է Կիւլիզարի եւ բնիկ Մշեցի մտաւորական, ուսուցիչ եւ ազգային գործիչ Գեղամ Տէր - Կարապետեանի: Արմենուհի Գեւոնեան սրտաբուխ ոճով կը նկարագրէ Կիւլիզարի պատանեկութիւնը, ընտանեկան նահապետական սովորոյթները, եւ վերջապէս մօրմէ որբ Կիւլիզարի, Մուշ գաւառի պատուհաս Մուսա Բեկի կողմէ առեւանգումը: Մուսա Բեկ Կիւլիզարը տեսած էր գիւղական հարսանիքի մը ընթացքին: Անոր անմեղունակ գեղեցկութենէն առինքնուած, Մուսա Բեկ Կիւլիզարի հօր Միրօ (Միհրանի) կ'առաջարկէ զայն կնութեան առնել, փոխարէնը խոստանալով արժէքաւոր ձի մը եւ ոսկի նուիրել: Մուսա Բեկի առաջարկը կը մերժուի: Քիւրտ ցեղապետը խիստ կը նեղուի: Արդէն բարկացած էր իր չարագործութիւններու մասին Կիւլիզարի հօր Պիթլիսի կառավարիչին մօտ կատարած գանգատներէն, կ'որոշէ վրէժը լուծել աղջնակը առեւանգելով (տե՛ս էջ 16): Մուսա Բեկի հրոսախումբը շուրջ 300 քիւրտ զինեալներէ կը բաղկանար: Գիշեր մը խումբ մը ձիաւորներ յարձակում կը գործեն եւ կը յաջողին Կիւլիզարը առեւանգել: Այսուհետեւ դեռատի Կիւլիզարի գողգոթան կը սկսի: Մուսա Բեկ արդէն կանանոց մը ունէր: Իսկ Կիւլիզար որ դեռ շատ երիտասարդ էր եւ անմեղահատ կուլար ու կը պաղատէր հօրենական տունը վերադառնալ, կը թուի թէ Մուսա Բեկի հօրեղբօր ուշադրութիւնը կը գրաւէ, որ կ'որոշէ թէ ան Մուսա Բեկի կրտսեր եղբօր կնութեան տրուի: Անշուշտ ոչ ոք Կիւլիզարի կը հարցնէ թէ համաձա՞յն է այս ամուսնութեան: Արմենուհի Գեւոնեան շատ զգայուն ոճով կը ներկայացնէ մօրը՝ Կիւլիզարի երեք ամիս արգելափակումի ընթացքին գտնուած պայմանները: Քիւրտ ցեղապետներու քմահաճոյքին ենթակայ, Կիւլիզար երբ կը տեսնէ թէ լալով ու ողբալով պիտի չկարենայ իր մեկնումը ապահովել եւ ազատիլ, կը մտածէ խորամանկութեամբ գործել:

Մինչ այդ, Կիւլիզարի ընտանեկան պարագաները որոնց հետ իր կապը խզուած է, չեն դադրիր զայն փնտռելէ: Մուսա Բեկի չարագործութիւնները մի միայն Հայոց հանդէպ չէր: Ան նաեւ քիւրտ գիւղացիներուն ալ սպառնացող էր: Հետեւաբար, երբ երեք ամիս յետոյ Կիւլիզարի հետքը կը գտնուի, Պիթլիսի մէջ դատավարութիւն մը տեղի կ'ունենայ: Քիւրտերը կը յօժարին դատարան ներկայացնել Կիւլիզարը վստահ ըլլալով թէ ան դաւանափոխ եղած ըլլալը հրապարակաւ պիտի յայտարարէ: Սակայն, մահմետականութիւնը ընդունած երեւցող Կիւլիզար չի վարանիր բացայայտօրէն յայտնելու թէ «Հայ քրիստոնեայ է եւ կ'ուզէ քրիստոնեայ մնալ»:

Կիւլիզար կը յանձնուի ընտանիքին: Ինչպէս Անահիտ Տէր - Մինասեան կը գրէ, Պէրլինի վեհաժողովէն յետոյ, Արեւմտահայաստանի գաւառները մեծ տէրութիւններու ուշադրութեան առարկայ եղած էին որոնք բարենորոգումներուն պիտի հսկէին: Մեծ տէրութիւնները սիրաշահելու համար սուլթան Ապտիւլ - Համիտ յօժարեցաւ որպէսզի Կիւլիզարի դատավարութիւնը, անգամ մը եւս եւ այս անգամ անաչառ կերպով Պոլսոյ մէջ տեղի ունենայ: Դատական թղթածրարը Պոլիս կը ղրկուի եւ Կիւլիզար ալ 60-է աւելի Մշեցիներու ընկերակցութեամբ որոնք իբր վկայ դատարան պիտի ներկայանան երթում - Տրապիզոնի ճամբով մինչեւ Պոլիս կուգան: Մուսա Բեկ եւս իր հետեւորդներով Պոլիս կը հասնի ուր սուլթան Ապտիւլ - Համիտի ջերմ ընդունելութեան առարկայ կ'ըլլայ: Դատավարութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է ոչ միայն Պոլսոյ քրիստոնեայ կամ մահմետական խաւերուն մէջ, այլ նաեւ դիւանագիտական շրջանակներու: Որովհետեւ, առաջին անգամն է որ հեռաւոր գաւառի մէջ տեղի ունեցող «հասարակ» առեւանգումի դէպքի մը պատճառաւ չարագործը դատուելու համար մինչեւ Պոլիս բերուած է:

Ըստ մեզի, երեք ազդակներ դեր ունեցան որպէսզի նախ անգլիական, յետոյ միւս մեծ պետութիւններու դիւանագիտական շրջանակները հետաքրքրութիւն ցոյց տան այս խնդրին մասին:

Նախ որովհետեւ Լոնտոն լոյս տեսնող «Հայաստան» երկշաբաթաթերթը կրցաւ օրը օրին թէ անգլիական մամուլը եւ թէ Անգլիոյ ազատական կուսակցութեան անդամները տեղեակ պահել այս խնդրին զարգացումէն: Բ. Թէեւ Անգլիոյ պահպանողական կուսակցութիւնը օրը օրին տեղեակ էր Արեւմտահայաստանի մէջ տեղի ունեցող բոլոր անցուդարձերէն, բայց կը ջանար զանոնք հանրային կարծիքէն պահել: Անգլիոյ Կապոյտ գիրքերը քանի մը տարիներէ ի վեր լոյս չէին տեսներ եւ շատ քիչ լուրեր կը հրատարակուէր: Գ. Եւ ըստ մեզի կարեւորը, Անգլիոյ ազատական կուսակցութեան համար հայկական հարցի կերպով մը արծարծումը յառաջիկայ ընտրութիւններուն համար կարեւոր յաղթաքարտ մը կրնար ըլլալ:

Վերոյիշեալ պատճառաւ է որ Մուսա Բեկ - Կիւլիզար դատը լայն արձագանգ գտաւ միջազգային հանրային կարծիքին մօտ, ինչպէս բազմաթիւ երկիրներու մէջ մեր կատարած պրպտումները կը հաստատեն եւ որուն մասին երկար տարիներ առաջ պատմագիտական կարեւոր հանդէսի մը մէջ արդէն անդրադարձած ենք (1): Անգլիոյ խորհրդարանական վիճաբանութիւններուն հանդէպ Ապտիւլ - Համիտ երկար ժամանակ անտարբեր չէր կրնար մնալ: Այդ ժամանակները, Սուլթանը դեռ սանձարձակ գործելէ կը վախնար եւ Եւրոպայի հանրային կարծիքին դեռ կարեւորութիւն կ'ընծայէր: Քանի մը տարի յետոյ է որ, այլեւս անխափան կոտորածներ կազմակերպել պիտի տայ, նոյնիսկ Պոլսոյ մէջ, ուր Պանք Օթօմանի գրաւման օրերուն (1896 Օգոստոս 26) ըստ գերմանական կամ ֆրանսական փաստաթուղթերու, զոհերուն թիւը 5000-էն աւելի պիտի ըլլար:

Անահիտ Տէր - Մինասեան կը գրէ թէ Կլատսթըն Անգլօ-Արմէնիըն Միութեան (2) անդամ էր: Մենք սոյն հաստատումին չենք հանդիպած, Բայց ինչպէս մեր վերեւ յիշած ուսումնասիրութեան մէջ գրած էինք, ան Պրայըը խրախուսեց երբ այս վերջինը անկախաբար «Հայկական Հայրենասիրական Կոմիտէ»էն 1891-ին ձեռնարկեց «Անկլօ - Արմէնիըն Միութեան» որուն ալ նախագահը եղաւ: Անկլօ - Արմէնիըն Միութեան քաղաքական ուղեգիծը անգլիական ազատական կուսակցութեան օրուան քաղաքականութեան յարմարիլ էր: «Հայաստան» թերթը նոր կամուած այս կուսակցական թերթին հայկական պահանջներու օրկանը եղաւ: Բայց, Մինաս Չերազ որ հայկական դատի պաշտպանութեան դատը ուրիշներու չէր կրնար ձգել սկսած էր արդէն Լոնտոնի մէջ ֆրանսերէն «Արմէնի» պարբերաթերթը հրատարակել: «Հայաստան» չկարենալով տոկալ մրցակցութեան, նիւթական պատճառներով փակուեցաւ 1892-ին:

«Անկլօ - Արմէնիըն Միութիւնը» սկսաւ հրատարակել, 1893-էն սկսեալ, «Անկլօ - Արմէնիըն Կազէթ» անունով պարբերաթերթ մը անգլերէն լեզուով: Եւ որպէսզի թերթին բովանդակութիւնը ուղղակի ազատական կուսակցութեան հսկողութեան ենթակայ ըլլայ, թերթին պատասխանատուութիւնը յանձնուեցաւ Անգլիացիի մը - հաւանաբար ծագումով Հրեայ - որ թէեւ հայկական դատին համակիր մը, յետագային Թալաաթի հետ ալ սերտ բարեկամութիւն պիտի հաստատէ, ինչպէս մեր երկարատեւ պրպտումներու ընթացքին գտած կարեւոր փաստաթուղթ մը այդ պարագան կ'ապացուցանէ:

Կիւլիզարի աղմկալից դատավարութիւնը իրօք Պոլսոյ մէջ այնքան ելեկտրականացած մթնոլորտ մը կը ստեղծէ որ, Ապտիւլ - Համիտ չափազանց բարկացած խնդրին ստացած արտակարգ ծաւալէն որ նոյնիսկ իբր Մարգարէի յաջորդի իր հանգամանքն ու դերը անգամ նժարին վրայ դրած է, Խորէն Աշըգեան Պատրիարքը Եըլտըզի պալատը կը կանչէ ու խստիւ յանդիմանելէ յետոյ կ'ըսէ թէ «Հայերը երբեք չակնկալեն որ կրնան ինքնավարութիւն ունենալ, եւ յաջորդ սերունդներն ալ բնաւ պիտի չթոյլատրեն որ Հայերը օր մը անկախութեան տիրանան» (3):

Կիւլիզարի դատավարութեան կը յաջորդէ, Գումգաբուի ցոյցը 1890 Յուլիս 27, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ստեղծումը եւայլն որոնց մասին Անահիտ Տէր - Մինասեան հմտօրէն կ'անդրադառնայ:

Ի՞նչ եղաւ ի վերջոյ Մուսա Բեկի վերջը: Չենք յիշեր սա պահուս թէ «Համիտեան» զօրագունդերու 1894 - 1896 տարիներու սխրագործութիւններուն Մուսա Բեկ դեր ունեցա՞ւ թէ ոչ: Բայց կրնանք հաւաստիացնել թէ, ըստ կարգ մը արխիւային փաստաթուղթերու, դարուս սկիզբը դեռ ան իր չահատակութիւնները անպատիժ կը շարունակէր:

Կիւլիզար դատը շահելէ յետոյ կ'ամուսնանայ Մշեցի Գեղամ Տէր - Կարապետեանի հետ: Անահիտ Տէր - Մինասեան կը գրէ թէ Մշոյ Գեղամը հրաշքով 1915-ին մտաւորականներու տարագրութեան եւ սպանութեան ժամանակ հետապնդումէ զերծ մնաց (տե՛ս էջ 135): Այս մասին կ'ուզենք լուսաբանութիւն մը տալ որ կը թուի թէ իր ուշադրութենէն վրիպած է: Թալաաթ չէ ուզած Մշոյ Գեղամը աքսորել առարկելով թէ «ան արդէն հիւանդ է, քանի մը օրէն կը մեռնի»:

Անահիտ Տէր - Մինասեան կը վերջացնէ իր գրութիւնը աւելցնելով թէ «Կիւլիզար 1948-ին Շիշլիի գերեզմանատունը ամուսնին քով թաղուեցաւ»: Մեզի համար այս պարագան նորութիւն մըն էր: Կ'ենթադրենք թէ իր մահէն յետոյ դագաղն է որ Պոլիս փոխադրուած է:

Գեղամ Գեւոնեան իր կարգին կը ներկայացնէ Կիւլիզարի քրտերէն մէկ երգը, Գեղամ Տէր - Կարապետեանի Մկրտիչ Փորթուգալեանի մասին մէկ գրութիւնը, Երուանդ Օտեանի Մշոյ Գեղամի հետ առաջին հանդիպումը եւայլն: Իր գաղափարը արդարեւ կը բաժնենք երբ կը գրէ թէ ... «Հակառակ ակնյայտ փաստերու այդ ժամանակները ապրող սերունդին համար այդ ուղին (4) ազատագրութեան համար անհրաժեշտ էր: Մինչդեռ, մեզի համար այսօր, այդ ուղին ցեղասպանութեան կամ ոչնչացումի սկիզբը ըլլալով կը տեսնուի (5): Միայն պարտք կը նկատենք աւելցնել թէ, եթէ նախորդ դարու, մեր ժողովուրդի այսպէս կոչուած առաջնորդները հեռատես եւ խիստ շրջահայեացօրէն շարժէին այսօր անկարելի չէր որ մեր ժողովուրդի ճակատագիրը բոլորովին տարբեր եղած ըլլար: Այս, թէեւ խիստ կարեւոր, բոլորովին տարբեր նիւթ մըն է որ կ'արժէ առանձին ուսումնասիրութեան առարկայ ըլլալ: Ասոր անհերքելի մէկ օրինակը Հրեաներու ազատագրական շարժումն է որ մեզմէ պաշտօնապէս քառորդ դար առաջ, անձայն եւ անշշուկ սկսելով հանդերձ, դաս առնելով նախ Յոյներու, ապա Սերպերու եւ Պուլկարներու եւ վերջապէս Հայկական ազատագրական շարժումներէն, մինչեւ Ա. Համաշխարհային պատերազմի վախճանը չափազանց զգոյշ կերպով ընթացաւ նմանօրինակ նախճիրներէ զերծ մնալու համար:

**

Սոյն հատորը թերեւս ոմանք իբր վէպ պիտի ընթերցեն որուն յատկապէս առաջին մասը իսկական կեանքէ քաղուած է: Իսկ ուրիշներ, անոր մէջ պիտի գտնեն պատմական իրադարձութիւններու վերաբերեալ վաւերական հատոր մը որ կը վերակենդանացնէ միաժամանակ նախորդ դարու վերջալոյսին Արեւմտահայաստանի հայկական գեղջուկ եւ տոհմիկ կեանքը առօրեայ ամենահի փորձանքներու մէջ որոնք մինչեւ ցեղասպանութեան գործադրութիւնը անպակաս եղան մեր ժողովուրդին վրայէն: Տարակոյս չունինք թէ այս հատորը մեր համայնքին քաջալերանքին պիտի արժանանայ:

(1) Տես. A. Beylerian «L'Impérialisme et le mouvement national arménien (1885-1890)» in *Relations Internationales*, Paris-Genève, Publications de la Sorbonne, n° 3 (1975), pp. 19-54.

(2) Anglo - Armenian Association-ը 1895 - 96-ի կոտորածներու ժամանակ անգլիական խորհրդարանի 50-է աւելի երեւելի անդամներ կը հաշուէր իր մէջ, որոնց կարգին յիշենք Ուէսթ-մինսթըրի դուքսը, Արգիլի դուքսը որոնք Թագուհի Վիքթորիայի հետ ազգականական կապեր ունէին:

(3) Տես. A. Beylerian, *op. cit.*, p. 37.

(4) Յեղափոխական շարժումներու կ'ակնարկէ հեղինակը:

(5) Տես. էջ 139:

(*) Editions Parenthèses, 1993, 120 F.

ՄՇՈՅ ԱՇԽԱՐՀ

ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՄԵՐ ՏԱՆ ՄԷՋ

Դարձեալ մայրս կը պատմէր թէ, տարի մը, հայրս մատնուած ըլլալով, անոր բացակայութեան, օր մը ոստիկանութիւնը կուգայ խուզարկելու մեր տունը: Այդ պահուն մայրս ինծի հետ (հազիւ մէկ տարու երախայ) առանձին կը գտնուի եղեր տանը մէջ: Բարեբախտաբար բակին մէջ խաղցող տղոց աղմուկ աղաղակներէն «Դավլէթէն եկաւ» կանչերէն, մայրս կ'ելլէ պատուհան եւ կը տեսնէ դրսի դրան մօտ եւ բակին մէջ խռնուած թուրք ոստիկանները. ամէն ինչ հասկնալով, խելայեղ կը վազէ հօրս սենեակը եւ աճապարանքով կը հաւաքէ հոն պահուած ձեռագիրները եւ բոլոր կասկածելի թուղթերը, եւ, աւելի յարմար ու ծածուկ տեղ չգտնելով, զանոնք պահելու, ակնթարթի մը մէջ, կը քակէ իր անդրավարտիկին կապերը եւ ձեռքը անցուցած բոլոր գրութիւնները կը լեցնէ հոն (գաւառի կիներուն անդրավարտիկները, թէ՛ վերէն, թէ՛ վարէն, ամուր կապուած ու կծկուած էին): Յետոյ, մայրս զիս գրկած, դժուարաւ կը յառաջանայ եւ միջանցքին մէջ, մուտքի դրանքով, Ս. Կարապետ կանչելով ու երեսը խաչակնքելով, կը սպասէ սրտատրոփ...:

Դուռը կը զարնուի, մայրս կը բանայ եւ առանց հարցափորձի, որսկան շուներու նման ոստիկանները կը խուժեն ներս, տունը տակնուվրայ կ'ընեն եւ, հօրս սենեակին մէջ գտնուած բոլոր գիրքերն ու մնացած թուղթերը լեցնելով տոպրակի մը մէջ կը պատրաստուին մեկնելու: Ոստիկանապետը գոհ չէ սակայն, իր փնտռած փաստաթուղթերը չէ գտած ... կասկածելով կը նայի մայրիկիս ... եւ դեռ չփորձած զայն խուզարկելու, մայրս քաջաբար կը պոռայ անոր երեսին, ակնարկելով իր եւ Մուսա Բեկի պատմական դատավարութեան «Վեհափառ Սուլթանէն ֆերման ունիմ, ոչ ոք իրաւունք ունի մօտենալու ինծի...»: Ոստիկանները ճարահատ, ակռայ կճրտացնելով դուրս կ'ելլեն տունէն, իրենց հետ տանելով հօրս մնացեալ գիրքերն ու ձեռագիրները:

Այս միջադէպին հետեւանքով, հայրս երեք ամիս միայն կը բանտարկուի Մուշի մէջ...: Աչալուրջ մօրս շնորհիւ, ան կ'ազատի 101 տարուան բանտէն ու կախաղանէն...:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵԻՈՆԵԱՆ

«ՆԱՀԱՆՋԷ ՆԱՀԱՆՋ»ին առթիւ ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«Յառաջ» Օրաթերթի
Պատուարժան Խմբագրութեան

Որպէս Սփիւռքի հայ խմբագիր խորապէս կը բաժնեմ «դառն խորհրդածութիւնները», որոնք լոյս տեսած են թերթիդ Փետրուար 16-ի համարով տրուած «Նահանջէ Նահանջ» խորագրով Օրուան Խօսքին մէջ, թէեւ չեմ կարծեր, որ պատասխանատու կազմակերպութիւններ կամ կուսակցութիւններ «ծրագրուած կերպով» կը կատարեն «Սփիւռքի թաղումը»: Նոյնիսկ եթէ «անըմբռնելի» կը թուին իրենց առած որոշումները, ինծի կը թուի թէ նոյն այդ որոշումները մաս կը կազմեն «Սփիւռքի Նահանջ»ի երեւոյթին, վստահ եմ՝ ակամայ: Ամէն պարագայի, այս մէկը չի նըշանակեր անպայմանօրէն հաւատալ այդ երեւոյթի ֆաթալիզմ-ին եւ արդարացնել որոշումներ, որոնցմէ թերեւս -- եւ դեռեւս -- կրնանք խուսափիլ: Պարզապէս՝ Սփիւռքի մասին կենսականօրէն անհրաժեշտ է խորացնել բանավէճ մը, որ արդէն սկսած է Վահէ Օշականով, Մինաս Թէօլէօլեանով, Մարկ Նշանեանով եւ ուրիշներով:

Կասկած չունիմ, որ «Յառաջ»ի վերոյիշեալ Օրուան Խօսքը կը տեղադրուի այդ բանավէճի ծիրին մէջ եւ առ այդ՝ ողջունելի է: Կը մնայ որ բոլորիս համար տխուր ու մտահոգիչ երեւոյթի մը -- այս պարագային՝ ՌԱԿ-ի պաշտօնաթերթ «Պայքար»ի ամսաթերթի վերածուիլը -- մատնանշումը, կը կրկնեմ՝ իրաւացի ոչ միայն մասնաւորաբար «Պայքար»ին, այլ նաեւ «Հայրենիք»ին ու «Արմենիա»յին համար, չի կրնար յանգիլ մասնայատուկ պատասխանատուութիւն մը, իմա՛ «սփիւռքահայ կենսական կառոյցներուն մահազանգը հնչեցնող Սփիւռքի ղեկավարութեան», գտնելու եւ դատապարտելու դիւրին «լուծում»ին: Այս, ինծի կը թուի, նսեմացում մըն է այլապէս բարդ խընդրակարգի մը եւ տեղեկատուութեան բացակայութիւնը կամ կարգ մը ազդակներու անտեսումը հաւանաբար իր դերը ունի անոր մէջ:

Մասնաւորաբար պիտի անդրադառնամ Պուէնոս -- Այրէսի «Արմենիա» օրաթերթին շաբաթաթերթի վերածուելու մատնանշումին, որովհետեւ 1987-էն ի վեր այն թերթին հայերէն բաժնին խմբագրութիւնը ստանձնած եմ ես ինքս եւ, միւս կողմէ, արդէն երկրորդ առիթով է, որ սփիւռքեան նահանջի երեւոյթին անդրադառնալու ժամանակ «Յառաջ»ը կը մէջբերէ «Արմենիա»ն որպէս տխուր օրինակ: Հասկնալի է, անշուշտ, որ ինծի ալ ուրախութիւն չի պատճառեր այս իրավիճակը, ոչ միայն որովհետեւ ուղղակիօրէն առնչակից է անձիս, այլ նաեւ՝ որովհետեւ արեւմտահայերէնի եւ իր մշակոյթի պահպանումը մտահոգութիւնս է: Սակայն, առնուազն առ ի տեղեկութիւն պէտք չէ անտեսուին «Արմենիա»յի շաբաթաթերթ վերածուելուն հիմնական պատճառները՝ անկախ հայերէն ընթերցողներու թիւի հետեւողական նուազումէն, մէկ եւ միակ պատճառը «Արմենիա»յի հայերէն թիւին շաբաթաթերթի վերածուելու 1989-ի եւ 1990-ի Արժանթինի իրերայաջորդ հիփերինֆլասիոններն էին, որոնք խլեցին տարին ոչ միայն անտեսապէս շատ աւելի հաստատուն հիմեր ունեցող թերթեր ու հրատարակութիւններ, այլեւ ամբողջ հաստատութիւններ: Ինչ կը վերաբերի կացութեան բարեփոխումէն յետոյ նախկին իրավիճակին տակաւին չվերադառնալու իրականութեան, եթէ ոչ արդարացուցիչ, առնուազն համոզիչ բացատրութիւններ կը կարծեմ որ են՝ տնտեսական դժուար կացութեան մը պարտադրած բանականացումը, բայց նաեւ Դաշնակցական մամուլին դէմ որոշ շըրջանակներու կողմէ յայտարարուած պոյքոթը, անկախ անկէ, որ հայերէն գրելու տակ անձերը միշտ չէ, որ Հարաւային -- Ամերիկայի հայ մամուլը իրենց յօդուածներուն յարմար կը նկատեն թերեւս ընթերցողներու թիւի սահմանափակուածութեան կամ այլ պատճառներով: Այլապէս՝ «Արմենիա»ն հայերէնով հրատարակելու որոշումը կուսակցութեան մը քաղաքական որոշումն է, գիտակից Սփիւռքի հաստատութիւններու կարեւորութեան, թէ՛կուզ եւ նպատակաուղղուած հիմնականին մէջ դէպի Հայաստան: Այսինքն՝ «Արմենիա» շարունակուեցաւ կանոնաւորաբար հրատարակուիլ հայերէն առանց դադար առնելու, այն պարագային երբ ուրիշ թերթեր եռամսեայ ամառնային արձակուրդ կ'առնէին իրենց ընթերցողներէն, ոմանք ցաւ ի սիրտ, կորսուեցան հրապարակէ, ոմանք ամբողջ ամիսներ լռեցին՝ վերակենդանանալու համար միջ-կուսակցական պայքարի վերահրահրման նպատակով -- երբ անհրաժեշտ դրամագլուխը ներդըրուեցաւ...--, եւ տակաւին՝ «Արմենիա»ն կը մնայ միակ հայերէն հրատարակութիւնը, մինչ ուրիշներ, արդէն տասնամեակէ մը աւելի կեանք ունեցող թէ նորելուկ, հասկնալիօրէն՝ «շուկայական» պատճառներով, հայերէն յօդուածներու հրատարակութիւնը իջեցուցած են հազիւ թէ խորհրդանշականի մակարդակին... Վերջապէս՝ «Արմենիա»ն շաբաթաթերթի վերածուելուն պատճառով չէ որ իրեն «կցած է» սպաներէն թիւ մը, ինչպէս որ Օրուան Խօսքին կծու նկատողութիւնը կ'ուզէ: Սպաներէն թիւը հրատարակուելու սկսած է տակաւին 70-ական թուականներուն եւ 80-ական թուականներու կէսին եղած է օրաթերթին շաբաթական յաւելուած մը, որ շրջանին համար անհրաժեշտութիւն է եւ ոչ թէ քմահաճոյք կամ ի հեճուկս հայերէնին ընթերցող չահելու ռազմավարութիւն:

Սխալ չհասկցուինք: «Արմենիա»յին դափնեպսակներ ուզելու միտումը, չէ, ոչ ալ ինչ -- որ «հերոսութեան» փաստը տալու եւ նուազ՝ նսեմացնելու սփիւռքահայ մամլոյ այլ ներկայացուցիչներու դերն ու կարեւորութիւնը կամ դիմագրաւած դըժուարութիւնները, որ այս տողերուն ծընունդ կուտայ: Ինչպէս վերը ըսի՝ Սփիւռքի նահանջին երեւոյթը բարդ է եւ այս հաւաքական ցաւին դարման փնտռելու կոչուած անաչառ բանավէճը պէտք է ըսէ ամէն ինչ, որ իր կամայ թէ ակամայ ազդեցութիւնը կ'ունենայ կազմակերպութիւններու կողմէ ընդունուած «անըմբռնելի» որոշումներու ձեւաւորման վրայ: Այլապէս, առանց ամէն ինչ ըսելու «Արմենիա»ն, թէ «Հայրենիք»ն ու «Պայքար»ը, տխուր օրինակներու վերածելն ու անցնիլը անարդար է, ինչպէս որ, կը կարծեմ, ճիշդ չէ միայն կուսակցութիւններուն որոշումները քաւութեան նոխազ ընելու ձգտումը:

Հաւատացէք, որ Սփիւռքի այս նահանջի պայմաններուն մէջ գրուած իւրաքանչիւր հայերէն բառի նկատմամբ գուրգուրանքս այնքան խոր է, որ ամենայն անկեղծութեամբ երկար կեանք կը մաղթեմ ոչ միայն «Արմենիա»յին, այլ նաեւ «Հայրենիք»ին, «Պայքար»ին եւ Սփիւռքի բոլոր հայ մամուլին:

Եւ անշուշտ՝ «Յառաջ»ին: Միշտ չէ որ կը բաժնեմ թերթին ուղղութիւնը, սակայն ամենախոր հիացումի արժանի են հոն ստորագրող գրիչները եւ մանաւանդ՝ վըկան եղած եմ մինչ ի արցունք յուզումին ողբացեալ վեթերան ընկերոջ մը՝ Գէորգ Անմահունիի -- մէկը այն քիչերէն որ կը դողար արեւմտահայերէնի բիւրեղութեան վրայ--, ամէն անգամ որ կը յիշէր անմահն Շաւարշ Միսաքեանին տողերը:

Խնդրեմ որ ընդունիք կանխայայտ շընորհակալութիւններս՝ այս նամակին ձեր թերթին մէջ տեղ տալուն համար:

ԽԱՉԻԿ ՏԷՐ -- ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ
Խմբագիր «Արմենիա»յի

Պուէնոս -- Այրէս, Մարտ 4

**

ԽՄԲ. -- «Յառաջ»ի. --

Սիրով տեղ տուինք Պուէնոս -- Այրէսի մեր պաշտօնակից «Արմենիա»յի խմբագիր՝ Խաչիկ Տէր -- Ղուկասեանի վերոյիշեալ նամակին, մէկէ աւելի պատճառներով:

Առաջինը -- եւ կարեւորագոյնը -- այն է որ այս անգամ մեր խօսքը չէ եղած ձայն բարբառոյ յանապատի, տեղ մը հասած է եւ ուրախալի փաստը կուտայ որ ուրիշներ ալ նոյն մտահոգութիւններն ունին:

Խ. Տէր - Ղուկասեան առաւելաբար իր խմբագրած թերթին պարագաները մանրամասնելով հանդերձ, դանակը կը խրէ սփիւռքեան ընդհանուր վէրքին մէջ: Իր պարզած ցաւերը մեզի ալ ծանօթ են եւ եթէ նոյնիսկ մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց չեն, առնուազն տրամաբանական բացատրութիւններ եւ լուսաբանութիւններ են:

«Արմենիա»յի խմբագիրը իրաւացի կերպով կը շեշտէ որ. -- «Սփիւռքի մասին կենսականօրէն անհրաժեշտ է խորացնել բանավէճը...»: Պիտի աւելցնէինք ո՛չ միայն անհրաժեշտ այլեւ՝ ստիպողական:

Կ'անտեսէ սակայն, մեր խմբագրականին մէջ մատնանշուած երկու այլապէս յատկանշական երեւոյթներ: Մենք, ի մէջ այլոց անդրադարձած էինք «Արմենիա»յի եւ ծանրացած էինք նախ Միացեալ -- Նահանգներու պարագային վրայ, ուր կը տրուին նահանջողական յաջորդական որոշումներ (Հայրենիք, Պայքար եւ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի դպրոցի փակում), այսինքն հո՛ն ուր հայ գաղութը գրեթէ մէկ միլիոնի կը հասնի, գաղթած հայախօս երկիրներէ. ապա՝ Սփիւռքի անտեսումը եւ բոլոր ճիգերու Հայաստան մէկտեղելու իրողութեան վրայ: Մեր պաշտօնակիցը չանդրադառնար այս կէտերուն:

Պիտի ուզէինք որ մեր խմբագրականին առթիւ գրուած այս նամակը, իսկապէս մեկնակէտ ծառայէր, եւ մեր ու իր շօշափած հարցերը լուրջ բանավէճի մը դուռ բանային, մամուլի էջերէն ալ անդին:

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Փետրուար 3

Ոչ մի փոփոխութիւն:

Ամէն օր աշխատելու համար, հարկ է զգացում մեքենայով գրեթէ մէկ ժամ տեւողութեամբ դառիվեր ճամբայ կըտրել՝ քաղաքից դուրս բնակուող մի աշխատակցի, աշխատանքի վայր հասցընելու եւ ապա երեկոյեան տուն վերադարձնելու համար:

Արդէն մի քանի օր է, որ նման երկար ժամեր մեքենայի եւ ձիւների մէջ եմ անցկացնում: Ժողովրդի մեծամասնութիւնն ոտքով է ճամբայ կտրում: Նրանք այլեւս չեն փորձում անցնող մեքենաներից օգնութիւն խնդրել: Ոչ մի մեքենայ չի կանգնում. զէնքով մեքենաներ խլողներ են եղել: Այլեւս ոչ ոք չի համարձակւում անծանօթ ոեւէ մէկին իր մեքենայի մէջ վերցնել:

Գիշերը միեւնոյն խաւարը: Մեր մեքենան համարեա ամէն գիշեր, զանազան փողոցներում միլիցիայի կողմից ստուգւել եւ պաշտօնական անցագրի բերումով թողարկուել է:

Հինգշաբթի, Փետրուար 4

Այսօր հիւրանոցի ամէնօրեայ վճարւելիք տոլարը փակագծի մէջ 620 ռուբլի էր:

Համօ Բէկ - Նազարեանի յուշագրութիւնների թարգմանութեան համար վերջապէս կարողացայ կապ հաստատել:

Ժընեւից տեղեկութիւն է հասել, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ տեսակցելու է մարդասիրական միջազգային հիմնարկի նախագահը: Հիմնարկի տնօրէնը գոհ է արդիւնքից եւ հիասթափւած, որ միեւնոյն հիմնարկը Բաքւում անկարող է եղել Շէյխ - ուլ - Իսլամի հետ կապ հաստատել:

Այսօր վերջապէս յաջողեցի Երեւանում մի բաց գրախանութ գտնել եւ մի քանի հրատարակութիւններ գնել: Փընտրածս վերջին երկու տարւայ հրատարակութիւններն էին: Լաւորակներն անձնական ձեռնարկութիւնների կողմից տըպագրուած գրքերն են. դրանք շատ աւելի թանկ արժեն քան պետական հրատարակութիւնները: Պետականները չափազանց անխնամ են արւած: Օրինակ՝ «Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիա»-ի Յովհաննէս Թումանեանի երկերի ամբողջական տասը հատորեակի հրատարակութիւնը, որից լոյս է տեսել ընդամէնը չորս հատոր: Այդ շարանի երկրորդ հատորը հրատարակուած է հերթի խախտումով, երրորդ եւ չորրորդ հատորից յետոյ, 1991 թուին: Երկրորդ հատորն այնքան անխնամ է, որ խորը ցաւ է պատճառում: Գրքի էջերն մեծ մասամբ անընթեռնլի են տպագրութեան սխալ ճընշման եւ կամ թանաքի բացակայութեան բերումով: Նկատի ունենալով, որ սա Թումանեանի երկերի միակ ամբողջական հրատարակութիւնն է (հեղինակային տարբերակներով), երեւոյթն էլ աւելի է ցաւ պատճառում: Անբարեխղճութիւնն ակնյայտ է ամէն մի էջում:

Հրատարակութիւնների մէջ կան նաեւ մի քանի պատկերաշարային ոճով արւած հայերէն գրքոյկներ: Դրանցից մէկը կրում է «Իշխան Նարեկ» չինծու վերնագիրը: Միւսը եւրոպական աղբիւրներից առնուած թարգմանաբար ներկայացնող «Յիսուս Քրիստոսի կեանքը» պատկերաշարն է՝ դասական ուղղագրութեամբ:

Հրատարակութիւնների մէջ ուշադրութիւնս է գրաւում Ռաֆայէլ Իշխանեանի հեղինակութեամբ «Դասական ուղղագրութեան կանոններ» 32 էջից բաղկացած 1991 թուակիր, ողջունելի փոքրիկ գրքոյկը, որի Երկու խօսք-ի մէջ կարդում եմ «Ուղղագրութիւնը յիշողութիւն է, պէտք է բառերի գրութիւնը յիշել տառ առ տառ: Կան նաեւ ուղղագրական կանոններ, որոնք օգնում են բառապատկերները յիշելու»:

. . .

«Դասական ուղղագրութեամբ գրելով՝ սկզբնական շրջանում, անշուշտ, որոշ դժուարութիւններ կը լինեն, սխալներ կ'անենք: Բայց սա էական չէ, քանի որ աստիճանաբար վարժուելով՝ սխալները կը նուազեն, կը վերանան»:

. . .

Սա՝ գրական ու մշակութային աւելի սնանկութեան եւ պարապութեան մէջ, մի քանի այլ նման երեւոյթների հետ դըրական քայլ է:

(Շար. 14)

Տիկին Այտա Կաւլարենց,
Տիկին Նուարդ Կաւլարենց,
Տէր եւ Տիկին Շարլ, զաւակներն ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Շառլ Ազնաւուր եւ զաւակները,
Սեդա եւ Սամ Սթոքֆիչ եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Վէնսան Տարաքճեան եւ ընտանեկան համայն պարագաները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, զաւկին, եղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին, զարմիկին եւ ազգականին՝

ԺՈՐԺ ԿԱՌՎԱՐԵՆՑԻ

մահը որ պատահեցաւ Մարտ 19-ին, 60 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Մարտ 25-ին, ժամը 10-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean Goujon, Paris 8e

Թաղումը տեղի կ'ունենայ Monfort - Lamaury (Yvelines) գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Մարտ 27, Տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին սոսկալի չարչարանցն եւ մտին ի վիրապն:

Այս առթիւ, խորանը բացուած, պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԱՀԱՆԱՅ ԹԱՇՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. - «Տէր ողորմիա»ի ժամանակ խորանը կրկին կը փակուի:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de saluer
un événement musical
une première en Europe
L'EDITION de PARTITIONS DE MUSIQUE POPULAIRE ARMENIENNE
pour GUITARE
de
Laurent BOUTROS-DER HAGOPIAN
Guitariste-Compositeur
Présentation
le Vendredi 26 Mars à 20h45 précises
suivi d'un *RECITAL de GUITARE*
à l'issue de la soirée, débat et dédicaces.

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

VENEZ DANSER
A LA
"SOIREE JEUNES"
organisée par le *«Tebrotzassère»*
le Samedi27 Mars à 22 heures
à la Salle des Fêtes de l'Ecole
1, Bd. du Nord — 93340 Le Raincy
ANIMATION DISCONIGHT
Renseignements : 43. 81. 01. 72
Entrée : 70 F. *Tenue*
Boissons à volonté *correcte exigée*
(non alcoolisées)
VENEZ NOMBREUX!

l'U.G.A.B.-JEUNES
de Marseille
organise une
SOIREE COCKTAIL
AU PROFIT DE L'ARMENIE
le Samedi 27 Mars à partir de 23 h.
Ambiance arménienne assurée!
P.A.F. : 70 F. + 1 consommation
Rendez-vous au 327, Bd. Michelet.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

SOLIDARITE FRANCO-ARMENIENNE
et
LE COLLEGE INTERNATIONAL DE PHILOSOPHIE
vous invitent à une conférence-débat sur le thème

LA DEMOCRATIE S'APPREND-ELLE ?

Avec la participation de
Cornélius CASTORIADIS
Philosophe, professeur à l'Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales
Cristina HURTADO-BECA
Professeur de Sciences Politiques à l'Université Paris VIII
Michel MARIAN
Maître de conférences à l'Institut d'Etudes politiques de Paris, membre de la rédaction de la revue Esprit
Jacques POULAIN
Philosophe, Directeur du Département de Philosophie de l'Université Paris VIII
La soirée sera animée par *Gérard MALKASSIAN*
Correspondant du Collège International de Philosophie

l'U.C.F.A.F.
présente
POUR UNE TOURNEE EXCEPTIONNELLE

L'ENSEMBLE NATIONAL DE CHANTS ET DANSES DU HAUT-KARABAGH

PARIS

SAMEDI 27 MARS A 20 h h30
DIMANCHE 28 MARS A 17h
LUNDI 5 AVRIL A 20h30
MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e — Métro : Iéna

Réservations : **UGAB** : 118, rue de Courcelles, Paris 17e — **Chez Arto** : 12, ave. de la Porte Brunet, Paris 19e — **Cabinet Terziyan** : 21, rue Lamartine, Paris 9e — **Géoma** : 36, Passage du Ponceau, Paris 2e — **Librairie Orientale** : 51, rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e — **Photo Carmen** : 91 bis, ave. Henri Barbusse, 92140 Clamart — **Télé-Condorcet** : 175, ave. Jean-Jaurès, 92140 Clamart — **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes — **Centre Culturel et Artistique** : 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e, tous les jours de 18h à 20h - samedi de 15h à 18h - Tél. : 42 08 76 49.

ALFORTVILLE

Sous la Présidence d'Honneur de M. René ROUQUET Député-Maire d'Alfortville
LUNDI 29 MARS A 20 h 30
SALLE DES FETES
22, rue Voltaire, Alfortville

Réservations : **Boyadjian Hagop** : 121, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Epicerie Hay Ararat** : 118, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Atlantic Electronique**: 241, rue Paul Vaillant-Couturier, Alfortville.

BAGNEUX

Sous la Présidence d'Honneur de Madame Janine JAMBU
Maire de Bagneux, Conseiller Général des Hauts-de-Seine
MARDI 30 MARS A 20 h 30
THEATRE VICTOR HUGO
14, rue Victor Hugo, Bagneux

Réservations : **Tbirian** : 30, ave. Henri Barbusse, Bagneux-Tél.:46 63 69 45 — **Alexanian** : 54, ave. Henri Ravera, Bagneux - Tél. : 47 35 61 68 — **Nairi Traiteur-Aprahamian** : 108, ave. Albert Petit, Bagneux - Tél. : 46 65 49 58.

ARGENTEUIL

Sous la Présidence d'Honneur de M .Robert MONDARGENT
Député-Maire d'Argentueil
MERCREDI 31 MARS A 20 h 30
THEATRE JEAN VILAR
9, boulevard Héloïse, Argenteuil
Réservations : **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes.
L'Ensemble se produira également :

- JEUDI 25 MARS à *MONTREUIL* (renseignements auprès de l'UCAM)
- VENDREDI 26 MARS à *ARNOUVILLE-LES-GONESSE* (rens. auprès de l'A.V.A.G.)

Réservations et informations pour tous les spectacles au 42 08 76 49 de 18h à 20h et les samedis de 15h à 18h.

VILLEURBANNE

JEUDI 1er AVRIL A 20h30
CENTRE CULTUREL — Cours Emile Zola

ST-CHAMOND

VENDREDI 2 AVRIL A 20 h 30
SALLE ARISTIDE BRIAND

MARSEILLE

SAMEDI 3 AVRIL A 20 h 30
CINEMA ODEON

VALENCE

DIMANCHE 4 AVRIL A 15h

ISSY-LES-MLX.

Sous la Présidence d'Honneur de M. André SANTINI, Député-Maire d'Issy-lès-Moulineaux
MARDI 6 AVRIL A 20 h 30
PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES

les 22 - 23 et 24 Avril à Paris

COLLOQUE
SUR
L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE

Sa théologie, son histoire, son présent

Organisé par :
La Fédération Protestante de France et l'Eglise Apostolique Arménienne

Jeudi 22 AVRIL - 20 h 45 - *Mairie du VIe*
CONFERENCE PUBLIQUE D'OUVERTURE
de Sa Sainteté
KAREKINE II
Catholicos de la Grande Maison de Cilicie
«LE CREDO DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE»

Vendredi 23 AVRIL - *Salle Nourhan Fringhian*, Eglise Apostolique Arménienne Saint Jean-Baptiste - 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

8 conférences par *G. Dédéyan, T. Rév. Père N. Baboudjian, R. Père C. Renoux, B. Outtier, Mgr. M Krikorian, P Donabedian, Dr. A. Khazinedjian, Me S. Balian.*

21 heures : GRAND CONCERT PUBLIC au *Temple de l'Oratoire du Louvre*
Chants liturgiques arméniens par la Chorale Sipan-Komitas
sous la direction de *Garbis Aprikian* — Soliste : *Sonia Nigoghossian*

Samedi 24 AVRIL - *Salle Nourhan Fringhian*, Eglise Apostolique Arménienne Saint Jean-Baptiste

2 conférences et synthèse
par *Mgr. Kude Nacachian, B. Chahbazian, Mgr. N. Zakarian, Rév. S. Sahagian, K. Torossian* 11h30 - 13h :
Célébration de la Sainte Messe et Requiem, en l'Eglise Saint Jean-Baptiste, à la mémoire des martyrs du génocide de 1915.

Inscriptions au Colloque :

200 F., compris rafraichissements-pauses, déjeuner du 23 Avril et entrée au concert (entrée concert seul 50 F.). Chèques à libeller au nom de «l'Eglise Apostolique Arménienne—Colloque ». Formulaire d'inscription et règlement à adresser *avant le 15 Avril*, au Pasteur Samuel Sahagian, 58, rue Madame, 75006 Paris (Tél. : 45 48 13 50) ou à Kégham Torossian, Eglise Apostolique Arménienne, 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris (Tél. : 43 59 67 03).
Un dépliant détaillé est à votre disposition sur simple demande.
(Toutes les conférences seront en français).

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՏՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան պարտէզներուն մէջ
ՅՈՒՆԻՍ 13-ԻՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆր. Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կողմէ Նուրհան Ֆրէնկեանի մահուան առիթով:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 25
JEUDI
25 MARS
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. – Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.025

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — N° 18.025

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՍԱՊԱՀ» ԱՂԹԱՄԱՐԻ ՄԱՍԻՆ

«Մարմարա» Մարտ 15-ի իր թիւին մէջ հետեւեալ արձագանգը կուտայ «Սապահ»ի գրութենէն. –

**

«Սապահ» թերթի Կիրակնօրեայ «Սթար» յաւելուածականը իր Մարտ 14-ի թիւին մէջ հրատարակած է մեզի համար շահեկան երկու յօդուածներ, որոնցմէ առաջինը նուիրուած է մասնաւորաբար Աղթամարի Եկեղեցւոյ եւ ընդհանրապէս Վանի պատմական յուշարձաններուն: Իսկ երկրորդը կը վերաբերի Էնվէր Փաշայի հետ առնչուած հարցերու, ուր կը հրատարակուի նաեւ հայկական ապստամբութիւնը ցոյց տուող խորհրդանշական գծագրութիւն մը:

Բաւական շահեկան է Աղթամարի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մասին գրուած յօդուածը, ուր յօդուածագիրը շատ անկողմնակալ կերպով կը խօսի Վանի անցեալին մասին, անդրադառնալով այն իրողութեան, թէ այս հողատարածքը միշտ առարկայ դարձած է ոտնակոխումներու եկող-գացող ազգութիւններու կողմէ: Այս քաղաքը հիմնուած ըլլալով հանդերձ Ուրարտուներու կողմէ եւ նախապէս Թուշպա անուան տակ իբր մայրաքաղաք ծառայելէ վերջ, անգամ մըն ալ հանգիստ եւ անդորրութիւն չունեցաւ մինչեւ որ նախ Ռուսերու հսկողութեան տակ անցաւ Հայերուն, վերջն ալ Հայերու ձեռքէն առնուեցաւ Թրքական ուժերու կողմէ (1918 Ապրիլ 7):

Յօդուածագիրը կը նշէ, որ այս հողատարածքին վրայ Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ անհամեմատ վիճակներ ստեղծուեցան եւ այսօր ալ կարելի է գտնել այդ անհամեմատ վիճակի հետքերը: Ի՞նչ մեղք որ այսքան պատմական իրադարձութիւններու թատերաբեմ հանդիսանալով հանդերձ, Վան հարուստ չէ պատմական յուշարձաններու տեսակէտով, եւ պատճառն ալ այն է, որ այս հողատարածքը շարունակ ենթարկուած է թալանի եւ կողոպուտի:

Գալով Աղթամարի Եկեղեցիին, յօդուածագիրը կը նշէ որ կղզիի վրայ առաջին կառոյցները կատարուած են Թէոդորոս Ռշտունիի կողմէ, երբ կղզին կը գտնուէր Հայերու իշխանութեան տակ: 653 թուականին վանք մը, 915-ին ալ Վասպուրականի Գագիկ Թագաւորին կողմէ պալատ մը, եկեղեցի մը եւ նաւահանգիստ մը կառուցուած է: Այս եկեղեցին, որ քրիստոնէական շրջանի կարեւոր յուշարձաններէն մէկը կը նկատուի, մինչեւ այսօր կանգուն կը մնայ շնորհիւ հարիւրապետ Ճավիտ պէյի, գրագէտ Եաշար Քէմալի եւ «Ճումհուրիյէթ» թերթի արտօնատէր Նատիր Նատիի: Եաշար Քէմալ 1951 թուականին պատահմամբ տեսած է Աղթամարի Եկեղեցին եւ լսած է որ տեղւոյն կուսակալը, վերէն ստացուած հրահանգով մը ձեռնարկած է Եկեղեցին փլցնելու գործին: Հարիւրապետ Ճավիտ Պէյ անուն անձ մը Եաշար Քէմալէն խնդրած է, որ ամէն ինչ ընէ որպէսզի արգիլէ ըլլալ փլուզումին: Իրենց ճիգերը բաւարար չեն եղած եւ այն ատեն խնդրած են որ միջամտէ շրջանի Կրթական նախարարը՝ Աւնի Պասման: Երկու օր վերջ Անգարայէն Կուսակալութեան հրահանգ հասած է, որ Եկեղեցին չփլցուի: Այս կերպով կը նշուի, որ Աղթամարի Եկեղեցին այսօր փրկուած է վերոյիշեալ անձերու միջամտութեամբ:

Յօդուածագիրը ապա նոյնութեամբ կը պատմէ նաեւ Աղթամարի աւանդավէպը, ճիշդ այնպէս ինչպէս պատմած է Յովհաննէս Թումանեան: Յօդուածագիրը, որ շարունակ Ագտամար անունը կը գործածէ Եկեղեցիին համար, կը յիշեցնէ, որ անոր միւս անունն ալ Աղթամար է:

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ

ՇԻՐԱՔԻ ՀԱՄԱՐ ՄԻԹԵՐԱՆ ՊԷՏՔ Է ՔԱՇՈՒԻ

ՊԱԼԱՏԻՒՐԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄԸ ԱՊԱՀՈՎ ԿԸ ԹՈՒԻ

Մարտ 23-ին, վերջ գտան սակարկութիւնները, քանի որ մինչեւ կէս գիշեր միայն կարելի էր թեկնածութիւնները արձանագրել տալ: Իւ-Տէ-Էֆ եւ Էռ-Փէ-Էռ կրցան համաձայնիլ ընդհանուր ձեւով մէկ թեկնածուի շուրջ, բացի չորս շրջաններէ, ուր երկու թեկնածուներ կան: Հինգ շրջաններու մէջ ալ «վերէն եկած» հրահանգներուն չուզեցին հետեւիլ ընդդիմութեան երկու հոսանքներու թեկնածուները եւ մենամարտը կը մնայ, ինչ որ չի նպաստեր Ժիսքարի կուսակցութեան եւ իր Թաքուն փափաքին՝ գոնէ հաւասար թիւով մտնել Ազգային Ժողով:

Ազգ. Ճակատը որոշած էր պահել իր 101 թեկնածուները, բայց Քաննի մէջ, իր թեկնածուն կը քաշուի ինքնագլուխ (թէեւ Լը Փէնի օրհնութեամբ) որպէսզի իր ոխերիմ թշնամին՝ Մուլօ չընտրուի:

Բաւական սուր կռիւներ կան կարգ մը ընտրական շրջաններու մէջ, ուր դէմ առ դէմ մնացողները շատ քիչ տարբերութիւն ունին կամ փաստուած են: Ըսենք՝ Ռօքար (27,2%) -- Քարտօ (38,5%) Իվըլինի մէջ, Վալ տը Մառնի մէջ՝ Ժորժ Մառշէ (27,8%) – Տ. Ռիշար (27,9%), Փարիզ Ժ. Սառ (26,7%) -- Ա. Քիյէ (34,6%), Ալփ – Մարիթիմ՝ Ժ. Մ. Լը Փէն (27,5%) -- Ռ. Սալ (20%), Տորտոներ՝ Ռ. Տիմա (22,5%) -- Ժ. Ժ. տը Փէրէթի (43,3%): Լիոնի մէջ ալ կացութիւնը փափուկ է, Ազգ. Ճակատը հրաւիրեց իր թեկնածուները որ Ալէն Մէրիէօյի ի նպաստ քուէարկեն (միացեալ ընդդիմութեան պաշտօնական թեկնածուն) որպէսզի պարտուի Միշէլ Նուար, քաղաքապետը որ չի յաջողիր համոզել որ փեսային գործերուն մէջ՝ գործ չունէր:

**

Հետաքրքրական է նկատել որ ճերմակ քուէն մրցանիշ կոտրած է: Արդարեւ 1.417.774 ճերմակ քուէ եղած է այս առաջին շրջանին, ինչ որ արտայայտութիւնը կը նկատուի ձախ ընտրողներու՝ դժգոհ բայց դիտակից քաղաքացիական պարտականութեան:

**

Հարցախոյզի Սոֆրէս հիմնարկը հաշուած է թէ ի՞նչ կ'ըլլար արդիւնքը եթէ ընտրական դրութիւնը համեմատականը մնացած ըլլար: Ցաղթանակի տեսակէտով բան չի փոխուէր, միայն թիւով կրնայ փոփոխութիւն արձանագրուիլ եւ շատ զգալի ոմանց համար: Օրինակ՝ աջը 306 երեսփոխանով կը գոհանայ, բայց համայնավարները 33 կ'ունենան, կանաչները՝ 21 եւ Ազգ. Ճակատը՝ 64...:

**

Համայնավարները կ'ուզեն անպայման 20 երեսփոխան ունենալ գոնէ որպէսզի կարենան խորհրդարանական խմբակ մը կազմել:

**

Ընկերվարականները կը հրաւիրեն քուէարկելու ոեւէ ձախի ճամբան փակելու համար աջին, այն բոլոր ընտրաշրջանները ուր թեկնածու չունին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Խորհրդարանը, ի յարգանս Ելցինի սուգին (որ մայրը կը թաղէր, Երեքշաբթի) յետաձգած էր իր նիստը ուր որոշում պէտք է տար սահմանադրական Ատեանի վճիռին կապակցութեամբ: Ինչպէս գրեցինք սահմանադրական Ատեանը հակասահմանադրական գտած էր Ելցինի որոշումը: Հիմնուած այդ դատումին վրայ, Խասբուլատով կ'ուզէր որ Խորհրդարանը որոշէ Ելցինի պաշտօնազրկումը: Այս վերջինը սակայն ընտրուած է ժողովուրդին կողմէ, կ'ըսէ, «հաշուետու չեմ Խորհրդարանին»: Ելցինի նեցուկ են ժողովուրդին մէկ կարեւոր մասը եւ արեւմուտքը: Բայց, նման պարագաներու մէջ, ամէն բան կախում ունի բանակէն: Մարտ 24-ին, Խորհրդարանը սեղմ նիստ մը գումարած էր, ուր որոշեց երեսփոխաններու համագումար հրաւիրել Ուրբաթ -- Մարտ 26 – օրուան համար:

ՊԵԼՃԻՔԱՅ վարչապետը իր եւ իր կառավարութեան հրաժարականը ներկայացուց Պոտուէն Թագաւորին, համախմբման դաշինքը յաջողած չըլլալով համաձայնիլ պիւտճէի խնայողութիւններուն շուրջ:

ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՏՔԸ եւ պիւտճէի բացը շատ մեծ համեմատութիւններու հասած են: Հանրային պարտքը 13% յաւելում կրած է 1992-ին 2.106 միլիառ ֆրանքի հասնելով: Շատ խիստ միջոցներ պէտք է ձեռք առնել կացութիւնը բարելաւելու համար:

ԺԱՔ ՄԱՏՕԼ մտաւորական, պատմաբան, յուշագիր մեռաւ 94 տարեկանին: Ծնած էր 1898-ին Օտի Նահանգը եւ բարձրագոյն ուսումը կատարած Թուլուզ, ուր ստացած էր պատմութեան իր ակրեկասիոնը: 1949-էն 1952 քաղաքապետ եղած է Իսի -- Լէ -- Մուլինոյի. մօտէն ծանօթ էր նաեւ Հայոց պատմութեան, որու յօդուածներ ալ նուիրած էր ֆրանսական մամուլին մէջ: Ջատագովը մըն էր Փօլ Գլօտէլի որու մասին բազմաթիւ հատորներ ստորագրած է: Մեծ աշխատանք տարած է նաեւ հրէաքրիստոնէական հաշտութեան:

ԻՐԱՔԵԱՆ ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ մէջ մարդասիրական Հանտիքափ Էնթէրնասիոնալ ընկերակցութեան մէկ պատասխանատուն, 29 տարեկան Պելժիացի մը սպաննուած է, երբ կառքով Սիւլէյմանիէէն Տօքան կ'երթար:

ՎՐԱՍՏԱՆ կը պատրաստուի ներքին դրամ մը հաստատել -- կուբոնը -- Մարտի վերջաւորութեան կամ Ապրիլի սկիզբը, հնչուն ռուբլիի չգոյութեան պատճառաւ հանգստեան թոշակ կամ աշխատավարձք վճարելու համար: Անգլիա շինուած կուբոնները ռուբլիի համարժէք պիտի ըլլան: Այս կարգադրութիւնը փոխանցման շրջանի մը համար է, մինչեւ ազգ. դրամին -լարիին – շրջանառութեան մէջ դրուիլը:

ՈՒԶԲԵԿՍՏԱՆԻ օդանաւային ազգային ընկերութիւնը՝ Ուզբեկստան Խաւէյզ երկու Իլիւշին Ա. 310 -- 300 գնած է որոնք պիտի յանձնուին Յունիսին: Ընկերութեան առաջին եւրոպական օդանաւերը պիտի ըլլան եւ պիտի օգտագործուին միջազգային գիծերու համար Տաշքենդէն:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Փարիզի դեսպան նշանակուեցաւ Անգլուհի մը՝ Փամելա Հարիման, 73 տարեկան: Հարիմանի այրին քաջ ֆրանսերէն եւ գերմաներէն կը խօսի, լաւ կը ճանչնայ Ֆրանսան, ուսումը կատարած է Սորպոն: Քլինթընի ընտրապայքարին Կոմիտէի փոխ -- նախագահուհին էր:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Անթալյա քաղաքին մէջ գումարուած է «Թրքական պետութիւններու եւ հաւաքականութիւններու բարեկամութեան, եղբայրութեան եւ գործակցութեան համագումար»ը որուն մասնակցած են 30 թրքական խմբաւորումի ղեկավարները: Համագումարը կազմած է Մշակոյթի, Լեզուի եւ այբուբենի, Քաղաքականութեան եւ իրաւախոհութեան, Դաստիարակութեան եւ գիտութեան, Տնտեսութեան եւ թէքնոլոժիի յանձնախումբեր: Բոլոր մասնակիցները որպէս թրքական համաշխարհային միութեան մը կեդրոն շեշտած են Թուրքիոյ կարեւորութիւնն ու դերը: Թուրք մամուլը այս առիթով կը գրէ թէ Մոսկուա բաւական վրդովմունքով կը հետեւի այս սերտ գործակցութեան ու դժգոհ է որ Թուրքիա Կովկասներու, Ղրիմի Թաթարներուն եւ Չէչէններու ղեկավարներուն «անկախ պետութեան ղեկավար»ի վերաբերում ցոյց տուած է: Այս մթնոլորտին մէջ, Թուրքիոյ նախագահը Ապրիլ 4 -- 15 կը ձեռնարկէ շրջապտոյտի մը որ կ'ընդգրկէ Կովկասի ու Միջին Ասիոյ հինգ թրքական հանրապետութիւնները:

ՃԱՏՐԱԿԻ միջազգային դաշնակցութիւնը արգիլած է Գասպարովի եւ Շորթի որ համաշխարհային ախոյեանութեան տարտականը խաղան, առաջարկելով նախընտրաբար ռուս Գարբովի եւ հոլանտացի Թիմանը: Այս որոշումը տրուած է իբրեւ հետեւանք Գասպարովի եւ Շորթի Մանչէսթըր խաղալու մերժումին: Կ'ուզէին իրենք իսկ կազմակերպել իրենց աւարտական աւելի լաւ թոշակներ ձեռք ձգելու համար:

ԱՂԱՍԻ Թենիսի ախոյեանը (Հայ՝ հօրը կողմէ) որ 1992-ին Ուիմպլտընի մրցաշարքը յաղթականն էր իր անձնական օդանաւը գնած է (10 միլիոն ֆրանք) որ 10 հոգի կրնայ փոխադրել եւ կրնայ անդրատլանտեան թռիչքները կատարել: Աղասի ըսած է այս առթիւ. – «Այս ճէթը թոյլ կուտայ որ ազատօրէն տեղափոխուիմ: Վերջացաւ սեւ ակնոց, քասքէթ, մինչեւ ականջները բաճկոն: Անհատական կեանքը գին չունի»: Մանաւանդ երբ թենիս խաղալով, մարդ 20 տարեկանին կրնայ միլիոնատէր ըլլալ...:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐ

«Միլլիյէթ» օրաթերթը Մարտ 23 եւ 24-ի թիւերով յօդուած մը հրատարակած է ուր փաստաթուղթերով ցոյց կը տրուի այն օժանդակութիւնը որ կատարուած է Խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութեան կողմէ Թուրք քաղաքական դէմքերու: Գրութեան վերջին մասը կը կրէ «Հայերու օժանդակութիւն» խորագիրը: Հոն կ'ըսուի թէ գտնուած են հայ մամուլի անուններ եւս որոնք օգտուած են նոյն կուսակցութեան արտասահման ուղարկած գումարներէն:

Կարգադրութիւնը եղած է շրջանի Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեանի դիմումով. ան 1986-ին առաջարկած է որ նիւթական օգնութեան համար նկատի առնուին Միացեալ - Նահանգներու, Արժանթինի, Ֆրանսայի ու Լիբանանի մէջ հրատարակուող հայկական թերթեր որոնք ընկերվարական ուղղութիւն ունին: Կ. Դեմիրճեան գրած է թէ յիշեալ թերթերը, որոնց անունները չեն տրուիր, նիւթական դժուարութիւններու հետեւանքով դէմ յանդիման են փակուելու սպառնալիքին ու առաջարկած է որ տարեկան 70 հազար տոլարի օժանդակութիւն կատարուի չորս թերթերու որոնց անունները չեն տրուիր:

Կ. Դեմիրճեանի նամակին մէջ ուշադրութեան կը նկատուի այն պարագան որ տրամադրութիւնը կը յայտնուի այդ թերթերը գործածելու Սփիւռքի ծայրայեղ ազգայնական դաշնակցական մամուլին դէմ:

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան ներքին քաղաքական կեանքին մասին լուրերը կը փոխանցուին մեծ մասամբ Հայաստանեան մամուլէն: Քիչ առիթներ կ'ըլլան տեղեկանալու ուղղակի տեղւոյն դէմքերուն, դատումներուն ու մտածումներուն, մտահոգութիւններուն ու նպատակներուն: Արդէն հետաքրքրութիւններն ալ գլխաւորաբար պատերազմական անցքերու առընչուած են երբ խօսքը կը վերաբերի Ղարաբաղին: Յաճախ կը մոռնանք որ պատերազմական պայմաններու մէջ ծնած Հանրապետութիւնը ջանքը ունի ամէն օր աւելի եւս մօտենալու բնականոն կեանքի ընթացքի մը: Իսկ առկա լայն չափով կախում ունի զանազան մարզերու մէջ կարգ ու կանոն հաստատելու, չափանիշներ ունենալու երեւոյթէն:

«Ազգ» թերթին Մարտ 5-ի թիւին մէջ Մարսէլ Պետրոսեանի հետ կատարուած հարցազրոյց մը բաւական լուսաբանութիւն կը բերէ պատերազմական լուրերու խճողումին մէջ անտեսուած մարզերու մասին: Մ. Պետրոսեան 1992 աշունէն ի վեր Ղարաբաղի լրատուութեան ու մամուլի բաժինին ղեկավարն է:

Այդ բաժինին ստեղծումը ան կը կապէ աշնանամուտին ԼՂՀ-ի Պաշտպանութեան պետական Կոմիտէին ստեղծումին: Այս Կոմիտէին նպատակն էր վերջ տալ շրջանին անիշխանական ընթացքին, ընկերային, տնտեսական եւ մշակութային ոլորտներու քաոսային վիճակին: Կ'ըսէ թէ երբ հիմնուած է լրատուութեան ու մամուլի բաժինը, Ղարաբաղի հեռատեսիլն ու ձայնասփիւռը իրենց կարելիութեան քանի մը տոկոսով միայն կը գործէին ու անմխիթար վիճակի մէջ էր Գերագոյն Խորհուրդի պաշտօնաթերթ «Արցախ»ը: Այսօր արդէն հեռատեսիլի ու ձայնասփիւռի կայութիւնը բաւական շըրտկուած է, կարգաւորուած ըլլալով կառուցուածքներու գործունէութիւնը: Մ. Պետրոսեան կը կարծէ թէ մօտ օրէն կը բարելաւուի «Արցախ» թերթին ընթացքն ալ:

Իր գլխաւորած բաժինը պէտք է կարգաւորէ նաեւ օտար լրագրողներու այցելութիւնները զորս «արշաւ» կը կոչէ ինք: Կ'ըսէ թէ կ'անգիտանային եկւորներու ծրագիրները, թէ յետագային ի՞նչպէս կ'արժէւորէին անոնք ղարաբաղեան անցքերը եւայլն: Մինչեւ իսկ կը խորհի թէ մարդ այցելող «լրագրողներէն օգտագործուած են այս կամ այն պետութեան յատուկ ծառայութիւնները, հակառակորդը»: Եկւորները, ինչպէս նաեւ Հայաստանէն հասնող լրագրողներ, նախ կ'արձանագրուին, ապա արտօնութիւն կը ստանան որոշ շրջանի մը մէջ աշխատանք կատարելու:

Պատասխանելով կուսակցութեան մը հանդէպ մօտիկութիւն զգալու մասին հարցումին, Մ. Պետրոսեան կ'ըսէ. — «Իմ կարծիքով պէտք է մի կողմ դնել բոլոր տեսակի քաղաքական հայեացքները եւ առաջին հերթին մտածել այն մասին թէ ինչպէս սեփական կարողութիւնները, ջանքերը ներկայացնել պատերազմի յաղթական աւարտի համար»: Ան նոյն մտահոգութեամբ կ'ամբաստանէ նաեւ «կուսակցութիւնները որոնք տարբեր ճանապարհներով թափանցել են Լեռնային Ղարաբաղ, մոռացել են մի կարեւոր հանգամանք. Ղարաբաղցին միշտ էլ ունեցել է մի կուսակցութիւն. դա Ղարաբաղն է, նրա ազատագրումը, բարգաւաճումը, վերածնունդը»:

Մարսէլ Պետրոսեան դրապէս կ'արժէւորէ նաեւ Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէին գործունէութիւնը: Անոր կազմութենէն առաջ, կ'ըսէ թէ «բացէ ի բաց թալանւում էին Լեռնային Ղարաբաղի նիւթական հարստութիւնները: Տարբեր յանցաւոր տարրեր կարողանում էին անազել, կոխկրտելով մարդկային բարոյականութեան բոլոր կանոնները, տանել Ղարաբաղից այն ամէնը ինչ հնարաւոր էր տանել»:

Մ. Պետրոսեանի հետ զրոյցէն յայտնի կ'ըլլայ թէ այնքան կենսական ու արդիւնաւէտ Կոմիտէի մը եւ Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան միջեւ յարաբերութիւնները բաւական լարուած են: Այս վերջինս կ'ամբաստանւի հայրենակիցներու միջեւ սեպ խրելու եւ շարժումը տարանջատելու ձգտումով:

Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան կը վերագրուի տակաւին աշխատանքի ոչ արդիւնաւէտ ու ժամանակին անհամապատասխան ընթացք մը: Ըստ ածին որպէս ապացոյց կը յիշուի այն պարագան որ այդ Նախագահութիւնը «եօթ ամսից աւել չի հրաւիրում իր հերթական նիստը, չի ընդունում նոր օրէնքներ»: Մարսէլ Պետրոսեանի ցաւ կը պատճառէ տեսնել թէ «այս ճակատագրական օրերին որոշ քաղաքական ուժեր հայրենիքի ազատագրման մասին մտածելու փոխարէն զբաղուած են զուտ քաղաքական նպատակների իրականացման, ամէն կերպ իշխանութեան հասնելու միտումներով»:

Այսուհանդերձ, Ղարաբաղի լրատուութեան եւ մամուլի բաժինին ղեկավարը հաւատք ունի Արցախցիներու իմաստութեան վրայ. վստահ է թէ այդ ժողովուրդը արդէն ընտրած է ճիշդ ուղղութիւնը, ինչ որ անթարրոյականութիւն որակել կուտայ «ղարաբաղեան խաղաքարտը քաղաքական նկատառումներով շահարկելը»:

Մ. Պետրոսեան ներկայ շրջանը կը նըկատէ «ազատագրական պայքարի նախավերջին փուլը» որմէ ետք վստահաբար բաւական հաշուեյարդարներ պիտի կատարուին, լուսաբանելով պատերազմական շրջանի մը նուիրեալներն ու անոր չահագործումով շքաւորուածները: Մաղթելին այն է որ Արցախցիներու իմաստութիւնը անվթար մնայ, մինչեւ որ վերջին ծուխն ու չիտակը անվրէպ մատնանշուին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԿԱՐԵԼԻ ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ

Ա.

Մօրս՝ Սիրանոյշ Հատտէճեանի Յիշատակին

Երկար տարիներ պայքար մղեցի իրականացնելու համար գործ մը, որ շատ կարեւոր էր ինծի համար: Դժուար իրականանալի գործ մըն էր, քանի որ ան կապուած էր բազմաթիւ ազդակներու, որոնք իմ կամքէս անկախ էին: Բայց եւ այնպէս ամէն ինչ կ'ընէի, որպէսզի իրականացնէի զայն: Երկու կամ երեք անգամ կարծեցի, որ մօտեցած էի յաջողութեան եւ թէ շուտով պիտի իրականանար ցանկութիւնս: Յետոյ յուսախաբ եղած էի, որովհետեւ վերջին վայրկեանին նոր արգելք մը ցցուած էր դիմացս:

«Եթէ սա գործը իրականանայ, տանիքներու վրայ պիտի պարեմ, եկեղեցւոյ մէջ հասակիս չափ մոմ պիտի վառեմ, փողոցներու մէջ խնջոյք պիտի սարքեմ» կ'ըսէի միտքէս եւ անհամբերութեամբ կը սպասէի այդ ցանկալի օրուան:

Վերջապէս այդ օրը հասաւ, ցանկութիւնս իրականացաւ: Երբ ամէն ինչ վերջացաւ, զարմանքով տեսայ որ ո՛չ տանիքներու վրայ պարելու տրամադրութիւն ունէի, ոչ ալ փողոցներու մէջ խնջոյք սարքելու: Այն ուրախութիւնը, զոր կը կարծէի թէ պիտի զգայի այնքան երկար սպասելէ վերջ, չկար ներաշխարհիս մէջ: Հազիւ նշմարելի գոհունակութիւն մը կը զգայի, այդքան: Ո՞ւր էր ճառագայթող այն երջանկութիւնը, շողշողուն այն ուրախութիւնը, որ պէտք էր որ այդ պահուն լուսաւորէր հոգեկան ամբողջ աշխարհս: Չկար: Ընդհակառակն, իմ մէջ կը գտնէի որոշ անձկութիւն մը, ապագայի նկատմամբ մտավախութիւն մը, որ կ'անհանգստացնէր զիս: Այլեւս այս յաջողութիւնը իր արժէքը կորսնցուցա՞ծ էր արդեօք ինծի համար, այս յաջողութիւնը այլեւս դադրա՞ծ էր յաջողութիւն նշանակելէ, այդ պահէն անդին նոր դժուարութիւննե՞ր պիտի սպասէին ինծի, կամ կը վախնայի, որ գուցէ այս յաջողութիւնը վայելելու ժամանակ պիտի չունենայի՞ այլեւս: Այս մտահոգութիւններէս որեւէ մէկը համոզիչ չէր թերեւս, բայց ես կը յանձնուէի տարտամ մտածումներու: Ի զուր ճիգ կը վատնէի որպէսզի ուրախանամ եւ այդ ուրախութիւնս բաժնեմ ուրիշներու հետ: Ի զուր: Բան մը կը ճնշէր վրաս եւ ինծի կ'արգիլէր որ ուրախանայի:

Մեր կեանքին մէջ քանի քանի անգամներ կը նշմարենք, որ կարծուածին չափ դիւրին չէ ուրախանալ: Ես այս իրողութիւնը տասնամեակներ ամբողջ շատ յըստակ կերպով տեսած էի մօրս դէմքին վրայ: Այդ շրջանին չէի հասկնար թերեւս, բայց մայրս տեւաբար կ'ապրէր անձկութիւններու սեւ ամպի մը տակ, որ կը թունաւորէր անոր բոլոր ուրախութիւնները: Ան, որ իր շուրջիններէն կը նկատուէր աշխարհի ամէնէն զուարթ, ամէնէն շէն ու ժպտադէմ կինը, ամբողջ կեանքին մէջ չկրցաւ վայելել անխառն, հարազատ ուրախութիւն մը: Ամէն անգամ որ ուրախութիւն մը պատահէր տան երդիքին տակ, իր երջանկութեան արցունքներուն կը խառնուէին մտահոգութեան եւ տրտմութեան աղու արցունքներ, որոնք կը թունաւորէին այդ ուրախութիւնը: Անցեալի մէջ ան ապրած էր չարաչուք դէպքեր, անմոռանալի դժբախտութիւնները չէին արտօեր որ ան այլեւս վստահ ըլլար, որ ուրախութիւն կոչուածը մնայուն է, թէ ուրախութեան մը անմիջապէս պիտի չյաջորդէ դժբախտութիւն մը, թէ ամէն ուրախութեան դիմաց պէտք է ծայր աստիճան զգոյշ ըլլալ, պէտք է լաւ պաշտպանուիլ աշխարհի չարիքներէն:

Առաջին անգամ լուսահոգի մօրս դէմքին վրայ է որ կարդացած եմ թէ որքան դժուար է ուրախանալը: Ճիշդ է որ ան ոչ մէկ առիթ կը փախցնէր մեր բազմանդամ ընտանիքին բոլոր անդամները, ինչպէս նաեւ բարեկամական շատ լայն շըրջանակէ մը ընտրուած մարդիկ հաւաքելու խնջոյքի ու ուրախութեան սեղաններու շուրջ: Հակառակ հինցած յօդացաւի ու մարմնական դժուարութիւններու, ճառագայթող երջանկութեամբ մը անձամբ կը սպասարկէր իր բոլոր հիւրերուն, զաւակներուն ու հարսերուն: Նըստած տեղէն աշխարհի ամէնէն համեղ եւ ընտիր համադամները կը գտնէր ու սեղանին վրայ կը շարէր: Տօնական կամ տարեդարձի բոլոր օրերը կը դառնային ընտանեկան զուարթ մէկտեղումներու առիթներ, եւ սրահը կը թնդար մօրս քըրքջալից խնդուքով: Սակայն ես գիտէի որ այդ ուրախութիւնը մշուշոտ էր, այդ ուրախութիւնը աշխարհի բոլոր չարիքներուն դէմ պայքարելու ձեւ մըն էր, արուեստական միջոց մըն էր, որուն մայրս կը դիմէր որպէսզի կարենար զգալ ուրախութեան զգացում մը, որ իր մէջ կը բացակայէր յամառօրէն:

Աստուած իմ, երկնային ի՜նչ մեծ պարգեւ է ուրախութիւնը, եթէ այդ ուրախութիւնը արդար է եւ անմեղ: Ուրախանալու կարողութիւնը բնութեան մեծագոյն նուէրն է մարդուն: Ուրախանալ մեծ կամ փոքր երջանկութիւններով եւ կուշտ ու կուռ ըմպել այդ ուրախութեան իւրաքանչիւր կաթիլը: Ուրախանալ եւ այդ ուրախութիւնը կարենալ բաժնել ուրիշներու հետ: Ուրախանալ եւ չամչնալ այդ ուրախութեան համար: Ուրախանալ եւ ինքզինք պարտաւոր չզգալ այդ ուրախութիւնը թաքցնելու:

Բայց, մենք որ մեր կեանքին կարեւոր մէկ մասը կ'անցընենք տառապանքներով ու ցաւերով, տխրութիւններով ու անձկութիւններով, կը յաջողի՞նք արդեօք լրիւ ուրախանալ, երբ ուրախութեան առիթ մը ստեղծուի մեր դիմաց:

Ռ. Հ.

ՄԱՎԵԱՆ՝ ԱՆԳԼԵՐԷՆՈՎ

Selected Writings of V. Mavian,
Թարգմանութիւն՝
Յ. Խաչիկեանի եւ Ա. Մամուրեանի,
Edwin Mellen Press, Lewinston, N.Y. 1992

Թարգմանական գրականութիւնը եւ այս պարագային՝ հայ գրականութեան թարգմանաբար ներկայացումը ունի իր անվիճելի օգուտները: Այսպէսով, օտարներուն կը ծանօթացնենք մեր արժէքները՝ զանոնք տարածելով լայն զանգուածներու մէջ, յետոյ մեր գրական ստեղծագործութիւնները մատչելի կը դարձնենք մեր նոր սերունդին: Ներկայ պայմաններուն մէջ՝ կամայ — ակամայ պէտք է ընդունինք որ Սփիւռքի տարածքին հասակ նետած մեր նոր սերունդին կարեւոր մէկ տոկոսը, դժբախտաբար սախլուած է օտար լեզուի միջոցաւ հաղորդակից դառնալու իր ժողովուրդի պատմութեան եւ մշակոյթին: Այս տեսանկիւնէն դիտուած՝ մեծ պակաս մը կը լրացնէ տոքթոր Յակոբ Խաչիկեանի եւ Արսէն — Նուպար Մամուրեանի ներկայ թարգմանական աշխատասիրութիւնը որ Վահրամ Մավեանի արձակ երեք հատորներէն քաղուած հատընտիր մըն է եւ կը բաղկանայ երեք մասերէ. Ա. մասը կը պարունակէ «Հայու բեկորներ»էն առնուած պատմուածքներ, Բ. մասը «Անկապ օրագիր»է առնուած հատուածներ եւ տպաւորութիւններ, իսկ Գ. մասը «Ամէն տեղ հայ կայ» հատորէն ամփոփուած պատմուածքներ: Հատընտիրը ունի խնամուած տպագրութիւն եւ ներկայանալի տեսք:

Գիրքին յառաջաբանը գրած է Յ. Խաչիկեան, որ սեղմ գիծերու մէջ Վահրամ Մավեանի կեանքը տալէ ետք, կ'ընէ անոր գրական վաստակին խորազնին ուսումնասիրութիւնը եւ վերլուծումը: Խաչիկեան իր յառաջաբանին մէջ կ'ընէ նաեւ Մավեանի ստեղծած տիպարներուն բնութագրումը: Տիպարներ, որոնց ամէն քայլափոխի կը հանդիպինք Սփիւռքի մէջ, իրենց ցաւերով, ուրախութիւններով եւ մտահոգութիւններով:

Մավեան թէեւ չէ եղած բազմաբեղուն հեղինակ մը, սակայն եղած է Սփիւռքը հանդամանօրէն եւ առարկայօրէն քննարկող, խուզարկող ու նկարագրող հայ գրողը: Իրմէ առաջ ալ ունեցած ենք եւ իրմէ ետք ալ ունեցանք գրողներ, որ առաւել կամ նուազ խորութեամբ որպէս սեւեռումի հորիզոն ընտրեցին հայ Սփիւռքը, սակայն կը թուի թէ Վահրամ Մավեան ամէնէն հարազատը, ամէնէն առարկայականը եւ հաղորդականն է անոնց մէջ: Իրմէ աւելի քան տասնեակ մը տարիներ առաջ Շ. Շահնուր ալ տագնապած էր ի տես հայ Սփիւռքին պարզած տխուր իրականութենէն, երբ այլասերման փոթորիկը կը թակէր մեր տարագիր բեկորներուն դուռները: Շահնուրի տագնապը հետզհետէ, վերածուած էր խոր հիասթափութեան, ցասումի եւ պոռթկումի — նոյնիսկ իր իսկ ազգին դէմ — երբ «Նահանջը առանց երգի»ին մէջ կ'ըսէր. «Հայը ամուլ է, անծին անպտուղ, հայը դատարկ է, փուճ, ունայն, ապրելու իրաւունք չունի ան, եւայլն...»:

Գալով Մավեանի՝ թէպէտ մտահոգ է, սակայն պատրանաթափ չէ եղած. պարզապէս ահազանգը կը հնչեցնէ, յիշեցնելու համար թէ ծրագրուած եւ հետեւողական աշխատանքի կարիքը կայ դիմադրելու եւ մեղմելու համար վտանգը որ արդէն իսկ սկսած է աւերներ գործել բովանդակ Սփիւռքի տարածքին: Այսուհանդերձ՝ Մավեան կը ձգտի իրատես ըլլալ, փոխանակ յոռետես ըլլալու: Շահնուրի նման՝ գրականքէն ու կարօտէն խորացած յորդառատ զգացում մը կը կապէ զինք իր ժողովուրդին՝ հայութեան: Սակայն ան, յաճախ կը գնահատէ իր ցեղին արժանիքները. կամք, տոկունութիւն եւ ստեղծուած նորանոր պայմաններու յարմարելու յատկութիւն: Կեանքը գումարն է պատշաճումներու, յարափոփոխ պայմաններու յարմարելու. գիտական ճշմարտութիւն է սա:

Մավեան կը քալէ բազմատարած գետիններու վրայ. կը պատմէ, կը խորհրդածէ, կը վերլուծէ եւ հուսկ հարազատօրէն կը ցոլացնէ Սփիւռքահայուն հոգեբանութիւնը: Ան մեր ամէնուն բերնով կը խօսի եւ կատարելօրէն թուղթին կը յանձնէ ամէն ինչը զոր մենք կը զգանք, կ'ապրինք գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար:

Որքա՜ն այժմէական է Վ. Մավեանի գրականութիւնը, մասնաւորաբար հայ կեանքի խռովայոյզ այս հանգրուանին՝ երբ Սփիւռքը կը տառապի այլասերման եւ ձուլման վտանգէն՝ մինչ Հայրենիք եւ Արցախ կը տագնապին, կը բորբոքին ու կը հուրհրան:

Վ. Մավեան տաղանդաւոր գրող մը ըլլալէ զատ եղած է նաեւ փնտռուած ու յարգուած ուսուցիչ մը: Օթթաւայէն ծանօթ մտաւորական տոքթոր Կարպիս Արմէն, իր վերջին երկասիրութիւնը՝ «Երկիր ու Արտերկիր»ը կը ձօնէ իր սիրելի ուսուցիչին Վ. Մավեանի. «Մեր գրողներու պատմուածքներն ու քերթուածները նոր արժէք մը կը ստանային իր շրթունքներուն վրայ ու իր տուած շարագրութեան նիւթերը՝ յաճախ պարզ, բայց իրական ներշնչման աղբիւր էին ուսանողներու համար»:

Շնորհաւորութեան արժանի են Մավեանի հատընտիրին զոյգ թարգմանիչները՝ Յ. Խաչիկեան եւ Ա. Մամուրեան, որ հարազատ թարգմանութեամբ կրցած են տալ անոր գրականութեան ամբողջ խորութիւնը եւ ուժգնութիւնը:

ԳԱԲՐԻԷԼ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ

«Հորիզոն»

ՕՀՄՄէ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱՏԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«Նիւթեր Հայ մշակոյթի համար» խորագիրը կրող ՕՀՄՄէ հրատարակչատան շուրջ երեք տասնեակ շարունակուող գործունէութեան արդիւնք հանդիսացող ցուցահանդէսը, շատով իր երրորդ հիւրընկալութիւնը կը գտնի Մոսկուայի Օ. Տաբակով հանրայայտ թատրոնի նախասրահներում, որն այցելուների համար իր դռները կը բացի Մարտ ամսի կէսերից: Նոյն խորագիրը կրող նախորդ երկու ցուցահանդէսները, որոնք ծաւալուեցին Ռուսաստանի Դաշնակցային Հանրապետութեան Հ. Հ. Մշտական Ներկայացուցչութեան կեդրոնի դահլիճներում, 1992 թ. Հոկտեմբերի 15 — 30-ը եւ Մոսկուայի ճարտարապետական Ինստիտուտի շէնքում, 1992 թ. Դեկտեմբերի 22-ից մինչեւ 1993 թ. Յունուարի 14-ը, մեծ հետաքրքրութիւն առաջ բերեցին մոսկուացի մտաւորականութեան, ուսանողութեան եւ ռուսահայ համայնքի շրջանակներում:

Ներկայացուած ցուցադրանիւթը մեկնաբանում է հայ մշակոյթի տարբեր բնագաւառներ, որոնց մի զգալի մասը ներկայացուած է առանձին մատենաշարերով, ինչպէս օրինակ՝ Հայ ճարտարապետութեան վաւերագրեր եւ Հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութիւններ, Կամար (Հայոց պատմութեան եւ սոցիալ — մշակութային հարցեր), Երկինք եւ Երկիր (հայ իրականութիւնը ներկայացնող պատմա — արխիւային լուսանկարների վերարտադրութիւններ), ժխտուած կառուցուածք (Սփիւռքի պատմական, մշակոյթի եւ հոգեւոր հարցեր), Միհրակ (Կովկասի, Անատոլիայի եւ Իրանի հայաբնակ շրջանների պատմա — մատենագիտական, ընկերա — քաղաքական հարցեր), Դիտանոցէ (գրական եւ պատկերագիտական նիւթեր), Մուղիքամ (հին հայկական եւ ժամանակակից երաժշտութիւն): Այս նիւթերն արտացոլող ցուցահանդէսը, հանդիսաւոր պայմաններում բացուեց Մոսկուայի Նախկին Լազարեան ճեմարանի «Սպիտակ դահլիճ»ում, Ռուսաստանում Հայաստանի դեսպան Պ. Ֆելիքս Մամիկոնեանի ողջոյնի խօսքով: Ցուցահանդէսի բացման արարողութեանը հրաւիրուած բարձրաստիճան հիւրերից իրենց մասնակցութիւնը բերեցին Սուրիայի, Հունգարիայի, Լիբանանի, Ռումանիայի, Ուկրանիայի, Ղազախստանի եւ Վրաստանի դեսպանները: ՕՀՄՄէ հրատարակչատան գործունէութեանը նուիրուած ելոյթով հանդէս եկաւ հրատարակչութեան նախագահ՝ Պ. Յակոբիկ Մանուկեանը, որն հիւրերին ներկայացրեց Իտալիայում, երկար տարիների ընթացքում, հայ մշակոյթին նուիրուած ուսումնասիրական, հետազօտական եւ գիտական գործունէութիւնը, որն իրականացուել է զանազան հայկական, եւրոպական եւ ամերիկեան համալսարանական ինստիտուտների համագործակցութեամբ եւ մտաւորականութեան ջանքերով: Նախագահը պարզաբանութիւններ ներկայացրեց հրատարակչատան ընդհանուր ծրագրերի, գործելակերպի սկզբունքների եւ ներկայացուած աշխատանքների մեկնաբանումների արտայայտչամիջոցների վերաբերեալ, նշելով, որ առաջարկուած ցուցադրանիւթը փորձում է յուրովի մատուցել ինչպէս հայ մշակոյթի տարբեր երեւոյթները, այնպէս էլ ազգային մի շարք փոքրամասնութիւնների հարուստ, սակայն դեռեւս ոչ տիրող մշակոյթները: Մոսկովեան «շրջիկ» ցուցահանդէսի առաջնեկի բացման հանդիսութիւնները պսակուեցին Լազարեան ճեմարանի «Սպիտակ դահլիճ»ում հնչեցուած, Իտալահայ Լիճա Օ'Րիորդանի ղեկավարած «Մոսկուայի միջազգային նուագախումբ»ի Վիվալդեան մեղեդիներով, որից յետոյ մասնակիցները հրաւիրուեցին դիտելու ցուցադրուած նիւթերը:

Մոսկուայում ներկայացուած ցուցադրանիւթը բաղկացած է շուրջ 80, խաչաձեւ հիմք ունեցող փայտեայ հենարաններից (180×70), որոնց վրայ, յատուկ մետաղական ամրակներով, ամրացուած են սեւ հիմքով ստուարաթղթէ ցուցադրական վահանակները (80×70): Ցուցավահանակների վրայ մատուցուած նիւթերը, արտացոլում են ՕՀՄՄէ-ի կողմից հրատարակուած բազմաբնոյթ գրքեր, նմուշագրեր, մատենաշարեր, լուսանկարների վերարտադրութիւններ, բացիկներ, ձայնասկաւառակներ, միջազգային տարբեր բնոյթի գիտաժողովների յայտագրեր, որոնք ներկայացնում են հայ մշակոյթի ինչպէս տարածման ու զարգացման, այնպէս էլ ուրիշ՝ ոչ գերակշռող մշակոյթների հետ ունեցած փոխազդեցութեան առանձնայատկութիւնները Պատմական Հայաստանի, Կովկասի, Անատոլիայի, Իրանի, Ադրբեջանի եւ Վրաստանի մշակութային ներգործութեան շրջանակներում: Ցուցահանդէսը ամբողջացնում են դահլիճներում տեղակայուած ապակէ ցուցադրասեղանները, որոնց միջոցով այցելուները կարող են ծանօթանալ հրատարակուած տարբեր բնոյթի տպագրութիւնների բնօրինակ նմուշներին: Մոսկովեան ցուցահանդէսի առիթով կազմակերպուել է նաեւ հրատարակչական բազմաբնոյթ արտադրանքի ցուցահանդէս — վաճառք, որի համար, Իտալիայից ուղարկուել են շուրջ 6000 գիրք, 2500 աղդակ, 13·500 բացիկ եւ տարբեր բնոյթի շուրջ 8000 ազդանկարներ: Ռուսաստանի Դաշնակցային Հանրապետութիւնում Հ. Հ. Մշտական Ներկայացուցչութեան մշակոյթի բաժինին նուիրուած գրքերի եւ հրատարակչական զանազան նիւթերի խորհրդանշային վաճառքից գոյացած եկամուտը պէտք է օգտագործուի ինչպէս Մոսկուայում, այնպէս էլ Սբ. Պետերբուրգում, մօտակայ ապագայում նմանակի ցուցահանդէսներ կազմակերպելու համար: Այս նպատակով ցուցահանդէսի մաս կազմող ողջ նիւթը իրեն բոլոր բաղադրամասերով, նոյնպէս նուիրուել է մշակոյթի բաժնին:

Հարկ է նշել, որ ռուսաստանեան ցուցահանդէսները հնարաւոր եղան իրականացնել, տարբեր երկրների հայկական բարեգործական կազմակերպութիւնների եւ անհատների անմիջական հովանաւորութեանց շնորհիւ: Այս առիթով մեր խորին երախտագիտութիւնն ենք յայտնում հետեւեալ հաստատութիւններին, դրամական միջոցներ տրամադրելու համար·

Գալուստ Կիւլպէնկեան Հաստատութիւն,

Իտալահայ Մշակութային Միութիւն,

Մոնրէալի եւ Արեւելեան Միացեալ — Նահանգների Հայոց Համազգային Մշակութային Միութիւն,

Աւստրիայի Հայ Մշակութային Միութիւն,

Իսկ գործնական աջակցութեան համար —

Ռուսաստանի Դաշնակցային Հանրապետութիւնում Հ. Հ. Մշտական Ներկայացուցչութիւն,

Մոսկուայի Հայ Մշակութային Կեդրոն,

Մոսկուայի Ճարտարապետութեան Ինստիտուտ,

Սբ. Պետերբուրգի Ճարտարապետների Միութիւն:

Կարծում ենք, որ հայ մշակոյթի նուիրուած ՕՀՄՄէ հրատարակչատան ցուցահանդէսների շարքը, իրեն համեստ ներդրումը բերեց Ռուսաստանի մշակութային կեանքում, նպաստելով հայ մշակոյթի ճանաչմանն ու տարածմանը, ինչպէս նաեւ, իտալահայ համայնքի եւ Ռուսաստանի մտաւորականութեան միջեւ, Հայաստանի համար այսքան ծանր իրավիճակում, բարեկամական կապերի հաստատմանը:

ԱՐԱ ԶԱՐԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ ԱԴԱՄԱՆԴԵԱՑ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Վերսայլի քաղաքապետը՝ Անտրէ Տամիէն, Փետրուար 19-ին տօնած է Ջաւէն Օհաննէսեանի եւ իր կնոջ՝ Սոլանժի ամուսնութեան 60-ամեակը, այլ խօսքով ադամանդեայ տարեդարձը:

Ջաւէն Օհաննէսեան վերջին վկաներէն է ֆրանսահայ գաղութի ծագման եւ մեծ վաստակ մը ունի մեր հանրային կեանքին մէջ:

Վերսայլի «Լէ Նուվէլ»ը նկարով մը անդրադարձած է այս յիշատակելի տարեդարձին, Մարտ 3-ի իր թիւին մէջ:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Տարիներու աւանդութեամբ եւ այն գիտակցութեամբ թէ Վարդանանց Աւարայրը տարբեր երեւոյթ եւ հանգամանք մը կը ներկայացնէ մեր պատմութեան մէջ, այս տարի եւս Հ. Բ. Ը. Մ. Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան մէջ մեծ շուքով նշուեցաւ ան:

Արդարեւ, Փետրուար 18-ի երեկոյեան, Հաստատութեան հանդիսասրահը հաւաքուած աշակերտութեան ու կիպրահայ ընտանիքներու առջեւ, Հաստատութեան «Տարօն» ազգագրական համոյթի «Խաղաղ դաշտի որդիք» երգով բացումը կատարուեցաւ հանդիսութեան: Ապա սան Սարօ Սերոբեան (Լիբանան) կարդաց հատուած մը Վարդանի ճառէն եւ սան Վահէ Թաշմազեան (Քուէյթ) արտասանեց Սողոմոն Տարօնցիի «Վարդան Մամիկոնեան» բանաստեղծութիւնը:

Ձեռնարկին բանախօսն էր Հաստատութեան Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ուսուցիչներէն Պր. Աւետիս Սափրզեան, որ ծաւալուն կերպով ներկայացուց Աւարայրին նախորդող դէպքերն ու անոնց քաղաքական զարգացումը եւ եզրակացուց իր խօսքը այսպէս. — «Վարդանանց հերոսամարտը լոկ անուն մը չէ, այլ գաղափար մըն է եւ խորհուրդ մը: Հայուն հաւատքը պաշտպանելու համար, մեր նահատակներուն մէջ ծնած ոգին դարերու ընթացքին փոխանցուեցաւ հայ նոր սերունդներուն՝ «Մահ իմացեալ անմահութիւն է» խորախորհուրդ պատգամով: Մահուան գաղափարը անոնք գրկեցին խորունկգիտակցութեամբ եւ նուիրումով: Սոյն գիտակցութիւնը նոր ուժ տուաւ անոնց, ներշնչելով նաեւ որ գիտակից ազգ եւ հաւաքականութիւն չեն կորսուիր բնաւ, ինչքան ալ փոքր ըլլայ անոնց թիւը:

«Ներկայիս մեր դէմ պատերազմողը Յազկերտը չէ, ոչ ալ անոր հսկայական բանակը, այլ հազար կերպարանք ունեցող ու հազարապատիկ ուժեղ թշնամին, որ կը կոչուի ձուլում, որ ամէն օր ահաւասնդի նման կը հնչէ մեր ականջներուն մէջ: Մինչ Արցախի մէջ տակաւին կը շարունակուին ազատագրական պայքարի համար ոտքի ելած մեր մարտիկներուն կռիւները...:

«Պէտք է միշտ արթուն ըլլանք եւ գիտակցինք որ մեր գոյութիւնը կը պարտինք այն հաւատարմութեան որ ցոյց տուին Վարդանանց հերոսամարտի նահատակները՝ մեր եկեղեցիին ու ազգային մեր սրբութեանց հանդէպ: Ամէն մէկ Հայու պարտականութիւնն է գուրգուրալ այդ ոգիին վրայ, միշտ նոր ձէթ աւելցնելով անոր մշտարծարծ կանթեղին մէջ, որպէսզի անիկա կարենայ լուսաւորել ու գծել ճամբան մեր առօրեային ու գալիքին»:

Ապա դաշնամուրի վրայ Արամ Խաչատուրեանի «Անտանթէ», եւ Եդուարդ Միրզոյեանի «Պօէմ» ստեղծագործութիւնները նուագեց հիւրաբար Կիպրոս գտնուող տոքթ. Տիկին Զարա Միրզոյեան, որմէ ետք Հաստատութեան երգչախումբը, խմբավարութեամբ՝ Պր. Սեպուհ Աբգարեանի, բացառիկ յաջողութեամբ եւ ոգեւորութեամբ կատարեց Վարդանանց երգեր՝ յաջորդաբար՝ «Լռեց», «Հիմ՞ էլ լռենք», «Թէ՛ հայրենեաց պսակադիր», «Կարմիր Վարդան» «Շաւարշանի հերոսներուն» երգերը· միջանկեալ, սան Սեւակ Ասատուրեան (Դամասկոս) արտասանեց Մելգոնեանցի շրջանաւարտ Յարութիւն Նազարեանի «Վարդան» բանաստեղծութիւնը:

Արդար պիտի չըլլար գէթ մի քանի բառ չգրել, եւ լուռ անցնիլ Հաստատութեան երգչախումբին կատարողութեան մասին: Երգչախումբը իրապէս ինքզինք գերազանցեց այս հանդիսութեան ընթացքին, հաստատելով թէ կը հետեւի մելգոնեանական ամէնէն բիւրեղ աւանդներուն, ու հաստատելով թէ կը մնայ անզուգական բարձրութեան վրայ:

Հանդիսութիւնը իր աւարտին հասաւ «Բամ Փորոտան» քայլերգով, որուն գեղագանց կատարողութիւնը մղեց ներկաները որ «պիս»երու միջոցով զայն երկրորդ անգամ ունկնդրել փափաքին:

Մ.

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏՐՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Գիշերը հիւրանոցում ժամը 22-ին ելեկտրական հոսանք կայ: Սկսում եմ թերթել Յ. Մասեհեանի եւ Խ. Դաշտենցի թարգմանութիւններից կազմուած Շէյքսփիրի երկերի 1991-ի վերահրատարակուած օրինակը:

Սկսում եմ նայել Դաշտենցի թարգմանութիւնը.

«Սխալների Կոմեդիա»-ն... լոյսերը մարում են: Վառում եմ հետս բերած փոքրիկ լոյսը...

Կարդում եմ վերջին տողերը·

ԴՐՈՄԻՈ ԵՓԵՍՈՍՑԻ - Դու եղբայրս չես, այլ իմ հայելին:
Քեզնով տեսնում եմ, թե ինչ գեղեցիկ պատանի եմ ես:
ԴՐՈՄԻՈ ՍԻՐԱԿՈՒԶԵՑԻ - Առաջ դու մտիր, դու մեծ եղբայրն ես:
ԴՐՈՄ. ԵՓԵՍ. - Այդ հարցական է, ինչպե՞ս լուծենք այն:
ԴՐՈՄ. ՍԻՐ. - Եկ վիճակ գցենք որոշելու մեր ավագությունը, իսկ մինչ այդ՝ ինքդ առաջ ընթացիր:
ԴՐՈՄ. ԵՓԵՍ. - Ոչ, ա՛յդ էլ չեղաւ. եկ այնպես անենք,
Աշխարհ ենք եկել մենք ոպէս եղբայր նոյն ժամահասին,
Ուստի եւ պէտք է ձեռք ձեռքի տուած քայլենք միասին:

Գնում են

Հազիւ եմ աւարտել այս տողերը, որ ելեկտրական հոսանքը կրկին միացւում է: Մարում եմ իմ լոյսը:

Հիմա, որ գրում եմ ժամը 23-ն է. դեռ ելեկտրական հոսանք կայ:

Ուրբաթ, Փետրուար 5

Այս առաւօտ ժամը 8·30-ին ելեկտրական հոսանք կար: Ժամը 9-ին իջայ ճաշարահ թէյ ուզելու: Կէս ժամ սպասեցի եւ ոչինչ չստացայ: Պատճառն այն էր, որ հիւրասիրողն նոր մէկն էր եւ սառւում էր համբերութիւնս: Թողի ու դուրս եկայ:

Հեռաձայնեցի Նարինէ Մալեանին. տանը չէր. պատգամ թողեցի, որ փորձի ինձ հանդիպել: Բազմաթիւ անգամներ եմ իրեն լուր ուղարկել սակայն ապարդիւն է անցել: Լսել եմ, որ թողել է հօր ստեղծած թատերախմբի պատասխանատուութիւնը: Ուրեմն այլեւս Թումանեանի «Հէքեաթներ»-ի բեմադրութիւնը չի կարող լինել այն ինչ որ էր...

Սա ինձ համար բնաւ էլ զարմանալի չէ. այդ թատերախմբի հանդէպ ցուցաբերուած խանդավառ վերաբերմունքի մասին արդէն յիշել եմ: Դեռ մի քանի օր էլ Երեւանում եմ լինելու. գուցէ յաջողւի եւ հանդիպում Ն. Մալեանին...

Հիւրանոցում գիշերը ժամը 22·30-ից ելեկտրական հոսանք կայ:

Մեր մեքենավարն այսօր հիւանդ է:

Շաբաթ, Փետրուար 6

Առաւօտեան ժամը 8-ից ջուրը կրկին սկսում է խողովակների մէջ աղմուկով վեր բարձրանալ: Վառում եմ անկողնուս վերեւում փակցրուած լոյսը:

Ստանում եմ Բեկ - Նազարեանի նիւթերի թարգմանութիւնը: Դուրս եմ գալիս Երեւանում քայլելու: Ցուրտ, բայց արեւոտ օր է: Օփերայի դիմացի բաց շուկայի հրապարակում գնում եմ Յովհաննէս Թումանեանի ամբողջական տասհատորեակի առաջին չորս հատորները: Մի քանի օր առաջ գտել էի միայն երկրորդը: Չորս հատորի համար վճարում եմ 15·000 ռուբլի:

Կրկին հանդիպում եմ Գալուստ Դարբինեանին: Ցունաստանում ցուցահանդէս է ունենալու: Ասում է դա իր առաջին արտասահմանեան ցուցահանդէսն է լինելու: Մեծ յոյսեր ունի դրա վրայ: Ուզում է նկար նուիրել. մերժում եմ:

Մի երկու փորագիր խաչփայտ եմ գնում: Վճարում եմ 50·000 ռուբլի: Հանդիպում եմ nature-morte-ի նկարչին. անունը Ալէքսան Ալեքեան է. զրուցում ենք: Մի ուրիշ երիտասարդ նկարիչ թղթի վրայ իր գծած նկարը 21·000 ռուբլով է վաճառում. պատճառը՝ «Իմ գործերից Գանատացիներ են գնել»: Այս բոլորը յիշում եմ, որովհետեւ նախ այդ անհատների կեցուածքն ու նկարագիրն է ինձ հետաքրքրում յետոյ նրանց գործի էութիւնը:

(Շար. 15)

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 28. --
ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԿԻՐԱԿԻ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ, «ԳԱԼՍՏԵԱՆ ԿԻՐԱԿԻ»:

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8.30--ին:

Արեւագալ ժամը 10--ին:

Պատարագ ժամը՝ 10.45--ին:

Հոգեհանգիստ կը կատարուի յաւարտ արարողութեանց:

Կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔԱՀԱՆԱՅ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ

CONCERT

Vendredi 26 Mars à 20h30
SALLE CORTOT
78, rue Cardinet, Paris 17e
QUATUOR à cordes et piano
avec *Eugénie ALECIAN, Pianiste*
Mansourian — Altounian — Schumann

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները կազմակերպութեանս ընդհանուր աշխատանքներու եւ Հայաստան, Արցախի օժանդակութեան իր գործունէութեան ի նպաստ. --

Անահիտ (9 տարեկան) 100 Ֆր. իր գանձանակէն, Ազնիւ (8 տարեկան) 100 Ֆր. իր գանձանակէն, Պր. Ալաճաճեան 200, Տիկին Յովսէփեան 260, Պ. Ապօ 400, Տիկին Թիպիօ 200, Տէր եւ Տիկին Ալան Պուրժուա 200, Պ. Մանուկեան 500, Տիկին Սաթենիկ Ծէնտոյեան 500 Ֆր., Վան Պիէմա 250, Ա. Հէրֆի 100, Օսկեան 200, Էրկրէթէլեան 500, Պ. Սարգիս Եալնըզեան 1000, Տիկին Սիլվի Եալնըզեան 500, Փեռեթթի 200, Ստամպուլեան 500, Ասատուր 200, Մատթէոսեան 1000, Փալանճեան 200, Քիզիրեան 500, Պալեան 4000 Ֆր., Չէքչէքեան 1000 Ֆր., Նելլի Գուլաֆեան 1000 Ֆր.:

(Շար.)

Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Պր. Գրիգոր Շահինեանէ (Վիլընէօվ) 20.000 ֆրանք Ղարաբաղի գաղթականներուն բաժնելու նպատակով, Պր. Սամուէլ Ներկարարեանէ (Վիլընէօվ) 100 տոլար էջմիածնի Արտամէտ երգչախումբին համար, 200 տոլար Երեւանի Որբանոցի, երկրաշարժէն վնասուած հաշմանդամ որբերուն համար:

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է Գալուստ Հարությանի հոգեհանգիստին առթիւ. --

Առաքել Հարունեան ընտանիք ՍՕՍ -- Արմէնի 2.500 եւ Եկեղեցւոյ Պայծառութեան 2500, Հայկ Հարունեան ընտանիք ՍՕՍ -- Արմէնի 2.500, Ե. Պ. 2.500, Պր. Հայազատ Մըսըրեան ՍՕՍ -- Արմէնի 1000 եւ Ե. Պ. 200, Պ. Յարութիւն Մըսըրեան ՍՕՍ - Արմէնի 200, Ե. Պ. 200, Ծարուկեան ընտանիք ՍՕՍ -- Արմէնի 200, Ե. Պ. 200, Միշէլ Հարունեան ընտանիք Ալթիթիւտ 200, ԺԱՖ-ին 200, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան ՍՕՍ -- Արմէնի 500, Մինասեան ընտանիք Ե. Պ. 100, եւ Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբ 200, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան ՍՕՍ -- Արմէնի 100 եւ Ե. Պ. 100, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Սահակեան 200--ական Ֆր. Ե. Պ., «Աշխարհ» թերթին» եւ ԺԱՖ-ին, Լեւոն Մարիգեան Ե. Պ. 100, Ռոպէր Ուզունեան ՍՕՍ-Արմէնի 1000, Տիկին Բարիզ Արմաղանեան Ղարաբաղի 200, Տիկին Արփինէ Մկրտիչեան Ղարաբաղին 200, Տիկիններ՝ Սահակեան, Ազարեան եւ Օհաննէսեան ՍՕՍ -- Արմէնի 400, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ազարեան ՍՕՍ -- Արմէնի 200, Տիկին Ազնիւ Եղիազարեան Ե. Պ. 100, Մանուկեան ընտանիք Ե. Պ. 300, Տէր եւ Տիկին Գանձանակեան Ե. Պ. 200 Ֆր.:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Մարտ 27, Տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին սուրբ չարչարանացն եւ մտին ի վիրապն:

Այս առթիւ, խորանը բացուած, պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10--ին:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԱՀԱՆԱՅ ԹԱՇՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. – «Տէր ողորմիա»ի ժամանակ խորանը կրկին կը փակուի:

Մարտ 28, Գալստեան Կիրակի

ժամը 10--ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի *ժամերգութիւն կը կատարուի..*

LA
CONFERENCE - DEBAT

«LA DÉMOCRATIE S'APPREND-ELLE?»

aura lieu le Jeudi 25 Mars à 20 heures

à l'INSTITUT CATHOLIQUE
21, rue d'Assas, Paris 6e

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de saluer
un événement musical
une première en Europe
L'EDITION de PARTITIONS DE MUSIQUE POPULAIRE ARMENIENNE
pour GUITARE
de
Laurent BOUTROS-DER HAGOPIAN
Guitariste-Compositeur
Présentation
le Vendredi 26 Mars à 20h45 précises
suivi d'un *RECITAL de GUITARE*
à l'issue de la soirée, débat et dédicaces.

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Լուրջ կին մը երկու երախայով զբաղելու համար, ամբողջ օրը եւ տնական գործեր ալ ընելով, Փարիզ 15--րդ, (մեթրօ Քոնվանսիոն*):*

Հեռաձայնել. --
Տիկին ԼԸ ՓՐԻՈԼ -- ՖՐԱՆԿԻՒԼԵԱՆԻ
42 -- 85 -- 39 --99

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն -- Ժերոմի Կապոյտ Խաչի Զ. Շանթ մասնաճիւղին եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները. --

Տիկին Հայկուհի Շալճեանի *հոգեհանգստեան առթիւ՝ Շալճեան ընտանիք 300, Տիկին Պօյաճեան 200, Տիկին Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Ճանպիկեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Հարունեան 100--ակն Ֆր.,*

Պ. Պաղտասար Տիրատուրեանի *հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Թոմա Տիրատուրեան, Պ. Խորէն Ուլուսեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Ուլուսեան, Տիկին Վ. Մոլգոնեան 100-ական Ֆր.:*

Շաքարեան եւ Գույումճեաններու *հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Արզումանեան 200 Ֆր.:*

Պ. Սեւակ Խօսէմիշ 100 Ֆր.:

Խաչին:

Վարչութիւնս խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր նուիրատուներուն:

CROIX BLEUE

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour son Centre de Vacances à Bellefontaine (Jura), pour la période de Juillet-Août 1993 :

- *deux directeurs diplômés*
- *deux adjoints de direction*
- *deux assistants sanitaires : étudiant en médecine* (3ème année validée), *assistant social, ou infirmier diplômé d'Etat*
- *des hommes d'entretien, ayant le permis de conduire*
- *des moniteurs diplômés du BAFA*
- *des cuisiniers et aides cuisiniers*

(réponse avant le 30 mars)

Les candidatures sont à envoyer à l'adresse suivante :
Croix Bleue des Arméniens de France
Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 48. 24. 46. 57.

SAISON 93 DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU
le Jeudi 29 Avril à 20 h 30

10EME CONCERT QUATRA

Concert de Gala du XXIe Anniversaire

Concertos de P. I. TCHAÏKOVSKI

A l'occasion du centenaire de sa mort (1840-1893)

JEAN TER-MERGUERIAN
Concerto pour Violon et Orchestre

SUREN BAGRATUNI
Variations Rococo pour Violoncelle et Orchestre

VARDAN MAMIKONIAN
Concerto N °1 pour Piano et Orchestre

L'ORCHESTRE JEUNE PHILHARMONIE
Direction
JEAN-JACQUES WERNER

Prix des places : 200 F. — 130 F. — 100 F. — Etudiants 50 F.
Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA
3, rue des Saints-Pères — 75006 Paris — Tél. : 42. 60. 74. 78

ՀՄԸՆԴԻՄ
ԵՒ
ՔԱՐՈԶ

ՍԷՆ ԼՈՒ – Ս. ԳԷՈՐԳ

ՈՒՐԲԱԹ. –
Մարտ 26, ժամը 18--ին

Կը քարոզէ՝
ՆՇԱՆ ՔՀՆՅ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

VENEZ DANSER
A LA

"SOIREE JEUNES"

organisée par le «*Tebrotzassère*»

le Samedi 27 Mars à 22 heures
à la Salle des Fêtes de l'Ecole
1, Bd. du Nord — 93340 Le Raincy

ANIMATION DISCONIGHT
Renseignements : 43. 81. 01. 72

Entrée : 70 F. *Tenue*
Boissons à volonté correcte exigée
(non alcoolisées)

VENEZ NOMBREUX!

l'U.G.A.B.-JEUNES
de Marseille
organise une

SOIREE COCKTAIL

AU PROFIT DE L'ARMENIE

le Samedi 27 Mars à partir de 23 h.

Ambiance arménienne assurée!

P.A.F. : 70 F. + 1 consommation

Rendez-vous au 327, Bd. Michelet.

CROIX BLEUE
Centre de Vacances

La Croix Bleue des Arméniens de France organise deux séjours à son Centre de vacances de Bellefontaine (Jura) pour les *enfants de 7 à 13 ans.*

1er séjour : du 8 juillet au 1er Août
2ème séjour : du 2 au 29 Août

prix : pension pour un enfant	3 000 F
pension pour deux enfants	5 500 F
pension pour trois enfants	8 000 F
voyage (pour Paris et sa région):	400 F

Pour les inscriptions veuillez vous adresser au bureau de la section de la CBAF la plus proche de votre domicile ou au bureau du Conseil d'Administration au — 17, rue Bleue, 75009 Paris.

Inscription à la Colonie de Bellefontaine Croix Bleue d'Alfortville, section Hélen Puzant
— le samedi 3 avril à compter de 16h pour le mois de juillet
— le samedi 15 mai à compter de 16h pour le mois d'août.

Ces inscriptions auront lieu à la Maison de la Culture - 9, rue de Madrid, Alfortville.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 26
VENDREDI
26 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.026 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 18.026

ԱՐՑԱԽ

ՆՈՐ ԺՈՂՈՎՆԵՐ ԺԸՆԵՒ ԵՒ ՀՌՈՄ

Ժընեւի մէջ, ՄԱԿ-ի տեղւոյն ընդհ. տնօրէնը՝ Վլատիմիր Պրովսկի յայտարարած է Մարտ 24-ին որ Ղարաբաղի շուրջ խօսակցութիւնները պիտի վերսկսին Ապրիլի սկիզբը, նախ Ժընեւ, ապա՝ Հռոմ եւ թէ ՄԱԿ-ը զօրավիգ է ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի թափած ջանքերուն: Ծանօթ է որ Մարտ 18-էն 22 ժողով մը գումարուած էր Ժընեւ (Հայաստան, Ազրպէյճան, Ռուսաստան, Թուրքիա, Միացեալ-Նահանգներ) այս առնչութեամբ: Ժողովի աւարտին, Պրովսկի ընդունած է նախ ժողովին մասնակցող պատուիրակութիւնները, ապա՝ Ռուսաստանի եւ Միացեալ-Նահանգներու դեսպանները եւ յայտնած թէ շօշափելի արդիւնքներ կան:

Այս նիւթին կապակցութեամբ, աւելցնենք որ Մարտ 25-ի «Քուրիէ -- էնթէրնասիոնալ»ը կ'արձագանգէ «Միլլիյէթ»ի մէկ յօդուածին, ներկայացնելով Թուրքիոյ չհամագրգռութիւնը Ղարաբաղի հարցին լուծման համար: Լայնօրէն անդրադարձած ենք հոն ըսուածներուն (քաղուած Թուրք մամուլէն) Մարտ 4-ի մեր թիւով («Կովկասեան փոքրիկ Եալթան»):

**

Մարտակերտի շրջանի Ներքին Հոռաթաղ գիւղի ազատագրումէն յետոյ, Մարտ 24-ին կռիւները կը շարունակուէին Մարտակերտ քաղաքի արուարձաններէն՝ Աղապէկալինջի մէջ:

Մարտ 23-էն 24 լուսնալիք գիշերը եւ 24-ի ամբողջ օրը հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը յաջողած են լռեցնել Կապանի սահմանային շրջանի ազրպէյճանական կրակակէտերը:

Հակառակորդը խուճապի մատնուած է եւ փախուստի ճամբան բռնած, դաշտը թողլով 100 դիակ, բուռն մարտերու ընթացքին: Հայկական կողմը 3 մեռեալ ունի եւ վիրաւորներ:

Մարտ 24-ին, Ազերիները սկսած են հրետակոծել նախորդ օրուան իրենց կորսնցուցած դիրքերը:

**

ԼՂՀ-Ի ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

Մարտ 23-ին վերջ գտած է ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի եօթնեակ նստաշրջանը որու ընթացքին եւս կարելի չէ եղած ընտրել Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ: Ներկայիս այդ պաշտօնը կը վարէ Գ.Խ.-ի նախագահի պաշտօնակատար Գէորգի Պետրոսեան: Գերագոյն Խորհուրդը դադրեցուցած է զոհ գացած չորս երեսփոխաններու՝ Բորիս Յակոբեանի, Վաղիֆ Գալստեանի, Բորիս Բաբայեանի, Ժորա Պօղոսեանի լիազօրութիւնները: Ապա իրենց հաշուետուութիւնները կարդացած են նախագահի պաշտօնակատարն ու Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի նախագահը՝ Ռոպէր Քոչարեան: Որոշուած է Հանրապետութեան մէջ ռազմական դրութիւնը երկարաձգել մինչեւ 1993-ի վերջը, ինչպէս նաեւ ընտրութեան երկու շրջաններ հաստատել Շուշիի մէջ, նկատի առնելով հայութեան հոն վերադարձը:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔ ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

Մարտ 21-ին, հովանաւորութեամբ Ամերիկահայոց Էջմիածնական ու Կիլիկեան Թեմերու Արեւելեան շրջանի առաջնորդարաններուն, 4000 հոգինոց ցոյց մը տեղի ունեցաւ ՄԱԿ-ի կեդրոնատեղիին առջեւ: Մասնակիցները կը պահանջէին որ անմիջապէս վերցուին Արցախի եւ Հայաստանի շրջափակումները: Մասաչուսէցէն, Ռոտ Այլընտէն, Քընէթիքըթէն, Փենսիլվանիայէն, Նիւ-Ճըրզիէն, Մերիլէնտէն, Վիրճինիայէն եւ Ուաշինկթընէն փութացած Հայերու ներկայութեան նախ Էջմիածնական Թեմի առաջնորդանիստ Սուրբ Վարդան Մայր Եկեղեցիին հրապարակը տեղի ունեցաւ մատաղօրհնութիւն ու կրօնական արարողութիւն մը Կիլիկեան ու Էջմիածնական Թեմերու առաջնորդներուն՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի եւ Խաժակ Եպիսկոպոս Պարսամեանի կողմէ: Ապա ցուցարար բազմութիւնը եռագոյններով ու պաստառներով ուղղուեցաւ հրապարակ ուր բացման խօսք արտասանեց տոքթոր Արա Գարէլեան: Ելոյթ ունեցան երկու առաջնորդները, Նիւ-Եորքի քաղաքային իշխանութիւններու ներկայացուցիչը Սամ Ազատեան, Նիւ-Ճըրզիի նահանգային ներկայացուցչական տունէն հանրապետական թեւի ղեկավար Կարապետ Հայթայեան, Հայաստանէն տոքթոր Հայրապետեան եւ Միացեալ-Նահանգներու Քոնկրէսի ներկայացուցիչներու տան նախկին անդամներէն Ուէյն Օվէնս: Բոլորն ալ կոչ ուղղեցին ՄԱԿ-ին որ Ազրպէյճանի վրայ ճնշում բանեցնէ շրջափակումին վերջ տալու համար:

Օվէնս շեշտեց նման ցոյցերու կարեւորութիւնը մինչեւ որ արդար լուծում գտնեն հայութեան իրաւունքներն ու պահանջքները: Ան իր ելոյթը աւարտեց Ուիլիըմ Սարոյեանի այն պարբերութեամբ ուր կ'ընդգծուի հայ ժողովուրդին ապրելու յամառութիւնը:

**

Հայաստանի ու Արցախի շրջափակումը վերցնելու աշխատանքները կը շարունակուին Ուաշինկթընի մէջ ուր վերջերս Քոնկրէսի 2 ունկնդրութիւն տեղի ունեցաւ: Առաջինին ընթացքին խօսք առին Միացեալ-Նահանգներու Արտաքին Նախարարութեան Լեռնային Ղարաբաղի յատուկ բանագնաց Ճ. Մարեսկան, քաղաքական հարցերու ուսումնասիրութեան Ռանտօ հաստատութեան ներկայացուցիչ Փօլ Հէյթ, Ազրպէյճանի Ուաշինկթընի ներկայացուցիչը, Հայ Ազգ. Կոմիտէի նախագահ Մուրատ Թոփալեան եւ «Հայկական Համագումար»ի տնօրէն Ռոս Վարդեան:

Երկրորդ ունկնդրութեամբ մը վկայութիւն տուին Էլէնա Պոնէր եւ Բրիտանիոյ Լորտերու պալատին փոխ-նախագահուհի Բ. Քոքս: Այս վերջինը տուաւ նաեւ ականատեսի իր տպաւորութիւնները:

Վ. ՄԱՀԱՐԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ մէջ տագնապը ծայր աստիճան սաստկացած է, հակառակ անոր որ Ելցին հրաժարեցաւ այն յատուկ իրաւասութիւններէն զորս ինքն իրեն շնորհած էր, ըստ իր իսկ արտասանած ճառին, Շաբաթ իրիկուն, Մարտ 21-ին: Այդ թուականէն ի վեր արդէն «կը փնտռուէր» իր ստորագրած հրովարտակը այդ ուղղութեամբ եւ միաժամանակ Գերագոյն Խորհուրդ եւ Սահմանադրական Ատեան իրար կ'անցնէին: Մարտ 24-ին, ի վերջոյ հրովարտակը հրապարակուեցաւ, որու մէջ ոչ մէկ ակնարկութիւն կար այդ «յատուկ լիազօրութիւններուն», այլ միայն՝ Ապրիլ 25-ի հանրաքուէին որոշումը: Զրուցեց եւ Ելցինի ու Խասպուլաթովի միջեւ տեսակցութիւնը ձախողեցաւ եւ այս վերջինը հաստատեց երեսփոխաններու համագումարի արտակարգ նիստի որոշումը Ուրբաթ, Մարտ 26-ի համար: Այս համագումարը Ռուսաստանի դաշնակցային Հանրապետութեան օրէնսդրական գերագոյն օրգանն է, միակը որ կրնայ սրբագրել Սահմանադրութիւնը եւ պաշտօնանկ ընել նախագահը (ձայներու 2/3-ի մեծամասնութեամբ եւ խորհրդակցելէ յետոյ Սահմանադրական Ատեանին հետ): Ներկայիս, համագումարը 1033 երեսփոխան ունի: Ռուս Խորհրդարանը (բուն անունով՝ Գերագոյն Խորհուրդ) հերթական մնայուն սեղմ ժողովն է, բաղկացած 256 երեսփոխաններէ: Ինք է որ համագումարի արտակարգ նիստերը կ'որոշէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ընկերվարական վարչակարգի Նախարարաց Խորհուրդի վերջին — հրաժեշտի — նիստը շատ յուզիչ եղած է, Սէկոլէն Ռոյալ եւ Ժէք Լանկ նոյնիսկ արցունքոտ աչքերով հեռացած են (առաջինը՝ խիստպէս լացած է), մինչ նախագահ Միթերան շնորհակալութիւն յայտնած է Պէրէկովուայի եւ իր կառավարութեան, հաստատելով նաեւ թէ պիտի չքաշուի: Արդէն, բաւական տարօրինակ է ընդդիմութեան այդ յամառութիւնը, երբ Սահմանադրութիւնը որեւէ ձեւով նման հրաժարում մը չի նախատեսեր, միւս կողմէ ինչո՞ւ Միթերան պիտի հեռանայ, քանի որ մնալով է որ կը խանգարէ ընդդիմութիւնը եւ կրնայ նեղը դնել եւ դեռ ի՛նչ ի՛նչ խաղեր ու փորձանքներ բերել: Էտուար Պալատիւր կազմած է արդէն իր կառավարութիւնը, որու կազմը գաղտնի կը պահուի, բայց, կ'ըսուի թէ Իւ-Տէ-էՖ եւ էՌ-Փէ-էՌ հաւասար բաժին ունին եւ կեդրոնն ալ իր տեղը ունի: «Ֆիկառօ»ի տուած հարցազրոյցի մը մէջ, Շիրաք կը պարզէ համակեցութեան պայմանները, շեշտելով թէ ան կ'ենթադրէ իշխանութեան ամբողջական գործադրութիւնը նոր մեծամասնութեան կողմէ:

ԹՈՒՐՔ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ առաջին համագումարը փակուած է, որոշելով մշակութային, դրամական, մաքսային միութիւն մը իրագործել: Համագումարին Հայաստան յայտարարուած է յարձակող պետութիւն, դատապարտուած են Սերպերու ազգայնամոլութիւնը եւ Իրանի Թուրք ներկայութեան ուղղուած ճնշումները: Համագումարը յաջորդ տարի որոշուած է գումարել Ազրպէյճանի մէջ:

ԹՈՒՐՔ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ «Խաղաղութեան Աթաթիւրք մրցանակ»ին այս տարի արժանաւոր ղեկավար չէ գտնուած: Թուրք մամուլին համաձայն, անցեալ տարուան մրցանակաւորին՝ Ն. Մանտելայի մերժումը բարդոյթ մը ստեղծած է Թուրք պետական մարդոց մօտ, որոնք խոհեմութեամբ զգուշանալու համար նման վարկաբեկիչ կրկնութենէ մը, նախընտրած են այս տարի ոչ ոքի տալ մրցանակը:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նախագահ ընտրուեցաւ Էզէր Վայցման, որ իր պաշտօնին գլուխը կ'անցնի Մայիս 13-ին: Քնէսէթը (Խորհրդարան) 53-ի դէմ 66 ձայնով է որ ընտրեց Վայցմանը, անցեալին՝ «բազէ», յետագային «աղաւնի»ի վերածուած: Ծնած է 1924-ին եւ եղբօր զաւակն է Իսրայէլի պետութեան առաջին ղեկավարին: Մուպարաքի (Եգիպտոս), Հաֆէզ էլ-Ասատի (Սուրիա) եւ Հիւսէյնի (Յորդանան) նման նախկին օդաչու է, եւ այս զուգադիպութիւնը ըսել կուտայ Քնէսէթի նախագահին՝ թերեւս խաղաղութիւնը թռիչք առնէ:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ ձերբակալուած է այն անձը որ Նիւ-Եորքի ահաբեկչական արարքին (Փետրուար 26, 6 մեռեալ, 1000 վիրաւոր) «ուղեղը» կը նկատուի: Անմիջապէս Ամերիկա ղրկուած է: Մահմուտ Ապու Հալիմա Նիւ-Ճըրզիի թաքսիի վարորդ մըն է: Լուրը հաղորդած է հեռատեսիլի ամերիկեան կայան մը:

ՋՈՐ. ՄՈՐԻՑՈՆ ծուղակ մը ինկած կը թուի քանի չի յաջողիր յարգել տալ Սերպերուն իրենց խոստումները: Արդարեւ, հակառակ այն յանձնառութեան զոր առած էին թոյլ տալու «օդային կամուրջ» մը վիրաւորներու փոխադրութեան համար, կրակ բացուած է ՄԱԿ-ի թռաններուն վրայ եւ մէկ մեռեալ ու բազմաթիւ վիրաւորներ կան:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ հրեայ համայնքները կը կազմակերպուին եւ առաջին անգամ ըլլալով, Փարիզ հաւաքուած են Հասարակապետութեան 12 երկիրներու կրօնական համայնքներու ներկայացուցիչները: Որոշած են դաշնակցային դրութեամբ եւրոպական կրօնական ժողով մը հաստատել, ամրապնդելու համար եւրոպական հրէութեան միասնականութիւնը:

ԴՈՆ-ի Ղազախները որոշած են «Դոնի Հանրապետութիւն» մը հիմնել, որ տեսակ մը հողային ամբողջականութիւն պիտի ըլլայ Ռուսաստանի տարածքին վրայ: Որոշումը տուած է իրենց տեղական Խորհրդարանը:

ՖՐԱՆՍԱ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱՏԱՐ

Ինչպէս կը հաստատէ Ժէ-Ի-Ա-ի (Հայկական Միջխորհրդակցական Խմբաւորում) ստորեւ տուած հաղորդագրութիւնը, Ապրիլ 15-էն սկսեալ թղթատարական կանոնաւոր – շաբաթական – կապ մը կը հաստատուի Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ:

COMMUNIQUE DE PRESSE

Les pourparlers entre les «*Postes*» française et arménienne ont abouti lors de la dernière mission en Arménie en compagnie du GIA du 10 au 17 Mars.

Une liaison postale régulière fonctionnera normalement avec une périodicité hebdomadaire à partir du 15 Avril.

ԱՄՌԱՆ ԺԱՄ

Շաբաթէն Կիրակի լուսնալիք գիշերը, ինչպէս ամէն տարի Մարտի վերջին Կիրակին, հարկ է ժամացոյցները մէկ ժամ առաջ տանիլ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ՝ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՄՐՑՈՒՄ ԱՊՐԻԼ 3-ԻՆ

Վալանսի Հ. Մ.-ը, Շաբաթ իրիկուն, առիթ մը կորսնցուցած է նշանակալից յաղթանակ մը տանելու Շարըլվիլի մէջ: Իր մրցակիցը մնացած է, գրեթէ մէկուկէս ժամ, տասը հոգիով. իր բերդապահը 7-րդ վայրկեանին իսկ արտաքսուած է խաղավարին որոշումով: Այսուհանդերձ, հաւասարութիւնը (1 – 1) արհամարհելի արդիւնք մը չէ այդ խումբին դէմ:

Յառաջիկայ մրցումը, ախոյենութեան ի հաշիւ, Ապրիլ 3-ին միայն: Հ. Մ.-ը պիտի հիւրընկալէ Փէրփինեանի կազմը: Ներկայ մրցաշրջանին, Վալանսի գլխաւոր նպատակն է չիջնել, դասաւորումին վրայ,

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Այժմէականութեան տաք թափին մէջ մնալու սիրոյն, եւ պահ մը զանց առնելով խորացումներէ եւ գալիք իմացական վայելքը՝ ձեռք կ'առնենք մեր սեղանին վրայ բարձրացող գիրքերու դէզը: Տասնըինը հատ, անշուշտ անհաւասար՝ արժէքով ու ծաւալով, սակայն բոլորն ալ մէյ - մէկ փաստեր հայ մտքի կենսունակութեան: Այս վերջին բառը ձրի չէ որ կը գործածուի -- դէզին մէջ գեղարուեստական ու բանասիրական այնքան բարձրորակ գործեր կան որ մարդ կը տարուի մտածել թէ եթէ մեր ազգը միայն յիսուն տարի բնականոն, բարեկեցիկ կեանք ապրէր իր հողին վրայ Հայաստան եւ Սփիւռքի տարածքին՝ մշակութային նախանձելի մակարդակի պիտի հասնէր անկասկած, Այս քանի չափ գիրքերը ժամանակակից հայ մշակոյթի հարազատ պատկերը կուտան իրենց բազմաթիւ լեզուներու գործածութեամբ, հետաքրքրութիւններու եւ մակարդակներու այլազանութեամբ, ինքնութեան տեւական որոնումներով եւ անցեալի մնայուն յաճախանքով: Ամէն պարագայի տիրական տպաւորութիւնը այն է որ մեր ազգը լաւատեսութեամբ կրնայ դիմակալել 21-րդ դարը, առ նուազն մշակոյթի ճակատին վրայ: Երբ Հայաստանի եւ Արցախի տագնապն ալ իր դրական լուծումը գտնէ՝ այն ատեն արդարօրէն կրնանք ըսել որ սա չարագուշակ 20-րդ դարը որ այնքան ցաւ ու տառապանք բերաւ մեր ազգին՝ փառք Աստուծոյ վերջ գտաւ...:

Ու նոր դարաշրջանը կը թեւակոխենք թարմ ուժերով ու զօրեղ, անկախ հայրենիքով մը որուն ամրապնդման լծուած է հայութեան ամէն առողջ միտք ու կամք: Կը մնայ սակայն անլոյծ մեր մեծ տագնապը՝ Արեւմտահայաստանի եւ միւս պատմական հողերու վերամիացումը ներկայ Հայաստանին: Մեր սերունդը բախտը ունեցաւ անկախ Հայաստանը ողջունելու -- արդեօք ո՞ր սերունդին ճակատագիրը պիտի ըլլայ միացեալ Հայաստանը ողջունել եւ մեր սահմանակից երկիրներու հետ հաշտ դրացնութեան կեանքը սկսիլ:

Մտաւորական բարձր վայելքի աղբիւր է դէզին գլուխը կեցած հատորը -- «Պատմութիւն Հայ Հին Գրականութեան», հրատարակուած 1992-ին Վենետիկի ուպարանէն, հեղինակութեամբ Մխիթարեան Միաբանութեան անդամ Հայր Կիւրեղ Վրդ. Քիպարեանի (1891 -- 1979): Ձեռագիրներու դասաւորման եւ խմբագրութեան աշխատանքը տարած են Հայր Ներսէս Տէր -- Ներսէսեան եւ Զուլալ Գազանճեան, մինչ մատենագիտութեան պատրաստութիւնը ստանձնած է Պօղոս Խաչատրեան, Երեւանէն: Պիտի անդրադառնանք այս հոյակապ իրագործումին աւելի ուշ եւ աւելի մանրամասն, սակայն ըսենք անմիջապէս որ 670 էջնոց այս հատորը բանասիրական հմուտ եւ ինքնատիպ մտքի արդասիքն է եւ կը գոհացնէ ամէնէն պահանջկոտ ընթերցողները: Շատ մը կողմերով ան կը գերազանցէ տոքթոր Սրբուհի Հայրապետեանի «Հայ Հին եւ Միջնադարեան Գրականութեան Պատմութիւնը», լոյս տեսած Լոս -- Անճըլըս, 1986-ին, հատոր՝ որուն արժանիքներուն մասին գրեցինք ժամանակին: Գրականութիւնը նիւթ մըն է որուն պատմութիւնը երբեք ամբողջական ու վերջնական չի կրնար ըլլալ եւ ամէն սերունդ իր ճաշակին եւ մտային խառնուածքին համաձայն կ'ընէ իր մեկնաբանութիւնը, սակայն Հայր Քիպարեանին հատորը մեր հին եւ միջնադարեան գրականութեան պատմական ճշգրտութեան յաջողագոյն բանաձեւումն է, 20-րդ դարու երկրորդ կէսի մեր բանասիրական մտքին կողմէ:

Շարունակելով մեր խանդավառութիւնը ի տես հայ մտքի ժրաջան աշխատանքին՝ ձեռք կ'առնենք 1991-ին Երեւան լոյս տեսած բայց բարեկամի մը բարեմտութեամբ մեզի այս տարի բերուած «Հայ Գրականութեան Ժամանակագրութիւն, 1865 -- 1875» հատորը, հեղինակ Սուրէն Շտիկեան: Հեղինակը խղճամիտ ու հմուտ բանահաւաքի համբաւ մը ունի բանասիրութեան մէջ, եւ հազուագիւտներէն է՝ որոնք կը զբաղին գլխաւորաբար արեւմտահայ գրական պատմութեամբ: «"Հայ նոր գրականութեան ժամանակագրութեան" երրորդ գիրքն ընդգրկում է հայ գրական -- մշակութային եւ հասարակական -- քաղաքական կեանքի 1866 -- 1875 թթ.: Եթէ մեր աշխատութեան առաջին գիրքը (Երեւան, 1973) ներառում էր այդ կեանքի 1801 -- 1850 թթ., երկրորդ գիրքը (Երեւան, 1983)՝ 1851 -- 1865 թուականների ժամանակաշրջանը, ապա այս հատորի ընդգրկումը կազմում է տաս տարի»: Ծաւալուն հատոր, գիրքը անփոխարինելի աղբիւր ու գործիք է ամէն անոնց որոնք մեր նոր գրականութեան բանասիրութեամբ կը զբաղին: Ոչ Հայր Ղազիկեանի ոչ ալ Հայր Պոտուրեանի մատենագրութիւններու ոչ ալ Ստեփան Կուրտիկեանի կենսագրական բառարանի հետ կապուած յոյսերը իրականացան, զանազան պատճառներով: Աստուած տայ որ Պր. Շտիկեան մեզ յուսախաբ չընէ ու դէթ ինքը ամբողջացնէ իր գործը զայն հասցնելով առ նուազն մինչեւ 1920:

Երրորդ հատորը կուգայ Միացեալ -- Նահանգներէն: Հեղինակն է Պր. Ճէք Անդրէասեան ու գրքին անունն է Letters from Nowhere, New York, 1991. Պր. Անդրէասեան անգլիագիր հայ գրողներուն մէջ մեծ վարկ կը վայելէ շնորհիւ իր բազմաթիւ արձակ հատորներուն, իր թարգմանութեանց եւ նաեւ լրագրական -- խմբագրական տարածուն գործունէութեան: Բանավիճային բնոյթ ունի հատորը, առնչուած Ամերիկահայութեան ընկերային ու եկեղեցական տագնապներուն վրայ: Գրուած է համոզումով ու կիրքով, ինչ որ կը դժուարացնէ լուծումի մը փնտռտուքը, մանաւանդ որ լրագրողի դիւրին ընդհանրացումները եւ բարոյախօսական յայտնաբերութիւնները աւելի անլուծելի կը դարձնեն արդէն փափուկ հարց մը: Մարդ ո՞ւր կրնայ հասնիլ հետեւեալ տողերու նման խօսքերով «Our political parties may have made some positive contributions to the Armenian-American community. That time is long past. No legitimate place remains for any of them, with the best distinguished only because they have done the least harm»: Բազում են արժանիքները այս յօդուածներու հաւաքածոյին -- առոյգ ու յաճախ կռուասէր ոճը, յանդուգն դիտողութիւնները, հետաքրքրութիւններու ծիրը եւայլն -- սակայն օրաթերթային իր բնոյթը գիշերային թիթեռնիկներու չափ կեանք կը խոստանայ գրութիւններու այն մեծ մասին որոնք մատենագրական ստոյգ աղբիւրներէ չեն առներ իրենց պատմական արժէքը: Այս չէ՞ ճակատագիրը այն գրեթէ բոլոր գրութիւններուն, յօդուածաշարք կամ նշմար՝ որոնք պարբերաթերթի մը էջերուն վրայ տաք հացի պէս գրուելէ եւ ակներեւ ճշմարտութեան մելանով գրուած կը թուին բայց յանկարծ կը ամքին ու կը տամկանան երբ տարիներ ետք, կը հանուին իրենց հողէն ու կը փոխադրուին գրքի մը օտարութեան մէջ: Մինչ այդ՝ սերունդներ անցած գացած են, գրական ու այլ չափանիշեր փոխուած են, առենօք հրատապ հարցեր՝ այսօր անծեղի պէս կը մխան լուկ, նոր խարոյկներ վառուած են, կեանքին համը փոխուած է...: Անշուշտ առաջին սիրոյ յիշատակը անմահ է -- սակայն որո՞ւ համար:

Հոս հոն ադամանդներու պէս քանի մը ճշմարտութիւններ կը փայլին Պր. Անդրէասեանին հաւաքածոյին մէջ, սակայն կ'արժէ՞ այդ բերքին համար այս ծախքը մարդու մը կողմէ որ վիպասանի առոյգ վաստակին շնորհիւ իր տեղը ապահոված է արդէն ամերիկահայ գրականութեան մէջ: Կը տարակուսինք: Վերջին քանի մը տարիներուն սփիւռքահայ ծանօթ մտաւորականներ՝ Եդուարդ Ազատեան եւ Զարեհ Խրախունի այդ փորձը ըրին, ճաշակով ու լրջութեամբ, տրուած ըլլալով որ անոնց գրութիւններուն մեծ մասը գրական քննադատական բնոյթ ունէին: Հետաքրքրական է քննել թէ այդ գիրքերը ի՞նչ անդրադարձ ունեցան մշակութային կեանքին վրայ: Մաքուր արեւմտահայերէնի մը շրջագայութեան դրուիլը, հին դէպքերու եւ դէմքերու վրայ նոր լոյս սփռուիլը, անցած ժամանակի մը բարքերուն եւ մտայնութիւններու մասին վկայութիւն, հաճելի ընթերցում -- ինչո՞ւ չէ: Բայց մանաւանդ՝ ինչպէս Պր. Խրախունի կ'ըսէ իր ներածականին մէջ՝ «այս հատորին հիմնական նպատակն էր վերջնական կորուստէ փրկել գոնէ երկու երրորդը արձակ գրութիւններուս, վստահ գիտնալով որ ինձմէ զատ եւ ինձմէ վերջ ոչ ոք պիտի կարողանար, նոյնիսկ պիտի համարձակէր կատարել նման աշխատանք մը»: Վստահ ենք թէ այս սրտատում խորհրդածութիւնը կ'անցնի շատ մը գրագէտներու մտքէն, երբ որոշ տարիքի հասած՝ ետ ու առաջ կը նային, փնտռելով իրենց վերջնական տեղը մեր մշակոյթի պատմութեան մէջ: Քանի՞ հայ գրագէտի ու մտաւորականի կեանքն ու երկը կրցան իրենց լիութեան հասնիլ կեանքի կարճ միջոցին, եւ զգեցան կերպ, ոճ ու ձեւ -- բաներ՝ որոնք կենսական են արուեստագէտ գոյութիւններու համար: Կը վարանինք պատասխան տալու: Եւ վերջապէս, այս տեսակ հաւաքածոներ կը նպաստեն հեղինակին մշակութային դիմագծութեան ամբողջացումին ու յստակացումին, ինչ որ անխառն բարիք մըն է, գրական պատմութեան համար: Այնպէս որ մեր առաջին հարցումը՝ «կ'արժէ՞ յոգնութիւնը»՝ անպատասխան ու բաց կը մնայ:

«Artsakh, Histoire du Karabagh» par Patrick Donabedian et Claude Mutafian. Préface de Gérard Chaliand, Paris, 1991: 175 էջնոց, պատկերազարդ հատոր մը եւ կուգայ աւելնալ Արցախի պատմութեան ու մշակութային նուաճումներու մասին ցրուած գիրքերու երկար շարանին: Ֆրանսերէն լեզուով ու մատենագիտական լիակատար ծանօթագրութիւններով, այս գիրքը լաւագոյն «մուտքի դուռն» է որով մտաւորական թէ ոչ՝ կրնան մօտենալ Ղարաբաղի պատմութեան եւ մշակութային հարստութեան: Երկու հեղինակներն ալ ֆրանսական շրջանակներու մէջ ծանօթ են իբրեւ լուրջ պատմաբաններ (Մութաֆեան ասպարէզով ուսողագէտ է եւ Տօնապետեանի հետ միասին արդէն լոյս ընծայած է «Le Karabagh, une terre arménienne en Azerbaïdjan», Paris, 1989 հատորը):

Քիլլարա, Աւստրալիա

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԿԱՐԵԼԻ ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ

Բ.

Պատանի էի, երբ տան մէջ ուրախութեան օր մը ապրեցանք: Մայրս զուարթ էր եւ շարունակ կը կատակէր, կը ջանար ուրախ մթնոլորտ մը ստեղծել տան մէջ: Բայց հայրս կը շարունակէր պահել իր լրջութիւնը, որովհետեւ ան կը սիրէր այդպէս մնալ, եթէ ես եւ եղբայրներս սենեակին մէջ էինք: Այդ շրջանին իր զաւակներուն նկատմամբ շատ պահանջկոտ էր ան եւ միշտ հեռաւորութիւն մը կը պահէր իր եւ իր զաւակներուն միջեւ: Անօրինակ կերպով կ'ակնածէինք անկէ եւ սաստիկ կը վախնայինք որ կրնայինք բանով մը ենթարկուիլ անոր յանդիմանութեան կամ սաստին, Ուստի, այդ գիշեր ալ ան կը պահէր իր լրջութիւնը, հակառակ որ մայրս կը ջանար զուարթ մթնոլորտ մը ստեղծել սենեակին մէջ:

Մայրս երկար ճիգ վատնեց որպէսզի քիչ մը խնդացնէ հայրս: Սրամտութիւններ կ'ընէր, ծիծաղաշարժ պատմութիւններ կը պատմէր, նոյնիսկ անվնաս ակնարկութիւններով կը քաշքշէր հայրս եւ ես կ'անդրադառնայի որ հայրս հետզհետէ աւելի կը դժուարանար ինքզինք զսպելու: Ի վերջոյ չդիմացաւ եւ յանկարծ պոռթկաց քրքջալիր խնդուքով մը: Մենք ալ սկսանք խնդալ: Բայց այդ տարիքիս արդէն բան մը խանգարեց իմ ուրախութիւնս: Կարեկցեցայ հայրիկիս, ես ինծի հարց տուի թէ ինչո՞ւ հայրիկս ազատ ընթացք չէր տար իր ուրախութեան, ինչո՞ւ կը զսպէր զայն, ինչո՞ւ իրմէ կը մերժէր սա անմեղ ու անխարդախ ուրախութիւնը: Մենք աւելի՞ չար, աւելի՞ անկիրթ պիտի ըլլայինք արդեօք, եթէ տեսնէինք որ հայրիկն ալ կրնար ուրախանալ ու խնդալ:

Տարիներ վերջ այլեւս հայրս կուշտ ու կուռ պիտի ուրախանար մեզի հետ: Բայց այդ մէկը պիտի ընէր անոր համար որ այլեւս պիտի հաւատար որ մենք հասած էինք իր փափաքած հասունութեան ու մակարդակին:

Այսօր, երբ կը յիշեմ այս բոլորը, կը մտածեմ թէ -- տեղին կամ անտեղի -- զոհողութիւն մըն էր հօրս ըրածը եւ աշխարհի վրայ շատեր, իրեն նման, զանազան պատճառներով, կը խուսափին իրենց ուրախութիւնը հրապարակելէ: Ոմանք կը կարծեն թէ ուրախութիւն արտայայտելով իրենց դիմացինը կը շփացնեն, ոմանք կը կարծեն թէ իրենց դիմացինին նախանձը կը գրգռեն, ոմանք կը կարծեն թէ յանկարծ աչքի կրնան գալ, ոմանք ուրախութիւնը լրջութեան դէմ կը նկատեն, ոմանք կը վախնան որ իրենց ուրախութիւնը դիւրահաւանութիւն կամ աժան խանդավառութիւն կը կարծուի, ոմանք կը կարծեն թէ աւելի շատ պիտի յարգուին եթէ աւելի քիչ խնդան եւ ուրախութիւն արտայայտեն,

Տարիներ առաջ, մեր ընտանիքին անմիջական շրջանակին մէջ ունէինք շատ բարի ու ազնիւ բարեկամուհի մը: Չեմ կրնար ըսել որ աշխարհի ամէնէն երջանիկ կինն էր ան, բայց ո՛չ ոք անոր չափ գիտէր եւ անոր չափ բարձրաձայն կրնար խնդալ աշխարհի վրայ: Առօրեայ ամէնէն սովորական խօսակցութեան ընթացքին, յանկարծ քրքիջներ կ'արձակէր, կուշտ ու կուռ կը խնդար: Իր այդ զուարթ պոռթկումները այնքան անակնկալ եւ չափազանցուած էին, որ յաճախ ես ինծի կը հարցնէի թէ արդեօք իսկապէս խնդալիք բան մը կա՞ր այդ խօսակցութեան մէջ: Չկար: Բայց ան սրահը թնդացնելու չափ ուժեղ կը խնդար երբ մինչեւ իսկ պարզ «այո» մը կ'արտասանէր: Ոմանք կրնային զայն խենթ կարծել: Մինչդեռ ծայր աստիճան խելացի ու ողջամիտ կին մըն էր:

Այսօր յաճախ կը խորհիմ իր մասին եւ կը մտածեմ թէ որքան լաւ է շրջապատուիլ այդպիսի անձերու կողմէ: Ուրախութիւնը մեր ներաշխարհին մէջ կարծես թանկագին ծաղիկ մըն է, զոր պարտինք խնամել եւ աճեցնել: Առանց այդ ծաղիկին, որքա՜ն չոր ու անպտուղ կը մնայ մեր ներաշխարհը:

Գեղարուեստական հանդէսէ մը, թատերական ներկայացումէ մը, յաջող երաժշտահանդէսէ մը վերջ երբ սրահէն դուրս կ'ելլեմ գոհունակ ու երջանիկ, շուրջիններուս դէմքերուն վրայ անպայման կը փնտռեմ այն ուրախութիւնը, զոր կը կարծեմ թէ անոնք ալ ունենալու են: Ոմանք կը խուսափի՞ն արդեօք այդպիսի ուրախութիւն մը արտայայտելէ, կամ ոմանք արդեօք բնաւ չեն ուրախանա՞ր այդպիսի գեղեցիկ հանդէս մը վայելած ըլլալով, կամ ոմանք արդեօք կը նախանձի՞ն ուրիշի մը յաջողութենէն, չեմ գիտեր, բայց կը դժուարանամ շուրջս ուրախութեան մը ցայտուն արտայայտութիւնը գտնելու: Ամէն ինչ այնպէս կը պատահի որ կարծես անպատշաճ է ուրախանալ: Կը զարմանամ: Մարդիկ իսկապէս ազատ ընթացք չե՞ն տար իրենց գոհունակութեան, իրենց ուրախութեան եւ հիացումին, թէ ոչ իսկապէս այդ պահուն զոյզն գոհունակութիւն եւ հիացում չկայ իրենց սրտին մէջ:

Ես կը միանամ այն միամիտներուն, այն պարզամիտներուն, որոնք ո՛չ մէկ առիթ կը փախցնեն ուրախանալու ու ուրախութիւն արտայայտելու համար: Ուրախ ըլլալ եւ թաքցնել իր ուրախութիւնը, կը նշանակէ գիտնալ կարեւոր ճշմարտութիւն մը եւ թաքցնել այդ ճշմարտութիւնը: Մէկը որ ամէն առթիւ բարձրաձայն կ'աղաղակէ իր ցաւերն ու տառապանքները, մէկը որ ամէն վայրկեան ուրիշին զօրակցութիւն կը սպասէ իր մէկ տառապանքին համար, նոյն փութկոտութեամբ պէտք է աղաղակէ նաեւ իր ուրախութիւնը եւ ուրիշին բան մը փոխանցէ իր այդ ուրախութենէն:

Ցաւը ուրիշին հետ բաժնուելով, կը մեղմանայ, իսկ ուրախութիւնը, ուրիշին հետ բաժնուելով, կը զօրանայ:

Աշխարհի վրայ ինչե՜ր ու ինչեր դարանակալ կը սպասեն որ թունաւորեն կամ զսպեն մեր այս կամ այն ուրախութիւնը: Արդեօք դպրոցներու մէջ չե՞ն կրնար մեզի սորվեցնել, թէ մենք ի՞նչպէս պիտի պաշտպանենք ուրախանալու մեր մարդկային իրաւունքը:

Ռ. Հ.

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՍԱՏՈՒՐ

Նախանցեալ Հինգշաբթի, Մարտ 18-ին «Պիրէն» (*) ցուցասրահը կը ցուցադրէր Խաս Մալուֆի «Egarements» բանաստեղծութեան հատորը զոր նկարազարդած է Ասատուր: Գիրքը ներկայացուած էր նաեւ Կրան Փալէի «Սակա»-յին:

Ասատուր վեց փորագրութիւններով մասնակցած է գիրքին հրատարակութեան: Գիրքի նկարազարդումը չատ փոքր մէկ մասը կը կազմէ արուեստագէտին արտադրութեան: Ան իր արժէքաւոր գործերով աշխատակցած է ընդհանրապէս իրեն մօտիկ գրագէտներու, ինչպէս՝ Գրիգոր Պըլտեանի, Մաքս Գլարաք Սէրոյի, Ռոպերթօ Սանէզի եւայլն:

Պէտք է անդրադառնալ Ասատուրի գործին հրապարակային ներկայացումներուն, որովհետեւ ամէն մէկ նոր ցուցադրութիւն ի յայտ կը բերէ անընդմէջ որոնումներու արդիւնքը: Փորագրութեան արուեստը լաւ իւրացուցած է ու որպէս այդ մարզի յայտնի անուն ծանօթ է միջազգային շրջանակներու որոնք կը հետեւին իր նորութիւններուն:

Այս վերջին նկարազարդումով անգամ մը եւս կարելի է գիտել թէ որքան մանրակրկիտ աշխատանք է կատարուածը: Նատ հետաքրքրական է քննել մանրամասնութիւնները, գնահատելու համար փորագրութեան արուեստին իր հմտութիւնը: Բայց արուեստին կատարելագործումէն աւելի, Ասատուրի գործին արժէքը կը կայանայ հոգեկան ապրումներու արտայայտութեան մէջ որոնք փերածուած են գեղարուեստի: Ցուցահանդէսներու մէջ երբ կը հանդիպինք իր գործերուն, նոյնիսկ աւելորդ է ստորագրութիւնը փնտռելու, գիտնալու համար թէ ներկայացուածը Ասատուրին կը պատկանի: Ան գտած է ինքնուրոյն ու արդիական ոճը:

Ներկայացուած փորագրութիւնները գիրքի նկարազարդում ըլլալով, չափով փոքր են բայց լեցուն բովանդակութեամբ ու արուեստով: Գործերուն կառոյցները կը գանցեն իրենց շրջանակը եւ կը դրաւեն աւելի մեծ տարածութիւն:

Այս առիթով սրահին մէջ ցուցադրուած են նաեւ քանի մը տարբեր փորագրութիւններ եւ ջրաներկ գործեր որպէս օրինակ Ասատուրի աշխատանքին:

Ցուցադրութիւնը կը տեւէ մինչեւ Ապրիլի կէսը:

(*) Galerie Biren
11, rue Cassette 75006 Paris

Նոյն վայրին մէջ կը ներկայացուի Fassianos արուեստագէտին նկարազարդած մէկ գիրքը Michel Déon-ի բնագիրով: Ֆասիանոս որմազարդով մը մասնակցած էր Հայաստանի երկրաշարժէն տուժածներու օժանդակութեան չարժումին:

Տ. Ա.

Սուրիահայ նամականի

ՆՇՄԱՐՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

(«ՅԱՌԱՋ»). –

ՀԱԼԷՊԻ Հայ Կաթողիկէ Ս. Երրորդութիւն (Ջուարթնոց) Եկեղեցւոյ «Աղաճանեան» սրահին մէջ, Փետրուար 18-ին ոգեկոչուած է Վարդանանց յիշատակը, հայ երեք յարանուանութեանց համատեղ նախաձեռնութեամբ: Ներկայ եղած են շուրջ 500 հոգի (մեծաւ մասամբ՝ կղերականներ, տարեց այրեր ու կիներ ու քիչ բացառութեամբ երիտասարդներ...): Բացման իր խօսքին մէջ, Սուրիոյ Հայ Աւետարանական համայնքի պետ Վեր. Պարգեւ Արարդեան չեշտը դրած է Վարդանանց ոգիի ներգործութեան վրայ ու ցաւյայտնած է թէ շատեր հեռու կը մնան համազգային բնոյթի նման հաւաքներէ ու նոյնիսկ կը խաչաձեւեն զայն (արդարեւ, նոյն օրը եւ ճիշդ նոյն ժամուն լիբանահայ մտաւորական Գրիգոր Շահինեան դասախօսութիւն մը կուտար Համազգայինի կեդրոնը՝ Շ. Շահնուրի մասին, մինչ Ն. Ս. Մ. Մ. ակումբը համախմբուած խմբակ մըն ալ կ'ունկնդրէր Հայաստանի Խորհրդարանի Հնչակեան երեսփոխան Մեխակ Մխիթարեանի քաղաքական դեկուցումը...)։ Բերիոյ Թեմի Առաջնորդական փոխանորդ՝ Ցուսիկ Քահանայ Սեդրակեան ընդգծած է այն իրողութիւնը, թէ Վարդանանց չարժումով քրիստոնէութիւնը վերջնականապէս խարսխուեցաւ հայ հողին վրայ ու գալոց սերունդին կտակեց ոգիի, հաւատքի եւ յարատեւութեան անօրինակ ժառանգութիւն մը: Ղեւոնդ Վրդ. Քէնտիրճեան, Զմմառու երիտասարդ միաբաններէն, բերած է օրուան պատգամը ու վեր առած Վարդանանց հաւաքական ուխտին արժէքը, չեշտելով նոյն ոգիին ցուցաբերման անհրաժեշտութիւնը այսօր եւս, մեր բարքերուն, տոհմային սովորութեանց եւ գաղափարաբանութեանց պահպանումով: Պօղոս Սարաճեան, Հայաստանի Հանրապետութեան Հալէպի նշանակեալ հիւպատոսը, գաղութին ուղղած ողջոյնի իր անդրանիկ խօսքին մէջ կանգ առած է Հայաստանի եւ արաբական երկիրներու միջեւ հաստատուած դիւանագիտական կապերուն վրայ ու Հայրենիքի ճգնաժամային այս օրերուն՝ իրագործելի առաջնահերթ հարց նկատած է մեր միասնականութիւնը: Մէջընդմէջ գործադրուած գեղարուեստական յայտագրին՝ ելոյթ ունեցած է նաեւ հայրենի ծանօթ երգչուհի Վարդուհի Խաչատրեան: Փակման խօսքը արտասանած է Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդը՝ Պետրոս Արքեպիսկոպոս Մրէաթեան:

ՀԱԼԷՊԻ Ա. Մանուկեան Ժող. Տան «Լեւոն Շանթ» սրահին մէջ, Փետրուար 20-ին տեղի ունեցած է Յովսէփ Ղազարեանի «Ընտրեալ» հատորին նուիրուած երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի գրական յանձնախումբին: 1991-ին հրատարակուած եւ Հ. Յ. Դ.-ի 100-ամեակին ձօնուած հեղինակին այս առջինեկ բանաստեղծական գիրքին գրական վերլուծումը կատարած են Գր. Շահինեան (Պէյրութէն) եւ Յակոբ Զոլաքեան (հայերէնաւանդ ուսուցիչ՝ Քարէն Եփփէ Ճեմարանէն ներս), որոնք անդրադարձած են Ղազարեանի լեզուին, մատուցման եղանակին ու ընդգրկած թեմային գրական արժէքին:

ՀԱԼԷՊԻ Համազգայինի «Ն. Աղբալեան» Մշակութային Տան մէջ, Փետրուար 23-ին դասախօսութիւն մը տուած է Պէյրութի «Խաչեր Գալուստեան ուսուցչական հիմնարկ»ի վարիչ Գրիգոր Շահինեան, նիւթ ունենալով «Տիրան Աճէմեան երգիծանկարիչն ու մարդը»: Բանախօսը աւելի քան մէկ ժամ խօսած է Սփիւռքի մեծագոյն երգիծանկարիչներէն Տիրանի (մահացած՝ 1991-ին) արուեստին մասին ու չեշտած՝ թէ ան իր ստեղծագործութիւններով մեր կեանքին անաչառ վկան եղած է ամբողջ 70 տարի: Ցուցադրուած են նաեւ Տիրանի գործերը պատկերացնող սահիկներ:

ՀԱԼԷՊԻ Ա. Մանուկեան Ժող. Տան «Լ. Շանթ» սրահին մէջ, Փետրուար 25-ին կայացած է ֆրանսահայ ծանօթ բեմադիր Հանրի Վէրնէօյի (Աշոտ Մալաքեան) «Մայրիկ» գիրքի արաբերէն տարբերակին նուիրուած երեկոյթ մը, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի: Բացումը կատարած է Ճորճ Պապեան։ Հատորին արաբերէնի թարգմանիչը՝ Հայր Եուսուֆ Վրդ. Գուչակճի (Հալէպի Հայ կաթողիկէ նուիրապետութեան երէց միաբաններէն, գրբեթէ ութսունամեայ) աւելի քան ժամ մը արաբերէնով վերլուծած է «Մայրիկ»ի բովանդակութիւնը, չեշտելով թէ 10 տարբեր լեզուներու թարգմանուած այս գիրքը արդա՛ր էր որ տպուէր նաեւ արաբերէնով, ինչ որ իրականութիւն դարձաւ 1992-ին, երբ Լաթաքիոյ «Տար էլ Հիուար» հրատարակչատունը լոյս ընծայեց զայն: Այս առընչութեամբ ալ, Հ. Գուչակճի կարդացած է 1993 Փետր. 2 թուակիր իր մէկ նամակը՝ ուղղուած Հ. Վէրնէօյի, ուր կը բացատրէ գիրքը արաբերէնի թարգմանելու դրդապատճառները: Փակման խօսքը արտասանած է Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ՝ Պետրոս Արք. Մրէաթեան, գնահատելով թարգմանիչին ու հրատարակիչներուն հայանուէր աշխատանքը:

ՀԱԼԷՊԻ Հ. Ե. Ը.-ի ակումբին մէջ, Մարտ 9-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Կիլիկեան վարժարանի տնօրէնուհի Ադնիւ Քիրիշեան – Եազուպեան՝ ներկայացնելով «Օսմանեան յեղափոխութեան ներքին երեսը» գիրքին արաբերէն տարբերակը, հրատարակուած վերջերս Դամասկոսի մէջ, սուրիացի օսմանագէտ՝ Թաուֆիք Պըրրոյի թարգմանութեամբ: Դասախօսուհին նախ ընդարձակ տեղեկութիւններ տուած է գիրքին օսմաներէն բնագրին հեղինակ՝ Մէվլան Զատէ Ռիֆաթի հանրային գործունէութեան մասին, ապա անդրադարձած հատորին այն հինգ գլուխներուն, ուր կը ներկայացուի 1915-ի հայկական ցեղասպանութիւնը, ծրագրումի եւ գործադրութեան եղանակի մանրամասնութիւններով:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՖԻԱՅԻ Հայ Ազգային Տան մէջ, նախաձեռնութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին, Փետրուար 27-ին նշուած է փետրուարեան ապստամբութեան 72-րդ տարեդարձը: Օրուան բանախօսը եղած է Ֆիլիպ Մեսրոպ որ պատմական ակնարկ մը նետած է 1917-ի Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն 1921-ի ժողովրդական ապստամբութիւնը։

ՓԼՈՎՏԻՒԻ Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 18-ին ոգեկոչուած է Վարդանանց յիշատակը: Քարոզած է Թեմիս առաջնորդ՝ Տիրայր Արք. Մարտիկեան, որ արժանաւորութեան աւարտին ալ շնորհաւորութիւնները տուած է ներկաներուն իր անուան տօնին առթիւ: Նոյն ոգեկոչումը տեղի ունեցած է նաեւ Վառնայի Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ մէջ:

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Մեսրոպ Մաշտոց պողոտայի վրայ, մի գրավաճառի մօտ մի քանի գիրք եմ գնում: Գրքերի մեծ մասը նախկին տարիների հրատարակութիւններից են: Բոլորն էլ մաշուած վիճակում են: Մէջը զանազան մարդկանց անուններ կան գրուած: Տէրերի կողմից ծախու են դրուել երեւի օրուայ նիւթականն ապահովելու համար: Գնածներիս չարքում են Կոստան Զարեանի, Զարեհ Որբունու եւ Շէյքսփիրի քրոնիկների թարգմանութիւնների հատորները:

Գրքերի եւ խաչփայտերի ծանր կապոցները ձեռքիս, վեր եմ բարձրանում հիւրանոցի աստիճաններից: Երրորդ չորրորդ յարկի միջոցում հանդիպում եմ մի ծանօթի, որ մի Ամերիկացի Հայուհու հետ զրուցելով իջնում է: Բարեւում եւ ինձ ծանօթացնում է Ամերիկուհուն «Արբի Յովհաննիսեանն է. արուեստաբան է»: «Ո'չ. ֆիլմի եւ թատրոնի բեմադիր եմ. արուեստաբանութիւնը "պարապ վախտի"ս խաղալիքն է»:

Ամերիկուհին, որ Երեւանի Ամերիկեան համալսարանում է դասաւանդում, հարցնում է. «Եկած էք ֆի՞լմ ընելու»: «Ո՛չ...»: Յանկարծ դէմքս իրեն ծանօթ է թւում. յիշում է. «Այո՛. I have read about you in AIM». «Ո՛չ. սխալւում էք. *You must have read it in AGBU's ARARAT. It is a long time that I...»*.

«*Oh! yes you are right. Come, see the American University*» յուշում է Ամերիկուհին: Գրքերը ձեռքիս չարունակում եմ վեր բարձրանալ:

Հանդիպում եմ «Բեմ» հանդէսի խմբագրի հետ ու մտքերի փոխանակութիւն ենք ունենում: 1990 թուից տարին ընդամէնը մէկ թիւ է կարողացել հրատարակել: Հանդէսը դասական ուղղագրութեամբ է հրատարակւում: Նիւթական եւ գործնական մեծ դժուարութիւններ պիտի յաղթահարի: Հանդէսը չարունակելու համար մեկենասների կարիք ունի:

Խմբագիրն հետաքրքրուած է Դերենիկ Դեմիրճեանի ամբողջական երկերի հատորների մէջ տեղ չգտած «Յովնան Մեծատուն» թատերգութեամբ: Մտադիր է հրատարակել այդ գործը: Խոստանում եմ այդ երկի եւ ընդհանուր առմամբ Դեմիրճեանի թատրոնի մասին մի յօդուած գրել:

Ռուբէն Զարեանին տեսնելու համար կրկին գնում եմ նրա բնակարանը: Տանը չի: Հանդիպում եմ տիկնոջը եւ տեղեկանում, որ այսօր իրենց թոռան (տղայի որդու) ամուսնութիւնն է: Զարեանն եկեղեցի է գնացել: Տանը՝ միւս սենեակում է նրա դստեր, կաթուածահար անկողին ընկած, երաժիշտ ամուսինը: Այդ պատճառով են անցեալ չաբաթ բացակայ եղել: Հիւանդանոց էին գնացել:

Տիկին Զարեանը հրաւիրում է, որ անպայման մասնակցեմ իրենց մօտ կայանալիք հաւաքոյթին: Մտադիր եմ հանդիպել նաեւ արձանագործուհի Հռիփսիմէ Սիմոնեանին. խոստանում եմ նրան այցելելուց յետոյ վերադառնալ:

Դուրս եմ գալիս ու երկար ժամեր փնտռում եմ Սիմոնեանի բնակարանը: Վերջապէս գտնում ու հանդիպում եմ: Նա եւս փառաւոր է: Ներս եմ մտնում թէ չէ, նկատում եմ անցեալում նրա մօտ տեսածս Սպենդիարեանի «Ալմաստ» օփերայի համար Մարտիրոս Սարեանի ձեւաւորումը, որ շրջանակուած պատից կախուած էր, իր տեղն զիջել է մի ուրիշ նկարչի: Զրոյցի պահին հարցնում եմ թէ ինչո՞ւ է հանել նկարը: Ցուզուած պատասխանում է. «Խարեցին. 20.000 տուին: Դրամի պէտք ունէի. մէկը եկաւ բաբեկամ էր, 20.000 ռուբլի տուեց ու տարաւ»:

Մերկուրովի քանդակագործութիւնների մասին եմ հարցնում: Պատմում է թէ ինքը լաւ գիտէր նրան: Թէ ինչպէս նրա մի չատ կարեւոր գործը Մոսկուայում վերջերս մուրճով փչրել են: Նոյն կերպով են ուզեցել վարուել նաեւ Մերկուրովի քանդակած Շահումեանի արձանի հետ: Վերջը մաքրել ու պատուանդանի վրայ, իր տեղում են թողել: Լենինի արձանը՝ Լենին հրապարակում ուշադրութեամբ են հանել. գլխի տակ բարձ են դրել ու չուրջը թոկ են կապել. արձանն ամբողջութեամբ թանգարանի պահեստում է:

Պատմում է, որ Մերկուրովն է Խրիմեան Հայրիկի եւ Թումանեանի մահուան դիմանկարներն հանել: «Մեծ արձանագործ էր եւ այդպէս մուրճով խփեցին ու փչրեցին այդ տաղանդաւոր մարդու քանդակը»:

Կրկին վերադառնում եմ Ռուբէն Զարեանի մօտ ու վրայ է հասնում հարսանեկան թափորը: Զարեանը հրաւիրում է, որ իր կողքին նստեմ: Երեւանեան ճնչիչ ու ծանր օրերին տարօրինակ եւ միեւնոյն ժամանակ խիստ բնական է այս հարսանեկան հաւաքոյթը: Սենեակներից մէկում Ռ. Զարեանի նորապսակ թոռն է հիւրերի հետ, իսկ միւսում կաթուածահար երաժիշտ փեսան է անկողնում: Քիչ զրուցում եմ նաեւ հիւանդ երաժիշտի հետ ու մի չարք ցաւալի փաստեր լսում երկրի երաժշտական կեանքի մասին:

Զարեանին հարցնում եմ ինչպէ՞ս եղաւ, որ թոռն եկեղեցում ամուսնացաւ: Պատասխանում է «Հիմա բոլորն էլ համարեա այդպէս են վարւում: Երկար տարիներ ոչ ոք չէր համարձակւում եկեղեցուն մօտենալ. հիմա բոլորն էլ այնտեղ են ամուսնանում»: Հարցնում եմ «Դա ներքի՞ւստ եկած մի մղում է թէ պարզապէս տարբեր վարուելու ցանկութիւն»: Պատասխանում է «Կարծեմ ներքին պահանջ է»:

(Շար. 16)

(Շար. Ա. էջէն)

տասներորդէն վար, մնալու համար 1993-1994-ին Ֆրանսայի ախոյեանութեան երկրորդ բաժանումին մէջ: Ներկայիս, չորս կէտերով միայն վեր է 11-րդէն:

Ուրիշ արդիւնքներ. —

Զորրորդ դասակարգի ախոյեանութիւն՝

Վալանս (2) — Թուրնոն 1 — 0:

Լիկի առաջնութիւն.

Թասէն — Վալանս (3) 2 — 1:

**

Հ. Մ. Ը. Մ. ԿԸ ՅԱՂԹԷ

Դժուարաւ, բայց արդարօրէն Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն — Տէսին, իր դաշտին վրայ, յաղթած է Սէն Ժիւլիէն-ան-Ժընըւուայի՝ 2 — 1, ինչ որ կը նուազեցնէ վայրէջքի վտանգը հայանուն ակումբին համար:

Կան տակաւին հինգ խաղեր՝ որոնց երկուքը Սավուայի մէջ ուր միշտ դժուար է յաջողիլ:

Յառաջիկայ կիրակի, Ռոնի բաժակին ի հաշիւ, մրցում Տէսինի մէջ, Փոն — տը — Շէրիւի դէմ:

Փոն — տը — Շէրիւ, անցեալին, հասած էր Ֆրանսայի 3-րդ դասակարգի ախոյեանութեան ատրճանին. բայց ներկայիս Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մակարդակին հաւասար խումբ մը ունի: Մէկին կամ միւսին յաղթանակը անակնկալ մը պիտի չնկատուի:

Նահանգային ախոյեանութիւն՝

Հ.Մ.Ը.Մ. (2) — Մէնկէթ (2) 2 — 1:

Սէն Ֆոն — Վիէն Հ. Մ. 4 — 0:

**

Փարիզի շրջան, Վալ — տը — Մառնի առաջին դասակարգ՝ Ալֆորվիլի Հ. Մ.-ը պարտուած է Ռէօնժիսի դաշտին վրայ՝ 3 — 1, երբ մրցման՝ 0 — 0:

Նահանգային բաժակ՝

Իսի Հ. Մ. — Սիւրէն 1 — 1:

Սիւրէն յաղթական փէնալթիներով:

**

ՄԸԿԸՆԸԽՈՂ

ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Սառոյցի վրայ հոքէյի Ֆրանսայի Ազգային խումբը, յառաջիկայ ամսուան ընթացքը, մրցումներու շարք մը պիտի կատարէ Ֆինլանտիայի մէջ: Կազմին մէջ առնուած է նաեւ Սողոմոնեան:

Հայածին հօրը կողմէ միայն, Սողոմոնեան միակ «եան»ն է Ֆրանսայի բարձրագոյն դասակարգի առաջնութեան մէջ: Անցեալ մրցաշրջանին, կը խաղար Շամոնիքսի խումբին մէջ, այս տարի փոխադրուած է Ռուան՝ որ լուրջ յաւակնորդ է ախոյեանի տիտղոսին:

**

ԼՈՂ

ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ
ԵՐԿՈՒ ԱՆԳԱՄ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Քրիսթոֆ Գալֆայեանի տարուան առաջին ելոյթը մեծ աւազանի մէջ պսակուած է յաջողութեամբ: Սարսէյլի մէջ տեղի ունեցած մրցումներուն, շահած է, ազատ լողի մէջ, թէ՛ 50 մեթր վազքը (23"04) եւ թէ՛ 100 մեթրը (50"64):

Գալֆայեան կը պատկանի Անթիպի ակումբին, անդամ է, կանոնաւորապէս քանի մը տարիներէ ի վեր արդէն, Ֆրանսայի Ազգային խումբին:

Վ. Ս.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՈՔ. — Տիկին Սիւրմէլեան 500 Ֆր.:

**

ՓԱՐԻԶ. — Օր. Ա. Քէօսէեան 300 Ֆր.:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ

Շաբաթ, Մարտ 27-ին տօն է Գրիգոր Լուսաւորչին Մուտն ի վիրապին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Մարտիրոսեան ընտանիքին ընկերուհի՝ Վարդանոյշ Օնպաշեանի մահուան առիթով:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ — ՓԱՐԻԶ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ՃԱՇ

ընտանեկան մթնոլորտ

Կիրակի, Ապրիլ 4, ժամը 13-ին
17, rue Bleue, Paris 9e

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

45 — 54 — 29 — 05

ժամը 19-էն ետք:

Ճաշի գին՝ 100 Ֆր.:
Մանուկներու՝ 50 Ֆր.:

VENEZ DANSER
A LA

"SOIREE JEUNES"

organisée par le «*Tebrotzassère*»

le Samedi 27 Mars à 22 heures
à la Salle des Fêtes de l'Ecole
1, Bd. du Nord — 93340 Le Raincy

ANIMATION DISCONIGHT
Renseignements : 43. 81. 01. 72

Entrée : 70 F. — *Tenue correcte exigée*
Boissons à volonté (non alcoolisées)

VENEZ NOMBREUX!

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Մարտ 27, Տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին սուսկալի չարչարանացն եւ մտին ի վիրապն:

Այս առթիւ, խորանը բացուած, պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԱՀԱՆԱՅ ԹԱՇՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. — «Տէր ողորմիա»ի ժամանակ խորանը կրկին կը փակուի:

**

Մարտ 28, Գալստեան կիրակի

ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 28. —

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԿԻՐԱԿԻ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ, «ԳԱԼՍՏԵԱՆ ԿԻՐԱԿԻ»:

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8.30-ին:

Արեւագալ ժամը 10-ին:

Պատարագ ժամը՝ 10.45-ին:

Հոգեհանգիստ կը կատարուի յաւուր արարողութեանց:

Կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔԱՀԱՆԱՅ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ (Մարթիկէն) Խաչեր Արթինեան եւ իր զաւակներէն 3000 Ֆր., Յակոբ Արթինեանէն 1000 Ֆր. եւ Տիգրան Արթինեանէն 1000 Ֆր. ի նպաստ Արցախի օգնութեան ֆոնտին ի յիշատակ Սարգիս Խայեանի:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

78-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԻՈՒԹԵԱՆՍ 70-ԱՄԵԱԿԻՆ
նախաձեռնութեամբ՝ Մարսէյլի Վարչութեան
կը հովանաւորէ՝ ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակի փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի
կը նախագահէ՝ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած հայրենակից՝
Պ. ԿԱՐԳԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ
Կիրակի, Մարտ 28, ժամը 13-ին

ՃԱՇ

Միութեան Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ
12 - 14, rue Saint-Bazile, Marseille
Գեղարուեստական բաժին ● վասպուրականեան մթնոլորտ
կը մասնակցի Երեւանի «Մ ե լ ա մ ա ն» ժողովրդական նուագախումբը
Ճաշը կը պատրաստէ Միութեանս Տիկնանց Յանձնախումբը
— Տոմսերու մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր. —
Հասոյթը կը յատկացուի «Հայաստան» Հիմնադրամին

Réservations :
AVDOYAN 91.70.02.33 BABAYAN 91.66.30.66 GRACIAN 91.93.32.18

l'U.C.F.A.F.

présente
POUR UNE TOURNEE EXCEPTIONNELLE

L'ENSEMBLE NATIONAL DE CHANTS ET DANSES DU HAUT-KARABAGH

PARIS

SAMEDI 27 MARS A 20 h h30
DIMANCHE 28 MARS A 17h
LUNDI 5 AVRIL A 20h30
MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e — Métro : Iéna

Réservations : **UGAB** : 118, rue de Courcelles, Paris 17e — **Chez Arto** : 12, ave. de la Porte Brunet, Paris 19e — **Cabinet Terziyan** : 21, rue Lamartine, Paris 9e — **Géoma** : 36, Passage du Ponceau, Paris 2e — **Librairie Orientale** : 51, rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e — **Photo Carmen** : 91 bis, ave. Henri Barbusse, 92140 Clamart — **Télé-Condorcet** : 175, ave. Jean-Jaurès, 92140 Clamart — **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes — **Centre Culturel et Artistique** : 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e, tous les jours de 18h à 20h - samedi de 15h à 18h - Tél. : 42 08 76 49.

ALFORTVILLE

Sous la Présidence d'Honneur de M. René ROUQUET Député-Maire d'Alfortville
LUNDI 29 MARS A 20 h 30
SALLE DES FETES
22, rue Voltaire, Alfortville

Réservations : **Boyadjian Hagop** : 121, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Epicerie Hay Ararat** : 118, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Atlantic Electronique**: 241, rue Paul Vaillant-Couturier, Alfortville.

BAGNEUX

Sous la Présidence d'Honneur de Madame Janine JAMBU
Maire de Bagneux, Conseiller Général des Hauts-de-Seine
MARDI 30 MARS A 20 h 30
THEATRE VICTOR HUGO
14, rue Victor Hugo, Bagneux

Réservations : **Tbirian** : 30, ave. Henri Barbusse, Bagneux-Tél.:46 63 69 45 — **Alexanian** : 54, ave. Henri Ravera, Bagneux - Tél. : 47 35 61 68 — **Nairi Traiteur-Aprahamian** : 108, ave. Albert Petit, Bagneux - Tél. : 46 65 49 58.

ARGENTEUIL

Sous la Présidence d'Honneur de M .Robert MONDARGENT
Député-Maire d'Argentueil
MERCREDI 31 MARS A 20 h 30
THEATRE JEAN VILAR
9, boulevard Héloïse, Argenteuil
Réservations : **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes.

L'Ensemble se produira également :

- JEUDI 25 MARS à *MONTREUIL* (renseignements auprès de l'UCAM)
- VENDREDI 26 MARS à *ARNOUVILLE-LES-GONESSE* (rens. auprès de l'A.V.A.G.)

Réservations et informations pour tous les spectacles au 42 08 76 49 de 18h à 20h et les samedis de 15h à 18h.

VILLEURBANNE

JEUDI 1er AVRIL A 20h30
CENTRE CULTUREL — Cours Emile Zola

ST-CHAMOND

VENDREDI 2 AVRIL A 20 h 30
SALLE ARISTIDE BRIAND

MARSEILLE

SAMEDI 3 AVRIL A 20 h 30
CINEMA ODEON

VALENCE

DIMANCHE 4 AVRIL A 15h

ISSY-LES-MLX.

Sous la Présidence d'Honneur de M. André SANTINI, Député-Maire d'Issy-lès-Moulineaux
MARDI 6 AVRIL A 20 h 30
PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 27-28
SAMEDI-DIMANCHE
27-28 MARS
1993

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. - Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.027

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — N° 18.027

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ՍԱԴԱԽԼՈՅԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ ԴԻՒՐԻՆ ՉԻ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԻՐ

Երեւանէն Մարտ 26-ին մեր առած լուրերը շատ խրախուսիչ չէին: Նախ ինչ կը վերաբերի Սադախլոյի օդը հանուած երկաթուղիի կամուրջին, որու նորոգութիւնը որեւէ ձեւով արագօրէն չի կրնար կատարուիլ: Ըստ Հայաստանի կառավարութեան լրատուական սպասարկութեան ղեկավար Վլադիմիր Մանոյեանի, Մարնէուլիի շրջանը օդը հանուած այդ կամուրջի նորոգութիւնը 15 օրէն կը վերջանայ: Սակայն Վրացիները նոյն կարծիքը չունին եւ իրենց հաշիւներով հարկ է առնուազն երկու ամիս: Ցանցապործները հետքը գտնել ալ կարելի չէ եղած: Բանակցութեանց համար Թիֆլիս մեկնած է փոխ -- վարչապետ Վիգէն Չիտեչեան:

Ծանօթ է որ այդ կամուրջը կը գտնուի Վրաստան, շատ մօտ Հայաստանի սահմանին եւ հոնկէ կ'անցնի Հայաստան մտնող երկաթուղին: Ուրբաթ (Մարտ 26) մեր առած մանրամասնութիւններուն համաձայն, շատ հին կամուրջ մըն է, շինուած 1898--ին եւ ներկայիս հետազօտական աշխատանքներ կը տարուին ճշդելու համար թէ հին սիւները որքա՞ն փճացած են, կարելի՞ է օգտագործել թէ հարկ է ամէն ինչ ծայրէն սկսիլ: Այս վերջին պարագային բաւական երկար ժամանակի կը կարօտի:

Հայաստանի կառավարական յանձնախումբի եւ Վրաստանի իշխանութիւններու միջեւ տարուած բանակցութիւններու ընթացքին (կամուրջի վերականգնումի եւ յետագայ պահպանութեան համար), Վրացիները, ի պատասխան Հայերու այն մտահոգութեան որ Վրաստան փաստօրէն չի կատարեր հաղորդակցութեան եւ կապերի պահպանութեան վերաբերեալ Փետրուար 8-ին ստորագրուած համաձայնագրով նախատեսուած իր պարտականութիւնը, պատճառաբանած են թէ պահակախումբերը այդ տեղերէն պարտադրաբար Աբխազիա տարուած են: Համաձայնութիւն գոյացած է որ պահպանութիւնը կատարուի հայ -- վրացական միացեալ ուժերով:

Մինչեւ կամուրջի վերանորոգումը, որոշուած է անոր քով առժամեայ նոր կամուրջ մը կառուցանել որ կրնայ պատրաստ ըլլալ Ապրիլ 8--ին:

Հայաստանի մէջ օդը մեղմ է, բայց հասած կազի քանակութիւնը չնչին է եւ Մարտ 26-ին, ալ աւելի նուազած էր:

**

Ռազմական գետնի վրայ, սուր կռիւներ կան միշտ Մարտակերտի շրջանը: Ադրբեջանցիք բուռն յարձակումներ գործած են Ներքին Հոռաթաղի ուղղութեամբ, բայց ետ մղուած են: Հայկական կողմը մէկ մեռեալ եւ 10 վիրաւոր կար: Յարձակում մըն ալ ետ մղուած է Հադրութի շրջանի Մելիքաշէն գիւղի վրայ:

Կապանի շրջանն ալ, վերջին օրերուն հրետակոծութիւններ կան, գրադ հրթիռներով: Քաղաքի վրայ 40 արկ արձակուած է: Մէկ մեռեալ կայ եւ երկու վիրաւոր, բնակչութեան մէջ: Ռմբակոծուած են Շիկահող եւ Ներքին Հանդ գիւղերը:

Հայաստանի Արտաքին Նախարարութիւնը բողոք ներկայացուցած է Ադրբեջանի Արտաքին Նախարարութեան Ադրբեջանցիներու վերջին գործողութիւններու կապակցութեամբ սահմանային շրջանները: Բողոքի բնագրէն պատճէններն ալ ղրկուած են ՄԱԿ--ի, ՍԷ -- ԷՍ -- ՍԷ -- Ը-ի եւ ՀԱՊ-ի անդամ պետութիւններուն:

**

Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է 1993-ի իր տարեկան պիւտճէէն յատկացնել շուրջ 11 միլիառ ռուբլի՝ երկրաշարժէն տուժած շրջաններու վերականգնման աշխատանքներուն: Այս գումարը Հանրապետութեան շինարարական ընդհանուր պիւտճէին շուրջ 12 -- 15%--ը կը կազմէ: Միւս կողմէ Ռուսաստան եւ «Հայաստան» հիմնադրամը եւս երկուական միլիառ ռուբլի կը յատկացնեն աշխատանքներուն, ինչ որ վերականգնման աշխատանքներուն տրամադրուած գումարին համեմատութիւնը 2,5--3 անգամի կը հասցնէ, բաղդատմամբ՝ 1992--ին:

**

Մարտին Հայաստանի Արդիւնաբերութեան նախարարութեան համակարգի 77 ձեռնարկութիւններ կը բանէին: Ընդհանուր առմամբ, անոնք տարուան սկիզբէն ի վեր 5 միլիառ 763 միլիոն ռուբլիի արտադրութիւն տուած են: Ներկայիս կ'արտադրեն «Նայիրիտ», «Լոյս», «Շողակն», «Հայշարժիչ», «Ռելէ», «Կենցաղքիմ», «Պիոռէակտիվ», «Հայ հաստոց» միաւորումներն ու գործատուները:

**

Միացեալ -- Նահանգներու Արտաքին նախարարը Ուորըն Քրիսթոֆըր շնորհաւորած է Հրանտ Բագրատեանը՝ վարչապետ նշանակուելուն առթիւ եւ ապահովութիւն տուած, որ Միացեալ -- Նահանգներ վաւերականութիւն հասցնելով կ'օգնէ Հայաստանին: Ան նաեւ Լ. Ղարաբաղի մէջ արագօրէն հրադադար հաստատելու կոչ ըրած է:

**

Մարտ 25--ի «Նիս -- Մաթէն» օրաթերթը յօդուած մը լոյս ընծայած է « 2000 cartons attendent à l'aéroport Nice - Côte d'Azur un improbable avion » խորագրով, ուր կ'ըսէ թէ Հայաստանի օժանդակութեան տեղւոյն պատասխանատուները դժգոհ են որ խոստացուած 18 օդանաւերէն միայն 5--ը Թուրք առած են: Կը յիշուի որ Հասարակապետութիւնը որոշած է, երեք շաբաթ առաջ, տեղւոյն վրայ մասնագէտ մը ղրկել, ճշդելու համար տրուելիք օժանդակութեան սախրոդական բնոյթը, ինչ որ թերթը անսովոր (էնսոլիթ) կ'որակէ (թէեւ այդքան ալ անբնական բան մը չէ, ընդհակառակն): Ներկայիս, ուրեմն, բաւական ապրանք կայ որ կը սպասէ Նիսի օդակայանը: Կասկած չկայ որ «տեղ մը» թիւրիմացութիւն մը կայ, այլ բողոքներու առթիւ, Արտաքին Նախարարութիւնը ճշդեց որ սխալ հասկցուած է «օդային կամուրջ»ի հարցը: Չի նշանակեր թէ ամէն օր օդանաւ մը պիտի երթայ: Շաբթուս վերջ կառախումբ մը պէտք է մեկնէր:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՄԷՋ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ

Թուրք մամուլը Մարտ 26-ին Մոսկուայի աղբիւրով կը տեղեկացնէ թէ Ադրբեջանի Գանձակ քաղաքին մէջ շուրջ 200 հոգի զօրանոց մը գրաւելով ապստամբական շարժումի մը ծայր տուած են, բողոքելով շրջանի նախկին հրամանատար Սուրէթ Հիւսէյնովի պաշտօնազրկումին դէմ. հրամանատարը պաշտօնանկ եղած էր Ղարաբաղի մէջ հայկական յաջողութիւններուն պատրուակով: Ապստամբ զինուորները պահանջած են որ Հիւսէյնովի պաշտօնը վերահաստատուի: Իսկ այս վերջինը կը փափաքի որ կրկին Ղարաբաղի մէջ մարտերը վարելու արտօնութիւն տրուի իրեն ու Ներքին նախարարը պաշտօնազրկուի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, Մարտ 26-ին բացուեցաւ երեսփոխաններու համագումարին արտակարգ նիստը, որու ներկայ եղաւ նաեւ Ելցին: Իր բացման խօսքին մէջ, Խասբուլադով չափաւոր ելոյթ մը ունեցաւ, առաջարկելով նոյնիսկ քաշուիլ, եթէ իր մեկնումը տագնապը լուծէ:

ՊՈՍՆԻՈՅ մէջ սովի եւ ժանտատենդի սպառնալիք կայ: Բոլոր կոչերը ապարդիւն անցած են: Առողջապահութեան համաշխարհային Կազմակերպութեան ներկայացուցիչը Պոսնիոյ մէջ, յայտարարած է. -- «Միայն ամէնէն զօրաւորները կ'օգտուին անկարգելներով նետուած ուտեստեղէնէն: Բազմաթիւ անձեր ոչինչ կերած են օրերէ ի վեր եւ սովէ կը մեռնին: Բժշկական սպասարկութիւններ գոյութիւն չունին այլեւս: Հիւանդանոցը անկարող է դէմ դնելու վարակումներու եւ փտախտին: Սրեպրենիցայի ամբողջ բնակչութիւնը մեռնելու դատապարտուած է, եթէ միջազգային հանրութիւնը աւելի ճնշում չբանեցնէ Սերպերուն վրայ»: Մարտ 26--ին, հրադադարի մը յոյս կար, կը սպասուէր Սերպերու հաւանութեան:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Մարտ 24--էն 25--ի գիշերը, Տեւ Սոլի (ծայրայեղ ձախ) երեք զինուորեալներ սպաննուած են յարձակման մը ընթացքին այն յարկաբաժնին վրայ ուր ապաստանած էին: Մեռեալներուն մէջ է շարժումին մէկ ղեկավարը՝ Իպրահիմ Եալչըն Արըքան:

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ

ՄԻԹԵՐԱՆ ԱՐԴԷՆ ԻՍԿ ՁԼԱՄԱՐՏ ԿԸ ՄՂԷ

Մինչեւ ծայրը երէկուան ընդդիմութեան եւ վաղուան ընդդիմութեան միջեւ պայքարը սուր է: Ընդհանուր ձեւով, «յաղթողները» քիչ մը շատ կը խօսին եւ մարդ որքան շատ խօսի, այնքան հակամէտ է աւելորդ բաներ ըսելու: Այսպէս է որ Շիրաք կը պահանջէր որ Միթերան քաշուի: Միթերան պատասխանեց որ պիտի մնայ մինչեւ վերջին օրը: Ցաւելեալ ըսաւ նաեւ որ բնաւ տրամադիր չէ նշանակելու նախարարապետ մը այն հոսանքէն որ իր մեկնումը կ'ուզէ: Այս կը բաւէ որպէսզի ներքին հակամարտութիւններ ծագին ԷՌ -- ՓԷ -- ԷՌ-ի ծոցը եւ մանաւանդ Պալատիւր որ, արդէն կազմած է իր կառավարութիւնը, մտահոգուի: Այս կացութենէն կ'ուրախանայ Ժիսքար տ'Էսթէն որ, բոլորովին անտեսելով թէ դէմ էր համակեցութեան, միշտական թեկնածուի վիճակի մէջ է եւ գալիք դժուարութիւններէն ալ չի վախնար, ընդհակառակն՝ Գոլպէրը կ'ոգեկոչէ («Լը Մոնտ», Մարտ 26) որ ուրախութենէն ձեռքերը կը շփէ եղեր երբ գրասեղանին վրայ տեսնէր դիզուած թղթածրարներ: Ժիսքար կ'ուզէ որ նոր մեծամասնութիւնն ալ նոյնն ընէ (անհրաժեշտ է սակայն, որ գոլպէրները գտնուին...): Շիրաք դեռ կ'ըսէ թէ եթէ Միթերան պիտի չերթայ (ինչ որ, ի դէպ, շատոնց յստակ է) պէտք չէ կրկէս ընէ: Իսկապէս տարօրինակ է գալիք իշխանութիւններուն այս մշտական սիճէ քուանոն պայմանները, երբ որեւէ պատճառ չկայ որ Միթերան մեկնի եւ թէ համակեցութեան ստեղծած այս բոլոր անախորժ պայմանները հետեւանք են 1958--ի այս Ե. Հանրապետութեան Սահմանադրութեան որ Շիրաքի կուսակցութեան «հօր» Տը Կոլի գործն է եւ որու կատաղութեամբ դէմ եղած էր Միթերան, մինչեւ 1981--ի մայիսեան այն օրը, երբ ելիզէ հասաւ եւ հաստատեց որ այդ աթոռէն երբ դիտուի, 58--ի Սահմանադրութիւնը գէշ բան չէ: Այսօր՝ բնաւ գէշ բան չէ, քանի թոյլ կու տայ իրեն խանգարել, երբ Ազգային Ժողովի մեծամասնութիւնը իրը չէ:

Այս նոր մեծամասնութեան հապճեպ արտայայտութիւններուն դիմաց, նախկին մեծամասնութեան պարագլուխներն ալ շատ դառնութեամբ կ'արտայայտուին: Ինչպէս Միշէլ Ռոքար, անցեալ Կիրակի, Պերէկովուա ալ կը խորհի որ արժանի չէին այս պարտութեան: Նըվէրի մէջ, կրկին ցաւ կը յայտնէ «պարտութեան անողոքութեան և անարդարութեան դէմ»:

Խորքին մէջ, եթէ յաղթանակները երբեմն, նոյնիսկ յաճախ, անարդար են, պարտութիւնները անարդար չեն, կը բաւէ քաջութիւնն ունենալ ինքնաքննադատութեան:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ՝
ՍԷՆ -- Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ ՅԱՂԹ

ՍԷՆ -- Թ'Անթուանի «Հայ Մարզական Երիտասարդութիւն» անունը կրող ակումբը, միշտ իր երկու մարզիչներուն, Ֆրանսուա Զաքէեանի եւ Տրնի Զորուքեանի ղեկավարութեան տակ, վերադարձած է Կիրակի օր, յաղթանակի ճամբան, շնորհիւ իր մրցակից խումբին խաղացողներէն մէկուն՝ որ գնդակը ղրկած է իր իսկ բերդին մէջ: Այդ է եղած խաղին միակ կոլը: Իր մրցակիցն էր Մուանի խումբը, ՍԷՆ -- Թ'Անթուանի դաշտին վրայ: Այսպէսով Հ. Մ --ը կը հեռանայ քիչ մը դասաւորումին վարի աստիճաններէն:

Յառաջիկայ Կիրակի մրցում Քաներիի մէջ: Աչնան, ՍԷՆ -- Թ'Անթուան յաղթած էր՝ 2 -- 0:

Փրովանսի առաջնութեան համար, Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ իր դաշտին վրայ, պարտուած է Մարինեանէ՝ 0 -- 1: Մարինեան ապագայ ախոյեանն է:

Յառաջիկայ Կիրակի, Արծիւ կը հիւրընկալէ Ժէմընոյի խումբը՝ որ, ինչպէս Հ. Մ. Ը. Մ., պէտք ունի յաղթանակի մը մնալու համար այս դասակարգին մէջ: Կարելի է նախատեսել դժուար մրցում մը երկու կողմերուն համար ալ: Աչնան՝ Ժէմընոյ յաղթած էր՝ 1 -- 0:

ՍԷՆ -- Թ'Անթուանի պահեստին՝ որ ճրդմուած է անցեալ Կիրակի առաջնորդ Օպանէ (5 -- 0), պիտի խաղայ Քաննուի դէմ. երթ մրցման՝ 1 -- 1:

Վ. Ս.

«ՄՆԱՍ ԲԱՐՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆ...»

Ոչ ոքի համար գաղտնիք է այլեւս թէ Երեւան աշխոյժ մեկնակէտ մըն է. անոր յատկապէս օդակայանէն կը մեկնին ազգային հարստութիւններ -- թանգարանային ու այլ հնութիւններ, արուեստի գործ, գորգ, դրամ եւայլն, եւայլն, հասնելու համար առաւելագոյն պահանջ ներկայացնող վայրեր: Օրէնքի, հետեւաբար կարգ ու կանոնի, իշխանութեան բացակայութեամբ ստեղծուած ճարպիկներու դրախտին մէջ մեկնումներու այլ դասակարգ մը կը ներկայացնեն մարդիկը. այն Հայաստանցիները որոնք -- տնտեսական ապագայի ապահովութեան կամ այլ դրդապատճառներով -- ընդմիշտ կը հեռանան երկրէն ու այդ երեւոյթը ընդհանուր խառնիճաղանճին մէջ շատ աչքի ալ չի զարներ: Նախապէս, երբ արտագաղթ կոչուածը կը վերաբերէր միայն մարդոց, աւելի լուրջ նկատառումի արժանի էր ան. այսօր, անփութութեան ընդհանուր մթնոլորտին մէջ երբ ամէն մարդ ու ամէն բան ձգուած է իր վիճակին, փոխուած է Հայաստանի արտագաղթողներուն մասին կեցուածքն ալ: Ամէնէն բծախնդիրները, ամէնէն խստապահանջներն ալ հաշտուած են այնքա՛ն անմարսելի տուեալներու հետ որ իրենց հայրենիքէն յաճախ դէպի անծանօթ հորիզոններ դիմողներու բազմութիւնը այլեւս մեծ բան չի կրնար ըսել անոնց: Այս երեւոյթին մասին մամուլն ալ, պէտք է ըսել որ, յաճախ չի խօսիր. երբ այնքա՜ն ծանրակշիռ առօրեայ հարցեր կան մնացողներուն համար, ո՞վ, ի՞նչ սրտով կրնայ հակազդել երկրէն հեռացողներուն:

Այսուհանդերձ, հետաքրքրական է տեսնել թէ մամուլի մարդիկ բոլորովին չեն անտեսեր հարցը. օրինակ, «Հայաստանի»ի Մարտ 13-ի թիւին մէջ փոքրիկ գրոյցի մը տեղ տրուած է. ան կատարուած է թերթին մէկ աշխատակիցին ու Ներքին նախարարութեան «Արտասահմանեան հրաւէրներու եւ օտարերկրեայ քաղաքացիներու հաշուառման ու գրանցման բաժին»ին պետ քաղաքագործի հազարապետ Մաթեւոս Կոթոլեանի հետ:

Ան նախ կը զանազանէ մեկնողներու խումբերը, ըսելով. «առաջնայինը մեզ համար ազատամարտիկների գործն է, նաեւ աղէտի գօտում բնակւող, երկրաշարժից տուժածների գործերը: Նրանք բուժման նպատակներով տարբեր երկրներ են մեկնում: ... Աշխատում ենք նուազագոյն ժամանակում պատրաստել նրանց գործերը»: Մնացածները իրեն կը թելադրեն հետեւեալ հարցումը. «ինչո՞ւ Հայը հեռանում է իր հայրենիքից՝ իր ազատ, անկախ հայրենիքից»: Ան կը յիշէ թէ 1920-ական թուականներուն խորհրդային կարգերու հաստատումէն ետք Հայաստան վերադարձան Մ. Սարեան, Հ. Աճառեան եւ ուրիշ շատեր, «լծուելով հայրենիք կերտելու մեծ գաղափարին, իսկ այսօր երբ արդէն դարերով երազած պետականութեան շէմին ենք, յանկարծ տանտէրերս նամպրուկային տրամադրութեան մէջ» կը գտնուինք:

Մ. Կոթոլեան կ՚ըսէ թէ օրուան ընթացքին 2000 գործ կը քննեն, 90 -- 120 հոգի կ՚ընդունին: Լոյսին, ջերմութեան կամ գործի բացակայութեամբ մեկնողներու պարագան իրեն ըսել կու տայ. «ամէն գնացողի մասին չէ որ կարելի է վատ արտայայտուել, բէեւ ոչ մէկս բարոյական իրաւունք չունենք վատ մտածելու գնացողի մասին»:

Մեկնելու տրամադրութիւն սնուցանող առաջին երկիրը, ինչպէս երէկ, առաւելաբար Ամերիկան է. սակայն փոխուած են անոր պայմանները. դժուարացած է աշխատանք ճարելը, հովանաւոր գտնելը, նաեւ մուտքի արտօնութիւն ստանալու հարցը: Ուրեմն, մարդիկ սկսած են բռնել Յունաստանի, Աւստրալիոյ, Մերձաւոր -- Արեւելքի ճամբաները: Հետաքրքրական է կարդալ թէ «ընկերային միջին խաւից մօտ տասը տոկոսը նորից է բռնում վերադարձի ճանապարհը»: Նոյն պատասխանատուն յոյս կը յայտնէ որ «երբ վերանան շրջափակումները, աւարտուի պատերազմը, ինչպէ՛ս են վերադառնալու ոչ միայն վերջին տարիներին ու ամիսներին մեկնածները, այլեւ նրանք որոնք արդէն արտագաղթողների չորրորդ, հինգերորդ սերունդ են կոչւում»:

Մանաւանդ ներկայի պայմաններուն մէջ անկարելի լաւատեսութիւն բուրող այս խօսքերը եթէ նոյնիսկ միայն փափաքներու արտայայտութիւն նկատուին, գրոյցին յաջորդ մասը անոր վրայ կը բարդէ զարմանալին ալ: Արտագաղթի շարժումը որ մանաւորաբար Ամերիկայի մէջ Հայաստանցիներու օրէ օր մեծցող համայնքով աննախընթաց թիւեր ենթադրելու կը մղէ, նոյն համեմատութիւնը չի գտներ Մ. Կոթոլեանի բացատրութիւններուն մէջ. ան կ՚ըսէ թէ «վերջին մէկ տարում Հայաստանից արտագաղթել են 1000 ընտանիք». աւելի զարմանալի կ՚ըլլայ կարդալ թէ«1988--ի հետ համեմատած այն նուազել է համարեա եօթ անգամ»:

Քաղաքագործի հազարապետը կը տեղեկացնէ թէ ներկայիս մեկնողներուն մէջ մեծ համեմատութիւն ունին Յոյները: Եւ թէ «քանի գնում, քչանում է Հայաստանից հեռացող Հայերի թիւը»: Այս հեռացողներուն համար գլխաւոր պատճառ է գործազրկութիւնը. սակայն ոչ բոլորին: Մեկնողներուն մէջ կան վերջին տարիներուն Հայաստան հաստատուածներ ու նաեւ պորտէ պորտ տեղացիներ: Մարդիկ որոնք որոշ տարիք մը ունին ու կը փափաքին դուրսը քիչ մը տաքնալ ու սնանիլ, բայց նաեւ ուրիշներ որոնք «հէնց հայրենիքը պաշտպանելու տարիքում են»:

Այս վերջիններուն համար Կոթոլեան կ՚ըսէ. «նրանք անես լայն օրուայ համար ծնուած տղերք են, հայրենիքի նեղ օրուայ հետ նրանք անես գործ չունեն»:

Իր բաժնին մէջ աշխատողներու ջանքերուն շնորհիւ ամենայն վճռականութեամբ Ամերիկա մեկնելու մտադիր քանի մը ընտանիք հրաժարած են իրենց նպատակէն: Որպէսզի աւելնան այս կարգի օրինակներ, Կոթոլեան հարկաւոր կը նկատէ որ ամբողջ հոգեբանութիւն մը փոխուի, փոխուի մեր կեանքի, ապրելու դարը: Նորաստեղծ մեր պետութիւնը պէտք է աշխատանք հայթայթէ իր բնակիչներուն, ապրելու, բոյն ստեղծելու նուազագոյն պայմաններ ստեղծէ որպէսզի մարդիկ իրենց հոն չգտածը ուրիշ տեղեր փնտռելու փորձութեան չենթարկուին:

Զրոյցին աւարտին թերթին խմբագրութիւնը կ՚ըսէ թէ մտադիր են շարունակել քրքրել նիւթը ու հանդիպիլ մարդոց որոնք ոտքի ելած են ու անպայման պիտի մեկնին: Այս տեղեկատուութիւնը յոյսը կը ներշնչէ որ ցաւոտ հարց մը Հայաստանեան մամուլին մտահոգութեան առարկայ պիտի ըլլայ ու հանրութեան ներկայացուին անոր շօշափելի երեսակները:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԱՀԱՅ ՔՐՈՆԻԿ

– Թիւ 8 –

ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐՆ ՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆՃԻՆԵՐԸ

Երեւանէն Հալէպ թռիչքը ուղիղ մէկ ժամ կը տեւէ (Փարիզէն Նիս-ի պէս բան մը) եթէ միջանկեալ Թուրքիան չըլլար, կարելի էր հայ Հալէպը Հայաստանի Հանրապետութեան գաւառական կեդրոններէն մին նկատել առանց դժուարութեան: Հալէպի մէջ ներկայիս գոյութիւն ունի ամէն խաւերէ կազմուած դասակարգ մը որ Հայաստանցիներով կը շնչէ եւ օրապահիկ կ՚ապահովէ եւ կը հարստանայ շնորհիւ հայաստանցի ԹՈՒՐԻՍՏՆԵՐՈՒ, նշանաւոր ՀԱՅԱՍՏԱՆՃԻՆԵՐԸ ... ասոնց մէջ կարելի է նշմարել անդրադէտ Հայեր, Թրքախօս Հայեր, առաւ -- փոխաւ Հայեր, հայրենիքի սիրով ճենճերող ԳՈՐԾԻՉՆԵՐ, բժիշկներ, նախկին տնօրէններ, ակումբի պատասխանատուներ, մշակութային միութիւններու ատենապետներ, այս կամ այն կասկածելի գործով Հալէպ հաստատուած Հայաստանցիներ, բացուելիք հայկական հիւպատոսարանին թեկնածու ինքնակոչ պաշտօնեաներ, վարորդէն մինչեւ փոխ -- հիւպատոս (քանի հիւպատոսի տիտղոսով անձ մը հասած է արդէն որ հազիւ կոտրուկ հայերէն մը կը խօսի եւ կարելի է Ամիր փալասի սրճարանին մէջ հանդիպիլ անոր օրուան շատ մը ժամերուն) եւ տակաւին առաւ -- փոխաւ քրիստոնեայ թէ իսլամ Արաբներ որոնք առանց երբեք իրարու հետ խօսելու զիրար կը ճանչնան, առանց մանաւոր պատճառի զիրար կը բարեւեն ալ, որովհետեւ, գործի բերումով, իրենց բոլոր ՈՒԻՔԷՆՏները միասին կ՚անցընեն Հալէպի նշանաւոր օդակայանին մէջ, ուր միակ օտար ընկերութիւնը հայկականն է որ իրաւունք ստացած է վայրէջք կատարելու, ամէն Շաբաթ օրերը, (սկզբունքով) եւ մեկնելու մի քանի ժամ վերջ: Սակայն դեռ չէ պատահած որ հայ օդաչուները ժամադրութիւնին յարգած ըլլան, քանի Երեւանէն մեկնելիք ժամուն վառելանիւթ չեն գտած ... եւ կանոնաւորապէս 24 ժամ վերջ ճարած են, եւ Հալէպի մէջ անվերջ դնումներով 24 ժամ ճամբորդները կը սպասցնեն օդակայանի ընդարձակ սրահին մէջ եւ դուրսը, իրենց անհամար պայուսակներով, ծրարներով, քարթոններով, իւրաքանչիւրին նուազագոյն 120 քիլօ ինկող ծանրութեամբ:

Սրտցաւ բարեկամներ անցեալ շաբաթ ինծի առաջարկեցին օդակայան բարձրանալ այդ հնաշխարհիկ տեսարանը անգամ մը եւս դիտելու համար. եւ բարձրացայ:

Աստուած իմ, որքան ծանօթ դէմքեր ... բուրդերու եւ հաստ վերարկուներու մէջ փաթթուած, կարելիին չափ անծանօթ մնալու, քիչ մըն ալ սուր ցուրտէն պաշտպանուելու համար, անձեր որոնք ամէն ճիգ կը թափէին նայուածքներէ խուսափելու, յաճախ կոնակ դարձուցած խօսակցութիւններով բռնուած, հաւանաբար անիմաստ, անհանդարտ եւ ջղագրգիռ ըսպասումի վիճակ մը թէ արդեօք ապրապրուած ապրանքը պիտի ժամանէ՞ ... (բժշկական գործիքներ, հիւսուածեղէնի աստղներ (տասնեակ հազարներով), թանկարժէք մետաղներ (գրեթէ ձրի գիներով), կեղծ մարգարիտներ, ջահեր, բիւրեղապակիներ, ծածկոցի եւ սաւանի լաթեր, նկարներ, գօտիներ, ճափոնական ածիլուելու գործիքներ, հազարաւոր կապի հրահաններ, թանկարժէք մուշտակներ (երբեմն իրարու վրայ հագուած) եւ այն ամէն ինչ որ կարելի է մաքէն անցընել ... 100, 200, երբեմն մինչեւ 300 քիլոյով բեռնաւորուած տարօրինակ ԹՈՒՐԻՍՏՆԵՐ որոնք վստահաբար առանց Հալէպի վեհանիստ պատմական բերդն իսկ հեռուէն նշմարելու, նոյնքան բեռնաւոր կը վերադառնան յաջորդ թռիչքով:

Օդակայանին մէջ ամենաստորին խաւը կը կազմեն աժան իմպլիկէները, որոնք այդ անճրկած զբօսաշրջիկներուն սենեակ կը վարձեն. անկողինին օրական սակն է 100 սուրիական ոսկի: Եթէ յաջողած են 6 անկողին փռել չորս պատերու մէջ, ամսական կ՚ընէ 18 հազար սուրիական ոսկի, այսինքն մասնագէտ ուսուցիչի մը վեց ամսուան թոշակը. եղբակցութիւն, կարելի է անդրադէտ եւ Թրքախօս ըլլալ, կարելի է հազիւ անունը գրել գիտնալ եւ առանց ուղեղը մաշեցնելու կարելի է համալսարանաւարտ ուսուցիչէ մը վեց անգամ աւելի շահիլ ... ուրեմն կեցցէ Հայաստանը եւ անոր պարարտ ԹՈՒՐԻՍՏՆԵՐԸ: Ինծի ցոյց տուին կարճահասակ, կապիկի պէս տգեղ, հաստափոր անձ մը (իսլամ) որ մեծ պիւսով մը եկած էր իր անձնական յաճախորդները տանելու իր անձնական հիւրանոցը որ քաղաքիս կեդրոնը կը գտնուի, (Սէն Տրնիի համազօր վայր մը) որ յաճախ Աէրոֆլոթէն կը վարձէ նաեւ յատուկ ՉԱՐԹԵՐ մը իր ապրապրած յաճախորդներուն եւ ապրանքներուն սիրոյն համար ... այս խայտառակ խառնիճաղանճին մէջ կը հանդիպիս նաեւ անձկոտ մօր մը, համեստ, որ իր ուսանող աղջիկը դիմաւորելու եկած է, կամ ճամբու դնելու՝ հազար անգամ պատուիրելով որ ինքնիրեն լաւ նայի, անօթի չմնայ, եթէ հարկ ըլլայ՝ այսինչ ազգականին տունը երթայ եւայլն:

Միւսները, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱԿԱՆ կոչուած մանկլաւիկներն են, որոնք անցեալին, շնորհիւ հայաստանցի իրենց մտաւորական եւ քաղաքական հիւրերուն, իրենց հարուստ տուները ճոխացուցած էին Սարեաններու, Յակոբեաններու եւ Խանճեաններու թաբլօներով եւ ճաշը՝ ընտիր խաւիարներով, եւ կը կարծուէր թէ վերջնականապէս պատմութեան անցած ըլլային Հայաստանի Անկախութեան հռչակումով, այժմ դարձած են ԼԵՒՈՆԵԱՆԱԿԱՆ (առանց Նախագահի լուրին), դարձած են դաշնակէր, այսինչ կամ այնինչ նորընտիր նախարարին, (որոնք իրենց չարաբախտէն պարբերաբար կը փոխուին) դարձած են ազգական, հայրենակից եւ դրացի Տէր – Պետրոսեան ընտանիքին, դարձած են հիւրընկալ, վարորդ, գիշերային ընկեր՝ իրենց նոր հիւրերուն, որոնց շնորհիւ մինչեւ իրենց ոտքը կը բերուին իրենց արհեստին վերաբերող գործիքներ եւ իրեր եւ հում նիւթեր, Հայաստանի փակ գործատուները կողոպտելով եւ փետտելով ամէնուն անտարբերութեամբ, որոնք կոկորդիլոսի արցունքներ կը թափեն եւ հեռաձայններով եւ նամակներով աշխարհը կ՚աղմկեն եւ արտաքոյ կարգի ժողովներ կը գումարեն ակումբներու մէջ (ուր այլ գործունէութիւն չէ մնացած արդէն) Սարեանի վերագրուած պատառիկ մը Ջրաներկի մը համար որ ԹՈՒՐԻՍՏ մը յանդգներ է բերել իր տունէն եւ ծախու դնել, փէտայիյա՛կան ջոկատ կը կազմեն, ներխուժելով այդ անձին բնակարանը, Ջրաներկը վերցնելու եւ սպառնալով զինք բանտարկել տալու Հայաստան վերադարձին, ի վերջոյ յաջողելով անհերեւութացնել այդ անծանօթ բանուորին դիմանկարը, որ կ՚ենթադրուի թէ օր մը Սարեանի վրձինին արժանացած ըլլայ ... մինչ այս նոր ԼԵՒՈՆԵԱՆԱԿԱՆՆԵՐԸ (առանց Նախագահի լուրին), պարպած են արդէն Հայաստանի Պատմական եւ պետական թանգարանը իր թանկարժէք իրերէն, փոխադրած արտասահմանի իրենց ՄՏԵՐԻՄ բարեկամներու պահեստանոցներու մէջ, չմոռնալով անոնց իրաւունքներն ալ (ապա թէ ո՞չ ո՞ւր կը մնայ բարեկամութիւնը) եւ հրապարակ նետուած այժմ, որպէս հայ սրբութիւններու ջերմեռանդ պաշտպաններ...

Հալէպի պարկեշտ Հայերը (բարեբախտաբար տակաւին գոյութիւն ունին) առհասարակ կը խուսափին 20--րդ դարու վերջաւորութեան այս նոր գաղթականներէն, որոնք, եթէ մէկդի դնես իրենց խօսած կէս – հասկնալի հայերէնը, իրենց չածիլուած երեսներով, ղալփախներով, փլասթիքէ մուճակներով, ներկուած աչքերով եւ դէմքերով եւ մանիշակագոյն մազերով, կերպընկալ սեւ տոպրակներով, խանութներու առջեւ, մայթերու վրայ (յաճախ մայթերէն ցած) երեք -- երեք, կամ չորս -- չորս, աւելի աղէրի, տաղըտանցի, ազուան կամ Թիւրքմէն գաղթականներու կը նմանին քան՝ Վարուժանի, Սիամանթոյի եղբայրներուն եւ քոյրերուն ... եւ արդարօրէն սկսած են մտահոգուիլ թէ 80 տարուան մը աշխատանքով եւ քրտինքով իրենց շահած վարկը արագ հիւրընկալ ժողովուրդին դիմաց, սկսած է ցնդիլ եւ արհամարհանքի առարկայ դառնալ, շնորհիւ այս նորօրինակ Հայերու եւ անոնց տեղացի արբանեակներու եւ չփոթած են թէ ո՞ր դուռը պէտք են զարնել որ առաջքն առնուի այս քաոսային վիճակին:

Երբեմն տարօրինակ փափաքներ կ՚ունենամ, որոնցմէ մէկ հատը միայն կ՚ուզեմ խոստովանիլ. եթէ մէկ օրով շնորհուէր ինծի Հայաստանի նախագահ ըլլալ, անմիջապէս երեք հրամանագիրներ կը հանէի եւ ապա կը քաշուէի հրապարակէն: Առաջին՝ ամէն չափահաս այր մարդ երբ առաւօտ արթննայ պարտադրաբար պէտք է լաւ մը ածիլուի, բանտարկութեան ըսպառնալիքով: Երկրորդ՝ չեղեալ նկատել բոլոր այն վկայականները որոնք տարիներով բաշխուած են սփիւռքահայ ուսանողներու: Երրորդ՝ մերժել քաղաքացիութեան իրաւունքը բոլոր այն Հայաստանածիններուն որոնք կը շարունակեն կովկասեան լեզու մը խօսիլ, որուն կը յանդգնին ՀԱՅԵՐԷՆ անունը տալ...: Միամտօրէն խորհելով որ երբ մէկը մաքուր պահէ Մայրենին թերեւս ազնուական կ՚ըլլայ Սունդուկեանի պէս, ազնիւ եւ վարի Թումանեանի նման, խիզախ Վարուժանի եւ քնքոյշ Տէրեանի պէս:

ԵՒՍԷԲԻՈՍ

PUBLICATIONS REÇUES

BIBLE ACTUALITE 4/1992
Bulletin d'Information de la Société Biblique Suisse.

Sommaire : LA BIBLE EN ARMENIEN

Rue des Armes 20, Case postale
2501 BIENNE (Suisse)

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Ցակոբ Տէր – Մելքոնեան սրահին մէջ, Փետրուար 14–ին, մեծարանքի ցերեկոյթ մը տեղի ունեցած է ի պատիւ հրապարակագիր – գրագիտուհի՝ Շահանդուխտի, նախաձեռնութեամբ Լ.Օ.Խ.–ի Շրջանային Վարչութեան: Հանդիսութիւնը հովանաւորած է Լիբանանահայոց առաջնորդ՝ Արամ Արք. Քէշիշեան, Բացման խօսքը արտասանած է Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհի՝ Տիկին Սեդա Խտըշեան, ապա օրուան բանախօսուհին՝ Տիկին Վիգի Թորիկեան ծանրացած է Շահանդուխտի գործունէութեան վրայ: Իրեն յաջորդած է Կարօ Յովհաննէսեան որ ներկայացուցած է հրապարակագիր, 16 հատորներու հեղինակ, հանրային անձնուէր գործիչ՝ Շահանդուխտը: Փակման խօսքը կատարած է Արամ Արք. յանձնելով նաեւ «մեծարանքի գիր» մը: Հուսկ, Շահանդուխտ յուզումով արտայայտած է իր երախտագիտական զգացումները:

**

ՊՈԼՍՈՅ Ճէմիլ Րէշիտ Րէյ համերգասրահին մէջ, Մարտ 11–ին տեղի ունեցած է երկու տաղանդաւոր տաղաւհարներու Սուսաննա Միլտոնեանի եւ Մարիէլ Նորտմանի երաժշտական երեկոյթը որ մեծ յաջողութիւն գտած է: Սուսաննա Միլտոնեանի երրորդ երեւումն է Պոլիս, նախորդ երկուքը եղած են պետական նուագախումբի ընկերակցութեամբ: Ցայտագրին մաս կազմած են Պախ, Շուման, Վիվալտի, Փեթրինի, Պուաէլտիէօ, Մենտէլսոն եւ յայտագրէ դուրս՝ Ալպէնիզ: Երկու արուեստագիտուհիներն ալ երկարատեւ ծափահարութեանց արժանացած են: Ցաջորդ օրը, Մարտ 12–ին ալ, Սուսաննա Միլտոնեան առանձին նուագած է Գարակէօզեան Սանուց Միութեան կեդրոնատեղին:

**

ՓԼՈՎՏԻՒԻ մէջ, Փետրուար 19–ին Հ. Բ. Ը. Միութեան տեղւոյն մասնաճիւղը իր առաջին տարեդարձը տօնած է Հայ Մշակոյթի Տան սրահին մէջ: Ներկաները ողջունած է մասնաճիւղին ատենապետը՝ Ցակոբ Տայճեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

**

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան մէջ, Մարտ 14–ին, տեղի ունեցած է գրական Ակումբի հինգերորդ ժողովը, կրկին ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: 60 գրասէրներ մասնակցած են հաւաքոյթին, ուր չարունակուած է քննութիւնը այն միջոցներուն զորս պէտք է ի գործ դնել գիրքը եւ ընթերցասիրութիւնը տուներէ ներս տարածելու համար: Այս անգամ, նորութիւն մըն ալ եղած է. Մխիթարեան Սանուց Միութեան «Նոր Սան» պարբերաթերթի աշխատակիցներ նմոյշներ հրամցուցած են իրենց ստեղծագործութիւններէն: Օրուան երկրորդ կարեւոր խրախուսութիւնը եղած է ներկաներուն ծանօթացնել Կեդրոնական Սանուց Միութեան մշակութային յանձնախումբի կողմէ հրատարակուած «Հոպինա» պարբերաթերթի Ա. թիւը: Գեղատիպ եւ բաւական ճաշակաւոր հրատարակութիւն մը որ խրագործուած է Կեդրոնական Սանուց Միութեան երդիքին տակ աշխատող քանի մը լուսանկարիչներու, գծագրիչներու եւ գրողներու միատեղ աշխատութեամբ: Նպատակն է երեք ամիսը անգամ մը հրամցնել մակազինի նման հայերէն հրատարակութիւն մը առանց յաւակնութեան:

**

ՖՐԵԶՆՈՅԻ Հ. Բ. Ը. Մ.–ի կեդրոնին մէջ, Փետրուար 28–ին տեղի ունեցած է Թէքէեան Մշակութային Միութեան 45–ամեակի տօնակատարութիւնը, կազմակերպութեամբ տեղւոյն մասնաճիւղին: Օրուան հանդիսավարը՝ Նուպար Ակիշեան խօսած է Թ. Մ. Միութեան կազմութեան մասին, անոր մարմին առնելու տեւն տուող դրդապատճառներուն եւ տարիներու երկայնքին մատուցանած ծառայութիւններուն: Ապա, անդրադարձած է Թէքէեան բանաստեղծին եւ խմբագրին: Վ. Թէքէեանի բանաստեղծութիւնը վերլուծած է Լոս Անճըլըսի Մարի Մանուկեան վարժարանի ուսուցչուհի՝ Տիկին Հերմինէ Սահակեան: Փակման խօսքը արտասանած է Սասուն Վարդապետ Զմրուխտեան, Ս. Պօղոս Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

**

ՀԷՅՎԸՐՀԻԼԻ Ս. Գրիգոր Եկեղեցին մէջ Փետրուար 21–ին Միքայէլ Սրկ. Քէյիշեան առաջին ձեռնադրուած եկեղեցականը եղած է: Ան Իլլինոյ նահանգէն է, երեսուն տարեկան, հրջանաւարտ՝ Ս. Ներսէս Դպրեվանքէն ապա Ս. Էջմիածնի ու Երուսաղէմի ճեմարաններէն: Ձեռնադրութեան նախագահած է Միացեալ – Նահանգներու Արեւելեան Թեմի առաջնորդ Խաժակ Արքեպիսկոպոս Պարսամեան: Հէյվըրհիլի հայ համայնքը երկու հարիւր ընտանիքէ կը բաղկանայ: Միքայէլ սարկաւագ անուանուած է Տէր Սահակ Քահանայ:

Կիպրահայ նամականի

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 90-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Գուրգէն Մահարի (1903 – 1969), հայ նոր գրականութեան կարեւորագոյն դէմքերէն մէկն է, որուն անցած կեանքի ուղին եղած է փշոտ ու տառապալից, սակայն ան գիտցած է հեգնել մահը եւ ստեղծագործել կեանքով ու սիրով լեցուն գրական էջեր:

Կրկնակի աքսորուած, խորհրդային կարգերու թշնամի անուանուած, ազնուագոյն զգացումներու տէր՝ Գուրգէն «խան»ը եթէ ապրէր, ապա այսօր պիտի ըլլար 90 տարեկան:

Այս առթիւ Մ. Կ. Հաստատութեան Մշակութային Ցանձնախումբի կազմակերպութեամբ, պատշաճ կերպով նշուեցաւ Մահարիի ծննդեան 90–ամեակը: Օրուան բանախօսն էր Երեւանի Պետական Համալսարանի բանասիրական բաժնէն շրջանաւարտ, Նիկոսիոյ Նարեկ Ազգային Վարժարանի ուսուցիչ Ցակոբ Խաչիճեանը: Ան իր բանախօսութեան ընթացքին Գուրգէն Մահարին նկատեց արեւելահայ գրական համաստեղութեան երեք աստղերէն մէկը՝ Չարենցի եւ Բակունցի կողքին: Մահարի, որուն կեանքը վերածուեցաւ ստալինեան դաժան ճամբարներու մէջ անօրոշ ճակատագիր մը քաշքշող մարդկային անորոշ խլեակի մը:

Ապա, յարգելի բանախօսը բնութագրելով Գուրգէն Մահարիի կենսագրական գիծերը, շեշտը դրաւ այն դժուար ու ախուր հանգրուաններուն վրայ, որոնք մեծ նշանակութիւն ունեցած են գրողի անձնական ու գրական կեանքին մէջ: Որբանոցային կեանքը, աքսորը, վերադարձը, կրկին աքսորը, եւ վերջնական Երեւան վերադարձը: Այս բոլոր դէպքերու նկարագրութիւնը ու զգացումներու վերարտադրութիւնը կը տեսնենք Մահարիի արձակ էջերէն յատկապէս «Մանկութիւն եւ պատանեկութիւն», «Երիտասարդութեան սեմին», «Այրուող այգեստաններ» «Ծաղկած փշալարեր» երկերուն մէջ: Գրողին հարազատ ապրումներու իրական արտայայտութիւնը հանդիսացող այս վերջին գիրքին մասին բանախօսը հետեւեալ եզրակացութիւնը ըրաւ. – «Հեղինակին տողերէն կը զգացուի այն անբուժելի ցաւը, որ տուած է իրեն անարդարութիւնը: Ինք կը ներկայացնէ այնպիսի անգութ դէպքեր, որոնցմէ ընթերցողը իսկապէս կը սարսափի: Ահա այս պայմաններուն մէջ, ձիւնէն սառած, կարծես ձիւնով ծածկուած փշալարերէն հեռո՜ւ, հեռո՜ւ տարածուող իրենց հողին տխուր եւ անամոք երգը, որ ողբերգ է: Այս ճշմարտութեան մէջ մարդիկ չեն կորսնցներ իրենց բերկրանքը, կորովը կամ մխիթարութիւնը»:

Այս առթիւ գործադրուեցաւ ճոխ գեղարուեստական յայտագիր մը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին Հաստատութեան սանուհի Ժենիա Թահմազեան (Քուէյթ, արտասանութիւն), սանուհի Նայիրի Թնկրեան (Տուպայ, նուագ՝ դաշնամուրի վրայ), սանուհի Սեդա Իսկէնտէրեան (Եթովպիա, ընթերցում) եւ սան՝ Աւետիս Տիպան (Սուրիա, արտասանութիւն):

Հանդիսութեան փայլքն ու ոգեւորութիւնը աւելցուցին «Տարօն» համոյթը եւ Հաստատութեան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ խմբավար՝ Սեպուհ Աբգարեանի:

Պատշաճ հանդիսութեան համար շնորհաւորելի են Ցակոբ Խաչիճեանը իր կուռ ելոյթին համար եւ բոլոր անոնք որոնք մաս կազմեցին գեղարուեստական բաժնին:

Ռ. ԱԼԷՄԵԱՆ

ԱՄՊԵՐ ԵՒ ԾԱՂԻԿՆԵՐ

Այս խորագիրը կը կրէ ՍԻՐ Լ.-ի ցուցահանդէսը, ուր կը ներկայացուին իր փաստէլները Մարտ 30–էն Ապրիլ 24 (Galerie Liliane François, 15, rue de Seine, Paris 6e):

Նկարիչը, բուն անունով Լեւոն Արատունեան, ծնած է 1932–ին: 1975–էն ի վեր շուրջ 150 ցուցահանդէսներու մասնակցած է:

**

ԱՐՁԱՆԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ 1987 – 1992

Ժորժ Այվազեանի արձանագործութիւնները կը ներկայացուին Մարտ 31–էն Ապրիլ 30, Կարիկ Պասմաճեանի ցուցասրահը (90, Bd. Raspail, Paris 6e):

Արուեստագէտը ծնած է Թուլոն 1946–ին: Փարիզ է 1969–էն ի վեր եւ բազմաթիւ ցուցադրութիւններ ունեցած է 1984–էն ի վեր:

ՄԱՄՈՒԼ

«TURCICA»
Revue d'Etudes turques
(Tome XXIV) 1992.

Գրախօսականներու բաժնին մէջ, Ֆրանսուա Ժորժոն գրութիւն մը նուիրած է Ռուբէնի յուշերուն ֆրանսերէն լոյս տեսած հատուածներուն (ROUBEN, mémoires d'un partisan arménien, *fragments*, *Ed. de l'Aube*, 1990).

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏՐՈՊԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Գիշերն ժամը 21.30-ն է, որ դուրս եմ գալիս բնակարանից: Որոշել եմ մինչեւ հիւրանոց մենակ քայլել: Պայրըն փողոցով քայլում ու ուղղւում եմ դէպի հիւրանոց: Մութ խաւար է ամէն տեղ. մի երկու փողոց յետոյ հանդիպում եմ հինգ հոգու. երկուսը կին եւ երեքը տղամարդ են: Հարցնում եմ ճի՞շդ է ուղղութիւնս թէ ոչ: Նրանցից մէկն ասում է թէ ինքն էլ նոյն ճամբից է անցնելու եւ կ'ընկերակցի ինձ:

Միասին քայլում ենք դէպի Արմենիա հիւրանոց: Խաւար է ամէնուր: Երիտասարդը երեւանցի բժիշկ է. պատմում է իր եւ իր նմանների մասին: «Ամսական միջին թոշակը 2.000 ռուբլի է: Կտրոնով հացը քիլօն 45 ռուբլի (եթէ լինի): Ազատ շուկայում հացը քիլօն 100 ռուբլի է: Կարագը մէկ քիլօն 1.500 ռուբլի: Վառելանիւթը մէկ լիթրը 820 ռուբլի: Դէ՛, ինչպէ՞ս ապրեմ... Ես չեմ ուզում այստեղից գնալ. այստեղ էլ կը մնամ. այս հողը տե՛ս (ու ոտքը գետին է խփում) խմե՛ք... բայց էս ի՞նչ են անում... մեզ ո՞ւր են տանում»:

Մութ փողոցներից մէկի միջից ինչ որ մէկը կանչում է «... Եկէ՛ք եկէ՛ք. եկէ՛ք խմէ՛ք»: Բժիշկն առաջարկում է մօտենալ. ես տատանւում եմ. իրականում վախենում եմ: Ինքը մօտենում է, ես էլ ինձ մի քանի քայլ հեռու պահելով, մօտենում եմ: Հարբած մէկը մի շիշ կոնեակ ունի ձեռքին: Հրամցնում է բժիշկին. բժիշկը խմիչքին ձեռք չի տալիս ու սկսում է զրուցել նրա հետ: Հարբածն ասում է. «Ես գուսան Արտեմն եմ... գուսան եմ... երգս լսիր... երգեմ լսիր (ու սկսում է երգել).

– Ես մի ծառ եմ ծիրանի,
Հին արմատ եմ անուանի
. . .»:

- «Չէ՛, էդ քոնը չի. է՛դ դու չես... չէ՛ չեղաւ. էդ Զիվանի է...»:

- «Ես Շիրազի հետ, այ տես էն փակ դուռը, նա էնտեղ Շիրազի հետ բաժակ բաժակի եմ խփել» պատասխանում է չըրջիկը:

- «Լաւ ես արել: Դէ՛ հիմա արի գնա տուն քեզ սպասող կայ»:

Ու բժիշկն սկսում է համոզել «գուսան»-ին, որ տուն գնայ ու չիշը փողոցում թողնի: «Գուսան»-ը համոզւում է տուն գնալ. քայլում է բժշկի հետ ու շիշը ձեռքին, օդում հեռու եւ վեր պահած խոստանում է, որ շիշն այլեւս բերան չի դնելու, չի խմելու: Ու այսպէս բժիշկ ու «գուսան» զրուցելով եւ ես նրանց հետեւելով, հասնում ենք Հանրապետութեան (Նախկին՝ Լենին) հրապարակ:

Հսկայ տարածքը կրկին ծածկուած է սառոյցով ու ոչ ոք չկայ այնտեղ: Մերկուրովի ձուլած արձանից պարպուած պատուանդանն է խորքում ու դրա դիմաց, ցուրտ երկնքի դէմ, Հայաստանի պետական պատկերասրահի շէնքի ուրուագիծն է երեւում: «Գուսան»ը մի քանի անգամ մտադրւում է մեկնել բայց ամէն անգամ էլ փոխում է միտքն: Նա մնաք բարեւ ասելու համար, մեկնելուց առաջ միշտ ձեռք է երկարում: Բժիշկը սեղմում է ձեռքը, որից յետոյ «գուսան»-ն անմիջապէս դէպի ինձ է ուղղում ձեռքը: Ձեռքիս ձեռնոց ունեմ. ձեռքն ինձ ուղղելիս ձեռնոցս հանում, սեղմում եմ ձեռքն եւ կրկին հագնում: Մնաք բարեւի համար իրար ձեռք ենք սեղմում մի քանի անգամ: Ամէն մի ձեռք սեղմելուց յետոյ ես կրկին հագնում եմ ձեռնոցս ու ստիպւում կրկին հանել: Մեր երեքից բացի, ուրիշ ոչ ոք չկայ այդ հրապարակում: Մնաք բարեւի ծէսը բաւական ժամանակ է խլում: Մէկ էլ յանկարծ նկատում եմ, որ հրապարակի շէնքերի վրայ եղած մեծ ժամացոյցը աղօտ կերպով լուսաւորուած է: Ժամացոյցի թափանցիկ ապակին մեղմ լոյս ունի եւ կարելի է ընթեռնել ժամը: Երբ հեռանում է «գուսան»-ը, ժամը 22-ին մի քանի վայրկեան է մնացել: Լոնտոնի Big-Ben-ի պէս այս ժամացոյցը ժամ չի յայտարարում: Այն լուռ ու մունջ է: Մտածում եմ երկու չարաթ, ամէն օր այս հրապարակից եմ անցել եւ միշտ էլ վրիպել եմ նկատել, որ ժամացոյցն լուսաւորուած ու լուռ է եղել:

Բժիշկը մերժում է ինձ մենակ թողնել: Քայլում է մինչեւ հիւրանոց տանող փողոցն ու մեկնելուց առաջ ասում. «Ես հետս զէնք չունեմ, բայց դանակ ունեմ: Պէտք է, որ մի բան ունենամ... Դէ՛, գընաս բարով ազպար... ես Ֆրանսա ազգականներ ունեմ: Երբ ինձ առաջին անգամ հաշուիչ ուղարկեցին ասել էին գումարները հաշուելու համար է: Այդ խօսքն ինձ շատ վիրաւորեց... Նրանք մեզ չեն հասկանում...»:

Այսօր էլ հիւրանոցի աստիճաններից վեր եմ բարձրացել իմ հետ բերած փոքրիկ լոյսի օգնութեամբ:

(Շար. 17)

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ

Շաբաթ, Մարտ 27–ին տօն է Գրիգոր Լուսաւորչին Մուտն ի վիրապին :

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց :

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Տիւզեանի իր ամուսնոյն՝ Խաչիկ Տիւզեանի մահուան առթիւ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ա Ղ Ք Ա Տ Ա Խ Ն Ա Մ Ի
ՏԱՐԵԿԱՆ
ԳԱՏՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան պարտէզներուն մէջ

ՅՈՒՆԻՍ 13–ին

LA

GALERIE LES CENT

présente

VATCHÉ :

« ART HUMANITAIRE »

Peinture-collages sur le thème de l'aide humanitaire à l'Arménie

du 30 mars au 10 avril

Vernissage le mardi 30 mars à 18h30

(Expo-vente au profit des orphelins)

8, rue de Jouy, 75004 Paris
Tél. : 42 77 30 00
du mardi au samedi de 14h à 18h30

M° Saint Paul / Pont-Marie

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Լուրջ կին մը երկու երախայով զբաղելու համար, ամբողջ օրը եւ տնական գործեր ալ ընելով, Փարիզ 15–րդ, (մեթրօ Քոնվանսիոն) :

Հեռաձայնել. —
Տիկին ԼԸ ՓՐԻՈԼ — ՖՐԱՆԿԻԻԼԵԱՆԻ
42 — 85 — 39 — 99

CROIX BLEUE
Centre de Vacances

La Croix Bleue des Arméniens de France organise deux séjours à son Centre de vacances de Bellefontaine (Jura) pour les *enfants de 7 à 13 ans.*

1er séjour : du 8 juillet au 1er Août
2ème séjour : du 2 au 29 Août

prix : pension pour un enfant 3 000 F
pension pour deux enfants 5 500 F
pension pour trois enfants 8 000 F

voyage (pour Paris et sa région) : 400 F

Pour les inscriptions veuillez vous adresser au bureau de la section de la CBAF la plus proche de votre domicile ou au bureau du Conseil d'Administration au — 17, rue Bleue, 75009 Paris.

**

Inscription à la Colonie de Bellefontaine Croix Bleue d'Alfortville, section Hélen Puzant
— le samedi 3 avril à compter de 16h pour le mois de juillet
— le samedi 15 mai à compter de 16h pour le mois d'août.

Ces inscriptions auront lieu à la Maison de la Culture - 9, rue de Madrid, Alfortville.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. —
Մարտ 30, ժամը 18–ին
Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցի
Ս. Մարգրիտի

Կը քարոզէ՝
ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները կազմակերպութեանս ընդհանուր աշխատանքներու եւ Հայաստան, Արցախի օժանդակութեան իր գործունէութեան ի նպաստ. —

Տէր եւ Տիկին Պերութի Մոհրան 200, Պ. Գէորգ Շահինեան 5000, Ֆոնթընէ լը Վիքոնթի Քաղաքապետարան եւ Թաղային Խորհուրդ 800, Տէր եւ Տիկին Ժ. Ստեփանեան 200, Տիկին Ի. Անդրէասեան 445, Տէր եւ Տիկին Լուի Պալեան 500, Տիկին Ա. Հէսէքնազեան 200, Տիկին Վ. Մեսէնեան 1000, Պ. Եզնիկեան 100 Տէր եւ Տիկին Ս. Պէկինօ 500, Տէր եւ Տիկին Ֆ. Քառփլինկ 250, Տէր եւ Տիկին Մ. Տոլալի 400, Պ. Ա. Շամպոն 200, Օր. Քրիսթին Աւագեան 150, Օր. Ա. Ատունեան 200, Տիկին Ժան Սիմոնեան 100, Պ. Ժագ Գրիգորեան 500, Պ. Լեւոն Զիլինկիրեան 500, Տիկին Լիւսիէն Քամպլան 120, Տէր եւ Տիկին Գ. Արթինեան 5000, Տէր եւ Տիկին Թունեան 1000, Տէր եւ Տիկին Պօյաճեան 400, Տէր եւ Տիկին Ամիրաեան 300, Տէր եւ Տիկին Ս. Պէրպէրեան 3000, Տիկին Ֆ. Պէյարեան 500, Տէր եւ Տիկին Ա. Տիրքէլէսեան 500, Օր. Ի. Կարտոն 300 Ֆր. :

(Շար.)

**

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 1.000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Սայէկէ :

l'U.C.F.A.F.

présente

POUR UNE TOURNEE EXCEPTIONNELLE

L'ENSEMBLE NATIONAL DE CHANTS ET DANSES DU HAUT-KARABAGH

PARIS

SAMEDI 27 MARS A 20 h h30
DIMANCHE 28 MARS A 17h
LUNDI 5 AVRIL A 20h30

MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e — Métro : Iéna

Réservations : **UGAB** : 118, rue de Courcelles, Paris 17e — **Chez Arto** : 12, ave. de la Porte Brunet, Paris 19e — **Cabinet Terziyan** : 21, rue Lamartine, Paris 9e — **Géoma** : 36, Passage du Ponceau, Paris 2e — **Librairie Orientale** : 51, rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e — **Photo Carmen** : 91 bis, ave. Henri Barbusse, 92140 Clamart — **Télé-Condorcet** : 175, ave. Jean-Jaurès, 92140 Clamart — **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes — **Centre Culturel et Artistique** : 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e, tous les jours de 18h à 20h - samedi de 15h à 18h - Tél. : 42 08 76 49.

ALFORTVILLE

Sous la Présidence d'Honneur de M. René ROUQUET Député-Maire d'Alfortville
LUNDI 29 MARS A 20 h 30

SALLE DES FETES
22, rue Voltaire, Alfortville

Réservations : **Boyadjian Hagop** : 121, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Epicerie Hay Ararat** : 118, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Atlantic Electronique**: 241, rue Paul Vaillant-Couturier, Alfortville.

BAGNEUX

Sous la Présidence d'Honneur de Madame Janine JAMBU
Maire de Bagneux, Conseiller Général des Hauts-de-Seine
MARDI 30 MARS A 20 h 30

THEATRE VICTOR HUGO
14, rue Victor Hugo, Bagneux

Réservations : **Tbirian** : 30, ave. Henri Barbusse, Bagneux-Tél.:46 63 69 45 — **Alexanian** : 54, ave. Henri Ravera, Bagneux - Tél. : 47 35 61 68 — **Nairi Traiteur-Aprahamian** : 108, ave. Albert Petit, Bagneux - Tél. : 46 65 49 58.

ARGENTEUIL

Sous la Présidence d'Honneur de M .Robert MONDARGENT
Député-Maire d'Argenteuil
MERCREDI 31 MARS A 20 h 30

THEATRE JEAN VILAR
9, boulevard Héloïse, Argenteuil

Réservations : **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes.

L'Ensemble se produira également :

- JEUDI 25 MARS à *MONTREUIL* (renseignements auprès de l'UCAM)
- VENDREDI 26 MARS à *ARNOUVILLE-LES-GONESSE* (rens. auprès de l'A.V.A.G.)

Réservations et informations pour tous les spectacles au 42 08 76 49 de 18h à 20h et les samedis de 15h à 18h.

VILLEURBANNE

JEUDI 1er AVRIL A 20h30
CENTRE CULTUREL — Cours Emile Zola

ST-CHAMOND

VENDREDI 2 AVRIL A 20 h 30
SALLE ARISTIDE BRIAND

MARSEILLE

SAMEDI 3 AVRIL A 20 h 30
CINEMA ODEON

VALENCE

DIMANCHE 4 AVRIL A 15h

ISSY-LES-MLX.

Sous la Présidence d'Honneur de M. André SANTINI, Député-Maire d'Issy-lès-Moulineaux
MARDI 6 AVRIL A 20 h 30
PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES

"Fondation Léa et Napoléon Bullukian"

COMMUNIQUÉ

Suivant le testament en date du 29 décembre 1983, Monsieur Napoléon BULLUKIAN décédé à Lyon le 12 avril 1984, a laissé son actif successoral à la constitution d'une:

«FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN»

sous l'égide de la FONDATION DE FRANCE

ayant pour objectifs suivants :

— Encourager la recherche médicale et particulièrement sur le cancer;
— Participer aux œuvres sociales et d'entraide de l'Eglise Arménienne d'Etchmiadzine;
— Encourager les jeunes artistes suivant les décisions du Conseil de la Fondation.

Un secrétariat administratif fonctionne à

LA MALMAISON

18, rue Louis Tourte — 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR FRANCE

qui était le domicile de Monsieur et Madame BULLUKIAN, et qui pourrait être utilisé pour des expositions, conférences, colloques, séances culturelles et musicales, et à la constitution progressive d'une bibliothèque spécifiquement arménienne etc.

Il sera procédé à une nouvelle attribution de revenus de la Fondation en faveur de toutes associations qui pourraient prétendre à une aide selon les objectifs précités de la Fondation.

Les demandes doivent être adressées au secrétariat de la Fondation dans un délai expirant le 30 avril 1993.

Les attributions seront proclamées ultérieurement.

pour le Conseil d'Administration de la
FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN
Le Président
Professeur Pierre MARION

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 30
MARDI
30 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. – Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ -- Թիւ 18.028 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.028

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ 480 ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՏ ԾԱՆՐ Է

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԿԸ ՏՈԿԱՆ

ՈՉ ՄԷԿ ԱԹՈՌ ԱԶԳ. ՃԱԿԱՏԻՆ ԵՒ ԿԱՆԱՉՆԵՐՈՒՆ

Սովորութիւն է մեղաւոր մը գտնել պարտութիւններու ատեն: Այս անգամ ալ ընտրական դրութիւնն է մեծ մեղաւորը, ոչ միայն Ազգ. Ճակատին եւ Կանաչներուն համար, որոնք արդարացումներ ունին այդ առընչութեամբ, այլեւ ընկերվարականներուն համար, որոնք կը մոռնան --կամ կ'ուզեն մոռնալ-- որ այս նոյն դրութեամբ է որ, դեռ երէկ, մեծամասնութիւն կը կազմէին Ազգ. Ժողովին մէջ:

Բայց նախ անդրադառնանք արդիւնքներուն, որոնք աննախընթաց մեծամասնութիւն մը կ'ապահովեն աջին Ազգ. Ժողովին մէջ, խսկապէս պատմական:

Այս երկրորդ շրջանին ձեռնպահութիւնը 32,28% էր, այսինքն աւելի քան Ա. շրջանին, ինչ որ կը հաստատէ նաեւ որ ձախին կողմէ եղած «ցնցում»ի կոչերը քուէարկողներուն, հետեւանք չունեցան:

Համայնավար 4,59%, 23 երեսփոխան:
Ընկերվարական 28,39%, 53 երեսփոխան:
Արմատական 1,16%, 6 երեսփոխան:
Նախագահական մեծամասնութիւն 1,84% 7 երեսփոխան:
Էռ. Փէ. Էռ 28,37%, 245 երեսփոխան:
Իւ. Տէ. Էֆ 26,05%, 213 երեսփոխան:
Զանազան աջ 3,45%, 22 երեսփոխան:
Ազգ. Ճակատ 5,71%, 0 երեսփոխան:

Ի հարկէ, հակասական կրնան թուիլ այս արդիւնքները, երբ նկատի առնուի որ պարտուած Ընկերվարական կուսակցութիւնը ձայներու աւելի մեծ համեմատութիւն ունի (28,39%) քան Էռ - Փէ - Էռ-ը (28,37%) կամ Ազգ. Ճակատի պարագան որ ոչ մէկ ներկայացուցիչ ունի այլեւս Ազգ. Ժողովի մէջ ձայներու 5,71%-ով (1.168.150), մինչ Համայնավար կուսակցութիւնը կը յաջողի 23 երեսփոխան ունենալ ձայներու միայն 4,59%-ով:

Այսօր, Ազգ. Ժողովի մեծամասնութիւնը Ժողովին 82%-ին հասած է 480 երեսփոխաններով (245 Էռ - Փէ - Էռ, 213 Իւ. Տէ - Էֆ եւ 22 զանազան աջ): Ազգ. Ճակատի միակ երեսփոխանուհին՝ Տիկին Սթիրպուա կորսնցուց շատ քիչ տարբերութեամբ, բայց եւ այնպէս պարտուեցաւ (49,87%): Աւելի զգալի պարտութիւններ արձանագրեցին Ժ.-Մ. Լը Փէն (Նիս) եւ Պրիւնօ Մեկրէ (Պուշ-տիւ-Ռոն):

Բայց, ջախջախիչ պարտութիւնները կը վերաբերին Ընկերվարական պարագլուխներուն, «փիղ»երուն ինչպէս կ'ըսուի եւ որոնց գլուխն է ան որ կուսակցութեան նախագահական հաւանական թեկնածուն էր --եւ է-- այսինքն՝ Միշէլ Ռոքար: Նախկին վարչապետը իր բերդին՝ Քոնֆլան Սէնթ Հոնորինի մէջ է որ պարտուեցաւ 43 տարեկան, ցարդ անծանօթ, Փիէր Գարտոյի կողմէ որու դըլխաւոր առաւելութիւնը կը թուի, ըլլալ տեղւոյն մարդը, բէռէնին ինչպէս կ'ըսեն, զբաղած է իր շրջանի բնակիչներուն, երիտասարդներուն հարցերով եւ հոգերով: Ցեստալին, կրնայ փոխուիլ անշուշտ: Այլ մեծ պարտեալներն են. -- Ռոլան Տիւմա, Ժան Օռու, Էտվին Ավիս, Ժան-Միշէլ Պայլէ, Միշէլ Քրեփօ, Գլոտ Էվէն, Միշէլ Տէլըպառ, Էտմոն Հերվէ, Լիոնէլ Ժոսփէն, Լուի Մերմազ, Իվէթ Ռուտի, Տոմինիք Սթրոս-Քահն (որ բաւական ջանք ալ թափեց տեղւոյն -Արնուվիլ-Սարսէլ- հայկական ձայներն ալ ապահովելու համար ինչպէս իրեն յաջորդը՝ Փ. Լըլուշ որ հայկ. դեսպանատան «պատմական» բացում մը կատարեց), Օլիվիէ Սթիրն, Միշէլ Վոզէլ: Համայնավարներուն մէջ յիշենք՝ Անտրէ Լաժուանըի եւ Շառլ Ֆիթերման, մինչ Ժ. Մառշէ դիւրութեամբ կ'ընտրուէր հակառակ նախատեսութիւններուն: Մնաց որ Համայնավար կուսակցութիւնը յաջողեցաւ 23 երեսփոխան ունենալ (նախապէս՝ 26) ինչ որ թոյլ կու տայ խորհրդարանական խմբակցութիւն մը կազմել (20 է նուազագոյն թիւը): Մեծամասնութեան հոսանքէն պարտուած են Պերնար Սթազի, Քաննի քաղաքապետը՝ Միշէլ Մույօ, Ալէն Մէրիէօ ընդդէմ Լիոնի քաղաքապետին՝ Միշէլ Նուառի, որու ընտրութիւնը այնքան ալ ապահով չէր: Կառտանի մէջ, Պ. Թափի (արմատական) ընտրուեցաւ եռակի ընտրութեան մը շնորհիւ, քանի Ազգ. Ճակատը չքաշեց իր թեկնածուն եւ Թափի ձայներու 44%-ով յաղթեց:

-- Անթոնիի մէջ, Փաթրիք Տէվէճեան վերընտրուած է ձայներու 59,25%-ով:

-- Ալֆորվիլի մէջ, Համայնավար թեկնածուն է՝ Մերսիէքս որ յաղթեց Իւ - Փէ-Էֆ-ի թեկնածուին, ձայներու 56,24%-ով: Ռուքէ համայնավարէն քիչ ձայն ըստացած էր առաջին շրջանին (6744 իսկ Մերսիէքս 7069):

-- Իսիի մէջ, Անտրէ Սանթինի հանգիստ յաղթանակ մը տարած է (62,23%), նաեւ Գլամարի քաղաքապետը՝ Ֆուչէ (58,61%):

-- Մարսէյլի 8-րդ ընտրաշրջանին մէջ, շնորհիւ նաեւ եռակի ընտրութեան մը, միակ ընկերվարականը որ կը մնար այս 2-րդ շրջանին, ընտրուած է (Մաս՝ 41,45%):

-- Պանեէօյի մէջ տեղւոյն համայնավար քաղաքապետուհին --որ ի դէպ միշտ օգտակար եղած է հայկ. ձեռնարկներուն, դեռ այս օրերս՝ Ղարաբաղի համոյթին այցելութեան կապակցութեամբ--, Տիկին Ժամպիւ ընտրուած է, նախկին երեսփոխանը ընկերվարական էր:

Ցատկանշական է ընկերվարական հին բերդի մը՝ Նոռ - Փա - տը - Քալէ պարտութիւնը, նոյնիսկ Ֆ. Միթերանի հինէն ընկերվարական շրջանը աջին ձեռքը կ'անցնի: Պարզուած պատկերը ցոյց կու տայ որ ժողովուրդը ամէն ջանք թափեց ընկերվարական պարագլուխները ճամբու դնելու համար, չնչելու համար իր ռըժէն, քուէարկողները ձախին չէ որ ո՛չ ըսին, այլ այդ ձախը շահագործողներուն եւ ապականողներուն: Ժօրէսէն ի վեր ձախը բարոյական մաքրութեան եւ ազնիւ գաղափարներու ծառայող հոսանքն էր: Տարիներէ ի վեր աֆէռները եկան աղօտելու այդ պատկերը: Եւ ինչպէս ըսինք, աւելի այդ աֆէռները դեր կատարեցին ընկերվարականներու պարտու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

– Վրաստանի Մառնէուլիի շրջանի Սադախլոյի երկաթուղային կամուրջի պայթեցումը, ըստ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի մամուլի քարտուղար՝ Արամ Աբրահամեանի խափանարարական արարք է, ինչպէս հաստատած են իրավեկ մասնագէտներ եւ ահաբեկչական գործողութիւններու ականատեսներ:

Դադրած հաղորդակցութիւնը կը փաստէ նաեւ ամերիկեան մարդասիրական օժանդակութիւնը, գլխաւորաբար հացահատիկի մատակարարութիւնը: Ժամանակաւոր կամուրջի աշխատանքները հաւանաբար վերջ գտնեն Ապրիլ 8-ին:

– Մարտ 26-ին Ադրբեջանի Թաուզի շրջանէն ուժով ռմբակոծութիւններ կատարուած են Տաւուշի շրջանը, չորս բնակիչ վիրաւորուած է, որոնցմէ մէկը՝ ծանրօրէն: Բերդի շրջակայ գիւղերը, շուրջ 60 բնակելի տուներ քանդուած են:

-- Մարտ 26-էն 27-ի գիշերը Ադրբեջանի բանակի ստորաբաժանումներ ռմբակոծած են Ղարաբաղի արեւմտեան սահմանի ամբողջ երկայնքին հիւսիսէն հարաւ գտնուող բնակավայրերը, Մարտակերտի եւ Շուշիի շրջանները: Կան զգալի մնասներ:

– Ղարաբաղի Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի կարգադրութեամբ յանձնախումբ մը կազմուած է պատանդ տարուած, գերի ինկած կամ անյայտ կորսուած Ղարաբաղի քաղաքացիներու հարցերով զբաղելու համար, գլխաւորութեամբ Ներքին փոխ -- նախարար Ալեքսանդր Աղազարեանի: Մաս կը կազմեն Ազգային Ապահովութեան Պետական վարչութեան, Առողջապահութեան նախարարութեան ներկայացուցիչները: Աղազարեան յայտարարած է թէ պատրաստ են միջնորդելու եւ կապ հաստատելու Ադրբեջանի համապատասխան յանձնախումբի մը հետ:

– Ղարաբաղի Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէն յայտարարութիւն մը ըրած է ուր կը շեշտէ մասնաւորաբար Ադրբեջանի եւ Ղարաբաղի միջեւ կնճիռի լուծման արգելք հանդիսացող Ադրբեջանի շարունակական քաղաքականութիւնը, փաստօրէն խափանելու նպատակաւ Սէ – ԷՍ -- Սէ -- Ըի եւ միջազգային այլ կազմակերպութիւններու ջանքերը:

– Հայաստանի իշխանութիւնները, հաւատարիմ Ղարաբաղի հարցը խաղաղ միջոցներով լուծելու սկզբունքին, բազմիցս դիմած են ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդին, ընդհ. քարտուղար՝ Պութրոս Պութրոս Ղալիի, խնդրելով ՄԱԿ-ի աջակցութիւնը: Պութրոս Ղալի պատասխանած է Հանրապետութեան նախագահին եւ իր գիրին մէջ իր մտահոգութիւնը կը յայտնէ Ղարաբաղի դէպքերու զարգացման ընթացքին առթիւ, միաժամանակ ողջունելով Մինսկի նախապատրաստական ժողովի Մարտի 1-ին ձեռք բերած համաձայնութիւնը, դէտեր ղրկելու տեղւոյն վրայ, երբ հրադադար ձեռք ձգուի: «Կը խորհիմ, կ'ըսէ Պութրոս Ղալի, այս յուսադրիչ քայլին անմիջապէս կը յաջորդեն դէտերու զետեղման եւ քաղաքական յայտարարութեան նախագիծի վերաբերող համաձայնութիւններ»:

– Միացեալ - Նահանգներու Հայաստանի դեսպանատունը աշխատանքի կոչուած է Հայաստանի Արտաքին Նախարարութեան հիւսիս -- ամերիկեան երկիրներու բաժնի աշխատակից՝ Տիգրան Մարտիրոսեան:

ԵՐԲ ՂԱՐԱԲԱՂԸ ԿԸ ՊԱՐԷ

Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզ, Լեռնային Ղարաբաղ, Արցախ, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւն. նոյն չարչըրկուած հողամասին անուանումները որոնց իւրաքանչիւրը կը խորհրդանշէ վերջին 70 տարուան տառապանքը, պայքարը, երազները, յոյսին պոռթկումն ու պատրանքը եւ վերջապէս իր ճակատագիրը ինք տնօրինելու վճռակամութիւնը: Ու այս վերջինը իր հետ կը բերէ պայքարը եւ անոր գինը. թափուած արիւնն ու զոհուած կեանքերը:

Ան չատերու կը ներշնչէ վախը թէ կը կրկնուին մեր պատմութեան այն էջերը որոնք գրուած են հերոսական մեռնով, բայց յաճախ յաղթանակի կարօտ մնացած: «Ղարաբաղցու կողը պինդ է», «Ղարաբաղցին վճռած է յաղթել» լոզունգները մեզմէ քանի՞ն տարակոյսները կը յաջողէին փարատել. «պատերազմը աւեր է ու մա՛հ» կը յուշէր անցեալին խրատուիլակը աւելի բարձրաձայն, աւելի համոզիչ:

«Ո՛չ» կը պատասխանեն 22 երիտասարդ – երիտասարդուհիներ որոնք եկած են ի. դարու պատերազմի մը ենթախորքին վրայ զետեղուած ԼՂՀէն. եկած են մարտնչող իրենց, մեր երկրին երգն ու պարը բերելով մինչեւ Փարիզ: Անոնցմէ ամէն մէկը կրակին պատկերը, քանդուած երդիքի մը, զոհուած սիրելիի մը ցաւը կը պտըտցնէ իր հետ. բայց երբ կը պարեն ազուոր ժպիտներով, քէմանչային, դհոլին հետ խրոխտ Գանձասարն ու խմաստուն Ամարասը կ'ուրուագծուին բեմին վրայ, կարծէք երգին հետ կրկնելու, թէ «փոքրածաւալ, հալածանք ու ցաւ ազգերի գլխին / ինչպէս ճանապարհի կարաւան, կուգան ու կ'երթան»:

Ու դիտելէ ետք պատերազմող երկրին երգի – պարի խումբին կրակն ու կեանքը միաձուլած հրաշքը, անկարելի է չձայնակցիլ խմբավար Աշոտ Բաբայեանի որ որպէս հրաժեշտի խօսք, կ'ըսէ. «Յաղթանակից յետոյ մենք դեռ կը հանդիպենք»...:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԱՊԱԳԱՆ

Մարտ 28-ի «Հիւրրիյէթ» թերթին մէջ Է. Խօզքօզ կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի հաշտութեան աշխատանքներուն որոնք Ռուսաստանի վերջին դէպքերուն մէջ պահ մը այնպէս թուեցաւ որ իրենց կարեւորութիւնը կորսնցուցին: Այսուհանդերձ, հարցը մոռցուած չէ ու Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը Թուրք պաշտօնակիցին գրուած նամակով մը ըսած է թէ մտադիր են ջանքերը շարունակելու: Ան նոյն առիթով անդրադարձած է բաւական թէքնիք մանրամասնութիւններու ալ, ինչպէս՝ դէտերու վայրերը, Ղարաբաղի ներկայացուցիչներուն բանակցութեան մասնակցելու պարագան, Լաչինի անցքին ճակատագիրը եւայլն: Ապա առաջարկած է այս մանրամասնութիւնները մէկդի ձգել ու ընդհանուր լուծումի մը յանգիլ. այսինքն՝ հրադադարը ապահովել ու ճշդել Ղարաբաղի քաղաքական օրինավիճակը: Հրադադարին համար Կոզիրեւ առաջարկած է օտար ուժերու շրջանէն քաշուիլը ու դէտերու հսկողութիւնը, ինչ որ դիւրին կարգադրելի կը նկատուի. իսկ օրինավիճակի հարցին մասին Թուրք յօրագրողը կը գրէ թէ բուն դժուար հարթելի մասն է որուն մասին թէեւ Անգարայի մէջ այն տպաւորութիւնը ստեղծուած է թէ համաձայնութեան հասարակաց գետին մը գտնուած է: Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութենէն պաշտօնատար մը հետեւեալ ձեւով ամփոփած է այդ գետինը. – «Հայերը պիտի յօժարին նախկին օրինավիճակին. առոր փոխարէն Ղարաբաղի մէջ մարդկային իրաւանց հարցերուն աւելի մեծ ուշադրութիւն պիտի ընծայուի»:

ՅՈՒՇԵՐ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԷՆ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ ԵՐԿՈՒՆՔԸ

ՏԻՐԱՆ Վ. ՔՐՄՈՅԵԱՆ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին կառուցուել է 1391 թուականին Ղրիմցի Կոմս անունով մի վաճառականի կողմից, որը հողամասը գնել է Կոստանդնուպոլսում հաստատուած ճենովացիների համայնքից։ Ենթադրւում է, որ տեղը եղել է ճենովացիների աղօթավայրը։ Մինչեւ սրբանից մի տաս–քսան տարի առաջ եկեղեցին գտնւում էր բակում եւ 1925 թուին բակ մտնողը զգում էր, որ պատմական մի յուշարձանի է մօտենում։ Վարժարանը եւ այլ շէնքեր աւելի ուշ են կառուցուել։ Խորհրդանշական է Կեդրոնականի մուտքի դուռը, որը մինչեւ այսօր գոյութիւն ունի, որի առջեւ շրջանաւարտները լուսանկարւում էին իրենց տնօրէնի հետ։ Այսօր ե՛ւ վարժարանը ե՛ւ եկեղեցին ուղղակի փողոցի վրայ են գտնւում։

Կեդրոնականի դրան վերեւում, մարմարեայ ցուցաքարի վրայ փորագրուած է.

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ կառուցեալ արդեամբք Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյս Ղալաթիոյ ի հայրապետութեան Ամենայն Հայոց Տ. Գէորգայ Կաթողիկոսի եւ ի պատրիարքութեան Կ. Պոլսոյ Տ. Ներսէսի Արքեպիսկոպոսի 1876»

Արեւմտահայերէնում գործածական է ոչ թէ կենտրոն այլ կեդրոն ձեւը, հաւանաբար առաւելապէս կենտրոնավայր իմաստով։ Ինչ վերաբերում է վարժարանի հիմնադրման թուականին, ապա 1876 թիւը ճիշդ չէ։

Կեդրոնականը, որպէս բարձրագոյն երկրորդական վարժարան, իր դռները բացել է 1886–ի Սեպտեմբերի 1–ին. հետեւաբար ակնյայտ է, որ հիմնադրման երկար տարիների աշխատանքի եւ պայքարի արդիւնք է։

Պոլսահայ ազգային կեանքի զարթօնքի հիմքերը շատ են եւ արդիւնքը՝ 1848 թուի ֆրանսիական յեղափոխութեամբ թրծուած առաջադէմ երիտասարդների գործունէութեան, Եւրոպայի հետ տնտեսական եւ մտաւոր կապերի ուժեղացման։ Աստիճանաբար ուժեղանում են կապերը նաեւ Արեւմտեան Հայաստանի գաւառների եւ Պոլսոյ միջեւ եւ այս վերջինս կենտրոնի դեր է խաղում մասնաւորաբար հայկական ազգային սահմանադրութեան հաստատումից յետոյ։ 60–ական թուականներից յետոյ ազատատենչ գաղափարները խորանում են շնորհիւ Միքայէլ Նալբանդեանի, Յարութիւն Սվաճեանի եւ Մատթէոս Մամուրեանի գործունէութեան։

1861–ին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցու բակում գործում էր Ամենափրկչական նախակրթարանը, փոքրաթիւ գաւառացի պանդուխտ պատանիների համար։ 1863 թուին, երբ աշակերտների թիւը հասնում է 70–ի, դպրոցի տեսուչ Ստեփան Փափազեանը առաջ է քաշում կենտրոնական վարժարան հիմնելու գաղափարը, ինչը 1864 թուին պաշտօնապէս հաստատւում է Ազգային քաղաքական ժողովի կողմից։ Տեսուչն առաջարկում է նաեւ նախակրթարանին կից ստեղծել ուսումնարանի բաժին՝ գաւառի համար ուսուցիչներ պատրաստելու նպատակով։ Այս առաջարկութիւնը անհետեւանք է մնում։

Այդ օրերին Օրթագիւղի Ս. Թարգմանչաց Վարժարանին կից հիմնուել էր «Սանուց Ընկերութիւնը» եւ ամէն Կիրակի ու Հինգշաբթի գիշեր երեսունի մօտ բեռնակիր, ջրկիր պանդուխտ Հայերի գիր–գրականութիւն էին սովորեցնում։ Սովորեցնողները 12–18 տարեկան պատանիներ էին, որոնց թւում էին Արփիար Արփիարեանը եւ ապագայ Իզմիրլեան պատրիարքը՝ որպէս ղեկավար։ Արփիար Արփիարեանը, 1867 թուին մեկնում է Վենետիկի Մ. Ռափայէլեան Վարժարան և 1870 թուին վերադառնում Պոլիս։ Այդ ժամանակ Պոլսի Պատրիարքն էր Խրիմեան Հայրիկը եւ պոլսահայ երիտասարդութիւնն աստիճանաբար թօթափելով իր մեղկութիւնը, մեծ տեղ էր տալիս հայրենի աւանդութիւններին։ Ազատատենչ գաղափարները խորանում էին շնորհիւ Արփիարեանի, Մկրտիչ Փորթուգալեանի, Գրիգոր Արծրունու, Ստեփան Փափազեանի եւ Մինաս Չերազի գործունէութեան։ Խթանւում է ուսումնական գործը Արեւմտեան Հայաստանում, տեղի է ունենում Պոլսոյ եւ գաւառների, արեւմտեան եւ արեւելեան երկու հայ հատուածների մերձեցում, ստեղծւում են մի շարք հայրենակցական–ուսումնական միութիւններ եւ կարգախօս է դառնում Արփիարեանի այն միտքը, թէ «իր տոհմային առաքինութեանց գիտակցութիւնը ազգի մը համար ապահով պահապանն է վհատութեան որեւէ վտանգի դէմ»։

Պարզ է, որ պոլսահայ ուսումնական հարցերը եւս եղել են օրակարգում։ Արդարեւ Ստեփան Փափազեանը Պոլսոյ վեցամեայ նախակրթարանում փոփոխութիւնների առաջարկութիւններով էր հանդէս գալիս։ 70–ական թուականներում Պոլսոյ պատանեկութիւնը երկրորդական կրթութիւն կարող էր ստանալ Կալաթա–Սարայի թրքական միջնադարեան լիսէյում, Ամերիկեան Ռոպեր գոլէժում եւ Վենետիկի Մ. Ռափայէլեան վարժարանում։ Մխիթարեանների օտար ափերում կազմակերպած հրաշալի գործունէութիւնը օրուան պահանջներին չէր կարող բաւարարել, քանի որ ե՛ւ գաւառները ե՛ւ Պոլիսը դարձել էին ուժեղ, կենսունակ։ Ակնյայտ էր ոչ միայն գաւառի պատանիների դաստիարակութիւնը տեղւոյն վրայ, այլ հէնց Պոլսում մի կենտրոնական բարձրագոյն երկրորդական վարժարանի կարիքը։

Խրիմեան Հայրիկի հրաժարականից յետոյ 1874 թուին Պոլսոյ պատրիարք ընտրուեց Ներսէս Վարժապետեանը։ Սկզբնական շրջանում թւում էր, թէ նա պահպանողական մի անձնաւորութիւն է, նոյնիսկ փակել էր Փորթուգալեանի «Ասիան»։ Սակայն իր յետագայ գործունէութիւնը ցոյց տուեց, որ Ներսէս Վարժապետեանը շատ հեռատես, ճկուն եւ բանիմաց անձնաւորութիւն է, որը խելամտօրէն առաջադիմական ձգտումների պաշտպան էր դառնալու։ Երբ հրդեհուեց Ստեփան Փափազեանի նախակրթարանը ու շէնքը վերակառուցուեց 1876–ին, մուտքի դրան վերեւում, մարմարեայ ցուցաքարի վրայ փորագրուեց «Ազգային Կեդրոնական Վարժարան»։ Այսինչ բարձրագոյն երկրորդական վարժարանը դեռ ստեղծուած չէր եւ այնտեղ գործում էր վեցամեայ նախակրթարանը։ Շուտով կիրակնօրեայ դասախօսութիւններ կազմակերպուեցին աշակերտութեան եւ այցելուների համար, ինչը ցոյց է տալիս, թէ ինչքան էր աճել բարձրագոյն կրթութեան պահանջը։ Վարժարանի ստեղծման պատմութեան մէջ այս փաստերը խոր նշանակութիւն ունեն ոչ թէ այն պատճառով, որ գործի յաջողութեան հաւատքը մեծ է եղել, այլ, որ այդ հաւատքը վերաբերում է ժողովրդի նուիրուածութեանը դէպի ուսումն ու առաջադիմութիւնը։

Սակայն անցնում է եւս 10 տարի մինչեւ որ իրականանում է Կեդրոնականի հիմնադրումը։ 80–ական թուականների սկիզբը ժողովրդի համար անակնկալներով, յուսախաբումներով լի մի շրջան էր։ Խրիմեան Հայրիկը եւ Ներսէս Վարժապետեանը ծանրաբեռնուած էին բարեկարգութիւնների քաղաքական հարցերով։ Թուրքիան, թէեւ մեկուսացուած էր, սակայն նենգ քաղաքականութիւն էր վարում։ Յանձնաժողովներ էին կազմւում, տանք ոգեւորուած էին հայկական հարցի շուտափոյթ լուծման հեռանկարներով, սակայն դառն իրականութիւնը այլ պատկեր էր ներկայացնում։ Այսուամենայնիւ Ներսէս Վարժապետեանը ջանք չէր խնայում, որպէսզի ցուցաքարի փորագրութիւնն իրականանայ։ 1877–ի Փետրուարի 10–ին «բարձրագոյն երկրորդական վարժարանի հիմնադրումն արագացնելու» նպատակով, պատրիարքը Ուսումնական Խորհրդից նախագիծ էր պահանջում։ Նոյն թուի Սեպտեմբերին իր դպրոցի վերաբացման հանդէսի ժամանակ Ստեփան Փափազեանը նորից առաջ է քաշում «գաւառի մանկտւոյն ուսում տալու եւ իրենցմէ ուսուցիչներ հասցնելու» գաղափարը։ Ի միջի այլոց այդ շրջանում շատ փարգացել էր Վանում «Ուսուցչանոց» բանալու հարցը եւ ուժեղ վէճեր էին տեղի ունենում Արփիար Արփիարեանի եւ Մինաս Չերազի միջեւ։ Չերազը կողմնակից էր գաւառական վարժարանների ստեղծմանը, այն ինչ Արփիարեանը կենտրոնական Ուսուցչանոցի կողմնակիցներից էր։

Յայտնի է, որ Խրիմեան Հայրիկը կողմնակից էր Արփիարեանի եւ Փորթուգալեանի տեսակէտներին եւ 1879 թուին Վարժապետանոցը բացւում է Վանում ու գործում մինչեւ 1881 թուականը։ Բայց, թէ ինչ տեսակէտ է ունեցել Ներսէս Վարժապետեանը, յայտնի չէ։ Ինչպէս երեւում է, նա յամառ կերպով կանգնած է եղել Պոլսում բարձրագոյն երկրորդական վարժարանի ստեղծման գործի գլխին։

Արդարեւ, 1877 թուի Սեպտեմբերի 5–ին պատրիարքը մի նամակով դիմում է Ուսումնական եւ Տնտեսական Խորհուրդներին, որպէսզի նրանք իրենց կարծիքը յայտնեն Կեդրոնական Վարժարանի «խնդրոյն նկատմամբ» քաղաքական ժողովի կազմած յանձնաժողովի տեղեկագրի մասին։ Վերջապէս 1877 թուի Դեկտեմբերի 18–ի Տնտեսական Խորհրդի կազմած յանձնաժողովի կողմից պատրիարքին ուղղուած տեղեկագրից իմանում ենք, որ «մեր ազգին կենսական խնդիրն եղող Կեդրոնական Վարժարանի բացումը այլեւս չյետաձգելու համար, հարկաւոր է մի յանձնաժողով կազմել եւ հանգանակութիւն կատարել»։ Հաւանաբար Սան Ստեֆանոյի դաշնագրի, Պէռլինի վեհաժողովի եւ այլ քաղաքական այժմէական հարցերի հետեւանքով յետաձգւում է հանգանակութեան կազմակերպումը։

Ժամանակակիցները Ներսէս Վարժապետեանին համեմատել են Ներսէս Աշտարակեցու հետ։ Արփիարեանը կարծում էր, որ բարեբախտութիւն է եղել, որ այդ շրջանում գործել են Խրիմեան Հայրիկն ու Ներսէս Պատրիարքը։

Վերջինս բարձր դաստիարակութեան տէր, լայնախոհ, քաղաքական արիութեան տէր, միեւնոյն ժամանակ հնարամիտ մի գործչի անուն ունի։ Ինչպէս երեւում է, նա ուզում էր ի մի բերել գաւառացի պանդուխտ տղաները դաստիարակելու, ուսուցիչներ պատրաստելու եւ երկրորդական բարձրագոյն վարժարան ստեղծելու երեք հիմնական գաղափարները եւ որպէս կենտրոն ընտրել Պոլիսը։ Ի հարկէ մնայուն ֆինանսական աղբիւրներ ստեղծելու հարցը քիչ կարեւոր չէր։ 1882 թուին Ներսէս Վարժապետեանը Պոլսոյ մեծահարուստներին հրաւիրում է պատրիարքարան՝ Կեդրոնական Վարժարանի եւ պատրիարքարանի նորոգման նպատակով հանգանակութիւն կատարելու համար եւ հաւաքւում է 1400 ոսկի։

Սակայն երկու տարի յետոյ բնութեան ահեղ օրէնքը հարուածում է այդ մարդուն։ Մտքի թելերում կարելի է պատկերացնել բանիմաց, առաջադէմ կրօնաւորին, 47 տարեկան հասակում մահանում։ Զգալով, որ վարժարանն ստեղծելու ծրագիրը չի կարող այլեւս անձամբ իրականացնել, ցուցաբերելով արտակարգ արիութիւն, փափաք է յայտնում, որպէսզի հաւաքուած 1400 ոսկի ամբողջութեամբ յատկացուի վարժարանի հիմնադրման, «ապագային թողնելով պատրիարքարանի վերանորոգումը»։ Իր մահուանից յետոյ հիմնւում է «Ներսէս Վարժապետեանի Ուսումնական Ընկերութիւնը»։ Սկզբում մտածում են վարժարանը հիմնել Օրթագիւղում, սակայն քանի որ Ղալաթիոյ եկեղեցական հոգաբարձուների հաւաքոյթը որոշուել էր յատկացնել վարժարանին, ապա նպատակայարմար է համարւում այն հիմնել Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցու բակում՝ գոյութիւն ունեցող դպրոցի շէնքում։ Կազմւում է Կեդրոնական Վարժարանի առաջին խնամակալութիւնը 1885 թուին, որի անդամներ են ընտրւում Աբիկ Ունճեանը, Անտոն Հաճեանը, Սերովբէ Կիւլպէնկեանը, Տիգրան Բարադամեանը (Տնտեսական մասնախումբ). Մկրտիչ Խանեանը, Յարութիւն Նորատունկեանը, Կարապետ Սրուանձեանը, Յովհաննէս Թորոսեանը, Մինաս Չերազը եւ Յովսէփ Եուսուֆեանը (Ուսումնական մասնախումբ)։ 1885–ի Դեկտեմբերի 25–ին խնամակալութիւնը գումարում է իր առաջին նիստը եւ Պոլսահայ Ազգային Վարչութեան հետ համախորհուրդ 1886–ի Մայիսի 6–ին ձեռնարկում է վարժարանի, ինչպէս նաեւ Ազգային ժողովասրահի շինութեանը։ 1886–ի Սեպտեմբերի 1–ին նախակրթարանի նախկին շէնքում իր դռները բացում բարձրագոյն երկրորդական վարժարանը 64 ուսանողների առաջ, որոնց մեծամասնութիւնը գաւառացի պանդուխտ պատանիներ էին։ Կեդրոնականի թիւ 1 ուսանողը լինում է Գարեգին Տէր–Խաչատրեանը։ Արշակ Զօպանեանը ընդունւում է 1887–ին եւ միանգամից նստում 2–րդ դասարանում եւ 1891 թուին աւարտում է։ Հրաչեայ Աճառեանն աւարտում է 1898 թուին։ Կեանքում կան պատահականութիւններ, որոնք խիստ պատճառականութեան ուժ ունեն։ Այս երկու Հայերը կարծես ժայթքեցին ժողովրդի ծոցից որպէս արդիւնք մի երկարատեւ երկունքի եւ անգերազանցելի ծառայութիւն մատուցեցին ծնող ժողովրդին։

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆ

Գերմանիոյ «Հայկական Ուսումնասիրութեան Հիմնարկ»ին նախաձեռնութեամբ պատրաստուած է ուսումնասիրական աշխատանք մը Համպուրկի համալսարանէն Փրոֆէսէօր Տօքթոր Օթթօ Լիւխթէրհանտի կողմէ, որ Ղարաբաղի ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքը կը դիտէ միջազգային օրէնսդրութեան տեսանկիւնէն։

Գերմանացի փրոֆէսէօրը 45 մեծադիր էջերու ութ գլուխներուն մէջ ամփոփած է իր տեսակէտները. անոնք կը կրեն հետեւեալ խորագիրները. —

ա) Ղարաբաղի ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքը որպէս Լեռնային Ղարաբաղի անկախութեան հիմնակէտ

բ) Ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը միջազգային օրէնքի որպէս չափանիշ

գ) Լեռնային Ղարաբաղի պարագային ինքնորոշման իրաւունքի առարկան

դ) Լեռնային Ղարաբաղի հայ ազգաբնակչութիւնը նախապէս դիմա՞ծ է ինքնորոշման իր իրաւունքին պահանջքին

ե) Անջատումի խնդրին մէջ Ազրպէյճանի գերիշխանութիւնը նախապատուութիւն կը վայելէ՞, համեմատած՝ Ղարաբաղի հայ ազգաբնակչութեան ինքնորոշման իրաւունքին

զ) Ղարաբաղի հայ ազգաբնակչութիւնը կը սահմանափակուի՞ ազգային փոքրամասնութեան օրինակարգով

է) Ղարաբաղի հայ ազգաբնակչութիւնը արդեօ՞ք ինքզինքը կը նկատէ անտանելի խտրականութեան մը պայմաններուն մէջ, որուն պատասխանատուն Ազրպէյճանն է

ը) Եզրակացութիւն եւ արդիւնք. անջատման իրաւունքի նախապատուութիւն

Քննարկելէ ետք իւրաքանչիւր պարագայ, հեղինակը կը մատնանշէ.

— Ինքնորոշման իրաւունքը միայն քաղաքական սկզբունք մը չէ, այլ նաեւ միջազգային օրէնքի չափանիշ մը։ «Ազգային խմբաւորում» մը որ օտար պետութեան մը մէջ կ'ապրի որպէս փոքրամասնութիւն, կրնայ ինքնորոշման իրաւունքին ապաւինիլ։ Այսպէս է Ղարաբաղի հայ փոքրամասնութեան պարագան, որովհետեւ առարկայական ու ենթակայական տեսանկիւններէ ան կը լրացնէ ազգային խմբաւորումի մը յատկանիշները։

— Ղարաբաղի հայութիւնը նախապէս արտայայտած չէ ինքնորոշման իրաւունքի պահանջք մը. ինքնորոշման իրաւունքի արտայայտութիւն պէտք չէ նկատել ոչ 1919–ի Բաքուի ենթարկուելու երեւոյթը, ոչ 1923 / 24–ին շրջանային ինքնավարութեան հաստատումը, ոչ ալ հայ ազգաբնակչութեան մասնակցութիւնը Ղարաբաղի, Ազրպէյճանի եւ Խորհրդային Միութեան խորհուրդներու ընտրութիւններուն։

Ազրպէյճանի սահմանադրութեան չափանիշով Ղարաբաղի տրուած տարածքային ինքնավարութիւնը հայ ազգաբնակչութեան ազգային ինքնորոշումի եւ ազգային

յատկանիշներու պահպանումին ազատութիւն չի ճանչնար:

– Ղարաբաղի հայութեան ինքնորոշման իրաւունքը եւ Ազրպէյճանի գերիշխանութեան իրաւունքը կը հակադրուին իրարու: Միջազգային օրէնսդրութեան այս կնճիռը կը լուծուի բնական եւ արտակարգ պարագաներու զանազանումով: Բնական, ընթացիկ պարագայի մը գերիշխանութեան նախապատուութեան սկզբունքը կը գործէ ընդհանրապէս, որպէս միջազգային օրէնսդրութեան որոշիչ ազդակ: Ինքնորոշման իրաւունքը կը սահմանափակուի օտար պետութեան մը սահմանադրութեամբ ընձեռուած ազգային յատկանիշներու պահպանման պայմաններով: Իսկ արտակարգ, բացառիկ պարագաներու մէջ, երբ ազգային փոքրամասնութիւն մը խտրականութեան առարկայ է, ինքնորոշման իրաւունքը որպէս անջատման իրաւունք նախապատուութիւն կը վայելէ, համեմատած՝ խնդրոյ առարկայ պետութեան գերիշխանութեան: Խնդրոյ առարկայ հարցին մէջ, Ազրպէյճանի գերիշխանութեան իրաւունքը ինքնորոշման իրաւունքին դէմ կը կորսնցնէ իր կշիռը, որովհետեւ Ազրպէյճան ինք եւս ինքնորոշման իր իրաւունքը գործածած է Խորհրդային Միութեան քայքայումով եւ տակաւին չէ կրցած տիրանալ միջազգային կայուն օրինավիճակի մը:

– Փոքրամասնութեան օրինավիճակի տուեալներն ու որակը, բնականոն, ընթացիկ պարագայի մը, կախում չունին զայն երաշխաւորող պետութեան քաղաքական ուղղութենէն: Տրամաբանօրէն, կարելի է ըսել որ ազգային խմբաւորումի մը համար ամէնէն էականը փոքրամասնութեան իրավիճակի մը զարգանալու կարելիութիւնն է: Այս չափանիշին վրայ հիմնուելով Ղարաբաղի հայութիւնը կրնայ Ազրպէյճանի պետական դաշնակցութեան մէջ տարածքային ամբողջական ինքնավարութիւն պահանջել: Միջազգային օրէնքով նախատեսուած փոքրամասնութեան օրինավիճակը եւ ԱԷ – ԷՍ – ԱԷ – Ը-ի արձանագրութիւնները, ինչպէս նաեւ Ազրպէյճանի սահմանադրութենէն բխած Ղարաբաղի շրջանային ինքնավարութիւնը բաւարար չեն այս նպատակին համար: Թէ՛ մարդկային իրաւանց յարգանքի չափանիշով սահմանափակուած փոքրամասնութեան իրաւունքներ, թէ՛ այն յոյսը որ ապագայ Ազրպէյճան մը կրնայ շրջանային ինքնավարութեան մը երաշխաւորը ըլլալ, հաւասարապէս անընդունելի են Ղարաբաղի հայութեան համար: Որպէս փոխհատուցում տրուած փոքրամասնութեան օրինավիճակ մը որ գերիշխանութեան եւ ինքնորոշման իրաւունքի բախումներուն կիրարկուած լուծումի միջոցն է, արդէն խնդրոյ առարկայ չէ Ղարաբաղի համար:

– Ասոր փոխարէն, բացառիկ պարագայի մը նախապայմանները ունի կնճիռը, որովհետեւ Ղարաբաղի հանդէպ Ազրպէյճանի վարած քաղաքականութեան քննարկումը՝ վարչական, ազգային – մշակութային, ընկերա – տնտեսական եւ ազգագրական տեսանկիւններէ, ցոյց կու տայ թէ հայ ազգաբնակչութիւնը տասնամեակներէ ի վեր առարկայ է տեւական ու զանգուածային խտրականութեան մը: Ազրպէյճան իր գերիշխանութեան արդիւնք կը նկատէ Ղարաբաղի հայութիւնը իրեն ենթարկելու իրաւունքը, սակայն այդ գերիշխանութեան իրաւունքը չի կրնար աւելի կարեւոր նկատուիլ, քան՝ ինքնորոշումի այն իրաւունքը որուն դիմեց անջատուելու համար պետութենէ մը որ ամբողջէն հաստատուած էր ու երկար ատեն վայելած միջազգային հանրութեան ճանաչումը:

Գերմանիոյ հայ համայնքին ծանօթ անուններէն Յովակ Տէր Յարութիւնեանի նիւթական աջակցութեամբ իրագործուած աշխատասիրութիւնը թարգմանուած է անգլերէնի: Անոր երեւոյթը յուսալի է որ կարեւոր օժանդակ մը ըլլայ հայկական պատուիրակութիւններու որոնք ներկայիս բաւական շօշափելի տուեալներէ մեկնած միջազգային բանակցութիւններ կը վարեն, անպայման ընդունելի լուծում մը բերելու համար Ղարաբաղեան հարցին:

Ա·

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍՆՆԴԱՄԹԵՐՔ՝ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ

Լուսաւորութեան նախարարութենէն Ֆելիքս Յակոբեան «Նոյեան Տապան» գործակալութեան յայտնած է, որ վերջ դրած է Միացեալ – Նահանգներէն որպէս օգնութիւն ստացուած ալիւրի բաշխումը՝ դպրոցներուն: Իսկ իւղի բաշխման առժամեայ ընդհատումի պատճառ ցոյց տրուած է պահեստին սպառումը, եւ աւելցուցած է թէ Թուրքիայէն Երեւան հասնելիք իւղն ալ կը բախի փոխադրութեան շարք մը հարցերու:

**

ՀԱՆՐԱՅԻՆ – ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ 29 ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԱԾ

Հայաստանի Արդարադատութեան նախարարութեան հանրային եւ հանրային – քաղաքական բաժնի պետ Վոլոդիա Մանասեան յայտնած է, որ վերջերս հանրային – քաղաքական նոր կազմակերպութիւն մը՝ «Աշխատաւորական Հայաստան» եւս արձանագրուած է նախարարութեան մօտ, արձանագրեալ նմանատիպ կազմակերպութեանց թիւը հասցնելով 29-ի:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Իտալացի լրագրող մը ուշադրութեան կը յանձնէ կաշառակերութեան, ապօրինութիւններու, զեղծումներու ընդհանրացող երեւոյթը որուն բնօրրանը կը նկատուի յաճախ Իտալիան, սակայն այսօր գետին գտած է նաեւ Եւրոպայի ու աշխարհի այլ երկիրներուն մէջ: Սպանիան, Գերմանիան, Անգլիան ոչ ալ Ճափոնը կամ Միացեալ – Նահանգներ բացառութիւն կը կազմեն բարքերու անկումի համաճարակէն:

Ինչո՞ւ անդունդը կը մեծնայ քաղաքական աշխարհին եւ քաղաքացիներու միջեւ. ինչո՞ւ քաղաքականութիւնը ամէն բան կ'ընէ մեծցնելու համար անդունդը. ինչո՞ւ ժողովրդավարութիւնը որ բոլոր ժամանակներու յաղթականը կը նկատուի, ինքզինքը կ'ուրանայ, կը մատնուի յոռետեսութեան. ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այնքան ճախակողմեաններ որոնք արժէքներու եւ սկզբունքներու կրողները կը յաւակնին ըլլալ, կը յայտնուին որպէս հերոսները մութ գործերու, չահամոլութեան, վերջապէս բաներու որոնք իրենց կարծիքով, միայն աջակողմեան կուսակցութիւններու մենաշնորհը կրնային ըլլալ: Կացութիւնը լաւ ըմբռնելու համար անհրաժեշտ է պատասխանել այս կարգի հարցումներու. կարելի է երկարել անոնց շարքը, ցոյց տալու համար թէ տիրող յոռետեսութեան ու աշխարհի կարգն ի կար ընթացքին պատճառը միայն դրամական տագնապը եւ Մաաստրիխթի դաշնագիրը չեն: Ընդհանուր տագնապը սովորականէն աւելի լայնատարած է ու պէտք է լրջօրէն նկատի առնուի: Արեւելեան ժողովրդավարութիւնները որոնք ծագում առին համայնավարութեան անկումով, անջատ խնդիր կը ներկայացնեն. մտածողներ կան որ վերջ տրուած գաղափարականը պիտի վերայայտնուի ազգային – ընկերվարութեան խառնէքի մը ձեւով եւ երբեմն բրտութեամբ արտայայտուած:

Իսկ Արեւմուտքի մէջ տարբեր բնոյթ ունի խնդիրը. հոն պէտք է հարց տալ թէ ժողովրդավարութիւնը անհանդուրժելի չէ՞ դարձած այն պատճառով որ բարգաւաճ ընկերութիւնները ստիպմանաբար կը ջնջեն սահմանները որոնք պէտք է գոյութիւն ունենան «արժէքներու կառավարութեան» եւ «շահերու կառավարութեան» միջեւ:

Անշուշտ, որպէս վարչական դրութիւն ժողովրդավարութիւնը չէ որ յանցաւորն է այս բոլորին: Եկեղեցին եւս որ բացարձակ միապետութիւն մըն է, մատնուած է նման տագնապի մը. ասոր պատճառը այն պատասխանատուներն են որոնք կը շփոթեն գործի աշխարհն ու կրօնքը:

Բարեկեցիկ ընկերութիւններու մէջ անհատական մակարդակի վրայ, գործերը լաւ ընթացքի մէջ են, բայց ոչ հանրային կեանքին պատկանողները: Պատճառն այն է որ այս ընկերութիւնները դադրած են «արժէք»ներու արտայայտիչը ըլլալէ. արժէքներ, որոնք պատուար կը կանգնին հարստութեան: Իրարու հետ կը շփոթուին պարտականութիւններն ու շահաբեր գործերը: Դատաւորներ, բժիշկներ, լրագրողներ, փրոֆէսէօրներ, ծերակուտականներ սրբած են սահմանագիծը իրենց ապարէզի գործունէութեան ու խորհրդատուի, աթոռակալի, ներկայացուցիչի դիրքերուն միջեւ: Այսպէսով կը ստեղծուի քաղաքա – տնտեսական լոպիներու տիրապետութիւն մը: Ասոր յօժարած զանգուածներ որոնք աւելի մօտ են իշխանութեան, կը պահանջեն որ ընդհանուր շահը նոյնանայ միշտ իւրաքանչիւր անհատի նիւթական շահուն: Ասոր հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ անհատները ժողովրդավարութիւնը կը նկատեն «առօրեայ գործածութեան ու փոխանակութեան արժէք» մը: Կառավարութիւններն ալ աւելի կը վատթարացնեն կացութիւնը. թէ՛ աջը, թէ՛ ձախը միաձայնաբար կ'արտադրեն «արժէքներու կառավարութեան» հակառակորդ տիպարներ, ծնունդ տալով ժողովրդավարութեան մը որ դիւրութեամբ կ'ապականի ու կ'ապականէ:

Ստեղծուած կացութիւնը կը մղէ նոր յեղաշրջումի մը առաջնորդին որ պիտի դիմէ հարուստ ընկերութիւններուն: Ժողովրդավարութիւնը մահուան կը դատապարտուի ոչ միայն բռնատիրական օրէնքներով եւ կեդրոնացման ճամբաներով. ան կը մեռնի նաեւ երբ կաակածելի, նախնական կը դառնայ, կը մնայ առանց «արժէքներու կառավարութեան» նեցուկին ու ի վերջոյ պատճառ կ'ըլլայ քաղաքականութեան հանդէպ զզուանքի ու արհամարհանքի:

Այս նկատառումները պէտք է ունենան յատկապէս այն ընկերութիւնները որոնց տագնապը ամէնէն երկարատեւը պիտի ըլլայ եւ որոնք կը հաւատան թէ զեղծումներու, կաշառակերութեան, զզուանքի վրայ հիմնուած ժողովրդավարութիւն մը կրնայ երկար կեանք ունենալ: Այս մասին ազդարարութիւններու մէկ տոկոսը կը ծագի «ապագայի կարօտ»էն մը որոնց տէրերը միշտ նոյն փարումը ունեցած են ժողովրդավարութեան հանդէպ: Այդ տէրերը որոշ տարիքի մը հասած այն մարդիկն են որոնք նախանձախնդիր են ժողովրդավարութեան առողջութեան, նոյնիսկ այն շրջաններուն համար երբ իրենք այլեւս հեռացած պիտի ըլլան թատերաբեմէն:

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԹԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Կիրակի, Փետրուար 7

Զնախաճաշեցի:

Այսօր ժամը 14-ին Հայաստանի Ֆիլհարմոնիկ նուագախմբի նոր համերգաշրջանի անդրանիկ համերգն էր: Երէկ լսեցի, որ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը 100·000 տոլար է յատկացրել համերգաշրջանին: Նկատի ունենալով երկրի տնտեսական վիճակն ու նուագախմբի ղեկավարի հնուց կիրառած միահեծան կեցուածքը, այս գումարի յատկացումը տոլարի շուրջ ստեղծուած պաշտօնական եւ պետական «սեւ շուկայ»-ի բերումով, նիւթական աննախընթաց «շանթաժ»-ի միջոց է՝ «ունկնդիրներ»-ին կաշառելու եւ նրանց մօտ ջերմ համակրանք ստեղծելու համար: Դրա արդիւնքն ահաւոր մշակութային անկում է: Բազմաթիւ անգամներ արտայայտուել եմ այդ վնասակար վերաբերմունքի եւ դրա ծանր հետեւանքների մասին: Երէկ «Ազգ»-ը զեկոյց էր զրել նոր համերգաշրջանի մասին եւ յօդուածը աւարտել էր այս տաղերով «Վճարելով խորհրդանշական մի գումար առաւելագոյնը 3 ռուբլի կարելի է բոլոր կիրակի օրերը հաճախել «Արամ Խաչատրյան» համերգասրահ և ջերմանալ բառիս թէ ուղղակի թէ անուղղակի իմաստով»: Յիշուած տողերը ահռելի հեգնանք է մի ամբողջ երկրի ժողովրդի հանդէպ, որն զրկուած է տարրական ջերմութիւնից: Եւ ցաւալին այն է, որ այս բոլորն արւում, գրւում ու խօսւում է արուեստի, երաժշտութեան եւ ժողովրդի բարօրութեան անունով: Սա բառիս բուն իմաստով «բոլշեւիկեան» ոճի «ամբոխավարութիւն» է:

Հիւրանոցներում, յայտարարութիւնների վրայ, նոյն միտքն է արտայայտուած նաեւ անգլերէնով, Յայտարարութեան մէջ յիշուած է, որ համերգաշարի ընթացքում ծրագիր է նուիրուած Սիրոյ տօնին (St. Valentine's day): Պէտք նշեմ, որ Եւրոպայից Ամերիկա հասած այդ տօնի եւ համերգի թուականը համընկնում է մեր աւանդական Տեառնընդառաջին (Սիմէոն Ծերունու տօն): Ակամայ խորհում եմ այս տարօրինակ քայլի մասին: Մեր պատարագի պաշտօնական մասն կազմող «Հայր Մեր»ը մի քանի տարի է, որ չարաչահւում է «Մեր Հայրենիք»-ի կողքին ու համերգասրահ է մտցուել: Աղօթքի բնագիրն էլ գրաբար ու աշխարհաբար սրահի պատերին է դրոշմուել(*) եւ այժմ էլ նոյն անպատասխանատուութեամբ Սիմէոն Ծերունին է փոխարինւում Սուրբ Վալենթայնով (Սիրոյ տօն):

Ո՞ր սիրոյ եւ ի՞նչպիսի՞ սիրոյ մասին է խօսքը···

Ո՞վ է տնօրինում այս անհեթեթութիւնները···

Մինչեւ ո՞ւր եւ ե՞րբ պիտի հանդուրժել, որ «ժողովուրդ»-ն նման կեղծիքներով կաշառուի:

Երեկոյեան ժամը 19·30-ին կրկին գնում եմ Վարպետ Արծրուն Բերբերեանին գտնելու: Երկար թակում եմ դուռը մինչեւ լսում ու բացում են: Ընտանիքի չորս անդամներից միայն երեքն են ներկայ: Պարզւում է, որ որդին աւելի քան երեք ամիս է ականջի բորբոքում է ստացել: Հիւանդանոցում է: Մայրն ոտքով ամէն օր մինչեւ հիւանդանոց է գնում ու գալիս: Անցեալ օր վայր է ընկել եւ ձեռքին եղած թերմոսը, որով տաք ջուր էր տանում, ջարդ ու փշուր է եղել···

Նստում ենք խոհանոցում փոքրիկ պատրոյգով մի լապտերի լոյսի տակ: Պատմում է, որ ինքն որդու հիւանդութեան եւ նեցուկ չունենալու պատճառով վաղուց է, որ չի կարողանում պէտք եղած կերպով աշխատել: Ցուրտն էլ միւս կողմից է խանգարում: Ազջիկը մանրանկարներ է նկարում: Վերջերս նկարել է Գրիգոր Նարեկացուն՝ կամարի տակ իրբեւ ճգնաւոր: Ճանաչուած նկարի մի տարբերակն է. հրատարակուել է գունատիպ:

Վարպետի գործն յարգուած է եղել միշտ: Նրա ձեռքի աշխատանքները մեծամեծների, հանրայայտ դէմքերի ու պաշտօնական հիւրերին են նուիրել: Վերջերս Ֆրանսայի դեսպանուհին է իր մօտ եղել. մի քանի գործ է գնել: Լաւատեղեակ լինելով երկրում տիրող վիճակին ու արհեստաւորների ծանր պայմաններին, չի զլացել սակարկել:

Վարպետը մի քանի կատակներ է պատմում լենինականցիներից ու ասում ·«Գիւմրեցիք վերջերս մի նոր բան են հնարել· ասում են՝ ···Լոքիս վերջը կըճլորիս···»:

Հանում եմ գրիչս ու աղօտ լոյսի տակ գրում եմ լսածս:

Դուռը թակում են: Մեքենավարն է· եկել է ինձ հիւրանոց վերադարձնելու:

Քաղաքում ամէն ինչ թաղուած է խաւարի մէջ···

Աստիճաններից վեր եմ բարձրանում մութի մէջ հաշուելով աստիճանների թիւը···

Երկուշաբթի, Փետրուար 8

Ձիւն է գալիս այսօր: Երթեւեկի միջոցները խրւում են ձիւնի մէջ: Ամէն ինչ էլ աւելի է դանդաղել:

Լրագրավաճառի կրպակն երէկ գիշեր ջարդել ու թալանել են: Նախ զարմանում եմ թէ ինչո՞ւ յետոյ բացատրութիւն եմ ստանում: Այժմ ամէն մի օրաթերթն անուազն 3 ռուբլի արժի· (համահաւասար համերգի խորհրդանշական գումարին)· ուրեմն թալանելու դէպքում շօշափելի դրամագլուխ է կարելի գոյացնել:

«Մատենադարան» եմ անցնում մի երկու հոգու հանդիպելու համար սակայն դադարի օր է եւ ամէն ինչ ապարդիւն է անցնում:

(Շար· 18)

(*) Հարց է ծագում թէ ինչո՞ւ «Մեր Հայրենիք»-ի պարագային նոյնը չի արուել:

(Շար. Ա. էջէն)

թեան մէջ քան գործադրկութիւնը որ ընկերվարական տագնապ մը չէր:

Արդիւնքներու հռչակումէն ետք, երկու կողմերն ալ շատ գնահատելի դիրք մը ունէին: Այսինքն՝ աջը համեստ կը մընար, գիտակից իր պատասխանատուութեան եւ յաղթանակով չէր գինովցած: Ճիշդ է որ ժառանգութիւնը ծանր է եւ 15 ամիս ունի (մինչեւ 95-ի նախագահական ընտրութիւնը) «հրաշք» գործելու համար: Ուրեմն, իրեն կը սպառնայ շատ բնական բան մը՝ յուսախաբ ընել: Թէեւ շատ բան ակնկալող ալ չկայ խորքին մէջ, կը մնայ գոնէ՝ փնտռել չտալ դաշցը: Թերեւս ա՛յդ մարզին մէջ, կրնան յաջողիլ:

Ընկերվարականներն ալ դառնութեամբ հաստատեցին իրենց պարտութիւնը: Ռոքար չծածկեց գործուած սխալները, որոնց գինը կը վճարուի, միայն Ֆապիւսն է որ դեռ իր կուսակցութիւնը «յառաջդիմութեան» կուսակցութիւն որակել չքաշուեցաւ...:

Երկուշաբթի օր, Պէրէկովուա իր կառավարութեան հրաժարականը կը ներկայացնէր: Կը սպասուէր որ Միթերան նոր նախարարապետ մը նշանակէ, հաւանականը կը մնար՝ Էտուար Պալատիւր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼՑԻՆ փրկուեցաւ բաւական խրարանցումներէ ետք, չորաթաւերջին: Հակասական լուրերը իրարու յաջորդեցին, մինչ Համագումարը իր պաշտօնազրկումէն զատ Խորհրդարանի նախագահին՝ Ռ. Խասբալատովի ալ պաշտօնազրկումը կը պահանջէր: Մոսկուայի կեդրոնը Ելցինի ի նըպաստ ցոյցերը կը ծաւալէին (60-էն 70 հազար հոգի): Ցուցարարներ եկած էին նոյնիսկ Ելցինի բերդէն՝ Սվերդլովսկէն: Այլ հաւատարիմներ ալ եկած են ինչպէս՝ Էլէնա Պոնէր, Էկոր Կայտար, Եակունին եւայլն: Ելցին խօսք կ՚առնէ. -- «600 երեսփոխաններ չեն որոնք պիտի որոշեն Ռուսաստանի ճակատագիրը: Ձեզ ենթարկըւիր»: Ի վերջոյ ենթարկուելու կամ չենթարկուելու հարկ չեղաւ, քանի պաշտօնազրկումը մերժուեցաւ Համագումարին կողմէ: Հարկ էր 2 / 3-ի մեծամասնութիւն մը որ ձեռք չձգուեցաւ (698 ձայն) քանի առաջարկուած բանաձեւը 617 ձայն ստացաւ միայն: Խասբուլատովի պաշտօնազրկումին համար, պարզ մեծամասնութիւն մը կը բաւէր, այսինքն առնուազն՝ 517 ձայն, բանաձեւը միայն 339 ձայն ստացաւ: «Համայնավար պետական հարուածը չյաջողեցաւ, ժողովրդավարութիւնը յաղթեց, երիտասարդ Ռուսաստանը յաղթեց» յայտարարեց Ելցին: Այս յաղթանակը, սակայն, ամէն բան չի կարգադրեր, քանի կացութիւնը փայլուն չէ:

ԻՏԱԼԻՈՅ քաղաքական ամէնէն ծանօթ դէմքերէն մէկը՝ Ճուլիօ Անտրէոթթի «մաֆիական գործունէութեան» ամբաստանութեան տակ է: Կաշառակերութեան դէմ բացուած պայքարը ոչ ոքի կը խնայէ: Անտրէոթթի, այսօր 74 տարեկան, 1946-էն ի վեր գլխաւոր պարագլուխներէն է Իտալիոյ քաղաքական կեանքին եւ անշուշտ իր -- դեմօ -- քրիստիանի -- կուսակցութեան: 1970-էն ի վեր 7 անգամ նախարարապետ եղած է, իսկ 1946-էն ի վեր 34 անգամ նախարար: Նախորդ քըննութեան մը ատեն (1984) կրցած է ինքզինք փրկել, բայց, Ռոպէրթօ Գալվիի այրին համար (կախուած գտնուած էր Լոնտոնի կամուրջի մը տակ, 1982-ին) փէ 2 օթեակին բուն ղեկավարն է: Ինք յայտարարած է թէ շատ աղդուած է եղած ամբաստանութենէն, բայց չի զարմանար, շատոնց է որ զրպարտութիւններ կան իր հասցէին: Անտրէոթթիի դերին մասին մաֆիային մէջ, խոստովանութիւններ ըրած են բանտը գտնուող ամբաստանեալները, անոնք որոնք «զղջացած են» եւ կը խօսին: Ասոնց շնորհիւ է արդէն որ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են մաֆիային մէջ:

ՊԻԽԼԻ մէջ (Ալզաս) տեղացիները բուռն կերպով հակադրած են զուրանական դըպրոցի մը բացման, զոր ծրագրած էին Թուրքերը: Տեղւոյն քաղաքապետը ստիպուած եղած է յետ քայլ ընել: Երկու տարի առաջ է որ Թուրքերու Մշակութային Միութիւնը (60 անդամ) առաջարկած է 850 հազար Ֆր.ի գնել ծախու դրուած շէնք մը, որ քաղաքապետարանին կը պատկանի եւ հոն հաստատել Ֆրանսերէնի եւ Թրքերէնի դասեր, զուրանական դըպրոց մը, աղօթարան մը եւ տօնակատարութեանց սրահ մը: Միութիւնը երաշխաւորութիւններ կրնայ տալ, Սթրասպուրկի հիւպատոսարանն ալ զօրավիգ է: Քաղաքապետը համաձայն է, չի նախատեսեր բնակիչներու ընդդիմութիւնը: Վերջերս, մանաւանդ, մթնոլորտը աւելի լարուած է: Հրէշէները, որոնք շէնքին դրացի են, կ՚ուզեն իրենք գնել 750 հազար ֆրանքի, եւ վէճերը կը շարունակուին թաղապետութեան մէջ, ուրիշ շէնք մը կ՚առաջարկուի Թուրքերուն, բայց, չի բաւեր հանդարտեցնելու համար բողոքողները: Ի վերջոյ, ասոնք կը յաղթեն, թրքական մշակութային կեդրոնը պիտի չբացուի: Թուրքերը համակերպած են եւ չեն պահանջեր իրենց իրաւունքները, միայն կը տրտնջան. -- «Ի՞նչ ոճիր գործած ենք, բացի Թուրք ըլլալէ...»:

ASCENSION

4 JOURS EN NORMANDIE
AU CENTRE DE VACANCES
DE LA
CROIX ROUGE ARMENIENNE

Les 20, 21, 22 et 23 Mai

Départ de l'autocar :

Jeudi matin
— ALFORTVILLE
Place Carnot à 8 h
— ISSY-LES-MOULINEAUX
Eglise Arménienne à 8 h 30
— GARE SAINT LAZARE
25, rue de Rome, Paris à 9 h

Participation aux frais :

Voyage + Séjour de 4 jours en pension complète + Excursions Deauville, Mont Saint Michel etc.........680 F.

Le Centre de Vacances de la CROIX ROUGE ARMENIENNE situé sur les plages de Normandie, ouvre ses portes durant la saison estivale, à partir du 7 Juillet pour y accueillir nos compatriotes de tous âges.

Les enfants et les adolescents sont admis seulement accompagnés de leurs parents.

Pour retenir les chambres ou pour tous renseignements téléphoner à :

NAVASSARTIAN 39 85 36 53
POHANIAN 43 37 90 69

A partir du 4 Juillet téléphoner au *Centre de Vacances* 16 — 31 21 77 63

Tebrotzassère

Le Collège Tebrotzassère rappelle qu'il est habilité à percevoir la TAXE D'APPRENTISSAGE.

Toutes sociétés, après avoir versé la Taxe d'Apprentissage auprès d'une Chambre de Commerce et qui rencontreraient des difficultés, sont priées de prendre immédiatement contact avec le Collège au : 43. 81. 01. 72.

ASSOCIATION NAREG

— ENGHIEN —

LA TROUPE DE DANSE NAREG S'AGRANDIT !

Jeunes Arméniens qui aimez la danse traditionnelle arménienne, venez partager votre arménité dans une ambiance dynamique et motivante.

Répétitions : Lundi soir ou mercredi selon âges et niveaux

Renseignements : Faites le premier pas et appelez Myriam au 48. 41. 49. 37.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀՍԿՈՒՄ
ԵՒ
ՔԱՐՈԶ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. --
Մարտ 31, ԼԸ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. -- Մարտ 31, ժամը 5-ին:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Չորեքշաբթի, Մարտ 31-ին

Հսկումի, Խաղաղականի, Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին երեկոյեան ժամը 5-ին՝ Սէն -- Ժերոմի եւ Շրջակայքի Ս. Սահակ -- Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Ապրիլ 11, Զատկի տօնին առթիւ, Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ՝ տեղի պիտի ունենայ վաճառք Զատկական խմորեղէններու -- Չէօրէքի - եւ գունաւոր հաւկիթներու:

Ձեր առեւտուրը կատարեցէք ի նըպաստ Եկեղեցւոյ՝ զարդարելով զատկական ձեր սեղանները հայկական բարիքներով:

ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ – ՓԱՐԻԶ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ՃԱՇ

ընտանեկան մթնոլորտ

Կիրակի, Ապրիլ 4, ժամը 13-ին
17, rue Bleue, Paris 9e

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
45 -- 54 -- 29 -- 05
ժամը 19-էն ետք:

Ճաշի գին՝ 100 Ֆր.:
Մանուկներու՝ 50 Ֆր.:

CROIX BLEUE
Centre de Vacances

La Croix Bleue des Arméniens de France organise deux séjours à son Centre de vacances de Bellefontaine (Jura) pour les *enfants de 7 à 13 ans.*

1er séjour : du 8 juillet au 1er Août
2ème séjour : du 2 au 29 Août

prix : pension pour un enfant	3 000 F
pension pour deux enfants	5 500 F
pension pour trois enfants	8 000 F
voyage (pour Paris et sa région):	400 F

Pour les inscriptions veuillez vous adresser au bureau de la section de la CBAF la plus proche de votre domicile ou au bureau du Conseil d'Administration au — 17, rue Bleue, 75009 Paris.

Inscription à la Colonie de Bellefontaine Croix Bleue d'Alfortville, section Hélen Puzant
— le samedi 3 avril à compter de 16h pour le mois de juillet
— le samedi 15 mai à compter de 16h pour le mois d'août.

Ces inscriptions auront lieu à la Maison de la Culture - 9, rue de Madrid, Alfortville.

les 22 - 23 et 24 Avril à Paris

COLLOQUE
SUR
L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE

Sa théologie, son histoire, son présent

Organisé par :
La Fédération Protestante de France et l'Eglise Apostolique Arménienne

Jeudi 22 AVRIL - 20 h 45 - *Mairie du VIe*

CONFERENCE PUBLIQUE D'OUVERTURE
de Sa Sainteté
KAREKINE II
Catholicos de la Grande Maison de Cilicie
«LE CREDO DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE»

Vendredi 23 AVRIL - *Salle Nourhan Fringhian*, Eglise Apostolique Arménienne Saint Jean-Baptiste - 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

8 conférences par *G. Dédéyan, T. Rév. Père N. Baboudjian, R. Père C. Renoux, B. Outtier, Mgr. M Krikorian, P Donabedian, Dr. A. Khazinedjian, Me S. Balian.*

21 heures : GRAND CONCERT PUBLIC au *Temple de l'Oratoire du Louvre*
Chants liturgiques arméniens par la Chorale Sipan - Komitas
sous la direction de *Garbis Aprikian*

Samedi 24 AVRIL - *Salle Nourhan Fringhian*, Eglise Apostolique Arménienne Saint Jean-Baptiste

2 conférences et synthèse par *Mgr. Kude Nacachian, B. Chahbazian, Mgr. N. Zakarian, Rév. S. Sahagian, K. Torossian* 11h30 - 13h :

Célébration de la Sainte Messe et Requiem, en l'Eglise Saint Jean-Baptiste, à la mémoire des martyrs du génocide de 1915.

Inscriptions au Colloque :

200 F., compris rafraichissements-pauses, déjeuner du 23 Avril et entrée au concert (entrée concert seul 50 F.). Chèques à libeller au nom de «l'Eglise Apostolique Arménienne—Colloque ». Formulaire d'inscription et réglement à adresser *avant le 15 Avril*, au Pasteur Samuel Sahagian, 58, rue Madame, 75006 Paris (Tél. : 45 48 13 50) ou à Kégham Torossian, Eglise Apostolique Arménienne, 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris (Tél. : 43 59 67 03).

Un dépliant détaillé est à votre disposition sur simple demande.

(Toutes les conférences seront en français).

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 31
MERCREDI
31 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18·029 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — N° 18.029

ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ

ԷՏ. ՊԱԼԱՏԻՒՐ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ
ԺԱՄԱՆԱԿ ՉԿՈՐՍՆՑՈՒՑ

Ոչ մէկ անակնկալ : Նշանակուեցաւ ան՝ որ պիտի նշանակուէր : Անակնկալը, թերեւս, դէպքերու արագընթաց հոլովոյթն էր : 1986-ին Միթերան 3 օր սպասած էր, նախքան Շիրաքը նշանակելը, այս անգամ ամէն ինչ շուտ ընթացաւ : Մարտ 29-ին իսկ, վերջնական արդիւնքներէն ճիշդ 24 ժամ ետք, ժամը 20-ին, Նախագահ Միթերան շատ կարճ ելոյթ մը ունեցաւ, որու ընթացքին եթէ նշանակեց համակեցութեան նոր նախարարապետը, չեշտեց նաեւ թէ պիտի շարունակէ արտաքին եւ պաշտպանութեան մարզերու մէջ ցարդ տարուած քաղաքականութիւնը : Այլ խօսքով, ճշդեց թէ ձեռնածալ նստելու բնաւ տրամադրութիւն չունի : Բայց, անդրադառնանք իր ելոյթին :

Խօսքն ուղղելով ժողովուրդին, Միթերան ըսաւ· -- «Նոր, շատ կարեւոր մեծամասնութիւն մը ընտրելով Ազգ· Ժողովին մէջ, ցոյց տուիք այլ քաղաքականութեան մը ձեր կամքը : Այդ կամքը խղճամտօրէն պիտի յարգուի : Ընդունեցայ Փիէր Պերէկովուայի հրաժարականը··· : Այս իրիկուընէ նախարարապետի պաշտօնը կը վստահիմ, Պետական նախկին նախարար, փարիզի երեսփոխան՝ Էտ· Պալատիւրի : Ոչ միայն անոր համար որ ամէնէն ատակը կը թուի ըլլալ մեծամասնութեան զանազան բաղկացուցիչները համախմբող, այլեւ իր ձեռնհասութիւններուն պատճառաւ : Կը մաղթեմ որ ի վիճակի ըլլայ, ժամ առաջ, կազմելու կառավարական ամուր եւ համերաշխ խմբակ մը» : Ապա, Նախագահը կը յիշեցնէ որ Սահմանադրութիւնը պէտք է գործադրուի : Անխախտելիին համար հարկ է պահպանել եւրոպական դրամական դրութիւնը : Միայն ձեզմէ կախում չունի, բայց, Ֆրանք մը հաւասար սակով պահպանուած մարքին հետ առաջ մէկ պայմանն է : Պարտուած մեծամասնութեան ուղղելով իր խօսքը, կ'ըսէ· -- «Եղբայրական զգացումներս կը յայտնեմ իրենց : Կ'ըսեմ որ ներկայի դժուարութիւններէն անդին, կուգայ հանդարտ դատումի ժամանակը վերջացող շրջանին վերաբերող : Վստահութիւն ունիմ պատմութեան դատումին» : Ապա, հասնող մեծամասնութեան կը մաղթէ որ ան գտնէ ուղիները որոնք թոյլ պիտի տան երկրին պատասխանել Ֆրանսացիներու տենչանքներուն : Վերջապէս, հայրենակիցներուն կ'ուղղէ իր վերջին խօսքերը· -- «Կ'ըսեմ՝ աշխատինք : Աշխատինք բոլորս Ֆրանսայի յաջողութեան համար : Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը : Կեցցէ՛ Ֆրանսան» :

Հազիւ կէս ժամ ետք, Պալատիւր կը հասնէր Էլիզէ : Նախագահին հետ կը տեսնուէր ժամ մը եւ 10 վայրկեան ու ելքին շատ կարճ ելոյթ մը կ'ունենար : «Նախագահը յայտնեց ինծի իր որոշումը զիս նախարարապետ նշանակելու : Ընդունեցայ : Վաղն իսկ պիտի նուիրուիմ նոր կառավարութեան կազմութեան : Կը մաղթեմ ժամ առաջ յաջողիլ : Սեղմ խմբակ մը պիտի ըլլայ, որպէսզի հոն տիրեն համերաշխութիւնը, արդիւնաւէտութիւնը եւ համախոհութիւնը : Պէտք է ջանալ համախմբել, անհրաժեշտ բարենորոգումի աշխատանքին շուրջ, բոլոր Ֆրանսացիները, իւրաքանչիւրին համոզումներուն փոխադարձ յարգանքին մէջ : Մեր երկիրը տագնապ մը կ'ապրի : Մեր բոլոր ճիգերը պէտք է զօրակոչի ենթարկուին, որպէսզի յաղթահարենք անոր : Այդ պատճառաւ, նոր կառավարութիւնը պէտք է ինքզինք նուիրէ մեր երկրին կացութիւնը վերականգնելու եւ վստահութիւնը վերահաստատելու» :

Ըսուեցաւ թէ Պալատիւր ալ, օրուան ընթացքին, չէր սպասեր որ ամէն ինչ այսքան արագ ընթանայ : Առտուն գացած էր Պուլ· Սէն - Ժերմէնի իր գրասենեակը, ապա՝ Օթէլ տը Վիլ, Շիրաքն ու ընդհ· «սպայակոյտը» տեսնելու, ճաշած էր մէկուն հետ Փլազա - Աթէնէ եւ կէս օրէն ետքն ալ, այնքան վրաղած չէր որ գացած էր այցելելու Ամենափիլիս Գ·ի ցուցահանդէսը :

Այսօր չէ միայն, այլ քանի մը շաբաթ է որ մամուլը կը գրէ այս «ծանօթ անծանօթով», որ հայրը կը նկատուի համակեցութեան (ինք է որ 1983-ին, բառը գործածած է «Մոնտ»ի իր մէկ յօդուածին մէջ) : Ծնած է 1929-ին, Իզմիր : Գաղտնիք չէ որ հօրը եւ մեծ-հօրը կողմէ հայկական ծագում ունի եւ մօրն ու մեծ-մօրը՝ Ֆրանսական (Փրովանսի շրջանէն) : Չի սիրեր այդ հօրենական ծագումը յիշել, ինչ որ իր իրաւունքն է եւ լաւ մեզի որեւէ անհրաժեշտութիւն չկայ պնդելու այդ կէտին վրայ, երբ ենթակաները բարդոյթի կամ ինչ - ինչ պատճառներով, չեն ուզեր : Թող չուզեն եւ վերջ : Այս ուղղութեամբ արդէն շատ յատկանշական է դիտել, որ մինչ Միթերան ընդհանրապէս «Ֆրանսան» կ'ողեկոչէ, Պալատիւր միշտ անհրաժեշտ կը գտնէ «մեր երկիրը» ըսելու : Ինչպէս կը յիշէ «Ֆիկարօ» հայրը Օսմանեան դրամատան տնօրէններէն մէկն էր եւ իր ընտանիքը մաս կը կազմէր Լեւանթէններու առեւտրական ընկերութեան :

Ուրեմն, ինչպէս ըսինք, ծնած է Իզմիր : Կանուխէն ընտանիքին հետ փոխադրուած է Ֆրանսա (Մարսէյլ) ուր յաճախած է Թիէր լիսէն, (Մարսէյլ է արդէն, որ երեք տարի առաջ, իր մեծ եղբայրը՝ Ռոպէր յանկարծամահ եղաւ եւ յուղարկաւորութիւնն ալ կատարուեցաւ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին) : Անկէ ետք, իր բարձրագոյն ուսումը կը համապատասխանէ ներկայ քաղաքական դէմքերու դասական ուղիին, այսինքն՝ տնտեսական գիտութիւն, քաղաքական գիտութիւն եւ անշո՛ւշտ ԷՆԱ : Քաղաքական գետնի վրայ, առաւելաբար Փոմփիտուի «շուքին տակ» սկսած է իր ասպարէզը : Մարի - Ֆրանս Կառօն է որ այդ շրջանէն զինք անուանած է «Պալամու» (Պալատիւրի բառախաղ) : Ազատական տնտեսութեան կողմնակից, աւելի մտիկ ընող, քան՝ խօսող, իւմուռ ալ ունի (անգլիական որակուած), բաւական «չափուած - ձեւուած», կնոջը եւ 4 զաւակներուն հետ յոգնակի կը խօսի եւ իր ամբողջ ապրելակերպը լաւագոյնս պատկերացուցած է Փլանթիւ, ծաղրանկարով մը ուր Պալատիւր միշտ գահաւորակի մը մէջ է : Ճիշդ է որ կարելի չէ զինք ժողովրդական դէմք մը նկատել : Ան տպաւորութիւնը կը թողու նաեւ որ չի կրնար ջղայնանալ, բայց, կամքի տէր, վճռական անձ մըն է : Առաւելութիւնն ունեցաւ, ամէն պարագայի մէջ, սին խոստումներ չընելու : Ըսաւ որ գործազուրկներու թիւը չի կրնար նուազիլ, դժուարութիւնները մեծ են, անմիջական յաջողութիւն չի կրնար տեղի ունենալ, հարկ պիտի ըլլայ անուղղակի տուրքերու դիմել եւ դժուար որոշումներ տալ : Իմանիթէի համար գործատիրութեան եւ մեծ փինանսին մարդն է :

Հաւանական էր որ Մարտ 30-ին իսկ ներկայացնէր կառավարութեան կազմը, ուր հաւասար եւ արդար բաշխում մը պէտք է ըլլայ Իւ - Տէ - Էֆ-ի եւ Էռ - Փէ - Էռ-ի միջեւ : Առաւելագոյն երեսփոխան ունեցողը արժանի է նախարարապետի աթոռին, ուրեմն Իւ - Տէ - Էֆ-ը Ազգ· Ժո-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ՄԱՂԱՒՈՒԶ ՎԵՐԱԳՐԱՒՈՒԱԾ

ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Շաբաթավերջին ազրպէջանական զինեալ ուժեր Քելպաջարի եւ Մարտակերտի շրջանի իրենց կայաններէն փորձած են յարձակում գործել Վանք, Հաթերք եւ Ջագլիկ գիւղերուն վրայ որոնք վերջերս ազատագրուած էին եւ որոնց բնակչութիւնը աստիճանաբար կը վերադառնար խաղաղ կեանքի պայմաններուն : Սակայն Ղարաբաղի բանակի ուժերը լռեցնելով հակառակորդին կրակակէտերը, ոչ միայն կասեցուցած են անոնց յառաջընթացը, այլ նաեւ զանոնք դուրս շպրտած են իրենց կայաններէն :

Ետ մղուած է նաեւ Մարտ 29-ին Ներքին Հոռաթաղի վրայ կատարուած նոր յարձակումը, որուն ընթացքին հայկական կողմը մէկ զոհ տուած է :

Նոյն օրը Քելպաջարէն թնդանօթներէ կրակ բացուած է Վարդենիսի Սոթք աւանին ուղղութեամբ : Հայկական ուժերը լռեցուցած են ազրպէջանական չորս կրակակէտ :

Ազրպէջանի Պաշտպանութեան Նախարարութեան բանբեր Ազատ Ալիզատէ Մարտ 29-ին Բաքուէն ԱՖՓ-ի տեղեկացուցած է թէ հայկական ուժեր Կիրակի օրը յարձակման անցած են դէպի Քելբաջարի շրջանը որ նախապէս ռմբակոծուած է օդանաւերէ, հրթիռներէ եւ թնդանօթներէ : Իսկ «Թուրան» գործակալութեան հաղորդումին համաձայն, Մարտակերտի կռիւները կը շարունակուին եւ թէեւ քաղաքին կեդրոնը կը շարունակէ ազրպէջանական ուժերու հսկողութեան ենթակայ մնալ, հայկական ուժեր ետ առած են շրջանի Մաղաւուզ գիւղը :

**

Մարտ 28-ին լարուած էր նաեւ Հայաստանի եւ Նախիջեւանի սահմանագլուխին կացութիւնը : Ռմբակոծուած են Արարատի շրջանի Երասխ աւանը, Արմաշը եւ Սեւակաւանը :

Յաջորդ օր Հայաստանի Արարատ եւ Նախիջեւանի Սադարակ աւանի սահմանագծին վրայ բանակցութիւններ տեղի ունեցած են, երկու կողմէն շրջանի ղեկավարներու եւ զինուորական ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ : Համաձայնութիւն գոյացած է երկկողմ հրադադարի, համատեղ հսկիչ կայաններու կազմակերպութեան, նաեւ երկու կողմերու գործադիր իշխանութիւններու ղեկավարներու միջեւ ամէնօրեայ հեռաձայնի կապ պահելու մասին :

**

Լ· ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ Ք· ՔՈՔՍԸ

Մարտ 28-ին Հայաստանի նախագահը ընդունած է Մեծ-Բրիտանիոյ Լորտերու Ժողովի փոխ-նախագահ Լէյտի Քոքսը, Միացեալ-Նահանգներու Քոնկրէսի ներկայացուցիչներ, Քրիստոնէական մարդասիրական կազմակերպութեան, քրիստոնէական ժողովրդական Շարժում, քրիստոնէական Համերաշխութիւն, Բաց Դռներ, Հայ աւետարանչական ընկերակցութեան եւ քանի մը այլ միջազգային հանրային կազմակերպութիւններու ղեկավար անդամներ, լրագրողներու ներկայութեան : Այս պատուիրակութիւնը մարդասիրական առաքելութեամբ այցելած էր Արցախ : Լէյտի Քոքսը որուն 13-րդ այցելութիւնն էր, տարած էր շտապ օգնութեան երկու ինքնաշարժ որոնց իւրաքանչիւրը չորս մահճակալով շարժական հիւանդանոց է որ կարելի կը դարձնէ վիրաւորներուն անհրաժեշտ բուժական միջամտութիւն կատարել ճամբան իսկ :

**

ՍԱՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՆԻՍՏ

Մարտ 28 Կիրակի օր Լ· Տէր-Պետրոսեանի նախագահութեամբ գումարուած սահմանադրական յանձնաժողովին, Սահմանադրութեան մշակուած նախագիծը ընդունուած է որպէս նախագիծ յետագայ աշխատանքներու համար : Նախագահը ըսած է որ երկու շաբթուան ընթացքին նախագիծը պէտք է Խորհրդարանի քննարկման ներկայացուի :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶՐՊԷՋԱՆԻ Ներքին նախարարը՝ Իսքէնտէր Համիտով անձնապէս առեւանգած է, Շաբաթ, Մարտ 27-ին, լրագրող եւ քաղաքական դէմք (թէեւ ընդդիմադիր) Զարդուշէ Ալիզադէն, զայն հարուածելէ ետք : 5 թիկնապահներու օգնութեամբ, Նախարարը սոսիալ - դեմոկրատ Կուսակցութեան կեդրոնատեղին մտած է, հարուածած Ալիզադէն, թեւէն քաշած եւ տարած Մերսէտէսին արկղը տեղաւորած : Անկէ ի վեր լուր չկայ :

ԱԼՊԱՆԻՈՅ Արտաքին փոխ-նախարարը Արիան Սթարովա, տեսակցութիւն մը ունեցած է Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւնի թղթակիցին հետ : Կը հաստատէ որ Ալպանիա գիտէ թէ առայժմ ի վիճակի չէ Սերպիոյ հետ պատերազմելու : Սակայն կը պատրաստուի, գլխաւորաբար իր վերակազմեալ բանակէն 50 սպայ Թուրքիա ղրկելով, ուր կը մարզուին : Նաեւ կը փորձէ մտնել ՕԹԱՆ-ի, որուն հակասերպ մտայնութիւնը ծանօթ է : Եւ վերջապէս կը հաստատէ որ Քոսովոյի շրջանը (որուն բնակչութեան ստուար մեծամասնութիւնը Ալպանացի է այսօր) յափշտակուած է Ալպանիայէն՝ Սերպերուն կողմէ, մինչդեռ պատմական ճշմարտութիւնը այն է որ 14-րդ դարէն ետք, երբ Օսմանեան Կայսրութիւնը նուաճեց Սերպիան, իսլամ Ալպանացիները տեղաւորուիլ սկսան այս շրջանին մէջ :

ՔՐԵՏԻ ԼԻՈՆԷ դրամատունը 1,8 միլիառ Ֆրանքի բաց ունեցած է 1992-ին, մինչ նախորդ տարին 3,162 միլիառի շահ մը արձանագրած էր : Այս բացը հետեւանք կը նկատուի «անխոհեմ» վարկերու հաստատութեանց, ձեռնարկներու որոնք տնտեսական դժուարութիւններ ունեցած են :

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

«Arménie, 3000 ans d'histoire» (Հայաստան, 3000 տարուան պատմութիւն) – այս անունով լոյս տեսաւ ֆրանսական Les dossiers d'archéologie հրատարակչական շարքին թիւ 177, Դեկտեմբեր 1992-ի համարը, նուիրուած պատմական Հայաստանին եւ Սփիւռքին պատմութեան, հնագիտութեան, արուեստին ու մշակոյթին: 146 մեծադիր էջերէ բաղկացած այս արժէքաւոր հատորը, արդիւնք՝ Հայաստանի եւ Սփիւռքի տասնեակ մը ծանօթ բանասէրներու գործակցութեան եւ շատ ճոխ նկարազարդումով՝ մէկ նոր արտայայտութիւնն է մշակութային ու մարդկային այն ջերմ յարակցութեան որ ֆրանսացի եւ հայ ժողովուրդները ունեցած են պատմութեան ընթացքին: Ֆրանսական եւ հայկական այս կապերու պատմութիւնը իրապէս համալսարանական տոքթորայի աւարտաճառի նիւթ կրնայ ծառայել, այնքան բարդ ու տարածուն երեւոյթ է ան: Արդի ժամանակներուն այդ կապին առաջին նշանակալից քայլը՝ 1810 Դեկտեմբեր 8-ին Փարիզի Ecole des langues orientales vivantes-ի (Արեւելեան կենդանի լեզուներու դպրոց) մէջ «Հայոց լեզուի փորձնական» պարապմունքներու բաժինի մը հաստատումն էր որ երկու ամիս ետք Նափոլէոն Պոնաբարթի հրովարտակով հայագիտական ամպիոնի վարկ պիտի ստանար (ըստ երեւոյթին, Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւնը դեր խաղացած է այս բացառիկ յաջողութեան ձեռքբերումին մէջ): Այս ամպիոնի առաջին դասախօսը Հայ եղած է – Յակոբ Շահան Ջրպետեան, ճանչցուած Եւրոպայի մէջ իբրեւ Cirbied (ծնած Ուրֆա, 1772-ին, հեղինակ բազմաթիւ քերականական ու բանասիրական ուսումնասիրութիւններու, մահացած՝ 1837-ին: 1826-ին Ներսէս Աշտարակեցի կաթողիկոսի հրաւէրով Փարիզէն Թիֆլիս կը փոխադրուի ուսուցչութիւն ընելու «Ներսիսեան» Վարժարանի մէջ): Փարիզի Համալսարանի Արեւելեան լեզուներու Կաճառի Հայագիտական ամպիոնին փառքն ու վարկը կերտած են Ֆրանսայի քանի մը նշանաւոր դասախօսներ որոնց շատ բան կը պարտի հայագիտութիւնը – Edouard Le Vaillant de Florival (1828-1862), Edouard Dulaurier (1862-1881), Auguste Carrière (1881-1902), Antoine Meillet (1905-1911), Frédéric Macler (1911-1937), Georges Dumézil (1937-1949), Frédéric Feydit (1949-1977): 1977-էն ասդին՝ Jean-Pierre Mahé ստանձնած է հայագիտական դասերու աւանդումը (տեսնել նաեւ Սուրէն Շտիկեանի «Հայ Նոր Գրականութեան Ժամանակագրութիւն», (1801 – 1850), Երեւան, 1973):

Դժբախտաբար, այսքան արգասանդ նիւթ մը շատ քիչ թիւով բանասէրներ լրջօրէն հետաքրքրած է: Կան քանի մը գրադատական յօդուածներ — Մ. Յովհաննէսեան «Ֆրանսական վէպերու դերը հայ գրականութեան մէջ», «Ծաղիկ, 1887, էջ 4», Բ. Քէչեանի «Ֆրանսական Արուեստ» «Բիւզանդիոն, 1901, թիւ 1187», Գ. Զիլինկիրեանի, Ա. Արփիարեանի եւ այլ մտաւորականներու պարագայական գրութիւնները եւայլն: Իբրեւ ուսումնասիրական գործ կարելի է յիշել F. Macler-ի La France et l'Arménie, (Paris, 1917) զոր չենք տեսած, Հայկ Գասպարեանի «Վիքթոր Հուկոն Հայ Գրականութեան մէջ (Երեւան, 1963), Ճէյմս Էթմէքճեանի The French Influence on the Western Armenian Renaissance, 1843-1915, (New York, 1964) եւ Արշակ Զօպանեանի Victor Hugo, Chateaubriand et Lamartine dans la littérature arménienne, (Paris, 1935): Զարմանալու չէ հաւանաբար որ Արեւմտահայոց պաշտամունքի հասնող հիացումը ֆրանսական արուեստին հանդէպ արդիւնք եղած է որ լուրջ ուսումնասիրութեան ենթարկեն այդ ժողովուրդի արուեստին ազդեցութիւնը մեր վրայ:

Արշակ Զօպանեանի վերեւ յիշուած մենագրութիւնը շատ բան կը կորսնցնէ իր արժէքէն իր ծայր աստիճան զգացական դատումներուն համար: Աւելի եւս յատկանշական է Եղիա Տէմիրճիպաշեանի արտայայտութիւնը Վիքթոր Հիւկոյի մասին «Ողջո՜յն, վսեմախոհ, օդաստափառ ծերունի, վեհագոյնդ ի բանաստեղծս, դու բանաստեղծ գթութեան եւ եղբայրութեան, Հիւկօ, երիցս մեծ, Հիւկօ, երիցս աստուածային, քեզ ողջո՜յն եւ երկրպագութիւն յաւէտ»: Յակոբ Պարոնեան կը պատմէ թէ ինք Հիւկոն երազին մէջ տեսած է եւ խօսած է հետը: Զրոյցի ընթացքին, իբրեւ թէ Հիւկոն հետեւեալը ըսած է իրեն «Հայաստանի մասին շատ աղէկ կարծիքներ ունիմ. ես անոր փրկութեանը կը հաւատամ» (թէ որքա՞ն հաւատալու է Պարոնեանի այս երազին՝ դժուար է ըսել, սակայն վստահօրէն իր ժամանակակիցները լուրջի առած են երգիծաբանին երազն ու մանաւանդ անոր բովանդակութիւնը...): Հայկական եւ ֆրանսական յարաբերութեանց մասին քիչ մը աւելի լայն տեղեկութիւն փնտռողները կրնան աչքէ անցընել Աշոտ Աբրահամեանի «Համառօտ Ուրուագիծ Հայ Գաղթավայրերի Պատմութեան» երկու հատորները (Ա. հատոր 1964, Բ. հատոր՝ 1967, Երեւան) ուր հետաքրքրական մանրամասնութիւններ չեն պակսիր այս ընդհանուր նիւթի մասին: Օրինակ՝ «... Նափոլէոնի անձնական շքախմբում եւ զօրաբանակում կային մի շարք բարձրաստիճան հայ զինուորականներ:

«Այդ զինուորականների մի մասը ծառայութեան մէջ էր ընդունուել Նափոլէոնի եգիպտական արշաւանքի ժամանակ: Դրանցից են օրինակ Ռոստոմը (Ռուստամը), Միր Դաւիթը, Յովհաննէս Մուրատեանը եւ շատ ուրիշներ»:

Աշոտ Աբրահամեանը կարեւոր բանասէր է սակայն այդ «շատ ուրիշներ» արտայայտութիւնը անընդունելի է իր գրիչէն: Եթէ գրութեան ծաւալի սահմանափակումը պարտադրուած էր գրքին բնոյթին կողմէ, կրնար գոնէ «շատ ուրիշներուն» աղբիւրը ըսել եւ անցնիլ, առ նուազն ապագայ բանասէրներու գործը դիւրացնելու համար: Ի դէպ այս Ռուստամի մասին հետաքրքրական տողեր կան Հայկական Սովետական Հանրագիտարանին մէջ որոնց վերարտադրութիւնը հոս պզտիկ լուսամուտ մը կը բանայ մեր ժողովուրդի անցեալի գունագեղ բայց եղերական անհատներու մասին: Ահա ինչ կը գրէ Հանրագիտարանը:

«Ռուստամ Ռազա (Խաչատուրեան Ռոստոմ Յովնանի (1780, Թիֆլիս – 1845 Տուրտան, Ֆրանսա) Ֆրանսիայի կայսր Նափոլէոն Ա.ի թիկնապահը: Եօթը տարեկանում գերել են թաթարները, վաճառել ստրկութեան, ընկել է Եգիպտոս, դարձել «մամլուք» («մամլուք» բառի դիմաց Հանրագիտարանը կը գրէ՝ (արաբ. մուլք – սեփականութիւն, բառացի՝ որեւէ մէկին պատկանող (ստրուկ), վաղ հասակում գերուած կամ գնուած, մահմեդականացուած եւ ռազմական գործին վարժեցուած ստրուկներ – Վ. Օ.): Գահիրէում ծառայել է Շէյխ Ալ Պաքրիի մօտ, որը Ռուստամին նուիրել է Նափոլէոնին: Փարիզում Ռուստամ եղել է Նափոլէոնի անձնական պահապանը, ուղեկցել է Նափոլէոնին նրա բոլոր արշաւանքների ժամանակ: 16 տարի նուիրուածութեամբ ծառայել է Նափոլէոնին եւ վայելել նրա վստահութիւնը: 1814-ից (երբ Նափոլէոնը աքսորուել է Էլբա կղզի) յետոյ Ռուստամը (համաձայն հաւաստի տեղեկութիւնների) հեռացել է Ֆրանսիայից, անցել է Իրան (Թեհրան), որտեղից՝ Թիֆլիս ուր նրան ընդունել է Կովկասի կառավարչապետ Ա. Երմոլովը: Մասնակցել է 1826 – 1828-ի ռուս – պարսկական պատերազմին (եղել է հեծեալ ջոկատի հրամանատար) եւ Ղարաբաղի ազատագրումից յետոյ բնակուել է Շուշիում: 1840-ին վերստին յայտնուել է Ֆրանսիայում՝ Նափոլէոնի աճիւնը Ս. Հեղինէից Փարիզ ուղեկցող սգոյ թափօրին մէջ: Այնուհետեւ բնակուել է Տուրտանում (ընտանիքի հետ), որտեղ գրել է իր՝ «Նափոլէոն Ա.ի մամլուք Ռուստամի յուշերը» (1866, Ֆրանսա), որն օգտագործել են Նափոլէոնի կենսագիրները»:

Այսքան է Հանրագիտարանին տուած տեղեկութիւնը այս արկածախնդիր բայց հայրենասէր Հայուն մասին: Ա. Սալմալեանի «Bibliographie de l'Arménie» Երեւան, 1969 հատորին մէջ յիշատակութիւն չկայ այս գրքին մասին. սակայն կ'ակնարկուի անոր երկու գրքերու կապակցութեամբ: Առաջինը՝ Fleischmann H. «Roustam, Mamelouk de Napoléon», d'après les mémoires et de nombreux documents inédits des archives nationales. Avec 44 gravures. Paris, Méricant, 1910. In-8, 380 p. ill. Երկրորդը՝ Savant J. «Les Mamelouks de Napoléon» (Les Arméniens), Paris, Calmann-Lévy, 1949. In-8, 489 p. ill.

Շատ շահեկան պիտի ըլլար այս մասին յաւելեալ պրպտումներու ձեռնարկել, կրկին աւարտաճառի մը կապակցութեամբ, կամ պարզապէս առ ի հետաքրքրութիւն, գտնելու նոր փաստաթուղթեր մեր Սփիւռքեան արմատներու յայտնաբերումին համար:

Քիլլարա, Աւստրալիա

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԿԱՐԵԼԻ Է ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԸԼԼԱԼ 50 ՀԱԶԱՐ ՖՐԱՆՔՈՎ

Ֆրանսայի մէջ օտարականներու ներկայութեան մասին յարուցուած վէճերը նոր մարզի մը վրայ կեդրոնացուցած են իշխանութիւններու ուշադրութիւնը. ատիկա խառն ամուսնութիւններու մարզն է: Ֆրանսական օրէնքը իրաւունք կու տայ օտարականի մը որ ֆրանսացիի մը հետ կ'ամուսնանայ, ինքնաբերաբար տասը տարուան կեցութեան արտօնագիր ունենալու: Այս օրէնքէն (1989) ի վեր 26% համեմատութեամբ աւելցած է խառն ամուսնութիւններու թիւը: Ստրազպուրկի դատախազութենէն պաշտօնեայ մը որ իր քաղաքին դիրքին պատճառով, խնդրին հետ կապ ունեցողներու առաջիններէն է, անկարելի ու անտեղի կը նկատէ կասկածի ենթարկել բոլոր խառն ամուսնութիւնները. իր կարծիքով սակայն, անհրաժեշտ է որ պայքարելու համար օտարատեացութեան դէմ, ղեղծարարութիւններու ընթացք չտրուի:

Ապաստանեալներու եւ անհայրենիքներու ֆրանսական գրասենեակը, արդիականացած իր աշխատելակերպով, կը ջանայ օգնել խարդախութիւններու բացայայտումին: Մինչեւ 1990 կատարեալ խառնակութիւն կը տիրէր հոն, Ֆրանսա մնալու թեկնածուներ տարբեր անուններով չորսական, հինգական թղթածրար կը յանձնէին ու մինչեւ որ գրասենեակը ճշդէր ծուռն ու շիտակը, տարիներ կ'անցնէին:

1990-էն ի վեր, համակարգիչներու դրութիւն մը նկատի կ'ունենայ թեկնածուներուն մատնահետքերը եւ դիմումներու պատասխան կը տրուի եօթը – ութ ամիսէն: Ու այն օրէն ի վեր երբ ապաստանի իրաւունքի մարզին մէջ կանխուած են խարդախութիւնները, անոնք փոխադրուած են ամուսնական մարզը: Կար ժամանակ երբ կեղծ փաստաթուղթերը յարգի էին, Պէլվիլի մէջ կեցութեան կեղծ թուղթի մը սակարկութիւնը 1500 ֆրանքէն կը սկսէր: Այսօր շրջանը առանց թուղթի ապրողներով յատկանշուած է. փախստականները դրեթէ միշտ կը յաջողին խուսափիլ սահմանագլուխ առաջնորդուելէ: Օտարական մը իր երկիրը ղրկելու համար նախ պէտք է ստոյգ գիտնալ թէ ո՛ր երկրէն է ան, իսկ հիւպատոսարանները միշտ չէ որ համագործակցութեան ոգի կը ցուցաբերեն: Անոնցմէ մարոքեանը եւ չինականը երբեք չեն պատասխաներ երբ իրենցմէ խնդրեն իրենց մէկ քաղաքացիին ինքնութիւնը: Եւ անոնք որոնք չեն ուզեր ոստիկանատուներու մէջ գիշերել, կը դիմեն ամուսնութեան ճամբուն, քանի որ բնակութեան արտօնագիր ունենալու այլ միջոց չէ մնացած:

Փարիզի մէջ ոստիկանութիւնը հարցին ուշադրութիւն դարձուց միայն 1991-ին. դատական ոստիկանութեան պաշտօնեայ մը կը պատմէ թէ օր մը յանկարծ, բոլոր քաղաքապետարաններէն սկսած են դիմել իրենց յատկապէս 19-րդ թաղամասին մէջ կատարեալ խուճապ... խրարանցում կը տիրէր. ճշդուած էր որ կատարուած ամուսնութիւններու 30%-ը շինծու էր: Քաղաքապետարանի պաշտօնեաները ատիկա շատ դիւրաւ կը հասկնային:

Ճիշդ է որ անոնք բազմաթիւ տարբերակներ տեսած էին. մինչեւ իսկ օր մը միամիտ մը դիմած էր իրենց ըսելով «սպիտակ ամուսնութիւն մը կնքել կ'ուզեմ»: Կային պարագաներ ալ ուր ամուսնութենէն քանի մը շաբաթ ետք կիներ քաղաքապետարան կը դիմէին ձեռք ձգելու համար իրենց ամուսիններն հացէն...: Անոնց հարցաքննութեամբ յայտնուած է որ ամուսինները անյայտացած են, սակարկուած ու խոստացուած գումարը առանց վճարելու:

Տեսնուած են մաղրէպցի երիտասարդներ որոնք ամուսնացած են իրենցմէ 35 տարու մեծ Ֆրանսուհիներու հետ: Հասուն տարիքով կին մը առաջին ամուսնութենէն վեց ամիս ետք, երկրորդ մաղրէպցիի մը հետ ներկայացած է քաղաքապետարան. ան ըսած է, «երիտասարդ առաջին ամուսինս լքեց զիս»:

Պատասխանատուները կ'ըսեն թէ «սպիտակ» ամուսնութիւններու դիմումները երկկողմանի են: Կան առանց թուղթի գաղթականները որոնք պատրաստ են 30 – 35 հազար ֆրանք վճարելու հանգիստ ապրելու համար: Միւս կողմէն, կան 40 – 45 տարեկան կամ աւելի տարեց ընտանիքի մայրեր, որոնք ամուսնալուծուած են, նիւթական նեղութեան մէջ են, որոնց համար 20 հազար ֆրանքի գումար մը բաւական բան կը նշանակէ: Կան տակաւին ամուրի մայրերը, անգործները, թմրամոլները: Տեսնուած է նոյնիսկ որ քաղաքապետին առաջնորդուին թերամիտներ որոնք կ'ապրին մէկուն խնամատարութեան տակ: Պատահած է որ անչափահասներ ալ գործիք ըլլան այս կարգի կարգադրութիւններու: 15 տարեկան յ[...] ֆրանսուհի մը մօրը կողմէ պարտադրուած է ամուսնանալու օտարականի մը հետ:

Ֆրանսական օրէնսդրութիւնը արգելք չի դներ որ մէկը դրամ վճարէ այն անձին որուն հետ կ'ամուսնանայ. ոչ ալ պարտաւորութիւն կայ որ ամուսնութեան թեկնածուները զիրար ճանչնան: Նոյնիսկ չի պահանջուիր որ ամուսնութեան դիմումի ներկայացնողները կեցութեան օրինաւոր թուղթեր ունենան: Այսպէս, Թուլուզի քաղաքապետը մինչեւ իսկ դիմացը գտած է ամուսնութեան թեկնածու օտարական մը որ իբրեւ փաստաթուղթ ունէր միայն Ներքին Նախարարութենէն նամակ մը որով կը հրահանգուէր լքել ֆրանսական հողամասը:

Այսօր իշխանութիւններու պայքարը աւելի ուղղուած է այս կարգի խարդախութիւններ կազմակերպողներու դէմ: Օրէնքը կ'արգիլէ ուղղակի կամ անուղղակի օժանդակութիւնը որ կը կատարուի օտարականի մը երկիր ապօրինի մուտքը եւ կեցութիւնը ապահովելու համար: Ա[illegible]սաստողները երկու ամիսէն հինգ տարուան բանտարկութեամբ ու մեծագումար տուգանքով մը կը պատժուին:

Կարեւորը այն է որ հարկաւոր միջոցառումները կիրարկուին ու կասկածներու անտեղի պրպտումներու զոհ չերթան նաեւ այն զոյգերը որոնք յետին նպատակներով չէ որ ամուսնութեան դիմում կը ներկայացնեն: Ամէն պարագայի, գաղտնի գաղթականութիւնը կարելի չէ արգիլել ամուսնութեան օրէնքի փոփոխութիւններով: Անհրաժեշտ է որ միջերկրականեան երկու երկիրներ Եգիպտոսն ու Թուրքիան ամէն տարի 900 հազար նոր գործատեղիներ ստեղծեն, առաջքը առնելու համար արտագաղթին: Մարգարէութիւն չէ ըսել թէ պիտի չյաջողին ու անգործ Թուրքերու եւ Եգիպտացիներու մէկ մասը պիտի հասնին նաեւ Ֆրանսա: Պէտք է տարբեր ճանապարհ գտնել զիրենք դիմաւորելու, քան թէ մեղ[...] կեղծ ամուսնութիւններու:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԻՔԱՅԷԼ ԴՈՆԻԿԵԱՆԻ

ԿԵՆՏԱՒՐՈՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հուրիկ Զաքարեան, ի պաշտօնէ՝ հոգեվերլուծող, փափաքած է Les Cent ցուցարահին մէջ ներկայացնել Հայաստանէն ժամանած գերիրապաշտ ներշնչումով երիտասարդ նկարիչ մը։ Ահաւասիկ նկարիչին արթնցուցած տպաւորութիւնները հոգեվերլուծողին մօտ։

Ձեր նկարչութեան մէջ կայ արտակարգ հիմուր մը, կատակասիրութիւն մը, որուն նշանակութիւնը սակայն անձկուցիչ բան մը ունի իր մէջ, կարծես մահը ներկայ ըլլար հոն, կամ ինչ որ հոգեվերլուծումը կը կոչէ Կրտում։ Միեւնոյն ատեն՝ կծող, չարախինդ, «աստմանց կրճտուք» պատճառող հիմուր մըն է։ Այդ է որ այդքան հիանալի կը գտնեմ, ձեր նկարներուն կծու, կրճտեցնող բնոյթը։ Կծուն, կրճտիւնը զգալի են բուն նկարներուն մէջ, բայց նաեւ անոնց խորագիրներուն մէջ, ուրեմն՝ գոյնին, գիծին եւ բառերուն մէջ։ Երեւակայութիւնը հոս կ'արտացոլայ ու կ'արտածուէ մարմնին բոլոր ծակտիկներէն։

Արուեստագէտին մենաշնորհը այն է, որ ինք ուրիշներէ աւելի՝ անգիտակիցին թարգմանն է։ Հոս է շահեկանութիւնը, անգիտակիցին հետ այս անմիջական կապակցութեան մէջ, որուն շնորհիւ արուեստի գործը կը վերծանէ ինչ որ ամէն մարդու հասողութեան սահմաններուն մէջ չի գտնուիր։

Վերնագիրներուն մէջ դիւս հետաքրքրողը անշուշտ անոնց բացատրողական բնոյթը չէ՛, ընդհակառակն։ Շահեկանը օրինակ՝ անոնց զաւանցական հանգամանքն է։ Բառերը բացակայ չեն, վտարուած չեն։ Պաստառէն դէպի վերնագիր՝ աւելորդաբանութիւն մը կայ կարծէք, փաստը թէ՝ վերնագիրները չեն դրուած իմաստը լսելու համար։ Այս պարագան զանոնք կը դարձնէ ա՛լ աւելի նշանակալից։ Ու ա՛յդ է որ կը հետաքրքրէ հոգեվերլուծումը։ Զուտ Ֆանթասմականն է որ երեւան կ'ելլէ։ Միեւնոյն ատեն՝ ամէն ինչ քմծիծաղին մէջն է։ Ըսի՝ կրճտեցնող հիմուր մը, բայց նաեւ համածիրին հետ անյարիր ու զաւանցական վերնագիրներ։ Այս բոլորը շատ նման է Տալիի նկարչութեան։

Բացատրութիւն մը տալ, ըսել՝ «Գիտեմ, թէ ի՛նչ ուզեցի գծել», «հաղուելու - չքուելու» ձեւ մըն է։ Ամէն ինչ կ'արտայայտէք ձեր նկարներուն մէջ։ Դժուար բան ըլլալու է այդքան մերկանալը։

Արուեստին հետ իմ յարաբերութիւնս այն է, որ անգիտակիցէ անգիտակից՝ կապող կեռեր, կապակցութիւններ անհրաժեշտ են։ Աւելի ճշգրիտ բառերով անկարող եմ այդ գաղափարը արտայայտելու, քանի որ իմ մօտս ալ՝ կա՛յ անգիտակիցին բաժինը։ Դուք այդ մասին կը խօսիք լրիւ չափով, Ֆանթասմի այդ ճըշմարտութիւնն է որ իմ մէջս կը հանդիպի Ֆանթասմի ճշմարտութեան մը, զոյգէ թաքնուած։ Այլ խօսքով՝ խնդրոյ առարկայ է հոս իսկապէս՝ ճշմարիտը։ Կան մարդիկ որոնք չեն հանդուրժեր այդ։ Դիմակներէն անդին բան մըն է։ Չեն հանդուրժեր դիմակներուն, բանականութեան, բացատրութիւններուն, գաղափարախօսութիւններուն ետին պահուըտած ճշմարտութեան բացայայտումը։ Ճիշդ է որ ունիք դուք ալ՝ տեսաբանութիւն մը։ Այդ կէտը ցոյց կուտայ սակայն, թէ որքա՛ն իրաւ է պաստառին վրայ ցոյց տրուածը, քանի որ պէտքը կը զգաք տեսութեան ամօթխած քօղով ծածկելու զայն։ Ա՛լ աւելի ճշմարիտ կը դառնայ ինչ որ կ'ուզէք այդ ձեւով սքօղել։

ՀՈՒՐԻԿ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

Seda l'énigmatique

Այս խորագրին տակ, «Մոնտ»ի գրական յաւելուածին մէջ (Մարտ 26) շատ գնահատական գրախօսական մը լոյս տեսած է Սեդա-ի (Արմիկ Ջամալեանի աղջիկը եւ անշուշտ՝ Արշակ Ջամալեանի թոռը) վերջին գիրքին մասին՝ «Le règne du chien»։

Քիչ արտադրող, բծախնդիր եւ դժուարահաճ, Սեդա շատ կը գրէ, բայց քիչ կը հրատարակէ, ինք է որ կ'ըսէ. — «Երեք գիրք։ Գէշ։ Կը խորհիմ որ խիստ պէտք է ըլլալ ինքզինքին հանդէպ։ Ձեռագրերէս մէկը դրկեցի Միշէլ Լէյրիսի զոր քիչ մը կը ճանչնայի եւ որ զիս քաջալերեց։ Հակառակ իր բարեացակամութեան, խորհեցայ որ ինչ որ ներկայացուցած էի իրեն բանի մը չէր յանգած։ Յետագային, այդ բնագրին միայն մէկ մասն առի լոյս տեսած գիրքերէս մէկուն մէջ, երկրորդը՝ "Le fumoir de l'ambassade"»։

Այդ շատ ինքնատիպ գիրքին մասին որ բաւական ինքնակենսագրական է, գրած ենք առենին։ Այս վերջինն ալ, որ նոր լոյս տեսաւ, կը վկայէ թէ հեղինակը կը սիրէ երեւակայական թուացող աշխարհներու միջոցաւ խօսիլ այսօրուան անողոք եւ իրական աշխարհին մասին։ Աշխարհ մը, ուր ինչպէս կ'ըսէ «Մոնտ»ի քրոնիկագիրը՝ Ժոզիան Սավինեօ, մարդ կորսնցուցած է ամէն բանի համը։

Գրախօսականին հեղինակը կը յիշէ որ Սեդա Փարիզ ծնած է, հայ ծնողքէ, թէ մեծ հօրը հայրը ձի կը մարզէր Լ. Ղարաբաղ եւ մեծ մայրը լիտըրներ կ'երգէր (Տիկին Արշակ Ջամալեան)։

Սեդայի առաջին գիրքը «Publique» լոյս տեսած է 1980-ին եւ կրկին պիտի հրատարակուի Ապրիլի վերջ, Քալման — Լեվիի կողմէ, որ հրատարակիչն է նաեւ այս վերջին գործին։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԻՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի սիրուն աւանդութիւններէն մէկն է այլեւս կիներու տարեկան խնճոյք — ճաշը, որուն ծառայողները միայն՝ երբեմն կ'ըլլան այր մարդիկ։ Կարծեմ իր տեսակին մէջ եզակի ձեռնարկ մը, որ հետզհետէ զարգանալով, կը յանգի որոշ իմաստ եւ նպատակ հետապնդելու մակարդակին, առանց նուազեցնելու պատճառած հաճոյքը։

Ուրեմն, Շաբաթ, Մարտ 20-ի երեկոյեան, Տէսինի Մշակոյթի Տունը հաւաքուած էին 98 կիներ, (ուր շատեր մերժուած՝ տեղերու անբաւարարութեան պատճառով), իրենց սովորականէն պահ մը հեռանալու, հանգստանալու եւ միասին զուարճանալու համար։ Արտասովոր էր տեսնել սրահ մը լեցուն հայ կին, խաչուհիներ եւ Կապոյտ Խաչի բարեկամներ եկած Տէսինէն եւ շրջակայքէն, իրենց ընտանիքներէն «արձակուրդ առած» ամբողջ իրիկուն մը, որ կը համարձակին կիներու խրախճանք սարքել։

Շատեր մասնակցեցան հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծելուն՝ երգով, պարով, զուարճախօսութեամբ տրամախօսութեամբ, արտասանութեամբ, եւայլն։ Յայտնութիւն մըն էր Նորիկը իր երգէնով, որ սիրայօժար ներկայացուց հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերու եւ պարեղանակներու աղուոր ցանկ մը։

Վերջին երկու — երեք ամիսներու ծանր տրամադրութենէն եւ «Տրար մը Հայաստանի համար» Կապոյտ Խաչի արշաւի հեւքէն ետք, երեկոյթը քիչ մը թեթեւութիւն բերաւ մեր հոգիներուն։ Անշուշտ այս առթիւ կարգ մը խաչուհիներ լաւ կատարած էին իրենց պարտականութիւնը, որպէսզի այսպիսի յաջողութիւն արձանագրուի, բայց կ'արժէ յիշել ընկերուհի Թիվօլ — Յովհաննէսեանի անունը, որպէս անսակարկ աշխատող Կապոյտ Խաչուհի մը։

Առաւօտեան ժամը 3-ին իսկ դժուար էր սրահէն հեռանալ, շատերու համար։

Ս. ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԾԱՌԱՏՈՒՆԿԻՆ՝ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 9-ին փոխ — նախագահ Գագիկ Յարութիւնեանի մօտ տեղի ունեցած է ընդհանուր ծառատունկի մը իրագործման առընչուող հարցերու շուրջ խորհրդակցութիւն, որուն մասնակցած են ծրագրին նախաձեռնարկ նախարարութեանց ու գերատեսչութեանց ներկայացուցիչներ, Պետական նախարար Գ. Շահբազեան, Գերագոյն Խորհուրդէն՝ Բ. Ասատրեան, Ս. Շահինեան։ Մշակուած է աշխատանքները համակարգելու ծրագիր եւ կառավարութեան ու «Հայաստան» հիմնադրամին անոր բերելիք աջակցութիւնը։

ԱՂԷՏԻ ԳՕՏԻԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ

Հայաստանի Տնտեսութեան փոխ — նախարար Ա. Տէր — Թադէոսեան յայտնած է, թէ արդէն բաւական ատենէ ի վեր Հայաստան գտնուող Համաշխարհային Դրամատան ներկայացուցիչներն ու փորձագէտներու խումբը, աղէտի գօտին իրենց կատարած ուսումնասիրութիւնները աւարտելով պատրաստած են վերականգման նախագիծ մը եւ կարծիքն առնելու նպատակով ալ զայն ներկայացուցած են աղէտի գօտիի վերականգնման պետական յանձնաժողովին։ Վերջնական ձեւաւորումէն յետոյ ան կը փոխանցուի Համաշխարհային Դրամատան։ Ըստ նախագիծին, առաջին հերթին կ'ամբողջացուին անաւարտ շինութիւնները, կը ձեռնարկուի բնակելի թաղամասերու կառուցման, որոնց համար առաջին փուլին կը տրամադրուի 1,5 միլիոն տոլար, յետոյ աստիճանաբար կը գործադրուին ծրագրին յաջորդ փուլերը։

ԹՐՈԼԷՅՊԻՒՍԸ ՀԱՍԱՒ ՄԻՆՉԵՒ «ԱՆԻ»

Երկրաշարժէն յետոյ կառուցուած Գիւմրիի նոր «Անի» թաղամասը եւս օժտուած է թրոլէյպիւսի գիծով։ Հակառակ ելեկտրական հոսանքի խզումներու պատճառած անկանոնութեանց, թրոլէյպիւսը ներկայիս «Անի»ի, ինչպէս նաեւ ամբողջ Գիւմրիի միակ հանրային փոխադրամիջոցն է։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայկական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ՝ Արտաքին նախարարի տեղակալ Ա. Նաւասարդեանի, պաշտօնական այցելութիւն մը տուած է Հնդկաստան։ Ա. Նաւասարդեան տեսակցութիւններ ունեցած է նախարարներու եւ բարձրաստիճան պատասխանատուներու հետ, որոնց ընթացքին ստորագրուած են դիւանագիտական, առեւտրական եւ այլ կարգ մը համաձայնագրեր։ Ա. Նաւասարդեան հանդիպում մըն ալ ունեցած է Կալկաթայի հայ համայնքին հետ։ Պատուիրակութեան մաս կազմած են Արտաքին նախարարութենէն Վ. Ոսկանեան, «Հայ Գործարարներու Ֆորում»էն Հ. Սեֆերեան։

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Բուքի մէջ բաց եմ տեսնում մի գրավաճառ. գնում եմ Եղիշէ Չարենցի կազմած դպրոցական դասագրքերի համար նրա գրած ու խմբագրած նիւթերի հաւաքածոն։

Այսօր քաղաքում ասում են, որ երէկ Նարլ Ազնաւուրն անձնական օդանաւով այցի է եկել Հանրապետութեան նախագահին ու նոյն օրն էլ վերադարձել։

Շուտ եմ հիւրանոց մտնում։ Չեմ ընթրում։ Սկսում եմ դասաւորել պայուսակս ու ծանրոցներս. մտածում եմ եթէ մութն վրայ հասնի չպիտի կարողանամ հաւաքելու...

Այսօր շատ աւելի ցուրտ է քան անցած մի քանի օրերը։ Սենեակում գերոյից իջել աստիճան ցած է արձանագրուած։ Բըթերս յանկարծ սկսում է արիւն հոսել։ Երկար ժամանակ կանգ չի առնում։ Մինչ այդ ինձ հետ երբեք նման դէպք չի պատահել։ Զգիտեմ ինչն է պատճառը...

Սենեակում ջուր չկայ։

Երեքշաբթի, Փետրուար 9

Ստացայ Կոստան Զարեանի «Տեսիլք» անտիպ գրութեան պատճէնը։ Սկսեցի պտըտել եւ հետս բերած որոշ իրերը, որ կարող էին օգտակար լինել մի քանի ծանօթների՝ բաժանել։

«Մատենադարան»-ում հանդիպում եմ վաստակաւոր գիտաշխատողներից մէկին եւ վերջին մի քանի տարուայ ընթացքում թարգմանուած մի երկու մատենագրութիւնների հրատարակութիւններն եմ ըստանում։ Նուիրողն ինձ լաւածանօթ ու յարգելի անձնաւորութիւն է։ Զրուցում ենք մի քիչ եւ յանկարծ, գիտնալով հանդերձ, որ ես հէնց իր ներկայութեամբ մի երկու տարի առաջ բողոքել եմ Հայաստանի Ֆիլհարմոնիկի համերգներում կատարուող երեւոյթների նկատմամբ, բոլորի ներկայութեամբ գովաբանում է Փետրուարի 7-ի համերգի խուռներամ ընդունելութիւնը։ Խօսքն ու կեցուածքն վիրաւորական եւ գռեհիկ եմ գտնում։ Կարծես փորձարկուելու եմ եկել։ Յարգելու եւ չվիրաւորելու համար վաստակաւոր գիտնականին, լռում եմ այդ պահին։ Սակայն հաստատ մնալով իմ համոզմունքների մէջ այդ պահին չարտայայտածս ու զայրոյթով լցուած լռութիւնս լրացնում եմ սեւ ու ճերմակին յանձնուած այս վկայագրութեամբ։

Ղարաբաղից վերադարձած մի քանի Զուիցերացիներ «մարդասիրական» նպատակներով իրենց հետ Երեւան են բերել երկու տարեց ռուս կնոջ։ Նրանցից մէկն աւելի քան իննսուն տարեկան է. միւսն աւելի քան վաթսուն։ Հայաբնակ մի գիւղում, միակ ռուս բնակիչներն են եղել։ Տարեցը միւս կնոջ մայրն է, իսկ միւսի տղան Բաքու է անցել Ազերիներին օժանդակելու համար։ Գիւղում մենակ մնացած երկու կանայք անպաշտպան վիճակի են մատնուել։ Տարեցը չի ըմբռնում թէ ի՞նչ է կատարւում։ Միւսն իր կեանքում միայն մէկ անգամ է գիւղից դուրս եկել։ 1953 թուին Մոսկուա է ճամբորդել։ Գիւղից բացի նրանք ուրիշ քաղաք կամ աւան չեն տեսել։ Հիմա «փրկուելու» համար «մարդասիրական» նպատակով Երեւան են բերուել։ Տարեցը շարունակաբար ուզում է իր տունը վերադառնալ։ Միւսն գոհ է, որ Երեւան է հասել...

Մայր ու աղջիկ հակադրուած են իրար, իսկ նրանց փրկարարն, երկար ճամբորդութիւնից յետոյ, այսօր Երեւան հասնելով սկսել է տարակուսել իր մարդասիրական քայլի նկատմամբ։ Ճի՞շդ են վարուել, որ նրանց բերել են իրենց հետ թէ ոչ։ Կարողացե՞լ են որեւէ մի բան փրկել...

Մայր ու աղջիկ, ժամանակաւոր տեղաւորւում են խաւարած Երեւանի մէջ բաւականին լաւ կահաւորուած մի ցուրտ սենեակում՝ երեք մոմի լոյսի օգնութեամբ։ Նախքան մեր մեկնելը, մոմերից մէկը հանգչում է։ Աղջիկը բաւարարուած է երկու մոմով։ Մերժում է վառել երրորդը։ Ուզում է, որ իրենց հէնց այդ սենեակում փակենք ու բանալին մեզ հետ տանենք։ Նրանց պիտի հանդիպեն միւս առաւօտեան։ Երկար պահեր են անցնում մինչեւ որ աւելի քան վաթսուն տարին բոլորած աղջիկը համաձայնում է իննըսունամեայ մօր հետ ստանալ սենեակի բանալին եւ ապահովութեան համար, դուռն փակ պահել մինչեւ միւս առաւօտ։

Ժամը 22·30-ին հիւրանոցում եմ. ցուրտ ու մութ է։ Հետս բերած լոյսի միջոցն այլեւս ինձ չի պատկանում։ Գոհ եմ, որ երէկ նախատեսել ու ծանրոցներս պատրաստել եմ արդէն։

Նարինէ Մալեանին այս ճամբորդութեան ընթացքում չհանդիպեցի։ Մի երկտող թողի նրան։ Նրա հօր, հիանալի կերպով բեմադրած, Թումանեանի «Հէքեաթները» յիշողութեանս անբաժան մասն են հիմա։

(Շար. 19)

(Շար. Ա. էջէն)

ղովի նախագահութեան աթոռը կ'ուզէ, բայց, արդէն իսկ «թեկնածու եմ» յայտարարեց մէկը որ շատ կ'աճապարէ, Թուլուզի քաղաքապետը՝ Տոմինիք Պօտիս, մինչ Ուրբաթ օր է որ Ազգ. Ժողովի նոր նստաշրջանը կը սկսի եւ հարկ է քիչ մը համբերել գիտնալ...:

ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Մարտ 21 եւ 28-ի երեսփոխանական ընտրութիւններու վերջնական արդիւնքները հետեւեալ պատկերը կը պարզեն.-

	ԱԹՈՌ	
	1993	1988
Համայնավար	23	26
Ընկերվարական	54	252
Ձախ-արմատական	6	10
Նախագահական մեծամասն.	10	20
ԷՌ - Փէ - Էռ	247	126
Իւ - Տէ - Էֆ	213	131
Զանազան աջ	24	11

«Անզտանելի» ժողով մը, ուր 577 երեսփոխաններէ բաղկացած ժողովի մը մէջ, մեծամասնութիւնը 484 աթոռի կը հասնի: Հարկ է տիրապետել նման կացութեան մը եւ որքան ալ յաղթողները գիտակից կը թուին եւ կը կրկնեն այդ անհրաժեշտութիւնը, կրնան չյաջողիլ եւ «գինովնալ»: Այլ վտանգ մըն է ներքին պառակտում մը, գաղտնիք չէ որ Էռ - Փէ - Էռ եւ Իւ - Տէ - Էֆ, այս թշնամի եղբայրները միայն երեւութապէս է որ համերաշխ պատկեր մը կը ցուցաբերեն: Ներքին մրցակցութիւնները չեն պակսիր եւ հաւանական է որ ներկայ «սիրաբանութիւնը» երկար չտեւէ: Առայժմ, գիտակից են որ իրենց միասնական ճակատը ներպատեց այս դանդուածային յաղթանակին եւ հարկ է անմիջապէս յուսախաբ չընել:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ԵՒ ՃԱՇ

Փարիզի Լսաեան Սանուց Միութիւնը կը կազմակերպէ գեղարուեստական երեկոյթ մը ընթրիքով, Ապրիլ 16, Ուրբաթ օր, ժամը ճիշդ 19.30-ին, Եան'ց Ակումբին մէջ

5, avenue Reille, Paris 14e

Մասնակցութեամբ՝
Սարգիս Պօղոսեանի
(արտասանութիւն)
եւ
Սիրիլ Տէր - Գրիգորեանի
(դասական կիթառ)

Ընթրիք՝ ժամը 19.30-ին:

Ճաշագին՝ 150 Ֆր.:

Ընթրիքէն յետոյ պարանցիկ երեկոյթ՝ երիտասարդներու համար ժամը 22-էն սկսեալ:

Մուտք՝ 30 Ֆր.:

Տեղերը ապահովելու եւ տեղեկութեան համար հեռաձայնել՝

43 - 08 - 12 - 06

Թիւին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները կազմակերպութեանս ընդհանուր աշխատանքներու եւ Հայաստան, Արցախի օժանդակութեան իր գործունէութեան ի նպաստ.-

Պ. Գիւլխանտարեան 1000, Տիկին Հ. Մատաթ 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Գարակիւլեան 500, Պ. Քէպապճեան 1000, Պ. Պաղտասարեան 2000, Պ. Կ. Թօզօղլեան 300, Տիկին Փ. Էնքսէրեան 250, Պ. Ռ. Ֆավրէ 1000, Տէր եւ Տիկին Կ. Ռաքըճեան 1000, Տիկին Ռ. Պէն Իշու 200, Տէր եւ Տիկին Հ. Թիպիօ 150, Պ. Ն. Փրուլքս 100, Պ. Լ. Ժանմէր 500, Տէր եւ Տիկին Լիսէրօղլու 300, Տէր եւ Տիկին Մ. Տօնիկեան 500, Օր. Ա. Ստեփանեան 500, Տիկին Հրաչեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Իլխոիս 150, Պ. Ա. Լէպլէպիճեան 700, Տէր եւ Տիկին Տատէրեան 100, Տէր եւ եւ Տիկին Ն. Լուրիլլոն 100, Տէր եւ Տիկին Վ. Գարպուտեան 200, Քորտոնրի տը Էթուալ - Պ. Գրիգորեան 500, Տիկին Ա. Տը Մալհէրպ 200, Տէր եւ Տիկին Ֆ. Փոլանիաք 100, Տէր եւ Տիկին Ա. Տարաքճեան 200, Պ. Ժ. Մարտոեան 550, Պ. Ժ. Գարադէհյէեան 10.000 Ֆր.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Ժիւլիէթ Թիպեան իր սիրելի բարեկամուհիին՝ Վարդանոյշ Օնպաշեանի մահուան առթիւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Իշխան Մարտիրոսեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Խօժէն Իպլիշին եւ զաւակներուն եւ այս տխուր առթիւ կը նուիրէ 300 Ֆր. Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, 300 ֆրանք Հայ Կաթողիկէ Միօրեայ դպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 400 Ֆր. «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Վեհանոյշ Պայրամեան իր ամուսնոյն՝ Հայկ Պայրամեանի մահուան 16-րդ տարելիցին ի յիշատակ կը նուիրէ -- 100 Ֆր. Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ, 100 Ֆր. Կարմիր Խաչին, 100 Ֆր. Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, 200 Ֆր. Քօօփերասիոն Արմենիի (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

ՈՒՐԲԱԹ. -

Ապրիլ 2, ժամը 18-ին
Ս. Կարապետ Եկեղեցի
Քամփ - Ֆրէզի

Կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԻՏԻԼԵԱՆ

LA

GALERIE LES CENT

présente

VATCHÉ:

« ART HUMANITAIRE »

Peinture-collages sur le thème
de l'aide humanitaire à l'Arménie

du 30 mars au 10 avril

Vernissage le mardi 30 mars à 18h30

(Expo-vente au profit des orphelins)

8, rue de Jouy, 75004 Paris
Tél. : 42 77 30 00
du mardi au samedi de 14h à 18h30

M° Saint Paul / Pont-Marie

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Ապրիլ 3, ժամը 16.30-ին կիրակնամուտի ժամերգութիւն կը կատարուի որու ընթացքին խորանին վարագոյրը կը բացուի:

ANTENNE 2

Կիրակի, Ապրիլ 4, ժամը 9.30-ին «Այնճար, հայկական քաղաք Լիբանանի ծոցը»:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Կիրակի, Ապրիլ 4

Պատարագ ժամը 11-ին:

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

Անդաստան:

Ժամը 16-ին - Դռնբացէք:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Ապրիլ 11, Զատկի տօնին առթիւ, Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ՝ տեղի պիտի ունենայ վաճառք Զատկական խմորեղէններու — Չէօրէքի - եւ գունաւոր հաւկիթներու:

Ձեր առեւտուրը կատարեցէք ի նպաստ Եկեղեցւոյ՝ զարդարելով զատկական ձեր սեղանները հայկական բարիքներով:

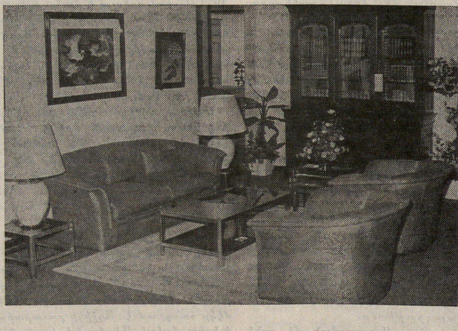
ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Meubles
Ghazarian

4.000 m² de mobiliers
présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél.: 42. 89. 27. 47

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն”

-ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ-

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 4

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30-ին:
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10.30-ին:
Կը պատարագէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 16-ին:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ ժամը 10.45-ին:
Դռնբացէք ժամը 17.30-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 10-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն ժամը 8.45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 16-ին:

Ս. ՍԱՀԱԿ - ՎԱԼԱՆՍ

Ժամերգութիւն ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Դռնբացէք ժամը 17-ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ ժամը 10.30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 17-ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Ժամերգութիւն ժամը 8.30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Դռնբացէք ժամը 16-ին:
Կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ՄՈՎՍԷՍ ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 16-ին:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Ժամերգութիւն ժամը 8.30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Դռնբացէք ժամը 16-ին:

ՊՈՒԼՎ. ՕՍՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն ժամը 8.30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Դռնբացէք ժամը 16.30-ին:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Ժամերգութիւն ժամը 8.30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱԶԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 17-ին:
Երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյ երգչախումբը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 ֆրանք Տէր եւ Տիկին Տիրքէլէսեանէ Գրիգոր Տէտէյեանի մահուան առթիւ, Հայաստանի եւ Ղարաբաղի ի նպաստ: